

N. Th. BOUGATSOS

**SOCIAL TEACHING
of the GREEK FATHERS**

ACADEMY of ATHENS AWARD

Preface: Mich D. Stassinopoulos
Ex-President of Greece and
Member of the Academy

Volume 1
Introduction
Texts of St. Basil, 8 of Synods
and 61 of other Fathers

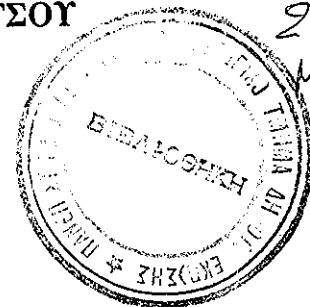
2nd Edition

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ
ATHENS

AB 2237

Αρ. εισ. 214 1992

N. Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ



**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

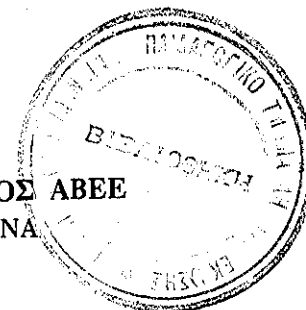
ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Μιχ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ
Πρώην Προέδρου τής Δημοκρατίας, 'Ακαδημαϊκού

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Κείμενα του Μ. Βασιλείου, 8 'Ι. Συνόδων και 61 άλλων Πατέρων

Έκδοσις 2α

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ
ΑΘΗΝΑ



ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΗ

Ἡ ἐξάντληση τῆς πρώτης ἐκδόσεως μᾶς βεβαιώνει πῶς ἄρχισε νά ἐκτιμᾶται ἡ σχεδὸν ἄγνωστη μέχρι τώρα διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ὀρθοδοξίας, πού εἶναι «οἱ πιδ φιλοσοφικά καταρτισμένοι, ἔχουν τὴν πιδ κριτικὴ σκέψη καὶ τίς κοινωνικότερες ἀντιλήψεις».

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (ἀφοῦ συνεπληρώθη ἡ ἐκδοση καὶ τῶν τριῶν τόμων) βράβευσε τὸ ἔργο αὐτὸ τὴν 24η Μαρτίου 1987 μὲ τὸ «Βραβεῖο τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου», γιατί (κατὰ τὴν κρίση τῆς ὀλομέλειας τῆς Ἀκαδημίας) «μὲ ἰδιαίτερο κόπο καὶ μεγάλο ζῆλο συνέλεξε καὶ κατέταξε χρονολογικά σὲ 3263 λήμματα ἕνα ἀνθολόγιο ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλλήνες Πατέρες ὡς τὸν 1Ε' αἰῶνα, μὲ θέματα κοινωνικά, ὅπως π.χ. ὁ γάμος, ἡ εἰρήνη, ἡ διοίκηση, ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα κ.τ.λ. Οἱ πηγές τοῦ ἔργου εἶναι θρησκευτικές, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενό του, διατυπωμένο σὲ μιὰ σωστὴ δημοτικὴ, ἔχει ἰδιαίτερο κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον».

Στὴ Δεύτερη αὐτὴ ἐκδοση τοῦ Πρώτου Τόμου διορθώθηκαν μερικὲς τυπογραφικὲς ἀβλεψίες τῆς Πρώτης ἐκδόσεως καὶ κυρίως συμπληρώθηκε ἡ Βιβλιογραφία μέχρι τὸ 1987.

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΕΙΜΕΝΑ
Ν. Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

1980. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

1988. Ἐπτάλοφος ΑΒΕΕ

Ἀρδητοῦ 12-16. ΑΘΗΝΑΙ 116 36

© Ν. Θ. Μπουγάτσος (Σαρωνικοῦ 6 - ΜΑΡΟΥΣΙ 151 25 - Τηλ 681.3275)

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ

Ἀρδητοῦ 12-16 Ἀθήναι 116 36

Τηλέφωνα: 921.4452 - 921 7513 - 921 4820 - 923 7033

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΚΕΙΜΕΝΑ**

Τόμοι 3 - Λήμματα 3263. Μέχρι τὸν 15ο αἰώνα: Πατέρες 200 καὶ 13 Ἴ
Σύνοδοι.

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Μ.Δ. Στασινοπούλου
Πρώην Προέδρου Δημοκρατίας, Ἀκαδημαϊκοῦ

ΤΟΜΟΣ 1ος: Σελ. 421 + μ'.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Μία συμβολή στὴν Κοινωνικὴ Διδασκαλία
τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Διεθνῆς (σὲ 11 γλώσσες).
ΚΕΙΜΕΝΑ: Λήμματα 1051: Μ. Βασιλείου, 8 Ἴ. Συνό-
δων καὶ 61 ἄλλων Πατέρων.
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ: Συστηματικὸ Ἰδεολογικό.

ΤΟΜΟΣ 2ος: Σελ. 478 + κθ'.
ΚΕΙΜΕΝΑ: Λήμματα 1018: Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ: Συστηματικὸ Ἰδεολογικό.

ΤΟΜΟΣ 3ος: Σελ. 489 + μ'.
ΚΕΙΜΕΝΑ: Λήμματα 1194: Μ. Φωτίου, 5 Ἴ. Συνόδων
καὶ 136 ἄλλων Πατέρων.
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ: 1) Συστηματικὸ Ἰδεολογικό (Γ' τόμου).
2) Ἀλφαβητικὸ Ἰδεολογικό (Α' - Γ' τό-
μων).
3) Χωρίων Ἀγ. Γραφῆς (Α' - Γ' τόμων).
4) Κυρίων Ὀνομάτων (Α' - Γ' τόμων).

**ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟῦ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟῦ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΥ**

Εἰσαγωγή - Δικαιοσύνη, Ἀγάπη - Γάμος - Φιλαλληλία - Εἰρηνοφιλία
Ἐλευθερία - Ἐξουσία - Ἔργασία - Ἰδιοκτησία - Ψυχαγωγία

«Ὁὐκ ἔστι γὰρ ἄλλως σωθῆναι, εἰ μὴ διὰ τοῦ πλησίον...»

(Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος παρὰ
μόνον διὰ τοῦ πλησίον.)

Ἅγιος Μακάριος ὁ Μέγας (ὁ Αἰγύπτιος)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Όταν έγραφα την Εισαγωγή στον «Λόγο πρὸς τοὺς νέους» τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, εἶχα σημειώσει ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων, ἐὰν ληφθῆ ὑπ’ ὄψη ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δράσεώς των πάνδημη παραδοχὴ τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν παντοειδῶν ἀθαιρεσιῶν τῆς ἐξουσίας των, εἶχεν ἐντὸς τῆς στοιχεῖα ἔντονα ἐπαναστατικά: ἡ θαρραλέα ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τῶν ταπεινῶν καὶ ἀδικημένων ἀνθρώπων, ἡ δημόσια καταγγελία τῆς ἀδικίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ διακήρυξη μιᾶς κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως, ἀληθινὰ ἐπαναστατικῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη¹.

Ἐξ ἄλλου, ἡ κρυστάλλινη παρηγορία τῶν Πατέρων, ἡ φωτεινὴ ψυχικὴ τους διαφάνεια, ἡ γαλήνια καὶ ἄτρομη ἀφοβία, ἡ ἀνετη, φυσικὴ καὶ ἀδημαγώγητη προθυμία τους γιὰ τὴν Θεοσία, καί, πρὸ πάντων, ἡ ἀδιάλλακτη, ἡ ἀσυμφιλίωτη διεκδίκηση τῆς ἠθικῆς των ἐλευθερίας, ἀνεβάζουν τίς μορφές αὐτές στὸ ὕψος συμβόλων καὶ ὑποδειγμάτων γιὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀποκατάσταση τῶν ταπεινῶν καὶ ἀδικημένων, καὶ γιὰ μιὰ στοιχειώδη κοινωνικὴ δικαιοσύνη.

Ἡ διδασκαλία λοιπὸν τῶν Πατέρων ἔχει χαρακτῆρα βαθύτατα κοινωνικό. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ὑποδομὴ, ἀλλὰ τὸ πλαίσιο εἶναι ἡ κοινωνικότης, ἡ ἰσότης, ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ἐργασία, καί, ὡς ἐπιστέγασμα, ὁ σεβασμὸς τοῦ νόμου καὶ ἡ ἠθικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχόντων. «Ἄρχοντες ἀρχόντων εἰσὶν οἱ νόμοι», ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος.

Τὸ κοινωνικό αὐτὸ στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων

1. Βλ. Μ. Στασινοπούλου, *Μορφές ἀπὸ τὸν Δ' Αἰῶνα μ.Χ.* (1971), σ. 117, 118.

ἐπιχειρεῖ εἰστοχεῖ νὰ προβάλλει στὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ κ. Μπουγάτσος. Ἡ ἐποχὴ μας, ποὺ τὴν χαρακτηρίζει ταχεῖα ἐξέλιξη καὶ διαφοροποίηση σὲ πολλὰς ἀπόψεις, ἐξέλιξη, ποὺ δύσκολα χαλιναγωγεῖται πρὸς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, ἔχει σωρεύσει πολλὰ καὶ μεγάλα προβλήματα κοινωνικά, ποὺ πρέπει νὰ κινεῖν τὴν ἀνήσυχον προσοχὴν ὅλων μας. Ἡ συλλογὴ αὐτῶν τῶν κειμένων μπορεῖ νὰ προσφέρει μεγάλη βοήθεια στὴ μελέτη καὶ διαχείριση αὐτῶν τῶν προβλημάτων, βοήθεια πολὺτιμη καὶ γόνιμη. Ἐῶχομαι τὸ βιβλίον αὐτό, νὰ καρποφορήσει, στὸν ὠραῖο σκοπὸν, ποὺ ἐπιδιώκει.

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
Πρῶτον Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
Ἀκαδημαϊκὸς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ σ. θ'-ι'

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ σ. ια'-λατ'

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ σ. λζ'-λθ'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Μιὰ συμβολὴ στὴν Κοινωνικὴ Διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων σ. 1-60.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (γιὰ τὴν Κοινωνικὴ Διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων) σ. 61-77.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΛΗΜΜΑΤΑ σ. 78-79

ΚΛΗΜΗΣ ΡΩΜΗΣ (ἱερομάρτυρας, † Α' αἰῶνας)

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'

1. «Ἀχόρταγο πάθος στὴν ἀγαθοεργία», σ. 81. — 2. Γιατὶ ἔφυγε ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη, σ. 81. — 3. Ζηλοφθονία, σ. 82. — 4. Ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ζηλοφθονία καὶ τὴν φιλονικία, σ. 82. — 5. Πίστη καὶ φιλοξενία, σ. 82. — 6. Ἐυθύνη γιὰ τὶς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, σ. 82. — 7. Ἄγνη ἀγάπη γιὰ ὅλους, σ. 82. — 8. Πῶς στολίζονται οἱ ἅγιοι, σ. 82. — 9. Θεομίσητοι ὄσοι «συμφωνοῦν» μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, σ. 83. — 10. «Οἱ μεγάλοι δὲν μπορεῖ νὰ ἴναι χωρισμένοι ἀπ' τοὺς μικροὺς», σ. 83. — 11. Συμπεριφορὰ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ ἀδυνάτου, σ. 83. — 12. Ἐνότητα καὶ ἔχει σχίσμα, σ. 84. — 13. Χάρισμα εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη, σ. 84. — 14. Ἀρχόντες. Ὁμόνοια χωρὶς κακία, σ. 84.

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β'

15. «Μὲ τὰ ἔργα νὰ ὁμολογήσουμε» τὸν Θεόν, σ. 85. — 16. Ἀγάπη ἀλλήλων, σ. 85. — 17. Ἀρετὴ καὶ ἀγαθοεργία, σ. 85. — 18. Ἐλεημοσύνη, νηστεία, προσευχή, σ. 85. — 19. Εὐσέβεια ἢ ἐμπόριον, σ. 86.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ Ο ΘΕΟΦΟΡΟΣ (ἱερομάρτυρας, † 110 ±)

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

20. Ὁ Ἐπίσκοπος, σ. 86. — 21. Ἡ εἰρήνη, σ. 86. — 22. Πίστη καὶ ἀγάπη, σ. 86.

ΠΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΕΙΣ

23. «Ἐνωθῆτε με τὸν Ἐπίσκοπον», σ. 87.

ΠΡΟΣ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΥΣ

24. Κανείς κατὰ τοῦ πλησίον, σ. 87.

ΡΩΜΑΙΟΙΣ

25. Πολιτεία στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό, σ. 87 — 26. Μάτιασμα, σ. 87.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣΙΝ

27. «Ἄν πιστεύετε με ἀγάπη», σ. 87.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙΣ

28. Λείπει πίστη καὶ ἀγάπη, σ. 88.

ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΙΟΝ

29. Ἐπίδραση με διάφορα μέσα, σ. 88. — 30. Καθήκοντα Ἐπισκόπου, σ. 88 — 31. Δοῦλοι, σ. 88. — 32. Ὅροι χριστιανικοῦ γάμου καὶ ἀγαμίας, σ. 88 — 33. «Ὡς οἰκονόμοι τοῦ Θεοῦ» σ. 89.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ (Ἀμφιβαλλόμενο)

34. Ἀμοιβαία συμπεριφορά, σ. 89.

ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ (Ἀμφιβαλλόμενο)

35. Κύριοι καὶ δούλοι, σ. 89. — 36. Ὑποταγή στοὺς ἄρχοντες, σ. 89.

ΠΡΟΣ ΗΡΩΝΑ (Ἀμφιβαλλόμενο)

37. Ἐλεημοσύνη καὶ ἁμαρτία, σ. 89.

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ (Ἐκτενέστερη μορφή. Νόθο)

38. Ἐνότητα στὴν πίστη καὶ στὴν ἀγάπη, σ. 90.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

39. Οἱ σύζυγοι, σ. 90.

ΔΙΔΑΧΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ (Β' αἰώνας)

40. Περίσκεψη στὴν ἐλεημοσύνη, σ. 90. — 41. Ψέμα, κλοπή, φιλαργυρία, κενοδοξία, σ. 90. — 42. Δῶσε χωρὶς δισταγμοῦ ἢ γογγυσμοῦ, σ. 90. — 43. «Κοινωνοὶ» καὶ στὰ ὑλικά, σ. 90. — 44. Ὑπακοή τῶν δούλων, σ. 90. — 45. Ὁ ἀργός εἶναι χριστέμπορος, σ. 90.

«ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ» (Β' αἰώνας)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

46. «Ὁ καιρὸς τοῦ ἀνόμου» θὰ καταργηθεῖ, σ. 91. — 47. Τέλεια ἐπικοινωνία καὶ γὰρ τὰ ὑλικά, σ. 91.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (Β' αἰώνας)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

48. Ἀλτροῦισμὸς γὰρ ὅσους εἶναι στὰ μεταλλεῖα, σ. 91.

ΕΡΜΑΣ (μέσα Β' αἰώνα;)

ΠΟΙΜΗΝ

49. Ἀμοιβαία ἐχθρότητα, σ. 92. — 50. Οἱ πλούσιοι γίνονται ὀφείλμοι, σ. 92. — 51. Ἡ ἀνισότης τοῦ πλοῦτου, σ. 92. — 52. Διχόνοια, σ. 93. — 53. Δίνε χωρὶς διάκριση, σ. 93. — 54. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, σ. 93. — 55. Τρυφή, σ. 94. — 56. Ὁ «περαστικός», σ. 95. — 57. «Ἄγγραφε ψυχὴς καταπιεσμένες», σ. 95. — 58. Πλούσιος καὶ φτωχός, σ. 96. — 59. Χρήματα ἀπ' τὴ νηστεία γὰρ τοὺς φτωχοὺς, σ. 97. — 60. Οἱ δυσκολίες τοῦ πλοῦτου, σ. 97. — 61. Καθήκοντα Ἐπισκόπου, σ. 97.

ΨΕΥΔΟ-ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ (Β' αἰώνας)

ΠΡΟΣ ΔΙΟΓΝΗΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

62. «Θαυμάσια καὶ παράδοξη πολιτεία», σ. 98. — 63. Ἡ θέση τῶν χριστιανῶν στὴν κοινωνία, σ. 98. — 64. Αὐτὸς ποῦ «μιμεῖται τὸν Θεόν», σ. 99.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΚΑΙ ΣΕΡΗΝΟΝ

65. Ζήλια, σ. 99. — 66. Ἀδίκησε ὁ ἕνας καὶ ἀδικήθηκε ὁ ἄλλος, σ. 99. — 67. Γυναικεῖος ἐγωισμὸς, σ. 100. — 68. Συμπεριφορά στὴ γυναίκα, σ. 100. — 69. Ἐπιμέλεια γὰρ τὸν ἄλλο, σ. 100.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (μέσα Β' αἰώνα)

ΑΠΟΛΟΓΙΑ

70. Ἀποτελέσματα ἀγάπης, σ. 101. — 71. Ἀπελευθέρωση φυλακισμένων. Νηστεία γὰρ ἐλεημοσύνη, σ. 101.

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ (ισερομάρτυρας, † 156)

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

72. Οἱ παντρεμένες γυναῖκες καὶ οἱ χῆρες, σ. 102.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

73. Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, σ. 102.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ (μάρτυρας, † 105 ±)

ΑΠΟΛΟΓΙΑ Α'

74. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, σ. 102. — 75. Προσφορά στὸ κοινὸ ταμεῖο, σ. 103. — 76. «Κηδεμόνας» σ' ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, σ. 103.

ΔΙΑΔΟΦΟΣ ΠΡΟΣ ΤΡΥΦΩΝΑ

77. Προχριστιανικὸ ἐλάττωμα ἢ πλεονεξία, σ. 103.

ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ (Ἀμφιβαλλόμενο)

78. Οἱ θνητοὶ γίνονται ἀθάνατοι, σ. 103.

ΤΑΤΙΑΝΟΣ († 172 ±)

ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

79. Ἀσυμφωνία στὴν πολιτικὴ νομοθεσία, σ. 104.

ΑΘΗΝΑΙΟΡΑΣ († 177 ±)

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

80. Ὁ δεῦτερος γάμος, 104. — 81. Ἀπαγορεύονται οἱ ἐκτρώσεις: Ἐκθετα βρέφη, σ. 104

ΜΕΛΙΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ († 180 ±)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

82. «Προσευχὴ, γὰρ νὰ κρίνει δίκαια» ὁ ἄρχοντας, σ. 105.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ († 181 ±)

ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ

83. Τιμὴ στὸν ἄρχοντα, σ. 105. — 84. Αὐτόματη καλλιέργεια, σ. 106. — 85. Ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος, σ. 106.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ (ἱερομάρτυρας, † 202 ±)

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ

86. Γνώση καὶ εὐσέβεια, σ. 106. — 87. Ὁ δίκαιος βασιλεύς, σ. 106

ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

88. Ὑποχρεωτικὴ ἢ ἐλεύθερη προσφορά, σ. 106. — 89. Κληρονομία ἀπὸ πλεονεξία εἰδωλολατρῶν, σ. 107. — 90. Ὁ δοῦλος παίρνει ἀπ' τοὺς κόπους του, σ. 107.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

91. Ἀγάπη Θεοῦ καὶ πλησίον, σ. 108. — 92. Ἔργο τοῦ χριστιανοῦ, σ. 108.

ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ († 215)

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

93. Εὐσέβεια ἀπ' ὄλους, σ. 108. — 94. Ἐμπόδια γὰρ τὴ σωτηρία, σ. 108. — 95. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ», σ. 108. — 96. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ἐμπόδια, σ. 109. — 97. Ὁ καλὸς ἄνθρωπος εἶναι ἄμνος Θεοῦ, σ. 109. — 98. Ἡ συνήθεια, σ. 109.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

99. Παραλογισμός, σ. 109. — 100. Ἄνδρας καὶ γυναίκα, σ. 109. — 101. Εὐκινησία καὶ καλοπέραση, σ. 110. — 102. Τί εἶναι ἁμαρτία, σ. 110. — 103. Τί εἶναι ἀρετὴ, σ. 110. — 104. Ἡ καλὴ κουροτρόφος αὐτάρκεια, σ. 110. — 105. Κατάχρηση τροφῆς, σ. 110. — 106. Ὅλα γὰρ τὴ χρῆση

τοῦ ἀνθρώπου, σ. 111. — 107. Εἶναι «μέτρο ἡ ἀνάγκη», σ. 111. — 108. Φιλαργυρία, 111 — 109. Εἶναι «ἄνθη τοῦ γάμου τὰ παιδιά», σ. 111. — 110. Συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, σ. 111. — 111. Σῶμα καὶ ψυχὴ, σ. 112. — 112. «Ἄπρεπο ἕνας ν' ἀπολαμβάνει, ἐνῶ οἱ περισσότεροι πενῶναι», σ. 112. — 113. Ὁ καλὸς ἄνθρωπος, σ. 112. — 114. Λιτότητα, σ. 112. — 115. «Του-γουνιά», σ. 112. — 116. Ἀγωγή στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, σ. 112. — 117. Ὁ πλούσιος καὶ ὁ δίκαιος, σ. 113. — 118. Τὰ αἰτήματα τοῦ εὐσεβοῦς, σ. 113. — 119. Ὁ ἄνθρωπος «ζητᾷ τὸ καλόν», σ. 113. — 120. «Γυναίκα ν' ἀγαπάει τὸν ἄνδρα καὶ παράλληλα νὰ προχωρεῖ», σ. 113. — 121. Τὸ μέτρο καὶ τὸ περιττὸ στὴν ἀπόκτηση, σ. 113. — 122. Ἡ πηγὴ τοῦ ζήτηδαί, σ. 114. — 123. Τὴν «ἀνάγκη» δὲν τὴ νοιώθει, σ. 114. — 124. Ἴδονή, σ. 114. — 125. Κατάχρηση τροφῆς, σ. 114. — 126. Ἡ νοικοκυρά, 114. — 127. Συμπεριφορά τῆς γυναίκας, σ. 115. — 128. Συμπεριφορά ἐμπόρου, σ. 115. — 129. Ἀγάπη ὑποκριτικῆ, σ. 115. — 130. Κύριοι καὶ δοῦλοι, σ. 115.

ΣΤΡΩΜΑΤΕΙΣ

131. Ἡ ἀκούσια πράξη, σ. 116. — 132. Μία καὶ πολλές ἀρετές, σ. 116. — 133. Ἡ Π. Διαθήκη ἐκπαιδεύει στὴ φιλαλληλία, σ. 116. — 134. Πολύτροπη ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης, σ. 117. — 135. Εἰρήνη ἢ πόλεμος; σ. 117. — 136. Ἡ Π. Διαθήκη γὰρ τοὺς αἰχμαλώτους, σ. 117. — 137. Ὁ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ, 117. — 138. Τρία εἶδη φιλίας, σ. 117. — 139. Ἐγκράτεια, 118. — 140. Ἔρως, σ. 118. — 141. Σεξουαλισμός καὶ οἱ αἰρετικοὶ Καρποκρατιανοί, σ. 118. — 142. Παράλογη ἐγκράτεια, σ. 119. — 143. Χαρακτηρισμός ἁμαρτίας, σ. 119. — 144. Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ οἰκογένεια, σ. 119. — 145. Σῶμα καὶ ψυχὴ, σ. 119. — 146. Σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς, σ. 119. — 147. Σκοπὸς τῆς πράξης, ἀγ' αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, σ. 119. — 148. Ἡ φιλαργυρία εἶναι Μωμωνιάς, σ. 119. — 149. Προαίρεση, σ. 120. — 150. Ἐλεήμονες ἀπὸ προαίρεση, σ. 120. — 151. Εἰρηνοποιοί, σ. 120. — 152. Ποιὸς ὁ ἐχθρός; σ. 120. — 153. Τελειότητα γὰρ τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναίκα σ. 120. — 154. Σκοπὸς τῆς ἀγαθοεργίας, σ. 120. — 155. «Ἐβκόλα βρισκονται τ' ἀπαραίτητα», ὅπως ὁ γάμος, σ. 120. — 156. Δικαιοσύνη, σ. 121. — 157. Σῶμα καὶ ψυχῆ, σ. 121. — 158. Θυσία νὰ γίνουν τὰ πάθη τοῦ σώματος, σ. 121. — 159. Μουσικὴ, σ. 121. — 160. Ἡ εὐσυνειδησία, σ. 121. — 161. Τὸ δίκαιο δὲν προδίδουν, σ. 121. — 162. Φροντίδα γὰρ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τὸν πλησίον, σ. 121. — 163. Καθήκοντα ἄρχοντα, σ. 121. — 164. Συμπεριφορά στοὺς ἐχθρούς, σ. 121. — 165. Ἡ χήρα, σ. 122. — 166. Φιλαργυρία καὶ φιληδο-νία, σ. 122. — 167. Ἄγ παραβλέψει τὸν ἀδελφόν, μειονεκτεῖ, σ. 122. — 168. Ὁ χριστιανὸς ἀμάρτησε, ἀν ὁ γείτονας ἀμάρτησεν, σ. 122. — 169. Ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι φυσικὴ, σ. 122. — 170. Ἡ αἰτία τῆς εὐτυχίας, σ. 122.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

171. Παθιασμένη ἰδιοκτησία, σ. 123.

ΤΙΣ Ο ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ

172. Οἱ «κόλακες» τῶν πλουσίων, σ. 123. — 173. Παραξηγήσεις γὰρ τὴ σωτηρία τῶν πλουσίων, σ. 123. — 174. Συμπεριφορά στοὺς πλούσιους, σ. 124. — 175. Ν' ἀλλάξει ἡ νοοτροπία γὰρ τὸν πλοῦτο, σ. 124. — 176. Ἡ ἰδιοκτησία, σ. 125. — 177. «Ὁ πλοῦτος εἶναι ὄργανον», σ. 126. — 178. Πάθη καὶ πλοῦτος, σ. 126. — 179. Διδασκαλία στοὺς πλούσιους, σ. 127. — 180. «Ὁ κατὰ σάρκα πλουτῶν», σ. 127. — 181. «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ», σ. 127. — 182. Νὰ μὴν ἠττηθεῖς ἀπ' τὴν ἐπιθυμία τοῦ πλοῦτου, σ. 127. — 183. Πό-λεμος ψυχικὸς καὶ ἐξωτερικὸς, σ. 127. — 184. Κίνδυνοι καὶ ἐκπαίδευση πλου-σίων, σ. 128. — 185. Ἀγόρασε τὴ «βασίλειά τῶν οὐρανῶν», 128. — 186.

Ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καὶ ἐσωτερικὸς θησαυρὸς, σ. 129. — 187. Κίνδυνος ψυχῆς, σ. 130.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

188. Γιατί πλούσιοι καὶ φτωχοί; σ. 130.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

189. Ἀγαθοεργία σὲ εὐλαβεῖς, σ. 130. — 190. Εἶδος πορνείας, σ. 130.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ (Ἀμφιβαλλόμενα)

191. «Ὀλιγάρχεια» καὶ πολυτέλεια, σ. 130. — 192. Τὸ περισσότερο ἀπ' τὸ μέτριο, σ. 131. — 193. Ἀγάπη καὶ φόβος, σ. 131. — 194. Ἀγάπη καὶ κοινωνικότητα, σ. 131. — 195. Καλλωπισμὸς στὴ γυναῖκα, σ. 131. — 196. Ἡ σχετικότητα τοῦ μέτρου, σ. 131.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ († 235)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

197. Ν' ἀποφεύγεις τὸ σκάνδαλο, σ. 131.

ΩΡΙΓΕΝΗΣ († 254 ±)

ΚΑΤΑ ΚΕΛΣΟΥ

198. Ἐκπαίδευση, σ. 132. — 199. Ὁ θεῖος καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος, σ. 132. — 200. Φτώχεια καὶ πλοῦτος, σ. 133. — 201. Πειρασμοὶ τῆς ψυχῆς, σ. 133. — 202. Στρατὸς με ὄπλα ἢ με προσευχή; σ. 133. — 203. Εὐεργεσία στὴν πατρίδα, σ. 133.

ΠΕΡΙ ΕΙΧΗΣ

204. «Ὀφειλὴ» τῶν συζύγων, σ. 134. — 205. Συμπεριφορὰ πλουσίου καὶ φτωχοῦ, σ. 134.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΙΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ

206. Οἱ κακοὶ ἄρχοντες, σ. 134.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΘΡΗΝΟΥΣ ΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ

207. Ἀπ' τὴν ἐλευθερία στὴ δουλεία, σ. 134.

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

208. Θεὸς καὶ κόσμος, σ. 134. — 209. Ὁ δίκαιος, σ. 135.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

210. Αἰρετικοὶ καὶ γάμος, σ. 135.

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

211. Σκοπὸς τῆς ἐλεημοσύνης, σ. 135. — 212. Φιλάρυρος, σ. 135. — 213. Ἡ ἀγαμία καὶ ὁ γάμος εἶναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ, σ. 135. — 214. Συνεργὸς τοῦ κλέφτη, σ. 136. — 215. Ἀκτημοσύνη, σ. 136. — 216. Ὁ Ἐπίσκοπος νὰ προτρέπει στὴν ἀκτημοσύνη, σ. 137. — 217. Τὰ πλοῦτη μπορεῖ νὰ φέρουν τὰ κακὰ, σ. 137. — 218. Ἡ ψυχολογία τοῦ πλουσίου, σ. 138. — 219. Ὁ πλούσιος μοιάζει με τὴν ἀκαμήλα, σ. 138. — 220. Δούλοι καὶ φτωχοί, σ. 138. — 221. Οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, σ. 139. — 222. «Τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ», σ. 139.

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

223. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγάπης τῶν ἐχθρῶν, σ. 139. — 224. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεημοσύνης, σ. 139. — 225. Μέρμυρα, σ. 140. — 226. Εἶδη ἐλεημοσύνης, σ. 140.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

227. Ποιοὶ οἱ φτωχοὶ τοῦ Θεοῦ; σ. 140.

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

228. Χαρακτηριστικὰ τοῦ πλουσίου, σ. 140.

ΕΙΣ ΙΩΒ

229. Χήρα καὶ ὄρφανό, σ. 140.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

230. Ἡ αἰτία τῆς ἐργασίας, σ. 141. — 231. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ φτωχός, σ. 141. — 232. Χαρακτηρισμὸς ἐλεημοσύνης, σ. 141. — 233. Τὸ ἔλεος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ, σ. 141. — 234. Τὸ «ἄδι τοῦ ἀμαρτωλοῦ», σ. 141.

ΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ

235. Ἀποτελέσματα ἐχθρας, σ. 141. — 236. Πλούσιος καὶ φτωχός, σ. 142. — 237. Ἡ «ἐλαρότητα» τοῦ ἐλεήμονα, σ. 142.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

238. Φροντίδα γιὰ τοὺς μάρτυρες τοῦ «ναὶ» στὴ φυλακῇ, σ. 142.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΣ (Ἀμφιβαλλόμενο)

239. Γιὰ τοὺς ἐχθρούς, σ. 142. — 240. Γιὰ εἰρήνη, σ. 142.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (ἄγιος, † 264 ±)

ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΝ

241. Γυναῖκες ἐμμηνορροῦσες, σ. 143. — 242. Σχέσεις τῶν συζύγων, σ. 143.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

243. Ἀναρχία ἢ πολυαρχία; σ. 143.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

244. Περιποιήσεις σὲ ἄπιστους μετ' λοιμώδεις ἀρρώστειες, σ. 143.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

245. «Ἐρημος καὶ ὄρφανός ἀπὸ τὸν Θεόν», σ. 145. — 246. Ἐλεημοσύνη ἢ εὐεργεσία, σ. 145.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

(ὁ Θαυματουργός, ἄγιος, † 270 ±)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ

247. Βιασμὸς σὲ αἰχμάλωτη γυναῖκα, σ. 145. — 248. Ὁ πλεονέ-

κτης και ληστής «μακριά ἀπ' τὴν Ἐκκλησίαν», σ. 145 — 249. Φροντίδα γιὰ ξένη περιουσία σὲ περίοδο πολέμου, σ. 145 — 250. Ἀπελευθέρωση κλημάτων, σ. 145 — 251. Σεβασμὸς τῆς ξένης ιδιοκτησίας, σ. 146.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΝ

252. «Εἶναι δῶρο Θεοῦ, τὸ ν' ἀπολαύσεις μ' εὐχαρίστηση τοὺς κόπους σου», σ. 146 — 253. «Δίνε μ' ἀπλοχεριά», σ. 147

ΑΠΟΛΛΩ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος; Δ' αἰώνας)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

254. «Εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριο τὸν Θεό σου», σ. 147. — 255. Εἰρηνοποιεῖς, σ. 147. — 256. Εἰρηνοποιεῖς καὶ στοὺς εἰδωλολάτρες, σ. 148 — 257. Προσευχὴ ἀντὶ γιὰ μεγάλη φροντίδα, σ. 149 — 258. Χορτάσμιος σὲ μεγάλη πείνα, σ. 149. — 259. Κοινωνία, σ. 150.

ΗΛΙΑΣ ΑΒΒΑΣ (Δ' αἰώνας)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

260. Ἀγάπη καὶ ὑπερηφάνεια, σ. 150. — 261. Ἀκτημοσύνη ἢ πλεονεξία, σ. 150.

ΠΑΜΒΩ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος, † Δ' αἰώνας)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

262. Ἡ δωρεὰ γιὰ τὸν Θεὸ ἢ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, σ. 150 — 263. «Γιὰ νὰ μὴ σ' ἐπιβαρύνω», σ. 151. — 264. Δύο τρόποι τέλειος ζωῆς, σ. 151. — 265. Καθαρὴ «συνείδηση γιὰ τὸν πλησίον σου», σ. 153. — 266. Ἰπακοή, σ. 153. — 267. Ἀξία ιδιοκτησίας μοναχοῦ, σ. 153. — 268. «Ἄσκησις καὶ συνείδηση» καθαρὴ, σ. 153

ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗ (ὄσια, Δ' αἰώνας)

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗΣ

(Ἀμφιβαλλόμενο Μ. Ἀθανασίου)

269. Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι «τέλειο καλόν», σ. 153. — 270. Ἐξάσκησις γι' ἀκτημοσύνη, σ. 154. — 271. Στοὺς ἐχθρούς, σ. 155 — 272. «Περιττὴ ἢ ἐλεημοσύνη», σ. 155. — 273. Ἐλεημοσύνη καὶ ἀκτημοσύνη, σ. 155 — 274. Παντρεμένοι καὶ ἀνύπαντροι, σ. 156

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ (ιερομάρτυρας, † 311)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

275. Ἐμπόδια γιὰ τὸ δίκαιο, σ. 156. — 276. «Ἡ δικαιοσύνη εἶναι τετράγωνη», σ. 157

ΣΥΝΟΔΟΣ ΑΓΚΥΡΑΣ (314)

ΚΑΝΟΝΕΣ

277. Γάμος διακόνου, σ. 157. — 278. Ἀπαγογὴ ἀρραβωνιασμένης,

σ. 157. — 279. Κτηνοβασία, σ. 157. — 280. Παράβαση ὑποχρέωσης γιὰ παρθενία, σ. 157. — 281. Φόνος, σ. 157. — 282. Γάμος καὶ εὐθύνη τῶν ἄλλων, σ. 158.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ (315;)

ΚΑΝΟΝΕΣ

283. Παράνομοι γάμοι, σ. 158. — 284. Δεύτερος καὶ τρίτος γάμος, σ. 158. — 285. Ἡ θεία Χάρις συγκρατεῖ ἀπ' τὴν πορνεία, σ. 158. — 286. Δεύτερος γάμος, σ. 158. — 287. Μοιχεία τῆς συζύγου τοῦ κληρικοῦ, σ. 158.

Α' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (325)

ΚΑΝΟΝΕΣ

288. Ἀπαγορεύονται οἱ «συγκάτοικοι» γυναῖκες, σ. 159. — 289. Ἡ πλειοψηφία, σ. 159. — 290. Κοινωνία καὶ στοὺς διγάμους, σ. 159. — 291. Τοκογλυφία κληρικοῦ, σ. 159.

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ († 339)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

292. Προστασία ὄρφανου, σ. 159 — 293. Τὸ λειτουργημὰ τοῦ κληρικοῦ, σ. 160.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

294. Ἐλπὶς στὸν Θεὸ καὶ ὄχι στὸν πλοῦτο, σ. 160. — 295. Γιὰ τοὺς φτωχοὺς, σ. 160. — 296. Ἡ εἰρήνη, σ. 161. — 297. «Ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὰ παιδιά», σ. 161 — 298. Ἡ γυναῖκα εἶναι «ὄργη» ἢ «καλωσύνη», σ. 161.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΗΣΑΙΑΝ

299. Θεὸς καὶ ἄρχοντες, σ. 161. — 300. Ἀμπερόληπτοι, σ. 161.

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ

301. Ἀκτῆμονες, σ. 162 — 302. Αἰτία ἀκτημοσύνης, σ. 162.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

303. Ἀφορμὴ βασιλικῆς δωρεᾶς, σ. 162.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΒΥΑΓΓΕΛΙΚΗ

304. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅλους τοὺς δέχεται ἐξίσου, σ. 162.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

305. Ἡ πλεονεξία εἶναι εἰδωλολατρία, σ. 163. — 306. Γυναικεῖα φλυαρία, σ. 163. — 307. Ὁ βασιλιάς σὺν τὸν πατέρα, σ. 163 — 308. Γυναικεῖα φιλαυτία, σ. 163.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ (341)

ΚΑΝΟΝΕΣ

309. Ἐφεση κληρικοῦ, σ. 164 — 310. Διαχείρισις ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, σ. 164.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΣΑΡΔΙΚΗΣ (342)

ΚΑΝΟΝΕΣ

311. Βοήθεια καταπιεσμένων, σ. 165.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΓΑΓΓΡΑΣ (343;)

ΚΑΝΟΝΕΣ

312. Σεβασμός του γάμου, σ. 165. — 313. Δούλοι και κύριοι, σ. 165. — 314. Σεβασμός εγγάμου πρεσβυτέρου, σ. 165. — 315. Παρθενία και γάμος, σ. 166. — 316. Άλαζονεία αγάμων, σ. 166 — 317. Αύτη που σιχαίνεται το γάμο, σ. 166. — 318. Διατροφή των παιδιών, σ. 166 — 319. Έγκατάλειψη γονέων, σ. 166. — 320. Παρθενία, εγκράτεια, γάμος, πλούτος και αγαθοεργία, σ. 166.

ΠΑΧΩΜΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 346)

ΚΑΝΩΝ

321. Φιλοξενία, σ. 166. — 322. Έργασία, σ. 167.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΠΙΤΙΜΙΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

323. Ρεύση, σ. 167.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ

324. «Έργαζόμενοι για τους φτωχούς», σ. 167 — 325. Φιλανθρία, σ. 167. — 326. «Τό να υποφέρει ό ένας για τον άλλον», σ. 167.

ΒΙΟΣ ΕΤΕΡΟΣ (ΑΓ ΠΑΧΩΜΙΟΥ)

327. Τιμή και δόξα, σ. 167. — 328. Άγάπη Θεού και τό να υποφέρει ό ένας για τον άλλον», σ. 168

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

(ἅγιος, † 348 ±)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

329 Συμπεριφορά στους κλέφτες, σ. 168.

ΑΜΜΟΥΝ (ἢ ΑΜΜΩΝ) Ο ΝΙΤΡΙΩΤΗΣ

(ὄσιος, † 330 ἢ πρὸ τοῦ 356)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

330. Ἀποτελέσματα κλοπῆς, σ. 168.

ΝΟΥΝΙΑ († μέσα Δ' αιώνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

331 Αιχμάλωτος γυναίκα Ιεραπόστολος, σ. 169.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 356)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΙΣ ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ

332. Ἀγάπη και δάνειο, σ. 171.

(Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ:) ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ... ΑΝΤΩΝΙΟΥ

333 Διανομή περιουσίας στους φτωχούς, σ. 171 — 334 Έργασία και προσευχή, σ. 171. — 335 Έσοδα για φιλοξενία, σ. 172

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

336 Προσευχή και εργασία, σ. 172. — 337. Γιατί οι ασεβείς είναι φτωχοί; σ. 172. — 338. Διά «του πλησίον», σ. 172. — 339. Το μέτρο, σ. 173. — 340. «Στρέψε και το άλλο σαγόνι», σ. 173 — 341. Τα χρήματα του μοναχού, 173 — 342. Πόλεμος, σ. 173. — 343. «Προτίμησε την ωφέλεια του αδ' λφού», σ. 174

ΟΣΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΟΡΔΟΥΗΣ († 357 ἢ 358)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ

344 «Ό Θεός σου έδωσε τη βασιλεία», σ. 174

ΣΥΝΟΔΟΣ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ (360)

ΚΑΝΟΝΕΣ

345. Δεύτερος γάμος, σ. 174. — 346 Μεικτά λουτρά, σ. 175. — 347 Γαμήλιο τραπέζι, σ. 175. — 348 Ειδωλοατρικές διασκεδάσεις, σ. 175.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 360 ±)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

349. Ἀγαμος και εγγαμος κληρικός, 175. — 350. Πράξη και σκοπός, 175. — 351. Σχέσεις των δύο φύλων, 176. — 352 «Δέν συγχώρεσα να καταπιέζεται φτωχός από πλούσιον», 176

ΑΝΩΝΥΜΟΙ ΝΑΥΤΕΣ (Β' μισό του Δ' αιώνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

353 Έσοδα για βοήθεια φτωχών», 177.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΓΚΥΡΑΣ († 363)

ΠΡΟΣ ΑΙΤΟ Ι ΟΝ

354. Θεός και έλξη στα δύο φύλα, σ. 178 — 355. Έξουσία του άνδρα στη γυναίκα, σ. 179. — 356. Σχέσεις των φύλων «έν Κυρίω», σ. 180. — 357. Τα «πάθη του σώματος» δέν είναι γάμος, σ. 180. — 358. Ἡ παρθένος που άθέτησε την υπόσχεση της παρθενίας, σ. 180. — 359. Ὁ γάμος «ταιριάζει στη φύση» ἢ παρθενία την «ξεπερνάει», σ. 181

ΓΟΡΓΟΝΙΑ († 370 ±)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

360. «Καλλιέργεια στα κρυφά», σ 182

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ἅγιος, † 373)

ΠΕΡΙ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

361. Θέσις, σ 183

ΒΕΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

362. «Εν ἀμικρταίς συνελήφθην», σ 183

ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

363. Ἀγάπη τοῦ πλησίον, σ 183

ΠΡΟΣ ΑΜΜΟΥΝ (Κανονική ἐπιστολή)

364. Τὰ πάντα εἶναι καθαρὰ Πόλεμος. Γάμος καὶ ἀγαμία, σ 184

ΚΑΤΑ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ

365. Αἰτία τοῦ κακοῦ, σ 185

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

366. Μακρὰ ἀπ' τὸ κακὸ, σ 185

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΠΟΡΟΝ (Ἀμφιβαλλόμενο)

367. Ψυχαγωγία καὶ ὠφέλεια, σ 185

ΕΦΡΑΙΜ ΑΒΒΑΣ (ὁ Σύρος, ὁσιος, † 373)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

368. Περίθλησις πρὸς περίοδο πείνας, σ 186 — 369. Σχέσεις τῶν δύο φύλων, σ 186

ΙΛΑΡΙΩΝ Ο ΜΕΓΑΣ (ἅγιος, † 373)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

370. «Φρόντισε νὰ μὴ φαίνεται», σ 187

NONNA († 374)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

371. Τὰ «εὐρήματα ἀπ' τὴν πίστη καὶ οἱ ἐνέργειες ἀπ' τὸ θερμὸ πνεῦμα», σ 187

ΠΙΤΟΣ ΒΟΣΤΡΩΝ († 378)

ΚΑΤΑ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ

372. Ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς στὸν ἀγῶνα τοῦ πλουσίου καὶ φτωχοῦ, σ 188

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (ἅγιος, † 379)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ

373. Τὸ κακὸ εἶναι «ψυχικὴ διάθεση», σ 189. — 374. Ἀνάπαυση στὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον, σ 189. — 375. Ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερη καρποφορία, σ 189. — 376. Ὁ πλεονέκτης δὲν θὰ ξεφύγει τὴν τιμωρία, σ 190. 377. Συμπεριφορὰ χωρὶς «ἀλλαγές», σ 190. — 378. Ἡ ἀρχὴ γιὰ τὸ κακὸ εἶναι ἡ ἀργία, σ 197. — 379. «Πάντα σκοπεῖς ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς», σ 191. — 380. Ὁ γάμος ἀνά γίνεαι ἔνωσις στὶς ἀντιθέσεις, σ 191. — 381. Τὰ προσόντα τοῦ ἀρχοντα, σ 191. — 382. «Ἀντιπελάργωσις», σ 192. — 383. Γιὰ τὴ φτώχεια ἀκαταφεύγει στὸ Θεὸ, σ 192. — 384. Ἡ μονογαμία στὰ τρυγόνια, σ 193. — 385. Τὰ χαρισταιγίονα εἶναι ἀδάσκαλος πονηρίας, σ 193. — 386. Οἱ φυσικὲς ἀρετές, σ 193. — 387. Ἀγάπη γονέων καὶ παιδιῶν, σ 193. — 388. Ἡ σκοπιμότητα στὴν πολυτεκνία, 193.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

389. Οἱ ἀδυναμίες τῶν πλουσίων, σ 194. — 390. Ἡ μετάδοσις τῆς παρανομίας, σ 194. — 391. Φύσει κοινωνικὸς ὁ ἄνθρωπος, σ 194. — 392. Ἡ φτώχεια σ' ὅποιον δανεῖζεται, σ 195. — 393. Χαρακτηρισμὸς τοῦ δανείου, σ 195. — 394. Ὁ φτωχὸς πρὶν καὶ μετὰ τὸ δάνειο, σ 195. — 395. Μὴ δανεῖσαι, σ 195. — 396. Ὁ ἀμέριμνος φτωχὸς γίνεται πολυμέριμος, σ 195. — 397. Λέγεται «τόκος» γιὰτὶ γεννᾷται πολλά, 196. — 398. «Ὅλα εἶναι πρὸς ὑποφειρτὰ ἀπ' τὸ δάνειο, σ 196. — 399. Μὴν ἀφήνεις χρέη στὰ παιδιά, σ 196. — 400. Ὁ τοκιστὴς κερδίζει ἀπ' τὴς συμφορὲς τῶν ἄλλων, σ 197. — 401. Ὁ τόκος ζημιὰ ψυχικὴ καὶ χρηματικὴ, σ 197. — 402. Ὁ ἀρχοντας εἶναι ἀστὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, σ 198. — 403. Ἀξιέπαινη ἡ θεληματικὴ φτώχεια, σ 198. — 404. Οἱ ἀπρόσεκτοι στὴ ζωὴ τοὺς μισοῦν τὸ δίκαιο, σ 199. — 405. Τ' ἀγκάθια τῆς παραβολῆς, σ 199. — 406. Πότε γίνεται ἡ «ἐλλαμψις» τοῦ Θεοῦ, 199. — 407. Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας, σ 199. — 408. Ὁ ἀδίκος πλούτος δημιουργεῖ παραισθήσεις, σ 200. — 409. Ὁ πλούτος εἶναι ρευστὸς ἀπ' τὴ φύση του, σ 200.

ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ

410. Ὁ ἐξαγιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου, σ 200

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΩΝ

411. Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα τῆς πονηρίας, σ 201. — 412. Ἀγάπη ὑπουλή καὶ πλαστή, σ 201. — 413. Τὸ χρᾶσι καὶ ἡ γυναίκα ἐπιτηράζουσι τὸν ἄντρα, σ 201. — 414. Ἀνδρείκελο στὸ νεῦμα μίαις γυναίκας, σ 201. — 415. Ἡ πλαστὴ ἀγάπη ἀνάβει πυρκαγιά, σ 202. — 416. Ὁ καλλωπισμὸς τῆς ἀπιστίας ἀνυπάντητος καὶ τῆς χριστιανῆς, σ 202. — 417. Ἡ πολυγαμία εἶναι εὐπρόσωπη πορνεία, σ 203. — 418. Ἀπομακρύνετε τὴς γυναῖκες ποὺ «συγκατοικοῦν», σ 203.

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

419. Αὐτάρκεια καὶ πολυτέλεια, σ 204. — 420. Ἡ μαλακία καὶ ἀπολαυστικὴ ζωὴ, σ 204. — 421. Ἡ «ἀληθινὴ νηστεία», σ 204.

ΕΙΣ ΤΟ «ΠΡΟΣΕΧΕ ΣΕΑΙΤΩ»

422. «Μὴν ἀπελπιστεῖς», σ 204.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ

423. Ἡ γυναίκα εἶναι ἴση, σ 204. — 424. Ἀχαριστία καὶ πλεονεξία, σ 205.

ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΓΟΝ «ΚΑΘΕΛΩ ΜΟΥ ΤΑΣ ΑΠΟΘΗΚΑΣ»

425. Ἡ καλοφαγία εἶναι τὸ πάθος τοῦ ἄφρονα πλουσίου, σ. 206 — 426. Ἀπόφυγε τὸ παράδειγμα τοῦ ἄφρονα πλουσίου, σ. 207. — 427. Ἡ ψυχικὴ ἀγωνία τοῦ φτωχοῦ καὶ ὁ πλούσιος, σ. 208. — 428. Εἶναι καρποφόρος ὁ πλούσιος πού ὠφελεῖ ἄλλους, σ. 209. — 429. «Εἶδος πλεονεξίας», σ. 209. — 430. «Τὸ ψωμί εἶναι τοῦ πεινασμένου», σ. 209.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΛΟΥΤΟΥΝΤΑΣ

431. Ὁ πλούσιος καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα, σ. 210. — 432. Τὰ περιττὰ μὴν τὰ νομίζεις ἀναγκαῖα, σ. 211. — 433. Διαχείριση τοῦ πλούτου, σ. 211. — 434. Ὁ πλεονέκτης ὅσα βλέπει ἐπιθυμεῖ, σ. 211. — 435. Οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν σὰ σκιὰ τὸ σῶμα, σ. 213. — 436. Ὁ πλούσιος εἶναι ἀγχόνη ψυχῆς καὶ ὑπόθεση πολέμου, σ. 213. — 437. Δωρεὰ ἐνώ ζεῖς καὶ ὄχι μετὰ θάνατον, σ. 214. — 438. Ἐχε ἐμπιστοσύνη στὸν Χριστό, σ. 215.

ΡΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΑΙΜΩ ΚΑΙ ΑΥΧΜΩ

439. Τὰ ἐκ φύσεως ἀναγκαῖα εἶναι κοινά, σ. 215.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΑΙΤΙΟΣ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ Ο ΘΕΟΣ

440. Ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ κατὰ τὸ συμφέρον μας, 216. — 441. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου, σ. 217. — 442. Ἡ φιλία τῶν κακῶν, σ. 217.

ΚΑΤΑ ΟΡΓΙΖΟΜΕΝΩΝ

443. Πῶς ὑπομένεις τὴ φτώχεια; σ. 218.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΝΟΥ

444. Ὁ φθονερός, σ. 218. — 445. Ὅργανο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, σ. 219.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

446. Ἡ ἐξουσία, σ. 220.

ΕΙΣ ΓΟΡΔΙΟΝ

447. Ἡ ὠφελιμότητα εἶναι συνέπεια στὶς καλὲς πράξεις, σ. 220.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΠΡΟΣΗΛΩΣΘΑΙ ΤΟΙΣ ΒΙΟΤΙΚΟΙΣ

448. «Ὁ βίος διόλου μακάριος», σ. 220. — 449. Εὐχαριστὸς νὰ δέχεσαι ὅσα ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς κακὰ, 220.

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ [Α'] ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΓΗΣ ΒΙΟΥ

450. Συζυγία καὶ παρθεσία, σ. 220. — 451. Κοιλιόδουλος, σ. 221. — 452. Κλήρος καὶ ταπείνωση, σ. 221.

ΟΡΟΙ (Ἡθικά).

453. Ἀμοιβαία ἀγάπη, σ. 221. — 454. Νὰ περιποιεῖσαι τὸν στενωχωρημένο, σ. 221. — 455. Αὐτὸς πού σὲ ἀγαπᾷ κάποτε σὲ κάνει νὰ λυπᾷσαι γιὰ τὸ συμφέρον σου, σ. 221. — 456. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους, σ. 221. — 457. Ὑποδοχὴ τῶν ἀδελφῶν, 222. — 458. Ἴσοτιμία, σ. 222. — 459. Ὅποιος ἔχει χρωστᾷ σ' αὐτὸν πού δὲν ἔχει, σ. 222. —

460. Πρέπει νὰ φτωχαίνουμε, σ. 222. — 461. Μακριὰ ἀπ' τὴν πλεονεξία καὶ τὸν καλλωπισμό, σ. 222. — 462. Ὁ ἐργαζόμενος προσφέρει σ' ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, σ. 222. — 463. Εἰρηνοποιός, σ. 222. — 464. Μακριὰ ἀπ' τὴ φιλοδοξία καὶ τίς μεγάλες τιμές, σ. 222. — 465. Μοιχεία καὶ ἐμπόδιο στὴν εὐσέβεια εἶναι οἱ μόνες αἰτίες διαζυγίου, σ. 222. — 466. Δεύτερος γάμος μετὰ τὸ διαζυγιο ἀπαγορεύεται, σ. 223. — 467. Τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης, σ. 223. — 468. Ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκας, σ. 223. — 469. Τὰ κοσμήματα τῆς γυναίκας, σ. 223. — 470. Οἱ γυναῖκες στὸ Ναό, σ. 223. — 471. Τὸ τάγμα τῶν κληρῶν, σ. 223. — 472. Ὅροι ὑπακοῆς τῶν δούλων, σ. 223. — 473. Ὅροι ὑπακοῆς στὴν ἐξουσία, 223. — 474. Χαρακτηριστικὰ χριστιανικῆς ἀγάπης, 224.

ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ

475. Κοινοκτημοσύνη σὲ ὕλικα ἀγαθὰ καὶ σὲ συναίσθηματα, σ. 224. — 476. Μέτρο τῆς γρήσσεως εἶναι ἡ ἀνάγκη, σ. 224. — 477. Ἰσοτιμὴ ἀγάπη καὶ ἀνάλογη τιμὴ ἀποκλείει τὸ μῖσος, σ. 224.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

478. Αἰτία τῆς ἀρετῆς, σ. 225. — 479. Ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχει κενωτικότητα καὶ ἀγάπη, σ. 226. — 480. Ἡ ἀγάπη εἶναι καρπὸς τῆς ἀλληλοβοήθειας, σ. 226. — 481. Εἶναι φυσικὴ καὶ ἀμοιβαία ἡ ἀνάγκη τῆς βοήθειας, σ. 226. — 482. Ὁφέδεις ἀπ' τὴν κοινωνικότητα, σ. 226. — 483. Ὁ δούλος ποὺ καταφεύγει στὸ μωαστήρι, σ. 226. — 484. Ἀγωγή ἀπ' τὴν ἀρχή, σ. 227. — 485. Τρόπος ὑποδοχῆς τοῦ χριστιανοῦ, σ. 227. — 486. Μολύνει τὴν ἐργασία ἡ ὑπερηφάνεια ἢ ἡ ἀδιαφορία, σ. 229. — 487. Ἡ ἀγωνία τοῦ χριστιανοῦ ἀρχοῦντα, σ. 230. — 488. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ διαχειριστῆ, σ. 230. — 489. Ἐργασία καὶ εὐσέβεια, σ. 231. — 490. «Εὐωδία» καὶ σκοπὸς ἐργασίας, σ. 233. — 491. Εἰδικεὺση καὶ ὄροι ἐργασίας, σ. 233. — 492. Σκοπὸς τῆς ἐργασίας, σ. 234. — 493. Ὁ ὑποδειγματικὸς προϊστάμενος, 234. — 494. Ἡ λύση τῆς διαφωνίας, σ. 235. — 495. Συνέδριο τῶν προϊσταμένων, σ. 235. — 496. Ἡ ἰατρικὴ εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, σ. 236. — 497. Ἐλπίδα στὸν Θεὸ καὶ ἰατρικὴ, 237.

ΟΡΟΙ ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

498. Ἡ ἀνοχὴ τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἔνοχη, σ. 238. — 499. Κριτήριον τῆς πλεονεξίας, σ. 238. — 500. Ἡ χρῆση τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, σ. 238. — 501. Οκνηρία καὶ πονηρία, σ. 238. — 502. Αἰτίες καταχρήσεως, σ. 238. — 503. Παράβαση τῆς κοινοκτημοσύνης, σ. 238. — 504. Εὐθὺνη γιὰ τὴ χρῆση τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν, σ. 239. — 505. Ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, σ. 239. — 506. Φορολογικὲς ὑποχρεώσεις, σ. 239. — 507. Σεβασμὸς στὴν ἀρμοδιότητα, 240. — 508. Αὐτάρεσκος, σ. 240. — 509. Τὸ μέτρο στὴν πνευματικὴ προσπάθεια, σ. 240. — 510. Τὰ ἐργαεῖα, σ. 241. — 511. Εἰδικεὺση καὶ ἐπιμέλεια, σ. 241. — 512. Ἀμέλεια γιὰ βοήθεια τοῦ ἀδελφοῦ, σ. 241. — 513. Διαφοροποίηση στὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ξένους, σ. 241. — 514. Ψυχικὴ διάθεση καὶ συμπεριφορὰ, σ. 242. — 515. Ὑποδοχὴ τῆς ἐξυπηρετήσεως, σ. 242. — 516. Μέτρο στὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους, σ. 242. — 517. Κριτήριον τῆς πραγματικῆς ἀγάπης, σ. 242. — 518. Ἀγάπη τῶν ἐχθρῶν, σ. 243. — 519. Ἀδύνατοι καὶ δυνατοί, σ. 243. — 520. Οἰκονομικὴ βοήθεια μεταξὺ ἀδελφοτήτων, σ. 243. — 521. Βοήθεια στοὺς συγγενεῖς, σ. 244. — 522. Μέρημα γιὰ ὕλικα ἀγαθὰ, σ. 244. — 523. Γιατὶ ἐργαζόμεσθε; σ. 245. — 524. Ἴσοτιμία, σ. 245. — 525. Συγγώρησις ἢ ἐλεγχος; σ. 246. — 526. Ἐργαζόμεσθε, ἀλλ' ὁ Θεὸς μετὰ τίς δωρεές του μᾶς συντηρεῖ, σ. 246. — 527. Ἀξιοποίηση τῶν ταλέντων, σ.

247 — 528. Ἡ «τράπεζα» τῶν καταθέσεων, σ. 247. — 529. Διαφορὰ τῆς πτωχείας καὶ πενίας, σ. 247. — 530. Καλὴ καὶ κακὴ μέριμνα, σ. 248 — 531. Κριτήριον γὰρ τὴν ἀποδοχὴ τῆς δωρεᾶς, σ. 248 — 532. Ἐργασία καὶ ἐπίσκεψη, σ. 248.

ΑΣΚΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

533. Ἐξυπρέτηση γιὰ τὸν Χριστό, 248. — 534. Μέτρο ἢ φύσις, σ. 249. — 535. Μέτρο γιὰ τὴν ἀσκήση, σ. 249 — 536. Ἀσκήση σώματος καὶ ψυχῆς, σ. 249 — 537. Ἐπάγγελμα ἢ ἀπασχόληση, 249. — 538. Ἡ «πιὸ τέλεια κοινωνία», σ. 250. — 539. «Ἀκτημοσύνη» καὶ ἔνωσις, σ. 251. — 540. Ἰσοτιμὴ ἀγάπη σ' ἄλλους, σ. 251. — 541. Τὸ «πιὸ λαμπρὸ, χαριτωμένο καὶ ὄψηδὸ πολίτευμα», σ. 252

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

542 Αἰτίαι δουλείας, σ. 254.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

543 Τὸ σπῖτι τοῦ ἀδελφοῦ σὰν δικό μου, σ. 255. — 544. Ἀσκήση σώματος καὶ ψυχῆς, σ. 255. — 545. «Συγκάτοικοι» γυναῖκες, σ. 255. — 546. Ἐνότητα καὶ ἀγάπη διὰ τῶν Συνόδων, σ. 255 — 547. Ἀρχοντας, σ. 256 — 548. Χρῆση τῆς δυνάμεως τοῦ ἀρχοντα, σ. 256. — 549. Ὁ χαρακτήρας τῶν εὐνούχων, σ. 256 — 550. Ἀπαγορευμένοι γάμοι, 256 — 551. Δεύτερος καὶ τρίτος γάμος, σ. 257. — 552. Γιὰ τοὺς μοναχοὺς ἔχει γάμος, σ. 257. — 553. Ἀσέλγεια, σ. 257. — 554. Φόνος, σ. 258. — 555. Διαφορὰ τοῦ πολιτικοῦ νόμου γιὰ τὴ μοιχεία, σ. 258. — 556. Φόνος στὸν πόλεμο, σ. 259. — 557. Τοκογλυφία καὶ φιλοχρηματία, σ. 259. — 558. Παρθενία, σ. 259 — 559. Μοιχεία, σ. 260. — 560. Ἀφιερωμένους χῆρες, σ. 260. — 561. Πορνεία, σ. 261. — 562. Ὀρκος, σ. 261. — 563. Ἀπαγωγή, σ. 261. — 564. Ἐξαφάνιση τοῦ ἀνδρα, σ. 261. — 565. Ἀδελφὸς ποὺ μοιχεύτηκαν, σ. 262. — 566. Ἐγκατάλειψη ἀπ' τὴν γυναῖκα, σ. 262. — 567. Ἐξαφάνιση στρατιώτη, σ. 262. — 568. Παντρεύτηκε χωρὶς νὰ συμφωνοῦν οἱ γονεῖς, σ. 262 — 569. Συνέπειες μοιχείας, σ. 262. — 570. Ἐγκυρότητα τοῦ γάμου, σ. 262 — 571. Ὁ δευτερός γάμος χωρὶς κατηγορία, σ. 263. — 572. Διακόνισσα ἐκπεσοῦσα, σ. 263. — 573. Προβλήματα τοῦ δευτεροῦ γάμου, σ. 263. — 574. Ἀνεύθυνη παρθενοφορὰ, σ. 263. — 575. Ὁ τρίτος γάμος, σ. 263. — 576. Θάνατος νεογεννήτου, σ. 263. — 577. Ὁ δευτερός γάμος τῆς δούλης, σ. 263. — 578. Ὁ φονιάς ποὺ μετανοῶσε, σ. 264 — 579. Μοιχεία, σ. 264. — 580. Πορνεία, σ. 264. — 581. Τιμωρία τοῦ κλέφτη, σ. 264. — 582. Ὁμοφυλόφιλος, σ. 264. — 583. Κτηκβασία, σ. 264 — 584. Ἐπίορκος, σ. 265 — 585. Ἀδελφομιξία, σ. 265 — 586. Παράνομος γάμος, σ. 265 — 587. Ὁ ἀρραβωνιασμένος ἀναγνώστης, σ. 265 — 588. Πορνεία ἐγγαμου κληρικοῦ, σ. 265. — 589. Κοινωνικὴ εὐθύνη γιὰ ἁμαρτία κληρικοῦ ο. 265. — 590. Αἰμομιξία, σ. 265 — 591. Παράνομος σχέσεις, σ. 266 — 592. Ἡ πολυγαμία εἶναι «γιὰ τὰ κτήνη», σ. 266 — 593. Αἰχμάλωτοι, σ. 266. — 594. Κάποιον «νὰ βρεῖς γιὰ νὰ περάσετε μαζὶ τὶς τρικυμίες τῆς ζωῆς», σ. 266 — 595. Ὅσα δὲν ἐνδιαφέρουν ἡθικᾶ, σ. 267. — 596. Εἰρήνη, σ. 267 — 597. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς γυναίκας, σ. 267.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ (κατὰ τὸν Συμεῶνα)

598. Καταπίεση φτωχοῦ, σ. 268

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΙΑΝ (Ἀμφιβαλλόμενος)

599 Ἡ δικαιοσύνη, σ. 269

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

600 «Ἐθεράπευσε τὰ σώματα καὶ τὶς ψυχὰς», σ. 269.—601 «Κι' ὁ ἐχθρὸς θαυμάζει τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου», σ. 270. — 602. Ἡ ἀκτημοσύνη τοῦ Μ. Βασιλείου, σ. 272 — 603. Κοινωνικότητα καὶ πρακτικότητα τοῦ μοναχισμοῦ, σ. 272 — 604. Ἡ Βασιλειάδα ἐγίνε γιὰ νὰ μιμηθεῖ τὸν Χριστό, σ. 272. — 605. Ἡ φιλία τοῦ βασιλιᾶ, σ. 273. — 606. Ἀπὸ ἀδικία καὶ πλεονεξία δὲν γίνεται ἐλεημοσύνη, σ. 273 — 607. «Συνεργάτης τοῦ Θεοῦ», σ. 273 — 608. Ἡ μίμηση τοῦ ἀρχοντα, σ. 275. — 609. Φιλαργυρία, σ. 275 — 610. Ἡ αὐτάρκεια εἶναι φυσικὴ, ο. 275 — 611. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἐγγύου, σ. 275 — 612. Ἐκτίμηση ὧσων ἀποκηθήσαν μετὰ κόπο, σ. 275 — 613. Κατὰ τοῦ ἐαυτοῦ μας, σ. 275. — 614. Εἰρηνοποιοί, σ. 275 — 615. Ἡ ἐπίδραση τῆς πονηρῆς γυναίκας, σ. 275. — 616. Κριτήριο ἐπιτυχίας, σ. 275 — 617. Αὐτάρκεια, σ. 275 — 618. Μέτρο τῆς προσφορᾶς στὸν πλησίον, σ. 276. — 619. Δάκρυα γιὰ τὴν ἁμαρτία τοῦ πλησίον, σ. 276. — 620. Ἐλεγχος τῆς ἁμαρτίας τοῦ πλησίον, σ. 276 — 621. «Ἐβλήθησε ὁ ἐλεημένος», 276 — 622. Ὁ χριστιανὸς εἶναι εἰρηνοποιός, 276. — 623. Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι τὸ μέτρο, σ. 276. — 624. Τόκος καὶ εὐφορία, σ. 276 — 625. Ἐλευθέρωσε τὸν δούλο, σ. 276. — 626. Ὁ ἀξίωπιστος ἐγγυητής, σ. 276.—627. Μὲ λίγα ἀποκτᾶς τὰ ἀπολύτιστα, ο. 277. — 628. «Ὅργανο ἀρετῆς» νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ τὸ ἀξίωμα, σ. 277 — 629. Ποτὲ χωρὶς ἐπίδραση, ο. 277. — 630. Μὴ ἀναβάλλεις τὴν ἐλεημοσύνη, ο. 277. — 631. Ὁ ἀχόρητος πλοῦτος, σ. 277. — 632. Μόνο προσευχὴ καὶ νηστεία, ο. 277. — 633. Ἡ δόξα δὲν διατηρεῖται μετὰ τὸ θάνατο, σ. 278. — 634. Οἱ μέριμνες κι' οἱ φόβοι τοῦ πλουτοῦ, σ. 278 — 635. Συνέπειες τῆς πατρικῆς συμπεριφορᾶς, σ. 278. — 636. Λεῖπει ἡ ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ, σ. 278. — 637. Ὑπολόγισε καὶ τὶς δυσχέρειες τῆς ζωῆς, ο. 279 — 638. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό, σ. 279. — 639. Εὐημερία καὶ συμφορὰ, σ. 279 — 640. Ἡ ἀφρονία, σ. 279 — 641. Ὁ γιὰτὸς ποῦ δὲν εἶναι ἐπιστήμων, σ. 280 — 642. Τὰ ρούχα, σ. 280. — 643. Τὸ κατάλληλο ρούχο, σ. 280. — 644. Πείνα, σ. 280. — 645. Ἀποία καὶ ἀπληστία σ' ἐποχὴ πείνας, σ. 281. — 646. Γὰ ἀποτελέσματα τῶν κόνων, σ. 281 — 647. Ἀποτελέσματα στὶς πνηρὰς προσπάθειες, σ. 281. — 648. Τὸ παράδειγμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, σ. 281. — 649. Ἡ λύπη γιὰ βλάβη ἀγαθὰ εἶναι αἰτία ἁμαρτίας, σ. 281. — 650. Ἡ μίμηση τῆς ζωῆς τῶν ἁγίων, σ. 282 — 651. Ποιὰ εἶναι ἡ «πανωύλακ»; σ. 282. — 652. Ἀποτελέσματα ἀσκήσεως, ο. 282. — 653. Ὑγεία καὶ σωτηρία, σ. 282 — 654. Νὰ ἀποκτηθοῦν χάρες, σ. 282. — 655. Οἱ ψυχικὰς ἐλλείψεις τοῦ δικαστῆ, σ. 282 — 656. Ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ δικαίου, σ. 282. — 657. Παραισθήσεις τοῦ φιλάργυρου, σ. 282 — 658. Διαφορὰ τυράννου καὶ βασιλιᾶ, ο. 283 — 659. Ἀρχονίας καὶ ἀρχόμενος, 283. — 660. Τὸ μέτρο τῆς θυσίας τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτη, σ. 283 — 661. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κακοῦ, σ. 283. — 662. Ποιὸ δάκρυ ἀγίνεται δάνεισμα τῆς αἰώνιας χαρᾶς», σ. 283

Β' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (381)

ΚΑΝΟΝΕΣ

663. Προσπεθέσεις μαρτύρων γιὰ κατηγορία Ἐπισκόπου, ο. 284.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ Α΄ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ († 385)

ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ

664. Συζυγική ἀποχή, σ. 285 — 665 Προβλήματα λύσεως γάμου, σ. 285.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ (ἄγιος, † 386)

ΠΡΟΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

666 Φιλαργυρία, σ. 286 — «Μακρὰ ἀπ' τὰ πάθη», σ. 286

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

668. Σαράντα μέρες γιὰ τὴν ψυχὴ, σ. 286. — 669. Ἡ σωτηρία ἀπ' τὴν πορνεία καὶ μοιχεία γίνεται μετάνοια, σ. 287 — 670. Πίστη καὶ ἔργα, σ. 287. — 671. «Ὅλες οἱ ψυχὲς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἶναι ὁμοίαι», σ. 287. — 672. Ἡ «καλὴ στολὴ» ἀποκτᾶται πάλι μετάνοια, σ. 287. — 673. Ἄβιος ἴσος μετὰ τῶν ἀγγέλων, σ. 287. — 674. Ὁ ἀσύμφωνος μετὰ τοὺς θεσμούς γάμος εἶναι γιὰ τεκνογονία, σ. 288. — 675. Ὁ δευτέρος γάμος, σ. 288. — 676. Εἶδη ἀκολασίας, σ. 288. — 677. Ὁ πλοῦτος εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τοῦ διαβόλου, σ. 288. — 678. «Περιμένουμε ν' ἀναστηθοῦν κι οἱ οὐρανοί», σ. 288 — 679. Οἱ πόλεμοι, σ. 289 — 680. Ἀξιολόγησι πράξεων καὶ τρόπων ζωῆς, σ. 289. — 681. Τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σ. 289. — 682. Ἡ πίστη ἀδίνει δύναμη στὴν ψυχὴ γιὰ τὰ καλὰ ἔργα, σ. 290

ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

683. Κακὴ ψυχαγωγία, σ. 290. — 684. Γιατὶ παρακαλοῦμε τὸν Θεό, σ. 290.

Εἰς τὸν Παραλύτον

685. «Μηκέτι ἀμάρτανε», σ. 291

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ

(ἡ) ΘΕΟΛΟΓΟΣ, ἄγιος, † 389)

ΛΟΓΟΙ

686. Θεωρία καὶ πράξις, σ. 291. — 687. Νὰ γίνει ἅγιο ἀπὸ νὰ ἔχεις μετὰ τὸ νὰ ἔχεις μετὰ καλὸ τρόπον, σ. 291. — 688. Ἡ δουλεία καὶ ἡ φτώχεια εἶναι ἀεφύρεση τῆς κακίας, σ. 292. — 689. Πλούσιος καὶ φτωχός, σ. 292. — 690. Ὅσοι καὶ ἔπαινος ἐλεημοσύνης, σ. 293. — 691. «Καλοσύνη θέλει», σ. 293. — 692. Ὁ τοικογλύφος «μολύνει τὴ γῆ», σ. 294. — 693. Ὅσοι ἐμποροῦνται τίς «ξένες συμφορές», σ. 294. — 694. Καὶ ἡ ἀνισότης ἀλλάζει, σ. 294. — 695. Ὑποταγή, σ. 294. — 696. Μετὰ τὸ «δεσπότη Χριστὸ κι ὄχι μετὰ τὸν μικρὸ τύραννο», σ. 295. — 697. «Νὰ συγχωρήσουμε γιὰ νὰ συγχωρεθῶμεν», σ. 296. — 698. Ἡ καρποφορία τοῦ καθενός, σ. 296 — 699. Εἰρήνη καὶ ἁμόνοια, σ. 296 — 700. Πολυαρχία, σ. 297. — 701. Ἡ πολιτικὴ «νομοθεσία (εἶναι) κατὰ τῶν γυναικῶν», 297. — 702. Πρῶτος, δευτέρος ἢ τρίτος γάμος, σ. 298 — 703. Τιμὴ ἢ υπερτίμησις τῆς σάρκατος σὺ γάμο; σ. 299. — 704. Σύγκρισις γάμου καὶ παρθενίας, σ. 299. — 705. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, σ. 299. — 706. Καὶ φτωχοὶ πῆραν ἀπ' τὸν Θεό, σ. 300. — 707. Νὰ γίνεις μεγαλόψυχος, σ. 300 — 708. Καὶ τὰ μέσα νὰ εἶναι καλὰ, σ. 300. — 709. Ἡ ἀρετὴ εἶναι στὴ μέση, σ. 300

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

710. Βοήθειαι στοὺς καταπιεσμένους, σ. 301. — 711. Γιὰ τὰ ὀρφανὰ, σ. 301.

ΕΠΗ

712. Ὁ γάμος καλλιεργεὶ τὴν ἀγάπην, σ. 301 — 713. «Ὁ πλοῦτος (δίνει) ἀξιοταμίαια, κι' αὐτὴ φέρνει τὴν καταστροφήν», σ. 301 — 714. Πλοῦτος καὶ φτώχεια, σ. 301. — 715. Ἡ ἀσχετασία, σ. 301. — 716. Οἱ συμφορές τῶν φτωχῶν, σ. 302. — 717. Σύγκρισις πλούτου καὶ φτώχειας, σ. 302. — 718. Στὸν πλεονέκτη, σ. 302 — 719. Οἱ φτωχοὶ σὲ προστατεύουν, σ. 302 — 720. Ἡ μίμησις τοῦ Θεοῦ, σ. 302 — 721. Ἡ φιλία τῶν πλουσιῶν, σ. 302. — 722. Ὁ πλοῦτος εἶναι ἀπληρέτης γιὰ τὸ κακό, σ. 302. — 723. Φθόνος καὶ κόπος, σ. 302. — 724. «Σὲ φτωχὸ φιλόσοφο», σ. 302. — 725. Οἱ κακοὶ Ἐπίσκοποι, σ. 303

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

726. Γάμος, σ. 303

ΑΠΟΦΘΕΙΓΜΑΤΑ

727. Πλοῦτος ἀπὸ ἀδικία, σ. 303. — 728. Τὸ κέρδος καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, σ. 303. — 729. Ἡ ἐλεημοσύνη χρωματίζει τὴν ψυχὴ, σ. 304. — 730. Στεροῦμεθα τὰ πάντα χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην, σ. 304. — 731. Μέσω τῆς ἐλεημοσύνης ἡ προσευχὴ, σ. 304. — 732. Τὸ φάρμακο στὰ ψυχικὰ τραύματα, σ. 304 — 733. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀρχοντα εἶναι «ἡ καλοσύνη», σ. 304. — 734. «Σ' αὐτὸν ποῦ ἀτύχησε, νὰ φερθεῖς ἕως ὁ Θεός», σ. 304 — 735. Ἀναλόγως τοῦ ἀνθρώπου, σ. 305. — 736. Ὁ ἀρχοντας καὶ οἱ ἀρετές, σ. 305. — 737. Ὑποταγή, σ. 305 — 738. Πλοῦτος καὶ βοήθεια τοῦ φτωχοῦ, σ. 305. — 739. Φτώχεια καὶ εὐπορία, σ. 305 — 740. Τὸ πρῶτο ἀγαθόν, σ. 305. — 741. Σὲ περίοδο εὐτυχίας, σ. 305 — 742. Ἀντιθέσεις ἀρετῆς καὶ ἐπιτυχίας, σ. 305 — 743. Φυσικὴ ἢ πλεονεξία, σ. 305 — 744. Ὑπερβολή, σ. 305. — 745. Ἐλεγχος, σ. 305 — 746. Τηρεῖ καὶ δὲν τηρεῖ τὸν ὄρκου του, σ. 306 — 747. Ὁρκος, σ. 306. — 748. Εἰρήνη ἢ πόλεμος; σ. 306 — 749. Λόγια καὶ ἔργα, σ. 306. — 750. Φύσις καὶ νόμος, σ. 306 — 751. Δικαιοσύνη, σ. 306 — 752. Ἡ ἀντίληψις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, σ. 306. — 753. Εἰρήνη καὶ διχόνοια, σ. 306. — 754. Σύγκρισις τοῦ πλούτου καὶ τῆς φτώχειας, σ. 306 — 755. Ὁ Θεός, ὁ ἀρχοντας καὶ ὁ λαός, σ. 306. — 756. Ἐπίδρασις τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἁμορφίας τῆς γυναίκας, σ. 307. — 757. Ὑπάρχει διαφορά δούλου καὶ ἀφεντικοῦ; σ. 307 — 758. Διάφοροι τρόποι ζωῆς, σ. 307 — 759. Διάφορος ἀγωγή, σ. 307 — 760. Δούλοι, ὄχι ἐπανόστασις, σ. 307. — 761. Ὁ Θεός στοὺς ἀσεβεῖς γεωργοὺς ἢ πλουσίους, σ. 307. — 762. Ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν τοῦ νόμου εἶναι σχετικὴ, σ. 308 — 763. Ἡ ἀντιμετώπισις τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δυστυχίας, σ. 308 — 764. Καταφύγιον γιὰ τὸ ἄσφατον τοῦ βίου ὁ Θεός, σ. 308. — 765. Ἡ ἀγωγή, σ. 309. — 766. Ἀρχεὶν καὶ ἀρχεσθαι, σ. 309. — 767. Τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων κι' ὄχι τὸ δικό μου, σ. 309 — 768. Τὸ μέτρο στὴν αὐστηρότητα καὶ στὴν ἐπιεικεία, σ. 309. — 769. Ὁ κίνδυνος ἀπ' τὸ ἀξίωμα, σ. 309. — 770. Μακρὰ ἀπ' τὴν υπερφάνεια, σ. 309. — 771. Ἥττα καὶ νίκη, σ. 309. — 772. Ἐχθρα καὶ εὐνοια, σ. 309 — 773. Καλοπέρασις ἢ ἀρρώστια; σ. 309. — 774. Ἐπίσκεψις σὲ ἀρρωστο, σ. 309 — 775. Συμπεριφορὰ τῆς γυναίκας στὸν ἄνδρα, σ. 310. — 776. Ὁ Θεός κρίνει τὴν ἐπίδοσις τοῦ ἀνθρώπου, σ. 310. — 777. Ἡ ψυχολογία τοῦ χριστιανοῦ φτωχοῦ, σ. 310. — 778. Τὸ «φάρμακο» στὴν ἀτυχία, σ. 310 — 779. Οἱ ἀπαιτήσεις ὄσων ἔχουν ἐξουσία, σ. 311 — 780. Τὰ καθήκοντα

τοῦ στρατιώτη, σ 311.—781. Ἐγκολύτρη ἢ κκλία, σ 311 — 782 Προτί-
 μηση σὲ συναναστροφή, σ 311. — 783 Ἐένος σ 311 — 784 Ἀγάπη
 τοῦ ἀδελφοῦ περισσότερο ἀπ' τὸν ἐαυτοῦ μας, σ 311. — 785 Φίλος, σ 311.—
 786. Φίλις, σ 311 — 787. Ὁμόνοια ἢ διάστασις, σ 311 — 788. Ἡ ὠφέ-
 λεια τοῦ ἐαυτοῦ μας ἀπ' τὴν ἀγάπη, σ 311 — 789. Ὁμόνοια ἢ ἐπανάστασις,
 σ 311 — 790. Συμβολὴ εἰς τὴν ὁμόνοια, σ 312 — 791. Ἄριστη εἶναι ἢ
 ὁμόνοια, σ 312 — 792. Ὁ διάβολος εἶναι «ἐχθρὸς τῆς εἰρήνης καὶ πολεμᾶ
 τὴν ὁμόνοια», σ 312 — 793. Ἡ ἀγάπη διώχνει τὸ κακὸ, σ 312 — 794.
 Ἡ ἐλεημοσύνη στοὺς ἀμαρτωλοὺς, σ 312 — 795. Ῥοήθησε αὐτὸν ποὺ
 βασανίζεται, σ 312 — 796. Ὁ φτωχὸς καὶ ὁ βασιλεὺς, σ 312 — 797.
 Ἡ παράδοξι σωτηρία, σ 312 — 798. Τάξι καὶ ἀταξία, σ 312. —
 799. Ὁ πατέρας γιὰ τὸ γιό, σ 312. — 800. Ἡ προστασία, σ 312. —
 801 Ἡ πράξις, σ 312. — 802. Ὁ ἀπειρος ἐκπαιδευτὴς, σ 313, —
 803. Ἄρχειν ἢ ἀρχεσθαι, σ 313. — 804. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία τοῦ ἀρ-
 χοντα, σ 313. — 805. Ἀγαθοεργία, σ 313. — 806. Τὸ μέτρο γιὰ νὰ
 κρίνεις τὸν ἄλλο, σ 313 — 807. Μὲ τὴ μακροθυμία οἱ κακοὶ γίνονται πὺ
 πολὺ ἀπειθαρχοί, σ 313. — 808. Καλὸς σὲ ὄλους, σ 313. — 809. Οἱ χρι-
 στιανοὶ δοῦλοι, σ 313. — 810 Διαφορὰ ἐλεύθερου καὶ δούλου, σ 313. —
 811. Κτήσι καὶ διατήρησι τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν, σ 313. — 812. Ἡ δια-
 τήρησι εἶναι συνέπεια τοῦ τρόπου κτήσεως, σ 314. — 813. Καὶ τὰ μέσα
 νὰ εἶναι καλὰ, σ 314 — 814. Βόηθησε τὸν ἀμαρτωλό, σ 314 — 815.
 Ὁφέλεια ἔστω καὶ μὲ λύπη, σ 314.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ (ὁ ΜΕΓΑΣ, ὁσιος, † 390 ±)

ΟΜΙΛΙΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ

816. Ἀγάπη καὶ ὁμόνοια, σ 314 — 817 «Στὴν κοινὴ ὠφέλεια», σ.
 314. — 818. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τέλειος, σ 315 — 819. Ἡ χάρις εἶναι
 δῶρο Θεοῦ, σ 315 — 820. Ταπείνωσι τῶν πνευματικῶ προχωρημένων, σ
 316 — 821. Ἐνθουσιασμοὺς τοῦ πνευματικῶ ἀπειρου, σ 316. — 822. Ἀ-
 ποτελέσματα τοῦ προπατορικῶ ἀμαρτήματος, σ 316. — 823. Ἀγῶνας
 κατὰ τοῦ κακοῦ, σ 316 — 824. «Δὲν μπορεῖ ἀλλιῶς νὰ σωθεῖ (κάποιος)
 παρὰ μόνο διὰ τοῦ πλησίον», σ 317. — 825. Ἀπελευθέρωσι δούλων καὶ
 μέλλουσα ζωὴ, σ 317. — 826. Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ πλουσίου, σ 317. —
 827. «Ἄλας μωρὸν» εἶναι ὁ ἀκτῆμονας, ποὺ δὲν ἔχει πνευματικῆς ἀπο-
 λαύσεις, σ 318

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕΓΑΛΗ

828. «Γίποτα δὲν εἶναι δικό σου, ἐκτός ἀπ' τὸ κοινό», σ 318. —
 829 Ἡ ἐργασία, ὄχι γιὰ «ὀφθαλμοδουλεία», σ 319

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

830. Κατάχρησι στὶς δωρεὰς γιὰ τοὺς φτωχοὺς, σ 319. — 831.
 Θαῦμα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ὀρφανῶν, σ 319 — 832. Ὁργή, σ 320 —
 833 «Ἐξουτελισμοὺς καὶ ἀπεινος», σ 320. — 834. «Γίνε νεκρὸς», σ.
 320. — 835. «Μὴ κατακρίνεις», σ 321. — 836. «Ἐχει γίνε ὥστε νὰ
 σκεπάζει τὰ ἐλαττώματα», σ 321 — 837. Μακρῶ ἢ μνησικακία, σ 321.
 — 838. Κλοπή, σ 321

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ (ὁ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ, ὁσιος, † 393 ±)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

839. «Κρίνε μὲ δικαιοσύνη τοὺς ὑφισταμένους σου», σ 322. — 840
 «Ὁ κόσμος σὰς περιπαίζει», σ 322.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΤΑΡΣΟΥ († 394 ±)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΙΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

841 Δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ δόξα τοῦ ἀνθρώπου, σ 322. — 842. Νὰ
 προτιμῶνται οἱ σύζυγοι καὶ ἀπ' τοὺς γονεῖς, σ 323.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ (ἅγιος, † 394 ±)

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

843 Ὁ ἀρχοντας τῆς γῆς, σ 323. — 844. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύ-
 θερος ἀπ' τὴ δημιουργία του, σ 323. — 845. Τὰ πάθη, σ 324.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΝ

846 Ἡ δουλεία εἶναι ἀντίθετη στὴ φύση καὶ στὸ θεῖο νόμο, σ 325. —
 847. Χρυσὸς καὶ ματαιότης, σ 326 — 848 Ἡ τοκογλυφία εἶναι μορφή
 ληστείας, σ 328.

ΕΙΣ ΤΟ ἌΣΜΑ ἈΣΜΑΤΩΝ

849 Ἐρως καὶ ἀγάπη, σ 329

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ

850. Τὸν πλεονέκτη δὲν τὸν εὐλογεῖ ὁ Θεός, σ 329

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΥΣ

851. Δύο εἶδη πλοῦτου καὶ φτώχειας, σ 329. — 852. Ἡ βοήθεια
 στὸν ἀδύνατο εἶναι «καλοσύνη» ἢ ἀλτροεισμός, σ 330. — 853 Ἡ «καλο-
 σύνη» εἶναι μιὰ ἔντασις τῆς ἀγάπης, σ 320. — 854. Ἡ «καλοσύνη» εἶναι
 ἀσφαλιστικὴ δικλείδα, σ 330 — 855. Ἡ πλεονεξία εἶναι τυραννία, σ.
 331. — 856. Προϋπόθεσι τοῦ εἰρηνοποιῶ, σ 331. — 857. Τί εἶναι εἰ-
 ρήνη, σ 332. — 858. Ὁ θυμὸς, σ 331. — 859. Ὁ εἰρηνοποιὸς μιμεῖται
 τὸν Θεό, σ 333. — 860. Οἱ εἰρηνοποιοὶ εἶναι «αἰοὶ τοῦ Θεοῦ», σ 333.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΕΙΝΑΙ ΤΡΕΙΣ ΘΕΟΙΣ

861. Πῶς «τελειοποιεῖται κάθε θεϊκὴ ἐνέργεια», σ 334.

ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ

862. Ἡ προαιρετικὴ ἀμαρτία εἶναι ψυχικὸς θάνατος, σ 334

ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

863. Αἰτία τοῦ φθόνου, σ 334. — 864. Αἰτία τῆς διαμάχης, σ 335. —
 865. Σχέσεις κενοδοξίας, πλεονεξίας καὶ φθόνου, σ 335. — 866. Γάμος,
 παρθενία, σ 335. — 867 Ἡλικία γιὰ γάμο, σ 336.

ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

868 Ὁ (ἀστικὸς) δανεισμός με τόκο βλάπτει, σ. 336 — 869 Ὁ τοκογλύφος ἐμπιστεύεται περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸν Θεό, σ. 336. — 870. Ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ τοκογλύφου, σ. 337. — 871. Μόνο δωρεὰ ἢ δάνειο χωρὶς τόκο, σ. 338.

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΠΤΩΧΙΑΣ

872. Ἄν νηστεύεις καὶ μετὴν κακία διαγίναντες τὸν ἀδελφόν σου» ὠφελῆσαι, σ. 338 — 873. Τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν ἀστέγων, σ. 339 — 874. Ἐσὺ νὰ φροντίσεις τὸ γείτονα, σ. 339. — 875. «Ὁ πεινασμένος καὶ ἄρρωστος εἶναι δυὸ φορὲς φτωχός», σ. 339. — 876 Ἡ ἀνάλογη «βοήθεια» ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκη, σ. 334 — 877. Οἱ φτωχοὶ εἶναι κοὶ θυρωροὶ ἐπὶ τῆ βασιλείᾳ, σ. 340. — 878. Τὰ ἔργα τῆς εὐεργεσίας, σ. 340. — 879. Ὁ Θεὸς εἶναι «ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῆς εὐεργεσίας», σ. 341. — 880. Ὁ «τσιγγούνης καὶ ἀκοινώνητος» δὲ μπορεῖ νὰ βοηθήσει, σ. 341. — 881. Ὁ ἄνθρωπος θεώνεται μετὴν καλοσύνη καὶ τὴν ἀγαθοεργία, σ. 341. — 882. «Πικρὸς τύραννος» εἶναι ὁ πλεονέκτης πλούσιος, σ. 341. — 883. Χρῆση καὶ ὄχι κατάχρηση, σ. 342. — 884. Τὸ «ἐργαστήρι τοῦ Μαρμαρινῶν» καὶ οἱ Ἀζαροὶ, σ. 342 — 885. Οἱ λεπροὶ, σ. 342. — 886. Ποιὸς εἶναι ἄπορος, σ. 343. — 887. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ πλούτου καὶ ἡ ἀπόλαυση τῆς σάρκας, σ. 343

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

888. Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἐξουσία καὶ τὸν ἑαυτὸ μου, σ. 343. — 889. Ἡ «ἐξομώσις μετὸν Θεόν», σ. 344. — 890. Σὲ τί ἐπερναίει ἡ γυναίκα τὸν ἄνδρα, σ. 344. — 891. «Πληρώσατε τὴν γῆν» ἀγαθῶν ἔργων, σ. 345 — 892. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ένα μικρὸ κόσμημα», σ. 345

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

893. Εἶδη ἀρετῶν καὶ κακιῶν, 346. — 894. Πορνεία καὶ μοιχεία, σ. 347. — 895. Ὁ ἀθέλητος φονιάς, σ. 348. — 896. Εἶδη κλοπῆς, σ. 348.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

897 «Ἄν δὲν στέναξε κανεὶς», 349. — 898. Λίγα ἢ πολλὰ ὕλικα ἀγαθά, σ. 350. — 899. Στὸ κέρδος δὲν ὑπάρχει κέρδος, σ. 350. — 900. Ἡ ὀμορφία τοῦ πλούτου, σ. 350 — 901. Χαρακτηριστικὸ τοῦ καλοῦ εἶναι ἡ ὠφελιμότητα, σ. 350 — 902. Εἰρήνη καὶ πάθη, σ. 350 — 903. Ἀγάπη καὶ εἰρήνη, σ. 350. — 904. Εἰρήνη καὶ πόλεμος, σ. 350

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΣ ΙΚΟΝΙΟΥ (ἄγιος, † 394 +)

ΛΟΓΟΙ

905 «Χωρὶς εὐσέβεια οὔτε σεμνὴ παρθενία, οὔτε τίμιος γάμος» ὑπάρχει, σ. 351. — 906. Ἡ γυναίκα ἀπὸ τῆ φύσης τῆς εὐκόλου γλιστράει καὶ πέφτει, σ. 351 — 907. Γάμος καὶ πορνεία, σ. 352.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ

908. Νὰ εἶναι ἀπὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀκοιμάτιστος, σ. 353

ΠΛΑΚΙΛΛΗ († 394;)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

909. Εὐσέβεια ἐστὶν πράξις, σ. 353

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (ἄγιος, † 397)

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

910. Μετὴν νηστεία καταργεῖται καὶ ἡ φιλαργυρία, σ. 354. — 911. Ἡ νηστεία χωρὶς ἐλεημοσύνη εἶναι ἀψυχή, σ. 354. — 912. Δίνε ἐλεημοσύνη, χωρὶς δικαιολογίας, σ. 354 — 913. Ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐξίσου «ὄλα τ' ἀπαραιτήτητα γιὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους», σ. 355.

ΔΙΔΥΜΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ (ὁ ΤΥΦΛΟΣ, † 398)

ΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

914. Ποιὸς προστατεύει ὁ Θεός, σ. 355

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

915. Ἐθνοικὲς προϋποθέσεις γιὰ ἁμαρτήματα, σ. 356 — 916. Ἡ αἰτία τῆς φτώχειας καθορίζει τὸ βαθμὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος, σ. 356. — 917. Ἡ προσπάθεια καὶ ὄχι τ' ἀποτελέσματα, σ. 356.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΣ Ο ΠΟΝΤΙΚΟΣ († 399)

ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΧΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΑ ΑΙΤΙΑ...

918. Ἡ ἐργασία κατὰ τῆς «ἀφροντισίας», σ. 357.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

919. Εὐεργεσία πρὸς ξένο καὶ πεινασμένο, σ. 357

ΕΤΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

920. Διὰ τῆς εὐεργεσίας σύνδεσμο μετὸν Χριστό, σ. 357.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ [κακῶς ἀποδίδεται εἰς Νεῖλον]

921. Τὰ πάθη καὶ ἡ προσευχὴ, σ. 357. — 922. Φτώχεια καὶ μέλλουσα ζωὴ, σ. 357 — 923. Φτώχεια, θλίψη καὶ προσευχὴ, σ. 357.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

924. Ἀντιμετώπιση τῶν «συμφορῶν», σ. 358. — 925. Μνησικακία καὶ φτωχοὶ, σ. 358. — 926. Ἡ ἀγάπη θεραπεύει τὸ θυμὸ, σ. 358. — 927. Αἴτια τῆς ἀγάπης, σ. 358 — 928. «Φεῦγε καὶ σώζου», 358

ΨΕΥΔΟ-ΚΛΗΜΗΣ (Δ' αἰώνας;)

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΙΑΚΩΒΟΝ

929. Ὁ ἱερεὺς στοὺς πιστοὺς, σ. 360 — 930. Ὁ ἱερεὺς γιὰ τὸ γάμο τῶν πιστῶν, σ. 360. — 931. Φροντίδες τοῦ ἱερέα γιὰ τοὺς πιστοὺς, σ. 360. — 932. «Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου θὰ διδάξει κάθε καλόν», σ. 361 — 933. Γιὰ τοὺς ἄρρωστους, σ. 361.

ΤΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΕΠΙΤΟΜΗ

934. Οἱ πιστοὶ νὰ κρίνονται ἀπ' τοὺς ἱερεῖς, σ. 361 — 935. Γάμος καὶ πορνεία, σ. 362. — 936. «Ἀμοιβαίως σεβασμός», σ. 362 — 937. Φύλα-

γε τις παραδόσεις για την ευσέβεια, σ. 362. — 938. Ἡ παράλογη ἐπιθυμία, σ. 362 — 939. Μέσα και σκοπός, σ. 362 — 940. Φιλανθρωπία και ἐλεημοσύνη, σ. 362. — 941. Ποιός ἀγαπάει τὸν πλησίον τοῦ «ὡς ἐαυτὸν», σ. 363 — 942. Ἡ καλὴ σύζυγος, σ. 364. — 943. Ἡ μολυμένη σύζυγος, σ. 364. — 944. Τὸ καλὸ και τὸ κακὸ, σ. 364. — 945. Ὁ γάμος και ἡ μοιχεία, σ. 364. — 946. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ γάμου, σ. 364.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΕΠΙΤΟΜΗ...

947. Θεραπεία τῶν ἀρρώστων, σ. 365. — 948. Ἐργασία, σ. 365 — 949. Φιλία και ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων, σ. 365 — 950. Φιλανθρωπία, ἐλεημοσύνη, ἀγάπη, σ. 365. — 951. Αἰτία τῆς ἀγάπης τῶν ἐχθρῶν, σ. 365. — 952. Πλεονεξία, σ. 366. — 953. Ὁ ἱερεὺς νὰ δικάζει τοὺς πιστοὺς, σ. 366.

ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

954. Πλεονεξία και μοιχεία, σ. 366. — 955. Ἡ συμπεριφορὰ στὴ σύζυγο, σ. 367. — 956. Κι ὁ πλοῦσιος νὰ μὴ εἶναι ἀνεργος, σ. 367. — 957. Ὁ πλοῦσιος «εὐλοκα νὰ προσφέρει», σ. 367. — 958. Ὁ ἀνάξιος γιὰ βοήθεια, σ. 368. — 959. Ἐπίσκοπος χωρὶς ἐλαττώματα, σ. 368. — 960. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ ἀδίκους, σ. 368. — 961. Σχέσεις Ἐπισκόπου και λαοῦ, σ. 369. — 962. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐπισκόπου στοὺς λαϊκοὺς, σ. 369.—963. Ἡ διαχείριση τῶν ἐσφορῶν ἀπ' τὸν Ἐπίσκοπο, σ. 369. — 964. Ἐπικοινωνία μ' ὄσους ἔχουν ἀνάγκη, σ. 370 — 965. Δίκαιος, ἀλλ' αὐστηρὸς στοὺς πονηροὺς, σ. 370. — 966. Εἰρήνη, σ. 370. — 967. Φιλοξενία ἀπ' τὸν διάκονο, σ. 371. — 968. Ἐργασία και ἀργία, σ. 371. — 969. Οἱ χήρες, σ. 371.—970. Ὁ Ἐπίσκοπος γιὰ τοὺς πεινασμένους, σ. 371.—971. Χήρα ποὺ κάνει κατάχρηση στὴ βοήθεια, σ. 372. — 972. Ἡ φτωχὴ χήρα εἶναι τὸ «θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ», σ. 372. — 973. Τὸ ἔργο τῶν διακονισσῶν, σ. 372. — 974. Συμπεριφορὰ τῶν διακόνων, σ. 373 — 975. Ἡ προστασία τῶν ὀρφανῶν, σ. 374. — 976. Ἡ φροντίδα τοῦ ἐπισκόπου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ὀρφανῶν, σ. 374 — 977. «Θυσιαστήριον Θεοῦ» εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐλεηθῆκαν, σ. 374. — 978. Ὁ φιλάργυρος ποὺ δὲν ἔχει καλοσύνη, σ. 375. — 979. Δωρεῆς ἀπὸ παρανομία δὲν γίνονται δεκτές, σ. 375 — 980. Μόνο ἀπ' τοὺς πιστοὺς δωρεῆς, σ. 376. — 981. Δωρεῆς ἀπ' τὸν ἀδίκαιον κόπο τῶν πιστῶν, σ. 376 — 982. Κύριος και δούλος, σ. 376 — 983. Ὑπεταγὴ στοὺς ἄρχοντας, σ. 377. — 984. Βοήθεια στοὺς μάρτυρες ποὺ ναι στὴ φυλακὴ, σ. 377.—985. Φιλαρχία, σ. 377.—986. Γάμος, σ. 377.—987. Διακόνισσα, σ. 377.—988. Εἶναι ἁμαρτία ἡ ἱκανοποίηση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς; σ. 377. — 989. Ἀποχὴ ἀπὸ σεξουαλικὴ σχέση, σ. 378 — 990. Ἡ σεξουαλικὴ σχέση τῶν συζύγων εἶναι ἀγνή, σ. 378 — 991. Πορνεία, σ. 378. — 992. Κλοπὴ, σ. 379. — 993. Φιλάργυρος, σ. 379 — 994. Κενόδοξος, σ. 379 — 995. Ἡ κενὴ χρῆση, σ. 379. — 996. Τὸ δέκατο στοὺς φτωχοὺς, σ. 379. — 997. Οἱ ἄνθρωποι προβάλλουν τὸν ἀσεβῆ ἄρχοντα, σ. 379 — 998. Συντήρηση κληρικῶν, σ. 379. 999. Βάπτισις δούλου, σ. 379 — 1000. Νόμιμος γάμος, σ. 379. — 1001. Ἀργία και πενθήμερη ἐβδομαδιαία ἐργασία, σ. 380 — 1002. Τὰ δικά ἀγαθά, σ. 380.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

1003. Διάλυση γάμου κληρικοῦ, σ. 380 — 1004. Ὁ ἀκοινώνητος, σ. 381. — 1005. Οἱ κληρικοὶ νὰ μὴ προέρχονται ἀπὸ δεύτερο γάμο, σ. 381. — 1006. Ἀπαγορευμένοι γάμοι κληρικῶν, σ. 381 — 1007. Τιμωρία κληρικῶν γιὰ πορνεία, ἐπιπορκία ἢ κλοπὴ, σ. 381. — 1008. Μετὰ τὴ χειροτονία νὰ μὴ γίνετα γάμος, σ. 381. — 1009. Μακρὰ ἢ τιμωρία ἢ ἡ ἀνταπόδοση, σ. 381. — 1010. Σιμωνία, σ. 381. — 1011. Βοήθεια πολιτικοῦ ἄρχοντα

σὲ κληρικὸ, σ. 382. — 1012. Ἐγκατάστασις κληρικοῦ, σ. 382. — 1013. Διαχείριση ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, σ. 382 — 1014. Διάκριση μεταξὺ ἀτομικῆς και ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, σ. 382 — 1015. Μακρὰ τὰ ζάρια και τὸ μεθύσι, σ. 382. — 1016. Ὁ κληρικὸς ποὺ τοκίζει (γιὰ ἄστικά δάνεια) νὰ τιμωρηθεῖ, σ. 383 — 1017. Νὰ τιμωρηθοῦν ὅσοι διαλύουν τὸ γάμο και παντρεύονται χωρισμένη, σ. 383 — 1018. Νὰ τιμωρεῖται ὅποιος «σιχαινεῖται» τὸ γάμο, σ. 383 — 1019. Ἡ βρισιὰ σὲ Ἐπίσκοπο, σ. 383. — 1020. Νὰ τιμωρηθεῖ ἡ ἀδιαφορία γι' αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀνάγκη, σ. 383. — 1021. Ἡ πορνεία ἢ ἡ μοιχεία εἶναι κώλυμα γιὰ κληρικὸ, σ. 383. — 1022. Ὁ φονιάς σὲ πόλεμο, σ. 383 — 1023. Βιασμός και γάμος, σ. 383 — 1024. Ἀξιοπιστία μαρτυρίας, σ. 383. — 1025. Ὁ κληρικὸς νὰ μὴ γίνεη και πολιτικὸς ἄρχοντας, σ. 384. — 1026. Πότε ὁ δούλος γίνετα ἱερέας, σ. 384. — 1027. Ὁ κληρικὸς στὸν πόλεμο, σ. 384 — 1028. Μὴ βρίζεις τοὺς ἄρχοντες, σ. 384.

ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΔΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

1029. Οἱ 83ο ἐντολές, σ. 384. — 1030. Ἰσότητα μπροστὰ στὸν Θεό, σ. 384.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1031. Μολύνεσαι μὲ τίς ἄδικες προσφορές, σ. 385. — 1032. «Ἐχει τὴ δύναμη ὁ Θεὸς νὰ κάνει ὥστε κανεὶς νὰ μὴ πεινάει», σ. 385. — 1033. Ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον, σ. 385.

ΒΗΣΑΡΙΩΝ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος, † τέλη Δ' ἢ ἀρχὲς Ε' αἰῶνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1034. Παντοῦ εἶναι ὁ Θεός, σ. 385. — 1035. «Τὸ Εὐαγγέλιον μ' ἔγδυσε», σ. 386.

ΜΩΣΗΣ (ἢ ΜΩΥΣΗΣ), ὁ ΑΙΘΙΟΥΨ (ὄσιος, † τέλη Δ' αἰῶνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1036. Οἱ ἁμαρτίες τοῦ ἄλλου, σ. 387. — 1037. Κοινωνία και ἀναχώρηση, σ. 387. — 1038. Ἄμυνα στὸν πόλεμο, σ. 387 — 1039. Οἱ ἁμαρτίες τοῦ πλησίον, σ. 388 — 1040. Ἡ ψυχικὴ «ειρήνη», σ. 388 — 1041. Ἡ «καθραία» προσφορὰ, σ. 388.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΜΑΓΝΗΣ († ἀρχὲς Ε' αἰῶνα)

ΑΠΟΚΡΙΤΙΚΟΣ

1042. Κίνδυνος ἀπ' τὴν ἀγάπη τῶν φτωχῶν, σ. 388. — 1043. Ἡ ἐπίδραση τοῦ πλοῦτου και τῆς φτώχειας, σ. 389 — 1044. Ὁ ἐνάρτεος σὰν πλοῦσιος και σὰν φτωχός, σ. 390.

ΑΜΜΟΥΝ († Α' μισὸ Ε' αἰῶνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1045. Λευκὸς γάμος, σ. 390.

ΠΙΩΡ ΑΒΒΑΣ († Α' μισό Ε' αιώνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1046 'Αμοιβή, σ. 391.

ΩΡ ΑΒΒΑΣ (δοσιος, † Α' μισό Ε' αιώνα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1047 «Λογισμός υπερηφάνειας», σ. 391.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ ΚΥΠΡΟΥ (ἅγιος, † 403)

ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

1048. 'Η ἀκρίβεια» τοῦ αἱρετικοῦ Νικολάου, 392. — 1049. Γάμος κληρικῶν, σ. 393 — 1050. Ἐγκράτεια καὶ γάμος, σ. 393. — 1051. Ἀδναρισμός καὶ οἱ «συγκάτοικες παρθένες», σ. 398.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ, σ. 401-421.

ΝΑ ΔΙΟΡΘΩΘΟΥΝ, σ. 422-423.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- AASS Bollandists, Acta Sanctorum, t. 1έξ. (Antversia κλπ. 1963 έξ.)
- AB Analecta Bollandiana (Paris-Bruxelles), t. 1 (1882)-60 (1942).
- B Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Συγγραφέων (Ἐκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), T. 1-45, ('Αθήναι 1955-1976).
- BB Βυζαντινὴ Βιβλιοθήκη, T. 1-3 ('Αθήναι 1970-1973).
- C Callinicos, De vita S. Hypatii (Leipzig 1895).
- Γ Γρηγορίου Παλαμά, 'Ομιλίαι ΚΒ' ('Αθήναι 1861).
- Δ Charl. Lett. Feltée, The Letters and other Remains of Dionysios of Alexandria (Cambridge 1904).
- D F. Dvornik, La vie de S. Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IX siècle (Paris 1926).
- E Εὐγ. Βουλγάρεως, Ἰωσήφ Βρυενίου, Τὰ παραλειπόμενα... (Λειψία 1784).
- F A. J. Festugiere, Historia Monachorum in Aegypto (Bruxelles 1961).
- FA F. X. Funk, Die Apostolischen Väter (Tübingen 1906).
- G Hein. Gelzer. Leontios von Neapolis. Leben des heiligen Johannes des Barmherzigen, Erzbischofs von Alexandrien (Freiburg-Leipzig 1893).
- H Fran. Halkin, Sancti Pachomii. Vitae Graecae (Bruxelles 1932).
- Θ N. Festa, Theodoros II Lascaris (Φλωρεντία 1898).
- ΘHE Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 1-12 ('Αθήναι 1962-1968).
- ΘΚ Κλεόπα Μ. Κοικυλίδου, Ἡ κατὰ τὴν ἔρημον τῆς ἀγ. τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως Λάβρα Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου ('Ιεροσόλυμα 1901).
- K P. Bonifatius Kotter, Die schriften des Johanne

- von Damaskos Herausgegeben von Byzantinischen Institut der Abtei Scheyern, T. 1-2.
- ΚΣ E. Schwartz, Kyrilos von Skythopolis (Leipzig 1939).
- ΚΦ E. Sargologos, La vie de S. Cyrille le Philéote. Moin Byzantin († 1110) (Bruxelles I 1964).
- Λ B. Guillara, La Traite Inédité «sur l' usuré» De Nic. Cabasilas, στο «Εἰς μνήμην Σπ. Λάμπρου» (Ἀθήναι 1935), σ. 269-277. (*Η στο Δ. Ζακυνθηνοῦ, Βυζαντινὰ κείμενα. Βασικὴ Βιβλιοθήκη. Ἀθήναι 1957).
- Μ J.-P. Migne, Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca (Parisiis), t. 1-161, 1857-1866.
- ΜΒ C. Blondel, Μακαρίου Μάγνητος, Ἀποκριτικὸς (Parisiis 1874).
- ΜΧ Δ. Ν. Μωραΐτου, Ἰωάν. Χρυσοστόμου (Παιδαγωγικά) Περὶ κενοδοξίας... (Ἀθήναι 1940).
- Ν Σπ. Π. Λάμπρου, Ὁ βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, στο π. Νέος Ἑλληνομνήμων, τ. 3, 1906, σ. 129-222.
- Π H. Grégoire-M. A. Kugener, Marc la Diacre. Vie de Porphyre, évêque de Gaza (Paris 1930).
- Ρ I. Sevcenko, Nicolas Cabasilas «Anti-Zelot» Discourse στο Dumparton Oaks Papers, II, 1957, σ. 91-125.
- ΡΑΟ Patrum Apostolicorum Opera (Lipsiae 1920).
- ΡJ E Preuschen, Origines werke... Johannes... (Leipzig 1903).
- ΡΟ Patrologia Orientalis, t. 1-94.
- ΡΠ Γ. Α. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν Κανόνων, T. 1-6 (Ἀθήναι 1852-1859).
- Ρ C. Butler, The Lausiac History of Palladius. Textus and studies, 6,2, t. 1-2 (Cambridge 1898-1904).
- ΡL M. Rauer, Origines Werke... Lukas... (Leipzig 1930).
- Σ Γρηγ. Παλαμᾶ, Συγγράμματα, τ. 1-3 (Θεσσαλονίκη 1962-1970).
- SC Sources Chrétiennes. T. 1-226 (1947-1976).
- T T. L. F. Tafel, Eustathii Metropolitae Thessalonicensis Opuscula (Φραγκφούρτη 1832).
- TS N. Terzagli, Synesii Gyrenensis Hymni et opuscula (Roma 1944).

- Φ Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολαί. Ἐκδοσις Ἰ. Ν. Βαλέττα (Λονδῖνον 1864).
- ΦΕ Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἀγ. Φιλαρέτου τοῦ Ἐλεήμονος, στο π. Byzantion (Bruxelles), 9, 1936, σ. 113-167.
- ΦΟ Β. Λαούρδα, Φωτίου Ὁμιλίες, (Θεσσαλονίκη 1959).
- W Er. Klosterman, Origenes Werke. Dritter Band Jeremia Homilien... (Leipzig 1901).
- WM Er. Klosterman, Origenes Werke... Matthäuserklärung II (Leipzig 1933).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

“Όσες φορές προσπάθησα να βρω πρόχειρα όλη την κοινωνική διδασκαλία της Ορθόδοξης Έκκλησίας, έστω και συνοπτικά, δεν το κατάρθωσα. Αυτό ηταν ή άφορη για ν' ασχοληθώ συστηματικά μ' αυτό το θέμα. Έύκολα βρίσκεις τη διδασκαλία των διαφόρων συγχρόνων κοινωνικών θεωριών, δυσκολεύεται όμως να βρεις τη σχετική χριστιανική διδασκαλία. Ένώ δηλαδή ή Ορθοδοξία έχει άναμφισβήτητα κοινωνικό χαρακτήρα, το κοινωνικό της όμως μήνυμα δεν έγινε ιδιαίτερα αισθητό στο σύγχρονο κόσμο” κι ακόμη «ή παρουσία του

1. Η κλασσική Encyclopaedia of Religion and Ethics του J. Hastings (Edimburg, 1908-1921, τόμοι 1-12. Index 1927) δεν είναι κυρίως κοινωνικού περιεχομένου, αλλά και ή ύλη της με τη λεξικογραφική της κατάταξη δεν δίνει μιá συστηματική μορφή σ' όλο το θέμα, ούτε μιá πυκνότητα στο θέμα. Τό ίδιο πρέπει να πούμε και για τη «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια» του Αθ. Μαρτίνου (Αθήναι, 1962-1968), και εν μέρει για την Katholisches Sozalexikon Alfred Klose Tyrolia -Verlzag (Innsbruck-Wien-München 1964). Και στην άνθολογία ρητών που εξέδωσε ή UNESCO με τον τίτλο Le droit d' être un homme (έλληνική έκδοση Μπεργαδή (Αθήναι 1970), με τον τίτλο «Τό δικαίωμα να είσαι άνθρωπος» τομ. 2), σε 1103 λήμματα καταχωρίζει 16 λήμματα-ρητά Πατέρων της Έκκλησίας. Κι άπ' αυτά 8 Έλλήνων και 8 Λατίνων Πατέρων. Αν όμως συγκρίνουμε τις ιδέες που προβάλλουν τα διάφορα λήμματα αυτής της άνθολογίας της UNESCO για κάθε θέμα ξεχωριστά με τις ιδέες των Έλλήνων Πατέρων, τότε θά νοιώσουμε πόσο πολύ ξεπερνά σε βάθος και πλάτος ή σκέψη των Έλλήνων Πατέρων τη σκέψη των σοφών όλου του κόσμου.

2. Γ. Μαντζαρίδου, Η θεμελιώδης άρχή της κοινωνικής διδασκαλίας της Ορθοδοξίας (Αθήναι 1972), σ. 6. Και ό Γεωρ. Φλορόφσκυ ύπεστήριξε πός: «Όλόκληρος ή δομή της χριστιανικής ύπάρξεως είναι κοινωνική και όμαδική. Υπάρχει ακόμη, όπως υπήρξεν επί αιώνας, ένα ισχυρόν κοινωνικόν ένστικτον εις την Ανατολικήν Έκκλησίαν παρ' όλας τας ιστορικάς περιπλοκάς και τά μειονεκτήματα. Και πιθανόν τοϋτο άποτελεί την κυρίαν συμβολήν που είμπορεί να κάμει ή Ανατολική Έκκλησία εις την σύγχρονον συζήτησιν διά τά κοινωνικά ζητήματα... Έάν (όμως) ή Έκκλησία, ως ίδρυμα, δεν είμπορεί να υιοθετήσει τον δρόμον μιáς άνοικτής κοινωνικής δράσεως, οι χριστιανοί δεν δύνανται να άπκλαγοϋν άπό τά πολιτικά καθήκοντά των διότι εις αυτούς άνήκει να κάμουν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

“Όσες φορές προσπάθησα να βρω πρόχειρα όλη την κοινωνική διδασκαλία της Ορθόδοξης Έκκλησίας, έστω και συνοπτικά, δεν το κατόρθωσα. Αυτή ήταν ή άφορητή για ν' ασχοληθώ συστηματικά μ' αυτό το θέμα. Εύκολα βρίσκεις τη διδασκαλία των διαφόρων συγχρόνων κοινωνικών θεωριών, δυσκολεύεται όμως να βρεις τη σχετική χριστιανική διδασκαλία¹. Ενώ δηλαδή ή Ορθοδοξία έχει άναμφισβήτητα κοινωνικό χαρακτήρα, το κοινωνικό της όμως μήνυμα δεν έγινε ιδιαίτερα αισθητό στο σύγχρονο κόσμο² κι ακόμη (ή παρουσία του

1. Η κλασική Encyclopaedia of Religion and Ethics του J Hastings (Edimburg, 1908-1921, τόμοι 1-12. Index 1927) δεν είναι κυρίως κοινωνικού περιεχομένου, αλλά και ή όλη της με τη λεξικογραφική της κατάταξη δεν δίνει μιá συστηματική μορφή σ' όλο το θέμα, ούτε μιá πυκνότητα στο θέμα. Το ίδιο πρέπει να πούμε και για τη «Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια» του Άθ. Μαρτίνου (Άθήναι, 1962-1968), και εν μέρει για την Katholisches Sozalexikon Alfred Klose Tyrolia -Verlag (Innsbruck-Wien-München 1964). Και στην άνθολογία ρητών που εξέδωσε ή UNESCO με τον τίτλο Le droit d' être un homme (έλληνική έκδοση Μπεργαδής (Άθήναι 1970), με τον τίτλο «Τό δικαίωμα να είσαι άνθρωπος» τομ. 2), σε 1103 λήμματα καταχωρίζει 16 λήμματα-ρητά Πατέρων της Έκκλησίας. Κι άπ' αυτά 8 Έλλήνων και 8 Λατίνων Πατέρων. Άν όμως συγκρίνουμε τις ιδέες που προβάλλουν τά διάφορα λήμματα αυτής της άνθολογίας της UNESCO για κάθε θέμα ξεχωριστά με τις ιδέες των Έλλήνων Πατέρων, τότε θα νοιώσουμε πόσο πολύ ξεπερνά σε βάθος και πλάτος ή σκέψη των Έλλήνων Πατέρων τη σκέψη των σοφών όλου του κόσμου.

2. Γ. Μαντζαρίδου, Η θεμελιώδης άρχή της κοινωνικής διδασκαλίας της Ορθοδοξίας (Άθήναι 1972), σ. 6. Και ό Γεωρ. Φλορόφσκυ υπεστήριξε πώς: «Όλόκληρος ή δομή της χριστιανικής ύπάρξεως είναι κοινωνική και ομαδική... Υπάρχει ακόμη, όπως υπήρξεν επί αιώνας, ένα ισχυρόν κοινωνικόν ένστικτον εις την Άνατολικήν Έκκλησίαν παρ' όλας τάς ιστορικές περιπλοκάς και τά μειονεκτήματα. Και πιθανόν τοϋτο άποτελεί την κυρίαν συμβολήν που εμπορεί να κάμει ή Άνατολική Έκκλησία εις την σύγχρονον συζήτησιν διά τά κοινωνικά ζητήματα... Εάν (όμως) ή Έκκλησία, ως ίδρυμα, δεν εμπορεί να υιοθετήσει τον δρόμον μιās άνοικτής κοινωνικής δράσεως, οι χριστιανοί δεν δύνανται να άπαλλαγούν άπό τά πολιτικά καθήκοντά των διότι εις αυτούς άνήκει να κάμουν

μαρξισμού, κατά τόν Η. De Lubac, μάς υπεχρέωσε να ξαναθυμηθούμε τις κοινωνικές όψεις του χριστιανικού δόγματος»³ και ανα

μιαν πελωρίαν συμβολήν εις την «βλίκην σφαίραν» ακριβώς ως χριστιανοί» (Georges Florovsky, The Social Problem in the Eastern Orthodox Church, στο π. The Journal of Religion Thought, τ. VIII, No I, Autumn-Winter, 1950-1951). Ίδὲ καὶ 'Α. Ν. Τσιριντάνη: «Μέσα εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ὁ πιστὸς χριστιανὸς, ἐὰν βέβαια εἶναι χριστιανὸς, ἐὰν εἶναι πιστὸς, θὰ ἔσθῃ μαντατοφόρος τῆς αἰωνιότητος, ὄχι διὰ τὸ πάρεθ' ἀλλὰ διὰ τὸ δῶσθαι συνθήματα. Καὶ ὄχι σὰν ξένος, ἀλλὰ σὰν μέλος καὶ αὐτὸς τῆς κοινωνίας, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς, ποὺ ὁ πόνος τῆς εἶναι πόνος του, ἄνθρωπος σύγχρονος καὶ αὐτὸς ποὺ ἀντιμετωπίζει τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς κοινωνίας μετὰ τῆς αἰωνίας πύστεως τὴν δύνανται». («Οἱ νέοι καὶ ἡ ἐποχὴ μας» (Ἀθήναι 1971), σ. 205). Ίδὲ καὶ «ἄλλη εἶναι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ἡ κοινωνία, συνεπῶς δὲ καὶ ἡ Κοινωνολογία τῆς Ὁρθοδοξίας, ἄλλη ἢ τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἄλλη ἢ τοῦ Λουθηρανισμοῦ, ἄλλη ἢ τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ κ.λ.π...» Μαντζαρίδου, Εἰσαγωγικά, στὸ Θέμα Κοινωνιολογίας τῆς Ὁρθοδοξίας (Θεσσαλονίκη 1975), σ. 21. Γιά τὴν κοινωνικότητα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἰδὲ καὶ τοῦ Ν. Nissiotis, L' Eglise et la Société dans la Theologie Orthodoxe Grecque, στὸ Eglise et Société (Genève), (1) 1966, 56-75

3 Δ. Γ. Κουρτέση, Εἰσαγωγή εἰς τὸ θέμα Μαρξισμὸς καὶ Ὁρθοδοξία, στὸ π. Σύνορο, 1964, (No 31) σ. 131. Πρβλ. καὶ ὅσα τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. λέει ὁ ἅγιος Ἰσαάκης ὁ Χρυσόστομος: «Ὅτι ἐστὶ διαγωγὸς νῦν. ἄλλ' ἕτερος πόλεμος ἐστίν, ὁ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας». (Μ 63,53). Πρέπει ἀκόμα νὰ προσέξουμε ὅτι οἱ περισσότεροί χριστιανοὶ ξεχάσανε πῶς ἡ ἀβασίλεια τοῦ Θεοῦ βρισκεται καὶ στὴ γῆ, ἐνῶ ὁ R. Gaiaudy γράφει: «Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς ἐλπίδα ἀρνιέται τὸν θεόν», δηλαδὴ ἡ κατάσταση αὐτὴ εἶναι μίᾳ φιλοσοφία χωρὶς ἐλπίδα, γιατί εἶναι χωρὶς ἀγάπη καὶ χωρὶς πίστη... Ὁ σοσιαλισμὸς καὶ ὁ κομμουνισμὸς, ἀπὸ τὸν Τόμας Μύνστερ ὡς τὸν Κ. Μαρξ καὶ ἀπὸ τὸν Τσέ Γκουεβέρα ὡς τὸν Μάο Τσέ Τουνγκ, ἔδωσαν ἕνα πρόσωπο στὴν ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων... Ἡ ἐλπίδα ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ βασιστεῖ σὲ καμιὰ ἐμπειρία. Ἀντίθετα, ὑπάρχει ἀδιάκοπη καὶ ἀναγκαία σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν ἐμπειρία καὶ στὴν ἐλπίδα. Γιατὶ ἡ ἐμπειρία ἀφορᾷ μόνον τὸ παρελθόν καὶ τὸ παρόν. Ἡ ἐλπίδα εἶναι πρόβλεψη τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὅταν λέμε πῶς ἡ [δυτικὴ] θεολογία ἔχει διαποτιστεῖ ἀπὸ τὸν ἀτομισμὸ σὲ βαθμὸ ποὺ ἔκανε ἀδύνατη τὴ σωτηρία ἢ τὴν ἀνάσταση ὅταν λέμε πῶς τὸ φλέττ τῆς μετὰ τὸν ὑπερβισμὸ καὶ τὸ θάνατο, καὶ ὄχι μαζὶ μετὰ τὸ ἄνθρωπο, μετὰ κάθε ἄλλον... ὅταν λέμε ἕλα αὐτὰ — Θεέ μου! — τοποθετεῖσθε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ κόμματα». Καὶ «ὅταν ἡ χριστιανικὴ ἐσαχτολογία ἔχασε τὴν ἰκμάδα τῆς, ὅταν ἔπαψε νὰ εἶναι τὸ πρόζυμι τῆς γῆς καὶ τῆς ἱστορίας καὶ ἀποσύρθηκε στὰ γκέτο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος, τότε ἡ χριστιανικὴ ἐλπίδα ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ ἐλπίδα. Καὶ χρειάστηκε νὰ ἔρθῃ ὁ μαρξισμὸς γιὰ νὰ ξαναμᾶθει στοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀσχολοῦνται μετὰ τὸ ἐπίγειο μέλλον. Ὅταν ἡ θεολογία ἐκφυλίζεται σὲ θεοδικία, σὰ νὰ θέλει νὰ δικαιολογήσῃ, νὰ ἀθωώσει τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀταξίαν τῆς ἱστορίας, καὶ ἀρκεῖται στὴν ἐρμηνεία τοῦ κόσμου, ἀντὶ νὰ συντελέσει στὴν ἀλλαγὴ του. Τότε, ὅπως ἀπέδειξε ὁ Μόλτμαν, παρεκτείνονται καὶ ἀντιτίθενται: ἕνας χριστιανισμὸς χωρὶς ἐλπίδα καὶ μίᾳ ἱστορικῇ ἐλπίδα χωρὶς χριστιανισμὸν». (Ρ. Γκαρωντῶ, Ἀνθρώπινος λόγος, μετ. Δ. Μπιτζιλέμη (ἐκδ. Πάπυρος, σειρά Βίπερ 614, Ἀθήναι 1976), σ. 258 146. 267. 164-165. 262-263. 243-244). Πρβλ. Ρ. Γκαρωντῶ, Ξανακοιτώντας τὴν ἐλπίδα (Ἀθήναι 1971), σ. 97 113. 118. Καὶ ὁ Π. Μελλάτης-Α. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Ὅποιοι ἰσχυρίζονται πῶς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα, γιατί τὸν ἐνδιαφέρει μόνον ὁ Οὐρανός, αὐτὸς, ἀπλούστατα,

συσχετίσουμε στενὰ τὴν ἀποκεκολλημένη χριστιανικὴ ἀλήθεια μετὰ τὴν ζωὴ»⁴.

Ἐπάρχει βέβαια μιὰ σειρά ἀπὸ βιβλίον γιὰ τὴν κοινωνικὴ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς⁵. Ἄλλα μόνον γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς Πα-

σοκοφαντεῖ τὸν Οὐρανὸ!» (π. Ἀκτίνες, 1955, σ. 242). Κι ἀκόμη ὁ ἴδιος: «Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε, πῶς ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιάζει τὴν κοινωνικὴ του θεωρία μετὰ μεγάλη καθυστέρηση, μετὰ ἔλλειψη ἀποφασιστικότητας καὶ μετὰ ἀσάφεια ἀκόμη. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ χάνεται καιρὸς!» (π. Ἀκτίνες, 1949, σ. 309). Πρβλ. τὴν σκέψη τοῦ σύγχρονου κόσμου γιὰ τὴν Ἐκκλησία: «Σὰν κοινωνία ἀνθρώπων καὶ σὰν ἐπίγεια δύναμις ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται τὸν ἀντίκτυπο τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Σὰν δύναμις πνευματικὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ καταπιαστῆ σοβαρὰ μετὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν κατεύθυνση τῶν ρευμάτων καὶ ἰδεῶν». (Στὸ UNESCO, Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος (Ἐλ μεταφράσεις), τ. 4ος (Ἀθήναι 1970) σ. 1758). Εἰδικὰ γιὰ τὴ σχέση τοῦ Μαρξισμοῦ καὶ τῆς κοινωνιολογίας τῆς θρησκείας ὑπάρχει συγκεντρωμένη ἢ διεθνὴς βιβλιογραφία μέχρι τὸ 1975 στὸ Otto Maduto, Marxist Analysis and Sociology of Religion. An Outline of International Bibliography up to 1975, στὸ π. Social Campass, (2) 1975, σ. 401-479.

4 Νικ. Μπερτιάδης, Μαρξισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς. Μετ. Ε. Δ. Νιανίδος (Ἐκδ. Μῆνυμα Ἀθήναι 1977), σ. 46. Ὁ δομικανὸς πατὴρ Κογκάρ εἶπε σ' ἕνα μαρξιστῆ: «Ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ ὑπερφηανεύσαμε πού τοῖσαστε τὴν ἐσωτερικότητα, τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ ἔχουμε νὰ διδαχθούμε ἀπ' τοὺς μαρξιστῆς τὴ θέληση γιὰ ἱστορικὴ ἀποτελεσματικότητα.» (Στὸ «Ἀ' Ἑβδομάδα Σύγχρονος Σκέψης 12-20 Μᾶη 1965» (Ἐκδ. Θεμέλιο, Ἀθήναι 1976), σ. 60). Καὶ ὁ Π. Μελλάτης-Α. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ μελετήσῃ τὰ σύγχρονα ἀνθρώπινα προβλήματα. Καὶ νὰ τὰ μελετήσῃ, θὰ πεῖ πῶς δὲν τὰ ξέρει... ἀπὸ χριστιανικὴ πλευρὰν. «Ἡ ἐποχὴ μας πρὸ παντὸς ζητᾷ τὸν πιστὸ ποὺ ἐμφανίζει ζωντανὸ, ἀρτίο καὶ ἐπομένως καθοδηγητικὸ τὸν Χριστιανισμὸ... Τὸν πιστὸ ποὺ πηγαίνει κοντὰ στὸ Χριστὸ τῆς Βίβλου καὶ τῶν Μυστηρίων ἀλλὰ καὶ στὸ Χριστὸ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔλεους καὶ τῆς κρίσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὸν πιστὸ μετὰ τὴν ἐνατένιση τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν συναίσθηση τοῦ χρέους ποὺ ἔχει ὁ χριστιανὸς ἀπέναντι τῆς κοινωνίας του». «Ὅλη ἡ πνευματικὴ τροφοδοσία ποὺ μᾶς δίνει ἡ πίστις; ἡ Ἐκκλησία, ἡ αἰωνιότης, ὅλη αὐτὴ ἡ πνευματικὴ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ νὰ καλλιεργήσουμε στὸν ἑαυτὸ μας τὴν κοινωνικὴν ἀρετὴν, ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ κερδίσουμε ἐπάνω σὲ τούτῃ τῇ γῆ τὴ μάχη τοῦ οὐρανοῦ. Αὐτὸ θὰ πεῖ ἀκόμη, πῶς χρειάζεται τούτῃ ἡ γενεὰ μας νὰ προσέξει καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ χτυπηθῶν ὑπερβίβοντες ἐδικὰς ἀδυναμίας ποὺ ἐμποδίζουν τὴ δημιουργικὴ καρποφορία τοῦ πιστοῦ στὴ σύγχρονον κοινωνικὴν ζωὴν». (π. Ἀκτίνες, 1955, σ. 150. 1948, σ. 402. 1950; σ. 512). Ίδὲ τὴν εἰσηγήσειν στὸ θέμα «Ἡ κοινωνικὴ σκέψη τῶν Ἐκκλησιῶν», στὸ δελτίο Church Alert (ὄργανο τῆς SODEPX τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν), τεύχ. 1/1978. Ἀπόσπασμα τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γ. Μαντζαρίδου στὸ δελτίο «Ἐπίσκεψις» (Chambésy-Genève), 9, 1978, ἀρ. 188, σ. 12-14.

5 Π. γ. Α. Richardson, The Biblical Doctrine of Work (1953). G. E. Wright, The Biblical Doctrine of Man in Society (1954). H. H. Schrey, The Biblical Doctrine of Justice and Law (1955). P. Grelot, Le couple human dans l' Ecritures (1962). O. A. Piper, The Biblical View of Sex and Marriage (1962). E. Von Dobschitz, The Influence of the Bible on the Civilisation (1913).

λαιᾶς⁶ ἢ τῆς Καινῆς Διαθήκης⁷, κι ἄλλα πάλι μόνο για ὀρισμένα βιβλία τῆς Ἀγ. Γραφῆς⁸. Βιβλιογραφία ὁμως για ὅλη τὴν διδασκαλία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτη⁹. Για τοὺς Λατίνους Πατέρες ὑπάρχουν μερικὲς μελέτες¹⁰.

Ἡ κοινωνικὴ ἀντίληψη τῶν Ἑλλήνων Πατέρων ἐλάχιστα ἔχει προσεχθεῖ¹¹. Νομίζω πὼς αὐτοὶ ἔχουν πολὺ περισσότερα κοινωνικά

6. Π.χ. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, Ἡ κοινωνιολογικὴ σημασία τῆς Π. Διαθήκης (Ἀθήναι 1928 ἢ Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Π.Δ., Ἀθ. 1952).

7. Π.χ. Tgn. Rohr, Die soziale frage und das N. Testament (1930). Grasset, L'Évangile et la sociologie (1910). Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, Ἦτο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σοσιαλιστής; (Ἀθήναι 1925).

8. Π.χ. Π. Μπρατσιώτου, Ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου (Ἀθήναι 1951). Βασ. Γ. Γουλᾶ, Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος (Ἀθήναι 1972).

9. Π.χ. Π. Δημητροπούλου, Ἡ πίστις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς κανὼν ζωῆς καὶ ὁ κόσμος (Ἀθήναι 1959. Ἀνάπτυο π. Θεολογία). Μαξ. Δασκαλάκη, Ἐγχειρίδιον Χριστιανικῆς Ἠθικῆς καὶ Κοινωνιολογίας, Μέρος Γ' Χριστιανικὴ Κοινωνιολογία (Ἀθήναι 1964). Β. Χ. Ἰωαννίδου, Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα (Ἀθήναι 1957 β' ἐκδ.). Ἄντ. Παπαντωνίου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς, Τεύχ. Β' Χριστιανικὴ κοινωνιολογία (Ἀθήναι 1967). Ν. Ψαρουδάκη, Ἡ ἐπανόστασις τῆς ἀγάπης, Ἡ χριστιανικὴ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος (Ἀθήναι 1953). Ν. Μπουγάτσου-Δ. Μπατιστάτου, Πίστις-ζωή-λατρεία (Ἀθήναι 1966). Τὸ κλασσικὸν Ernest Troeltch, Die Sozialleken der Christlichen Kirchen and Gruppen (1911) (καὶ σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση) ἀναπτύσσει τὸ θέμα ἀπὸ προτεσταντικῆς ἐπόψεως καὶ ἱστορικά.

10. Π.χ. B. Maes, La loi naturelle selon Ambroise de Milan (1967). J. N Figgs, Political Aspects of S. Augustine's City of God (ἀνατύπωση 1966).

11. Ἰδὲ Βιβλιογραφία. Στὴ σειρά Les Moralistes Chrétiens (Texte et Commentaires), ὅπου μόνο τὰ ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 7 ἀσχολοῦνται μὲ Ἕλληνες Πατέρες (Κλήμης Ἀλεξανδρινὸς καὶ Ὠριγένης). Τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς εἶναι ἀποτέλεσμα μερικοὶ νὰ ὑπερτονίζουν ἀπόψεις ἀρνητικῆς (χωρὶς ἐξαιρέση) καὶ για τὴν Ὀρθόδοξὴν Ἐκκλησίαν Π.χ. ὁ Καθηγητῆς Ἀ. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Ἄφισα τελευταῖο τὸ φοβερότερο σφάλμα, ἢ μᾶλλον ἐγκλημα σειρά ἐγκλημάτων ποὺ οἱ συνέπειές τους ἔσποιν κυρίως στὶς ἡμέρες μας. Ἐννοοῦμε τὴν ἔλλειψη ὅποιασδήποτε ἀνησυχίας για τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνισότητά τῶν ἀνθρώπων, για τὴ φοβερὴ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀντίθετα πρὸς τίς διαμαρτυρίες ποὺ εἶναι ἀφθονες ἀπ' ἄκρο σ' ἄκρο τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Στους πρώτους αἰῶνες τὸ ἐσχατολογικὸ σφάλμα, ποὺ γι' αὐτὸ ἔγινε λόγος παραπάνω, ἦταν βέβαια ἕνα ἐλαφρυντικὸ. «Ὅπου νᾶναι ἐρχεται ὁ Κύριος καὶ τότε θὰ φύγει τὸ ἔδαφος για ὅποιαδήποτε ἀδικία» Ὑστερα ὁμως ἐξέλιπε τὸ ἐλαφρυντικὸ αὐτὸ, ἔμεινε ὁμως ἢ μᾶλλον ἐπῆρε ὅλο καὶ μεγαλύτερη ἔκταση, ἢ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀνευλόγητη καὶ πολλὲς φορές ἐνθαρρυνόμενη. Τὸ «ὄχων δύο χιτῶνας μεταδότη τῷ μὴ ἔχοντι» (Λουκ. γ' 11) ξεχάστηκε ὀλίγε. Τὸ ὅτι ἀνάμεσα στους χριστιανούς «οὐδὲ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς» (Πράξ. δ' 34) πῆγε σὲ ἀρχεῖο. Ἡ θέση τοῦ ἀνίσχυρου, τῆς γυναίκας, τοῦ παιδιοῦ, τοῦ ἀγρότη, τοῦ ἐργάτη, τοῦ πένητος, ἢ θέση τους στὴν οἰκογένεια, στὴν ἐργασία, σὲ κράτος καὶ στὴν κοινωνικὴ συγκρότηση, αὐτὴ ἀκρίμια ἢ δουλεία ὅπως καὶ ἢ δουλοπαροικία, δὲν ἀπασχόλησαν τοὺς χριστιανούς» (Εἰς τὸ βιβλίο «Για μὰ πορεία

ἐνδιαφέροντα σὲ σύγκριση μὲ τοὺς Λατίνους¹². Προσπάθησα, λοιπόν, νὰ μελετήσω τὴν ἀγνωστὴ σχεδὸν κοινωνικὴ ἀντίληψη τῶν Ἑλλήνων Πατέρων. Μὲ τὴ μελέτη αὐτὴ ἔμμεσα μελετᾶμε καὶ τὴ διδασκαλία τῆς Ἀγ. Γραφῆς, γιατί ὅλοι οἱ Ἕλληνες Πατέρες στηρίζονται σ' αὐτή, κι ἐρμηνεύουν πολλὲς φορές καὶ ἀναπτύσσουν τὴν κοινωνικὴ τῆς διδασκαλία.

Μελετώντας τὴν κοινωνικὴ ἀντίληψη καὶ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, βρέθηκα μπροστὰ σὲ μερικὰ προβλήματα. Μὲ τὴν εἰσαγωγικὴ αὐτὴ μελέτη σᾶς παρουσιάζω ὅσα προβλήματα ἀναγκάστηκα ν' ἀντιμετωπίσω.

μὲ ἐπίγνωση» (Ἀθήναι 1975), σ. 124-125, ἀλλὰ πρβλ. καὶ ὅσα για τὸ δυτικὸ πολιτισμὸ λέγει στὴν σ. 115). Καὶ ὁ Καθηγητῆς Δημοσθ. Σαβράμης σὲ Zur Soziologie des Byzantinischen Monachstums (Leyden/Cologne 1962) γράφει ἀνάλογα.

12. Ἰδὲ καὶ Π. Κ. Κανελλοπούλου, Ὁ ἄνθρωπος καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἀντιθέσεις (Ἀθήναι 1934), σ. 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΥ

1. Συνδυασμός Πατερικής διδασκαλίας και κοινωνισμού.

Τὸ αἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα εἶναι ἡ ἐμφαση ποὺ δόθηκε στὶς οικονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀξίες, ποὺ μεσουράνησαν στὴν κοινωνία τῆς Δύσεως κατὰ τὸ δέκατο ἑνατο αἰώνα»¹³. Σωστά, λοιπόν, χαρακτηρίζεται ἡ ἐποχὴ μας ὡς ἐποχὴ τῆς κοινωνικότητας.

Ἀκόμη στὶς ἡμέρες μας ἔχει πολὺ ἀναπτυχθεῖ τὸ γενικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τὰ ἐξῆς: Τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ὁξφόρδη ὀργανώθηκε δόκιληρῃ σειρά ἀπὸ εἰδικὰ Πατριολογικὰ Συνέδρια. Κι' ἀκόμη μὲ πατρολογικὰ θέματα καὶ ἀπόψεις ἀσχολοῦνται καὶ ἄλλα σχετικά Συνέδρια. Π.χ. οἱ «Λειτουργικὰς Ἐβδομάδες» τοῦ Ἁγίου Σεργίου στὸ Παρίσι, τὸ Συνέδριον τοῦ Ἀνατολικοῦ Μοναχισμοῦ στὴ Ρώμη καὶ τὰ Βυζαντινολογικὰ Συνέδρια. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ φαίνεται ἀκόμη καὶ μὲ τὶς διάφορες ἐκδοτικὰς σειρὰς πρῶτων σὲ θέματα γιὰ τοὺς Ἑλληνας Πατέρες. Σὰν χαρακτηριστικὸ τοῦ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τοὺς Ἑλληνας Πατέρες θὰ ἀναφέρω τὰ λόγια τοῦ Ἀμερικανοῦ λογοτέχνη Robert Payne: «Γιὰ νὰ νιώσουμε (τοὺς Πατέρες) πρέπει νὰ παραμερίσουμε τὶς προκαταλήψεις μας... Ὁ Χριστιανισμὸς τῆς Ἀνατολῆς ποὺ παραμένει πιστὸς στὴν πρώτη χριστιανικὴ παράδοση, μπορεῖ καὶ πάλι νὰ δυναμώσῃ τὴ Δύση. Ἀπὸ κάποια ἀποψη εἶναι ἀλήθεια τοῦτο: ἂν δὲν νιώσουμε τοὺς Πατέρες τῆς Ἀνατολῆς, δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τέλεια τὸ Χριστιανισμόν»¹⁴.

Νομίζω πὼς γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ἂν συνδυασθοῦν αὐτὰ τὰ δυὸ ἐνδιαφέροντα θέματα (κοινωνικὰ θέματα καὶ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας), πολὺ θὰ ὠφεληθοῦμε. Ὅχι μόνο γιὰτὶ

13. UNESCO, Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, Τόμος 6ος (Ἑλ. μετάφρασις, Τ. 10ος (Ἀθῆναι 1970), σ. 5066).

14. Εἰσαγωγή στὸ Robert Payne, The Holy Fire, "Exil Huipei and Brother (N York 1957)

θὰ ικανοποιηθοῦν ταυτόχρονα δυὸ τομεῖς ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν, ἂν καὶ στὴν πρώτη ματιὰ φαίνονται διαφορετικοί, ἀλλὰ προπάντων γιὰτὶ προσέχοντας τὸ καθ' ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα ἀπὸ ὀρισμένη καὶ ἀσυνήθιστη πλευρὰ (τὰ κοινωνικὰ προβλήματα στὴν πατερικὴ διδασκαλία κ' ἡ πατερικὴ διδασκαλία στὰ κοινωνικὰ προβλήματα), ἀποκαλύπτουμε ἀγνωστες καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις. Τώρα τὰ θέματά μας ἀποκοτῶν ἕνα νέο φωτισμὸ καὶ μιὰ ἀγνωστὴ ἀνάλυση καὶ ἔτσι προβάλλονται ἐφάνταστοι τρόποι γιὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων μας. Γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ ὅμως αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιὰ τὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων -- λύση ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀληθινὴ ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ ὠφέλιμη -- γιὰτὶ καθορίζει τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις στὰ κοινωνικὰ ἢ οικονομικὰ προβλήματα¹⁵. Λύσεις δύσκολες ἴσως, ἀλλὰ ρεαλιστικὲς καὶ πραγματοποιήσιμες.

2. Δυσκολίες γιὰ τὴ λύση τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος.

Σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς ὑπῆρξαν κοινωνικὰ προβλήματα καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀντιμετώπισαν μὲ διάφορους τρόπους¹⁶. Γιὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴ λύση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων στοὺς νεώτερους χρόνους ὑπάρχουν βέβαια πολλὰς κοινωνικὲς καὶ οικονομικὲς θεωρίαι, ποὺ ἀλληλοσυγκρούονται σὲ πολλὰ σημεῖα. Ἄν ἐρευνήσουμε τὴ βάση καθὲ κοινωνικῆς ἢ οικονομικῆς θεωρίας, θὰ βροῦμε πὼς ἔχει γιὰ προϋπό-

15. Χαρακτηριστικὰ νομίζω: 1) Τὸν διάλογον γιὰ τὰ κοινωνικὰ θέματα, ποὺ ἀναφέρει ὁ Θ. Δοστογιέφσκι, μεταξύ τοῦ Δημήτρη Καραμάζωφ (πνευματικῶς ἀνανεωμένου χριστιανοῦ) μὲ τὸν Ρακίτιν (σοσιαλιστικὸν ἀτομιστῆ): Ὁ Δ. Καραμάζωφ λέει: «Καλύτερα, μοῦ λέει [ὁ Ρακίτιν], σήμερα ν' ἀγωνιστεῖς γιὰ ν' ἀποκτήσουν οἱ ἄνθρωποι εὐρύτερα πολιτικὰ δικαιώματα ἢ τουλάχιστον γιὰ νὰ μὴν ἀκριβῆναι τὸ βοδινο. Ἔτσι θ' ἀποδείξεις πῶς ἀπλὰ καὶ πῶς ἄμεσα τὴν ἀγάπην σου γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα παρὰ μὲ τὶς φιλοσοφίας». Τότε κι' ἐγὼ τὸν στρουμλόνω: «Ὁμως ἐσύ, χωρὶς τὸ Θεό, θ' ἀκριβῆνεις ὁ ἴδιος τὸ βοδινο, ἂν περναίς ἀπ' τὸ χέρι σου, καὶ θὰ βγάλεις ἕνα ρούβλι στὸ καπίνι». Ὁμῶσε. Γιὰτὶ τί θὰ πεῖ ἀρετῆ: ...» (Φ. Ντοστογιέφσκι, Ἀδελφοὶ Καραμάζωφ (Μετ. Ἀρ. Ἀλεξάνδρου, ἐκ. Γκοβόστη, Ἀθῆναι 1954, τ. 4, σ. 37). Καὶ 2) τὴν σκέψην τοῦ Garaudy: «Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὴν πίστη καὶ στὸν σοσιαλισμὸ εἶναι πρόβλημα ἀμοιβαίας γονιμοποίησης: ἡ πίστη προσφέρει στὸν σοσιαλισμὸ τὴν υπερβατικὴ, προφητικὴ τῆς διάστασης, ἐμποδίζοντάς τον νὰ φυλακιστεῖ μέσα στὴν αὐτάρκεια καὶ ἀνοίγοντάς του ἕνα μέλλον ἀδιάκοπης ἀνανέωσης: ὁ σοσιαλισμὸς προσφέρει στὴν πίστη τὴν ιστορικὴ, ἀγωνιστικὴ τὴν διάστασιν ἐμποδίζοντάς την νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἀνθρώπων ἀγώνων καὶ ὑποχρεώνοντάς την νὰ ἐνσαρκώσῃ σ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἕπις, ἀλλὰ προζῆμι». (Ρ. Γκαρωντύ, ὅπου ἂν., σ. 357).

16. Πρὸβλ. Γ. Θ. Πυρουνάκη, Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα (Ἀθῆναι 1963). Ὁ Π. Μελίτης-Α. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Τὰ πολιτικὰ προβλήματα χωρίζουν τὰ ἔθνη. Τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα ἐνώνουν τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα» (π. Συζήτησις, 1963, σ. 122).

θεση, ύποσυνείδητη έστω και άφανή, μιá ηθική άποψη τής ζωής¹⁷. Η έλεύθερη π.χ. οικονομία έχει σαν προϋπόθεση τόν ατομισμό και η κατευθυνόμενη οικονομία έχει σαν προϋπόθεση τόν κοινωνισμό¹⁸. Για τήν έρμηνεία τής θεωρίας τής κεφαλαιοκρατίας ό μόν Κ. Marx προϋποθέτει τόν ιστορικό υλισμό, ενώ ό Max Weber προϋποθέτει τή θρησκεία (άσχετα με τήν ύπαρξη τού Θεού).

Νομίζω όμως ότι δυό είναι οι άφορμές που δημιουργούν τις αντίθεσεις στις διάφορες θεωρίες. Οι άφορμές αυτές είναι ή έρμηνεία τών σχέσεων: 1) μεταξύ τής ύλης και τού πνεύματος και 2) μεταξύ τού έγώ και τού σύ. (Θεός ή άλλος άνθρωπος). Βέβαια οι άφορμές αυτές δημιουργούν αντίθεσεις όχι μόνο στις οικονομικές και κοινωνικές θεωρίες, αλλά και σε θεωρίες τών άλλων επιστημών, όπως τής ψυχολογίας ή τής ηθικής. Άλλά οι αντίθεσεις αυτές παρουσιάζονται έντονότερες πρό πάντων στο πρακτικό επίπεδο, τήν καθημερινή κοινωνική και οικονομική ζωή¹⁹. Άραγε είναι δυνατό να έναρμονισθούν οι αντίθεσεις στις θεωρίες και πρό πάντων στην πρακτική ζωή, για ν' άποκτήσει ό άνθρωπος τή βεβαιότητα στις αντίληψεις του κι ακόμα τήν ήρεμία και εύτυχία στην πρακτική του ζωή;

17. «Τό κοινωνικό πρόβλημα, λέγει ό Φλορόφσκυ, αντιμετωπίζεται πάντοτε ως πρόβλημα ηθικών αλλά ή ηθική έθεμελιούτο εις τό δόγμα, εις τό δόγμα τής ένσαρκώσεως και λυτρώσεως διά τού Σταυρού» (Γ' Φλορόφσκυ, όπου άν.) «Στήν ουσία τής (δηλαδή) ή ιστορία τού ανθρώπου δεν είναι ή ιστορία τής οικονομίας, αλλά μιá ηθική πορεία τού ανθρώπου έν σχέσει με τόν Δημιουργό του». (Σ. Άγουρίδου, 'Η μαρξιστική ανθρωπολογία από χριστιανική σκοπιά, στο π. Σύνορο 1966, (No 31), σ. 141) Κακώς επομένως ή πολιτική οικονομία «βλέπει τόν άνθρωπο σαν παραγωγό ή σαν καταναλωτή, άποκλείοντας κάθε «ηρωική» διάστασή του, δηλαδή θεωρώντας σαν μοναδικό κίνητρο τό συμφέρον». (Γκαρωντύ, όπου άν., σ. 62). Πρβλ και Π. Γιωτοπούλου, 'Η χριστιανική πρόκληση ('Αθήναι 1976), σ. 26.

18. 'Ο Ρωμαιοκαθολικός αρχιεπίσκοπος 'Ολλντε (N. 'Αμερικής) Ντόμ Χέλντερ Καμάρα γράφει στον Garaudy: «Τό επόμενο βήμα που πρέπει να κάνουμε, έμεις οι χριστιανοί, είναι να διακηρύξουμε πως «εσωτερικά διεφθαρμένος» δεν είναι ό σοσιαλισμός, αλλά ό καπιταλισμός, και πως ό σοσιαλισμός είναι καταδικασμένος μόνο στις διαστροφές του» (Γκαρωντύ, όπου άν., σ. 117-118). «Βεβαίως ό χριστιανισμός δεν προσέφερεν ολοκληρωμένο κοινωνικό σύστημα ή μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων, διότι άλλος είναι ό προσρισμός του ως θρησκείας. Πάρα ταύτα όμως ή πνευματική του παρουσία είναι τοιαύτη, ώστε να επιδρά και επί ολοκλήρου τού εσθθησκευτικού ή έλεγε κανείς βίου τού ανθρώπου, επί ολοκλήρου τής κοινωνικής πραγματικότητας». 'Α. Κ. Παπαντωνίου. Αι κοινωνικαι ιδέαι τού χριστιανικού μεσαιωνος, στο π. Θεολογία, τ. 43 (1972), σ. 136.

19. 'Ιδέ π.χ. τήν Οικουμενική Διακήρυξη τών 'Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τού 'Οργανισμού 'Εθνών, που στο προοίμιό της γράφει πως «ή αναγνώριση τής έμφυτης αξιοπρέπειας σ' όλα τά μέλη τής ανθρώπινης οικογένειας καθώς και τών ίσων και αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων τους άποτελεί τό θεμέλιον τής έλευθερίας, τής δικαιοσύνης και τής ειρήνης τού κόσμου» (Στό Γ. Δ. Δασκαλάκη, 'Η Οικουμενική Διακήρυξις τών 'Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ('Αθήναι 1953), σ. 117).

Μόνον ό Χριστιανισμός έναρμονίζει τις αντίθεσεις στη θεωρία (τή διδασκαλία) και τή ζωή (τό ήθος). Μόνον ό Χριστιανισμός δηλαδή δίνει μιá θετική έναρμόνιση μεταξύ τού πνεύματος και τής ύλης, μεταξύ τού έγώ και τού σύ. Η έναρμόνιση αυτή τών αντίθεσεων έχει για συνέπεια τήν ανάπτυξη τών δημιουργικών δυνάμεων στην ψυχή τού ανθρώπου. π.χ. θρησκευεί^{19α}. Επομένως ή χρησιμοποίηση τής άληθινής χριστιανικής πίστης και ζωής για τή λύση τών διαφόρων αντίθεσεων στη θεωρία και στην πράξη, στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, νομίζω πως δίνει τήν καλύτερη λύση στα κοινωνικά προβλήματα. Γιατί δίνει άκριβώς τήν έναρμόνιση και επομένως τήν αντικειμενική βεβαιότητα (στη θεωρία) και τήν εύτυχία (στην πρακτική ζωή)²⁰.

Γι' αυτό έλπίζω ότι κι ή μελέτη τής κοινωνικής διδασκαλίας τών Πατέρων μπορεί να συμβάλει στη λύση τών αντιθέσεων που ανέφερα. Γιατί παρουσιάζει στοιχεία για τήν αντιμετώπιση τών κοινωνικών προβλημάτων από θρησκευτική άποψη. Παρουσιάζει δηλαδή τις προϋποθέσεις για τήν έναρμόνιση στις αντίθεσεις τής θεωρητικής και πρακτικής μορφής τού κοινωνικού προβλήματος, με συνέπεια τήν εύτυχία στη ζωή.

19α. 'Ο 'Α. Κ. Παπαντωνίου αναφέρει πως ό Durkheim συμπεραίνει ότι (κάθε) «θρησκεία είναι εικών και όμοιωσις τής κοινωνίας. Η ιδέα τής κοινωνίας είναι ή ψυχή τής θρησκείας. Η θρησκεία είναι μιá «συμπεπυκνωμένη» έκφρασις τής κοινωνίας, γεννάται δε κατά τάς στιγμάς ένθουσιώδους βιώσεως τού «έν ταύτῳ είναι», τού «όμοθυμαδόν» τών μελών έν τή κοινωνική ομάδα. Πρόκειται περί έξαιρετικών στιγμών τής κοινωνικής συμβιώσεως, καθ' ός αι κοινωνικαι «Inter - Actions» καθίστανται πυκνότεραι και ισχυρότεραι, ή δε υπερδραστηριότης αυτή προξενεί «μίαν μέχρι παραξισμού καθολικήν διέγερσιν τών ατομικών δυνάμεων», «ό άνθρωπος γίνεται διαφορετικός» Έξέρχεται από τά στενά ατομικά του όρια, αυτή δε ή έξεοδος και έκστασις άποτελεί και τήν πηγήν τής θρησκείας» ('Α. Κ. Παπαντωνίου, 'Η εξέλιξις τής κοινωνιολογικής σκέψεως, στο π. Θεολογία, (46) 1975, σ. 332, ιδέ και σ. 790).

20. Πρβλ τήν άποψη τού Τολιάτη (του ΚΚ τής 'Ιταλίας): «Ιδέν νομίζεις ότι ή ιστορία άποδειχει πως ή θρησκεία έχει πιο βαθιές ρίζες και ότι, άν δεν κάνουμε σύγχυση ανάμεσα στην πίστη και στις ιδεολογίες με τις όποιες εκφράζεται στις διάφορες εποχές, ή θρησκεία μπορεί να μὴ είναι κατ' ανάγκην όπιο, αλλά προζύμι διαμαρτυρίας και άγώνα;» (Στόν Γκαρωντύ, όπου άν., σ. 112). Καί ή «Παγκόσμια Διακήρυξη τών Δικαιωμάτων τού 'Ανθρώπου», που ψήφισε ή Γενική Συνέλευση τών 'Ηνωμένων 'Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948, έχει πολύ μεγάλη επίδραση άπ' τή χριστιανική διδασκαλία. Π.χ. «Άρθρ. 1όν. Πάντα τά ανθρώπινα όντα γεννώνται έλεύθερα και ίσα ως προς τήν αξίαν και τά δικαιώματα. Είναι προκισμένα με λογικήν και συνείδησιν και όφείλουν να ενεργούν προς άλλα εν πνεύματι άδελφοσύνης».

3. 'Η κοινωνικότητα στην αρχαία 'Ανατολική 'Εκκλησία.

'Η ζωή στην αρχαία 'Εκκλησία ήταν κοινωνική. Για δείγμα ότι η πρώτη 'Εκκλησία είχε ανεπτυγμένη την κοινωνικότητα θυμίζω: 1) την οικογενειακή ζωή της κοινότητας που έφτασε μέχρι την κοινοκτημοσύνη²¹ και 2) την δημοκρατική διοίκηση²², που βασίζεται σε μια ισότητα, ανάμεσα στα μέλη των διαφόρων κοινωνικών τάξεων, φύλων και εθνών²³, στο σεβασμό της ανθρώπινης προσωπικότητας²⁴ και στην

21. Σ. 'Αγουρίδου, 'Η κοινοκτημοσύνη εν τῇ πρώτῃ 'Εκκλησίᾳ (Θεσσαλονίκη, 1963).

22. 'Ιδὲ Β. Στεφανίδου, 'Εκκλησιαστική Ιστορία ('Αθήνα 1948), σ. 49-50. 'Αμ. 'Αλιβιζάτου, 'Η κοινωνική και διοικητική δράσις και δράσις τῆς 'Εκκλησίας (Θεσσαλονίκη 1920, ἀνάτυπον π. Γρ. Παλαμᾶ). Σ. 'Αγουρίδου, The Social Character of Orthodoxy, στὸ π The Greek Orthodox Theological Review, V, VIII, 1-2. (Καὶ στὴν ἑλληνική: 'Ο κοινωνικός χαρακτήρ τῆς 'Ορθοδοξίας, Θεσ. 1962). Ν. Μπουγάτσου, 'Η δημοκρατική 'Εκκλησία καὶ ἡ ἔνωσις τῶν 'Εκκλησιῶν ('Αθήνα 1964). Γιὰ τὴν δημοκρατία (γενικῶς): Χ. Φραγκίστα, Αἱ χριστιανικαὶ βάσεις τῆς δημοκρατίας, στὰ Πρακτικά τοῦ Α' Συνεδρίου 'Ελληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ('Αθήνα 1950), σ. 118-128. Περὶ Ν. Φαρουδάκη, 'Η ἐπανάστασις τῆς ἀγάπης ('Η χριστιανικὴ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, 'Αθήνα 1965, ἐκδ. 3η), πού στὶς σ. 11-12 γράφει: «'Ελευθερία συνειδήσεως καὶ μωρφώσεως, πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, εἶναι τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς ἀληθινῆς δημοκρατίας. Τὴν ἀληθινὰ δημοκρατία μόνο στὸ Χριστιανισμὸ μποροῦμε νὰ τὴν συναντήσουμε. Τὸ συντάγμα τῆς ἀληθινῆς αὐτῆς δημοκρατίας γράφτηκε τότε πού ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ αἰδῶν τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ. » (Ματθ. κεφ ε' - ζ') ἐσκόρπισε τὸ νέο πνεῦμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. »

23. «Οὐκ ἐνὶ 'Ιουδαίῳ οὐδὲ 'Ελλην, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλῳ· πάντες γὰρ υμεῖς εἰς ἕστε ἐν Χριστῷ 'Ιησοῦ». Γαλ. γ' 28. Καὶ ὁ ΨευδοΧρυσόστομος προτρέπει «τὴν ἰσότητα πρὸς πάντας φυλάττωμεν» (Μ 64, 784).

24. «'Η ἀποκάλυψις τοῦ μεγαλειῶν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἶναι ἀποκλειστικὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔργον· παρ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπληροφορήθη τὴν ἀτίμητον τοῦ ἀξίαν, τὴν μεγίστην του σπουδαιότητα καὶ τὴν μοναδικὴν του ἐν τῷ σύμπαντι θέσιν, παρ' ὅσα καὶ ἂν περὶ τῆς μηδαμινότητος αὐτοῦ ἐπιχειρηματολογῇ ἡ τὰς κατηγορίας τῶν υἱικῶν μόνον διαστάσεων χειριζομένη φυσικοεπιστημονικὴ ἐμπειρία. Ἐξυψώσας ὁμοῦ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸν ἀτομικὸν ἄνθρωπον ὁ Χριστιανισμὸς, ἐξ Ἰσοῦ ὑψηλὰ ἔταξεν αὐτὸν καὶ ὡς κοινωνικὸν ὄν ἐν τῇ ἐνωσίᾳ τῆς ἀγάπης. Κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶξιμον αὐτῆς δόγμα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν θρησκεία κοινωνικὴ, ὡς ἐμφανίζεται καὶ ἐκ τῆς περὶ τῆς 'Εκκλησίας καὶ τῆς θείας βασιλείας διδασκαλίας τῆς, καθ' ἣν τὸ ἄτομον ζῆ μόνον διὰ τῆς κοινωνίας καὶ ἐν αὐτῇ, ὡς τέκνον Θεοῦ καὶ μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ κοινωνία λογίζεται ὡς ἀπαραίτητος σωτήριος ὄρος. οὕτω δὲ μόνον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ συνδυάζεται τὸ πρόσωπον καὶ τῶν προσώπων ἡ κοινωνία» Γρηγ. Παπαμιχαήλ, 'Η οὐσία καὶ τὸ βάθος τοῦ Χριστιανισμοῦ. (Πρυτανικὸς λόγος, 'Αθήνα 1937,), σ. 12. [Ο Χρυσόστομος Φιλιππίδης ('Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν) ἔλεγε κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν 'Αθηνῶν: «Πρὸς τῆς συντηρητικότητι προσκομίζω [εἰς τὴν Ἀκαδημίαν] καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τὴν Ἑλληνικὴν 'Εκκλησίαν φιλελεύθερον πνεῦμα πρὸς τὰς ιδέας καὶ αἰσθηματὰ τῶν ἄλλων ζῶν» τινὸς μισαλλοδοξίας. «'Εν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου μοναί

ἀνάπτυξη τῆς φιλαλληλίας. Κι αὐτὰ ὅλα σὰν ἐκδήλωσις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης²⁵.

'Η κοινωνικότητα τῆς 'Εκκλησίας δὲ βασίζεται σὲ κοινωνικὲς θεωρίες. Αὐτὴ ἡ ἰδέα ἡ 'Εκκλησία εἶναι μιὰ ὀργανωμένη κοινωνία, εἶναι μιὰ ἐμπρακτικὴ, μιὰ ἐφαρμοσμένη κοινωνικότητα²⁶. Γιατὶ εἶναι συνέπειά 1) τῆς πίστεως στὸν Τριαδικὸ Θεὸ, προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ μνηθεῖ τὴν σχέση τῶν προσώπων τῆς 'Αγίας Τριάδος²⁷, καὶ 2) τῆς συμμετεχῆς τῶν πιστῶν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ.

'Η 'Ορθοδοξία, καθὼς ὑποστηρίζει καθηγητῆς, ἔχει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὶς ἄλλες χριστιανικὲς 'Εκκλησίες τὶς κοινωνικὲς καταβολὲς πού τῆς ἐπιτρέπουν νὰ ἀντιμετωπίζει τὸ θέμα σὲ ὅλες του τὶς πτυχές. 'Η 'Ορθοδοξία εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ στὴν κοινωνικὴ συνείδηση ἀπὸ τὰ ἄλλα χριστιανικὰ δόγματα²⁸.

'Ο ἄνθρωπος ὅμως πού δὲν πιστεύει στὴν αἰωνιότητα καὶ τὸ Θεὸ

πολλοὶ εἶναι, ('Ιωάν. ιδ' 2) εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν 'Ιησοῦς Χριστὸς, καὶ ὁδοὶ Κυρίου εἶναι: ὅλοι οἱ δρόμοι οἱ ἄγοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶναι δυνατόν οἱ καλῆς θελήσεως καὶ καλῆς πίστεως ἄνθρωποι νὰ συναντηθοῦν εἰς τὸ τέρας χωρὶς νὰ ἔχουν ἴδει ἀλλήλους κατὰ τὴν ἐκκίνησιν οὐτε κατ' ὄδον. ('Εκκλησία καὶ πολιτισμὸς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς 'Ανατολῇ, στὰ Πρακτικά Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τ. 15 (1940), σ. 75)

25. «Αἱ βάσεις τῆς δημοκρατίας εἶναι τρεῖς: ἡ ἰσότης τῶν ἀνθρώπων (βάσις τῆς πολιτικῆς δημοκρατίας), ὁ σεβασμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος (βάσις τῆς φιλελεύθερας δημοκρατίας) καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον (βάσις τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας). Αἱ τρεῖς αὗται βάσεις τῆς δημοκρατίας ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις τῆς κοσμοθεωρίας, ἥτις ὡς πρῶτον ἄρθρον πίστεως ἔχει τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς τῆς πρώτης τῶν ἐγκοσμίων ἀξιών. 'Η κοσμοθεωρία ὅμως, ἥτις πιστεύει κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Χριστιανισμοῦ» Χ. Φραγκίστα, ὅπου ἂν, σ. 124-125. Ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ὁ διάλογος μετὰξὺ δύο Γάλλων, ἐνὸς χριστιανοῦ θεολόγου καὶ ἐνὸς μαρξιστοῦ. 'Ο χριστιανὸς θεολόγος: «'Εμεῖς νομίζουμε πὼς ὅταν θὰ ἔχουν ἐξαφανιστεῖ αὐτὲς οἱ ἀντιφάσεις, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ὑφίσταται πιὰ ἀκρωτηριασμούς, ταπεινώσεις καὶ καταπιέσεις, τότε ἡ θρησκεία δὲν θὰ ἐξαφανιστεῖ, ἀλλὰ θὰ ἀποκαθαρθεῖ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀλλοτριώσεις». 'Ο μαρξιστής: «'Η ἱστορία καὶ τὸ μέλλον θ' ἀποφανθοῦν γὰρ τὸ ποῦς ἔχει δικαίω. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι πὼς καὶ οἱ δύο μας θέλουμε πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ βάλουμε τέρας στὶς ἀλλοτριώσεις, σ' ὅτι ταπεινώνει, ἀκρωτηριάζει καὶ ἐξευτελίζει τὸν ἄνθρωπον. Ἔσεῖς γιὰ νὰ ἐξαγνίσετε τὴν θρησκεία σας, ἐμεῖς νομίζοντας πὼς πέρα ἀπὸ τὶς ἀλλοτριώσεις αὐτῆς ἡ θρησκεία θὰ ἐξαφανιστεῖ. Αὐτὸ πάντως πού παραμένει ἀληθινὸ εἶναι πὼς στὸ ἄμεσο παρὸν συνδεόμαστε μ' αὐτὴ τὴν κοινὴν θέληση». (Στὸ «Α' Ἐβδομάδα Σύγχρονης Σκέψης, 12-20 Μάη 1965» ('Ἐκδ. Θεμέλιο, Ἀθῆνα 1976), σ. 69).

26. «'Γὸ ἐσχατολογικὸ χριστιανικὸ μῆνυμα δὲν ἀπευθύνεται μόνον στὸ ἄτομον, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑποψηφία νέα κοινωνία, τὴν 'Εκκλησία». Σ. 'Αγουρίδου, 'Η μαρξιστικὴ κ.λ. π., σ. 141.

27. 'Ιδὲ Μαντζαρίδου, ὅπου ἂν, σ. 11.

28. Γρ. Κασμάτης (ἀκαδημαϊκὸς). Ἡ ἀποστολὴ τῆς 'Ορθοδοξίας στὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας ('Αθῆνα 1968, ἀνατ. π. «Χριστιανικὸ Συμπόσιον», τ. 3), σ. 18-20.

νομίζει ίσως ότι ή πίστη αυτή αντίδρα ή τουλάχιστον έμποδίζει στην ανάπτυξη τής επίγειας ζωής του ανθρώπου, έπομένως και τής κοινωνικότητάς του. Άλλά ή ιδέα ότι «ή ανθρώπινη ζωή είναι προοίμιο τής αιωνιότητας, αντί να μειώνει τή σημασία τής επίγειας ζωής, αντίθετα τήν αυξάνει. Δίνει αιώνια αξία στις προσπάθειες που καταβάλλει ο άνθρωπος για να φέρει τή δικαιοσύνη και τήν αγάπη στους ανθρώπους»²⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΦΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

1. Η φύση τής χριστιανικής κοινωνιολογίας.

Τά κοινωνικά προβλήματα δημιουργούνται άπ' τις δυσκολίες που βρίσκει ο άνθρωπος στον υλικό κόσμο και στη ζωή του πνεύματος. Στη φύση, μπορούμε να πούμε γενικά — τήν υλική φύση και τήν πνευματική φύση. Τά κοινωνικά προβλήματα τά αυξάνει και τά επιτείνει σε βάθος ή διαφορά τών αντιλήψεων που υπάρχει μεταξύ τών ανθρώπων γι' αυτή τήν ίδια τή φύση και για τις δυσκολίες που παρουσιάζονται μέσα σ' αυτήν. Η πρώτη δυσκολία που συνάντησε ο πρώτος άνθρωπος του παρουσίασε και τὸ πρώτο κοινωνικό πρόβλημα.

Ο Χριστιανισμός διδάσκει πώς ή πρώτη δυσκολία για τὸν Ἄδამ και τήν Εὔα ήταν ή συνέπεια τής πρώτης ἀμαρτίας³⁰, που τή λέμε «προπατορικό ἀμάρτημα»³¹. Ἀναφέρονται μάλιστα ρητῶς ἀπὸ τὸ Θεὸ και τὰ δυὸ βασικά κοινωνικά προβλήματα που συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Ἀυτὰ είναι τὸ «οἰκονομικό» λεγόμενο πρόβλημα και τὸ πρόβλημα τής γενετήσιας ὀρμῆς (sex, σεξουαλικὸ πρόβλημα). «Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου» (τὸ οἰκονομικό), «πρὸς τὸν ἄνδρα σου ή ἀποστροφή σου και αὐτὸς σου κυριεύσει» (τὸ γενετήσιο)³². Κοινωνική σχέση ὑπῆρχε σὶ τὸ πρώτο ζεῦγος πρὸ τής «πτώσεως» στήν πρώτη ἀμαρτία. Ὁ Ἄδამ π.χ. ζητάει σύντροφο (γιατὶ «οὐχ εὔρεθθ ὅμοιος αὐτῷ»), κι ὁ Θεὸς ἀποφασίζει («ποιή-

30 Ὁ Ἄδამ π.χ. μετὰ τήν πρώτη ἀμαρτία φοβήθηκε και κρύφτηκε — φόβος — προσπάθησε ν' ἀποφύγει τήν εὐθύνη και νὰ τήν ρίξει στους ἄλλους («ή γυνή, ήν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὐτὴ μοι ἔδωκε και ἔφαγον») — συγλαίσθημα-εὐθύνης — πρόβλημα κοινωνικῆς ἐπιδράσεως (Γεν. γ' 8-12). Πρὸς τὸν Γρηγορίου Νύσσης: «Ἡ παρακοή τοῦ Ἄδὰμ προαιρέσεως, οὐ σώματος, ἀμαρτία ἐστίν, ἴδιον δὲ ψυχῆς ή προαιρέσις, ἀφ' ἧς πᾶσα ή τής φύσεως συμφορὰ τήν ἀρχὴν ἔσχε» (M 45, 545B).

31 Ἴδὲ Ἱ. Ρωμανίδου, Τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα (Ἀθῆναι 1957).

32 Γεν. γ' 16-19. Πρὸς τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ: «Ἡ ὑποχείριος (τῷ ἄνθρωπῳ) κτίσις ἐπανεστὴ τῷ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ χειροτονηθέντι ἄρχοντι» (M 94, 909A). Ἴδὲ και Ν Μπερδιάγιεφ, Περὶ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μετάφρασις Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου (Ἀθῆναι, 1950), σ. 294.

29 Emilio Pin, σὸ UNESCO, Ἱστορία, ἔπου ἄν., σ. 5083.

σωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν») καὶ τοῦ δίνει τὴν Ἑὺα γιὰ σύζυγο. Ὁ Ἀδὰμ τότε ἐνωσε ἀμέσως τὴν ἱκανοποίηση τῆς κοινωνικῆς του ὁρμῆς, ποὺ φαίνεται στὴν ἔκφρασή του «τοῦτο ἦν ὅστις ἐκ τῶν ὀσῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου»³³.

Ὁ Χριστιανισμὸς δηλαδὴ διδάσκει τὰ ἐξῆς: 1) Ἡ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνέπεια τοῦ «προπατορικοῦ ἁμαρτήματος»³⁴. Τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἐκφράζουν τὶς δυσκολίες, δηλαδὴ τὴ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιτυχημένη λύσις τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων θάνα ἀποτέλεσμα τῆς ἀρσεως τῆς δυστυχίας (τῶν δυσκολιῶν) τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπ' τὴν ἁμαρτία. Ἐπομένως ἡ τελικὴ, μόνη, ἀληθινὴ καὶ τέλεια ἐπιτυχημένη λύσις στὰ κοινωνικὰ προβλήματα εἶναι γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ ἡ ἀπολυτρώσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπ' τὴν ἁμαρτία, δηλαδὴ ἀπ' τὶς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

2) Ἡ προσφορὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἀκαὶνὴ κτίσις καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μαζὶ μὲ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου, θ' ἀναγεννηθεῖ κ' ἡ ὕλικὴ φύση καὶ θὰ ξεκαλονουργηθεῖ καὶ θ' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὴν κατάντια ποὺ εἶναι συνέπεια τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἁμαρτία³⁵. «Ὅπως ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἱστορικῶν παραγόντων, εἶσι κ' ἡ ἀπελευθέρωσις (ἡ ἀπολυτρώσις) τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι θέμα ἰδιοκτησίας, μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ κατανομῆς τοῦ πλοῦτου ἀλλ' ἀντίθετα τὰ δύο αὐτὰ ἐξορισθῶνται ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὴν πλάνη, ποὺ συγγέει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ἀπ' τὸ φόβο τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ γεννιέται ἀπ' τὴ συνείδησις τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ ἀπελευθέρωσις

33. Γεν β' 20-25

34. Ἴδὲ καὶ Στυλ. Παπαδοπούλου, Ἁγιότης καὶ κοινωνικότης (Ἀθήναι, 1968, ἀνατ. ἀπ' τὸ «Πρόγραμμα ἀγάπης» γιὰ τὸν Β Βέλλα), σ 11. Ἐπίσης: «Ἡ μαρξιστικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μέχρι τὴν δημιουργίαν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, εἶναι στὰ βασικὰ τῆς σημαίας ἡ ἴδια μὲ τὴν Θεολογίαν τοῦ Παύλου, καὶ στὴ Θεολογικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι. Τὸ κίριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν πῶσι εἶναι ἡ «δουλεία» στὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Εἶναι δὲ γνωστὸ ὅτι πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔχον μόνον τὸν ἐγωισμό καὶ τὴν πλεονεξία, τὴν τάσι γιὰ ἀπύκνησι δυνάμεις καὶ τὴν καταδυναστεύσι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὸ κράτος θεωροῦν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου». Ἀγουρίδου, Ἡ μαρξιστικὴ κ λ π, σ. 139

35. «Καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» Ρωμ. η' 21. «Καινοῦς οὐρανούς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ» Β' Πιτρ. ε' 13. Πρῆγ Νύσσης, Εἰς τὴν ἐπιγραφήν τῶν Ψαλμῶν (Μ 44, 485C). Πρβλ. Ἄνδρ Θεοδώρου, Ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων ἰδέα (Ἀθήναι, 1959)

ρωσι (ἀπολυτρώσις) τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προπαντὸς ζήτημα θείας Χάριτος»³⁶.

Ὁ συνδυασμὸς τῆς κοινωνικῆς καὶ χριστιανικῆς διδασκαλίας³⁷ στὴν ἀρχὴ παρουσιάζεται ὡς ἀφύσικος, γιὰτὶ πρόκειται νὰ συνδυασοῦν θέματα τῆς κοινωνιολογίας (μῆς ἐπιστήμης) μὲ τὸ Χριστιανισμὸ (μῆς θρησκείας). Εἶναι γνωστὸ πὺς ἀπὸ τὸν Aug. Compte «τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κοινωνιολογίας εἶναι ἡ ἀρνησις τῆς μεταφυσικῆς»³⁸. Ἀλλὰ ὁ Max Weber μὲ δύο κυρίως συγγράμματα του ἀπέδειξε τὴν ἐπίδρασι τῆς θρησκείας στὴν οἰκονομικὴ ἠθικὴ»³⁹, ὁ Serg.

36. Ἀγουρίδου, Ἡ μαρξιστικὴ κ λ π, σ 141.

37. Ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξεφράσθη ἀπὸ μὲν τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως διὰ τῶν παπικῶν ἐγκυκλίων «Rerum novarum» (1891, Ἄσον 13ος), «Sigulare quardam» (1912, Πίος 10ος), «Quadragesimo anno» (1931, Πίος 11ος), «Mater et magistra» (1961, Ἰωάννης 23ος), «Pacem in terris» (1963, Ἰωάννης 23ος), «Populorum progressio» (1967, Παῦλος 6ος) καὶ τοῦ ποιμαντικῆς διατάγματος «Gaudium et spes» τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου (1965, τοῦ γνωστοῦ ὡς Σχῆμα 13ο). (Ἴδὲ Δ Στεφανίδου, Ὁ Καθολικὸς κοινωνισμός, στὸ «Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα καὶ ὁ Χριστιανισμός», σ 21-56). Ἀπὸ δὲ τῶν Διαμαρτυρουμένων κυρίως ἀπὸ τὸν Ernst Troeltch, ἀλλὰ καὶ ὁ Max Weber πῆρε ἀφορμὴ ἀπὸ τοὺς Καλβινιστάς. Ἡ Ὁρθόδοξὴ Ἐκκλησία δὲν ἐξεφράσθη ἐπ' αὐτοῦ, ἐπιτὸς ἂν θεωρηθεῖ ἔμμεσος ἔκφρασις ἡ συμμετοχὴ τῆς στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ ὁποῖον ἐξεφράσθη περὶ τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας στὶς Γενικὲς Συνελεύσεις του στὸ Ἄμστερταμ (1948), Ἐβανστον (1954), Νέον Δελχί (1961), Ουάσινγκτον (1968), καὶ στὸ Συνέδριον τῆς Θεσσαλονίκης (1959). Περὶ τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τοῦ προτεσταντισμοῦ καταχωρεῖ ὁ Δημοσθένης Σ. Στεφανίδης στὸν Γ' τόμο τοῦ βιβλίου του «Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομικὴ ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς ἐξελίξει» (σ. 468 ἐξ., ρωμαιοκαθολ. σ. 472-479, προτεσταντ. σ. 479-485)

38. G. Bouihoul, Ἱστορία τῆς κοινωνιολογίας Μετ Ἡ. Παπαγεωργίου (Ἀθήναι 1965), σ 46 (Ἴδὲ καὶ τὴ σύγκρισις τῆς Μαρξιστικῆς λεγόμενης ἠθικῆς πρὸς τὴν Χριστιανικὴν στὸ Γ. Α. Τσανανῶ, Μαρξιστικὴ ἠθικὴ καὶ Χριστιανικὴ ἠθικὴ (Θεσσαλονικὴ 1968), ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία. Ὁ Garaudy π.χ. γράφει, ὅπως ἀνεφέρα: «... Τὸ πῶς τυπικὸ παράδειγμα εἶναι τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ποὺ βλέπει τὸν ἄνθρωπον ὡς παραγωγὸ ἢ ὡς καταναλωτὴ, ἀποκλείοντάς κάθε ἠθικὴν διάστασίν του, δηλαδὴ θεωρώντάς ὡς μοναδικὸ κριτήριον τὸ συμφέρον» Ρ. Γκαρωντῶ, ὅπου ἂν, σ. 62

39. Δ. Ἰ. Κρικιῶν, Αἱ περὶ θρησκείας κοινωνιολογικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Max Weber ἐν χριστιανικῆς ἐπόψεως. Διατριβὴ ἐπὶ θρησκείας. (Ἀθήναι 1974), σ. 44 (Β' ἐκδ. 1975). Ὁ M. Weber ἀσχολεῖται μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἐπίδρασι στὴν κοινωνιολογίαν ἰδίως στὰ ἔργα του «Ἡ ἠθικὴ τοῦ Προτεσταντισμοῦ (Καλβινισμοῦ) καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ» (Die Protestantische Ethik und der Geist de Kapitalismus) καὶ «Οἰκονομία καὶ κοινωνία» (Wirtschaft und Gesellschaft). Γιὰ τὸν M. Weber ἰδὲ Δημ. Σ. Στεφανίδου, Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομικὴ ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς ἐξελίξει, τ. 1ος (Ἀθήναι 1950), σ. 303, ὅπως 3 καὶ II Ἰ. Μπρατσιώτου, Ἡ κοινωνιολογικὴ θεωρία τοῦ M. Weber καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολή, στὸ ΓΕΒΣ, τ. 23 (1953), σ. 358-370. Δημ. Σαβράκη, Ἡ συμβολὴ τοῦ M. Weber, στὴν πληρέστερη κατανόησι τῆς Ὁρθό-

Bulgakoff βεβαίωσε πως η θρησκεία κέπηραΐζει βαθύτατα την οικονομική ζωή»⁴⁰ κι ο St. Cripps εμπρακτα τὸ ἀποδεικνύει⁴¹. Ὁ οικονομολόγος καὶ κοινωνιολόγος καθηγητῆς Alfred Müller-Armack ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐπίδραση τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας σ' ὅλο τὸν πολιτιστικὸ βίος καὶ εἰδικὰ στὴν πολιτικὴ καὶ οικονομικὴ ζωὴ τῆς Ἀνατολῆς⁴².

δοξῆς Ἐκκλησίας, Μετ' Ἀφ. Γεπέρογλου (Ἀθήναι 1975, Ἀνατ. π. Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (Ἀθήναι), τεύχ. 23). Bosse Hans, Marx-Weber-Troelch (München, 1970). Παπαντωνίου, ὅπου ἄν., κεφ 3 Max Weber, στὸ π. Θεολογία, τ 47 (1976), σ. 742 ἐξ. Ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος «σαφῶς ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων ὁ λειτουργικὸς καὶ συνεκτικὸς ρόλος αὐτῆς (τῆς θρησκείας) διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον. Ἀκόμη καὶ ἀθηναϊκῶς ἄμουςοι» ἐρευνηταί, ὡς οἱ Weber, Renan, Durkheim, Jaimew καὶ ἄ, δὲν ὑπολείπονται ὡς πρὸς τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀναγκαιότητας καὶ σπουδαιότητος τῆς θρησκείας». Παπαντωνίου, ὅπου ἄν., τ. (46) 1975, σ 326, ὑποσ. 85 Τὸ δὲ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν σὲ ἐπανειλημμένα Συνέδρια ἀσχολήθηκε μὲ τὰ κοινωνικά προβλήματα (Τὸ 1925 στὴ Στοχόλμην ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα αὐτὸ συνέδριο μὲ τὸν τίτλο «Ζωὴ καὶ ἐργασία»). Ἴδὲ Μ. Α. Σιάτου, Ἐκθεσις τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ κοινωνιολογικῆς συνδιασκέψεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (Ἀθήναι 1960, Ἀνατ. π. Ἀσπυδαί). Σιτ. Ἰ. Ἀγαπητίδου, Ἐκθεσις ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία» τοῦ Παγκ. Συμ. τῶν Ἐκκλησιῶν, Γενεύη 12-25 Ἰουλ. 1966 (Ἀθήναι 1967, ἀνατ. π. Ἐκκλησία). Ἴδὲ καὶ ἀνωτέρω ὑποσ. 4 Στίς ἀρχὲς τοῦ 1978 δημοσιεύθηκαν δύο ἑλληνικὲς μεταφράσεις τῆς μελέτης τοῦ Μ. Weber «Ἡ Προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ» ἀπ' τὸν Μ. Κυπρίο (ἐκδοσὴ Gutenberg) καὶ ἀπ' τὸν Δ. Κούρτοβιχ (ἐκδοσὴ «Κάλβος»). Ἴδὲ στὴ βιβλιογραφίᾳ Ν. Μπουγάτσου, Καπιταλισμὸς καὶ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς.

40. S. B o u l g a k o f f, Ὀρθόδοξια καὶ οικονομικὴ Ζωή, στὸ π. Σύνορος, 1964, (No 31) σ. 154. Καὶ αὐτὸς ὁ K Kautsky (Geschichte des Socialismus in Einzeldarstellungen τ 2 (1835), σ 16-40) συνδυάζει τὴν ζωὴν τῶν πρώτων χριστιανῶν μὲ τὴ λύση τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος.

41 «Καὶ γιὰ τὸν Sir Stafford Cripps ἰσχύει ὅ,τι ὁ Clement Attlee ἔγραψε γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους σοσιαλιστάς: "ἐάν ἐξαιρέσουμε τὸν Owen καὶ τοὺς πρώτους πρωτοπόρους, νομίζω, ὅτι ἡ θέσις εἰς τὰς ἐπιδράσεις οἱ ὅποιες ἐδημιούργησαν τὴ σοσιαλιστικὴ κίνηση πρέπει νὰ δοθῇ στὴ θρησκεία..."» Γ. Δ. Δασκαλάκη, Ὁ St. Cripps καὶ ἡ Χριστιανικὴ Δημοκρατία, (Ἀθήναι 1952, ἀνατ. π. Ἐπιθεώρησης Οἰκονομ. καὶ Ἐμπορ. Ἐπιστημῶν), σ 6.

42 Alfred Müller-Armack, Religion and Wirtschaft. Geistesgeschliche Hintergründe unserer Europäischen Lebensform (Stuttgart 1958) (Περὶ τῆς κοινωνιολογίας τῆς θρησκείας τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀνατολῆς). Πρῶτα δημοσιεύθηκε στὸ π. Weltwirtschaftl. (61) 1945. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ δημοσιεύσουν: Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Π. Ἰ. Μπρατσιώτης, Ἡ κοινωνιολογικὴ θεωρία τοῦ Μ. Weber καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή, στὴν Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν (23) 1953, σ. 358-370. Καὶ ὁ ἴδιος Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, (36) 1961 σ. 103-106. Ὁ καθηγητῆς Δημ. Σαβοῦρης, στὸ π. Ostkirchliche Studien, (9) 1960, σ. 51-56. Καὶ ὁ δρ. Ἀλ. Παπαδερῶς, Orthodoxy and Economy. A Dialogue with Al. Müller-Armack, στὸ π. Social Campas (Louvain), (21) 1955, σ. 33-66, καὶ στὴν ἑλληνικὴ «Ὀρθόδοξια καὶ οἰκονομία. Διάλογος μὲ τὸν Α. Müller-Armack» (μεταφρ. Ἰσ. Κριάρη), στὸ βιβλίον «Θέματα Κοινωνιολογίας τῆς Ὀρθόδοξιας», Ἐπιμέλεια Γ. Μαντζαρίδου (Θεσσαλονίκη 1975), σ. 83-165.

Νομίζω ὅμως πως ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς θὰ δείξει καθαρὰ τὴν οὐσία στὰ κοινωνικά προβλήματα κ' ἔτσι ζωηρὰ θὰ φωτιστεῖ ὁ δρόμος γιὰ τὴ λύση τους. Ὁ καθηγητῆς μάλιστα Γ. Μαντζαρίδης σαστὰ παρατηρεῖ πως ἡ θρησκευτικὴ φύση, ποὺ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ καὶ σὰν «κάθετη κοινωνικότητα», ἔχει μέσα της ἀμεσες συνέπειες στὴν «ὀριζόντια κοινωνικότητα» κι ἀκόμη τῆς δίνει μιὰ πληρότητα, ποὺ γίνεται ἡ «τρίτη διάσταση» τῆς⁴³.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι βέβαια μιὰ - κάποια κοινωνικὴ θεωρία. «Ὁ Χριστιανισμὸς, ὅπως ὑποστηρίζει οικονομολόγος καθηγητῆς, δὲν ἐπιδίωξε κἀν νὰ διαμερφώσει ἢ νὰ υἱοθετήσει ὀρισμένον κοινωνικοοικονομικὸ σύστημα, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ ἠθικὴ διδασκαλία γενικότερης σημασίας... Τὸ ἔργο τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν εἶναι ὁ καταρτισμὸς οἰκονομικῶν προγραμμάτων ἢ ὁ προγραμματισμὸς οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' ὁ ἐπηρεασμὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ γενικὰ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπ' τὰ ἠθικὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας»⁴⁴. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι μιὰ νοοτροπία, εἶναι μιὰ πίστη, ποὺ ξεκινάει ἀπ' τὸν οὐρανὸ, κατεβαίνει στὴ γῆ, ὅπου βρίσκεται τώρα, καὶ τελικὰ θὰ καπολήξει πάλι στὸν οὐρανὸ, δηλαδὴ ἔχει μεταφυσικὸ χαρακτήρα⁴⁵. Ἀλλὰ ὁ μεταφυσικὸς χαρακτήρας εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ἀπογύμνωσή τῆς ζωῆς ἀπὸ κάθε ὑπερφυσικὸ προσανατολισμὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐγκα-

43. Γ. Μαντζαρίδου, Εἰσαγωγικά, στὸ «Θέματα Κοινωνιολογίας τῆς Ὀρθόδοξιας», σ. 13.

44. Σ. Ἀγαπητίδου, Τὰ χριστιανικά πλαίσια τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς (Ἀθήναι, 1956), σ. 3. Καὶ τοῦ ἴδιου, Κοινωνικὴ οικονομικὴ, τ I (Ἀθήναι, 1971), σ. 93. Καὶ ὁ ἄντ. Κ. Παπαντωνίου γράφει: «Ἐργὸν τῆς Χριστιανικῆς Κοινωνικῆς Ἠθικῆς δὲν εἶναι ἡ διατύπωση χριστιανικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος — τοιοῦτον σύστημα κατ' ἀρχὴν δὲν ὑπάρχει — ἀλλ' ἡ συστηματικὴ ἐκθεσις τῶν βασικῶν ἐκείνων ἀρχῶν κοινωνικοῦ βίου, αἱ ὅποιαι ἀπορρέουν ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ὁ συσχετισμὸς αὐτῶν πρὸς τὴν ἐκάστοτε κοινωνικὴν πραγματικότητα» (Στὸ Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς Χριστ. Κοινωνικῆς Ἠθικῆς, τευχ. Β' (Ἀθήναι 1967), σ. 14). Ἴδὲ καὶ προηγούμενη ὑποσ. 18. Πρβλ. ὅμως καὶ τὰ λόγια τοῦ Π. Μελίτη-Α. Ν. Τσιριντάνη: «Ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη σ' ἕναν ἀληθινὰ συγχρονισμένον χριστιανικὸν πολιτισμὸν πρέπει νὰ εἶναι τὸ κύριο προῖον τῆς δημοσιότητας ποὺ θὰ χαρακτηρίζῃ τὸν πολιτισμὸν αὐτό, χαρακτηριστικὸς καρπὸς ἐνὸς ἀληθινὰ συγχρονισμένου Χριστιανισμοῦ» (π' Ἀκτίνας, 1947, σ. 150).

45. «Ὁ ἅγιος ζῆ κοινωνικῶς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ καὶ ὁ Θεὸς παρέχει αὐτῷ τὸ φῶς, ἵνα βλέπῃ σαφῆ καὶ ἀπλά, ὅσα οἱ μὴ ἅγιοι θεωροῦμεν προβληματικά. Ὁ ἅγιος προσεύχεται, ἵνα δοθῇ ἡ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος μέσῳ τοῦ θεοῦ φωτός. Ἀγωνιᾷ καὶ ἀποποιᾷ νουὺν καὶ σῶμα διὰ τὴν λύσιν. Ἀναμένει ἐν ἄλλῃ τὴν λύσιν. Τούναντίον ὁ συνήθης σύγχρονος θεολόγος παιδεύει τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἐξουσιάζει ἰδέας καὶ προσπαθεῖ καὶ ἐλπίζει καὶ εὐρητὴν τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, χωρὶς πάντως κατὰ κανόνα νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἀσκήται δι' αὐτό.» Στ. Παπαδοπούλου, Ἀγιότης καὶ κοινωνικότης, σ. 15, ἰδὲ καὶ σ. 16-17.

τάλειψη αὐτῆς τῆς οὐσίας. Ὁ κόσμος, ἀν μεταβληθεῖ σὲ ἀνθρώπινο μόνο, αὐτόματα μεταβάλλεται σὲ ἀπάνθρωπο. Ἡ ζωὴ αὐτὴ (ἡ παρούσα) ἀναπέσει καὶ κινεῖται μετὰ τὴ συνύπαρξιν καὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Ὄταν ἡ δευτέρα ἐξαφανισθεῖ, τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτομηδενίζεται.¹⁶

Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως παρὰ τὸ μεταφυσικὸ χαρακτήρα του ἔχει καὶ πολὺ ἐπίγειο, ἐγκόσμιο καὶ πρακτικὸ, ρεαλιστικὸ ἢ ἔλεγα, χαρακτήρα. Ἀναφέρω γιὰ δεῖγμα τὴ διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου γιὰ τὴ μέλλουσα κρίσις.¹⁷ Σ' αὐτὴν τὰ κριτήρια τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων (μετὰ προϋπόθεσιν βέβαια τὴν πίστιν στὸ Χριστὸ) εἶναι ἐπίγεια. Κριτήρια εἶναι ἡ ἱκανοποίηση τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ἐνδὸς ὁποιοῦδήποτε ἀνθρώπου («ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων»). Δηλαδή

46 Ν. Ἀ. Νησιώτου, Ἰπκρητισμὸς καὶ χριστιανικὴ πίστις (Ἀθῆνα 1956), σ. 90-91. Πρὸς καὶ τὸν διάλογον μεταξὺ Δ. Καραμάζωφ καὶ Ρακίτιν, ποῦ ἀναφέρει ὁ Δοστογιέφσκι (ιδὲ ὑπόσημ. 15). Καὶ ὁ Π. Μελίτης-Α. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Ἡ μεγάλη κατάρκτησις τοῦ ἀριστορισμοῦ ὑπῆρξεν: Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. Τούτ' ἀπειλάτισεν ἡ δεξιά (προτιμησασα τοὺς ἀκατέχοντας) καὶ τοὺς ἐπῆρξεν εὐροῦτα αὐτοὺς ἐγκαταλείμηνους, ἀπόλιδας» ἢ καὶ ἀποδιοπομπαίους, ἡ ἀριστερά» (π. Συζήτησις, 1961, σ. 39).

47 Μκ-θ κ' 31-46. Ἰδὲ καὶ ὅσα γράφει ὁ Π. Μελίτης-Α. Τσιριντάνης: «Ἐδῶ κάτω, λοιπόν! Κάτω στὴ γῆ, ἐδῶ μέσα μας, ἀρχίζει ὁ δρόμος γιὰ τὸν οὐρανόν. Ἰδῶ κάτω στὴ γῆ τούτῃ μετὰ τίς τῶσες ἐνοιεῖς τῆς καὶ τίς φροντίδας καὶ τοὺς ἀγῶνας μὰ καὶ τ' ἀπέραντα καὶ ἀναρίθμητα ἀγωνιστικὰ στάδια. Ἰδῶ, στὴν τρώγλη τοῦ πεινασμένου Στὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου, στὸ κελὶ τοῦ φυλακισμένου. Δὲν τὰ εἶπε αὐτὸ ὁ Κύριος Μάρξ ὅτι «Κοινωνικὴ δικαιοσύνη εἶναι τοῦ οὐρανοῦ ἐντολή καὶ τῆς γησιότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ μας κριτήριον». «Ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη εἶναι καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ πρόσταγμα. Χωρὶς τὴν ἐπιδιώξιν τῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθεῖ γνήσιος ἀνθρωπισμὸς. Ἀλλ' ἡ ἐπιδιώξις αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι εἰλικρινής. Ὅχι «διὰ νὰ κτυπήσωμε τοὺς κομμουνιστάς». «Δὲν πρέπει νὰ τρώγωμε ἥσυχον τὸ ψωμὶ μας οὔτε νὰ κοιμώμεθα ἥσυχον ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη». «Ἰδὲ ἐρώτημα ἀκριβῶς εἶναι ποῦν εἶναι δι' ἑκάστον τὸ «αἶδιον» («ἐκείτω τὸν ἴδιον ἀποδιδόναι»). Ἐκ τοῦ νομικοῦ τύπου ἀραγε κρίνεται τοῦτο ἢ ἐκ τοῦ μόχθου καὶ τοῦ ἰδρώτος; Ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον οἱ δεξιοί, οἱ συντηρητικοί, δὲν ἤθελαν κἀν νὰ θέσσουν (Μὴ κωτῆτε τί κάνουν σήμερον, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγματῶν!) Τόσον τὸ χειρότερον δι' αὐτοὺς καὶ τὴν παράταξιν των. Τὸ παίρνουν οἱ ἀριστοὶ καὶ δίδουν ἀπάντησιν. Ἡ μάλλον δίδουν πληθύν ἀπαντήσεων εἶναι ὅλοι ὀρθοί; Ἀδύνατον, ἀφοῦ ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας. Ἀλλ' εἶναι πάντως ὀρθότερα ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποῖαν ἔδιδεν ἡ στρουθοκάμηλος τῆς ἀδεξιάς; Καὶ κατὰ τὰ λοιπά, ὡς πρὸς τὸ ἐρώτημα ἀν τὸ αἶτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης συμβιβάζεται πρὸς τὴν πνευματικὴν κοσμοθεωσίαν. Μὰ τὸ ἀσύλληπτον εἶναι πὼς κἀν ἐφαντάσθημεν πνευματικὴ θεώρησις τοῦ κόσμου, μὴ περιλείψουσα τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην, ἢ μάλλον μὴ προβάλλουσα αὐτὴν ὡς τὸ ὠραιότερόν της ἀπάνημα! Τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ὁ πρόμαχος εἶναι κατὰ τοῦτο κἠρυξ τοῦ θελήματος τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ὅταν ἀκόμη τὸν ἀρνεῖται τοῖς χεῖλεσιν. Ἀς ἔχομεν ἐπὶ τέλος καὶ τὸ pendant τοῦ «τοῖς χεῖλεσιν» τιμῶντος καὶ ὁμολογοῦντος!» (στὰ π. Ἀκτίνες, 1950, σ. 531 1955, σ. 244, Συζήτησις, 1961, σ. 39).

ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως τῆς γῆς^{17α}. Καὶ ἐνῶ ἡ πραγματικὴ (ρεαλιστικὴ) αὐτὴ κατάσταση εἶναι ἐπίγεια καὶ ἐπομένως περοδική, μετὰ τὴ χριστιανικὴ πίστιν παίρνει αἰώνιες διαστάσεις, ἔχει αἰώνιες συνέπειες (καὶ μετὰ τὸ θάνατον).

Ἡ ψυχικὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου προϋποθέτει πίστιν, ἀλλὰ πίστιν ποῦ θὰ ἔχει ἐκφρασθεῖ μετὰ ἔργα ἀγάπης. «Μὲ ἔργα νὰ τὸν ὁμολογήσωμεν»¹⁸ καὶ «μετὰ κατὰ ἔργα διακοσμήθησαν ὅλοι οἱ ἅγιοι»¹⁹ καὶ ὅπως λέει ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος «δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ σωθεῖ (ὁ ἄνθρωπος) παρὰ μόνον διὰ τοῦ πλησίον»²⁰.

Στ' ἀλήθεια ἡ κοινωνιολογία ἔχει τὸ ἴδιο ἀντικείμενον στὴν ἐρευνᾶ τῆς μετὰ Χριστιανισμοῦ τὸν ἀνθρώπου. Καὶ πῶς συγκεκριμένα ἡ κοινωνιολογία ἔχει μόνον ἓνα μέρος ἀπ' τ' ἀντικείμενον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Γιατὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀσχολεῖται μετὰ ὅλα τὰ βασικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ κοινωνιολογία ἀσχολεῖται μόνον μετὰ

17α. Καὶ ὁ Π. Μελίτης-Α. Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Ὁ χριστιανὸς ποῦ περιφρονεῖ «τούτῃ» τὴν ζωὴν, γιὰ τὴν ἐνδιαφέρεται μόνον γιὰ τὴν «ἄλλην», ἔξωθεν, πὼς ἡ «ἄλλη» ζωὴ κερδίζεται μόνον ἅμα τούτῃ ἢ ζωὴ κερδηθεῖ μετὰ τὴν χριστιανικὴν ἐνοιαν, ἅμα δηλαδὴ ἀγασθεῖ, διαποτισθεῖ καὶ κυβερνηθεῖ ὀλοπλευρῶν, σ' ὅλες τῖς ἐκφάνσεις τῆς; ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον σὺν κανόνας ζωῆς. (γιατὶ) ὅλη ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν προσευχὴ ὡς τὸ ποδόσφαιρον, πρέπει νὰ εἶναι ζωὴ χριστιανοῦ» «Ἰσομιστὸν ἀποτελεῖ τὸ ἐπιδιώκειν τὴν ὕλην διὰ τὸν ἑαυτὸ σου. Τὸ νὰ ἀνακουφίσεις, ἀντιθέτως, τὰς οικονομικὰς, τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ πλησίον σου δὲν εἶναι ὑλισμὸς, εἶναι ἡ γνησιωτέρα ἐκδήλωσις τῆς πνευματικότητος» (στὰ π. Ἀκτίνες 1947, σ. 293-294 Συζήτησις 1961, σ. 77).

48. Κλήμης Ρώμης, Πρὸς Κορινθίους Β' 4 (B I, 41, 13)

49. Κλ. Ρώμης, Πρὸς Κορινθ. Α' 33 (B I, 26, 19). Ἰδὲ καὶ «πίστεως καὶ ἔργων ἀνελλίπων μὴ καταβληθέντων ἀδύνατον εἶσιν» ἁγιασθῆναι. Συμμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος, Κατηχήσεις Θ' 59 (SC 104, 142). Πρὸς καὶ Μελίτη-Τσιριντάνη: «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ «ὑπὲρ-ἐγῶ». Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν ἑαυτὸν του ὡς διάκονον τῶν συναθρώπων του, ἀνησυχεῖ διὰ τὴν εὐημερίαν, τὴν προκοπὴν, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σπυνοῦ. «Ὁ Κύριος εἶπε μὲν, ἀποκρούοντας τοῦ πειρασμοῦ τὴν προσφορὴν εἰς ἐφάρμοσιν ἐπὶ τὸν ἑαυτὸ του «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνω ζήσεται ἄνθρωπος», τὸν λαὸ ὅμως, ἔδειχεν κατὰ κατανόησιν γιὰ τὸ φωμὶ» (π. Συζήτησις 1961, σ. 198. Ἀκτίνες 1955, σ. 242).

50. Μακάριος Αἰγύπτου, Ὁμιλίαι Πνευματικαί, ΑΖ' 3 (B. 41, 316, 19 ἢ M 34, 752 C). Καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς ἔλεγε: «Ὁ πλησίον ἐστὶν ὁ θεμέλιος» (M 65, 217A). Πρὸς καὶ Μελίτη-Τσιριντάνη: «Ὁ δρόμος τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ θεὸν περὶ ἀπ' τὸ δρόμον ποῦ λέγεται ἀγάπη πρὸς τὸν ἀνθρώπου. Α' Ἰωάννου δ' 20 (π. Ἀκτίνες 1957, σ. 147). Ἰδὲ καὶ τὴ σκέψιν τοῦ Gaiardy: «Ὁ ἄλλος, οἱ ἄλλοι εἶναι ἡ ὑπέροχότης μου, εἶναι αὐτὸ, ποῦ με καλεῖ πέρα ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ μου ὅρια, αὐτὸ ποῦ με συνθέτει σὺν ἄνθρωπον. Ἡ ἀνθρώπινη ὑπόστασις δὲν εἶναι μοναχικὴ περιπέτεια. Εἶναι κατάκτησις τῆς κοινότητος. Εἶναι πράξις κοινωνίας. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ ἐπικοινωνία μετὰ ἄλλοτε ἄλλο. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἄλλο πρόσωπον ἀπὸ τὸ πρόσωπον αὐτῶν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος, γιὰ νὰ φτάσωμε σ' αὐτόν, ἀπὸ τὸ νὰ τὸν ἀναγνωρίσωμε σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους» (Γκαρωντὸ, ὅπου ἂν, σ. 148, 151).

τά κοινωνικά προβλήματα του ανθρώπου. Δηλαδή ο μὲν Χριστιανισμός ασχολείται με τὸ ὅλον, ἡ δὲ κοινωνιολογία με τὸ μέρος.⁵¹

Ἐπομένως ὁ συνδυασμὸς τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἔχει μόνον δὲν εἶναι ἀνάρμοςτος, ἀλλ' εἶναι ἕνας συνδυασμὸς τέλεια ἁρμονικός⁵², ποὺ δίνει εὐρύτητα στὰ κοινωνικά προβλήματα κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ὁ Χριστιανισμὸς βέβαια δὲν προτείνει λύσεις στὰ συγκεκριμένα κοινωνικά προβλήματα, ὅπως εἰς διάφορες κοινωνιολογικὲς καὶ οικονομολογικὲς θεωρίες ποὺ ἀποφαίνονται με δογματισμὸ καὶ προτείνουν συγκεκριμένους λύσεις. Στὴν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ (ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία) βρίσκουμε περιστατικὲς λύσεις σ' ὀρισμένα κοινωνικά προβλήματα κάθε ἐποχῆς. Ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ π.χ. στὴν πρώτη Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων με τὴν ἀγάπη ἔλυσε (περιστατικὰ βέβαια) τὸ «οἰκονομικὸν» πρόβλημα ποὺ ἀπασχολοῦσε τὰ μέλη τῆς⁵³. Ὁ Ἀκάκιος (ἐπίσκοπος Ἀμίδης) ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῶν Περσῶν αἰχμαλώτων τὸ ἔτος 422 μ.Χ. στὸν πόλεμο μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Περσῶν⁵⁴. Περιστατικὰ, ἀλλὰ πολὺ πιὸ γρήγορα καὶ πολὺ πιὸ ἀποδοτικὰ ἀπ' τὸν Διεθνή Ἐρυθρὸ Σταυρὸ, ποὺ (σήμερα) ἐπεῖτα ἀπὸ 1500 περίπου χρόνια ἀπὸ τότε ἔχει πολὺ ὀργανώσει τὴν προσπάθειά του. Ὁ Γρηγόριος (μέσα ΣΤ' αἰώνα μ.Χ.) ἐνέπνευσε ὀλόκληρη τὴ νομοθεσία στὸ ὑπανάπτυκτο κράτος τῶν Ὀμηριτῶν⁵⁵ με ἀξιοθαύμαστα ἀνθρωπιστικὰ στοιχεῖα. Ὁ μοναχισμὸς στὴν Ἀνατολὴ ἔδωσε λύση (ἔστω ἐξτρεμιστικὴ) γιὰ ὀρισμένης καὶ χαρακτηριστικῆς ψυχολογίας ἄτομα στὰ δύο αἰώνια κοινωνικά προβλήματα, στὸ σεξουαλικὸ καὶ στὸ οικονομικὸ. Πρόσθεσε ἀκόμη τὴ λύση σ' ἕνα τρίτο καὶ βασικότερο κοινωνικὸ πρόβλημα: τὸν ἀτομισμὸ. Ἡ λύση εἶναι: ὑποτογὴ, ἀγνόητα καὶ ἀκτημοσύνη⁵⁶. Δηλαδή ὁ Χριστιανισμὸς ἐνῶ δὲν δίνει δογματικὲς λύσεις, με τὴ νοοτροπία του ἕμεις (πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη) ἐμπνέει στοὺς πιστοὺς του (ποὺ δὲν εἶναι καθαροὶ κοινωνιο-

51 «Ὅπου ὑπάρχει κοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ περιττεῖται πᾶσα θεωρία κοινωνικότητος», λέγει ὁ Στ. Παπαδόπουλος (ὅπου ἄν., σ. 25)

52. Ἴδὲ τὴ σκέψη τοῦ Τσιριντάνη (Μελέτη): «Ὅπως ὁ οικονομολόγος δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρᾷ τὴν πνευματικὴ πλευρὰ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾷ με βάση τὴ χριστιανικὴ-πνευματικὴ θεώρηση τῆς κοινωνίας, δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρᾷ τὴν οικονομικὴ πλευρὰ, ποὺ ἀνήκει στὴν ἀρμοδιότητα τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς» (π. Ἀκτίνες 1949, σ. 308)

53. Πράξ. δ' 32 ἐξ. Ἴδὲ καὶ Σ' Ἀγουρίδου, Ἡ κοινοκτημοσύνη ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ (Θεσσαλονίκη, 1963).

54. Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ζ' 21 (Μ 67, 781Β)

55. Οἱ Ὀμηριταὶ εἶναι ἀραβικὸς λαός. Ὀνομάζονται Ὀμηριταὶ ἢ Χαμιρῖται ἢ Ἰμαρῖται. Κατὰγονται ἀπὸ τὸν Χιμάρ, υἱὸν τῆς Σαβᾶ. Ἐξῆσαν εἰς τὴν ΝΔ Ἀραβίαν (Ἰεμένην).

56. Β' Στεφανίδου, ὅπου ἄν., σ. 139 ἐξ. Καὶ ὁ Γ' Φλωρόφσκυ (ὅπου ἄν.) λέγει ὅτι ὁ μοναχισμὸς «κατὰ κάποιον τρόπον, ἦταν ἕνα σοσιαλιστικὸν πείραμα ἰδιορρύθμου εἶδους, ἐπὶ ἐθελοντικῆς βάσεως».

λόγοι, ἀλλὰ ζηλωταὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ) περιστατικὲς συνήθως, ἀλλ' ἀξιοθαύμαστες, λύσεις.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐκτὸς ἀπ' τὶς περιστατικὲς λύσεις, μπερεῖ νὰ φωτίσει γιὰ νὰ βρεθοῦν μόνιμες (μονιμότερες) λύσεις. Γιατὶ ἀπ' τὴ μιὰ ἀποψη ὑποδεικνύει καὶ δημιουργεῖ τὶς εὐνοϊκὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ λύση ὄλων τῶν βασικῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου (ἐπομένως καὶ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων) καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἐμπνέει με τὴν ἀνθρωπιστικὴ του διδασκαλία⁵⁷ καὶ ὑποδεικνύει τὶς μόνιμότερες καὶ εὐτυχεῖς λύσεις⁵⁸. «Αὐτὸ ἀπαιτεῖ βέβαια ἐξαιρετικὴ ἐμπνευση, ποὺ με ταπεινώση πρέπει νὰ ζητήσουνε ἀπ' τὸ Θεό. Γιατὶ τὸ ζητᾷει ἡ γῆ»⁵⁹.

Οἱ εὐνοϊκὲς προϋποθέσεις ποὺ δημιουργεῖ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι οἱ ἐξῆς: 1) Ἀπελευθερώνει τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὶς ὑποσυνείδητες ὑποδουλώσεις του στὸ ἐγώ, με τὴ διδασκαλία τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς θυσίας⁶⁰. 2) Συνδέει τὸν ἀνθρώπο με τὸ (Θεό) Κύριο Ἰησοῦ καὶ μέσω αὐτοῦ με ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, σὰν ἀδελφοὺς (ἀφοῦ εἶναι παιδιὰ τοῦ ἴδιου Πατέρα), με μιὰ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους (καθολικὴ ἀγάπη), μέχρι καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ἴδιου τοῦ ἐχθροῦ του. «Οἱ χριστιανοί, γράφει ὁ καθηγητῆς Ἀ. Τσιριντάνης, ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐμφανισθοῦν σὰν ἀνθρώποι ποὺ κρίνουν ἀμερόληπτα ἕνα

57. Ἄρισμένοι τάσεις, τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς ἐπιδοκιμάζει ὁ χριστιανισμός, ἐπεβλήθησαν τόσο βαθύς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν, ὥστε πᾶσα ἀντίθετος στάσις τοῦ κράτους ἔχει μόνον ἀποκροῦται, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κλίμα πλέον νὰ ἀναφανῆ, ἐνῶ ἄλλοτε, ἢ σήμερον ἀποδοκιμαζομένη τακτικὴ συχνὰ ἠκολούθει καὶ ἀπετέλει ἴσως τὸν κανόνα». Σ. Ἀγαπητίδου, Τὰ χριστ. πλαίσια κ. λ. π., σ. 5. Ἴδὲ καὶ Χρ. Ἀγαλλοπούλου, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ (Ἀθήναι, 1955). R. Rich Raymer, Ἡ θερησκευτικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἐν Ἀγγλίᾳ (Διάλεξις) (Ἀθήναι, 1933).

58. Πρὸβλ. Β. Στοιγιάννου, Ἡ καταγωγή τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς μαρξιστάς, στὸ Ἄρθροδοξος πνευματικῆς Χριστιανισμὸς-Μαρξισμὸς (Θεσσαλονίκη 1968, ἢ ἀτέλειωτο στὸ π. Θεολογία, (42) 1971, σ. 461-472 (43) 1972, σ. 369-384.), σ. 189-190.

59. Π. Μελέτη-Α. Ν. Τσιριντάνη, στὸ π. Ἀκτίνες, 1957, σ. 149

60. Ὁ Μπερντιάεφ παρατηρεῖ πὺς εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ ρῆξη ἀνάμεσα στὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν ἀστικὸ κόσμον, τὸν ἀστικὸ Ἀλήθεια αὐτῆ, ποὺ πρέπει νὰ τὴ δεχθοῦμε. Τὸ ξέλημα γιὰ τὴ νέα ζωὴ εἶναι ἡ λύτρωση ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποὺ λέγεται ἀστικός, ἦγουν ὃν ἐγωκεντρικὸ. Γιατὶ μόνον με τὴν κοινωνικὴ θεμελίωση τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου παίρνει νόημα ἡ ἐλπίδα ἐκεῖνον ποὺ δίνει στὸ σύγχρονον ἀνθρώπο τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι ὑπερῆφανος: Ἡ διψὰ τῆς δικαιοσύνης, εἰδικότερα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης». «Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τίθεται ἡ ἱερὰ ἀποστολὴ νὰ ἐφαρμόσει τὴν μίαν αἰωνίαν καὶ ἀναλλοίωτον χριστιανικὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐφαρμόσει τὴν αἰωνίαν αὐτὴν γραμμὴν ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ προβλημάτων, ποὺ ποικίλλουν ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἄλλην. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ βεβαίως ἐξαιρετικὴ ἐμπνευση, τὴν ὁποῖαν με ταπεινώσειν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι μᾶς τὸ ζητεῖ ἡ γῆ» Π. Μελέτη-Α. Ν. Τσιριντάνης, στὸ π. Ἀκτίνες, 1955, σ. 148, 52.

ζήτημα πού προβάλλει ανάμεσα σε μιὰ φεβερὴ πάλη συμφερόντων... Ἔτσι τὸ ἀτομικὸ συμφέρον δὲν τοὺς θελώνει τὸ μάτι καὶ γι' αὐτὸ μποροῦν καὶ κρίνουν ἀμερόληπτα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἐμφανίζεται εὐάντικειμενικὸς κριτὴς σ' ἓνα θέμα πού οἱ ἄλλοι τὸ βλέπουν καὶ τὸ συζητοῦν εὐάν δικαίω⁶¹. 3) Ὁ Χριστιανισμὸς βάζει γιὰ στόχο καὶ ἐπιδιώκει τὴ θέωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ σύμπαντος (τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου). Ἐπιδιώκει δηλαδή τὴν ἀπόλυτη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τελειοποίησή, μὲ τὴ διδασκαλία γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁶². Τοῦτο δὲν δίνει ἀσφαλῶς μιὰ λύση στατικὴ ἢ λύση πού εὐκόλα πραγματοποιεῖ μιὰ εὐτυχισμένη κατάσταση στὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Δίνει ὅμως τὶς τελειότερες εὐτυχισμένες καταστάσεις, ἀν καὶ δύσκολα βέβαια τὸ κατορθώνει. Μὲ τὸ δύσκολο ἔστω, πού εἶναι ὅμως ἰδανικὸς καὶ μεταφυσικὸς στόχος, προετοιμάζει: Πρακτικὰ μὲν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν ἐνδιαμέσων στόχων (πού εἶναι περιστατικοί, πρόσκαιροι καὶ γήινοι). Ψυχολογικὰ δὲ γιὰ τὸ συνεχὴ ἀγώνα γιὰ μιὰ ἄνοδο. Δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν παρηγοριὰ στὶς τυχρὸν ἀποτυχίες τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τὴ βεβαιότητα γιὰ τὴν τελικὴ ἐπιτυχία τοῦ ἰδανικοῦ του, πού βασίζεται στὴν πίστη καὶ εἰδικὰ στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἐλπίδα. Δηλαδή στὴ σκέψη ὅτι ἀφοῦ ὁ πρωτότοκος ἀδελφὸς καὶ Κύριος Ἰησοῦς θριάμβευσε, κι ἐμεῖς (οἱ πιστοὶ ἀδελφοί) θὰ θριαμβεύσουμε⁶³.

2. Ὁ χαρακτήρας καὶ οἱ βασικὲς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς, καθὼς εἶπαμε, δίνει τὶς προϋποθέσεις καὶ ἐμπνέει τὶς μόνιμες ἐπιτυχημένες λύσεις στὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ἄλλὰ μαζί μ' αὐτὲς δίνει καὶ τὶς βασικὲς ἀρχές γιὰ νὰ καταρτισθοῦν ἀπ' τὴ μιὰ οἱ λύσεις (κατ' ἀνθρώπων βέβαια) τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, κι ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ τρόπος καὶ τὸ σύστημα γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν λύσεων αὐτῶν.

Ἡ ἰκανότητα αὐτὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὀλοκληρωμένης θεωρίας του γιὰ τὸ σύμπαν καὶ τὸ βίο τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, καὶ μάλιστα τῆς πολὺ μεγάλῃς πείρας του πάνω στὰ θέματα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρώπινης ψυχολογίας. Τὰ θέματα ὅμως αὐτὰ καὶ ἡ σχετικὴ πείρα

61. Στὸ π' Ἀκτίνες 1949, σ 305 Πρβλ. καὶ τοῦ ἴδιου, π' Ἀκτίνες 1955, σ 242.

62. Β. Ἰωάννιδου, Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Κ Διαθήκης (Ἀθῆναι, 1955, ἀνατ. Ἐπιστ. Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστ. Ἀθηνῶν).

63. «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ἰωάν. 1στ' 33

τοῦ Χριστιανισμοῦ πολὺ λίγο ἔχουν προσεχθεῖ καὶ ἐξετασθεῖ μέχρι σήμερα.

Ἄν βάλουμε γιὰ βάση αὐτὴ τὴν πάρα πλεῖ μὲγάλῃ γνώση τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀθρώπου, μποροῦμε νὰ προσέξουμε τέσσερα χαρακτηριστικὰ στὸν τρόπο τῆς ἐργασίας τοῦ Χριστιανισμοῦ γιὰ τὴν ἐπιτυχημένη λύση ὄλων τῶν προβλημάτων τῶν ἀνθρώπων, ἐπομένως καὶ ὄλων τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

1) Στόχος ἢ ἰδανικὴ κατάσταση. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπιδιώκει τὸ τέλειο. «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅπως εἶπε ὁ καθηγητὴς Γρηγόριος Παπαμιχαήλ στὸν πρυτανικὸ του λόγο, εἶναι ὁ αἰώνιος ἀνήσυχος καὶ ἀνικανοποίητος ἐπαναστάτης, γιὰτὶ ποτὲ δὲν συμβιβάζεται πρὸς ὅποιανδήποτε τῆς ζωῆς παρούσα τάξη, κατάσταση καὶ κατασκευή. Εἶναι ὁ ἰδανικὸς ριζοσπάστης»⁶⁴.

Ἄλλ' ὁ στόχος στὸ τέλειο, στὸ ὑπὲρ φύσιν ἰδεῶδες⁶⁵, δὲν προϋποθέτει μόνον γήινο ἐνδιάμεσο στόχο, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ταχύτατη καὶ ἀπόλυτα ἀκριβὴ σκόπευση. Ἡ ταχύτατη σκόπευση εἶναι ἀναγκαία, γιὰτὶ εὐάν «ἀάροικος καὶ παρεπίδημος» στὴ γῆ βιάζεται νὰ φθάσει στὴ «μέλλουσα» διαμονή του, στὸν τελικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ στόχο. Ἡ ἀπόλυτη ἀκρίβεια εἶναι ἀναγκαία, γιὰτὶ ἡ ἐλάχιστη ἀπόκλιση ἀπ' τὸν ἐνδιάμεσο (γήινο) στόχο⁶⁶ ξέρει πῶς θὰ ἔχει μὲγάλῃ ἀπόκλιση ἀπ' τὸν τελικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ του στόχο. Δηλαδή θὰ ἔχει τὴν τελικὴ ἀποτυχία. Γι' αὐτὸ τὸ ὑπερφυσικὸ ἰδεῶδες, μὲ τὸ νὰ ζητάει ἀπόλυτη

64 Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Ἡ οὐσία καὶ τὸ βάθος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πρυτανικὸς λόγος (Ἀθῆναι 1937), σ 15 Ἰδὲ καὶ Ἰ. Χρυσοστόμου, Ἰσόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ΙΖ' 4 (Μ 57, 269) Πρβλ. καὶ τὴν ἀποψη τοῦ Garaudy: «Ἄν εἶμαι ἐπαναστάτης, αὐτὸ σημαίνει πῶς πιστεύω ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει νόημα, καὶ ἔχει νόημα γιὰ ὄλους... Μιὰ ἀβθεντικὴ ἐπανάσταση, γιὰ νὰ εἶναι ριζικὴ ἀλλαγὴ στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, δὲν εἶναι μόνον ὁ θριάμβος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ ὁ θρίαμβος τῆς ἀγάπης». (Γκαρωντύ, ὅπου ἂν, σ. 250 152). Ὁ ἴδιος στὸ βιβλίον του Reconquète de l' espoir (ἐλ. μετ. Α. Σπήλιου, μὲ τίτλο: Ἐανανοικτώντας τὴν ἐλπίδα (ἐκ Βέγκας, Ἀθῆναι 1971), κεφ. 3, Ἀνθρώπινη σημασία τοῦ σοσιαλισμοῦ-Μαρξισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, σ. 116): «Μέσα σ' ἓνα ὥραῖο βιβλίον (Χριστιανικὴ ἀγάπη καὶ ἐπαναστατικὴ βία), ἓνας ἰταλὸς θεολόγος, ὁ πατὴρ Ἰζιράντι, ἔθεσε τὸ πρόβλημα ἀπὸ χριστιανικὴ ἀποψη διαπιστώνοντας ὅτι στὴ δίκῃ τῆς βίας μπαίνει κανεὶς εὐάν δικαστῆς ἢ ἀκόμα καὶ κατήγορος καὶ βγαίνει εὐάν κατηγορούμενος». Ἄλλὰ ἀπαρὰ λαφ' ὅστις εὐρίσκει τοὺς θεσμοὺς αὐτοῦ τελείους, οὐδὲν δύναται: ὅπως προκαλέσῃ τὴν σκέψιν πρὸς ἔρευναν κοινωνικῶν ζητημάτων», λέγει ὁ Emile Durkheim, Ἡ κοινωνιολογία. μετ. Δ. Καλλιτσωνάκη (Χανιά 1919), σ. 17.

65 Ἰδὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου: «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθημένος· τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπι τῆς γῆς. Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κεραιπται εὐάν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ» ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς εὐάν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Κολ. γ' 1-4

66 «Μηδὲν λογιζοῦ ἢ πράττει ἄνευ σκοποῦ». Μάρκος ἐρημίτης, Ἐγχειρίδιον περὶ νόμου πνευματικοῦ, 54 (Μ 65, 912D).

ἀκρίβεια και μεγάλη ταχύτητα στην εκτέλεση, βοηθάει πάρα πολύ στην επιτυχία του γήινου ιδεώδους. Δηλαδή μ' ένα χριστιανικό φωτισμό επιτυγχάνεται συγκριτικά γρήγορα και τέλεια ή λύση στα κοινωνικά προβλήματα.

2) Τα μέσα να έχουν την ίδια ιδεολογική (ηθική) αξία, που έχει ο σκοπός.⁶⁷ Ο Χριστιανισμός διδάσκει, όπως λέει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, πώς «κανείς δε γιατρεύει το κακό με το κακό»⁶⁸. Δηλαδή τα μέσα και ο σκοπός πρέπει να είναι και τα δυο άγια. («Η αρχή «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» δεν είναι χριστιανική.») Έπομένως για να επιτύχουμε το σκοπό μας θα διαλέξουμε μέσα που να είναι καλά (ηθικά) και ωφέλιμα στον άνθρωπο. Γι' αυτό και διαλέγονται ωφέλιμες λύσεις για τα κοινωνικά προβλήματα, έστω κι αν είναι μακροχρόνιες. Ενώ το αντίθετο, η βραχυπρόθεσμη ωφελιμότητα, άσχετα με την αγιότητα των μέσων, είναι ουσιαστικά βλαβερή (άφου δεν είναι άγια), και δημιουργεί νέα προβλήματα, γιατί «κανείς δε γιατρεύει το κακό με το κακό».

3) Σύστημα οδήγητικό κι όχι δογματικό. «Τα εκάστοτε κρατούντα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα ή Έκκλησία εν μέρει αναγνωρίζει και εν μέρει ανέχεται», έλεγε ο αρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος Φιλιππίδης.⁶⁹ «Ο Χριστιανισμός (βέβαια) ξέρεi ότι κανένα ανθρώπινο σύστημα δεν εξασφαλίζει τη δικαιοσύνη. Δεν υπάρχει απ' το Θεό διατεταγμένη κοινωνική τάξη. Καμιά αλλαγή, (και) καμιά κατεστημένη τάξη (status quo), δεν είναι κατ' ανάγκη καλή. Παντού υπάρχει σχετικότητα. Συνιστάται δε να γίνεται συνέχεια αναθεώρηση με το φώς των νέων ανθρωπίνων αναγκών»⁷⁰. Και ο καθη-

67 «Το καλόν ου καλόν, όταν μη καλώς γίνεται» Γρηγόριος Ναζιανζηνός (M 136, 1128A)

68 Ιωάν Χρυσόστομος, Είς τον άγ Ιωάννην ΝΑ' 3 (M 59, 286).

69 Ο Χρυσάνθος Φιλιππίδης, Μητροπολίτης Τραπεζοϋντος και έπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών έγραφε το 1932: «Η Έκκλησία δεν είναι Έκκλησία μιās μόνον κοινωνικής τάξεως, ουδέ ενός μόνου λαού ή ενός έθνους ή κράτους. Είναι απ' αρχής καθολική και άποστολική Έκκλησία, ή από περάτων έως περάτων, και φιλόστοργος μήτηρ όλων των λαών ανεξαρτήτως των κοινωνικών τάξεων και εκείνων ακόμη όσαι εκ πλάνης έχουν στραφή κατ' αυτής. Τα εκάστοτε κρατούντα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα ή Έκκλησία εν μέρει αναγνωρίζει και εν μέρει ανέχεται και δεν λαμβάνει πρωτεύον και ενεργόν μέρος εις συντηρήσεις και άνατροπας καθεστώτων, όπερ πολλοί κατά τους νεωτέρους χρόνους ως μομφήν επιρρίπτουσιν εις την Έκκλησίαν» («Η κοινωνική κρίσις και ή Έκκλησία, στο π. Όρθοδοξία (Κωνσταντινουπόλεως), τ 7 (1932, σ. 29-37), σ. 30). Και «ή Έκκλησία υποστηρίζει ότι ο Χριστιανισμός συνδέεται με κάθε πολιτισμό κι όχι μ' έναν όρισμένο, π.χ. με τον ευρωπαϊκό ή τις ιμπεριαλιστικές άποικιοκρατικές εξαγωγές του, τότε αναγνωρίζει σαν νόμιμους πολλούς ούμανισμούς». Κάρολ Ράνερ, Χριστιανικός και μαρξιστικός ούμανισμός. Μετ. Δ Σταθοπούλου (Αθήναι 1977), σ. 26.

70 Ρώσος Μητροπολίτης Νικόδημος, στού Άγαπητίδου, όπου άν. σ 61.

γητής Άλ. Τσιριντάνης γράφει: «Ο Χριστιανισμός είναι στην ουσία της άποστολής του προοδευτικός. Δεν έρχεται να μάς πεί ότι τα ανθρώπινα έχουν «εϋ και καλώς», ίσα-ίσα ζητεί το νέο, που θα είναι συγχρόνως και καλύτερο. Τους καινούς ούρανοους και την καινήν γήην», «έν οίς δικαιοσύνη κατοικεί»⁷¹.

Ο Χριστιανισμός γνωρίζει και ύπολογίζει την ήθικη αδυναμία του ανθρώπου μετά την απώση και τις διάφορες ψυχολογικές διαφορές των ανθρώπων. Γι' αυτό επιδιώκει να εξυψώσει ήθικα τον άνθρωπο με παιδαγωγικά μέσα. Χρησιμοποιεί δηλαδή το περιεχόμενο της διδασκαλίας του και ένα σύστημα για να εφαρμοσθεί ή διδασκαλία αυτή. Χαρακτηριστικά μάλιστα λέει ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, «και ή καλή πράξη να μην (είναι) άκαθοδήγητη»⁷². Ειδικά δε ή Όρθόδοξη Έκκλησία «στον κοινωνικό τομέα εργάζεται πρακτικά και δεν δογματίζει»⁷³.

Ο Χριστιανισμός έχει τελικό σκοπό την ένωση του ανθρώπου με το Θεό και γι' αυτό παρουσιάζει στον άνθρωπο την ήθικη τελειοποίησή του σαν τελικό σκοπό. Χρησιμοποιεί όμως διάφορα μέσα, ενδιάμεσους σκοπούς θα λέγαμε, για να καταλήξουν όλοι στον ένα και τελικό σκοπό.

Διδάσκει ο Χριστιανισμός πώς σε μιá τέλεια άρετή συνυπάρχουν όλες οι άλλες άρειές⁷⁴. Γι' αυτό συνιστά στον κάθε άνθρωπο τη συστηματική καλλιέργεια της άρετής, που είναι η πιο εύκολη ψυχολογικά και που καλύτερα ταριιάζει στο χαρακτήρα του. Έτσι κατορθώνει και την έμμεση καλλιέργεια για όλες τις άρετές. Αναφέρω σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα (για τις άρετές και για τον τρόπο της καλλιέργειας του χαρακτήρα) όσα λέει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος για μιá περίπτωση: «Ο Δεσπότης... (μάς) άνοιξε διάφορους δρόμους. Δεν μπορείς να μπεις στη βασιλεία των ούρανών με την παρθενία; Μπές με τη μονογαμία. Δεν μπορείς με τη μονογαμία; Μπορείς να μπεις με τη συγκρατημένη ζωή (με σωφροσύνη); Μπές με την έλεημοσύνη. Δεν μπορείς μ' αυτή; Έλα μ' εκείνη. Δεν

71 Στο π Άκτίνες 1948, σ 308.

72 Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Λόγος ΙΖ' 4 (M 35, 922A).

73 Απ' τα πορίσματα του Συνεδρίου «Έκκλησία και Κοινωνία» (1966) του Παγκ. Συμβουλίου των Έκκλησιών (Ίδε Αγαπητίδου, όπου άν, σ 61). Πρβλ και τη σκέψη του Gaiaudy: «Καμιά ιστορική πραγμάτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν έσχατος σκοπός. Ο Μπρέχτ έλεγε: «Πρέπει να αλλάξουμε τον κόσμο. Κι' έπειτα θα πρέπει να αλλάξουμε αυτό τον άλλαγμένο κόσμο». (Γκαρσωντύ, ένθ' άν., σ. 240).

74 «Ο μίαν έχων άρετην γνωστικώς πάσας έχει διά την άντακολουθίαν» Κλήμεντος Άλεξ., Στρωματείς Β' 18 (B 7, 337, 3) «Αί περιεκτικαί άρεται τās μερικώς εν έαυταις συμπεριλαμβάνουσιν άρετάς». Συμώς του Ν. Θεολόγου, Κεφάλαια Θεολογικά και πρακτικά, 100 (SC 51, 112) «Μία έστιν άρετή, πολυτρόπους έχουσα τās εργασίας». Μάρκου έρμηίτου, Έγγχειρίδιον, 66 (M 65, 929A).

μπορείς μ' ἐκείνη; "Ἐλα μ' αὐτήν..."⁷⁵ Δηλαδή ἐξηγεῖ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν»⁷⁶.

4) Σκαλοπάτια στὴν τελειότητα. Ὁ Χριστιανισμὸς βέβαια ἐπιδιώκει νὰ συγκεντρώσει στὴν ἴδια ἠθικὴ κατάστασι ἀνθρώπους μὲ διαφορὰς ἠθικὰς ἰκανότητες (μὲ διάφορο ψυχολογικὸ χαρακτήρα), ἀλλ' ὄχι μόνον αὐτό. Ἀκόμη καὶ σὲ κάθε μορφή ἀπ' τὴν ποικιλία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν δεῖχνη σκαλοπάτια γιὰ μιὰ ἠθικὴ πρόοδο καὶ τελειότητα. Μ' αὐτὰ δὲ θέλω νὰ κάνω διάκριση μεταξὺ τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ἀπερτάκτων ἔργων (opera supererogationis) πὺ διδάσκει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία⁷⁷, ἀλλ' ἀπλῶς διακρίνω τὰ σκαλοπάτια τῆς τελειότητας.

Ὁ Κύριος στὸ διάλογο μὲ τὸν πλουσίον νέο μᾶς ἔδειξε δύο σκαλοπάτια γιὰ τελειότητα. Πρῶτο σκαλοπάτι: «Τήρησον τὰς ἐντολάς». Δεύτερο σκαλοπάτι: «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι»⁷⁸. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σὲ ἀνάλογη περίπτωσι λέει: «Αὐτὰ μὲν σὲ σὰς λέγονται γιὰ τοὺς τέλειους γι' αὐτοὺς δὲ ποὺ δὲν εἶναι τέλειοι λέμε ἐκείνα»⁷⁹. Δηλαδή ἀναγνώρισε βαθμίδες τελειότητας. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς προσέχει ὅτι ὑπάρχουν «ἐξάρσεις καὶ καταπτώσεις στὶς ἀρετὰς, (ὅπως τὸ) ἴδιο (συμβαίνει καὶ) γιὰ τὶς κακίαις»⁸⁰. Θέλω λοιπὸν ἐδῶ νὰ τονίσω πὺς ὑπάρχουν σκαλοπάτια τελειότητας, ὅπως μᾶς ἔδειξε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος⁸¹ καὶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος⁸².

Τὰ σκαλοπάτια αὐτὰ τῆς τελειότητας εἶναι ἓνα σύστημα ποὺ μ'

75. Ἰ. Χρυσόστομος, "Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω κ.λ.π.", 6 (M 52, 401) Ἰδὲ καὶ Κυρίλ. Ἱεροσόλ., Κατῆχ. III' 31 (M 33, 1052).

76. Ἰωάν. ιδ' 2.

77. Π. Δημητροπούλου, Ὁρθόδοξος χριστιανικὴ ἠθικὴ (Ἀθήναι, 1970) σ. 111.

78. Ματθ. ιθ' 16-30. Πρβλ. Α' Κορινθ. γ' 1, ια' 17. Ἐφ. δ' 13-14.

79. Ἰ. Χρυσ., Εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, Ὁμιλ. ΙΕ' 6 (M 61, 129).

80. Ἰ. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 97 (P. Bon Kotter, Die Schriften des Joh von Damaskos, τ. 2 σ. 229, ἡ M 94, 1209B).

81. Ὅπου ἀν., σημείωσι 79.

82. Ἐπισκέπτες μοναχοὶ εἶπαν στὸν Μ. Ἀντώνιον: «Ἐπὶ λέγον, πῶς σωθῶμεν; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον: Ἠκούσατε τὴν Γραφήν; καλῶς ὑμῖν ἔχει. Οἱ δὲ εἶπον: Καὶ παρὰ σοῦ θέλομε ἀκούσαι, πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον: Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον: «Ἐάν τις σε ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιάν σου σαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην» (Ματθ. ε' 39). Λέγουσιν αὐτῷ: Οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον: Εἰ μὴ δύνασθε στρέψαι καὶ τὴν ἄλλην, κἂν τὴν μίαν ὑπομείνατε. Λέγουσιν αὐτῷ: Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Λέγει ὁ γέρον: Εἰ οὐδὲ τοῦτο δύνασθε, μὴ δότε ἀνθ' οὐ ἐλάβετε. Καὶ εἶπον: Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Λέγει οὖν ὁ γέρον τῷ μαθητῇ αὐτοῦ: Ποίησον αὐτοῖς μικρὰν ἀθήραν· ἀσθενοῦσι γάρ. Εἰ τοῦτο οὐ δύνασθε, κάκεινο οὐ θέλετε, τί ὑμῖν ποιῆσαι; Εὐχῶν χρεῖαν». Παλαδίου Ἐλενοπόλεως, Ἀποφθέγματα, Ἀντώνιος ἀββᾶς, 19 (M 65, 81B) Πρβλ. καὶ Ποιμένος ἀββᾶ (M 65, 332A).

αὐτὸ ὁ Χριστιανισμὸς κατορθώνει νὰ πετυχαίνει τὸ «πάντας ἀνθρώπους... σωθῆναι»⁸³. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐθαρρύνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σὲ μιὰ ἀδιάκοπη πορεία ἀνηφορικὴ καὶ κουραστικὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἐνῶ δηλαδή παρουσιάζει στὸν κάθε ἀνθρώπο ἓνα σκοπὸ ποὺ βρίσκται κοντὰ του καὶ μπορεῖ νὰ τὸν ἐπιτύχει, τοῦ δεῖχνη ταυτόχρονα τὴν ἀπόλυτη τελειότητα, τὸν τελικὸ σκοπὸ⁸⁴.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς σύστημα ἐφαρμόζει ὁ Χριστιανισμὸς καὶ στὰ κοινωνικὰ προβλήματα, γιὰ τὴ λύση τους, γιὰτὶ δὲν ξεχνᾷ τὶς μεγάλες ψυχολογικὰς διαφορὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀκόμη τὶς διαφορὰς στοὺς ἀνθρώπινους πολιτισμοὺς, στὶς κλιματολογικὰς συνθῆκες κ.λ.π.

Ὁ Μ. Βασίλειος π.χ. λέει χαρακτηριστικὰ: «Τὸ μέτρο τῆς χρήσεως (εἶναι) ἡ ἀπαραίτητη ἀνάγκη τῆς χρεῖας»⁸⁵. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μιλώντας γιὰ τὴν ἁμαρτία λέει: «Δὲν κατακυλῶνε ἐξ ἴσου εὐκόλα ὅλοι στὴν ἁμαρτία»⁸⁶.

83. Α' Τιμ. β' 4.

84. Π.χ. οἱ μοναχοὶ «ἐπιλαβόντες τῷ ἐπιλεγμένῳ ἀγαθῷ καὶ ἀνάγκῃ ἔχοντες αἰετὰ ἀναβαίνειν κατὰ τὴν πρόθεσιν» Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπίσκεψις βίου μοναχοῦ, 196. (M 139, 90AB).

85. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, 70 (M 31, 1132C).

86. Ἰ. Χρυσ., Εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους, Ὁμιλ. ΚΤ' 6 (M 61, 564).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

1. Ἡ ἀξία τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων.

Ἄν θέλουμε νὰ καταλάβουμε καλὰ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ μελετήσουμε τέλεια τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ καλύτεροι ὅμως ἐκπρόσωποι τοὺς εἶναι οἱ Ἕλληνες Πατέρες, δηλαδή «οἱ ἐλληνικῆς παιδείας μέτοχοι», πού συνήθως ζήσανε στὴν Ἀνατολή, ἢ τουλάχιστον μιλοῦσαν κι ἔγραφαν στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα. Αὐτοὶ σὰ σύνολο εἶναι οἱ πιδ φιλοσοφικὰ καταρτισμένοι, ἔχουν πιδ κριτικὴ σκέψη καὶ κοινωνικότερες ἀντιλήψεις, ἀφοῦ εἶναι μέλη τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πού ἡ κοινωνικότητά της ἦταν πιδ ἀνεπτυγμένη, ἰδιαιτέρα στὰ πρῶτα χρόνια.

Καταχωρῶ ἐδῶ (μεταφρασμένα) ὅσα ἔγραψε ὁ μητροπολίτης Δωροθέος Σχολάριος, πού ἔναι χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν ἀξία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας: «Οἱ Πατέρες μας καὶ δάσκαλοι, πρὶν νὰ γράψουν τὰ ἱερά τους βιβλία γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴν Ἐκκλησία, ἦσαν φιλόσοφοι, γιατροί, ἱστορικοί, νομικοί, ρήτορες, ἀρχαιολόγοι, ἀστρονόμοι, ποιητές. Δὲν δίδαξαν λοιπὸν θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ, κατὰ τὴ λαθεμένη ἀντίληψη τῶν περισσοτέρων. Ἀλλὰ, ἀφοῦ μελέτησαν ὅλη τὴ σοφία καὶ τὴν τέχνη τῶν ἀρχαίων, τὴν ἔβαλαν μέσ' τὰ βιβλία τους. Σ' αὐτὰ βρίσκεται ἡ ἀρχαία φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, ἡ νομικὴ, ἡ μυθολογία, ἡ ρητορικὴ τέχνη καλλιτεργημένη σὲ ἐξαιρετικὸ βαθμὸ, ἡ ποίηση, καὶ γενικὰ ὅλη ἡ ἀρχαία καὶ σύγχρονή (τους) γνῶση τῆς ἀστρονομίας, τῆς φυσιολογίας, τῆς ζωολογίας καὶ τῆς ἰατρικῆς. Κανείς, ἀφοῦ μελέτησε βέβαια, δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσει τὴ ρητορικὴ δεινότητα τῶν Πατέρων, τὸ ὕψος τῶν ἐνοιῶν, τὸ βάθος τῆς φιλοσοφίας, τὸ μεγάλο πλοῦτο τῶν γνώσεων. Αὐτοὺς ὄχι μόνο οἱ νεώτεροι, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἀκόμη οἱ σύγχρονοί τους εἰδωλολάτρες τοὺς θαύμασαν. Ὁ Θαυμασιὸς σοφιστὴς Λιβάνιος ἔλεγε κάπου γιὰ τὸ Μ. Βασίλειο, πὼς ὅποιος θέλει ἀνὰ προβάλλει τὴ σοφία τοῦ Πλάτωνα καὶ τὴ ρητορικὴ δεινότητα τοῦ Δημοσθένη, ἄδικα [προσπαθεῖ γιὰτὶ τοὺς ξεπέρασε ὁ Μ. Βασίλειος, πού] γι' αὐτὸν ὅλοι μιλεῦν». Κι ὅταν τὸν ρώτησαν ποῖον θ' ἀφήσει διάδοχό του, εἶπε: Τὸν Ἰωάννη (τὸ Χρι-

στόμο), ἀν δὲν ἦταν χριστιανός. Οἱ ἱεροὶ μας Πατέρες, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ καὶ γι' αὐτὸ μόνο ὁ ἀμαθὴς καὶ ἐπιπόλαιος μπορεῖ ν' ἀμφιβόλλει), εἶναι ἡ γέφυρα, πού πηγαίνουμε στοὺς ἀρχαίους μας προγόνους, καὶ φυσικὰ γιὰ νὰ φθάσουμε σ' αὐτοὺς δὲν μποροῦμε νὰ πηδήξουμε ἐκείνους. Ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμο καὶ τὴ γνῶση τῶν ἀρχαίων μποροῦμε νὰ τὴ δοῦμε στοὺς Πατέρες, καὶ μὲ τὰ βιβλία τους νὰ τὸν μελετήσουμε»⁸⁷.

Καὶ ὁ Ἰγνάτιος Μοσχάκης λέει πὼς τὰ ἔργα τῶν Πατέρων «δὲν διακρίνει μόνο ἡ βαθειὰ γνῶση τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς διδασκαλίας, τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ κάθε καλὸ πού ἔχει ἡ ἀρχαία παιδεία. Σ' αὐτὰ φαίνονται τὰ διάφορα ἰδιώματα τοῦ ἀρχαίου λόγου, σ' αὐτὰ διαφαίνεται ὁ ἐλληνικὸς νοῦς σχεδὸν στὴν ἀρχαία του ὠραιότητα, ἀρμονικός, καθαρὸς, ἐξοχος»⁸⁸.

Βέβαια, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ἐξαιρετὸς θεολόγος, ὅλοι δὲν ὑπῆρξαν καὶ κατὰ κόσμον σοφοί. Τουναντίον θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ, πὼς οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Δαμασκηνοὶ εἶναι μιὰ ὀλιγάριθμη μερίδα μπροστὰ στὴν ὑπόλοιπη πατερικὴ χορεία, πού περιλαμβάνει τοὺς Ἀντωνίους, τοὺς Σπυρίδωνες, τοὺς περισσοτέρους Νηπτικὸς Πατέρες, πού ἦταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀδιδασκτοὶ Θεοῦ, ἐνῶ δὲν εἶχαν καμιά γνῶση τῆς «θύραθεν σοφίας» ἢ τὴν εἶχαν ἐντελῶς ξεχάσει. Μ' αὐτὰ, δὲν θέλουμε νὰ μειώσουμε τὴν πραγματικὰ ἀνεκτίμητη προσφορὰ στὴν Ἐκκλησία τῶν γενεῶν τῶν Πατέρων πού γνώριζαν καλὰ καὶ τὴ «θύραθεν σοφία». Θέλουμε ἀπλῶς νὰ υπογραμμίσουμε πὼς αὐτοὶ δὲν ἦσαν οἱ μόνοι, ὅπως σκέπτονται πολλοί, ὅταν ἀκοῦνε ἢ διαβάζουν τὸν ἕρο Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας⁸⁹.

Οἱ Ἕλληνες Πατέρες δὲν εἶναι μόνο αὐτοὶ πού γνωρίζουν καλύτερα ἀπ' ὅλους τὴν σκέψη τῶν ἀρχαίων. Ὅλοι προπάντων εἶναι οἱ ἀριστοὶ μελετητὲς καὶ οἱ πιστότεροι ἐρμηνευτὲς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, γιὰτὶ αὐτοὶ συνέχισαν τὴν ἀποστολικὴ παράδοση (πού τὴ δίδαξαν σὲ μεγάλη ἔκταση οἱ Ἀπόστολοι στὶς ἀνατολικὲς χῶρες — στὴ Μέση Ἀνατολή). Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς γνώριζαν ἀριστα τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, δηλαδή τὴ γλῶσσα τοῦ πρωτότυπου κειμένου τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Κ. Διαθήκη καὶ μετάφραση τῶν Ο' τῆς Π. Διαθήκης), καὶ ἦσαν

87. Δωροθέου Σχολαρίου, Μητροπολίτου Λαρίσης. Προλεγόμενα, Β', στὴν Κλειῆ Πατρολογία (Migne) (Ἀθήναι, 1879), σ. κ'-κα'.

88. Ἰγνατ. Μοσχάκη, Λόγος εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (Ἀθήναι, 1909), σ. 5.

89. Β. Μουστάκη, Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, στὴ Θρησκ. καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τ. 10, σ. 124-125. Περὶ καὶ ὅσα λέει ὁ Ἐσσελιγκ γιὰ τὸ βίβιο τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἐρημιτῶν. «Ἀληθὲς χουσαφυγεῖον, τὸ ὁποῖον, δὲν ἐξεμεταλεύθη ἔτι ἡ φιλολογία» (Δ. Κ. Ἐσσελιγκ, μετ. Σ. Κ. Σακελλαρίου, ἐκ. 2, σ. 95).

καταρτισμένοι φιλοσοφικά. Ἰδιαίτερα μπροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ζήσανε σὲ μιὰ περιοχὴ μὲ φιλοσοφικὴ παράδοση καὶ συγκρητιστικὴ σκέψη⁹⁰

Αὐτοὶ δὲν ἦταν ἀπλῶς καὶ μόνον οἱ μελετητὲς καὶ οἱ ἐρμηνευτὲς τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἀρχαίας σοφίας, ἀλλ' ἦσαν πρὸ πάντων αὐτοὶ ποὺ τέλεια ἐφάρμοσαν τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία σ' ἕνα συνδυασμὸ μὲ τὸ ἐκλεκτότερο ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα. Ἔτσι μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴ ζωὴ κατόρθωσαν νὰ ἐμβαθύνουν ἀφάνταστα στὶς ἐννοίες καὶ σ' ὀλόκληρο τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἔγιναν οἱ καλύτεροι προβολεῖς (σὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη) τῆς πρὸ καθαρῆς πνευματικῆς πείρας τῆς χριστιανικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς προχριστιανικῆς (κλασσικῆς) ἀρχαιότητος. Οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, λέει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος Φιλιππίδης, μπολιάζουν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὴν ἡμερῆ ἐλὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας,⁹¹ καὶ ἀπ' τὸ λάδι τῆς λιπαίνουν τὸν πολιτισμὸ καὶ τὸν κάνουν ὀργανικὸ στοιχεῖο ὅλης τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ζωῆς. Κι ἔτσι ἀναπτύχθηκε ἕνας ἐνιαῖος πολιτισμὸς σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ὀρθόδοξος χριστιανικὸς πολιτισμὸς⁹². Ὁ μὲν Ρ. Bourget χαρακτηρίζει τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας σὰν «πρῆγες τῶν ψυχολόγων καὶ κοινωνιολόγων»⁹³, κι ἐμεῖς θὰ τοὺς δνοιάσουμε πρακτικὰ πρότυπα, ποὺ κάθε χριστιανὸς προσπαθεῖ νὰ τοὺς μοιάσει.

«Ἡ σκέψη κ' ἡ πορεία τῶν Πατέρων σχεδὸν ταυτίζεται μὲ τὴν ἀγωνιώδη καὶ λυτρωτικὴ πορεία τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας... Οἱ Πατέρες εἶναι δημιουργήματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς Αὐτὸ ὀφείλουν ὄχι εἶναι. Ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ οἱ πιστοὶ ὀφείλουν σ' αὐτοὺς ἀπόλυτο σεβασμὸ, μεγάλη ἐμπιστοσύνη καὶ διαρκὴ μαθητεία»⁹⁴. Γιατὶ πλουτίζουν τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας⁹⁵.

90 Χαρακτηριστικὴ νομίζω τὴ σύσταση τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη «καὶ πρᾶττε λογικῶς καὶ λέγε πρακτικῶς» (Επιστ. 1,46 Μ 78, 212Α).

91 Πρβλ. Ρωμ. ια' 16-18.

92 Χρυσάνθου Φιλιππίδου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιᾶ καὶ πολιτισμὸς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ, στὰ Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 15 (1940), σ. 78.

93 Στοῦ Ἡλ. Μαστρογιαννοπούλου, Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἄνθρωπος (Ἀθῆναι, 1966), σ. 40. Ὁ Fénelon γράφει: «Οἱ Πατέρες εἶναι οἱ διδάσκαλοι μᾶς Ἦσαν πνεύματα πολλὰ ἀνώτερα, μεγάλα ψυχὰ γεμάτῃ ἡρωικὰ αἰσθήματα, ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν μίαν θαυμαστὴν πείραν τῶν πνευμάτων καὶ ἡθῶν τῶν ἀνθρώπων». Καὶ ὁ ψυχίατρος Igor Caruso ἐπίσης γράφει: «Θὰ ἔπρεπε μίαν ἡμέραν ἢ ζωογόνο διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» Ὅπου ἀν. σ. 10, καὶ στὴ σ. 4 κι ἄλλοι χαρακτηρισμοὶ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων.

94 Στολ. Παπαδοπούλου, Ἐρμηνεία Πατερικῶν Περιηγητικῶν Κειμένων (εἰς πολὺγραφοῦν), Ἀθῆναι, 1973), σ. 5-6.

95 Πρβλ. ὁμοῦ καὶ τὴν ἀπόφ. τοῦ Δ. Μπαλάνου: «Οἱ Πατέρες θὰ γί-

νωστὰ λοιπὸν ὁ Η. De Lubac εἶπε πὼς «ὁ ἀγὼνας κάθε πιστοῦ στὴν Ἐκκλησία εἶναι, σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ἀγὼνας γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὸ νοῦ ἢ τὸ φρόνημα τῶν Πατέρων». «Στοὺς Πατέρες βρίσκουμε συνέπεια λόγων καὶ ἔργων. Βρίσκουμε τὸ ζωντανὸ Χριστιανισμό»⁹⁶, καὶ «ἡ θεολογία τῶν Πατέρων εἶναι ἡ θεολογία τῆς Ὀρθοδοξίας»⁹⁷.

Οἱ Πατέρες εἶναι οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι: «Τοῖς αὐτοῖς θεοῖς νόμοις συγκροτεῖται καὶ συνέχεται πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν τὰ πέρατον». Δὲ διατυπώνουν μιὰ ἀτομικὴ τους ἀπόψη, ἔστω καὶ μεγαλοφυῆ, γιατί οἱ συλλογισμοὶ τῶν θνητῶν εἶναι ὅλοι μηδαμινῆς ἀξίας»⁹⁸. Διὰ μέσου τῶν Πατέρων ἐκφράζεται τὸ ἀνέκφραστο, ποὺ ζεῖ ἡ Ἐκκλησία. Αὐτοὶ γίνονται τὰ κανάλια ἀπ' ὅπου ἔρχεται ἡ βεβαιότητα τοῦ Πνεύματος. Γίνονται ὄργανα φανέρωσης τῆς «ὑπερενεστῶσης αἰτίας» (δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ), ποὺ κρατᾷ τὰ πάντα⁹⁹.

«Βαθύτατο σεβασμὸ πρέπει νὰ μᾶς ἐμπνέουν τὰ (κοινωνικά) κηρύγματα (τῶν Πατέρων), γράφει ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Μ. Στασινόπουλος. Ἄν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψη τοῦ τὴ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν πάνδημη ἀναγνώριση τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀρχόντων, θὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι οἱ ἰδέες αὐτῆς ἦσαν τολμηρὰ ἀναμορφωτικές καὶ, σὲ κάθε στιγμὴ, μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἐπαναστατικές. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ υπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τῶν ταπεινῶν καὶ ἀδικημένων ἀνθρώπων, μὲ τὴ δημόσια καὶ ἀφοβῆ διακήρυξη τῆς ἀδικίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος, εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐλευθεροῦ ἐκείνου ἡθους, ὅπου ἡ νέα θρησκεία εἶχε κατορθώσει ν' ἀνυψώσει τοὺς πιστοὺς τῆς καὶ τοὺς ἀξίους ἡγέτες τῆς. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχαν μεταβάλλει τὸν ἄμβωνα τῆς Ἐκκλησίας σὲ «βῆμα τοῦ δήμου». Ἐνα ἀτρόμητο καὶ ἀδυσμάχητο βῆμα τοῦ δήμου γιὰ τὴν υπεράσπιση τῶν ἀδικουμένων. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ πάνδημος συρροὴ τῶν πιστῶν, ἀληθινὸ προσκύνημα, δταν μιλοῦσε ὁ Βασίλειος»¹⁰⁰.

Πολλὲς φορές οἱ Πατέρες μὲ βάση τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία

νοσοῖ δι' ἡμᾶς οἱ καθοδηγοὶ καὶ οἱ σύμβουλοι, ἀλλὰ δὲν θὰ καταστῶσιν ἀκαμπτο μορφὰ ἀγίων ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους» (Ehrhard παρὰ Κρουμβάχερ σ. 70) στεροῦσαι ἡμᾶς τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοτελείας τῆς σκέψεως. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς υπερόχους ἐκείνους ἄνδρας δὲν θὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς παραγνώρισην τοῦ σεβασμοῦ, τὸν ὅποιον ὀφείλομεν πρὸς τὸν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» Θεοῦ δοθέντα ἡμῖν νοῦν». Λόγος ἐναρκητήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς Πατρολογίας (Ἀθῆναι, 1924 ἀνατ. Ἐπ. Ἐπετ. Θ. Σ. Π. Α.).

96 Κ. Μ. Φούσκα, Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐποχὴν μας, στὸ π. Ἀκτίνες, 1967, σ. 97.

97 Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁ Ὀρθόδοξος μοναχισμὸς καὶ αἱ «μνηστικαὶ» ἐν τῷ κόσμῳ ἀδελφότητες, στὸ π. Γρηγ. ὁ Παλαμάς, (44) 1961, σ. 111.

98 Σοφ. Σολομ. θ' 14.

99 Βασίλειος (Γουτιλάκης) ἀρχιμ., ἡγούμενος Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα, Εἰσοδικὸν (β' ἐκδ. Ἡ Μονὴ Σταυρονικήτα, Ἀγ. Ὄρος 1978), σ. 23.

100 Μ. Χ. Στασινοπούλου, ἀκαδημαϊκοῦ, Μορφῆς ἀπὸ τὸν Τέταρτον αἰῶνα μ. Χ. (Ψυχικὸ, Βιβλιοθήκη Σχολῆς Μωραΐτη, 1972), σ. 117-118.

της αγάπης φαντάσθηκαν μια ιδεώδη πλειεία. Μερικές φορές δημόσια ανέπτυξαν τη σκέψη τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του 'Ιωάννου του Χρυσόστομου. Όταν αυτός έρμήνευε τις Πράξεις των 'Αποστόλων κι έβλεπε απ' τ' άλλο μέρος τη διαφορά πλουσίων και φτωχών μεταξύ των χριστιανών της 'Εκκλησίας της 'Αντιόχειας, υπολόγισε πρόχειρα με στατιστική και είπε απ' τόν ζυβωνα: «Έκατό χιλιάδες είναι (οι χριστιανοί στην 'Αντιόχεια).... αν όλοι.... έβαζαν τα χορήματά (τους) και τα χωράφια και κτήματα και τα σπίτια (τους) τα δεύτερα, θα συγκεντρώνονταν.... ένα εκατομμύριο λίτρα χρυσό...., μάλλον δε δύο και τρεις φορές παραπάνω.... Πόσοι είναι οι φτωχοί (στην 'Αντιόχεια); Νομίζω πώς δεν είναι περισσότεροι από πενήντα χιλιάδες. Αυτόι πρέπει κάθε μέρα να θρέφονται. Πόση άφθονία θα ήταν; 'Εάν γινόταν κοινή τροφή και (κοινά) συσσίτια, μάλλον δεν θα ξεδεύονταν πολλά. "Αν τώρα γινόταν αυτό, ποιός λοιπόν θα 'μενε άκόμη (στην 'Αντιόχεια) άπιστος; Ασφαλώς κανείς δε θα 'μενε, νομίζω. "Έτσι όλους θα μπορούσαμε να τους προσελύσουμε στην πίστη μας»¹⁰¹. Βέβαια ή πρόταση - θεωρία του Χρυσόστομου δεν εξαντλείται μόνο στο να ικανοποιήσει τις υλικές ανάγκες των φτωχών, αλλά χρησιμοποιείται και για να δοξασθεί ο Θεός, για να γίνει δηλαδή ή μεν άνθρωπότητα «μία ποιμνή, εις ποιμήν» δε ο Κύριος 'Ιησοῦς¹⁰².

Και για το Μ Βασίλειο πρόσεξαν πώς ή «από θρησκευτική σκοπιά» διδασκαλία του για την «κοινωνική δικαιοσύνη» «συμπίπτει ταυτόχρονα με θεμελιώδεις αρχές της πολιτικής οικονομίας και επιταγές κοινωνικής οικονομικής»¹⁰³.

Πάντως ή διδασκαλία και το παράδειγμα των Πατέρων δεν έχουν μόνο ενδιαφέρον από άποψη κοινωνιολογική και οικονομολογική (με τη στενή και σύγχρονη αντίληψη πολλών, που ενδιαφέρεται ιδίως για να ικανοποιήσει τις υλικές ανάγκες), αλλά προβάλλουν άκόμη και μια άλλη (και σπουδαιότερη) άποψη για τη λύση των κοινωνικών προβλημάτων¹⁰⁴.

101 'Ι. Χρυσ., εις τας Πράξεις, 'Ομιλ. ΙΑ' 3 (Μ 60, 97-98) 'Ιδὲ και το χαρακτηρισμό του Χρυσόστομου απ' τόν Π Κανελλόπουλο («'Ο άνθρωπος και οι κοινωνικαί αντιθέσεις» ('Αθήναι, 1934), σ 125): 'Ο Χρυσόστομος «ήσυχολήθη και με συστηματική μελέτην της κοινωνικής πραγματικότητας».

102 'Ιωάν. ι' 16.

103 Ε Μ Θεωμάδης, Διερεύνησις των θεσμών κοινωνικής προστασίας από της αρχαιότητος μέχρι και της επαναστάσεως του εικοσένια εις τόν ελληνικόν χώρον. Συμβολή εις την ιστορικήν θεμελίωσιν των πηγών της σύγχρονου κοινωνικής πολιτικής ('Αθήναι 1973), σ 137 (Τό έργο βραβεύθηκε απ' την 'Ακαδημία 'Αθηνών).

104 Π χ. ή καθηγήτρια του εμπορικού και βιομηχανικού δικαίου λέει πώς διάλεξε το θέμα «'Η γυναίκα εις την διδασκαλίαν των Τριών 'Ιεραρχών», «διότι το θέμα αυτό είναι πάντοτε φλέγον, άφ' έτέρου δε διότι αι περι αυτού

«Στό Μ Βασίλειο, γράφει ο Ν. Μπερδιάγεφ, όπως και στον άγιο 'Ιωάννη το Χρυσόστομο, ή κοινωνική άδικία, δημιουργημα της κακής κατανομής του πλούτου, κρίνεται με μια δριμύτητα, που θάκανε τόν Προυντόν και τόν Μάρξ να γίνουν κάτωχροι»¹⁰⁵.

Οι 'Ελληνες Πατέρες δεν ενδιαφέρθηκαν μόνο θεωρητικά για τα οικονομικά προβλήματα, αλλά κυρίως πρακτικά και προπάντων χωρίς να φαίνονται επέδρασαν όσο μπόρεσαν κι όσο τους επέτρεψαν οι περιστάσεις για να δημιουργήσουν μια καλύτερη κοινωνία¹⁰⁶.

άποψεις των Τριών 'Ιεραρχών όχι μόνον δεν έχασαν την επικαιρότητά των, παρά την πάροδο τόσων αιώνων, αλλά, αντιθέτως αποτελούν την θεωρητικήν βάση επί της οποίας θεμελιούται ή εξαιρετικώς υψηλή θέσις της σύγχρονου γυναικός εις την κοινωνίαν και τόν γάμον». ('Αλιχ. Κιάντου-Παμπούκη, 'Η γυναίκα εις την διδασκαλίαν των Τριών 'Ιεραρχών (Θεσσαλονίκη 1972), σ 3). Τώρα μάλιστα πολύ πιο εύκολα μπορούμε να προβάλλουμε και να υποστηρίξουμε το χριστιανικό σκοπό της εργασίας, αφού όπως γράφει ο R Garaudy, ο άνθρωπος σήμερα διερωτάται ποιάς είναι ο σκοπός της εργασίας («'Όσο καιρό οι άνθρωποι ζούσαν σε κατάσταση ένδειας και ή οικονομία τους κυριαρχόνταν από μεγάλη ανεπάρκεια πόρων και προϊόντων, οι σκοποί της εργασίας τους, άκόμη και της ζωής τους, ήταν κατά κάποιο τρόπο έγγεγραμμένοι λιγότερο ή περισσότερο αυστηρά μέσα στα πλαίσια της άπαιτήσεως να ικανοποιούν τις στοιχειώδεις ανάγκες τους. 'Από τη στιγμή όμως που γίνεται τεχνικά δυνατή, κατ' αρχήν, και τους τουλάχιστο για τις λεγόμενες ανεπτυγμένες χώρες, ή ικανοποίηση των βασικών αναγκών, από τη στιγμή αυτή μπαίνει το πρόβλημα των σκοπών της εργασίας μας και της δραστηριότητάς μας». Ρ Γκαρωντύ, 'Ανθρώπινος λόγος, σ 171-172).

105 Ν Μπερδιάγεφ, όπου άν, σ 26 Τό κείμενο συνεχίζει: «Οι θεολόγοι της 'Εκκλησίας διακήρυξαν ότι ή ιδιοκτησία είναι κλοπή. 'Ο άγιος 'Ι Χρυσόστομος ήταν ένας αυθεντικός κομμουνιστής σε μια εποχή που δεν ήταν ούτε καπιταλιστική ούτε βιομηχανική». Και ο Παπαντωνίου λέει πώς ενώ «ή κοινωνική διδασκαλία του Μαίχ συνίσταται κατά πρώτον λόγον εις διαμαρτυρίαν κατά της κρατούσης κοινωνικής τάξεως, έπειτα εις τόν αυτοπονηνόν δραματισμόν ένδς καλύτερου κόσμου και τρίτον εις την πεποίθησιν ότι πρέπει να διαβρωθή και ανατραπή ή των κάτω ή υπάρχουσα κοινωνική τάξις. 'Εκ των τριών τούτων στοιχείων μόνον τό τρίτον υπήρξε πρωτότυπον». ('Α Κ Παπαντωνίου, όπου άν, π. Θεολογία, (45) 1974, σ 748).

106 'Ιδὲ και τη σκέψη του Δ Ν Μωραΐτου: «Τά σημερινά κοινωνικά προβλήματα παρουσιάζονται υπό άλλη μορφήν και έχουν διάφορον χαρακτήρα και έκταση, αλλά όμως αι σημερινά κοινωνία και ή 'Εκκλησία θα είχαν πολλά να ώφεληθούν εις την αντιμετώπισιν και λύσιν των προβλημάτων τούτων εκ της μελέτης και εφαρμογής εν τη πράξει των όσων οι Τρεις 'Ιεράρχαι έδίδαξαν και έπραξαν 'Ο χριστιανισμός του Δ' και Ε' αιώνας αντιμετώπισεν όλα σχεδόν τα τότε φλέγοντα κοινωνικά προβλήματα χωρίς βίαν και με τό πνεύμα της ευαγγελικής αγάπης και αλληλοβοηθείας, αι δε κατά τόπους 'Εκκλησίαι είχαν αναλάβει όλας ανεξαιρέτως τάς φροντίδας εκείνας, τάς οποίας εις τους νεώτερους και νεωτάτους μόλις χρόνους βλέπομε να αναλαμβάνη τό κράτος εις τόν τομέα της κοινωνικής προνοίας και της κοινωνικής νομοθεσίας. » Στό Δ Ν Μωραΐτου, Οι Τρεις 'Ιεράρχαι και ή εποχή μας (Θεσσαλονίκη, 1957), σ 12: Σήμερα βέβαια «μας λείπουν οι (χριστιανοί) κοινωνικοί εργάται. Πολλοί χριστιανοί άγνοούν την κοινωνίαν εις την οποίαν ζούν και περιορίζονται μόνον εις τόν έαυτόν των. Οι Πατέρες της 'Εκκλησίας όμως υπήρξαν κοινωνικοί εργάται και είναι και διά την εποχήν μας πρότυπα». Κ. Φούσκα, Οι Πατέρες της 'Εκκλησίας εις την εποχήν μας, στο π. 'Ακτίνας, 1967, σ 97

Ἀναφέρω μόνο τέσσερες βαθμίδες - κατηγορίες: 1) Δημιουργήθηκε και διαμορφώθηκε ο μοναχισμός σαν διαμαρτυρία και σαν αντίδραση στην εκκοσμικευση της Ἐκκλησίας. Ἔτσι, όπως εἶπα πρίν, ο μοναχισμός ἔλυσε (ἔστω με ἐξτρεμισμὸ) τρία κοινωνικά προβλήματα, τὸν αὐτισμὸ, τὸ γενετήσιο, καὶ τὸ εἰκονεμικὸ, ἀφοῦ ἐπέβαλε σὰν βασικὸς ἀρχὸς τοῦ τὴν ὑπακοή, τὴν ἀγαμία καὶ τὴν ἀκτημοσύνη¹⁰⁷. 2) Ἐμμεσα ἐπέδρασε ὥστε νὰ ἐκχριστιανισθεῖ κάπως τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο¹⁰⁸. 3) Συνέβαλε στὴ λύση τῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς του πρακτικὰ καὶ περιστάτικα. Ὁ Μ. Βασίλειος π.χ. ἴδρυσε τὴ «Βασιλειάδα»¹⁰⁹ γιὰ νὰ κάνει πραγματικότητα αὐτὸ πὸν λέμε σήμερα κοινωνικὴ πρόνοια. Ἡ Σύνοδος τῆς Κερθαγένης (418 ἢ 419 μ.Χ.) γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, πὸν συνέδραμε τοὺς «πτωχοὺς κατὰ τῆς τυραννίας τῶν πλουσίων», ζηταί ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα νὰ διορίσει «ἐκδικίους»¹¹⁰, ὅ,τι δηλαδὴ εἶναι σήμερα οἱ «Ἐπιθεωρητὲς ἐργασίας». Καὶ 4) ὁ Γρηγόριος (Γρηγόριος) ἐπίσκοπος Τάφρων τόσο πολὺ ἐπέδρασε στὴ διαμόρφωση τῆς νομοθεσίας στὴν πολιτεία τῶν Ὁμηριτῶν (τῆς σημερινῆς Ἰεμένης)¹¹¹ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰώνα μ.Χ., πὸν ἡ νομοθεσία τους παρουσιάζεται σὰν σύγγραμμα τοῦ Γρηγορίου¹¹².

107. Ἴδὲ πὸν πάνω καὶ Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. ἱστορία, σ 139 ἔξ.

108. «Ἀσκεῖ ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου νομοθεσίαν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἀριθμεῖται μικρὰ σειρά νόμων σχεσὶν ἐχόντων πρὸς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν ὀλοκλήρων περιφρονουμένων τάξεων, πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου, τὴν προστασίαν τῶν ἀδυνάτων, τὴν πρόνοιαν τῶν παιδῶν, τὴν περιθαλίαν τῶν ἀλχημαλῶτων, τὴν δημοσίαν ἠθικὴν, τὴν κυριακὴν ἀργίαν» πάντες οἱ νόμοι οὗτοι ἐνομοθετήθησαν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἐκκλησίας». Χρυσανθος Φιλιππίδης, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, Ἐκκλησία καὶ πολιτισμὸς ἐν τῇ καθ' ἡμῶς Ἀνατολῇ, σὰν Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 15 (1940), σ 85. Ἴδὲ καὶ Κ. Τρουμπλῶνος, Πραγματεία περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀστικοῦ τῶν Ρωμαίων δικαίου. Μεταφ. Κ. Β. Νικολοπούλου (Ἀθήναι, 1858) W. Jager, Paidaeia, II (Berlin 1944), σ 335-338.

109. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος ΜΓ' εἰς τὸν Μ Βασίλειον ἐπιτάφιος, 63 (M 36, 577C).

110. Σύνοδος Κερθαγένης, Κανὼν 75, σὸν Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Οἰκίων καὶ ἱερῶν Κανόνων, τ. 3, σ 494.

111. Ἴδὲ πὸν πάνω, ὑποσημείωση 55.

112. Γρηγορίου, Νόμοι Ὁμηριτῶν (M 86A, 568-620) Φρονῶ πὸς γιὰ τὴ μελέτη τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ οἱ Νόμοι τῶν Ὁμηριτῶν, γιὰ τὴν ἀκριβῆ εἶναι μὴ προσπάθεια πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας σὸν ὑπανάπτυκτους ἔστω λαοὺς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ.Χ. Ὑπάρχει καὶ μὴ ἄλλη προσπάθεια πολὺ μεταγενέστερη (1608 μ.Χ.) τῶν Ἰησοῦιτῶν στὴν Παραγουάη, πὸν διήρκεσαν 179 χρόνια. Ἴδὲ Δ. Στεφανίδου, Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομικὴ κ.λ.π., τ. 1ος (Ἀθήναι 1948), σ. 359-366. Π. Ἀντανέσκου, Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα (Ἀθήναι, 1934), σ. 160-161 Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. ἱστορία (Ἀθήναι 1948), σ. 586 Kar Vorlaender, ἱστορία τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν,

2. Δυσκολίες στὴ μελέτη τῶν Ἑλλήνων Πατέρων.

Ὑπάρχουν μερικὲς δυσκολίες γιὰ τὴ μελέτη τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Θέλω νὰ ἐπισημάνω τὴν προσοχὴ στὶς δυσκολίες αὐτὲς σ' ὄσους μελετοῦν τὰ πατερικὰ κείμενα.

1) Δὲ συμφωνοῦν τέλεια μεταξύ τους. Σὲ μερικὰ λεπτομερικὰ θέματα δὲν συμφωνοῦν μεταξύ τους οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Μερικὲς φορές μάλιστα φθάνουν καὶ σὲ τέλεια ἀντίθεση. Γι' αὐτὴν τὴ διαφοροποίηση στὶς λεπτομέρειες τῆς διδασκαλίας προσέχουμε τὶς ἐξῆς ἀφορμές:

Α') Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ σὰν χρόνια πὸν ἔζησαν καὶ ἔδρασαν οἱ διάφοροι Πατέρες. Οἱ τρεῖς πρῶτοι π.χ. αἰῶνες σὲ σύγκριση με τὸν 15ον αἰῶνα μ.Χ. δὲν ἔχουν μόνο τὴ διαφορὰ τῶν δώδεκα αἰώνων, ἀλλὰ καὶ μὴ μεγάλη διαφορὰ τῆς νοοτροπίας τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ΨευδοΙουστίνος π.χ. λέει τὸν Γ' αἰῶνα: «Δὲν πρέπει νὰ παραμελοῦνται οἱ ἄρρωστοι, οὔτε νὰ λέτε ὅτι δὲν ξέρω νὰ ἐξυπηρετήσω τοὺς ἄρρωστους»¹¹³. Ἐνῶ στὶς ἀρχὲς τοῦ Ε' αἰῶνα ὁ Ἱ. ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε: «Κι ἂν κάποτε εἶναι ἀνάγκη ἡ κυρία σὰ συναντήσῃ τὴν (ἄρρωστη) δούλη, δὲν τὴν ἐπισκέπτεται (με τὸν ἴδιο τρόπο) σὰν νᾶναι ἀπ' τὸ ἴδιο (ἄνθρώπινο) γένος. Ἀλλὰ τὴν προσέχει μ' ἕνα βλῶστρο βλέμμα (καὶ τῆς μιλάει) με αὐστηρὰ λόγια. Γιατὶ ἀρνείται πὸς ἔχει μὴ φυσικὴ συγγένεια μαζί της (σὰν ἄνθρωπος), κι αὐτὸ ἀπ' τὴν ἐξογκωμένη ὑπερηφάνειά της»¹¹⁴.

Ἀκόμη σὸν πρῶτους αἰῶνες οἱ λεγόμενοι Ἀποστολικοὶ Κανόνες ἀφορίζουν τὸν κληρικὸ πὸν «με πρόβαση τὴν εὐσέβεια» χωρίζει ἀπ' τὴ σύζυγό του¹¹⁵. Ἐνῶ τὸ 418 (ἢ 419) μ.Χ. ἡ Σύνοδος τῆς Κερθαγένης: με τὸν Δ' κανόνα της ἀποφασίζει: ὅλοι οἱ κληρικοὶ ἀνὰ ἀπομακρύνονται ἀπ' τὶς γυναῖκες» τους¹¹⁶.

Β') Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ Ἱωάννης ὁ Χρυσόστομος π.χ. στὴν Ἀντίχεια εἶχε ἀντιμετωπίσει ἀποτελεσματικὰ τὸ πρόβλημα τῆς φτώχειας. Ὁργάνωσε τὰ ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνο μ' αὐτὰ ἐξυπηρετοῦσε μόνιμα 3000 ὄρφανά καὶ χῆρες, ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἄλλες περιπτώσεις πὸν

μετ. Σ. Λαγοπάτη (Ἀθήναι, 1940), σ. 87-88 Ἴδὲ καὶ ὅσα γράφει ὁ Στ. Παπαδόπουλος, ὅπου ἂν, σ 18.

113. ΨευδοΙουστίνος, Ἐπιστολὴ πρὸς Ζήνωνα καὶ Σεργῆνον, 17 (B 4, 59, 36).

114. Ἱ. Χρυσόστομος (M 96, 189A).

115. Ἀγίων Ἀποστόλων, Κανὼν Ε'.

116. Σύνοδος Κερθαγένης, Κανὼν Δ' (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, τ. 3, σ 302). Γιὰ τὴν ἐρμηνεία αὐτοῦ τοῦ Κανόνος ἴδὲ Ν. Μπουγάτσου, Ἄγαμος καὶ ἔγγαμος Ἐπίσκοπος (Ἀθήναι, 1968), σ. 9. Οἱ ἐρμηνευτὲς χαρακτηρίζουν τὴ διαφορὰ σὰν διαφορὰ στὴν ἔκφραση καὶ τὴν ἐναρμονίζου

κι αυτές τις εξυηρητοῦσε ¹¹⁷. Ὄταν ἕως ὁ Χρυσόστομος ἦταν στήν Κωνσταντινούπολη, ἐνῶ φαντάζεται καί προτείνει μιὰ οἰκογενειακή ὄλων τῶν χριστιανῶν «συμβίωση με τήν ἐκούσια ἀποδοχή τῆς κοινοκτημοσύνης»¹¹⁸, τὸ μόνο ποῦ ἔκανε ἦταν νά ὀργανώσει συστάτια. Δέν ὀργάνωσε ὅμως τήν «ἀγγελική πολιτεία», γιατί οἱ περιστάσεις ἦταν τόσο δύσκαλες, ὥστε, ὅπως ξέρουμε, ἐξορίστηκε κι ἀπ' αὐτή τήν Κωνσταντινούπολη.

Γ') Σί ἔκτακτες περιστάσεις. Μὲ ἀφορμὴ ἔκτακτες περιστάσεις παραβαίνονται βασικοὶ διοικητικοὶ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας (κατ' οἰκονομίαν) κι ἔτσι παρουσιάζεται μιὰ φαινομενικὴ ἀντίφαση. Οἱ μοναχοὶ π.χ., καί μάλιστα οἱ ἀσκηταὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀσχολοῦνται κυρίως με τήν προσευχὴ καί γενικά με πνευματικὰ ἔργα καί δέν ἀπομακρύνονται ἀπ' τὴ μονὴ τους. Ὁ Παλλάδιος ἀναφέρει τὸν ἀσκητικότερο ὄσιο Ἐφραίμ, ποῦ σὲ περίοδο ὁμαδικῆς πείνας κατεβαίνει στήν πόλη Ἐδεσσα (τῆς Μεσοποταμίας) καί ἀναλαμβάνει προσωπικά τήν περίθαλψη τῶν ἀρρώστων καί ὄσων βρίσκονται σὲ κατάσταση ἀνάγκης. Ὄταν ὅμως πέρασε ἡ πείνα ξαναγυρίζει στὸ ἀσκητήριό του¹¹⁹. Ὁ Παλλάδιος ἀναφέρει ἀκόμη ἓνα μοναχὸ (ἀνώνυμο), ποῦ φροντίζει γιὰ τοὺς ἀρρώστους τῆς πόλεως. Καί μάλιστα ἀσυνέβη κάποτε νά γεννάει μιὰ γυναίκα στὰ διαμερίσματα γιὰ τοὺς φτωχοὺς κι ἦταν χειμῶνας καί μεσάνυχτα. Ἀφήνει (στὴ μέση) τίς συνηθισμένες του (ὀλονύκτιες) προσευχές — ἔμεινε σὲ διαμέρισμα τῆς Μητροπόλεως — καί (ἀφοῦ ἔφαζε καί) δέν βρῆκε κανένα (γιατρό) αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔκανε χρεὴ μαιευτήρα»¹²⁰.

Ἀκόμη, ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325 μ.Χ.) δέχθηκε οἱ κληρικοὶ (καί οἱ ἐπίσκοποι) νά εἶναι ἐγγαμοί, ἔπειτα ἀπὸ τήν εἰσήγηση τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ καί μάρτυρα ἀγίου Παφνουτίου¹²¹. Ἐνῶ ἡ Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (691 μ.Χ.) ὀρίζει στὸ ΙΒ' κανόνα τῆς γὰ καθαιροῦνται οἱ ἐπίσκοποι ὅταν ἀσυγκατοικοῦν με τίς γυναῖκες τους καί δέν ἀπομακρύνονται (ἀπ' αὐτὲς) ἔπειτα ἀπ' τὴ χειροτονία τους (σὲ ἐπίσκοπο). (Γιατί με τὴ συμπεριφορὰ τους αὐτὴ) γίνονται ἐμπόδιο στήν ἀρετὴ τῶν ἄλλων (πιστῶν καί προσηλύτων μωαμεθανῶν) καί (δημιουργοῦν) σκάνδαλο»¹²². Αὐτὰ ἀπεφάσισε ἡ Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος με ἀφορμὴ τήν κατάκτηση τῆς Β. Ἀφρικῆς ἀπ' τοὺς Μωαμεθανούς, ποῦ ὑποστηρίζουν τὴν πολυγαμία.

117 Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν Ματθαῖον*, Ὀμιλία ΕΞΤ' 3 (M 58, 630).

118 Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τὰς Πράξεις*, Ὀμιλία ΙΑ' 3 (M 60, 97-98).

119 Παλλάδιου Ἐλενοπόλεως, *Λαυσακὴ ἱστορία*, 40, 1-4 (BB I, 220-222).

120 Ὅπου ἀν., 68. (BB 2,66-68).

121 Ν. Θ. Μπουγάτσου, «Ἀγαμος καί ἐγγαμος Ἐπίσκοπος», σ. 10-12.

122 Ἐρμηνεία καί ἀνάλυση τοῦ ΙΒ' Κανόνος τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἰδὲ στοῦ Μπουγάτσου, ὅπου ἀν., σ. 15-18.

Δ') Ὑπάρχουν διαφορὲς στήν προσωπικότητα καί στίς κρίσεις. Ἡ διαφορά τῆς προσωπικότητας προκαλεῖ διαφορὲς στήν κρίση καί στίς ἐνέργειες. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐπιτρέπει καί σέβεται αὐτὲς τίς διαφορὲς, γιατί πρωταρχικὴ ἀξία ἔχει ἡ διάθεση κ' ἔπειτα ἔρχεται ἡ κρίση καί ἡ πράξη. Ὁ Παλλάδιος π.χ. ἀναφέρει διὸ ἀδελφούς (τὸν Παῖσιο καί τὸν Ἡλία), ποῦ ἔζησαν με διαφορετικὸ τρόπο. Ὁ ἓνας μοίρασε ὅλη τὴν περιουσία του σὲ ναοὺς καί σὲ φτωχοὺς κι ἀσκήτησε φτωχός. Ὁ ἄλλος ἔγινε μοναχός καί χρησιμοποίησε ὅλη τὴν περιουσία του γιὰ τὴ φιλοξενία καί τὴν περιποίηση τῶν ἀρρώστων. Μετὰ τὸ θάνατό τους ρωτήθηκε ὁ ἀββᾶς Παμβώ, ποῖος ἀπ' τοὺς διὸ ἦταν ὁ ἀκαλύτερος τρόπος ζωῆς. Κι αὐτὸς ἀπάντησε: «Καί οἱ δύο εἶναι τέλειοι. Καί τοὺς εἶδα νά βρίσκονται μαζὶ στὸν Παράδεισο»¹²³.

Ε). Ἡ διαφορά τοῦ σκοποῦ ἢ τῆς αἰτίας διαφοροποιεῖ τὴ διδασκαλία. Ὁ Μακάριος π.χ., ποῦ ἦταν «πτωχοτρόφος» στήν Ἀλεξάνδρεια (Α' ἡμισυ Ε' αἰῶνα μ.Χ.), με τέχνημα πῆρε δωρεὰ γιὰ τοὺς ἀρρώστους φτωχοὺς, ἀπὸ πλοῦσια καί φυλάργυρη γεροντοκόρη, χωρὶς αὐτὴ νά καταλάβει ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ καί παρὰ τὴ θέλησή της. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ χρόνια καί ἡ ἴδια κατάλαβε ὅτι ἡ ἀκούσια αὐτὴ προσφορά ἔπρεπε νά γίνει καί ὅτι ἦταν σκόπιμη^{123α}.

Ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας (†356; μ.Χ.) ὀρίζει γιὰ πρῶτο σκοπὸ τοῦ γάμου τὴν τεκνογονία καί δεύτερο τὴν ἀπόλαυση τῆς ἡδονῆς. Ἐνῶ ὁ Θεόδωρος ἐπίσκοπος Καρῶν ἢ Ἀβουκαράς († 770 μ.Χ.) ἀναφέρει σὰν πρῶτο σκοπὸ τοῦ γάμου τὴν ἀπόλαυση τῆς ἡδονῆς καί δεύτερο τὴν τεκνογονία¹²⁴. Ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς εἶναι ὅτι ὁ Ἀβουκαράς, ἀπειθεῖ προσπαθεῖ νά πείσει τὸν μὴ χριστιανὸ (μωαμεθανό), χρησιμοποίησε σὰν ἱεραρχία τοὺς σκοποὺς τοῦ γάμου ὄχι τὴ χριστιανικὴ, ἀλλὰ τὴν προχριστιανικὴ, τὴ φυσικὴ, γιὰ νά προσφέρει μιὰ κοινὴ βάση στὴ συζήτηση καί νά πείσει τὸν ἀλλόθρησκο συνομιλητὴ του. Ἐνῶ ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας μιλώντας, ὄχι ἀπολογητικὰ καί προσηλυτιστικά, ἀναφέρει τὴν ἡδονὴ σὰν δεύτερο σκοπὸ τοῦ γάμου»¹²⁵.

Ὄταν δὲν ὑπάρχει πλήρης συμφωνία δημιουργοῦνται βέβαια προβλήματα γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀξιολόγηση τῶν λόγων ἢ τῶν πράξεων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ὅμως ἐρμηνευθοῦν σωστά, συγκριθοῦν καί ὑπομνηματισθοῦν τέλεια, γιὰ νά δειχθεῖ καθαρὰ τὸ πνεῦμα καί οἱ περιστάσεις ποῦ χρησιμοποίηθηκε κάθε ἔκφραση, τότε οἱ διαφορὲς θὰ ἑναρμονισθοῦν καί θὰ ἀξιολογηθοῦν ὀρθόδοξα. Αὐτὸ βέβαια θὰ πρέπει νά εἶναι τὸ δεύτερο στάδιο, τὸ στάδιο τῆς πρὸ βαθειᾶς ἐρευνας, γιατί τὸ πρῶτο στάδιο εἶναι ἡ συγκέντρωση τοῦ ὕλικου.

123 Παλλάδιου, ὅπου ἀν., 14 (BB I, 80).

123α Παλλάδιου, ὅπου ἀν., 6 (BB I, 56-60).

124 Ἀβουκαρά, Ἐγχειρίδιον αἰρετικῶν, 24. (M 97, 1556).

125 Ἰδὲ ἀνεκδοτὴ ἐργασίαν μου «Ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου», σ. 81-82.

Βασικά κριτήρια για την ορθόδοξη πίστη είναι 1) η συμφωνία των Πατέρων με την Ἁγία Γραφή, και 2) η συνέχεια, η ομοφωνία και η καθολικότητα στο περιεχόμενο της πίστεως. «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή τὸ διετύπωσε ὁ Βικέντιος, ὁ ἐπίσκοπος Λειρίνου, με τὸ κλασσικὸ ἐκεῖνο «quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est».

Οἱ μεμονωμένες γνώμες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας χαρακτηρίζονται στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς «θεολογούμενα», τίς θεωροῦμε ἀτομικὲς γνώμες κι ἔχουν μόνο πιθανότητα ἀλήθειας. Τίς ἀντιδιαστέλλουμε με τὴ βεβαιότητα τῆς ἀλήθειας τῶν δογμάτων¹²⁶.

Δημιουργεῖται βέβαια πρόβλημα, ἀν δὲν ἐναρμονισθοῦν οἱ διαφορὲς μετὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὸν ὑπομνηματισμὸ. Τότε τὴν ἀποψη καθ' ἑνὸς ἀπ' τοὺς Πατέρες τὴν χαρακτηρίζουμε ὡς θεολογικὴ γνώμη.

Πρὶν νὰ χρησιμοποιήσῃ κάποιος μιὰ Πατερικὴ περικοπὴ πρέπει νὰ προσέξῃ καλῶς (γι' αὐτὸ προκαλῶ ἰδιαίτερα τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη) γιὰ μιὰ μετὰ πολλὴ ἀκρίβεια ορθόδοξη ἀξιολόγηση, με τοὺς ὅρους ποὺ ἀνέφερα.

2) Δυσκολίες γιὰ νὰ καταλάβουμε τέλεια τὸ νόημα Πραγματικά, γιὰ πολλοὺς ἀπ' τοὺς Πατέρες δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ τους, τίς κοινωνικὲς, οικονομικὲς¹²⁷, πολιτικὲς, βρῆσκευτικὲς

126. «Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Ὁρθόδοξου Δογματικῆς, παρὰ τοῖς δόγμασι, δύναται νὰ ἐπιφλοροῦν καὶ τὰ λεγόμενα θεολογούμενα, ὡς καὶ αἱ θεολογικαὶ γνώμαι. Καὶ τὸ μὲν θεολογούμενον εἶναι ἡ θεολογικὴ γνώμη ἐνὸς ἢ πλείονων Πατέρων, ἢ δύναται τις ν' ἀποδεχθῆ, ἐφ' ὅσον οὐδὲν κατ' αὐτῆς ἀπεφάνητο ἡ Ἐκκλησία· ὥστε τὰ θεολογούμενα διαφέρουν τῶν δογμάτων κυρίως κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὅπερ ἐν μὲν τοῖς δόγμασι εἶναι ἡ ἀλήθεια, διατυπωθεῖσα ἀλαβήτως ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν δὲ τοῖς θεολογούμενοις ἡ πιθανότης, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν τοῖς πρώτοις, ἀναγκαίους καὶ ὑποχρεωτικούς οὖσιν, ἰσχύει τὸ αἰν necessarii unitas, ἐνῶ ἐν τοῖς τελευταίοις τὸ αἰν dubiis libertas». Αἱ δὲ θεολογικαὶ γνώμαι εἶναι αἱ ἰδιωτικαὶ γνώμαι τῶν διαφόρων θεολόγων, αἱ ὁποῖαι δὲν πρέπει ν' ἀντιφάσκουν οὔτε καθ' ἑαυτάς, οὔτε ἐν ταῖς ἀκολουθίαις αὐτῶν πρὸς τὰ δόγματα, ὡς εἰκὸς δὲ στεροῦνται κύρους καὶ αὐθεντίας τινός, ὑπολείπονται τῶν ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας πρεσβευομένων θεολογούμενων. Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ Δογματικῇ δύναται μετὰ τῶν δογμάτων νὰ κυλλῶνται ἐλευθέρως καὶ τὰ θεολογούμενα καὶ αἱ θεολογικαὶ γνώμαι, τὰ τρία ταῦτα διαφέρουν καὶ δεῦν νὰ διαστέλλωνται ὁξέως ἀπ' ἀλλήλων». Ἰ. Καρμίρη, Δογματικὴ, στὴ ΘΗΕ, τ. 5, σ. 138. Κι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης γράφει σὲ ὑποσημείωση τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ε' Ἀποστολικοῦ Κανόνα: «Ἡμῖν οὐ μέλει τί εἶπον, ἢ τί ἐφρόνησαν μερικοὶ Πατέρες Ἄλλα τί λέγει ἡ Γραφή, καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, καὶ ἡ κοινὴ τῶν Πατέρων δόξα. Οὐ γὰρ δόγμα συνιστᾷ ἡ γνώμη τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ».

127. Ὁ σύγχρονος ρώσος βυζαντινολόγος Levchenko π.χ. λέει: «Τὸ βυζαντινὸ ὄμιλόν δὲν ἐξαντλήθηκε καὶ ἡ μελέτη του θ' ἀρξῆσι πολὺ νὰ ὑλοκληρωθεῖ. Ἄν ἡ ἀστικὴ ἱστοριογραφία ἔκανε ἀρκετὰ γιὰ τὴν διαφώτιση τῶν βρῆσκευτικῶν καὶ πολιτικῶν θεμάτων τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντίου καὶ ὡς ἕνα βασιμὸ παρουσιάζει καὶ τὴν βυζαντινὴν κουλτούρα... σ' ἕνα δὲν μᾶς διαφωτίζει καθόλου.

κ.λ.π. συνθήκες ποὺ ζήσανε, σκεφθήκανε, μιλήσανε καὶ δράσανε. Γιὰ τοὺς πλείστους σώθηκε μόνο ἕνα μέρος ἀπ' τὰ ἔργα τους. Καὶ γιὰ τοὺς περισσοτέρους ἀπ' αὐτοὺς δὲν γνωρίζουμε ἀκόμη ἀρκετὰ τίς ἐπιδράσεις ποὺ εἶχαν - θετικὲς ἢ ἀρνητικὲς, μορφωτικὲς καὶ ψυχολογικὲς^{127α}. Σὲ μερικὲς μάλιστα περιπτώσεις ἡ χρησιμοποίησις ἀποσπασμάτων ἀπὸ κείμενα δὲ βοηθεῖ σὲ μιὰ τέλεια κατανόηση τοῦ πνεύματος τοῦ συγγραφέα.

Ἄλλ' αὐτὰ μᾶς δυσκολεύουν νὰ καταλάβουμε τέλεια πάρα πολλές ἀπ' τίς πρωτότυπες ιδέες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ γι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν λόγο χρειάζεται προσοχὴ στὴ χρῆσι τῶν πατερικῶν κεινένων.

3) Μᾶς λείπουν τυποποιημένοι ὅροι. Ὁ σύγχρονος μελετητὴς, ποὺ νὰι συνηθισμένος στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματος με τὸ συστηματικὸ -ἐπιστημονικὸ τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, δυσκολεύεται νὰ νοιώσει τὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι στοὺς συγγραφεῖς ἄλλων ἐποχῶν. Ἡ δυσκολία αὐτὴ ἰσχύει προπάντων γιὰ τοὺς συγγραφεῖς πάνω σὲ θέματα θεωρητικὰ-πνευματικὰ, ὅπως οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στὴ γενικότητά τους.

Ὁ σκοπὸς τῶν περισσοτέρων (γιὰ νὰ μὴ πῶ ὅλων) τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐποικοδομὴ (σπάνια καὶ ἡ θρησκευτικὴ γνώση), ποὺ δὲν ἀπαιτεῖ, σὲ ἠθικὰ μάλιστα θέματα ἀκριβολογία στὶς ἐκφράσεις, καὶ ἰδιαίτερα δὲν ἀπαιτεῖ νὰ χρησιμοποιοῦν καθιερωμένους ὅρους. Ὁ σημερινὸς λοιπὸν ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ δυσκολευθεῖ, καὶ ἀπ' τὴν χρησιμοποίησις διάφορης ὀρολογίας νὰ πάθει σύγχυσις ἐννοιῶν.

Οἱ Πατέρες π.χ. γιὰ τὴν ἐννοια τῆς φιλαλληλίας χρησιμοποιοῦν τοὺς ἐξῆς ὅρους: Φιλαλληλία¹²⁸, φιλαδελφία¹²⁹, φιλανθρωπία¹³⁰, φιλοπρωχία¹³¹, δικαιοσύνη¹³², ἀγαθοεργία¹³³, εὐεργεσία¹³⁴, σπλάγχνα

Ἄν θίγει τὸ σοβαρὸτερο θέμα τὴν κοινωνικο-οικονομικὴ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου...» (M V. Levchenko, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Μετ Γ. Ν. Βυστάκη (Ἀθήναι 1955), σ. 16-17). Γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ οικονομικὰ θέματα τοῦ Βυζαντίου ἔχουν ἀσχοληθεῖ οἱ Π. Καλλιγιάς, Ἄλ. Διομήδης καὶ ἄλλοι.

127α. Τίς δυσκολίες τῆς κατανόησος π.χ. τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως ἐκθέτει ὁ Μ. Α. Φαράντος στὸν Ἐπίλογον τοῦ ἔργου του: Περὶ δικαιοσύνης Συστηματικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ἔργον Κλ. τοῦ Ἄλ. (Ἀθήναι, 1971) σ. 191

128. Κλήμ. Ἀλεξ. (M 68, 553).

129. Θεοδοσίου Κύρου (M 82, 780A), Γρηγ. Ναζιαν. (M 96, 389C)

130. Ψευδοκλήμης (B 1, 263,25), Ἰ. Χρυσ. (M 48, 135, 57,168).

131. Κύριλλος Ἀλεξανδρ., (M 72, 587B)

132. Ἰ. Χρυσ. (M 61, 532-534).

133. Νεῖλος (M 79, 192B).

134. Ἰ. Χρυσ. (M 36, 276-7), Ἀρσένιος (M 66, 1224-1226).

οικτιρμών¹³⁵, εὐποία¹³⁶, εὐποιητικόν¹³⁷, κοινωνία¹³⁸, λειτουργία¹³⁹, ἔλεημοσύνη¹⁴⁰, ἔλεος¹⁴¹.

"Άλλοτε παρατηρεῖται σύγχυση στους ὄρους «μοιχεία» και «πορνεία»¹⁴² με τὴ σημερινή τους ἔννοια, ἂν και ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐπέξηγει, ἀρκετὰ νομίζω, τὴν ἔννοιολογικὴ διαφορὰ τῶν ὄρων αὐτῶν¹⁴³.

Ὁ τοκισμὸς ἐπίσης κατακρίνεται ἔντονα ἀπ' τοὺς Πατέρες, ἀλλ' ἔννοεῖται ὁ τοκισμὸς γιὰ ἀστικὸ δάνειο (γιὰ οἰκογενειακὲς ἀνάγκες) και ὄχι γιὰ τὸ ἐμπορικὸ δάνειο, και ἰδίως γιὰ τὰ σύγχρονα δάνεια γιὰ παραγωγικὰ ἔργα¹⁴⁴.

4) Ἡ βιβλιογραφία δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ μιὰ ὀλοκληρωμένη συνθετικὴ ἐργασία, ὅπως ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑπάρχουν μονογραφίες γιὰ ὅλα (ἢ τὰ περισσότερα) τὰ ἐπὶ μέρους θέματα. Τέτοιες ὅμως μονογραφίες λείπουν, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις. Μόνο γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες (Μ Βασίλειο, Ἰ Χρυσόστομο και Γρηγόριο Ναζιανζηνὸ) ὑπάρχουν ἀρκετὲς μονογραφίες¹⁴⁵, κι αὐτὲς ὅμως δὲν ἐξάντλουν τὸ

135 Ἰ Χρυσ (Μ 60, 535-536)

136 Γρηγορ Νύσσης (Μ 46, 461).

137 Θεοδώρου Στουδίτου (Μ 99, 1109B).

138 Θεοδώρητου Κύρου (Μ 82, 784B).

139 Θεοδώρητου Κύρου (Μ 82, 216C).

140. Ὁριγένους (Β 14, 380,16. Β 16, 186,6) Ἰ Αμμοῦν (Β 40, 61, 11). Ἰ Χρυσ (Μ 48, 989-990.60,195. 89, 456D) Μ Βασιλείου (Μ 89, 451-452) Μάρκου ἐρημίτου (Μ 65, 969-972). «Ἐλεημοσύνην ὀνόμαζεν ὁ Χρυσόστομος και οἰανδήποτε ὑπηρεσίαν, τὴν ὅποιαν προσέφερε κανεὶς διὰ τὸν πάσχοντα ἀδελφόν, δωρεὰν ἱατρικὴν περίθαλψιν, δικηγορικὴν παράστασιν, μεσολάβησιν μεταξύ δανειστοῦ και ἀπόρου ὀφειλέτου κ.λ.π.» Στ. Νικολαΐδου, Ὁ κοινωνισμὸς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, στὸ Χριστιανικὸ Κοινωνικὸ Κύκλον, Τὸ Κοινωνικὸ πρόβλημα και ὁ Χριστιανισμὸς (Ἀθῆναι. 1951), σ 144.

141. Γρηγορίου Νύσσης (Μ 44, 1252AB).

142 ΨευδοΚλήμη (Β 1, 53,32).

143 Γρηγορ Νύσσης (Μ 61, 60).

144. Π χ. Γρηγορίου Νύσσης, Κατὰ τοικιζόντων, 3 (Μ 46, 436B) Ἰδὲ και Π Μπρατσιώτου, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι και τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, σ. 20-21

145. Ἐκτὸς ἀπ' ὅσα ἔχουν γραφεῖ γιὰ τοὺς Πατέρες γενικά, ἔγραψαν διαφοροὶ (τοὺς τίτλους τῶν ἔργων ἰδὲ στὴ βιβλιογραφία) γενικά γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες, ἢ τοὺς Καππαδόκες, ἢ εἰδικὰ γιὰ τὸ Μ Βασίλειο, τὸν Ἰ Χρυσόστομο, ἢ τὸ Γρηγόριο Ναζιανζηνό.

Α') Γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες (σὺν σύνολο) ἔγραψαν: Ζέπος (ἀνθρωπισμὸς), Δρούλιας (κοινωνικὲς ἰδέες και ἐνέργειες), Κιάιτου-Παμπούκη (γυναίκα), Καρμίρης (ἐκκλησιολογία), Κασιμάτης (κοινωνικὴ διδασκαλία), Λώλης (κοινωνικὲς ἰδέες), Μαρκαντώνης (ὕπαρξις), Μπαλάνος (ἡ ἐποχὴ τους), Μπρατσιώτης Π. (κοινωνικὸ πρόβλημα, ἐργασία), Μωραΐτης (ἡ ἐποχὴ μας), Νεγρεπόντη-Δελιβάνη (οἰκονομικὴ σκέψη), Παπαντωνίου Δ (ἰδιοκτησία), Φιλίππιδης (λύπες), Φυτράκης (προσωπικότητα)

Β') Γιὰ τοὺς Καππαδόκες (γενικά), δηλαδὴ Μ Βασίλειο, Γρηγ. Να-

θέμα. Και γιὰ τὸ Κλήμη τὸν Ἀλεξανδρινὸ ὑπάρχουν μερικὲς μονογραφίες¹⁴⁶, ὅπως και γιὰ μερικοὺς ἄλλους^{146α}.

Ζιανζηνὸ και Γρηγ. Νύσσης, ἔγραψαν: Ἀγουρίδης (ἱστορία), Corecek (κοινωνικά και κοινωνικὲς τάξεις), Χρήστου (ὕπαρξις), Τατάκης (ἀνθρωπισμὸς).

Γ') Γιὰ τὸ Μ Βασίλειο ἔγραψαν: Ἀγαθάγγελος (φιλανθρωπία), Ἀλεβιζόπουλος (ἠθικὴ), De Mendieta (κοινὸς), Ἀξιώτης (οἰκογένεια), Βουρβέρης (ἀνθρωπισμὸς), Γιάλιας (κοινωνισμὸς), Courtonne (πλούσιοι), Georghescu (κοινωνικὲς ἰδέες), Giel (κοινωνισμὸς, ἰδέες και πράξη), Gibomont (ἠθικοὶ κανόνες), Θεοδώρου Εὐαγ (ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα, κοινωνικὸ ἔργο), Καρμίρης (ἐκκλησία και πολιτεία), Κοτσώνης (τὸ «φιλιάνθρωπον», ἀκτημοσύνη), Κόστικις (σωτηρία), Λουντος (ἀνθρωπολογία, ἠθικὴ πράξη), Μουραΐδης (χριστοκεντριζμὸς), Μπόνης (κανονικὲς ἐπιστολὲς και ποιμαντικὴ), Μωραΐτης (ἐργασία, ἐπάγγελμα), Παπαδοπούλου-Τσανανά (ἀνθρωπολογία), Reilly (αὐτοκράτορας και ἱερέας), Σαβράκης (ἐργασία), Scanzoso (ἐκκλησιολογία), Στεφανίδης Δ (κοινωνικά), Ustimenko (ἠθικά), Χρήστου (κοινωνιολογία), Zonewski (κοινωνικά)

Δ') Γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο ἔγραψαν: Ἀνόνιμος (ἀξίωμα), Braniste (οἰκογένεια, φιλία, ἀγάπη, ἔρωτας), Γεννάδιος (ἐκκλησία), Γεωργιάδης (γυναίκα), Γιάλιας (κοινωνικὸ ἔργο), Cariollo (κοινωνικὴ ἐπίδραση), Coman (ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων), Daloz (ἐργασία), Danassis (παιδαγωγικὴ φιλοσοφία), Fabriège (πολιτικὲς ἰδέες), Frings (ἰατρικὴ), Ζήσης (γάμος), Giel (ἰδιοκτησία), Θεοδώρου Εὐαγγ. (γάμος, πόλις), Καστανᾶς (κοινωνικὲς τάξεις), Κορνιτσᾶσκου (ἀνθρωπος), Kuaravcen (πλούτος, σοσιαλιστικὲς ἰδέες), Kurlaton (ταξικὸς χαρακτήρας), Leroux (μοναχισμὸς και κοινὸς), Λιμπέρης (μοναχισμὸς), Μεταλληνός (κοινωνικὸ μῆνυμα), Μεσσινέζη (γυναίκα), Madin (τελειότητα), Moulard (γάμος), Μουραΐδης (ἐκκλησία), Μπαλάνος (γυναίκα), Νικολόπουλος (ἀνθρωπιστικὰ στοιχεῖα), Ροδίτης (κοινωνικά), Σακελλάρης (σύζυγοι, οἰκογένεια), Στάμου (γάμος, σύζυγοι, κοινωνικά), Στεφανίδης Δ (κοινωνικά), Stockmeier (πολιτισμὸς), Suima (ἠθικὴ), Τουμαῖ (βασιλεία και μοναχὸς), Uleyn (ἠθικά), Φλωρόφσκου (ἀγάπη), Φούγιας (κοινωνικὸ μῆνυμα), Van Denberghie (ἐργασία), Verosta (κράτος), Χατζηδανιὴλ (ἠθικὴ), Χατζηιωάννου (κοσμοθεωρία και σοσιαλισμὸς), Zonewski (κοινωνικά)

Ε') Γιὰ τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνὸ ἢ Θεολόγο ἔγραψαν: Ἀγαθάγγελος (γάμος, ἀγαμία), Medvedev (κοινωνία), Μιτσιδης (εἰρήνη και τάξη), Στεφανίδης Δ (κοινωνισμὸς), Winslon (ἀγάπη, πτωχεία), Zonewski (κοινωνικά)

146. Γιὰ τὸ Κλήμη τὸν Ἀλεξανδρινὸ ἔγραψαν (τοὺς τίτλους τῶν ἔργων ἰδὲ στὴ βιβλιογραφία): Βασιλάκης (ἠθικὴ), Brondheou (γάμος, οἰκογένεια), Γεωργιάδης (πλούσιος), Capitaine (ἠθικὴ), Ἐρασμος (κοινωνικὲς ἰδέες), Μαῖρου (ἠθικὴ), Μπαλάνος (γυναικεῖα φιλαρέσκεια), Μπόνης (ἀνθρώπινο ἰδεῶδες), Prunet (ἠθικὴ), Στεφανίδης Δ (κοινωνικά), Φαράντος (δικαιοσύνη), Φυτράκης (κοινωνικὲς ἰδέες).

146α Γιὰ τὸν: 1) Ἀθανάσιο Μ.: Δημητρόπουλος (ἀνθρωπολογία), Kannengiesser (πολιτικὴ), Telegin (ἠθικὴ) 2) Ἀντώνιο Μ.: Garitte (γυναίκα), Παπαδοπούλου (ἀκτημοσύνη) 3) Ἀστέριο Ἀμασειας: Vornicescu (κοινωνικὲς ἀδικίες) 4) Γρηγόριο τὸ Νύσσης: (Ἰδὲ και Καππαδόκες στὴ σημ. 145) Gaith (ἐλευθερία), Gillet (θεοποίηση τοῦ ἀνθρώπου), Στεφανίδης Δ (κοινωνικά) Zonewski (κοινωνικά) 5) Γρηγόριο Παλαμᾶ: Beck (ἀνθρωπισμὸς), Ζήσης (κοινωνικὴ διδασκαλία) 6) Διδασχὴ: Ahgnolletto (ἠθικά) 7) «Πρὸς Διόγνητον»: Brandle (ἠθικά) 8) Εὐσέβιο Ἐμέσης: De Mendieta

Ἡ ἔλλειψη λοιπὸν ἢ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν καταλλήλων μονογραφιῶν δυσκολεύει τὴν πληρότητα καὶ τὴν ἀριτιότητα μιᾶς συνθετικῆς ἐργασίας, σὰν τὴν ἐργασία στὸ θέμα τῆς κοινωνικότητος τῶν Πατέρων.

5) Ἡ πρώτη προσπάθεια. Ἡ πρώτη συστηματικὴ προσπάθεια γιὰ μιὰ συνθετικὴ ἐργασία, πάνω στὴν κοινωνικὴ διδασκαλία π.χ. τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀντιμετωπίσει ἀρχετὰ προβλήματα ποὺ δύσκολα μποροῦν νὰ λυθοῦν, καὶ γι' ἄλλους λόγους καὶ γιὰ τὴ μεγάλη ἔκταση τῆς ἐρευνας. Κάθε πρωτοποριακὴ ἐργασία ἄλλωστε ἀντιμετωπίζει πολλὰ καὶ μεγάλα προβλήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Α'. Τὸ περιεχόμενο τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων.

Ὁ σύγχρονος μελετητὴς μὲ τις ἐπιδράσεις ἀπ' τὶς διάφορες σύγχρονες κοινωνικὲς θεωρίες, ποὺ ὑπερτονίζουν τὴν ἀξία τοῦ ὑλικοῦ παράγοντα, εἶναι δύσκολο νὰ νοιώσει τέλεια καὶ νὰ ἐκτιμήσει ὅσο τῆς πρέπει τὴν κοινωνικὴ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων. Οἱ δυσκολίες μάλιστα ποὺ ἀνέφερα πρὶν, γιὰ μιὰ τέλεια κατανόηση τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, δυσκολεύουν πιδὸν πολὺ τὴν κατανόηση, τὴν ἀξιολόγηση καὶ τὴν οἰκειοποίηση τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Στὶς ἐπόμενες παραγράφους θὰ προσπαθῶ νὰ ὑποδείξω τὰ κυριότερα ἀπ' τὰ εἰσαγωγικὰ προβλήματα γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων. Προβάλλω λοιπὸν ἀπλῶς σκέψεις καὶ προτάσεις¹⁴⁷ γιὰ πιθανὲς ὀρθόδοξες λύσεις γιὰ ὀρισμένα βασικὰ καὶ εἰσαγωγικὰ θέματα.

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ κατανοηθοῦν τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ νὰ ἐκτιμηθοῦν οἱ λύσεις τους εἶναι ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι μιὰ θρησκεία (ἑνὸς τρόπου ζωῆς), ποὺ ἔχει γιὰ βάση τὶς τρεῖς ἀρετές: πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀπλῶς μιὰ θεωρία, ἀλλὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶναι μιὰ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος σωστὰ καὶ χαρακτηριστικὰ λέει: «Σ' αὐτὸ διαφέρουμε ἀπ' τοὺς ἀπίστους, ὅτι ἔχουμε διαφορετικὴ κρίση γιὰ (τὰ διάφορα) πράγματα... Ἄλλ' ὄχι ἔτσι ἐμεῖς... ἀλλὰ βλέπουμε τὸν οὐρανὸ καὶ θαυμάζουμε τὸν δημιουργό (του). Γιατὶ δὲν πιστεύουμε πῶς ὁ οὐρανὸς εἶναι Θεός, ἀλλὰ πῶς εἶναι δημιουργημὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ εἰδωλολάτρης (ἀπίστος) βλέπει τὸν πλοῦτο καὶ μένει κατὰπληκτος ἀπ' τὸ θαυμασμὸ του» βλέπω καὶ ἐγὼ τὸν πλοῦτο, καὶ τὸν περιφρόνησα καὶ γέλασα. Βλέπει

147. Προσπαθῶ μὲ ρητὰ ἀπ' τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ἰδίως ἀπ' τοὺς Ἑλληνες Πατέρες νὰ συμβάλω στὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων.

(παρθενία, ἀσκητισμὸς). 9) Εὐσέβιο Καισαρείας: *Farina* (πολιτικὴ θεολογία). 10) Θεόφιλο Ἀντιοχείας: Χρήστου (ἄνθρωπος). 11) Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας: *Meinhold* (ἠθικὴ). 12) Ἰσίδωρο Πηλουσιώτη: Ἐρασμος (διδασκαλία), *Φωτράκης* (ἄρχοντες). 13) Ἰωάννη Κασσιανό: *Pichery* (ἠθικὴ). 14) Ἰωάννη Ὁρφανοτρόφο: *Janin* (γενικά) 15) Ἰωάννη Σιναΐτη: *Hauseri* (μοναχισμὸς). 16) Κύριλλο Ἀλεξανδρείας: *Dratsellas* (ἄνθρωπος καὶ κράτος). 17) Κύριλλο Ἱεροσολύμων: *Ciocoiu* (ἡ τελειότητα). 18) Μάξιμο Ὁμολογητὴ: *Georgescu* (ἀγάπη). Σωτηρόπουλος (ἡδονή, ἰδύνη), *Worobjew* (ἠθικὴ). 19) Παχώμιο: *De Mendieta* (κοινὸ βίο), *Amelineau* (κοινὸ βίο). 20) Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο: *Volker* (θεωρία καὶ πράξη). 21) Συνέσιο Κυρήνης: *Lacombrade* (βασιλεία). 22) Μ. Φώτιο: *Γιούλτσος* (διαπροσωπικὲς σχέσεις), *Μπόνης* (φιλία), *Μπουγάτσος* (ἄρχοντας). 23) Ψευδο-Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη: *Goltz* (ἱεραρχία). 24) Ὀριγένη: *Alfaric* (κοινωνικά), *Baray* (ἠθικά), *Capitaine* (παρθενία, γάμος), *Crouzel* (παρθενία, γάμος), *Στεφανίδης Δ* (κοινωνικά)

ἐκεῖνος τῇ φτώχεια, ἔφριξε καὶ κλαίει βλέπω κι ἐγὼ τῇ φτώχεια καὶ πηδάω (ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό μου) καὶ χαίρομαι. Λοιπὸν ἀλλοιώτικα βλέπουν οἱ χριστιανοὶ τὰ πράγματα, καὶ ἀλλοιώτικα) οἱ ἄπιστοι¹⁴⁸.

Β'. Προεισαγωγικὰ προβλήματα.

Ἀναφέρω τέσσαρα προβλήματα. Γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουμε ουστὰ ὅλα τὰ κοινωνικὰ προβλήματα πρέπει πρῶτα νὰ λύσουμε οὐτὰ τὰ τέσσαρα: 1) Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ λύσει τὰ κοινωνικὰ προβλήματα; (Γενικά). 2) Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη νὰ ἐπηρεάσει τὸν ὕλικό κόσμο, καὶ μὲ τὴν ἀγάπη νὰ ἐπηρεάσει

148. Νεῖλου, Ἐπιστολὴ Α' 229 (Μ 79, 165D). Ἡ Ι. Χρυσόστομος, Μ 48, 1020. Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος λέει «Χωρὶς ἀγάπης, κἂν γένηται τὰ προστάγματα... καὶ τὰ μεγάλα χαρίσματα... ἀνομίας ἔργα λογισθήσεται». (Μ. Βασ., Περὶ βαπτίσματος, 1, 2, 25. Μ 31, 1568). Σύγκρινε π χ τὴν χριστιανικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ σκέψη τοῦ Κάριλ Μάρξ. Γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὸν ὀρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς θεωρίας τοῦ ὕλισμου, «ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸ πὸν τρώει» (L. Feuerbach, «Der Mensch ist was er isst»). Ὁ Μαρξ λέει: «Ὅ,τι διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῶα, δὲν εἶναι ἡ συνειδησις ἢ ἡ θρησκεία, ἀλλ' ὁ τρόπος παραγωγῆς τῶν μέσων ζωῆς» (K. Marx, Die deutsche ideologie, στὸ Die frühschriften. Hsgh. Von S. Landshut, Alfred-Klöner-Verlg. Stuttgart 1971, σ. 347). Ἐνῶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λένε: «Ἀρχῶν κτίσεως ἐχειροτονήθης, ἄνθρωπε «Τῶ ὄντι μικρὸς διάκοσμός ἐστίν ὁ ἄνθρωπος». (Μ. Βασίλειος, Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, Α' 8. Β' 12. Μ 30, 20 Β. 30, 57Α). «Δύο ἀκροτήτων μέσον ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον, τῆς τε θείας καὶ ἀσωμάτου φύσεως καὶ τῆς ἀλόγου καὶ κτηνώδους ζωῆς» (Προκόπιος Γαζαίος, Εἰς τὴν Γένεσιν, Γεν Α' 86. Μ 87 Α, 128C). «Ὅγε ἐαυτῶ ζῶν μόνον καὶ πάντων ὑπερορῶν, περιττός ἐστι, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπος, οὐδὲ τὸ γένους τοῦ ἡμετέρου». (Ι. Χρυσόστομος, Υπόμνημα εἰς τὸν Ἄγ. Ματθαῖον, ΟΖ' 6, Μ 58, 710). «Ἀνθρωπος ἐστίν, οὐχ ὅστις ἀπλῶς χεῖρας καὶ πόδας ἔχει ἄνθρωπου, οὐδ' ὅστις λογικὸς μόνον, ἀλλ' ὅστις εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν μετὰ παρησίας ἀσκεῖ». (Ι. Χρυσόστομος, Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεισθαι, Β' Ι Μ 49, 232) Κατὰ τὸν Μαρξ «ἡ "παραγωγὴ" τῶν ἰδεῶν, τῶν παραστάσεων, τῆς σκέψεως εἶναι μίᾳ ἄμεσος ἀπόρροια τῶν ἀνθρώπων» (στὸ Die Deutsche Ideologie, ἐν ἄν. σ. 348 ἐξ), ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός λέει: «Τῶν ἐκουσίων κακῶν τὰ ἀκουσία εἰσὶν ἔκγονα» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 92. Μ 94, 1193Α). «Τὸ διάφορον τῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ νοήματος τῆς ἱστορίας μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ μαρξισμοῦ φαίνεται καθαρώτερον ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλου εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς φορᾶς. Διὰ τὸν μαρξισμόν ὁ Χριστὸς εἶναι ἓνα τίποτε, ἐνῶ διὰ τὸν Χριστιανισμόν εἶναι τὸ πᾶν κατὰ κυριολεξίαν» (Σ' Ἀγουρίδου, Τὸ νόημα τῆς ἱστορίας κατὰ τὸν μαρξισμόν, στὸ «Ὀρθόδοξος Πνευματικότης. Χριστιανισμὸς-Μαρξισμὸς» (Θεσσαλονίκη, 1968), σ. 122) Σαφέστατα π χ μιλάει γιὰ τὴν διάφορον θεώρησιν τοῦ κόσμου καὶ ὁ σημερινὸς Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Γαλλίας Georges Marchais «Ἐμεῖς οἱ κομμουνιστὲς διακηρύσσομε μίᾳ φιλοσοφία ὕλιστικὴ καὶ διαλεκτικὴ. Δὲν θέλομε νὰ δημιουργοῦμε τὴν αὐταπάτην σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο Ἐνάμεσα στὸν Μαρξισμό καὶ στὸν Χριστιανισμό δὲν ὑπάρχει δυνατότητα θεωρητικῆς συμφιλίωσης, οὔτε δυνατότητα κοινῆς ἰδεολογικῆς γραμμῆς. Οἱ κομμουνιστὲς ἐργάτες ἔχουν τὴ δική τους θεώρησιν τοῦ κόσμου καὶ οἱ καθολικοὶ (χριστιανοὶ) ἐργάτες ἔχουν τὴ δική τους»

τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; (Εἰδικά) 3) Ἡ πίστη σώζει τὸν ἄνθρωπο, ἢ τὸ ἐμπρακτὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸν ἄλλο ἄνθρωπο; Καὶ 4) Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός, ὁ προορισμός, τοῦ ἀνθρώπου;

1. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ λύσει τὰ κοινωνικὰ προβλήματα; (Γενικά).

Ὁ ἄνθρωπος μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση, νοιώθει τὴν ἀδυναμία του. Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀδυναμία του αὐτὴ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκφράζει τὴ σκέψη του: «Δὲν μπορῶ νὰ νοιώσω τίς ἴδιες μου τίς πράξεις, γιὰτὶ δὲν κάνω αὐτὸ πὸν θέλω, ἀλλὰ κάνω ἐκεῖνο πὸν μισῶ... Ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά δὲν ἐνεργῶ πιά ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία πὸν μένει μέσα μου. Γιὰτὶ ξέρω πὸς δὲν μένει τίποτα καλὸ μέσα μου, δηλαδὴ στὴ σάρκα μου. Ὑπάρχει ἡ θέληση νὰ κάνω τὸ καλὸ, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνω, γιὰτὶ δὲν κάνω τὸ καλὸ πὸν θέλω. Τὸ καλὸ πὸν δὲ θέλω, αὐτὸ κάνω. Κι ἂν κάνω αὐτὸ πὸν δὲ θέλω, τότε δὲν ἐνεργῶ πιά ἐγὼ ἀλλ' ἡ ἁμαρτία πὸν μένει μέσα μου»¹⁴⁹. Δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος, ἀκριβῶς γιὰτὶ ἔχει μίᾳ ἀδυναμία στὴ βούληση, στὴν πράξιν κάνει αὐτὸ ἀκριβῶς πὸν δὲ θέλει, «ἐκεῖνο πὸν μισεῖ». Κι αὐτὸ γιὰτὶ 1) τὸ λογικὸ του ἔχει σκοτισθεῖ - τοῦτο εἶναι συνέπεια τῆς ἁμαρτίας, π.χ. τοῦ ἐγωισμοῦ 2) Ὁ ἄνθρωπος στὶς σχέσεις του μὲ τὸ Θεὸ καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴν ὕλική του φύσιν «δὲν ξέρει τί κάνει»¹⁵⁰ μερικὲς φορές. Καταλήγει στὴν ἀποτυχία, στὸ ἀνυπολόγιστο, στὸ ἀπρόβλεπτο, ἂν καὶ οἱ προθέσεις του εἶναι εὐλαχινεῖς.

Ὅποιοι ὅμως πιστεῦσι πραγματικὰ στὸ Χριστὸ (εἶναι βέβαια πὸν ρεαλιστὴς ἀπὸ κάθε ἄλλον) ἀναγνωρίζουσι τὴν ἀδυναμία του καὶ καταφεύγουσι μὲ τὴν μετάνοιαν στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὺς ὅμως πὸν δὲν πιστεῦει, δὲ δίνει λογικὴ καὶ πρακτικὴ λύση στὸ ἀδιέξοδο πὸν κατέληξε. Κι ἀκόμη ξανακάνει συνήθως τὰ ἴδια κατ' ἀρχὴν σφάλματα (π.χ. μὲ τὸν ἐγωισμό του), καὶ ἐπειτα ἀπὸ κόπο καὶ πολλὰς θυσίας καταλήγει στὸ ἴδιο ἀδιέξοδο¹⁵¹. Γι' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν νομί-

149. Ρωμ. ζ' 15-20. «Ὁ κατεργάζομαι τὸ γινώσκω. Οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ. Νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκουσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἐστίν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιεῖν ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν τοῦτο πράσσω. Εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκουσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία».

150. Ἰδὲ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τ. Ι (Ἀθήναι, 1959), σ. 548.

151. Νομίζω παραστατικὸς τοὺς στίχους τοῦ ἑλληνα ποιητῆ Βερτίν:

—Τόσος δρόμος τόσοι κόποι!
σὲν τί νᾶναι πὸν ζητᾶτε
νυχτωμένοι στρατοκόποι;
—Φῶς ζητᾶμε, Φῶς, διαβάτη.
Πήραμ' ἓνα γιδοστράτι,

ζω πώς είναι χαρακτηριστικό αυτό που είπε ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: Αύτους που αγαπούν το Θεό «τους ωφελούν κι αυτά που νομίζουν πως είναι βλαβερά. Έτσι αυτούς που δεν Τον αγαπούν τους βλάπτουν και τα ωφέλιμα»¹⁵².

Το ίδιο ακριβώς ισχύει και στην προσπάθεια του ανθρώπου για να λύσει τα κοινωνικά προβλήματα.

«Ο Θεός «έκανε ελεύθερο καλέν' απ' τους ανθρώπους για να 'χει την εξουσία να διαθέτει τον εαυτό του όπου θέλει, ή στο κακό που είναι παρόν, ή στο καλό που είναι στο μέλλον» (ΨευδοΚλήμης)¹⁵³. Δηλαδή «ο Θεός έκανε τον άνθρωπο ελεύθερο και αυτεξούσιο» (Θεόφιλος Άντιοχείας)¹⁵⁴. «Ο άνθρωπος όμως παραβίασε την εντολή του Θεού και «όπως οι βασιλιάδες απολούν απ' την εξουσία αυτούς που δεν υπακούουν στις διαταγές τους, έτσι κι ο Θεός έκανε στον άνθρωπο. Τον απέλυσε τότε απ' την εξουσία» τής φύσεως (Ι. Χρυσόστομος)¹⁵⁵. Τότε «ή κτίση (του Θεού) που 'ταν υποταγμένη (στον άνθρωπο) επαναστάτησε (έναντίον του), που ο Θεός τον είχε εγκαταστήσει άρχοντα (εξουσιαστή)» (Ιωάννης Δαμασκηνός)¹⁵⁶. Έπειδή, «ο Άδάμ προσέβαλε την τιμή του νομοθέτη ...είναι καλύτερα να βγει αυτός απ'

και χυθήκαμε στα σκότη,
απ' την πρώτη μας τή νιότη,
και ζητάμε κι' όλο πάμε
κι' όσο πάμε και ζητάμε
Πόσα χρόνια πώς τώρα;
Μέτρησέ μας τ' αν μπορείς
Με την ίδια πάντα φόρα,
στο σκοτάδι, σ' αστροφώς,
τριγυρνάμε σαν αλγότες,
νυχτωμένοι, παρωπίτες,
και γυρεύουμε το φώς

(Γ. Βερίτης, Ζητώντας το φώς, στο π. Άκτινες, 1939, σ. 55). Ίδε και τη σκέψη του Χαμμερσκόλντ: «Διάλεξες και πάλι τον εαυτό σου — και άνοιξες την πόρτα προς το χάος. Το χάος, στο οποίο βρισκόσαι, όταν το χέρι του Θεού, δεν επαναπαύεται στο κεφάλι σου» (Dag Hammarskjöld, Δείχτες πορείας Μετ. άρχιμ. Εύσεβιου (Σεργίου) Βίττη Οι Έκδόσεις των Φίλων (Άθήναι 1969), σ. 99). Και ο Π. Μελιτής-Α.Ν. Τσιριντάνης γράφει: «Από πολλών απόψεων, ή ιστορική πορεία του ανθρώπου απο τελεί προσπάθειαν, περι τής οποίας είναι εκ των προτέρων βέβαιον ότι θα αποτύχει. Και θα αποτύχει ο άνθρωπος τότε ακριβώς, όταν φαίνεται ότι εθραιώμνευσε. Είναι ίσως αυτό ή ιστορική τιμωρία του ανθρώπου, διότι δεν θέλει να είναι άνθρωπος, αλλά ζητεί να είαι «κτηνώδης» είτε άγγελος!» (στο π. Συζήτησις, 1961, σ. 25).

152. Ιωάν. Χρυσόστομου. Είς την προς Ρωμαίους, ΙΕ' Ι (Μ 60, 541)

Ίδε και Ψαλ ριστ' (ρζ') 1

153. ΨευδοΚλήμης, Όμιλία, ΙΕ' 7 (Β 1, 184,30).

154. Θεοφίλου Άντιοχείας, Προς Αυτόλυκον. Β' 27 (Β 5, 39,30)

155. Ιωάν. Χρυσόστομου, Είς την Γένεσιν Δ' 1. (Μ 51, 593)

156. Ιωάν. Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής τής Όρθοδόξου πίστεως, Β' 10 (Μ 94, 909Α).

τον παράδεισο, για δύο λόγους: «Ο μόν ένας, μήπως με την παράκαιρη τρυφή και την ακαθοδήγητη απόλαυση, φθάσει να καρρακυλήσει σε χειρότερα παραπτώματα, κι ο δεύτερος. ...» (Μ. Φώτιος)¹⁵⁷. Τώρα οι άνθρωποι στη γή είναι «σαν παραστικοί και σαν ξένοι» (ΨευδοΙουστίνος)¹⁵⁸.

«Όλοι οι άνθρωποι νοιώθουν τέλεια πως έδω στη γή είναι παραστικοί. Ο άνθρωπος όμως προσπαθεί να καλύτερεύσει τη ζωή του στη γή, να δώσει λύσεις στα προβλήματά του γενικά, και ιδιαίτερα στα κοινωνικά του προβλήματα. Αυτό βέβαια τον τιμά. Και μόνη όμως αυτή ή συνεχής και επίμονη προσπάθειά του (άσχετα απ' το αποτέλεσμα - θετικό ή άρνητικό) δείχνει την υποσυνείδητη πίστη κάθε ανθρώπου στην προέκταση τής επίγειας ζωής του, την υποσυνείδητη πίστη στην αιώνια ζωή. Γι' αυτό ρυθμίζει τις προσπάθειές του υποσυνείδητα έστι, sub specie aeternitatis.

«Αν δεχθούμε την άποψη, πως δεν υπάρχει ζωή μετά το θάνατο, ή κουραστική προσπάθεια, που είναι τέλεια αποτυχημένη ή ελάχιστα επιτυχημένη, καταντά μια άνόητη, παράλογη και άσκοπη άτομική θυσία, αφού ο ίδιος που θυσιάζεται, συνήθως πεθαίνει και δεν προφθάνει να απολαύσει έστω και για λίγο τις ισόβιες θυσίες του, γιατί πεθαίνει»¹⁵⁹.

«Ο άνθρωπος όμως, που αναγεννήθηκε πνευματικά και απολυτρώθηκε με την πίστη του στο Χριστό, προσέχει πως «τίποτα δε γίνεται χωρίς το Θεό» (Διδαχή)¹⁶⁰, και «για το Θεό τίποτα δεν είναι αδύνατον»¹⁶¹, γιατί «ο Θεός ό,τι θελήσει μπορεί να το κάνει»¹⁶², ενώ ο άνθρωπος όπως είπαμε, πολλές φορές «κάνει εκείνο που μισεί», αυτό που δε θέλει. Για τον άνθρωπο που αναγεννήθηκε, ή συναίσθηση τής αδυναμίας του είναι μια δευτερεύουσα αίτια για να προσκολληθεί και να εμπιστευθεί τον παντοδύναμο Θεό. Γιατι ή αξιολογικά πρώτη αίτια (που είναι και ουσιαστικά ή μόνη αίτια) είναι ή αγάπη του στο Θεό.

«Ο άνθρωπος προσπαθεί να βρει τους νόμους τής (ύλικής) φύσεως και να ωφεληθεί απ' αυτούς. Ο άνθρωπος που δεν πιστεύει φθάνει μέχρι να τους γνωρίσει και να τους χρησιμοποιήσει. Ένώ αυτός που πιστεύει προχωρεί και πέρ' απ' τη χρήση. Βλέπει μέσ' απ'

157. Μ. Φωτίου, Άμφιλόγια, 23 (Μ 101, 169Β).

158. Ψευδο-Ιουστίνου, Προς Διογνητον, 5,5 (Β 2, 253, 16). Πρβλ Α' Πέτρο β' 11.

159. Και ή αντίληψη, πως το άτομο θυσιάζεται για το σύνολο τής ανθρωπότητας, είναι άνόητη και παράλογη, χωρίς την πίστη στην αιωνιότητα του ανθρώπου

160. Διδαχή τών Δώδεκα Άποστόλων, 3,10 (Β 2,216,27).

161. Λουκ. α' 37.

162. Κλήμεντος Άλεξ, Στρωματείς, 7,7 (Β 8, 263, 39)

τους νόμους τὸ Δημιουργό, τὸν εὐγνωμονεῖ, γιατί Αὐτός τοῦ ἔδωσε τὴ δυνατικότητα νὰ γνωρίσει τὰ ἔργα Του (μετὰ τὸ ἀκατακυριεύσατε τῆς γῆς)¹⁶³, καὶ μετὰ τὰ ἔργα Του Αὐτὸν τὸν ἴδιο. Ὁ ἄνθρωπος στὸ τέλος φωνάζει, μετὰ θαυμασμό ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας»¹⁶⁴. Λιγότερο ὅμως γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τοὺς νόμους τοῦ πνεύματος (τῆς πνευματικῆς φύσεως), γιατί ἀπ' τὴ μιὰ ἀποψη λίγο ἔχει ἀναπτυχθεῖ πνευματικά, κι ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ φύση τοῦ πνεύματος εἶναι τὸ οὐσιαστικότερο, τὸ ἀξιολογικὰ πρῶτο στοιχεῖο τοῦ σύμπαντος (κατὰ τὴ χριστιανικὴ ἀντίληψη), καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ δυσκολότερο. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πῶς ὁ ἄνθρωπος λιγότερο προσπαθεῖ νὰ γνωρίσει τοὺς νόμους τοῦ πνεύματος ἀπ' τοὺς νόμους τῆς ὕλης (τῆς φύσεως), τοῦ ὕλικου κόσμου.

Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα, καὶ προπάντων τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, ἔχουν μιὰ πνευματικὴ ἀποψη, ἢ καλύτερα ἡ πνευματικὴ τους ἀποψη εἶναι ἡ σπουδαιότερη. Κι ἂν δὲν ἱκανοποιηθεῖ ἡ πνευματικὴ αὐτῆ ἀποψη, ἡ λύση τους εἶναι ἀδύνατη.

Ὅταν λέμε λύση τοῦ προβλήματος ἐνοοῦμε ἓναν τρόπο γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν οἱ διαφορές, γιὰ νὰ ζήσουν εὐτυχισμένοι οἱ ἄνθρωποι. Τὸ θέμα λοιπὸν ἐντοπίζεται κυρίως στὸ ἐρώτημα: Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ λύσει πνευματικὰ προβλήματα; Ἡ μπορεῖ νὰ λύσει τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦνται ἀπ' τὶς πνευματικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων;

Ἡ ἀνθρώπινη πείρα μᾶς βεβαιώνει πῶς μόνη ἡ λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ λύσει τὰ προβλήματα τῶν πνευματικῶν σχέσεων, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἀνθρώπινη θέληση. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως (ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος) προσέχει πῶς ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν πτώση δὲν ξέρει τί κάνει καὶ (κάνει ἐκεῖνο ποὺ μισεῖ)¹⁶⁵. Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἀναγεννήθηκε πνευματικά, δὲν εἶναι βέβαιος πῶς θὰ μπορέσει νὰ λύσει τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται στὶς πνευματικὲς του σχέσεις καὶ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, ἀφοῦ δὲν κάνει πάντοτε ὅ,τι θέλει, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας. Συνήθως ἀντὶ γιὰ πρακτικὲς λύσεις καταπᾶ στὸ ἀδιέξοδο, καθὼς εἶπαμε.

Ἐνῶ ὁ ἀναγεννημένος χριστιανός, ὁ πρακτικὸς χριστιανός, νοιώθει τὴν ἀδυναμία του καὶ ζητάει τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὴ θεῖα Χάρη. Μ' αὐτὴν κατορθώνει νὰ δυναμώσει τὴ βούλησή του γιὰ μιὰ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Τώρα ἔχουμε μιὰ ἀντικειμενικὴ βάση γιὰ τὴ συνεννόηση τῶν ἀνθρώπων. Ὅχι τὴ λογικὴ τους, ἀλλὰ τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀντικειμενικὴ βάση, εἶναι κοινὴ βάση γιὰ τὴ συνεννόηση μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ἢ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή διαγράφεται τὸ ἀτομικὸ στοιχεῖο, τὸ ἐγώ, ποὺ

163. Γεν. α' 28.

164. Ψαλ. ργ' 24.

165. Ρωμ. ζ' 15-20.

εἶναι ἡ βάση γιὰ τὶς διαφωνίες, κ' ἔτσι προετοιμάζεται ἡ συνεννόηση.

Κι ὅπως ἀνέφερα, ὁ καθηγητὴς Ἀλ. Τσιριντάνης λέει: «Τὸ ἀτομικὸ συμφέρον δὲ θολώνει τὸ μάτι τοῦ χριστιανοῦ καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ κρίνει ἀμερόληπτα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ χριστιανὸς ἐμφανίζεται ὡς ἀντικειμενικὸς κριτὴς, σ' ἓνα θέμα ποὺ οἱ ἄλλοι τὸ βλέπουν καὶ τὸ συζητοῦν ὡς διὰ δικαίω»¹⁶⁶.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι βέβαιος πῶς ὁ Θεὸς προνοεῖ, ὄχι μόνον γενικὰ γιὰ τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸν ἀτομικὰ. Προνοεῖ μέχρι καὶ τὴν τελευταία λεπτομέρεια, ἀφοῦ ὅπως εἶπε ὁ Κύριος «ὡμῶν καὶ αἱ τρίγες τῆς κεφαλῆς πάσαι ἠριθμημέναι εἰσίν»¹⁶⁷. Γιατὶ «τίποτα δὲν εἶναι ἀπρονοήτο, τίποτα δὲν εἶναι παραμελημένο ἀπ' τὸ Θεό» ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς προσέχει τὰ πάντα» (Μ. Βασίλειος)¹⁶⁸.

Οἱ χριστιανοὶ εἶναι ἀκόμη βέβαιοι πῶς τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πνευματικὸ τους συμφέρον, καὶ ἀποφασίζουν ὅτι καὶ οἱ «τρεῖς παῖδες»: «Συμφωνῶ μετὰ τὴ θέληση τοῦ Δεσπότη» (Θεοδώρητος ὁ Κύρου)¹⁶⁹. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπρέπει νὰ πεισθεῖ (νὰ καθυσυχάσει) πῶς ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον μας. Νὰ μὴ ζητάει ἀκόμη (νὰ μάθει) τὸν τρόπο (ποῦ θὰ ἔρθει τὸ συμφέρον του), μῆτε ἐπειδὴ δὲν ξέρει τὸν τρόπο (αὐτόν), νὰ στενοχωριεῖται ἢ νὰ λιγοφυχάει. Γιατὶ οὔτε μπορεῖ νὰ τὰ ξέρει ὅλα, οὔτε συμφέρει τὸ πρῶτο, γιατί εἴμαστε θνητοί· τὸ ἄλλο, γιατί σύντομα θὰ καταλήξουμε στὴν ἀπόγνωση» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁷⁰. «Γι' αὐτὸ λοιπὸν βλέποντας τὴν κηδεμονία τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε τι ποὺ γίνεται, μὴ ἀνακατεύεσαι σὲ ξένες ὑποθέσεις (καὶ πολυπραγμοεῖς) γιὰ κάθε τι ποὺ γίνεται. Ἄν ὅμως θέλεις νὰ ἀνακατεύεσαι σὲ ξένες (τοῦ Θεοῦ) ὑποθέσεις, τὴν εὐσέβεια πάρε γιὰ συνεργάτη στὴν πολυπραγμοσύνη σου» (Θεοδώρητος Κύρου)¹⁷¹.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι βέβαιος πῶς θὰ θριαμβεύσει καὶ στὴ γῆ, ἀφοῦ θὰ ὑπερικήσει κάθε ἐμπόδιο. Πιστεύει στὰ λόγια τοῦ Κυρίου

166. Π. Μελίτης - Α. Ν. Τσιριντάνης, στὸ π. Ἀκτίνες, 1949, σ. 305. Καὶ ἄλλοῦ ὁ ἴδιος προσθέτει: «Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος παραπονεῖται, πῶς ὁ χριστιανὸς εἶναι ἀμελέτητος στὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς ζωῆς. Καμμιά φορὰ μάλιστα δὲν ξέρει κἄν ἢ δὲν ὁμολογεῖ τὴν ἀμελετησιά του καὶ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ λέει, ὡς συνθήματα καθοδηγητικὰ γιὰ τὰ σύγχρονα ἀνθρώπινα προβλήματα... μὰ κυριολεκτικῶς ὅτι τοῦ κατεβῆ! Κι αὐτὰ, ἀρπάζοντας ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ κει χωρὶς τῆς Γραφῆς ἢ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς εἰρμό καὶ πρὸ πάντων χωρὶς δέος γιὰ τὶς φοβερὲς συνέπειες μιᾶς τέτοιας προχειρολογίας». (Μελίτης - Τσιριντάνης, Γιὰ ν' ἀνοίξη ὁ δρόμος, στὸ π. Ἀκτίνες, 1954, σ. 483).

167. Ματθ. ι' 30.

168. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ἐξαήμερον, ζ' 5 (Μ 29, 157D).

169. Θεοδώρητος Κύρου, Περὶ προνοίας, Η' 6 (Μ 83, 712C).

170. Ἰ. Χρυσόστομος, στὸ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος ΙΗ' 9 (Μ 91, 829B).

171. Θεοδώρητος Κύρου, Περὶ προνοίας, ΣΤ' 9 (Μ 83, 665A).

του Ἰησοῦ: «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹⁷², γιατί, πρόσθεσε, «τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν»¹⁷³, κι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος πρόσθεσε: «Ὅπου εἶναι παρὸν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀπὸ πλήρινα (δοχεῖα-ἄνθρωποι) τὰ μετατρέπει σὲ χρυσά»¹⁷⁴.

Ὡστε ὁ ἀναγεννημένος χριστιανὸς εἶναι βέβαιος πὼς τελικὰ θὰ λύσει τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ὅχι γιατί ἔχει ἰκανότητες, ἀλλὰ με τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, γιατί «πάντα δυνατὰ τῷ πιοτεύνοντι»¹⁷⁵, ἀφοῦ ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ «χρυσὰ ἀπὸ πλήρινα μετατρέπει» τὰ δοχεῖα¹⁷⁶. Ἀπ' τ' ἄλλο μέρος ὁ μὴ χριστιανός, ἐνῶ προσπαθεῖ, ἴσως πιὸ ἐντατικὰ ἀπ' τὸ χριστιανό, δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ τὸ πετύχει. Κι ὅταν ἀποτύχει, στὸ σύνολο τῆς προσπάθειάς του ἢ σ' ἓνα μέρος ἀπ' αὐτή, δὲν κατορθώνει νὰ βρεῖ τὴ βαθύτερη αἰτία τῆς ἀποτυχίας του (δηλαδὴ τὴν ἀμαρτία, τὴν ἔλλειψη τῆς συνεργασίας με τὸ Θεό). Γι' αὐτὸ μ' ὄλες τὶς τεράστιες καὶ συνεχεῖς προσπάθειές του ζεῖ με τὴν ἀγωνία, γιατί «καὶ τὰ ὀφέλιμα (τὸν) βλάπτουν»¹⁷⁷. Δὲν κατορθώνει νὰ ἀποκτήσει τὴν εὐτυχία λύνοντας ὅλα τὰ προβλήματά του (καὶ τὰ κοινωνικά), καὶ συνέχεια παραπατάει. Δηλαδὴ δὲν πετυχαίνει νὰ φθάσει στὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς προσπάθειάς του - τὴν εὐτυχισμένη (καὶ πνευματικὰ) ζωὴ του πᾶν ὀτὴ γῆ. Κι ὅταν ἐπιτυγχάνει ἴσως μιὰ τεχνοκρατικὴ λύση σὲ μερικὰ σημεία στὰ κοινωνικὰ προβλήματα, δὲν φθάνει σὲ τέλεια, συνεχὴ καὶ ἀμεριμνη εὐτυχία, ἀλλὰ ζεῖ πάλι με τὴν ἀγωνία, δηλαδὴ χωρὶς πραγματικὴ εὐτυχία.

172. Ἰωάν. 1στ' 33.

173. Λουκ. ιη' 27.

174. Ἰωάν. Χρυσόστομος, Εἰς τὰς Πράξεις, Δ' 3 (Μ 60, 66)

175. Ματθ. θ' 23. Πρβλ. Β. Στογιάνου, Ἡ καταγωγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ κ λ π., σ. 190.

176. «Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ὅπως ἐρμηνεύθηκε ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό, περιλαμβάνει πολὺ περισσότερες δυνατότητες γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀπ' ὅσες περιλαμβάνει ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Μάρξ... Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε με ἀπέραντες δυνατότητες. Σ' αὐτὲς τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικοῦ ὄντος, ὡς συνόλου, συνίσταται, κατὰ τὴν πατερικὴ διδασκαλία, τὸ «κατ' εἰκόνα», κι ὄχι ἀπλῶς αἰεὶ τὸ νοερόν καὶ τὸ αὐτεξούσιον». Τὸ «κατ' εἰκόνα» ἔχει ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου νὰ υπερικήση τὴ φύσι καὶ νὰ κριαρχήσῃ ἐπάνω τῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς δέχεται τὸν παράδεισο σὰν κάτι ποὺ δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἡθικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ σὰν δῶρο τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ, ὄχι σὰν κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ φτιάξῃ ὁ ἄνθρωπος τέτοιος ποὺ εἶναι». Ἄγουρίδου, Ἡ μαρξιστικὴ κ λ π., σ. 140-142.

177. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, ΙΕ' 1 (Μ 60, 541)

2. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ με τὴ χριστιανικὴ πίστη νὰ ἐπηρεάσει τὸν ὕλικό κόσμο, καὶ με τὴν ἀγάπη νὰ ἐπηρεάσει τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; (Εἰδικά).

Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ θέματος ἐντάσσεται βέβαια στὸ πρόβλημα σχέσεις πνεύματος καὶ ὕλης.

Κατ' ἀρχὴν «γιὰ τοὺς καθαρὸς εἶν' ὅλα καθαρὰ, ἀν εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ» (Μ. Ἀθανάσιος)¹⁷⁸, ἀλλ' ὅμως «ἐμεῖς νομίζουμε ὅτι στὶς σωματικὲς ἐπιθυμίες ἡ διάθεση εἶναι τὸ κακὸ, κι ὅτι τὸ κακὸ δὲν βρίσκεται στὸ σῶμα, ἀφοῦ τὸ σῶμα δὲν εἶναι κακὸ» (Γρηγόριος Παλαμᾶς)¹⁷⁹ ἐνῶ «οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἄπιστοι, ἐπειδὴ μισοῦν τὴ σάρκα... θέλουν νὰ ἀπαλλαγῶν» ἀπ' αὐτὴ (Κλήμης Ἀλεξανδρινός)¹⁸⁰. Ἀλλωστε κι ὁ Θεὸς σ' ὅλους «εὐχάρισε ἐξίσου τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ ὕλικα με ἴση ἀξία (πρὸς τὰ πνευματικὰ)» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁸¹ καὶ «ὁ Σωτῆρας ὅπως γιάτρευε τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἔτσι (γιάτρευε) καὶ (τὰ πάθη) τοῦ σώματος. (Γιατί) ἀντίπαλος δὲν εἶναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ὁ διάβολος» (Κλήμης Ἀλεξανδρινός)¹⁸². Ἐμεῖς ὅμως περισσότερο «φροντίζουμε γιὰ τ' ἄψυχα καὶ παραμελοῦμε τὴν ψυχὴ» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁸³, ἐνῶ «οὔτε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς νὰ φωτίζεται ἀπ' τὸν Δημιουργό (τῆς), οὔτε τὸ σῶμα χωρὶς νὰ ἐνισχύεται ἀπ' τὴν ψυχὴ... Οὔτε τὸ σῶμα ἔχει δικό του θέλημα... ἐκτὸς (ἀπ' τὸ θέλημα) τῆς ψυχῆς... Ἀς ἐπιδιώξουμε πρῶτα νὰ καθοδηγήσουμε καλὰ τὸν ἑαυτὸ μας (ἀφοῦ εἴμαστε ποίμνιο Χριστοῦ, ἅγια ἡμᾶς - κοινωνία) καὶ νὰ ὑποτάξουμε τὴ σάρκα στὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ νικιέται τὸ καλύτερο ἀπ' τὸ χειρότερο... Καὶ πρῶτα με τὸν ἑαυτὸ μας νὰ εἰρηνεύσουμε μ' ἓνα συντονισμὸ σώματος καὶ ψυχῆς, νὰ καταστήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας ὄργανο στὸ ἓνα Πνεῦμα, τὸ Θεό... Τότε θὰ προσφέρουμε δωρεὰν τοὺς ἑαυτοὺς μας σὰν τοὺς τελευταίους δούλους καὶ γιὰ τὴν ὀφέλεια τῶν ἄλλων» (Συμεὼν Ν. Θεολόγος)¹⁸⁴.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ ὁ μὴ πιστὸς ἄνθρωπος με τὴν ἐπίμονη ἐργασία του νὰ ζωρίσει τὴν ὕλικὴ φύση κατόρθωσε νὰ κάνει πραγμα-

178. Μ. Ἀθανασίου, Πρὸς Ἀμμοῦν (Α' Κανονικὴ Ἐπιστολή) (Β 33, 81,13).

179. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὑπὲρ τῶν ἱερωδῶ ἡσυχάζόντων Α' 2,1 (Σ Ι, 393,10).

180. Κλήμεντος Ἀλεξ., Στρωματεῖς, Γ' 6 (Β 8, 32, 9).

181. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὸν ἄγιον Ἰωάννην, ΙΕ' 3. (Μ 59, 102). Πρβλ. καὶ τὴ σκέψη τοῦ Garaudy: «Οὔτε τὸ σῶμα, οὔτε τὸ πνεῦμα δὲν μποροῦν νὰ εἶναι εὐτυχισμένα χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.» (Γκαρωντό, ὅπου ἄν σ. 75).

182. Κλήμεντος Ἀλεξ., Στρωματεῖς Γ' 17 καὶ Δ' 14 (Β 8, 48, 20 καὶ 82,26).

183. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους, Γ' 4 (Μ 63,89).

184. Συμεὼνος τοῦ Ν. Θεολόγου, Βίβλος τῶν ἡθικῶν, ΣΤ' 34. ΙΑ' 692 (SC 129, 130. 378).

τικότητα κάπως τὴν εὐχὴ τοῦ Δημιουργοῦ του «καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς» τῆς γῆς¹⁸⁵. Δηλαδή κατόρθωσε νὰ ἐπηρεάσει κάπως καὶ νὰ ἐξουσιάσει μόνο τὸν ὑλικὸ κόσμο. Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἀπ' τὴν παρουσία του στὴ γῆ ἀγωνίζεται νὰ ὑποτάξει τὴ φύση, ἢ πρόδοδος του εἶναι πολὺ μικρὴ· οἱ κατακτήσεις του εἶναι μόνο στὰ ἐπουσιώδη, στὰ δευτερεύοντα - εἶναι μόνον στὶς λεπτομέρειες. Στὰ βασικά καὶ τὰ σπουδαῖα μένει πάντα ὁ ἀδύνατος καὶ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος. Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ δὲν πιστεύει εἶναι πὼς δὲν γνωρίζει τέλεια τὰ δρια τῆς δυνάμης καὶ τῆς ἀδυναμίας του¹⁸⁶. Δὲν χρησιμοποιεῖ δηλαδή τὴ μέχρι τώρα πείρα του, καὶ νομίζει ὅτι εἶναι βέβαιον πὼς θὰ κατορθώσει (ἴσως σύντομα) νὰ γίνῃ ἀπόλυτος κύριος στὴν ὑλικὴ φύση μὲ τὴν προσπάθειά του (μὲ τὶς γνώσεις του) καὶ μόνο. Γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση λέει ὁ ΨευδοΝεῖλος: «Δὲν μπορούμε νὰ δοῦμε τὸ κατάντημα τῆς ὕλης γιατί μᾶς ἐξαπατᾷ ἡ προσπάθεια, ἀφοῦ μιὰ φορά νικηθήκαμε ἀπ' τὴ ματαιότητα τῶν παρόντων»¹⁸⁷.

Ὁ ἀναγεννημένος ὅμως, ὁ πιστὸς χριστιανός, χρησιμοποιεῖ καὶ αὐτὸς τὶς ἀνθρώπινες γνώσεις καὶ διαθέτει τὴ σχετικὴ κυριαρχία στὴν ὑλικὴ φύση, ἀλλὰ δὲν σταματᾷ ἐκεῖ, γιατί μπορεῖ νὰ φθάσει σὲ μιὰ πλήρη ἐπιβολὴ στὴν ὑλικὴ φύση, χρησιμοποιώντας βέβαια τὴ θεία δύναμη. Καὶ φθάνει ἐκεῖ γιατί γνωρίζει τὰ δρια τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, ἀλλὰ καὶ ἀναγνωρίζει τὴν πηγὴ τῆς δυνάμης, δηλαδή τὸ Θεό. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου στὴν ὑλικὴ φύση εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ πίστις στὸ Θεό. Ὁ Κύριος εἶπε: «Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ἔρει τούτῳ μεταβῆθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ καὶ μεταβήσεται» καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν»¹⁸⁸. 2) Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ὁ Θεὸς πρέπει νὰ θέλει ὅ,τι θέλουμε κ' ἐμεῖς· νὰ συμπίπτει ἡ θέλησή μας μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Καὶ 3) ὅ,τι ἐπιθυμοῦμε, πρέπει νὰ μᾶς ὠφελεῖ πνευματικά· τότε καὶ ὁ Θεὸς τὸ θέλει. Ἀναφέρω σὰν μιὰ ἐνδειξὴ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου: «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται πνευματικά, (τότε) καὶ ἡ (ὕλική) δημιουργία συμμετέχει στὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου»¹⁸⁹.

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐξασφάλισης τῶν ἀπαραιτήτων γιὰ τὴ ζωὴ ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὁ ἀναγεννημένος χριστιανὸς σκέπτεται ὅτι ὁ

185. Γεν. α' 28.

186. Πρβλ. τὶς σκέψεις τῶν Ἀποστόλων 1) ὅταν ἐπέστρεψαν δύο-δύο ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τους γιὰ τὴν ἀγγελία τῆς ἀφίξεως τοῦ Μεσσία: «Καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματι Σου» (Λουκ. ι' 17) 2) μετὰ τὴν ἀποτυχία τους (περισσότερο ἀπὸ ἑνὴ μαθητὴς) νὰ θεραπεύσουν τὸ σεληνιαζόμενο νέο (Ματθ. ιζ' 14-21). Ἐπίσης λησμονήσαν οἱ Ἀπόστολοι τὸν χορτασμὸ τῶν πεντακισχιλίων (Ματθ. ιστ' 5-10).

187. ΨευδοΝεῖλου, Λόγος ἀσκητικὸς, 67 (Μ 79, 801Α).

188. Ματθ. ιζ' 20-21.

189. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὴν Γένεσιν, ΚΒ' 5 (Μ 53, 193).

Θεὸς «ὅταν μᾶς δεῖ νὰ μὴ εἶμαστε προσηλωμένοι στὰ βιωτικά, τότε ἀκριβῶς μᾶς τὰ δίνει» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁹⁰, γιατί ὁ Κύριος εἶπε «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην Αὐτοῦ, καὶ αὐτὰ πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»¹⁹¹. Ἐνῶ ὁ μὴ χριστιανὸς ἐλπίζει στὴν προσωπικὴ του φροντίδα καὶ μόνο, ἔστω γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τ' ἀπαραίτητα.

Χαρακτηριστικὰ ὁ Νεῖλος λέει: «Γιὰ τὸ ὅτι (ὁ ἄνθρωπος) δὲν πρέπει νὰ πολυφροντίζει γιὰ τὸ ντύσιμο, ἢ τὸ φαγητό, νομίζω πὼς εἶναι περιττὸ νὰ τὸ γράψω... Εἶναι βέβαια ὅπως διόλου τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὸ ποὺ κάνουν οἱ εἰδωλόατροι καὶ οἱ ἄπιστοι, ποὺ περιφρονοῦν τὴν πρόνοια τοῦ Δεσπότη, ἀφοῦ (τὸν ἴδιο) τὸ Δημιουργὸ ἀρνοῦνται· στοὺς χριστιανούς ὅμως ἡ τέτοια (ἀντίληψη) εἶναι τέλεια ξένη», ἐχθρική¹⁹². Δηλαδή γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν ἰσχύει τὸ «ἐμεῖς ἀνατρέψαμε τὴν τάξιν (τὴν ἱεραρχία) καὶ ζητᾶμε (μόνο) τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς· γι' αὐτὸ οὔτε αὐτὰ, οὔτε ἐκεῖνα (τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ) ἔχουμε» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁹³. Ἄλλ' «ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὰ οἰκονομεῖ» καὶ ἡ μὲν ἀνθρώπινη φροντίδα, ἐὰν δὲν βοηθηθεῖ ἀπ' τὸ Θεό, καὶ ἀνάγκη στὸ τέλος ἀποτυγχάνει. Ἐνῶ ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς τὴν ἀνθρώπινη φροντίδα, παρέχει τέλεια τὰ ἀγαθὰ» (ΨευδοΝεῖλος)¹⁹⁴. Ἐνῶ «ἂν Ἐκεῖνος μᾶς ἐγκαταλείπει, οὔτε ἡ φροντίδα (μας), οὔτε ἡ μέριμνά (μας), οὔτε ὁ κόπος (μας) - οὔτε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὰ τέτοια, οὔτ' ἓνα - δὲ θ' ἀποδειχθεῖ (ἄξιο νὰ μᾶς βοηθήσει), ἀλλ' ὅλα θὰ ἔχουν γίνῃ ἄφαντα» (Ἰ. Χρυσόστομος)¹⁹⁵.

Ὡστε σωστὰ ὁ πιστὸς χριστιανὸς διακηρύσσει μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμουντί με Χριστῷ»¹⁹⁶.

Τὸ σπουδαιότερο σημεῖο γιὰ τὴ λύση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων εἶναι γενικὰ οἱ ψυχικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὄχι τὸ ἂν ὑπάρχουν ἢ δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Γιατὶ ἡ μὲν ἐπάρκεια

190. Ὅπου ἂν., Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους, Κ' 4 (Μ 63, 148).

191. Ματθ. στ' 33.

192. Νεῖλου (ἀμφιβαλλόμενο), Περὶ διαφόρων πονηρῶν λογισμῶν, 5 (Μ 79, 1205D).

193. Ἰ. Χρυσόστομος, στὸν Ἀντώνιο Μέλισσα, Λόγοι, Α' 36, (Μ 136, 901C).

194. ΨευδοΝεῖλου, ἔπου ἂν., 13 (Μ 79, 733C).

195. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὸν Ματθαῖον, ΚΑ' 3 (Μ 57, 298).

196. Φίλιπ' δ' 23. «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπόστασις, εἰς τὴν φύσιν δὲ τοῦ πνεύματος ἰδιάζει ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ δράσις· μόνον ἡ ὕλη εἶναι ἀδρανής, στατικὴ καὶ παθητικὴ. Διὰ τοῦτο μόνος ὁ οὗτος ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀξιοποιηθεὶς ἄνθρωπος καθίσταται κύριος καὶ δεσπότης τῆς φύσεως· νικητὴς τῆς φύσεως δύναται νὰ καταστή μόνον ὃν ὑπὲρ ταύτην ὑψόμενον καὶ ἀνεξάντλητον ἐπ' αὐτῆς δυνάμενον ἐκδηλοῦν. Ὁ ἀνθρώπινος δ' οὗτος δυναμισμὸς εἶναι ἀπότοκος τοῦ διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως μεταγχοθέντος εἰς τὸν ἄνθρωπον θεοῦ δυναμισμοῦ» Γρηγ. Παπαμιχαήλ, ἔπου ἂν., σ 16.

στά υλικά άγκυρά είναι μια σχετική έννοια (πυ εξαρτάται από πολλά στοιχεία)¹⁹⁷, ενώ ή ψυχική (πνευματική) κατάσταση του ανθρώπου δημιουργεί την εύτυχισμένη ζωή, δηλαδή την τελική λύση των κοινωνικών προβλημάτων.

Άλλά για τον άνθρωπο που δέν εκτιμάει την πνευματική ζωή (π.χ. τον υλιστή), δέν υπάρχει καν τό θέμα της επίδρασεως της αγάπης στους άλλους ανθρώπους - ή εκτιμάει τής επίδραση της αγάπης τόσο όσο εκτιμάει και την πνευματική ζωή.

Για τον άναγεννημένο (τον πιστό χριστιανό) ή αγάπη έχει απόλυτη αξία, κι επομένως μπορεί να μεταβάλλει τό πών. 'Ο Άπόστολος Παύλος είπε για τή δύναμη της αγάπης: «Έάν έχω... πᾶσαν γνώσιν, και εάν έχω πᾶσαν τήν πίστιν, ώστε όρη μεθιστάνειν, αγάπην δέ μή έχω, ούδέν είμι...»¹⁹⁸ Μπορεί λοιπόν ή αγάπη να επηρεάσει λίγο ή απόλυτα τους άλλους ανθρώπους. 'Η λίγη επίδραση (ή μερική και άμεση) προκαλείται με τή συμπεριφορά αυτού που αγαπάει, και γενικά με τό παράδειμά του. Τότε τό μέγεθος της επίδρασης εξαρτάται άπ' τή διάθεση των άλλων.

Απόλυτα όμως μπορεί να επηρεάσει τους άλλους μόνο έμμεσα. Δηλαδή με τήν προσευχή στο Θεό, κι αυτή να γίνεται από αγάπη για τους άλλους. Μπορεί ό Θεός, αν θέλει, να τους επηρεάσει, γιατί «εύχεσθαι ύπερ άλλήλων», λέει ό Άπόστολος 'Ιάκωβος. «Πολύ ισχύει δέησις δικαίου ενεργουμένη»¹⁹⁹, άφού «τά άδύνατα παρ' ανθρώποις δυνατά παρὰ τῷ Θεῷ εστιν»²⁰⁰.

Όστε τό μέν πνεύμα προηγείται αξιολογικά της ύλης, ή δέ αγάπη έχει απόλυτη αξία και μπορεί να επηρεάσει τό πών, εάν βέβαια θέλει ό Θεός, δηλαδή μπορεί να επηρεάσει τους άλλους ανθρώπους. 'Ο χριστιανός με τή δύναμη του Θεού επηρεάζει απόλυτο και τήν υλική φύση.

3. 'Η πίστη σώζει τον άνθρωπο ή τό έμπρακτο ενδιαφέρον του για τον άλλο άνθρωπο;

Αυτό τό πρόβλημα είναι μια όψη του θεολογικού προβλήματος, ποιές είναι οι σχέσεις: μεταξύ της πίστεως και των έργων. Πρέπει να προσέξουμε πως ή λύση αυτού του προβλήματος αποτελεί βασική προϋπόθεση για τήν ήθική και για τήν κοινωνική διδασκαλία. Οι άπαντήσεις στο πρόβλημα αυτό καλύπτουν όλη τήν κλίμακα, μέχρι τό

πιο άκρεια σκαλοπάτια της. "Άσχετα μ' αυτά, τό πρόβλημά μας εξακολουθεί να έχει μεγάλη θεωρητική και πρακτική σημασία.

«'Η πίστις χωρίς έργων νεκρά έστιν», κατά τον Άπόστολο 'Ιάκωβο²⁰¹. Γι' αυτό «δέν φθάνει (μόνο) ή πίστη για τή σωτηρία (του ανθρώπου)», κατά τον Θεοδώρητο τον Κύρου²⁰² και τό Μ. Βασίλειο²⁰³. Κατά τον Χρυσόστομο μάλιστα ό χριστιανός «άν... δέν έχει σωστό βίο, δέν κερδίζει τίποτα για τή σωτηρία (του) άπ' τήν πίστη (του)» και μόνο²⁰⁴. Και ό Μ. Φώτιος προσθέτει: «Πρέπει οι άρετές (να είναι) φυτεμένες δίπλα στην πίστη και με τις δύο (πίστη και άρετές πρέπει) να εφοδιάζεται ό καλός και δραστήριος χριστιανός»²⁰⁵.

«'Ολοι οι άγιοι τιμηθήκανε με τά καλά έργα» (Κλήμης Ρώμης)²⁰⁶, και πρέπει «άπ' τά έργα να διακρίνεις τους άληθινά άγίους»²⁰⁷, γιατί πρέπει «να στολιζούν τήν πίστη οι άρετές, και με τήν πίστη οι άρετές τελειοποιούνται και γίνονται καθαρότερες (λαμπρότερες)» (Μ. Φώτιος)²⁰⁸. Κι αντίθετα «δέν υπάρχει (άνθρωπος) που νάχει ζωή διεσθαρμένη και να μη κλονίζεται (και) στα θέματα της πίστεως» ('Ι. Χρυσόστομος)²⁰⁹. 'Οφείλουμε λοιπόν «να δοξάζουμε τό Θεό και με τήν πίστη και με τά έργα» ('Ι. Χρυσόστομος)²¹⁰. Γιατί «όμολογία δέν γίνεται μόνο με τήν πίστη, αλλά και με τά έργα» ('Ι. Χρυσόστομος)²¹¹. "Άλλωστε «άγιοι είναι όλοι, όσοι έχουν σωστή πίστη (παράλ-

201. 'Ιακ β' 20. Και «ού πιστεύεις ότι ό Θεός εις έστι καλώς ποιείς και τά δαιμόνια πιστεύουσι και φρίσσουσι» 'Ιακ β' 19. Πρβλ 'Ιακ β' 24. Γαλ β' 6. Τιτ. α' 16. Ματθ. η' 21.

202. Θεοδώρητο Κύρου, Εις τον προφ 'Ησαϊαν α' 23 (Μ 81, 232D).

203. «Γενού, άνθρωπε, ώσει έλαία κατάκαρπος. Άει θάλλουσαν έχων περι σκυτον τήν διά πίστεως σωτηρίαν, ούτω και τό άειθαλές του φύλλου μμήςη, και τό πολύκαρπον δέ αυτού ζηλώσεις, άφθονον τήν έλεημοσύνην παντι καιρώ παρεχόμενος». Μ. Βασίλειος, στού 'Ι. Δαμασκηνού, 'Ιερά παράλληλα, Ε' 8, 56. (Μ 95, 1465B).

204. 'Ιωάν. Χρυσόστομο, 'Υπόμνημα εις τον άγιον 'Ιωάννην, ΛΑ' 1 (Μ 59, 176).

205. Μ. Φωτίου, 'Επιστολαί, ΣΤ' 3 (Φ 203).

206. Κλήμεντος Ρώμης, Προς Κορινθίους Α' 33,7 (Β I, 26,19) Πρβλ. «Πίστεις και έργων άνελλιπώς μη καταβληθέντων άδύνατον έστι τήν παρουσίαν γενέσθαι ποτέ του προσκυνητού και θείου Πνεύματος και τήν δωρεάν αυτού λαβείν τινα των ανθρώπων» Συμεώνος του Ν. Θεολόγου, Κατηχήσεις Ι' 52-53 (SC 104, 142).

207. Νείλου (ή Εύαγγρίου), Κεφάλαια ή Παραινέσεις, 84 (Μ 79, 1256C).

208. Μ. Φωτίου, 'Επιστολαί, ΣΤ' 22 (Φ 222,18).

209. 'Ι. Χρυσόστομο, Εις τήν άποστολικήν ρήσιν «έχοντες κ.λ.π.» Α' 9 (Μ 51, 290).

210. "Όπου άν, 'Υπόμνημα εις άγ. 'Ιωάννην, Δ' 4 (Μ 59, 50). Πρβλ. «έν έργοις Αύτον όμολογώμεν» Κλήμεντος Ρώμης, Προς Κορινθίους Β', Δ' 3 (Β I, 41,13) και 'Ι. Χρυσ. (Μ 53, 31).

211. 'Ι. Χρυσόστομο, Περί της 'Αννης, Γ' 5 (Μ 54, 659) και (Μ 62, 571).

197. Π.χ. «Βλέπει πλούτον ό "Έλλην και θαυμάζων εκπλήττεται... όρώ πέναν έγώ, και σκιρτώ και άγάλλομαι». Νείλου, 'Επιστολή 229 (Μ 79, 168Α).

198. Α' Κορινθ. ιγ' 2.

199. 'Ιακ. ε' 16.

200. Λουκ. ιη' 27.

ληλα) με (σωστή) ζωή» (Ι. Χρυσόστομος)²¹², αφού «ή πράξη πατάει στο βάθος της θεωρίας» (Γρηγ. Ναζιανζηνός)²¹³. «Όστε ή πλήρης έννοια είναι: «Πίστη, που με την αγάπη προεκτείνεται στα έργα» (Παλλάδιος)²¹⁴, ή «στην αρχή μεν ή πίστη, στο τέλος δε είναι ή αγάπη» προς τον πλησίον (Ιγνάτιος ό Θεοφόρος)²¹⁵, αφού «δεν μπορεί άλλως να σωθεί (ό άνθρωπος), παρά μόνο διά του πλησίον» (Μακάριος ό Αιγύπτιος)²¹⁶.

Ό Χρ. Ανδρούτσος λέει για τή σχέση της πίστεως με τὰ έργα: «Επειδή δε ή αγάπη προς τον Θεόν και προς τον πλησίον αποτελεί τήν ουσίαν των αγαθών έργων, είναι φανερόν ότι και τὰ αγαθά έργα, αί αναγκαίαι εκφάνσεις άμα και αποδείξεις της αγάπης, συνδέονται προς την έν Χριστώ δικαίωσιν και σωτηρίαν. Έκαλέσαμεν τὰ έργα αναγκαίαις της αγάπης εκφάνσεις, αυτόδηλον όμως ότι, οσάκις αύτη δι' έλλειψιν άφορμής ή υλικών μέσων δεν εκδηλοῦται, κέκτηται τήν αύτην ήθικην άξίαν, ως εάν και έξεδηλοῦτο. Ούτως ή υποκειμενική συνθήκη, προς ήν συνδέονται ή δικαιώσις και ό άγιασμός, δύναται να έξενεχθί κατά πολλούς τύπους εκφράζοντας κατ' ουσίαν τὸ αυτό. Είτε δηλαδή είπη τις ότι ή πίστις, είτε ότι ή αγάπη, είτε ότι τὰ αγαθά έργα, είτε ότι ή τήρησις των θείων έντολών δικαιοῖ και σώζει, τὸ πράγμα είναι τὸ αυτό ως εκ της ειρημένης στενής σχέσεως πίστεως και αγάπης. Άλλ' ό πλήρης και ανεπίδεκτος παρεξηγήσεως τύπος ό συνάπτων τὸ θεωρητικόν και τὸ πρακτικόν στοιχείον, τήν πίστιν και τήν αγάπην ή τήν πίστιν και τὰ έργα, είναι ή πρότασις ότι ό άνθρωπος δικαιούται διά της πίστεως της δι' αγάπης ενεργουμένης»²¹⁷. Ό Π. Τρεμπέλας διαπιστώνει ότι «πίστις και έργα της αγάπης συνδέονται στενῶς και άδιασπάστως»²¹⁸. Ό Άνδρέας Θεοδώρου βεβαιώνει: «Άνευ της αγάπης (άλλήλων) όρθή πίστις εις τήν μακαριαν και ζωοποιόν Τριάδα είναι τι άνέφικτον... Η άληθής κατά ταῦτα πίστις θεμελιούται επί της άνυποκρίτου αγάπης»²¹⁹. Και ό Ν. Μητσόπουλος προσθέτει: «Η πίστις ούχι μόνον είναι προϋπόθεσις των αγαθών έργων, άλλ' ή άληθής και έν τή πληρει αυτής έννοια πίστις περι-

κλείει έν εαυτή, δύναμει, τὰ αγαθά έργα, διό και χαρακτηρίζονται ταῦτα ως καρπὸς της πίστεως»²²⁰.

Ό Ι. Καρμίρης γράφει: «Πράγματι ή άληθής προς τον Χριστόν πίστις περιέχει πρώτον μεν άλήθειαν, είτα δε ζώην κατά Χριστόν, τ.έ. αγαθά έργα, ών έλλειπόντων, παύει να είναι άληθής και ή πίστις τού άνευ έργων χριστιανου και γίνεται ψευδής και ύποκριτική»²²¹. Άλλά κι ό Ν. Δαμαλάς προσέχει τήν άλληλεπίδραση πίστεως και έργων, λέγοντας ότι τὰ καλά έργα «επενεργούσι πάλιν επί της πίστεως τελειούντα αύτην, και δι' αύτων ή πίστις αναβαίνει από βαθμίδος εις βαθμίδα όλονέν τελειουμένη και νέα έργα γεννώσα, ώστε διά της άμοιβαίας αύτων επενεργείας άμφοτέρα αναπτύσσονται»²²².

Όστε ή όρθοδοξη διδασκαλία είναι ή έξής: Είναι άπαραίτητη ή πρακτική εκδήλωση της αγάπης στον πλησίον και προϋποθέτει τήν πίστη για να επιτύχει ό άνθρωπος τήν ψυχική του σωτηρία.

4. Ποιός είναι ό σκοπός, ό προορισμός, του ανθρώπου;

Τὸ πρόβλημα αυτό, άν και είναι βασικό, δεν έχει μελετηθεί αρκετά.

Ό προορισμός του ανθρώπου στη γή είναι να μοιάσει με τὸ Θεό, να κάνει πραγματικότητα τὸ «καθ' όμοίωσιν» που είπε ό Δημιουργός, «όσο άντέχει ή ανθρώπινή (του) φύση»²²³. Ό Κύριος είπε: «Έσεσθε ύμεις τέλειοι, όπως ό πατήρ ύμών ό έν τοις ούρανοις τέλειός έστιν»²²⁴, γιατί «ό άνθρωπος δεν είναι τέλειος» (Μακάριος ό Αιγύπτιος)²²⁵, άλλ' είναι «ένα όν έξαίρετο... που αναζητάει τὸ καλό» (Κλήμης Άλεξαν-

220. Ν. Ε. Μητσόπουλου, Φύσις και λατρευτικός χαρακτήρ των αγαθών έργων (Αθήναι, 1969), σ. 35. Ίδε και σ. 28-29.

221. Ι. Καρμίρης, Σύνοψις της δογματικής διδασκαλίας της Όρθοδόξου Καθολικής Έκκλησίας (Αθήναι, έκδ. Β', 1960), σ. 75.

222. Ν. Δαμαλά. Περί αρχών επιστημονικών και εκκλησιαστικών της Όρθοδόξου Θεολογίας (Λειψία, 1865), σ. 168.

223. Γεν. α' 25 και Μ. Βασίλειος (Μ 30,33Β).

224. Ματθ. ε' 48. Ίδε και Ιωάν. του Χρυσόστομου: «Οὐχ ίνα φάγωμεν και πίωμεν, και περιβαλώμεθα, εγεννήθημεν, άλλ' ίνα φύγωμεν καιίαν, ελώμεθα δε άρετήν της θείας επιλαβόμενοι φιλοσοφίας. Ότι γάρ οὐχ ίνα φάγωμεν... άλλ' έφ' έτέροις πολλῶ μείζοσι και βελτίοσι, άκουσον του Θεου και τήν αίτίαν λέγοντος, έφ' ή άνθρωπον έποίησεν διαπλάττων δε αυτόν, οὕτω πώς φησι: «Ποίησωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ήμετέραν και καθ' όμοίωσιν» (Γεν. α' 26). Όμοιοι δε του Θεου γινόμεθα, οὐκ εσθιοντες και πίνοντες και περιβαλλόμενοι Θεός γάρ οὐτε εσθίει, οὐτε πίνει, οὐτε περιβάλλεται· άλλά δικαιοσύνην άσχοῦντες, και φιλανθρωπίαν επίδεικνύμενοι, χρηστοί και επεικειείς ύντες, τοῖς πλησίον έλεοῦντες, άπασαν άρετήν διάκοντες.» (Μ 95, 1105C).

225. Μακαρίου Αιγυπτίου, Όμιλία Πνευματικά, Η' 5 (Β 41, 191).

212. Όπου άν., Είς τήν Α' προς Τιμόθεον, ΙΔ' 3 (Μ 62, 574).

213. Γρηγορ. Ναζιανζηνου, Περί δόγματος, 12 (Μ 35, 1080Β).

214. Παλλάδιου Έλενοπόλεως, Λαυσαϊκή ιστορία (Πρόλογος, 13). (ΒΒ 1, 38).

215. Ιγνατίου Θεοφόρου, Προς Έφεσίους, 14,1 (Β 2, 267,5) Πρβλ. Παμβῶ αββᾶ (Μ 65, 368C).

216. Μακαρίου Αιγυπτίου, Όμιλία Πνευματικά, ΑΖ' 3 (Β 41, 316,19).

217. Χρ. Ανδρούτσου, Δογματική της Όρθοδ. Ανατολικής Έκκλησίας (Αθήναι 1907) σ. 242.

218. Π. Τρεμπέλα, Έργα, στη ΘΗΕ, 5, σ. 822-826.

219. Άνδρ Θεοδώρου, Η ουσία της Όρθοδόξιας (Αθήναι, 1960) σ. 160.

δρινός)²²⁶ Ὁ Κύριος μᾶς ὑπέδειξε τὸν ἑαυτοῦ σὰν ὁδηγὸ καὶ σὰν με-
σάζοντα μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ-Πατρὸς²²⁷, καὶ σὰν ὑπό-
δειγμα γιὰ νὰ Τὸν μιμηθοῦμε²²⁸, γιὰτὶ «ἡ τελειότητα εἶναι κρυμμένη
μέσ' στὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ» (Μάρκος ὁ ἐρημίτης)²²⁹. Τῆ διδασκα-
λία τοῦ Χριστοῦ τῆ βεβαιώνουν οἱ ἀπόστολοι Παῦλος²³⁰, Πέτρος²³¹,
καὶ ἄλλοι²³². Ἡ τελειοποίηση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς
του. Γιατὶ ἀπ' τῆ μιᾶ ἀποψη εἶναι ἐμφυτη στὸν ἄνθρωπο²³³ ἡ ἐπιθυ-
μία γιὰ πρόοδο πάσης φύσεως (ὕλική, διανοητικὴ ἢ πνευματικὴ), καὶ
ἀπ' τὴν ἄλλη ἀποψη αὐτὴ τὴν τελειότητα τὴν διδάσκει ἡ ἐξ ἀποκαλύ-
ψεως ὁρθόδοξη χριστιανικὴ διδασκαλία²³⁴.

Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς
του (τὸν προορισμὸ του) ἀγωνίζεται συνέχεια στὴ γήινη ζωὴ του²³⁵,
γιατὶ δὲν εἶναι τέλειος²³⁶. Λοιπὸν «ὁ τωρινὸς βίος εἶναι (μιᾶ) παλαι-
στρα, γυμναστήριον καὶ ἀγῶνας, χωνευτήρι (τῆς κακίας) καὶ ἐργαστήρι
τῆς ἀρετῆς... Ἐπιθυμώντας (ὁ ἄνθρωπος) νὰ ἐπεξεργασθεῖ τὴν ψυχὴ
του (γιὰ νὰ τὴν κάνει) κατάλληλη γιὰ τὴν ἀρετὴ... ὥστε καὶ αὐτοί,
ποῦ δειλιάζουν καὶ διαλύονται (ψυχικὰ) νὰ συγκρατηθοῦν, καὶ οἱ
δοκιμασμένοι καὶ ἀδούλωτοι στὶς κρίσιμες ἐπιθέσεις καὶ στὶς παγί-
δες τοῦ διαβόλου νὰ γίνουν πιδ καλοί, κι ὄλοι, πάρα πολὺ κατάλληλοι

226. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Παιδαγωγός, Γ' 7 (B, 7, 206, 30)

227. «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν
πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Εἰ ἐγνώκατέ με καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκατε ἄν» Ἰωάν.
ἰδ' 6-7.

228. «Ἰπὸδειγμα δέδοκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς
ποιήτε» Ἰωάν. ιγ' 15

229. Μάρκου ἐρημίτου, Ἐγγειρίδιον περὶ νόμου πνευματικοῦ, 29 (M 65,
909 A). Καὶ ὁ καθηγητὴς Κ. Ράνερ γράφει: «Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ
θρησκεία τοῦ Σταυροῦ. ἢτε πρόκειται γιὰ θάνατον ἢτε γιὰ ριζοσπαστικὴ «με-
ταμόρφωση», γιὰ τὴν ὁποία μιλά ὁ Παῦλος, ὁ ἄνθρωπος ἐνδὲς χριστιανικοῦ οὐ-
μανισμοῦ, (ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἀνθρωπότητα, ἡ ἀτομικὴ καὶ συλλογικὴ ἱστορία) βρί-
σκεται κάτω ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ θανάτου καὶ ὁ Ἐσταυρωμένος εἶναι τὸ σημεῖο τοῦ
ἀληθινοῦ οὐμανισμοῦ». Κ. Ράνερ, Χριστιανικὸς καὶ μαρξιστικὸς οὐμανισμὸς
Μετ. Δ Σταθοπούλου (Ἀθήναι 1977), σ 27.

230. «Μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς καγὼ Χριστοῦ» Α' Κορινθ. ια' 1
«Μέχρι κατανήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώ-
σεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνθρωπον τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
τοῦ Χριστοῦ». Ἐφ. σ' 11-13

231. «Εἰς τοῦτο ἐλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑμῖν ὑπο-
λιμπάνων ὑπογραμμὸν ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἔχουσιν Αὐτοῦ» Α' Πέτρου β' 21

232. «Ὅγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπο-
μονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορώντες εἰς τὸν τῆς πίστεως
ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν.» Ἐβρ. ιβ' 1-2.

233. Ἰδὲ πιδ πάνω (ὑποσημειώσεις 224). Κλήμ. Ἀλεξανδρ. (B 7, 206, 29)

234. Ἰδὲ πιδ πάνω (ὑποσημειώσεις 223 227 228 230-232)

235. Π. Χρήστου, Ὁ ἀγὼν ὁ καλὸς (Μυτιλήνη 1951, ἀνατ π Ὁ Ποιμὴν).

236. Ἰδὲ Μακάρ Αἰγ πιδ πάνω (ὑποσημ. 225).

γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ» (Ἰ. Χρυσόστομος)²³⁷. Ἀλλ'
«οὔτε ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν χωρὶς τῆ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι σὲ μᾶς
χρήσιμη ἢ ὠφέλιμη» (Συμεῶν ὁ Ν Θεολόγος)²³⁸. Γιατὶ «δὲν βλέπεις,
ἡ πάλη μας ἐναντίον ποιῶν εἶναι; Εἶναι ἐναντίον δυναμικῶν (πνευ-
μάτων) χωρὶς σῶμα. Πῶς λοιπὸν, ἐνῶ εἴμαστε (καὶ) σῶματα θὰ τὰ
νικήσουμε;» (Ἰ. Χρυσόστομος)²³⁹. Κι ἀκόμα «αὐτὸς ποῦ ζεῖ μόνο γιὰ
τὸν ἑαυτοῦ καὶ περιφρονεῖ ὄλους (τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους), εἶναι
ἄχρηστος, καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος» (Ἰ. Χρυσόστομος)²⁴⁰.

Αὐτοὺς ὅμως ποῦ ἀγαποῦν τὸ Θεὸ (κι αὐτὰ ποῦ νομίζονται βλα-
βερά, τοὺς ὠφελοῦν ἔτσι κι αὐτοὺς ποῦ δὲν Τὸν ἀγαποῦν, ἀκόμη καὶ
τὰ ὠφέλιμα τοὺς βλάπτουν» (Ἰ. Χρυσόστομος)²⁴¹. Π.χ. «ἡ συμπίνα
καὶ ἡ εὐεργεσία εἶναι πράγματα ποῦ ὁ Θεὸς τὰ ἀγαπάει καὶ σ' ὅποιον
ἄνθρωπο κατοικήσῃ τὸν θεοποιεῖ» (Γρηγόριος Νύσσης)²⁴², δηλαδὴ
αὐτοὶ ποῦ θεοποιήθηκαν δὲν καλύτερεύουν ἀπλῶς καὶ μόνο τὸν χα-
ρακτήρα, ἀλλὰ παίρνουν (καὶ κάνουν δική τους) τὴ θεία δύναμη, αὐτὸ
τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (Γρηγόριος Παλαμᾶς)²⁴³, γιὰτὶ «Αὐτὸς ἔγινε ἄν-
θρωπος, γιὰ νὰ θεοποιηθοῦμε ἑμεῖς» (Μ. Ἀθανάσιος)²⁴⁴.

«Ἡ πατριδα μας ὅμως εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, ἀπ' ὅπου καὶ περι-
μένουμε Σωτήρα τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ποῦ θὰ μεταμορφώσῃ τὸ
ταπεινὸ μας σῶμα, ὥστε νὰ λάβῃ τὴν ἴδια μορφὴ πρὸς τὸ ἐνδοξὸ Του
σῶμα, μὲ τὴ δύναμη ποῦ μπορεῖ καὶ τὰ πάντα νὰ ὑποτάξῃ στὸν Ἐαυ-
τό του»²⁴⁵. Καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐπιβεβαιώνει μαζί μὲ τὸ δικό μας
πνεῦμα ὅτι εἴμαστε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. «Ἄν λοιπὸν εἴμαστε παιδιὰ Του,
τότε εἴμαστε καὶ κληρονόμοι κληρονόμοι μὲν τοῦ Θεοῦ, συγκληρο-
νόμοι δὲ τοῦ Χριστοῦ»²⁴⁶. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι
τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν

237. Ἰ. Χρυσόστομος, Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας κ λ.π., 21 (M 52, 522).

238. Συμεῶνος τοῦ Ν Θεολόγου, Κεφάλαια θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ, 56
(SC 51, 97).

239. Ἰ. Χρυσόστομος, Εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, ΙΓ' 4 (M 61, 112).

240. Ὅπου ἄν. Εἰς τὸν ἅγ. Ματθαῖον, ΟΖ' 6 (M 58, 710).

241. Ὅπου ἄν Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους, ΙΕ' 1 (M 60, 541). Καὶ «τοῖς ἀγαπῶσι

τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». Ρωμ. η' 28.

242. Γρηγ. Νύσσης, Περὶ φιλοπτωχίας, Α' 19 (M 46, 464 D)

243. Γρηγ. Παλαμᾶς, Περὶ θείας μεθέξεως, 3 (Σ 2, 138, 25).

244. Μ. Ἀθανάσιος, Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου, 54 (B 30, 119, 11).

245. Φιλ γ' 20-21. Τὸ κείμενο: «Ἡμῶν γὰρ τὸ πολιτεῦμα ἐν οὐρανοῖς
ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχη-
ματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώ-
ματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι
ἑαυτὸν τὰ πάντα».

246. Ρωμ η' 16-17. Τὸ κείμενο: «Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύ-
ματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ. Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι κληρονόμοι μὲν
Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ».

ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»²⁴⁷. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει: «Δέτε πόσο μεγάλη ἀγάπη μᾶς ἔδωσε ὁ Πατέρας, πὺν νὰ ὀνομαστοῦμε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ... Ἀγαπητοὶ μου, τώρα εἴμαστε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἔχει φανερωθεῖ τί θάμαστε (τότε). Εἴρουμε ὅμως, πὺν ὅταν φανερωθεῖ θὰ εἴμαστε ὅμοιοι μ' Αὐτόν, γιατί θὰ Τὸν δοῦμε (ἀκριβῶς) ὅπως εἶναι»²⁴⁸. Στὴν Ἀποκάλυψη τέλος βρίσκουμε πὺν αὐτοὶ πὺν θεοποιήθηκαν «καὶ θὰ βασιλεύσουν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων»²⁴⁹.

Ὡστε ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ προορισμὸς του, εἶναι νὰ μοιάσει μὲ τὸ Θεό, νὰ θεοποιηθεῖ, νὰ γίνεῖ συγληρονόμος καὶ νὰ κυβερνήσει αἰῶνια μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό.

Στὴ μελέτη τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας θὰ παρουσιαστοῦν βέβαια ἀρκετὲς δυσκολίες (πὺν τίς ὑπέδειξα), ἀλλ' ὄχι ἀνυπερβλητὲς. Οἱ δυσκολίες εἶναι ἀπ' τὴ μιὰ ἀποψη ἢ ἀξιολόγησι καὶ ἐναρμόνισι στὶς διάφορες ἐκφράσεις τῶν Πατέρων, ἀπ' τὴν ἄλλη ὅμως ἀποψη ἢ κατὰλληλη προβολὴ τῆς διδασκαλίας τους μέσα στὴ σύγχρονη κοινωνικὴ σκέψη.

Ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μόνη δὲν λύνει ἀμέσως τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴ σωστὴ τους λύσι. Ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας δίνει τὸ φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο στὰ κοινωνικὰ προβλήματα, μὲ τὴν πίστι, τὴ θεωρητικὴ, δηλαδὴ καὶ τὴν πρακτικὴ ἀντιμετώπισι αὐτῶν τῶν προβλημάτων, ἔστω καὶ εἴναι περιστατικὴ ἢ ἐνδεικτικὴ. Τὸ φιλοσοφικὸ αὐτὸ ὑπόβαθρο ἐπιβεβαιώνεται ἀπ' τὴ σύγχρονη καὶ καθημερινὴ πείρα (τὴν πραγματικότητα), καὶ ἔτσι ἀποκτᾶ μιὰ ἐμφασι ἢ ρεαλιστικὴ ἀλήθεια, ἢ χριστιανικὴ πίστι, στὸ κοινωνικὸ πεδίο. Ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ πίστι εἶναι μιὰ ἀπαραίτητη προϋπόθεσι (sine qua non) γιὰ μιὰ ἐπιτυχημένη (ἔστω δύσκολη), εὐτυχημένη δηλαδὴ καὶ συνεχὴ λύσι γιὰ ὅλα τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα καὶ γιὰ ὅσα ἄλλα νέα θὰ παρουσιάζονται στὴν κοινωνία τοῦ μέλλοντος.

247 Ματθ. κε' 34. Τὸ κείμενο: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

248 Α' Ἰωάν. γ' 1-2. Τὸ κείμενο: «Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν... Ἀγαπητοὶ, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμέν, καὶ οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ, ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα Αὐτὸν καθὼς ἐστι».

249 Ἀποκ. κβ' 5. Τὸ κείμενο: «Καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ, (ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ)
ΕΛΑΙΑΣ (ἔπειτα ΚΥΔΩΝΙΩΝ): Γάμος-ἀγάπη (κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν), στὸ π. Ὁρθοδοξία (Κωνσταντινουπόλεως), (18) 1943, σ. 147-150.
- : Ὁ Μ. Βασίλειος ὡς ὀργανωτὴς τῆς κοινωνικῆς φιλανθρωπίας. (Κωνσταντινούπολις 1963).
- ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, ΣΑΒ. Χ.: Θεὸς καὶ ἱστορία κατὰ τοὺς Καππαδόκας, στὸ «Θεὸς καὶ ἱστορία» Σεμινάριον Θεολόγων. (Θεσσαλονίκη 1966)
- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ΑΜ.: Ἡ βιβλικὴ καὶ ἱστοριοδογματικὴ βάση τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου. (Ἀθήναι 1933, ἀνατ. π. Ἀνάπλασις).
- ΑΜΑΝΤΟΥ, Κ.: Ἡ ἑλληνικὴ φιλανθρωπία κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, στὸ π. Ἀθηνᾶ, (35) 1923, σ. 131-164.
- : Τὰ ἔργα τῆς εὐποιίας τοῦ Βυζαντίου (SANTO), στὸ Atti del V Congresso Inter. Di Studi Byzantini. I (Studi Bizantini E Neellenici V) (Roma 1939), σ. 3.
- : Ἡ φιλανθρωπικὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας, στὴν «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους» τ. I (Ἀθήναι 1939¹), σ. 27-37.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΙΩΑΝ.: Νικολάου Καβάσιλα, δύο ἔργα γιὰ τὸν τόκο. (Θεσσαλονίκη 1984, ἀνατ. ἀπὸ τὸν τόμο τοῦ Συνεδρίου γιὰ τὴν ἀγιοποίηση τοῦ Ν. Καβάσιλα)
- : Οἱ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. (Θεσσαλονίκη 1986. Ἀνάτ. τόμου «Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ», 12-14 Νοεμβρίου 1984).

- ΑΝΤΩΝΕΣΚΟΥ, Π.: Οί άγιοι Πατέρες, στο «Ο Χριστιανισμός και τὰ σοσιαλιστικά συστήματα» (Αθήναι 1934), σ 145-155.
- ΑΞΙΩΤΟΥ, ΚΥΡΙΑΛΟΥ: Η οίκογένεια κατά τον Μ. Βασίλειον, στο π. Ορθοδοξία (Κωνσταντινουπόλεως), (9) 1934, σ 335-337 (άτέλειωτο).
- ΒΑΣΙΛΑΚΗ, ΓΕΡΜ.: Κλήμεντος του 'Αλεξανδρέως ή ήθική διδασκαλία (Erlangen 1892).
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, (έπειτα Οίκουμενικού Πατριάρχου) ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ: Μία σελίς εκ του βίου του ιερού Χρυσοστόμου. (Διάλεξις περι γυναικός). (Κωνσταντινουπόλις 1917)
- : Τίς ό σωζόμενος πλούσιος κατά Κλήμενα 'Αλεξανδρέα, στο π. 'Εκκλησιαστική 'Αλήθεια, 1885, σ 385-396, 433-444
- (ΒΑΦΕΙΔΟΥ), ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ: Η αγάπη κατά τους τρεις πρώτους της 'Εκκλησίας αιώνας, στο π. 'Εκκλησιαστική 'Αλήθεια, 1888-1889, σ 75-78, 83-85, 90-94, 98-101, 107-109.
- : Η αγάπη και τὰ έργα αυτής εν τή αρχαία 'Εκκλησία (Θεσσαλονίκη 1937, άνατ π. Γρηγ. ό Παλαμάς).
- BEER, MAX: Οί Πατέρες της 'Εκκλησίας και ό κομμουνισμός, στο βιβλίο «Οί οικονομικοί άγώνες στην αρχαιότητα», μετ. Θ. Ν. Τζαβέα. (Κοινωνική και Πολιτική 'Εγκυκλοπαίδεια, 'Εβδομαδιαϊόν, άριθ. 22. 'Αθήναι 1934), σ. 94-95.
- ΒΟΥΡΒΕΡΗ, Κ.: Αί άνθρωπιστικά ιδέαι Βασ. του Μ., στο π. 'Ακτίνες, (18) 1955, σ. 21-23. (Και σιδ βιβλ. «Κλασσική Παιδεία και Ζωή» 'Αθήναι 1969).
- BROWNING, R.: 'Ο κομμουνισμός των Ζηλωτών της Θεσσαλονίκης (στη Ρωσική), στο π. Istoritcheski Pregled, (6) 1950, σ 509 έξ
- BRANISTE, MARIN M.: Αί αντίληψεις του 'Ι. Χρυσοστόμου περι οικογενείας, (στη Ρουμανική), σιδ π. Studii Teologice (Bucuresti), (9) 1957, σ. 125-151.
- : Αί αντίληψεις του 'Ι. Χρυσοστόμου περι φιλίας και αγάπης ή έρωτος, (στη Ρουμανική), στο π. St. Teologice, (9) 1957, σ. 649-672
- ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ: Η περι σαρκικής ήθικής διδασκαλία του ιερού Χρυσοστόμου, στο π. Ορθοδοξία (Κωνσταντινουπόλεως), (2) 1927-1928, σ. 407-416
- : Η περι 'Εκκλησίας διδασκαλία του ιερού Χρυσοστόμου (Κωνσταντινουπόλις 1954. Και γαλλική μετάφραση 1954).
- : 'Ο ιερός Χρυσόστομος και ή άνωτερότης του ανθρώπου, στο π. Ορθοδοξία (Κωνσταντινουπόλεως), (29) 1954, σ 363-368.

- ΓΚΟΡΙΑΚΟΦ, Β. Γ.: Η εξέγερση των ζηλωτών στο Βυζάντιο (1342-1349), (στη Ρωσική), στις 'Ανακρινώσεις της 'Ακαδημίας 'Επιστημών ΕΣΣΔ, Τμήμα Ιστορίας και φιλοσοφίας, (3) 1946, άρθ. 1
- Γ(ΚΙΑΛΑ) Α(ΔΕΕ): 'Ενας άληθινός κοινωνιστής (ό Μ. Βασίλειος), στο π. 'Ακτίνες, (3) 1940, σ. 70-74.
- Το κοινωνικό έργο του Χρυσοστόμου, στο π. 'Ακτίνες, (3) 1940, σ. 163-169.
- ΓΙΟΥΛΤΣΗ, ΒΑΣ.: Θεολογία και διαπροσωπικαί σχέσεις κατά τον Μ. Φώτιον (Θεσσαλονίκη 1974).
- ΓΙΟΣΟΙΟΥ, AUREL: Η χριστιανική τελειότης κατά τας Κατηχήσεις του 'Αγ. Κυρίλλου 'Ιεροσολύμων, (στη Ρουμανική), στο π. Studii Teologice (Bucuresti), (9) 1957, σ 233-243.
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Π.Χ.: Η άνθρωπολογία του Μ. 'Αθανασίου ('Αθήναι 1954).
- ΔΡΟΥΛΙΑ, Ι. Δ.: Ιδέαι και ενέργειαι κοινωνικοχριστιανικαί των Τριών Οίκουμενικών Διδασκάλων, στο π. 'Εκκλησία, (53) 1976, Α', σ. 37-40, 79-82.
- ΕΡΑΣΜΟΥ, Β.: Πώς καθοδηγεί τον άνθρωπον ό 'Ισίδωρος Πηλουσιώτης, στο π. 'Ακτίνες, (18) 1955, σ. 440-444.
- : Κοινωνικαί ιδέαι του Κλήμεντος (του 'Αλεξ.), στο π. 'Ακτίνες, (18) 1956, σ. 207-219
- : 'Εργασία, μίμησις Θεού, στο π. 'Ακτίνες, (20) 1957, σ. 349-352
- : Προς μίαν όρθόδοξον άνθρωπολογίαν, στο 'Αφιέρωμα εις μνήμην 'Αλ. Γκιόλα (Γ. Βερίτη). ('Αθήναι 1958), σ. 130-179
- ΖΕΠΟΥ, ΠΑΝ Ι.: Οί Τρεις 'Ιεράρχαι πρώτοι γνήσιοι άνθρωπισταί, στο π. 'Ακτίνες, (18) 1955, σ. 24-28.
- ΖΗΣΗ, Θ. Ν.: Η περι γάμου διδασκαλία 'Ι. του Χρυσοστόμου, στο π. Κληρονομία (Θεσσαλονίκη), (1) 1969, σ. 285-310.
- : Αί μοναχικαί τάσεις και αί βαθμίδες της τελειώσεως κατά τον Ευστάθιον Θεσσαλονίκης, στο π. Κληρονομία (Θεσσαλονίκης), (7) 1975, σ. 72-86
- : Η κοινωνική διδασκαλία του 'Αγ. Γρηγορίου του Παλαμά, στο Χαριστήρια. Εις τιμήν του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος. (Παιριαρχικόν 'Ιδρ. Πωτερικών Μελετών. Θεσσαλονίκη, 1977), σ. 273-285.
- GEORGESOU, MIHAI: Ηθικαί και κοινωνικαί ιδέαι εις τό 'Υπόμνημα εις τους Ψαλμούς του Μ. Βασιλείου, (στη Ρουμανική), στο π. Studii Teologice (Bucuresti), (10) 1958, σ. 463-474.

- : 'Η ἀρειτή τῆς ἀγάπης εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, (σὴ Ρουμανική), στὸ π. Studii Teologice (Bucuresti), (19) 1958, σ. 600-609.
 - ΘΕΟΔΩΡΟΥ, ΕΥΑΓΓ.: 'Η «χειροτονία» ἢ «χειροθεσία» τῶν διακονιστῶν. Διατριβὴ ἐπὶ διδασκαλία. (Ἀθῆναι 1954).
 - : 'Ηρωίδες τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Αἱ διακονίσσαι διὰ τῶν αἰώνων. (Ἀθῆναι 1949)
 - [—] : Αἱ χριστιαναὶ γυναῖκες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, στὸ βιβλίον «'Η αἰωνία Ἀλήθεια». Κατηχητικὰ Βοηθήματα διὰ τὴν Α' σειράν τοῦ Ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. (Ἀθῆναι 1960), σ. 378-387.
 - : 'Η ἀσκήσις τῆς ἀγάπης καὶ τὰ Ὁρθόδοξα λειτουργικὰ κείμενα, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1966, σ. 397-399.
 - [—] : 'Η Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων ὡς φυτῶριον πολιτισμοῦ. 'Η Ἐκκλησία καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. 'Η ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια. 'Η ἐκκλησιαστικὴ κοινωνικὴ πρόνοια κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Χριστιανισμὸς καὶ δίκαιον. Ὁ θεσμὸς τῶν διακονιστῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, στὸ βιβλίον «Ὁικοδόμοι πολιτισμοῦ». Κατηχητικὰ Βοηθήματα διὰ τὴν Γ' σειράν τοῦ Ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. (Ἀθῆναι 1968), σ. 76-85, 86-99, 126-139, 140-153, 169-181, 385-399.
 - : 'Η περὶ γάμου διδασκαλία Ἰ. τοῦ Χρυσόστομου, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1969, σ. 625-627.
 - [--] : Ὁ Μ. Βασίλειος, στὸ βιβλίον «Ὁλοκληρωμέναι προσωπικότητες». Κατηχητικὰ Βοηθήματα διὰ τὴν Β' σειράν τοῦ Ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. (Ἀθῆναι 1970), σ. 198-210.
 - : Τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς πόλεως κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1970, σ. 638-640.
 - : Ἱατροὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1971, σ. 426-428.
 - : Τὸ κοινωνικὸν ἔργον τοῦ Μ. Βασιλείου, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1973, σ. 7-9.
 - : Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, στὸ π. Ὁ Ἐφημέριος, 1975, σ. 86 ἐξ., Ἰδίως σ. 118-120, 151-154, 197-201, 230-233, 260-261.
- JORDAN, M.: 'Η φιλανθρωπία καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ἐν τῷ Βυζαντίῳ, στὸ π. Ἐκκλησία, 1971, σ. 412-413.

- KAZNTIAN, A.: 'Η βυζαντινὴ μονὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ 11-12 αἰῶνα σὰν κοινωνικὴ ομάδα (στὰ Ρωσικά), στὸ π. Βυζαντινὰ Χρονικά (Μόσχα), (31) 1971.
- ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ, ΙΩΑΝ.: Ὁ Μ. Βασίλειος ὑπόδειγμα χριστιανοῦ κοινωνικοῦ ἡγέτη. (Θεσσαλονίκη 1979).
- ΚΑΡΑΚΟΛΗ, Κ. Χ.: 'Η Ἐκκλησιολογία τοῦ Μ. Ἀθανασίου (Θεσσαλονίκη 1968).
- ΚΑΡΜΠΗ, Ι.: Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας κατὰ Μ. Βασίλειον, στὸ π. Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, 1958, σ. 294-296, 298.
- : 'Η ἐκκλησιολογία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Α' ἀρχὴ καὶ ἀποκάλυψις τῆς Ἐκκλησίας. (Ἀθῆναι 1961).
- : 'Η Ἐκκλησιολογία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. (Β') (Ἀθῆναι 1962).
- ΚΑΣΙΜΑΤΗ, ΓΡ.: Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. (Θεσσαλονίκη 1940).
- ΚΙΑΝΤΟΥ-ΠΑΜΠΟΥΚΗ, ΑΛΙΚΗ: 'Η γυναίκα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀνωτάτη Βιομηχανικὴ Σχολὴ Θεσ. (Θεσσαλονίκη 1972).
- ΚΟΡΝΙΤΣΕΣΚΟΥ, Κ.: Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον. (Θεσσαλονίκη 1970).
- ΚΟΤΣΩΝΗ, ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ (ἐπειτα ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ): Τὸ «φιλόανθρωπον» εἰς τοὺς Κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου, στὸ π. Ἀκτίνες, (18) 1955, σ. 14-20.
- : Τὸ χριστιανικὸν «φιλόανθρωπον» κατὰ τοὺς ἱ. Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, στὸ π. Ἀκτίνες, (18) 1955 σ. 289-295.
- : Τινὰ περὶ μοναχικῆς ἀκτημοσύνης κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, στὸ π. Ἐκκλησία, (40) 1963, σ. 375-374.
- ΚΟΥΖΗ Α.: Περὶ βυζαντινῶν νοσοκομείων καὶ ἱατρικῆς τῶν κληρικῶν, στὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱατρικῆς, (15) 1920.
- ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Φ.: 'Η πρὸς τοὺς ἐν δεσμοῖς φιλανθρωπία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. (Ἀθῆναι 1945).
- : Ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. (Ἀθῆναι 1946).
- : 'Η εὐποία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, στὸ βιβλίον «Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς», τ. Β', τευχ. Ι (Ἀθῆναι 1949), σ. 64-178.
- ΚΡΙΚΩΝΗ, ΧΡ. Θ.: 'Η ἐργασία κατὰ τὴν Ἀγ. Γραφήν καὶ τοὺς Πατέρας γενικῶς. (Θεσσαλονίκη 1969, ἀνατ. π. Γρ. Παλαμάς).
- ΚΡΟΝΤΣ, Γ.: 'Η περίθαλψις τῶν ἐνδεῶν, στὸ βιβλίον «'Η ἐκκλησιαστικὴ περιουσία κατὰ τοὺς δευτέρους αἰῶνας» (Ἀθῆναι 1935), σ. 141-147.

- KUDRAVCEN, N. P.: 'Η διδασκαλία 'Ιωάν. του Χρυσόστομου περί πλούτου και τὸ σοσιαλιστικὸν ἰδεῶδες, (στὴ Ρωσική), στὸ «Bogoslov. Vestnik», 1907, G. SH.
- KURBAIOV, G. L.: 'Ο ταξικὸς χαρακτήρας στὴ διδασκαλία τοῦ 'Ι. Χρυσόστομου (στὴ Ρωσική), στὸ π. Ezegodnin Muzeja Ist. Relig. I Ateizma, (2) 1958, σ. 80-106.
- ΚΩΣΤΙΤΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγ. και Μ. Βασιλείου. ('Αθήναι 1936).
- ΛΥΜΠΕΡΗ, ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ): 'Ο μοναχικὸς βίος κατὰ τὸν 'Ι. τὸν Χρυσόστομον, στὸ π. Ν. Σιών, (57) 1962, σ. 198-206, 331-339, (58) 1963, σ. 86-94.
- ΛΩΛΗ, ΣΟΦ: Αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι τῶν Τριῶν 'Ιεραρχῶν, στὸ π. Γρ. ὁ Παλαμάς, (21) 1957, σ. 29-36, 83-88.
- ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ, Ι.: Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχαι ἐξ ἐπόψεως ἀνθρωπολογικῆς-ὕπαρξιακῆς. ('Αθήναι 1969).
- ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΗΛΙΑ: Οἱ Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας καὶ ὁ ἄνθρωπος. ('Αθήναι 1966).
- MEDVEDEV, NIKOLAI DIMITRIVIC: 'Η σχέσις τῶν χριστιανῶν μὲ τὴν κοινωνίαν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγ. Γρηγ. τοῦ Θεολόγου. (Στὴ Ρωσική) (Leningrad. Geistliche Akademie 1966). (Πολυγραφημένο).
- ΜΕΣΣΗΝΕΖΗ, Δ.: 'Ο ἁγ. 'Ι. ὁ Χρυσόστομος περί γυναικός, στὸ 'Επετηρὶς Φοιτητικῆς Θεολογικῆς Συλλόγου, (3) 1933-1934, σ. 32-37.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, ΓΕΩΡΓ. Δ.: Τὸ κοινωνικὸ μῆνυμα τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου στὴν ἐποχὴ μας, στὸ π. 'Ο 'Εφημέριος, 1977, σ. 80 ἐξ.
- ΜΙΤΣΙΔΟΥ, Α.: 'Η περί εἰρήνης διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 21 λόγον αὐτοῦ. (Λευκωσία 1958).
- MLADIN, NICOLAE: 'Ο ἅγιος 'Ι. ὁ Χρυσόστομος περί τῆς χριστιανικῆς τελεσιότητος, (στὴ Ρουμανική), στὸ π. Ortodoxia (Bucuresti), (9) 1957, σ. 568-585.
- ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ Κ. Δ.: 'Η οὐσία τῆς 'Εκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ 'Ι. τοῦ Χρυσόστομου. ('Αθήναι 1958. Ἄνατ. π. Θεολογία)
- : Χριστοκεντρικὴ ποιμαντικὴ ἐν τοῖς 'Ασκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου. ('Αθήναι 1960).
- ΜΠΑΛΑΝΟΥ, Δ. Σ.: 'Ο Κλήμης ὁ 'Αλεξανδρεὺς καὶ ἡ γυναικεῖα φιλαρέσκεια, στὸ π. 'Ελληνικὴ 'Επιθεώρησις, (1) 1908, σ. 107-108.
- : Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχαι καὶ ἡ ἐποχὴ των. ('Αθήναι 1922).
- : 'Η πολυτέλεια κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πατέρων τῆς 'Εκκλησίας. ('Ιεροσόλυμα 1922, ἄνατ. π. Ν. Σιών).
- : 'Ο 'Ι. ὁ Χρυσόστομος περί γυναικός, στὸ π. Ν. 'Εστία, (20) 1936, Χριστούγεννα, σ. 14-17.
- ΜΠΟΝΗ, Κ. Γ.: 'Η φιλία γενικῶς καὶ κατὰ τὸν Μ. Φώτιον ('Αθήναι 1938, ἄνατ. π. 'Εκκλησία).
- : 'Η κοινωνικὴ δικαιοσύνη κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς 'Εκκλησίας, στὸ π. 'Ορθόδοξος Σκέψις, 1958, σ. 254-257.
- : Αἱ τρεῖς «κανονικαὶ ἐπιστολαί» τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς 'Αμφιλόχιον, στὸ π. Byzant. Zeitschrift, (44) 1959, σ. 62-78.
- : Τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες κατὰ τὸν «Προτρεπτικόν» τοῦ Κλήμεντος 'Αλεξανδρέως, στὸ π. 'Εκκλησία, (47) 1970, σ. 201-203, 335-356, 357-358, 381-382, 456-457, 525-526, 581-582.
- ΜΠΟΥΓΑΓΣΟΥ, Ν. Θ.: "Ενας ἅγιος γράφει στὸ βασιλιά γὰρ τὰ καθήκοντά του: Μ. Φωτίου, Τί ἐστὶν ἔργον ἄρχοντος. Εἰσαγωγή, ἐπιλογή, ἀπόδοσις. ('Αθήναι 1964).
- : Καπιταλισμὸς καὶ 'Ορθόδοξος Χριστιανισμὸς, μὲ ἀναφορὰ στὸν Μ. Weber. Κοινωνικὴ Προσπάθεια, 2 ('Αθήναι 1983).
- : Τὸ πρόβλημα τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας. 'Ορθόδοξη ἀποψη. Κοινωνικὴ Προσπάθεια, 1 ('Αθήναι 1982).
- : 'Η πολιτικὴ ζωὴ καὶ σκέψη τῶν 'Ελλήνων Πατέρων. ('Αθήναι 1986).
- : 'Ορθοδοξία καὶ σεξουαλικὸ πρόβλημα. ('Αθήναι 1987).
- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ, Π. Ι.: Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ('Αθήναι 1930).
- : 'Η ἐργασία-κατὰ τοὺς Τρεῖς 'Ιεράρχαι. ('Αθήναι 1958, ἄνατ. 'Επιστημονικὴ 'Επετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστ. 'Αθηνῶν).
- : 'Η περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν 'Ελλήνων Πατέρων τῆς 'Εκκλησίας. ('Αθήναι 1971, ἄνατ. π. Θεολογία).
- ΜΩΡΑΙΤΟΥ, Δ. Ν.: 'Εργασία καὶ ἐπάγγελμα κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον. (Θεσσαλονίκη 1947).
- : Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχαι καὶ ἡ ἐποχὴ μας. (Θεσσαλονίκη 1957).
- ΝΕΑΜΟΝΙΤΑΚΗ Χ.: Αἱ περιουσιακαὶ συνέπειαι τῆς μοναχικῆς κουρῆς καὶ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον, στὸ π. 'Εκκλησία, (16) 1938, σ. 268-269, 278-280, 308-309, 323-324, 336-339.
- ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ-ΔΕΛΙΒΑΝΗ, ΜΑΡΙΑ: Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχαι καὶ ἡ οικονομικὴ σκέψις 'Ανωτάτη Βιομηχανικὴ Σχ. Θεσ. (Θεσσαλονίκη 1971).

- ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ, ΣΤΑΥΡ.: 'Η παιδεία και ὁ κοινωνισμός τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, στήν ἐφ. Προσφυγικός Κόσμος-Οἰκονομολόγος, 1967, ἀ φ. 1879-έξ.
- : 'Ο κοινωνισμός τῶν Πατέρων, στό «Τό κοινωνικόν πρόβλημα καί ὁ Χριστιανισμός» ('Αθήναι 1951), σ. 121-157.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΘΕΟΔ. ΣΤ.: 'Η ἐλευθερία τῆς βουλήσεως καί τὰ πάθη τῆς φυγῆς κατά τόν Κλήμεντα τόν Ἀλεξανδρέα. (Θεσσαλονίκη 1981).
- ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Π. Γ.: Τό ἔργον τοῦ Χρυσοστόμου κατά τήν περίοδον τῆς ἐξουρίας καί τὰ ἀνθρωπιστικά στοιχεῖα του. ('Αθήναι 1965, ἀνατ. π. Ἀκτῖνες).
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ, Π. Ϊ: Περὶ τῆς ἀπό τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τοῦ Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ νομοθεσίας περὶ τῆς μοναχικῆς ἀκτημοσύνης, στό Akten d. XI Int. Byzant. Kongress 1960, σ. 430-437.
- ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ, ΕΜΜ.: Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς διδάσκαλοι τῆς κοινῆς. (Ἰ. Χρυσοστόμου, Τὰ καθήκοντα τῶν συζύγων, εἰσαγωγή καί μετάφρασις), στό π. Ἱερὸς Σύνδεσμος, 1921, ἀ φ. 18, σ. 3-6.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ι.: Τό μοναχικόν σχῆμα ὡς λόγος ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων, στό π. Ἀρχεῖον Ἐκκλ. Δικαίου, 1949, σ. 222-226.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΑΝΑΝΑ, ΟΛΥΜΠ.: 'Η ἀνθρωπολογία τοῦ Μ Βασιλείου. (Θεσσαλονίκη-1970).
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, ΣΕΡΑΦΕΙΜ: 'Η κατά Χριστὸν ἀγάπη καί αἱ μοναστικά ἀδελφότητες κατά τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. ('Αθήναι 1932¹, 1961²).
- ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, ΓΡΗΓ.: Ἐκκλησία καί θέατρον: Οἱ Κανόνες, στό π. Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, [(14) 1915, σ. 147-191, 257-322, 416-468, ι. (15) 1916, σ. 73-135, 166-247], (14) 1915, σ. 416-433.
- ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, Δ.: Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καί τὸ κοινωνικόν πρόβλημα τῆς ἰδιοκτησίας, στό π. Ὁρθόδοξος Παρατηρητής (Ν. Ὑόρκη), 1937, ἀ φ. 33, σ. 12.
- ΠΑΣΠΑΛΗ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. Α.: Αἱ περὶ ἀκτημοσύνης τῶν μοναχῶν παραδόσεις τοῦ Μ Ἀντωνίου, στό π. Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καί Κανονικοῦ Δικαίου, (4) 1949, σ. 222-226.
- ΠΙΕΡΡΙΟΥ, ΑΝΑΣΤ. Κ.: 'Ο κοινωνισμός τοῦ Χριστιανισμοῦ. ('Αθήναι 1963¹, 1968²).
- ΠΟΛΑΚΗ, ΠΑΡΘ., Κ.: 'Η ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπεια κατά τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. (Θεσσαλονίκη 1955).

- ΡΟΔΙΤΟΥ, Γ. Δ.: Χριστιανισμός καί πλοῦτος. ('Αθήναι 1970).
- : Αἰώνια ἐπίκαιρο τὸ μήνυμα καί τὸ προσωπικὸ παράδειγμα. Χρυσότομος, ἕνας γνήσιος λαϊκὸς κήρυκας καί μάρτυρας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ἀνυπέβλητο κοινωνικὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀγωνιστῆ ἱεράρχη, στήν ἐφ. Χριστιανικὴ Δημοκρατία, 3-12-1976, σ. 7.
- ΣΑΒΡΑΜΗ, ΔΗΜ.: 'Η ἀρχὴ «ora et labora» κατά τὸν Μ. Βασίλειον. ('Αθήναι 1967, ἀνατ. π. Θεολογία).
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ, Κ. Ι.: Πατερικὴ ἐξύψωσις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς «κατ' εἰκόνα» καί «καθ' ὁμοίωσιν» Θεοῦ. Ἀνθρωπολογικὴ κατάστασις του, στό «Ἀπόψεις χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας» (Θεσσαλονίκη 1970).
- : 'Η χριστιανικὴ συζυγία καί οἰκογένεια. Τὸ χριστιανικὸν μυστήριον τῆς ἀνθρωπογενεσίας κατά τὸν ἅγιον Ἰ. Χρυσόστομον. (Θεσσαλονίκη 1972, ἀνατ. π. Γρ. ὁ Παλαμᾶς).
- ΣΑΛΑΧΑ, Α.: Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καί τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, στό π. Καθολικὴ ('Αθηνῶν), 1967, ἀ φ. 1522-1523.
- : Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ παλαιὰ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἐργασία, στό π. Καθολικὴ ('Αθηνῶν), 1957, ἀ φ. 1524-1525.
- SALAZAR ARRISQUETA, J.: 'Η δικαιοσύνη καί ἡ ἠθικὴ στὴ Διδαχὴ (τῶν 12 Ἀποστόλων), στό π. Scriptorium Victoriense. Seminario Diocesano (Vitoria), (3) 1956, σ. 62-97.
- ΣΙΩΓΟΥ, ΜΑΡΚΟΥ: 'Η φροντίς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν κορασίδων. ('Αθήναι 1964).
- ΣΤΑΜΟΥ, ΠΑΝ. Γ.: Ἰ. Χρυσοστόμου, Γάμος καί συζυγία. Εἰσαγωγή, ἐρμηνεῖα καί σημειώσεις. ('Αθήναι 1963).
- : Ἰ. Χρυσοστόμου, Κοινωνικαὶ ὁμιλίαι. Εἰσαγωγή, ἐρμηνεῖα καί σημειώσεις. ('Αθήναι 1964).
- ΣΤΕΦΑΝΑ, ΦΟΙΒΗ: 'Η διακόνισσα στό Βυζάντιο, στό π. Ἀκτῖνες, (9) 1946, σ. 270-274.
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ΔΗΜ.: Οἱ Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Κλήμ. ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Ὁριγένης, Μ. Βασίλειος, Γρηγ. ὁ Νύσσης, Γρηγ. ὁ Ναζιανζηνός, Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος, στό βιβλίον «Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει», τ. Ι ('Αθήναι 1948), σ. 249-279.
- : 'Ο κοινωνισμός τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, στό «Τὸ κοινωνικόν πρόβλημα καί ὁ Χριστιανισμός» ('Αθήναι 1951), σ. 155-179.
- SURMA, KAREL D.: Ἀπὸ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου (στὴν Τσεχικὴ), στό π. Hlas Pravoslavi (Praha), (13) 1957, σ. 227-230.

- ΩΓΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. Γ.: 'Ηδονή-όδύνη κατά άγιον Μάξιμον 'Ομολογητήν, στο π. 'Εκκλησία, (10) 1973, σ. 531-532, 577-579.
- ΤΑΤΑΚΗ, Β.: 'Η περί του ανθρώπου διδασκαλία των Πατέρων της 'Εκκλησίας. (Θεσσαλονίκη 1963).
- ΤΣΑΜΗ, Δ. Γ.: 'Η τελείωσις του ανθρώπου κατά τον Νικήταν Στηθάτον. (Θεσσαλονίκη 1971)
- TELEGIN, ALEXANDER MICHAILOVIC: 'Η ήθικη του Μ. 'Αθανασίου (στη Ρωσική). (Leningrad, Geistliche Akademie 1966). (Στόν πολύγραφο).
- ΤΟΥΜΑ (Θωμάς) NTIMBO, ΑΛ. ΜΑΑΛΟΥΦ: Χρυσοστομική σύγκρισις της ζωής μεταξύ βασιλέως και μοναχού (στην 'Αραβική), στο π. 'Αλ-Νιμάτ (Δαμασκός), 1913, σ. 353-562
- USTIMENKO, PHILIPP: 'Η ήθικη διδασκαλία του Μ. Βασιλείου, αρχιεπισκόπου Καισαρείας της Καππαδοκίας (στη Ρωσική). (Moskau 1957). (Στόν πολύγραφο).
- VORNICESCU, NESTOR, Τώρα μητροπολίτης Craiova (Oltenia): 'Ο άγων κατά της κοινωνικής αδικίας εις τας 'Ομιλίας του επισκόπου 'Αστερίου της 'Αμασείας, (στη Ρουμανική), στο π. Studii Teologice (Bucuresti), (10) 1958, σ. 454-462.
- ΦΑΡΑΝΤΟΥ, ΜΕΓΑ Δ.: Περὶ δικαιοσύνης. Συστηματική έρευνα εις τὸ έργον του Κλήμεντος του 'Αλεξανδρέως ('Αθήναι 1971).
- ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ, ΛΕΩΝ. Ι.: Αἱ λυπαὶ τοῦ βίου ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς καὶ κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχα: ('Αθήναι 1960).
- ΦΙΡΙΠΠΙΔΟΥ, Ν.: Χριστιανική φιλανθρωπία: Ξενών η̄ ξενοδοχείων, νοσοκομεία κ.λ.π. 'Ιστορική εξέτασις, στο π. Πάνσιονος, (27) 1935, σ. 683-685, 695-697, 728-730
- ΦΥΤΡΑΚΗ, ΑΝΔΡ. Ι.: Αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι Κλήμεντος τοῦ 'Αλεξανδρέως. ('Αθήναι 1935, ἀνατ. π. 'Ανάπλασις)
- : Οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες κατὰ τὸν Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην. (Μυτιλήνη 1936, ἀνατ. π. 'Ο Ποιμὴν)
 - : Τὸ ἰδανικὸν τῆς εἰρήνης εἰς τὴν 'Ορθόδοξον λαίρεια, στο π. 'Ο Ποιμὴν (Μυτιλήνης), (5) 1937, σ. 161-167, 179-188.
 - : Οἱ μοναχοὶ ὡς κοινωνικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐργάται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ 'Εκκλησίᾳ ('Αθήναι 1950)
 - : 'Η ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχα: ('Αθήναι 1958).
- WOROBIEW, NIKOLAI: 'Η ήθικη διδασκαλία του άγιου Μαξιμου του 'Ομολογητου (στη Ρωσική). (Moskau 1957).

- ΧΑΙΤΖΗΔΑΝΙΗΛ, ΔΗΜ.: 'Ιωάν. του Χρυσοστόμου η̄ γενική ήθική ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Διδακτορική διατριβή. ('Εν Βάρνη 1894).
- ΧΑΙΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, Δ.: Αἱ κοσμοθεωριακαὶ ἀπόψεις τοῦ Χρυσοστόμου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἱστορικῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ. ('Αθήναι 1948)
- ΧΑΙΤΖΗΜΙΧΑΗΛ, ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ: Αἱ περὶ ἰδιοκτησίας ἀπόψεις ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνα: (Θεσσαλονίκη 1972).
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π.: 'Η κοινωνιολογία τοῦ Μ. Βασιλείου. ('Αθήναι 1951).
- : 'Η περί ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Θεοφίλου 'Αντιοχείας, στο π. Γρηγ. ὁ Παλαμᾶς, (40) 1957, σ. 30-36.
 - : Ὑπαρξιακὸς διάλογος κατὰ τοὺς Θεολόγους τῆς Καππαδοκίας. (Θεσσαλονίκη 1961).
 - : 'Ο βασιλεὺς καὶ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ Βυζάντιον, στο π. Κληρονομία, (3) 1971, σ. 1-22.
- ZONEWSKI, I.: Αἱ κοινωνικαὶ ἀπόψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων. 'Ο Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος (στη Βουλγαρική), στο π. Θεολογία (Σόφιας), (26) 1949.
- : Αἱ κοινωνικαὶ ἀπόψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων. 'Ο Μ. Βασίλειος (στη Βουλγαρική), στο π. Θεολογία (Σόφιας), (27) 1951,
 - : Αἱ κοιν. ἀπόψεις τῶν ἐκκλ. Πατέρων. 'Ο άγ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ Γρηγ. ὁ Νύσσης (στη Βουλγαρική), στο π. Θεολογία (Σόφιας), (28) 1952.
- [ΑΝΩΝΥΜΟΥ]: Τινὰ περὶ ἀξιωματῶν καὶ καθηκόντων κατὰ Ἰωάν. τὸν Χρυσόστομον, στο π. 'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια, 1886, σ. 316-318

* *

- AGNOLETTO, A.: Motivi etico-escatologici nella Didaché, στο Convivium Dominicum, Studi sull' Eucarestia nei Padri della Chiesa Antica e Miscellanea Patristica. Centro di Studi sull' Antico Cristianesimo; Universita de Catania 1959, σελ. 259-276.
- AHRWEILER, H.: Études sur les structures administratives et sociales de Byzance (ἀνατύπωση 1971).
- ALEVISOPOULOS, A.: Das Gute und das Böse in der Sicht Basillios des Grossen in Zusammenhang mit seiner Weiterklärung (Hannover 1963).
- ALFARIC, P.: Origines sociales du christianisme (Paris 1959).

- AMAND DE MENDIETA, E.: Le système cénobitique basilien comparé au système cénobitique pachômien, *σὲς Revue d'histoire ecclésiastique (Louvain)*, 152, 1957, σελ. 31-80.
- AMANTOU C.: Zu den wohltätigen Stiftungen von Byzanz, *σὲς Orientalia Christiana Periodica*, XXI, 1955, σελ. 15-20.
- AMELINEAU, E.-Cl.: Étude historique sur St. Pachôme et le cénobitisme primitif dans la Haute-Égypte, d'après les documents coptes, *σὲς Bull. Inst. Égyptien (Alexandrie)*, 2es, 7, 1886, σελ. 306-399.
- BARDY, G.: Les idées morales d'Origène, *σὲς Mélanges de science religieuse (Lille)*, 13, 1956, σελ. 23-38.
- BARKER, E.: *Social and Political Thought in Byzantium (Oxford 1961)*.
- BEBIS, G.: The concept of εὐδαιμονία in the Fathers of the Eastern Church, *σὲς Κληρονομία (Θεσσαλονίκη)*, 7, 1975, σελ. 1-7.
- BECK, H. G.: Humanismus und Palamismus, *σὲς Rapports du XIIe Congrès Intern des Ét. Byzantin, III (Belgrad-Ochrid 1961)*.
- BRÄNDLE, R.: Die Ethik der «Schrift an Dioger» (1975).
- BRONDEHOÛX, J.-P.: Mariage et famille chez Clément d'Alexandrie. (Coll. Theologie Historique II) (Paris, Beauchesne 1970).
- CAMPENHAUSEN, H. VON: Der Kriegsdienst der Christen in der Kirche des Altertums, *σὲς Tradition und Leben (Leiden 1957)*, σελ. 203-215.
- CAPITAINE, H.: Virginité et mariage selon Origène (1963).
- CHARANIS, P.: On the Social Structure of the Later Roman Empire, *σὲς Byzantion (Paris)*, 17, 1945, σελ. 39-57.
- : The Monastic properties and the State in the Byzantine Empire, *σὲς Dumbarton Oaks Papers*, (4) 1948, σ. 51-118.
- CARRILLO DE ALBORNEZ, A.: San Juan Chrisostomo y su influencia social en el Imperio Bizantino del Siglo IV (Madrid 1934).
- CHRISTOPHE, P.: Le droit à la propriété privée dans la littérature chrétienne des quatre premiers siècles. (Lille 1958).
- : Les devoirs moraux des riches dans l'Écriture et la tradition patristique. (Lille: Institut Catholique, these de doct. en théologie 1962) (Dactyl).
- COMAN, J.: L'unité du Genre Humain d'après Saint Jean Chrysostome, *σὲς Συμπόσιον. Studies on Saint John Chrysostom (Θεσσαλονίκη 1973)*, σ. 41-58.
- CONSTANTELOS, D.: Philanthropy in the Age of Justinian, *σὲς The Greek Orthodox Theological Review*, 6, 1960-1961, (Winter).
- : Philanthropy as an Imperial Virtue in the Tenth Century, *σὲς Anglican Theological Review*, 44, 1962 (October).
- : Byzantine Philanthropy and Social Welfare (N. Brunswick-N Jersey 1968). Μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ χειρογράφα Β' ἀγγλικῆς ἐκδόσης: Βυζαντινὴ Φιλανθρωπία καὶ Κοινωνικὴ Πρόνοια. Κοινωνικὴ Προσπάθεια (ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήνα 1986).
- COPECEK, TH.-A.: Social-Historical Studies in the Cappadocian Fathers (Diss. Brown Univ. 1972).
- : The Social Class of the Cappadocian Fathers, *σὲς Church History*, 41, 1973, σελ. 453-466.
- COURTONNE, Y. S.: Basile Homélies sur la richesse Édition critique et exégétique (1935).
- CROUZEL, H.: Virginité et mariage selon Origène (1963).
- DALOZ, L.: Le travail selon St. J. Chrysostome (Paris 1959).
- DANASSIS, A.: Pädagogisch-psychologische Ideen bei Joh. Chrysostomos (1971).
- DANCIER, H.: Saint Jean Chrysostome et la femme chrétienne (Paris 1907).
- DE CHAMPAGNY, F.: La charité chrétienne dans le premiers siècles de l'Église (1854).
- DE MENDIETTA, D. A.: La virginité chez Eusèbe d'Emèse et l'ascétisme familial dans la première moitié du IVe siècle, *σὲς Revue d'histoire ecclésiastique*, 50, 1955, σελ. 777-820.
- DIEPEN, H. M.: Aux origines de l'antropologie de Saint Cyrille d'Alexandrie. (Paris 1957).
- DRAISELLAS, C.: Man in his Original State and in the State of Sin according to St. Cyril of Alexandria. (Athens 1971, ἀνάτ. π. Θεολογία).
- DVORNIK, F.: Early Christian and Byzantine Political Philosophy. Origins and Backgrounds. 2 vols. (Dumbarton Oaks Studies 9) (Washington D.C., Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies 1966).

- EHRHARDT, A.: Soziale Fragen in der Alten Kirche, στὸ Existenz und Ordnung Festschrift für Erik Wolf zum 60. Geburtstag (Frankfurt a. M. 1962).
- FABRIEGE, F.: Saint Jean Chrysostome et les idées politiques des Pères de l'Église, στὸ Rev. Général (Brux 1968) II, σελ 229-244, 359-370
- FARINA, R.: L' impero e l' imperatore cristiano in Eusebio di Césarea La prima theologia politica del cristianesimo (Bibliotheca theologia Salensiana, 1/2) (Zürich 1966).
- FERGUSON, J.: The Nature of Early Christian Pasifism, στὸ The Hibbert Journal (London), 55, 1956-1957, σελ 340-349.
- FERSTUGIÈRE, A.-J.: Les Moines d' Orient I. Culture ou sainteté Introduction au monachisme oriental (Paris 1961)
- FLOROVSKY, G.: The Social Problem in the Eastern Orthodox Church, στὸ The Journal of Religions Thought 8,1, Autumn-Winter 1950-1951.
— : St. John Chrysostom: The Prophet of Charity, στὸ St Vladimir's Seminary Quarterly, 4, 1955, σελ 3-4. (π. Ἀκτῶνες, 18, 1955, σελ 1-4).
- FOUYAS, M. (Metropolitan of Axomi): The Social Message of St John Chrysostom (Athens 1968)
- FRINGS, H. J.: Medizin und Arzt bei den griechischen Kirchenvätern bis Chrysostomus (Phil. Diss Bonn 1959)
- GAITH, J.: La contemplation de la liberté chez Grégoire de Nysse (Paris 1953)
- GARITTE, G.: Un couvent de femmes au IIIe s. ? Note sur un passage de la Vie grecque des S. Antoine, στὸ Scrinium Lovaniense, Mélanges historiques Étienne Van Cauwenbergh (Gembloux et Louvain, 1961), σελ 150-159.
- GIET, S.: Les Idées et l' action sociales de S Basile (Paris 1941).
— : L' argumentation de quelques passages de S. Jean Chrysostome contre la propriété, στὸ La Révélation chrétienne et le Droit (Paris 1961), σελ 51-62.
- GILLET L.: L' homme divinisateur cosmique dans la pensée de Saint Grégoire de Nysse, στὸ Studia Patristica, 6, 1962, σελ 62-68.

- GOLITZ, H.: Mesiteia Hiera Zur Theorie der hierarchischen Sozietät in Corpus areopagiticum. (Diss. Halle, Saale 1972).
- GRAEF, H. C.: La vertu de pauvreté chez les Pères grecs, στὸ La vie spirituelle Supplement (Paris), 10, 1957, σελ 127-131.
- GRANT, R. M.: Nationalism and Internationalism in the Early Church, στὸ Anglican Theological Review, 41, 1959, σελ 167-177
- GRIBOMONTI, J.: Les Règles Morales de saint Basile et le Nouveau Testament, στὸ Studia Patristica (Oxford), 2, 1957, σελ 416-426
- JANIN, R.: Un ministre byzantin Jean l' Orphanotrophe (XIe siècle), στὸ Échos d' Orient, 34, 1931, σελ 431-443.
- JOURET, Ch.: Le mariage indissoluble, στὸ Nova et Vetera (Freiburg Schweiz), 41, 1966, σελ 44-62
- HAMMAN, A.: Riches et pauvres dans l' Église ancienne Coll. Lettres chrétiennes, vol 6 (Paris 1962).
- HAUSHERR, I.: La théologie du monachisme chez saint Jean Climaque, στὸ Théologie de la vie monastique (Paris 1961), σελ 385-410.
- HERTER, H.: Die Soziologie der antiken Prostitution im Lichte des heidnischen und christlichen Schrifttums, στὸ Jahrbuch für Antike und Christentum (Münster), 3, 1960, σελ 79-111.
- KANNENGIESSER, Ch.: Politique et Théologie chez Athanase d' Alexandrie. Actes du colloque de Chantilly, 23-25 Septembre 1973 (Coll. Théologie Historique, No 27, Paris, Beauchesne 1974).
- KERNS, J.-E.: Les chrétiens, le mariage et la sexualité Évolution historique des attitudes chrétiennes envers la vie sexuelle et la sainteté dans le mariage. Traduit de l' anglais par J. Mignon. Préface de J. Pohier (Lumière de la foi, 27) (Paris 1966).
- KLAUSER, Th.: Bischöfe auf dem Richterstuhl, στὸ Jahrbuch für Antike und Christentum (Münster), 5, 1962, σελ 172-174
- KRETSCHMAR, G.: Die zwei Imperien und die zwei Reiche, στὸ Ecclesia und Res Publica (Göttingen 1962), σελ 89-112.
- LACOMBRANDE, C.: Le discours sur la royauté de Synésios de Cyrène (Paris 1951).

LEBEAU, P.: L'engagement des chrétiens dans la cité antique. Contestation et réponse à l'époque des Pères de l'Église, στὸ *Lumen vitae* (Bruxelles), 81, 1966, σελ. 591-599.

LEROUX, J-M: Monachisme et communauté chrétienne d'après saint Jean Chrysostome, στὸ *Théologie de la vie monastique* (Paris 1961), σελ. 143-190.

LOUVROS, J.: Les idées anthropologiques et l'activité morale de saint Basile (Lille 1958).

MARROU, H I: Morale et spiritualité chrétiennes dans le Pédagogue de Clément d'Alexandrie, στὸ *Studia Patristica* (Oxford), 2, 1957, σελ. 358-546.

MEINHOLD, P.: Die Ethik des Ignatius von Antiochien, στὸ *Historische Zeitschrift* (München), 77, 1958, σελ. 50-62.

MELCHIORRE, DI S. MARIA: L'orazione perenne nella tradizione patristica, στὸ *Rivista di Vita Spirituale* (Roma), 15, 1961, σελ. 129-159.

MOULARD, A.: Saint Jean Chrysostome. Le défenseur du Mariage et l'apôtre de la Virginité (Paris 1928).

PETERSON, E.: Das Problem des Nationalismus im alten Christentum, στὸ *Frühkirche, Judentum und Gnosis*, (Roma-Freiburg-Wien 1959), σελ. 51-63.

PETRY, R. C.: Christian Eschatology and Social Thought. A Historical Essay on the Social Implications of Some Selected Aspects in Christian Eschatology to A. D. 1500. (Nashville 1956)

PICHERY, E.: Les idées morales de Jean Cassien, στὸ *Mélanges de science religieuse* (Lille), 14, 1957, σελ. 5-20.

PRUNET, O.: La morale de Clément d'Alexandrie (1949).

REILLY, F.: Imperium and Sacerdotium According to St Basil the Great (Washington 1943)

ROMANIDES, I. S.: The ecclesiology of St. Ignatius of Antioch, στὸ *π. Greek Orthodox Theological Review*, 7, 1961-1962, σ. 53-77.

SAVRAMIS, D.: Zur Soziologie des byzantinischen Mönchtums (Leiden-Köln 1962)

SCAZZOSO, P.: Introduzione alla ecclesiologia di San Basilio. *Studia Patristica Mediolanensia*, 4 (Milano 1975).

STOCKMEIER, P.: Theologie und Kult des Kreuzes bei Joh. Chrysostomus (1966).

TAN DUC, NGUYEN-HUU: Le travail manuel des clercs dans l'antiquité (Paris: Faculté des Letters et Sciences Humaines, 1964).

TSIRPANLIS, E N.: The Anthropology of Saint John of Damascus (Athens 1969, ἀνατ. π. Θεολογία).

UHLHORN, G.: Christian Charity in the Ancient Church (Tr. from German N. York 1883).

ULEYN, A.: La doctrine morale de S. Jean Chrysostome dans le commentaire sur S. Matthien et ses affinités avec la diatribe, στὸ *Revue de l'Université d'Ottawa*, 27, 1957, σελ. 5*-25*, 99*-140*.

VAN DERBERGHE, B. H.: La théologie du travail dans saint Jean Chrysostome, στὸ *Revista Espanola de Theologia* (Madrid), 16, 1956, σελ. 475-495.

— S. Jean Chrysostome et la dignité du travail, στὸ *La Vie Spirituelle* (Paris), 92, 1955, σελ. 477-487.

VAN DERHAGEN, O. J.: De Clementis Alexandrini sentiis oeconomicis, socialpoliticis (Utrecht 1903 ἢ 1920).

VEROSTA, S.: Johannes Chrysostomus, Staats-Philosoph und Geschichtstheologe (1961).

VON ADALBERT, CRSG-RICHTER, S.: Arm und Reich in der Urkirche (Paderborn 1964).

VOLKER, W.: Praxis und Theoria bei Symeon dem Neuen Theologen, στὸ *Beitrag zur Byzantinischen Mystik* (1974).

WILKEN, R. L.: Toward a Social Interpretation of Early Christian Apologetics, στὸ *Church History*, 39, 1970, σελ. 437-458.

WINDASS, G S - NEWMAN, J.: The Early Christian Attitude to War, στὸ *The Irish Theological Quarterly* (Maymood Ireland), 29, 1962, σελ. 235-247.

WINSLON, D. F.: Gregory of Nazianzus and Love for the Poor, στὸ *Anglican Theological Review*, 47, 1965

* *

'Απ' τοὺς διάφορους συγγραφεῖς Πατρολογίας ὁ J. Quasten (Patrology, vol. 1-3, Westminster, MD., The Newman Press, 1962-1963) ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ τὴν κοινωνικὴ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἀναφέρει σχετικὴ βιβλιογραφία.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

1. Τα λήμματα που καταχώρισα τὰ διάλεξα ἀπ' τὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, τῶν Πατέρων δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας πού ἔγραψαν στήν Ἑλληνική γλώσσα. Τὰ λήμματα (κείμενα) αὐτά εἶναι ἀπό Πατέρες πού ἔζησαν ἀπ' τὰ χρόνια τῶν Ἀποστόλων μέχρι τὸ 15ο αἰώνα. Δὲν καταχώρισα λήμματα ἀπὸ συγγραφείς πού ἡ Ἐκκλησία τοὺς χαρακτηρίζει αἰρετικούς. Ἐκτός βέβαια τοῦ Ὁριγένη, γιατί τὰ λήμματα πού καταχώρισα ἀπ' αὐτὸν δὲν ἔχουν αἰρετική διδασκαλία. Καταχώρισα ὅμως λήμματα πού ἔχουν κριτική σὲ αἰρετική διδασκαλία.

2. Τὰ ἱστορικά κείμενα (λήμματα) τὰ καταχώρισα στ' ὄνομα τοῦ προσώπου πού ἔδρασε. Ἄν πρόκειται ὅμως γιὰ ὁμαδικές πράξεις ἢ γιὰ ἀνώνυμα πρόσωπα καταχώρισα συνήθως τὰ λήμματα στ' ὄνομα τοῦ συγγραφέα. Τὰ κείμενα πού ἔχουν θεωρητική διδασκαλία τὰ καταχώρισα στ' ὄνομα τοῦ συγγραφέα πού τὴ διδάξε. Εἶχα βέβαια ὑπ' ὄψη μου (ὅσο μπόρεσα) καὶ τὴ σχετική μέχρι σήμερα φιλολογικὴ κριτική. Π.χ. ἰδὲ τίς διαφορὲς μεταξὺ Εὐαγρίου καὶ Νεΐλου.

3. Καταχώρισα τὰ λήμματα μὲ χρονολογικὴ σειρά καὶ τὰ ἀρίθμηση. Βάση γιὰ τὴ χρονολογικὴ σειρά ἔχω τὸ χρόνο τοῦ θανάτου γιὰ πρόσωπα, μὲ σύμβουλο τὸ A Patristic Greek Lexikon (Oxford 1967-1968) τοῦ G. W. H. Lampe. Γιὰ τὰ λήμματα-κείμενα τῶν Συνόδων ὑπελόγησα τὸ χρόνο πού συντάχθηκε τὸ κείμενο.

4. Τὸ σύνολο τῶν λημμάτων διαιρῶ σὲ τρία μέρη μὲ βάση τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο (†407). Δηλαδή 1) μέχρι τὸ Χρυσόστομο, 2) Χρυσόστομος καὶ 3) μετὰ τὸ Χρυσόστομο.

5. Καταχώρισα διπλὲς καὶ τριπλὲς παραπομπές γιὰ νὰ διευκολύνω τὸν Ἕλληνα καὶ ξένο ἀναγνώστη. Π.χ. στήν «Ὁμιλία κ.λ.π.» τοῦ Πατρὸς καὶ ἀκόμη στήν ἔκδοση τοῦ Migne καὶ στὴ «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων» (τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ἢ σὲ ἄλλες εἰδικές ἢ νεώτερες κριτικές ἐκδόσεις (ἐφ' ὅσον βέβαια ὑπάρχουν).

6. Δὲν καταχώρισα λήμματα, πού ἐκφράζουν τίς αὐτὲς ἀκριβῶς ἰδέες. Γιὰ νὰ διαλέξω μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων λημμάτων εἶχα γιὰ κριτήριο πρῶτα τὴ σαφήνεια, τὴν ἀκριβολογία ἔπειτα καὶ τὴν λακωνικότητα στήν ἔκφραση. Ἄν ὅμως ἓνα δεύτερο λήμμα παρουσίαζε ἔστω μιὰ ἀπόχρωση στήν ἔννοια πού ἐκφράζει τὸ πρῶτο, τὸ καταχώρισα. Μερικὲς φορές ὅμως ἓνα δεύτερο λήμμα συμπλέκει τὸ ἴδιο νόημα μὲ ἄλλο θέμα πού δὲν ἔχει καταχωρισθεῖ, τότε τὸ καταχωρίζω. Ἀκόμη σπάνια καταχωρίζω λήμματα ταυτόσημα μὲν, ἀλλ' ἐφόσον ἀναφέρουν ἄλλα παραδείγματα (ἢ ἐπεισόδια) παραστατικά.

7. Γιὰ νὰ βρισκεται εὐκολὰ κάθε λεπτὴ ἔννοια ἀπ' ὅλη τὴν κοινὴν διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων ἔχω καταρτίσει καὶ καταχωρίσει (στὸ τέλος) Συστηματικὸ Ἰδεολογικὸ Εὐρετήριο. Σ' αὐτὸ διαιρῶ ὅλη τὴν ὕλη σὲ 10 ἐνότητες (Εἰσαγωγικὲς ἔννοιες — Δικαιοσύνη, Ἀγάπη — Γάμος — Φιλαλληλία — Εἰρηνοφιλία — Ἐλευθερία — Ἐξουσία — Ἐργασία — Ἰδιοκτησία — Ψυχαγωγία). Κάθε ἐνότητα ὑποδιαιρεῖται σὲ κεφάλαια καὶ κάθε κεφάλαιο σὲ 5 ἕως 106 παραγράφους. Σὲ κάθε παράγραφο βρίσκονται οἱ ἀριθμοὶ τῶν σχετικῶν λημμάτων.

8. Τὸ ἀλφαβητικὸ Εὐρετήριο τῶν Θεμάτων παραπέμπει στὸ Συστηματικὸ Εὐρετήριο καὶ στὴν Εἰσαγωγή. Στὸ Εὐρετήριο τῶν Κυρίων Ὀνομάτων καταχωρίζω ὄχι μόνον τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀναφέρονται μέσα στὰ κείμενα τῶν λημμάτων, στήν Εἰσαγωγή, στὴ Βιβλιογραφία κ.λ.π. Στὸ Εὐρετήριο τῶν Χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καταχωρίζω μὲ κοινὰ τυπογραφικά στοιχεία ὅσα χωρία ἀναφέρονται ρητῶς ἢ ὑπονοοῦνται στὸ κείμενο τῶν λημμάτων, ἐνῶ ὅσα χωρία ἐρμηνεύονται καταχωρίζω μὲ ἡμίμαυρα στοιχεία.

ΚΛΗΜΗΣ ΡΩΜΗΣ (ιερομάρτυρας, † Α' αιώνας)

Πρὸς Κορινθίους Α'.

1. «*Ἀχόρταγο πάθος στήν ἀγαθοεργία*». — Β' 1-8. Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε μηδὲν ἀλαζονεύμενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντες, ἡδίων διδόντες ἢ λαμβάνοντες, τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Χριστοῦ ἀρκούμενοι καὶ προσέχοντες τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐνεστερνισμένοι ἥτε τοῖς σπλάγχθοις, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν. 2. Οὕτως εἰρήνην βαθεῖα καὶ λιπαρά ἐδέδοτο πᾶσιν καὶ ἀκέρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιίαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου ἐκχυσίς ἐπὶ πάντας ἐγένετο. 3. Μεστοί τε ὁσίας βουλῆς ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ' εὐσεβοῦς πεποιθήσεως ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεόν, ἐκτενούντες αὐτὸν ἵλεων γενέσθαι εἴ τι ἄκοντες ἡμάρτετε. 4. Ἄγῶν ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ σώζεσθαι μετ' ἐλέους καὶ συνειδήσεως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. 5. Εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι ἦτε καὶ ἀμνησίκαιοι εἰς ἀλλήλους. 6. Πᾶσα στάσις καὶ πᾶν σχίσμα βδελυκτὸν ἦν ὑμῖν. Ἐπὶ τοῖς παραπτώμασιν τῶν πλησίων ἐπενθεῖτε τὰ ὑστερήματα αὐτῶν ἰδια ἐκρίνετε. 7. Ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγαθοποιίᾳ, ἔτοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. 8. Τῇ παναρέτῃ καὶ σεβασμίῳ πολιτείᾳ κεκοσμημένοι πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ἐπετελεῖτε τὰ προστάγματα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγγέγραπτο.

2. *Γιατί ἔφυγε ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη* — Γ' 1-4. Πᾶσα δόξα καὶ πλατυσμός ἐδόθη ὑμῖν, καὶ ἐπετελέσθη τὸ γεγραμμένον «Ἐφαγεν καὶ ἐπιεν, καὶ ἐπλατύνθη καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος» (Δευτ. λβ' 15). 2. Ἐκ τούτου ζῆλος καὶ φθόνος, ἔρις καὶ στάσις, διωγμός καὶ ἀκαταστασία, πόλεμος καὶ αἰχμαλωσία. 3. Οὕτως ἐπηγέρθησαν «οἱ ἄτιμοι ἐπὶ τοὺς ἐντίμους» (Ἠσ. γ' 15), οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τοὺς ἐνδόξους, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, οἱ νέοι ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους. 4. Διὰ τοῦτο πύρρῳ ἀπέστη ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη, ἐν τῷ ἀπολιπεῖν ἕκαστον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μηδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι μηδὲ πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ καθήκον τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας, δι' οὗ καὶ «θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον» (Σοφ. Σολ. β' 24).

1. SC 167, 100. B 1, 13, 26.

2. SC 167, 102. B 1, 14, 9.

3. Ζηλοφθονία. — Δ' 7-13. Ὁρᾶτε, ἀδελφοί, ζῆλος καὶ φθόνος ἀδελφοκτονίαν κατειργάσατο. 8. Διὰ ζῆλος ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακώβ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου Ἡσαΐ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. 9. Ζῆλος ἐποίησεν Ἰωσήφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι καὶ μέχρι δουλείας ἐλθεῖν. 10. Ζῆλος φυγεῖν ἠνάγκασεν Μαῦσῆν ἀπὸ προσώπου Φαραῶ βασιλέως Αἰγύπτου ἐν τῷ ἀκοῦσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου «Γίς σε κατέστησεν κριτὴν ἢ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθὲς τὸν Αἰγύπτιον;» (Ἐξέδ. β' 14). 11. Διὰ ζῆλος Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ ἐξω τῆς παρεμβολῆς ἠύλισθησαν. 12. Ζῆλος Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν ζῶντας κατήγαγεν εἰς ἄδου, διὰ τὸ στασιάσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μαῦσῆν. 13. Διὰ ζῆλος Δαυὶδ φθόνον ἔσχεν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐδιώχθη.

4. Ἀποτελέσματα ἀπὸ τῆς ζηλοφθονίας καὶ τῆς φιλονικίας. — ΣΤ' 4. Ζῆλος καὶ ἔρις πόλεις μεγάλας κατέσκαψεν καὶ ἔθνη μεγάλα ἐξερρίζωσεν.

5. Πίστις καὶ φιλοξενία. — Ι' 7. ΙΑ' 1. ΙΒ' 1. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐδόθη αὐτῷ [τῷ Ἀβραάμ.] υἱὸς ἐν γήρᾳ, καὶ δι' ὑπακοῆς προσήνεγκεν αὐτὸν θυσίαν τῷ Θεῷ πρὸς ἐν τῶν ὁρέων ὧν ἔδειξεν αὐτῷ. 11. Διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων, τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης διὰ πυρὸς καὶ θείου. 12. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ραββὴ ἢ ἐπιλεγομένη πόρνη.

6. Εὐθὺνη γιὰ τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ. — ΚΑ' 1. Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, μὴ αἰ εὐεργεσίαι αὐτοῦ [τοῦ Θεοῦ] πολλαὶ γίνονται εἰς κρίμα πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμοιοίας.

7. Ἀγνὴ ἀγάπη γιὰ ὄλους. — ΚΑ' 7. Τὴν ἀγάπην αὐτῶν [τῶν γυναικῶν] μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσιν τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίων ἴσῃν παρεχέτωσαν.

8. Πῶς στολιζόνται οἱ ἅγιοι. — ΛΓ' 7-8. ΛΔ' 1-5. Εἶδομεν ὅτι ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔργοις ἀγαθοῖς ἑαυτὸν κοσμήσας ἐχάρη. 8. Ἐχόντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμὸν ἀόκνως προσέλθωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος ἡμῶν ἐργασώμεθα ἔργον δικαιοσύνης. ΛΔ' 1. Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παρρησίας λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ νωθρὸς καὶ παρειμένος οὐκ ἀντοφθαλμεῖ τῷ ἔργοπαρέκτῃ αὐτοῦ. 2. Δέον οὖν ἐστὶν πρόθυμους ἡμᾶς εἶναι

εἰς ἀγαθοποιίαν· ἐξ αὐτοῦ γάρ ἐστιν τὰ πάντα. 3. Προλέγει γὰρ ἡμῖν «Ἴδου ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ» (Ἡσ. μ' 10. ξβ' 11). 4. Προτρέπεται οὖν ἡμᾶς πιστεύοντας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπ' αὐτῷ, μὴ ἀργοὺς μηδὲ παρειμένους εἶναι ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. 5. Τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παρρησία ἔστω ἐν αὐτῷ ὑποτασσόμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ λειτουργοῦσιν παρεστῶτες.

9. Θεομίσητοι ὅσοι «συμφωνοῦν» μετὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. — ΛΕ' 4-6. Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα εὐρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑπομενόντων, ὅπως μεταλάβωμεν τῶν ἐπηγγελμένων δωρεῶν. 5. Πῶς δὲ ἔσται τοῦτο, ἀγαπητοί; Ἐὰν ἐστηριγμένη ᾖ ἡ διάνοια ἡμῶν πιστῶς πρὸς τὸν Θεόν· ἐὰν ἐκζητῶμεν τὰ εὐάρεστα καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτῷ· ἐὰν ἐπιτελέσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμώμῳ βουλήσει αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἀπορρίψαντες ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδικίαν καὶ πονηρίαν, πλεονεξίαν, ἔρις, κακοηθείας τε καὶ δόλους, ψιθυρισμοὺς τε καὶ καταλαλιάς, θεοσυγίαν, ὑπερηφανίαν τε καὶ ἀλαζονείαν, κενοδοξίαν τε καὶ ἀφιλοξενίαν. 6. Ταῦτα γὰρ οἱ πράσσοντες στυγητοὶ τῷ Θεῷ ὑπάρχουσιν· οὐ μόνον δὲ οἱ πράσσοντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες αὐτοῖς.

10. «Οἱ μεγάλοι δὲν μπορεῖ νά 'ναι χωρισμένοι ἀπ' τοὺς μικροὺς». — ΛΖ' 1-5. Στρατευώμεθα οὖν, ἄνδρες ἀδελφοί, μετὰ πάσης ἐκτενείας ἐν τοῖς ἀμώμοις προστάγμασιν αὐτοῦ. 2. Κατανοήσωμεν τοὺς στρατευομένους τοῖς ἡγουμένοις ἡμῶν, πῶς εὐτάκτως, πῶς εὐείκτως, πῶς ὑποτεταγμένως ἐπιτελοῦσιν τὰ διατασσόμενα. 3. Οὐ πάντες εἰσὶν ἑπαρχοὶ οὐδὲ χιλίαρχοι οὐδὲ ἐκατόνταρχοι οὐδὲ πεντηκόνταρχοι οὐδὲ τὸ καθεξῆς, ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. 4. Οἱ μεγάλοι δίχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὔτε οἱ μικροὶ δίχα τῶν μεγάλων· σύγκρασις τίς ἐστιν ἐν πᾶσιν, καὶ ἐν τούτοις χρήσις. 5. Λάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν ἢ κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ εὐχρηστά εἰσιν ὅλων τῷ σώματι· ἀλλὰ πάντα συνπνεῖ καὶ ὑποταγῆ μίᾳ χρῆται εἰς τὸ σφῆζεσθαι ὅλον τὸ σῶμα.

11. Συμπεριφορὰ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ ἀδυνάτου. — ΛΗ' 1-2. Σφῆζεσθαι οὖν ἡμῶν ὅλον τὸ σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑποτασσέσθαι ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, καθὼς ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ. 2. Ὁ ἰσχυρὸς τημελείτω τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ ἀσθενῆς

3. SC 167, 106. B 1, 14, 33.

4. SC 167, 110. B 1, 15, 27.

5. SC 167, 116. B 1, 17, 12.

6. SC 167, 136. B 1, 22, 6.

7. SC 167, 138. B 1, 22, 21.

8. SC 167, 154. B 1, 26, 19.

9. SC 167, 156. B 1, 27, 7.

10. SC 167, 160. B 1, 28, 6.

11. SC 167, 162. B 1, 28, 19.

ἐντρεπέτω τὸν ἰσχυρόν· ὁ πλούσιος ἐπιχορηγείται τῷ πτωχῷ, ὁ δὲ πτωχὸς εὐχαριστεῖται τῷ Θεῷ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δι' οὐ ἀναπληρωθῆ αὐτοῦ τὸ ὑστέρημα. Ὁ σοφὸς ἐνδεικνύσθω τὴν σοφίαν αὐτοῦ μὴ ἐν λόγοις ἀλλ' ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινόφρων μὴ ἐαυτῷ μαρτυρεῖται, ἀλλ' ἐάτω ὑπ' ἑτέρου ἐαυτὸν μαρτυρεῖσθαι· ὁ ἀγνὸς ἐν τῇ σαρκὶ μὴ ἀλαζονεύεσθω, γινώσκων ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ τὴν ἐγκράτειαν.

12. Ἐνότητα καὶ ὄχι σχίσμα. — *ΜΣΤ'* 2-9. Γέγραπται γάρ· «Κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται» (;). 3. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει· «Μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῶος ἔση, καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις» (*Ψαλ.* ιζ' 26-27). 4. Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθώοις καὶ δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. 5. Ἰνατί ἔρεις καὶ θυμοὶ καὶ διχοστασίαι καὶ σχίσματα πόλεμός τε ἐν ὑμῖν; 6. Ἡ οὐχὶ ἓνα Θεὸν ἔχομεν καὶ ἓνα Χριστὸν καὶ ἐν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς; καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ; 7. Ἰνατί διέλκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα ὥστε ἐπιλαθῆσθαι ἡμᾶς ὅτι μέλη ἐσμεν ἀλλήλων; μνήσθητε τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ἡμῶν. 8. Εἶπεν γάρ· «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη, ἢ ἓνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἓνα τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι» (*Ματθ.* κστ' 24 α' 6. *Μάρκ.* θ' 42. *Λουκ.* ιζ' 2). 9. Τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς δισταγμόν, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην· καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστὶν ἡ στάσις.

13. Χάρισμα εἶναι ἢ τέλεια ἀγάπη. — *Ν'* 1-2. Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἐστὶν ἐξήγησις. 2. Τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὐρεθῆναι, εἰ μὴ οὖς ἂν καταξιώσῃ ὁ Θεός;

14. Ἀρχοντες· Ὁμόνοια χωρὶς κακία. — *ΕΑ'* 1-2. *ΕΒ'* 2. Τοῖς τε ἀρχουσι καὶ ἡγουμένοις ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς σύ, δέσποτα, ἔδωκας τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλείας αὐτοῖς διὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀνεκδιηγῆτου κράτους σου, εἰς τὸ γινώσκοντας ἡμᾶς τὴν ὑπὸ σοῦ αὐτοῖς δεδομένην δόξαν καὶ τιμὴν ὑποτάσσεσθαι αὐτοῖς, μηδὲν ἐναντιουμένους τῷ θελήματί σου οἷς δός, Κύριε, ὑγίαιαν, εἰρήνην, ὁμόνοιαν, εὐστάθειαν, εἰς τὸ διέπειν αὐτοὺς τὴν ὑπὸ σοῦ δεδομένην αὐτοῖς ἡγεμονίαν ἀπροσκόπως. 2. Σὺ γάρ, δέσποτα ἐπουράνιε βασιλεῦ τῶν αἰώνων, δίδως τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἐξουσίαν τῶν ἐπὶ γῆς ὑπαρχόντων· σύ, Κύριε, διεύθυ-

νον τὴν βουλὴν αὐτῶν κατὰ τὸ καλὸν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιόν σου, ὅπως διέποντες ἐν εἰρήνῃ καὶ πραύτητι εὐσεβῶς τὴν ὑπὸ σοῦ αὐτοῖς δεδομένην ἐξουσίαν ἴεώ σου τυγχάνωσιν. *ΕΒ'* 2. Περὶ γὰρ πίστεως καὶ μετανοίας καὶ γνησίας ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης καὶ ὑπομοιῆς πάντα τόπον ἐψηλαφήσαμεν, ὑπομνήσκοντες δεῖν ὑμᾶς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ καὶ μακροθυμίᾳ τῷ παντοκράτορι Θεῷ ὁσίως εὐαρεστεῖν, ὁμοουόντας ἀμνησι-κάκως ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ μετὰ ἐκτενοῦς ἐπιεικείας, καθὼς καὶ οἱ προδεδηλωμένοι πατέρες ἡμῶν εὐηρέστησαν ταπεινοφρονοῦντες τὰ πρὸς τὸν πατέρα καὶ Θεὸν καὶ κτίστην καὶ πάντας ἀνθρώπους.

Πρὸς Κορινθίους Β'.

15. «Μὲ τὰ ἔργα νὰ ὁμολογήσουμε» τὸν Θεό. — *Δ'* 1-5. Μὴ μόνον οὖν αὐτὸν καλῶμεν Κύριον· οὐ γὰρ τοῦτο σώσει ἡμᾶς. 2. Λέγει γάρ· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, σωθήσεται, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην» (*πρβλ.* *Ματθ.* ζ' 21). 3. Ὡστε οὖν, ἀδελφοί, ἐν τοῖς ἔργοις αὐτὸν ὁμολογῶμεν, ἐν τῷ ἀγαπᾶν ἑαυτούς, ἐν τῷ μὴ μνησθᾶσθαι μηδὲ καταλαλεῖν ἀλλήλων μηδὲ ζηλοῦν, ἀλλ' ἐγκράτειας εἶναι, ἐλεήμονας, ἀγαθοὺς καὶ συμπάσχειν ἀλλήλοις ὀφειλομεν καὶ μὴ φιλαργυρεῖν. Ἐν τούτοις τοῖς ἔργοις ὁμολογῶμεν αὐτόν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐναντίοις. 4. καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους μᾶλλον ἀλλὰ τὸν Θεόν. 5. Διὰ τοῦτο, ταῦτα ὑμῶν πρασσόντων, εἶπεν ὁ Κύριος· «Ἐὰν ἦτε μετ' ἐμοῦ συνηγμένοι ἐν τῷ κόλπῳ μου καὶ μὴ ποιῆτε τὰς ἐντολάς μου, ἀποβαλῶ ὑμᾶς καὶ ἔρω ὑμῖν Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πότεν ἐστέ, ἐργάται ἀνομίας» (;).

16. Ἀγάπη ἀλλήλων. — *Θ'* 6. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους, ὅπως ἔλθωμεν πάντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

17. Ἀρετὴ καὶ ἀγαθοεργία. — *Ι'* 1-2. Ὡστε, ἀδελφοί μου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, ἵνα ζήσωμεν καὶ διώξωμεν μᾶλλον τὴν ἀρετὴν, τὴν δὲ κακίαν καταλείψωμεν ὡς προοδοιόρονον τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ φύγωμεν τὴν ἀσέβειαν, μὴ ἡμᾶς καταλάβῃ κακία. 2. Ἐὰν γὰρ σπουδάσωμεν ἀγαθοποιεῖν, διώξεται ἡμᾶς εἰρήνη.

18. Ἐλεημοσύνη, νηστεία, προσευχή. — *ΙΣΤ'* 4. Καλὸν οὖν ἐλεημοσύνη ὡς μετάνοια ἀμαρτίας κρείστων νηστεία προσευχῆς, ἐλεημοσύνη δὲ ἀμφοτέρων· ἀγάπη δὲ καλύπτει πλῆθος ἀμαρτιῶν» (*Α'* Πέτρο. δ' 8), προσευχὴ δὲ ἐκ καλῆς συνειδήσεως

ἐκ θανάτου ρύεται. Μακάριος πᾶς ὁ εὐρεθείς ἐν τούτοις πλήρης ἐλεημοσύνη γὰρ κούφισμα ἁμαρτίας γίνεται.

19. Ἐδσέβεια ἢ ἐμπόριο; — *Κ' 1-4.* Ἀλλὰ μὴδὲ ἐκεῖνο τὴν διάνοιαν ὑμῶν ταρασσέτω, ὅτι βλέπομεν τοὺς ἀδίκους πλουτοῦντας καὶ στενοχωρουμένους τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους. **2.** Πιστεύωμεν οὖν, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί· Θεοῦ ζῶντος πείραν ἀθλῶμεν καὶ γυμναζώμεθα τῷ νῦν βίῳ, ἵνα τῷ μέλλοντι στεφαναθῶμεν. **3.** Οὐδεὶς τῶν δικαίων ταχὺν καρπὸν ἔλαβεν, ἀλλ' ἐκδέχεται αὐτόν. **4.** Εἰ γὰρ τὸν μισθὸν τῶν δικαίων ὁ Θεὸς συντόμως ἀπεδίδου, εὐθέως ἐμπορίαν ἤσκοῦμεν καὶ οὐ θεοσέβειαν. Ἐδοκοῦμεν γὰρ εἶναι δίκαιοι, οὐ τὸ εὐσεβὲς ἀλλὰ τὸ κερδαλέον διώκοντες· καὶ διὰ τοῦτο θεῖα κρίσις ἐβλαψε πνεῦμα μὴ ὄν δίκαιον, καὶ ἐβάρυνε δεσμοῖς.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ Ο ΘΕΟΦΟΡΟΣ

(ἱερομάρτυρας, † 110±)

Πρὸς Ἐφεσίους.

20. Ὁ Ἐπίσκοπος. — *Κεφ. V, Παράγρ. 3. VI 1.* Σπουδάσωμεν οὖν μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ὤμεν Θεῷ ὑποτασσόμενοι. **6.** Καὶ ὅσον βλέπει τις σιγῶντα ἐπίσκοπον, πλειόνως αὐτὸν φοβείσθω· πάντα γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως δεῖ αὐτὸν δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα. Τὸν οὖν ἐπίσκοπον δῆλον ὅτι ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν.

21. Ἡ εἰρήνη. — *XIII 1-2.* Σπουδάσετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν. Ὅταν γὰρ πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιροῦνται αἱ δυνάμεις τοῦ σατανᾶ, καὶ λύεται ὁ βλεθρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμοιοῖα ὑμῶν τῆς πίστεως. **2.** Οὐδὲν ἐστὶν ἄμεινον εἰρήνης, ἐν ἣ πᾶς πόλεμος καταργεῖται ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων.

22. Πίστις καὶ ἀγάπη. — *XIV 1-2.* Ὡς οὐδὲν λανθάνει ὑμᾶς, ἐὰν τελειῶς εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχητε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος· ἀρχὴ μὲν πίστις, τέλος δὲ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο, ἐν ἐνότητι γενομένα, Θεὸς ἐστὶν τὰ δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλοκάγαθιαν ἀκόλουθά ἐστιν. **2.** Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλόμενος ἁμαρτάνει, οὐδὲ ἀγάπην κεκτημένος μισεῖ. «Φανερόν

τὸ δένδρον ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ» (Ματθ. β' 33)· οὕτως οἱ ἐπαγγελλόμενοι Χριστοῦ εἶναι, δι' ὧν πράσσουν ἐφθῆσονται. Οὐ γὰρ νῦν ἐπαγγελίας τὸ ἔργον, ἀλλ' ἐν δυνάμει πίστεως ἐὰν τις εὐρεθῇ καὶ εἰς τέλος.

Πρὸς Μαγνησιεῖς.

23. «Ἐνωθεῖτε μὲ τὸν Ἐπίσκοπο». — *Κεφ. VI, Παράγρ. 2.* Πάντες οὖν, ὁμοήθειαν Θεοῦ λαβόντες, ἐντρέπεσθε ἀλλήλους, καὶ μὴδεις κατὰ σάρκα βλέπετω τὸν πλησίον, ἀλλ' ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀλλήλους διὰ παντὸς ἀγαπάτε. Μὴδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι, ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς προκαθημένοις εἰς τύπον καὶ διδαχὴν ἀφθαρσίας (πρβλ. Τίτ. β' 7).

Πρὸς Τραλλιανούς.

24. Κανένας κατὰ τοῦ πλησίον. — *Κεφ. VIII, Παράγρ. 2.* Μὴδεις ὑμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἔχετω. Μὴ ἀφορμὰς δίδοτε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ δι' ὀλίγους ἄφρονας τὸ ἐν Θεῷ πλήθος βλασφημεῖται. «Οὐαὶ γὰρ, δι' οὗ ἐπὶ ματαιότητι τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τινῶν βλασφημεῖται» (Ἦσ. νβ' 5).

Ρωμαίους.

25. Πολιτεία στῆ γῆ καὶ στὸν οὐρανό. — *Κεφ. VI, Παράγρ. 1. VII 3.* «Οὐδὲν μοι ὠφελῆσει τὰ τεργνὰ τοῦ κόσμου» (Ματθ. ιστ' 26), οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου. Καλὸν μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Ὁ δὲ τοκετός μοι ἐπίκειται. **VII 3.** Οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὃ ἐστὶν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ πόμα θέλω τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἀγάπη ἀφθαρτος.

26. Μάτιασμα. — *VII 2.* Βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω.

Φιλαδελφεῦσιν.

27. «Ἄν πιστεύετε μὲ ἀγάπη». — *Κεφ. IX Παράγρ. 2.* Ἐξαίρετον δὲ τι ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος,

23. SC 10, 84. B 2, 269, 35. 24. SC 10, 100. B 2, 273, 8.
25. SC 10, 114. B 2, 275, 37. 26. SC 10, 114 (VII,1). B 2, 276, 9.
27. SC 10, 128. B 2, 279, 5.

19. FA 78. B 1, 47, 20. 20. SC 10, 62. B 2, 265, 21.
21. SC 10, 68. B 2, 266, 41. 22. SC 10, 70. B 2, 267, 3.

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν. Οἱ γὰρ ἀγαπητοὶ προφήται κατήγγειλαν εἰς αὐτόν· τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἀπάρτισμά ἐστιν ἀφθαρσίας. Πάντα ὁμοῦ καλὰ ἐστίν, ἐὰν ἐν ἀγάπῃ πιστεύητε.

Σμυρναίους

28. *Λεῖπει πίστη καὶ ἀγάπη.* — Κεφ. VI, Παράγρ. 1-2. Τὸ γὰρ ὅλον ἐστὶν πίστις καὶ ἀγάπη, ὧν οὐδὲν προκέκριται. 2. Καταμάθετε δὲ τοὺς ἑτεροδοξοῦντας εἰς τὴν χάριν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν, πῶς ἐναντιοὶ εἰσὶν τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Περὶ ἀγάπης οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐ περὶ χήρας, οὐ περὶ ὄρφανου, οὐ περὶ θλιβομένου, οὐ περὶ δεδεμένου ἢ λευμένου, οὐ περὶ πεινῶντος ἢ διψῶντος.

Πρὸς Πολύκαρπον.

29. *Ἐπίδραση μετὰ διάφορα μέσα.* — Κεφ. I, Παράγρ. 3—II 1. Πάντων «τὰς νόσους βάσταζε» (Ματθ. η' 17) ὡς τέλειος ἀθλητής. «Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρδος. 2. Καλοὺς μαθητὰς ἐὰν φιλήσῃ, χάρις σοι οὐκ ἐστίν» μᾶλλον τοὺς λοιμοτέρους ἐν πρακτικῇ ὑπότασσε. Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστρῳ θεραπεύεται.

30. *Καθήκοντα Ἐπισκόπου.* — IV 1. Χῆραι μὴ ἀμελείσθωσαν. Μετὰ τὸν Κύριον σὺ [ὁ ἐπίσκοπος] αὐτῶν φροντιστής ἔσο.

31. *Δούλοι.* — IV 3. Δούλους καὶ δούλας μὴ ὑπερηφάνει· ἀλλὰ μὴδὲ αὐτοὶ φυσιοῦσθωσαν, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλεύεωσαν, ἵνα κρεῖττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν. Μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δούλοι εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας.

32. *Ὅροι χριστιανικοῦ γάμου καὶ ἀγαμίας.* — VI 1-2. Τὰς κακοτεχνίας φεῦγε· μᾶλλον δὲ περὶ τούτων ὁμιλίαν ποιῶ. Ταῖς ἀδελφαῖς μου προστάλει, ἀγαπᾶν τὸν Κύριον, καὶ τοῖς συμβίοις ἀρκεῖσθαι σαρκὶ καὶ πνεύματι. Ὁμοίως καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παρ' ἀγγελλε ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπᾶν τὰς συμβίους ὡς ὁ Κύριος τὴν ἐκκλησίαν (Ἐφεσ. ε' 25). 2. Εἴ τις δύναται ἐν ἀγνείᾳ μένειν, εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου ἐν ἀκαυχῆσι μενέτω. Ἐὰν καυχῆσθαι, ἀπώλετο· καὶ ἐὰν γνωσθῇ πλέον τοῦ ἐπισκόπου, ἐφθάρται. Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις, μετὰ

γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ἢ κατὰ Κύριον, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν. Πάντα εἰς τιμὴν Θεοῦ γινέσθω.

33. *«Ὡς οἰκονόμοι τοῦ Θεοῦ».* — VI 1. Συγκοπιᾶτε ἀλλήλους, συναθλείτε, συντρέχετε, συμπάσχετε, συγκοιμάσθε, συνεγείρεσθε ὡς Θεοῦ οἰκονόμοι καὶ πάρεδροι καὶ ὑπηρεταί.

Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ. (Ἀμφιβαλλόμενο)

34. *Ἀμοιβαία συμπεριφορά.* — Κεφ. 9. Οἱ ἄνδρες, στέργετε τὰς γαμετὰς ὑμῶν αἱ γυναῖκες, τοὺς ὁμοζύγους. Οἱ παῖδες, τοὺς γονεῖς αἰδεῖσθε· οἱ γονεῖς, «τὰ τέκνα ἐκτρέφετε ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. ε' 4). Τὰς ἐν παρθενίᾳ τιμᾶτε, ὡς ἱερείας Χριστοῦ· τὰς ἐν σεμνότητι χήρας, ὡς θυσιαστήριον Θεοῦ. Οἱ δούλοι, μετὰ φόβου τοῖς κυρίοις ἐξυπηρετεῖτε· οἱ κύριοι, μετὰ φειδοῦς τοῖς δούλοις ἐπιτάσσετε. Μηδεὶς ἐν ὑμῖν ἀργὸς ἔστω· μήτηρ γὰρ τῆς ἐνδείας ἢ ἀργία.

Πρὸς Ἀντιοχεῖς (Ἀμφιβαλλόμενο.)

35. *Κύριοι καὶ δούλοι.* — Κεφ. 10. Οἱ δεσπότες, μὴ ὑπερηφάνως τοῖς δούλοις προσέχετε· μιμούμενοι τὸν πληθικὸν Ἰᾶβ εἰπόντα· «Εἰ δὲ καὶ ἐφάβλισα κριμα θεράποντός μου, ἢ θεραπεύειν μου, κρινομένην αὐτῶν πρός με· τί γὰρ ποιήσω, ἐὰν ἔτασιν μου ὁ Κύριος ποιήσεται;» (Ἰᾶβ λα' 13-14) καὶ τὰ ἐξῆς ἐπίστασθε. Οἱ δούλοι, μὴ παροργίζετε τοὺς δεσπότες ἐν μηδενί, ἵνα μὴ κακῶν ἀνηκέστων ἑαυτοῖς αἴτιοι γένησθε.

36. *ὑποταγὴ στοὺς ἄρχοντες.* — II. Μηδεὶς ἀργὸς ἐσθιέτω (πρβλ. Β' Θεσ. γ' 10), ἵνα μὴ ῥέμβος γένηται καὶ πορνοσκόπος μέθη, ὀργή, φθόνος, λοιδορία, κραυγή, βλασφημία, μὴδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν. Αἱ χῆραι «μὴ σπαταλάτωσαν, ἵνα μὴ καταστηνιάσωσι τοῦ λόγου» (Α' Τιμ. ε' 6. 11). Τῷ Καίσαρι ὑποτάγητε, ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἡ ὑποταγή. Τοὺς ἄρχοντας μὴ ἐρεθίζετε εἰς παροξυσμόν, ἵνα μὴ δῶτε ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσι καθ' ὑμῶν.

Πρὸς Ἡρώνα (Ἀμφιβαλλόμενο.)

37. *Ἐλεημοσύνη καὶ ἀμαρτία.* — Κεφ. 5. Τῶν πενήτων μὴ ἀμέλει, ἐν οἷς ἂν εὐπορήσῃς. «Ἐλεημοσύναις γὰρ καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἀμαρτίαι» (Παροιμ. ιε' 27)

28. SC 10, 136. B 2, 181, 4. 29. SC 10, 146. B 2, 283, 6.
30. SC 10, 148. B 2, 283, 27. 31. SC 10, 148. B 2, 283, 30.
32. SC 10, 150. B 2, 283, 34.

33. SC 10, 150. B 2, 284, 5. 34. M 5, 896 B. B 2, 325, 31.
35. M 5, 905 B. B 2, 328, 18. 36. M 5, 905 B. B 2, 328, 18.
37. M 6, 616 A. B 2, 330, 39.

Πρὸς Ἐφεσίους. (Ἐκτενέστερη μορφή. Νόθο.)

38. Ἐνότητα στήν πίστη καὶ στήν ἀγάπη. — Κεφ. 14. Ἄρχη ζωῆς, πίστις τέλος δέ, ἀγάπη τὰ δὲ δύο ἐν ἐνότητι γενόμενα, Θεοῦ ἄνθρωπον ἀποτελεῖ... Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελόμενος, ὀφείλει ἀμαρτάνειν οὐδὲ ἀγάπην κεκτημένος, μισεῖν τὸν ἀδελφόν.

Ἀποφθέγματα.

39. Οἱ σύζυγοι. — Στὸ Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Παράλληλα Ἔτερα Γ' 17. Μόνους ἄνδρας τοὺς ὁμοζύγους εἶναι νομιστέον ταῖς γυναῖξιν, οἷς καὶ ἠνώθησαν κατὰ γνώμην Θεοῦ.

**ΔΙΔΑΧΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
(Β' αἰώνας)**

40. Περίσκεψη στήν ἐλεημοσύνη. — Διδαχή Α', Παράγρ. 6. Ἰδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς τὰς χεῖράς σου, μέχρις ἂν γνῶς τίνι δῶς (Γραφικόν; πρβλ. Σοφ. Σειρ. ιβ' 1).

41. Ψέμα, κλοπή, φιλαργυρία, κενοδοξία. — Γ' 5-10. Τέκνον μου, μὴ γίνου ψεύστης ἐπειδὴ ὁδηγεῖ τὸ ψεῦσμα εἰς τὴν κλοπὴν μὴδὲ φιλαργυρος μὴδὲ κενόδοξος ἐκ γὰρ τούτων ἀπάντων κλοπαὶ γεννῶνται... 10. Τὰ συμβαίοντά σοι ἐνεργήματα ὡς ἀγαθὰ προσδέξῃ, εἰδὼς ὅτι ἄτερ Θεοῦ οὐδὲν γίνεται.

42. Δῶσε χωρὶς διαταγῆς ἢ γογγυσμοῦ. — Δ' 7. Οὐ διστάσεις δοῦναι οὐδὲ διδοὺς γογγύσεις· γνώση γὰρ τίς ἐστὶν ὁ τοῦ μισθοῦ καλὸς ἀνταποδοτής.

43. «Κοινωνοὶ» καὶ στὰ ὄλικά. — Δ' 8. Οὐκ ἀποστραφήση τὸν ἐνδεόμενον (Σοφ. Σειρ. δ' 5), συγκαινωνήσεις δὲ πάντα τῷ ἀδελφῷ σου καὶ οὐκ ἐρεῖς ἴδια εἶναι εἰ γὰρ ἐν τῷ ἀθανάτῳ κοινωνοὶ ἐστε, πόσω μᾶλλον ἐν τοῖς θνητοῖς.

44. Ὑπακοὴ τῶν δούλων. — Δ' 11. Ὑμεῖς δὲ οἱ δούλοι ὑποταγήσατε τοῖς κυριοῖς ὑμῶν ὡς τύπῳ Θεοῦ ἐν αἰσχύνῃ καὶ φόβῳ (πρβλ. Ἐφεσ. στ' 5).

45. Ὁ ἀργός ἐστὶν χριστέμπορος. — ΙΒ' 1-5. Πᾶς δὲ «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» (Ματθ. κα' 9) δεχθήτω, ἔπειτα

38. M 5, 748 A B 2, 290, 24

40. FA 2. B 2, 215, 24.

42. FA 3. B 2, 216, 36.

44. FA 3 B 2, 217, 6.

39. M 96, 517 B.

41. FA 2. B 2, 216, 16.

43. FA 3. B 2, 216, 37.

45. FA 7. B 2, 219, 24.

δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸν γνώσεσθε - σύνεσιν γὰρ ἔχετε - δεξιὰν καὶ ἀριστεράν. 2. Εἰ μὲν παρόδιός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος, βοηθεῖτε αὐτῷ ὅσον δύνασθε οὐ μενεῖ δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἐὰν ἢ ἀνάγκη. 3. Εἰ δὲ θέλει πρὸς ὑμᾶς καθῆσθαι, τεχνίτης ὢν, ἐργαζέσθω καὶ φαγέτω (πρβλ. Β' Θεσσ. γ' 10). 4. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει τέχνην, κατὰ τὴν σύνεσιν ὑμῶν προνοήσατε, πῶς μὴ ἀργὸς μεθ' ὑμῶν ζήσεται χριστιανός. 5. Εἰ δ' οὐ θέλει οὕτω ποιεῖν, χριστέμπορος ἐστὶ (Α' Τιμ. στ' 5) προσέχετε ἀπὸ τῶν τοιούτων.

«ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ» (Β' αἰώνας).**Ἐπιστολή.**

46. «Ὁ καιρὸς τοῦ ἀνόμου» θὰ καταργηθεῖ. — Κεφ. 15, Παράγρ. 5. Ὅταν ἐλθῶν ὁ Υἱὸς Αὐτοῦ [τοῦ Θεοῦ] καταργήσῃ τὸν καιρὸν τοῦ ἀνόμου κρινεῖ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀλλάξει τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας...

47. Τέλεια ἐπικοινωνία καὶ γιὰ τὰ ὄλικά. — 19,8. Κοινωνήσεις ἐν πᾶσιν τῷ πλησίον σου, καὶ οὐκ ἐρεῖς ἴδια εἶναι. Εἰ γὰρ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ κοινωνοὶ ἐστε, πόσω μᾶλλον ἐν τοῖς φθαρτοῖς.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (Β' αἰώνας).**Ἀποφθέγματα.**

48. Ἀλτρονισμὸς γιὰ δσους εἶναι στὰ μεταλλεῖα. — Στὸ Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, 4,23, 9-10. Ἐπὶ τοῦ Διονυσίου καὶ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ φέρεται, ἐπισκόπῳ τῷ τότε Σατήρῳ προσφωνοῦσα ἐξ ἧς οὐδὲν οἷον τὸ καὶ παραθέσθαι λέξεις δι' ὧν τὸ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διαγμοῦ φυλαχθέν Ρωμαίων ἔθος ἀποδεχόμενος ταῦτα γράφει «Ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὑμῖν ἔθος ἐστὶν τοῦτο πάντας μὲν ἀδελφοὺς ποικίλως εὐεργετεῖν ἐκκλησιαίς τε πολλαῖς ταῖς κατὰ πάσαν πόλιν ἐφόδια πέμπειν, ὧδε μὲν τὴν τῶν δεομένων πενίαν ἀναψύχοντας, ἐν μετάλλοις δὲ ἀδελφοῖς ὑπάρχουσιν ἐπιχορηγοῦντας δι' ὧν πέμπετε ἀρχῆθεν ἐφοδίων πατροπαράδοτον ἔθος Ρωμαίων Ρωμαῖοι φυλάττοντες, ὁ οὐ μόνον διατετήρηκεν ὁ

46. SC 172, 184. B 2. 240, 17. 47. SC 172, 206. B 2, 242, 27.

48. M 20, 388 A. B 19, 305, 29.

μακάριος ὑμῶν ἐπίσκοπος Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ ἠῤῥηκεν, ἐπιχορηγῶν μὲν τὴν διαπεμπομένην δαψίλειαν τὴν εἰς τοὺς ἁγίους, λόγοις δὲ μακαρίους τοὺς ἀνιόντας ἀδελφούς, ὡς τέκνα πατὴρ φιλόστοργος, παρακαλῶν».

ΕΡΜΑΣ (Μέσα Β' αἰώνα;)

Ποιμὴν.

49. Ἀμοιβαία ἐχθρότητα — Ὅρασις Γ' 6,3. Οἱ δὲ [λίθοι οἱ] τὰς σχισμὰς ἔχοντες τίνες εἰσίν; Οὗτοί εἰσιν οἱ κατ' ἀλλήλων ἐν ταῖς καρδίαις ἔχοντες καὶ μὴ εἰρηνεύοντες ἐν ἑαυτοῖς, οἱ εἰς μὲν πρόσωπον εἰρήνην ἔχοντες, ὅταν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀποχωρήσωσιν, αἱ πονηρίαὶ αὐτῶν ἐν ταῖς καρδίαις ἐμμένουσιν. Αὐταὶ οὖν αἱ σχισμαὶ εἰσιν ἅς ἔχουσιν οἱ λίθοι.

50. Οἱ πλοῦσοι γίνονται ἀφέλιμοι. — Γ' 6,5-7. Οἱ δὲ λευκοὶ [λίθοι] καὶ στρογγύλοι καὶ μὴ ἀρμόζοντες εἰς τὴν οἰκοδομὴν τίνες εἰσίν, κυρία; Ἀποκριθεῖσά μοι λέγει Ἔως πότε μωρὸς εἶ καὶ ἀσύνητος, καὶ πάντα ἐπερωτᾷς καὶ οὐδὲν νοεῖς; Οὗτοί εἰσιν ἔχοντες μὲν πίστιν, ἔχοντες δὲ καὶ πλοῦτον τοῦ αἰῶνος τούτου. Ὅταν γένηται θλίψις, διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῶν καὶ διὰ τὰς πραγματείας ἀπαρνοῦνται τὸν Κύριον αὐτῶν. 6. Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῇ λέγω Κυρία, πότε οὖν εὐχρηστοὶ ἔσονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν; Ὅταν, φησὶν, περικοπῇ αὐτῶν ὁ πλοῦτος ὁ ψυχᾶγωγῶν αὐτούς, τότε εὐχρηστοὶ ἔσονται τῷ Θεῷ. Ὡσπερ γὰρ ὁ λίθος ὁ στρογγύλος ἐὰν μὴ περικοπῇ καὶ ἀποβάλλῃ ἐξ αὐτοῦ τι, οὐ δύναται τετράγωνος γενέσθαι, οὕτω καὶ οἱ πλουτοῦντες ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἐὰν μὴ περικοπῇ αὐτῶν ὁ πλοῦτος, οὐ δύνανται τῷ Κυρίῳ εὐχρηστοὶ γενέσθαι. 7. Ἀπὸ σεαυτοῦ πρῶτον γινώθι ὅτε ἐπλούτεις, ἄχρηστος ἦς, νῦν δὲ εὐχρηστος εἶ καὶ ἀφέλιμος τῇ ζωῇ. Εὐχρηστοὶ γίνεσθε τῷ Θεῷ καὶ γὰρ οὐ αὐτὸς χρᾶσαι ἐκ τῶν αὐτῶν λίθων.

51. Ἡ ἀπιστία τοῦ πλούτου. — Γ' 9,2-6. Νῦν οὖν ἀκούσατέ μου καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐπισκέπτεσθε ἀλλήλους καὶ ἀντιλαμβάνεσθε ἀλλήλων, καὶ μὴ μόνον τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ μεταλαμβάνετε ἐκ καταχύματος, ἀλλὰ μεταδίδοτε καὶ τοῖς ὑστερουμένοις 3. οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐδεσμάτων ἀσθένειαν τῇ σαρκὶ αὐτῶν ἐπισπῶνται καὶ λυμᾶνονται τὴν σάρκα αὐτῶν

49. SC 53, 114. B 3, 45, 38.

50. SC 53, 114. B 3, 46, 2.

51. SC 53, 122. B 3, 47, 37.

τῶν δὲ μὴ ἐχόντων ἐδέσματα λυμᾶνεται ἡ σὰρξ αὐτῶν διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ ἀρκετὸν τῆς τροφῆς, καὶ διαφθείρεται τὸ σῶμα αὐτῶν. 4. Αὕτη οὖν ἡ ἀσυνκρασία βλαβερὰ ὑμῖν τοῖς ἔχουσι καὶ μὴ μεταδιδούσιν τοῖς ὑστερουμένοις. 5. Βλέπετε τὴν κρίσιν τὴν ἐπερχομένην. Οἱ ὑπερέχοντες οὖν ἐκζητεῖτε τοὺς πεινῶντας ἕως αὐτῶ ὁ πύργος ἐτελέσθη; μετὰ γὰρ τὸ τελεσθῆναι τὸν πύργον θελήσετε ἀγαθοποιεῖν, καὶ οὐχ ἔξετε τόπον. 6. Βλέπετε οὖν ὑμεῖς οἱ γαυρούμενοι ἐν τῷ πλούτῳ ὑμῶν, μήποτε στενάξουσιν οἱ ὑστερουμένοι, καὶ ὁ στεναγμὸς αὐτῶν ἀναβήσεται πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐκκλεισθήσεσθε μετὰ τῶν ἀγαθῶν ὑμῶν ἔξω τῆς θύρας τοῦ πύργου.

52. Διχονομία. — Γ' 9,9. Βλέπετε οὖν, τέκνα, μήποτε αὐταὶ αἱ διχοστασίαι ὑμῶν ἀποστερήσουσιν τὴν ζωὴν ὑμῶν. 10. Πῶς ὑμεῖς παιδεύειν θέλετε τοὺς ἐκλεκτοὺς Κυρίου, αὐτοὶ μὴ ἔχοντες παιδείαν; παιδεύετε οὖν ἀλλήλους καὶ εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς, ἵνα κατὰ κατέναντι τοῦ πατρὸς ἰλαρὰ σταθεῖσα λόγον ἀποδώ ὑπὲρ ὑμῶν πάντων τῷ Κυρίῳ ὑμῶν.

53. Δίνε χωρίς διάκριση. — Ἐντολή Β' 4-6. Ἐνδυσαὶ δὲ τὴν σεμνότητα, ἐν ἧ οὐδὲν πρόσκομμά ἐστιν πονηρόν, ἀλλὰ πάντα ὁμαλὰ καὶ ἰλαρὰ ἐργάζου τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐκ τῶν κόπων σου, ὧν ὁ Θεὸς δίδωσίν σοι, πᾶσιν ὑστερουμένοις δίδου ἀπλῶς, μὴ διστάζων τίνι δῶς ἢ τίνι μὴ δῶς. Πᾶσιν δίδου πᾶσιν γὰρ ὁ Θεὸς δίδοσθαι θέλει ἐκ τῶν ἰδίων δωρημάτων. 5. Οἱ οὖν λαμβάνοντες ἀποδώσουσιν λόγον τῷ Θεῷ, διατί ἔλαβον καὶ εἰς τί· οἱ μὲν γὰρ λαμβάνοντες θλιβόμενοι οὐ δικαιοσύνην, οἱ δὲ ἐν ὑποκρίσει λαμβάνοντες τίσουσιν δίκην. 6. Ὁ οὖν δίδους ἀθῶός ἐστιν ὡς γὰρ ἔλαβεν παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν διακονίαν τελέσαι, ἀπλῶς αὐτὴν ἐτέλεσεν, μηδὲν διακρίνων τίνι δῶ ἢ μὴ δῶ. Ἐγένετο οὖν ἡ διακονία αὕτη ἀπλῶς τελεσθεῖσα ἐνδοξος παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁ οὖν οὕτως ἀπλῶς διακονῶν τῷ Θεῷ ζήσεται.

54. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό — Η' 2-3. 5. 8-11. Γινώρισόν μοι, φημί, Κύριε, ἐπὶ τίνων δεῖ ἐγκρατεῦσθαι, ἐπὶ τίνων δὲ οὐ δεῖ. Ἄκουε, φησὶ· τὸ πονηρὸν ἐγκρατεῦσαι καὶ μὴ ποιεῖν αὐτὸ τὸ δὲ ἀγαθὸν μὴ ἐγκρατεῦσαι, ἀλλὰ ποιεῖν αὐτό. Ἐὰν γὰρ ἐγκρατεῦσῃ τὸ ἀγαθὸν μὴ ποιεῖν, ἀμαρτίαν μεγάλην ἐργάζῃ· ἐὰν δὲ ἐγκρατεῦσῃ τὸ πονηρὸν μὴ ποιεῖν, δικαιοσύνην μεγάλην ἐργάζῃ. Ἐγκρατεῦσαι οὖν ἀπὸ πονηρίας πάσης ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν. 3. Ποταπαί, φημί, Κύριε, εἰσὶν αἱ πονηρίαὶ ἀφ' ὧν δεῖ με ἐγκρατεῦσθαι; Ἄκουε, φησὶν ἀπὸ μοιχείας καὶ πορνείας, ἀπὸ μεθύσματος ἀνομίας, ἀπὸ

52. S C 53, 124. B 3, 48, 15.

53. S C 53, 146. B 3, 52, 39.

54. S C 53, 176. B 3 59, 23.

τρυφῆς πονηρᾶς, ἀπὸ ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ πολυτελείας πλούτου καὶ καυχῆσεως καὶ ὑψηλοφροσύνης καὶ υπερηφανίας, καὶ ἀπὸ ψευδισμοῦ καὶ καταλαλιᾶς καὶ ὑποκρίσεως, μνησικακίας καὶ πάσης βλασφημίας. 5. Ἐτι γάρ, φημί, Κύριε, πονηρὰ ἔργα ἐστί; Καὶ γε πολλά, φησίν, ἐστὶν ἀφ' ὧν δεῖ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐγκρατεῦσθαι· κλέμμα, ψεῦδος, ἀποστέρησις, ψευδομαρτυρία, πλεονεξία, ἐπιθυμία πονηρὰ, ἀπάτη, κενοδοξία, ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοία εἰσιν. 8 Καὶ τῶν ἀγαθῶν μοι, φημί, Κύριε, δήλωσον τὴν δύναμιν, ἵνα πορευθῶ ἐν αὐτοῖς καὶ δουλεύσω αὐτοῖς, ἵνα ἐργασάμενος αὐτὰ δυνηθῶ σωθῆναι. Ἄκουε, φησί, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ ἔργα, ἃ σε δεῖ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ ἐγκρατεῦσθαι. 9. Πρῶτον πάντων πίστις, φόβος Κυρίου, ἀγάπη, ὁμόνοια, ῥήματα δικαιοσύνης, ἀλήθεια, ὑπομονή· τούτων ἀγαθώτερον οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα ἐάν τις φυλάσῃ καὶ μὴ ἐγκρατεῦται ἀπ' αὐτῶν, μακάριος γίνεται ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. 10. Εἶτα τούτων τὰ ἀκόλουθα ἀκουσον χήραις ὑπηρετεῖν, ὄρφανούς καὶ ὑστερουμένους ἐπισκέπτεσθαι, ἐξ ἀναγκῶν λυτροῦσθαι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, φιλόξενον εἶναι (ἐν γὰρ τῇ φιλοξενίᾳ εὐρίσκειται ἀγαθοποίησις ποτε), μηδενὶ ἀντιτάσσεσθαι, ἡσύχιον εἶναι, ἐνδεέστερον γίνεσθαι πάντων ἀνθρώπων, πρσβύτας σέβεσθαι, δικαιοσύνην ἀσκεῖν, ἀδελφότητα συντηρεῖν, ὕβριν ὑποφέρειν, μακροθυμον εἶναι, ἀμνησικακον, κάμνοντας τῇ ψυχῇ παρακαλεῖν, ἐσκανδαλισμένους ἀπὸ τῆς πίστεως μὴ ἀποβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπιστρέφειν καὶ εὐθύμους ποιεῖν, ἀμαρτάνοντας νουθετεῖν, χρεώστας μὴ θλίβειν καὶ ἐνδεεῖς, καὶ εἴ τινα τούτοις ὁμοία ἐστί. 11. Δοκεῖ σοι, φησί, ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; Τί γάρ, φημί, Κύριε, τούτων ἀγαθώτερον; Πορευοῦ οὖν, φησίν, ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ ἐγκρατεῦσαι ἀπ' αὐτῶν, καὶ ζῆσθαι τῷ Θεῷ.

55. *Τρυφή*. — *IB' II 1-5*. Πάντων προέχουσα ἐπιθυμία γυναικὸς ἀλλοτριᾶς ἢ ἀνδρός, καὶ πολυτέλεια πλούτου καὶ ἐδεσμάτων πολλῶν ματαίων καὶ μεθυσμάτων, καὶ ἐτέρων τρυφῶν πολλῶν καὶ μωρῶν· πᾶσα γὰρ τρυφή μωρὰ ἐστὶ καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. 2. Αὗται οὖν αἱ ἐπιθυμίαι πονηραὶ εἰσι, θανατοῦσαι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. Αὕτη γὰρ ἡ ἐπιθυμία ἢ πονηρὰ τοῦ διαβόλου θυγάτηρ ἐστίν. Ἀπέχεσθαι δεῖ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν πονηρῶν, ἵνα ἀποσχόμενοι ζήσητε τῷ Θεῷ. 3. Ὅσοι δὲ ἂν κατακυριευθῶσιν ὑπ' αὐτῶν καὶ μὴ ἀντισταθῶσιν αὐταῖς, ἀποθανοῦνται εἰς τέλος· θανατώδεις γὰρ εἰσιν αἱ ἐπιθυμίαι αὗται. 4. Σὺ οὖν ἐνδύσαι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δικαιοσύνης, καὶ καθοπλισάμενος τὸν φόβον Κυρίου ἀντίστηθι αὐταῖς. Ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ

ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἡ ἐπιθυμία ἢ πονηρὰ ἐὰν ἴδῃ σε καθοπλισμένον τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθεστηκότα αὐτῇ, φεύξεται ἀπὸ σοῦ μακρὰν, καὶ οὐκ ἔτι σοι ὀφθήσεται φοβούμενη τὰ ὄπλα σου. 5. Σὺ οὖν στεφανωθεὶς κατ' αὐτῆς ἐλθε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δικαιοσύνης, καὶ παραδούς αὐτῇ τὸ νίκος ὁ ἔλαβες, δουλεύσον αὐτῇ καθὼς αὕτη βούλεται. Ἐὰν δουλεύσῃς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ καὶ ὑποταγῆς αὐτῇ, δυνήσῃ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς κατακυριεῦσαι καὶ ὑποτάξαι αὐτὴν καθὼς βούλει.

56. Ὁ «περαστικός». — *Παραβολαὶ Α' 1-6*. Λέγει μοι· Οἴδατε, φησίν, ὅτι ἐπὶ ξένης κατοικεῖτε ὑμεῖς οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ· ἢ γὰρ πόλις ὑμῶν μακρὰν ἐστὶν ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης· εἰ οὖν οἴδατε, φησί, τὴν πόλιν ὑμῶν ἐν ἣ μέλετε κατοικεῖν, τί ὧδε ὑμεῖς ἐτοιμάζετε ἀγρούς καὶ παρατάξεις πολυτελεῖς καὶ οἰκοδομὰς καὶ οἰκήματα μάταια; 2. Ταῦτα οὖν ὁ ἐτοιμάζων εἰς ταύτην τὴν πόλιν οὐ προσδοκᾷ ἐπανακάμψαι εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. 3. Ἄφρον καὶ δίψυχε καὶ ταλαίπωρε ἄνθρωπε, οὐ νοεῖς ὅτι ταῦτα πάντα ἀλλότριά ἐστί, καὶ ὑπ' ἐξουσίαν ἐτέρου εἰσίν; Ἐρεῖ γὰρ ὁ κύριος τῆς πόλεως ταύτης· Οὐ θέλω σε κατοικεῖν εἰς τὴν πόλιν μου, ἀλλ' ἐξέλθε ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ὅτι τοῖς νόμοις μου οὐ χρᾶσαι. 4. Σὺ οὖν ἔχων ἀγρούς καὶ οἰκήσεις καὶ ἐτέρας ὑπάρξεις πολλὰς, ἐκβαλλόμενος ὑπ' αὐτοῦ τί ποιήσεις σου τὸν ἀγρὸν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἠτοίμασας σεαυτῷ; Λεγεί γὰρ σοι δικαίως ὁ κύριος τῆς χώρας ταύτης· Ἡ τοῖς νόμοις μου χρῶ, ἢ ἐκχώρει ἐκ τῆς χώρας μου. 5. Σὺ οὖν τί μέλλεις ποιεῖν, ἔχων νόμον ἐν τῇ σῇ πόλει; Ἐνεκεν τῶν ἀγρῶν σου καὶ τῆς λοιπῆς ὑπάρξεως τὸν νόμον σου πάντως ἀπαρνήσῃ καὶ πορευθῇ τῷ νόμῳ τῆς πόλεως ταύτης; Βλέπε μὴ σοι ἀσύμφορόν ἐστιν ἀπαρνήσαι τὸν νόμον σου· ἐὰν γὰρ ἐπανακάμψαι θελήσῃς εἰς τὴν πόλιν σου, οὐ μὴ παραδεχθῆσθαι, ὅτι ἀπρηνήσω τὸν νόμον τῆς πόλεώς σου, καὶ ἐκκλεισθήσῃ ἀπ' αὐτῆς. 6. Βλέπε οὖν σὺ ὡς ἐπὶ ξένης κατοικῶν μηδὲν πλέον ἐτοιμάζεις σεαυτῷ εἰ μὴ τὴν αὐτάρκειαν τὴν ἀρκετὴν σοι, καὶ ἐτοιμος γίνου, ἵνα ὅταν θέλῃ ὁ δεσπότης τῆς πόλεως ταύτης ἐκβαλεῖν σε ἀντιτάξάμενον τῷ νόμῳ αὐτοῦ, ἐξέλθῃς ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ ἀπέλθῃς ἐν τῇ πόλει σου, καὶ τῷ σῷ νόμῳ χρῆσθαι ἀνυβρίστως ἀγαλλιόμενος.

57. «*Ἀγόραζε ψυχὰς καταπισμένες*». — *A' 7-11*. Βλέπετε οὖν ὑμεῖς οἱ δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ καὶ ἔχοντες αὐτὸν εἰς τὴν καρδίαν· ἐργάζεσθε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μνημονεύοντες τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ὧν ἐπηγγείλατε, καὶ πιστεύσατε αὐτῷ ὅτι ποιήσει αὐτάς, ἐὰν αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ φυλαχθῶσιν. 8. Ἄντι

ἀγρῶν οὖν ἀγοράζετε ψυχὰς θλιβομένας, καθὰ τις δυνατός ἐστι, καὶ χήρας καὶ ὀρφανούς ἐπισκέπτεσθε καὶ μὴ παραβλέπετε αὐτούς, καὶ τὸν πλοῦτον ὑμῶν καὶ τὰς παρατάξεις πάσας εἰς τοιοῦτους ἀγρούς καὶ οἰκίας δαπανάτε, ἄς ἐλάβετε παρὰ τοῦ Θεοῦ. 9. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐπλούτισεν ὑμᾶς ὁ δεσπότης, ἵνα ταύτας τὰς διακονίας τελέσητε αὐτῶ· πολὺ βέλτιόν ἐστι τοιοῦτους ἀγρούς ἀγοράζειν καὶ κτήματα καὶ οἴκους, οὐς εὐρήσεις ἐν τῇ πόλει σου, ὅταν ἐπιδημῆσῃς εἰς αὐτήν. 10. Αὕτη ἡ πολυτέλεια καλὴ καὶ ἱερά, λύπην μὴ ἔχουσα μηδὲ φόβον, ἔχουσα δὲ χαράν. Τὴν οὖν πολυτέλειαν τῶν ἐθνῶν μὴ πράσσετε ἀσύμφορον γὰρ ἐστὶν ὑμῖν τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. 11. Τὴν δὲ ἰδίαν πολυτέλειαν πράσσετε, ἐν ἧ δύνασθε χαρῆσαι καὶ μὴ παραχαράσσετε, μηδὲ τοῦ ἀλλοτρίου ἄψησθε μηδὲ ἐπιθυμεῖτε αὐτοῦ πονηρὸν γὰρ ἐστὶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν. Τὸ δὲ σὸν ἔργον ἐργάζου, καὶ σωθήσῃ.

58. Πλούσιος καὶ φτωχός. — Β' 3-10. Ἡ ἀμπελος, φησὶν, αὕτη καρπὸν φέρει, ἡ δὲ πτελέα ξύλον ἀκαρπὸν ἐστὶν· ἀλλ' ἡ ἀμπελος αὕτη ἐὰν μὴ ἀναβῆ ἐπὶ τὴν πτελέαν, οὐ δύναται καρποφορῆσαι πολὺ ἐρριμμένη χαμαὶ, καὶ ὃν φέρει καρπὸν, σεσηπὸτα φέρει μὴ κρεμαμμένη ἐπὶ τῆς πτελέας. Ὅταν οὖν ἐπιρριφῆ ἡ ἀμπελος ἐπὶ τὴν πτελέαν, καὶ παρ' ἑαυτῆς φέρει καρπὸν καὶ παρὰ τῆς πτελέας. 4. Βλέπεις οὖν ὅτι καὶ ἡ πτελέα πολὺν καρπὸν δίδωσιν, οὐκ ἐλάσσονα τῆς ἀμπέλου, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα. Πῶς, φημί, Κύριε, πλείονα; Ὅτι, φησὶν, ἡ ἀμπελος κρεμαμμένη ἐπὶ τὴν πτελέαν τὸν καρπὸν πολὺν καὶ καλὸν δίδωσιν, ἐρριμμένη δὲ χαμαὶ σαπρὸν καὶ ὀλίγον φέρει. Αὕτη οὖν ἡ παραβολὴ εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ κεῖται, εἰς πτωχὸν καὶ πλούσιον. 5. Πῶς, φημί, Κύριε, γνῶρισόν μοι. Ἄκουε, φησὶν ὁ μὲν πλούσιος ἔχει χρήματα πολλὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸν Κύριον πτωχεύει περισπώμενος περὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, καὶ λίαν μικρὰν ἔχει τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν ἔντευξιν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἣν ἔχει, μικρὰν καὶ βληχρὰν καὶ ἄνω μὴ ἔχουσαν δύναμιν. Ὅταν οὖν ἀναβῆ ὁ πλούσιος ἐπὶ τὸν πένητα καὶ χορηγήσῃ αὐτῶ τὰ δέοντα, πιστεύων ὅτι ὁ ἐργάσεται εἰς τὸν πένητα δυνήσεται τὸν μισθὸν εὐρεῖν παρὰ τῶ Θεῶ· ὅτι ὁ πένης πλούσιός ἐστιν ἐν τῇ ἐντεύξει καὶ τῇ ἐξομολογήσει, καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχει ἡ ἐντεύξις αὐτοῦ παρὰ τῶ Θεῶ· ἐπιχορηγεῖ οὖν ὁ πλούσιος τῶ πένητι πάντα ἀδιστακτικῶς. 6. Ὁ πένης δὲ ἐπιχορηγούμενος ὑπὸ τοῦ πλουσίου ἐντυγχάνει αὐτῶ, τῶ Θεῶ εὐχαριστῶν περὶ τοῦ διδόντος αὐτῶ. Κάκεινος ἐπιπισταυδάζει περὶ τοῦ πένητος, ἵνα ἀδιάλειπτος γένηται ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ· οἶδε γὰρ ὅτι ἡ ἐντεύξις τοῦ πένητος προσδεκτὴ ἐστὶ καὶ πλουσία πρὸς τὸν Θεόν. 7. Ἀμφότεροι οὖν τὸ ἔργον

τελοῦσιν ὁ μὲν πένης ἐργάζεται τὴν ἐντεύξιν ἐν ἧ πλουτεῖ, ἣν ἔλαβεν παρὰ τοῦ Κυρίου ταύτην ἀποδίδωσι τῶ Κυρίῳ τῶ ἐπιχορηγοῦντι αὐτῶ. Καὶ ὁ πλούσιος ὡσαύτως τὸν πλοῦτον ὃν ἔλαβεν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀδιστακτικῶς παρέχει τῶ πένητι. Καὶ τοῦτο ἔργον μέγα ἐστὶ καὶ δεκτὸν παρὰ τῶ Θεῶ, ὅτι συνῆκεν ἐπὶ τῶ πλοῦτῳ αὐτοῦ καὶ εἰργάσατο εἰς τὸν πένητα ἐκ τῶν δωρημάτων τοῦ Κυρίου, καὶ ἐτέλεσε τὴν διακονίαν τοῦ Κυρίου ὀρθῶς. 8. Παρὰ τοῖς ἀνθρώποις οὖν ἡ πτελέα δοκεῖ καρπὸν μὴ φέρειν, καὶ οὐκ οἶδασιν οὐδὲ νοοῦσιν ὅτι ἐὰν ἀβροχία γένηται, ἡ πτελέα ὕδωρ ἔχουσα τρέφει τὴν ἀμπελον, καὶ ἡ ἀμπελος ἀδιάλειπτον ἔχουσα ὕδωρ διπλοῦν τὸν καρπὸν ἀποδίδωσιν, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς πτελέας. Οὕτω καὶ οἱ πένητες ἐντυγχάνοντες πρὸς τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν πλουσίων πληροφοροῦσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν, καὶ πάλιν οἱ πλούσιοι χορηγοῦντες τοῖς πένησι τὰ δέοντα πληροφοροῦσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν. 9. Γίνονται οὖν ἀμφότεροι κοινωνοὶ τοῦ ἔργου τοῦ δικαίου. Ταῦτα οὖν ὁ ποιῶν οὐκ ἐγκαταλειφθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐστὶ γεγραμμένος εἰς τὰς βίβλους τῶν ζώων. 10. Μακάριοι οἱ ἔχοντες καὶ συνιέντες ὅτι παρὰ τοῦ Κυρίου πλουτίζονται· ὁ γὰρ σὺνίαν τοῦτο δυνήσεται καὶ διακονῆσαι τι.

59. Χρήματα ἀπ' τῆ νηστεία γιὰ τοὺς φτωχούς. — Ε' III 7. Οὕτω δὲ ποιήσεις· συντέλεσας τὰ γεγραμμένα, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἢ νηστεύεις μηδὲν γεύσει εἰ μὴ ἄρτον καὶ ὕδωρ, καὶ ἐκ τῶν ἐδεσμάτων σου ὧν ἐμελλες τρώγειν συψηφίσας τὴν ποσότητα τῆς δαπάνης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἧς ἐμελλες ποιεῖν, δώσεις αὐτὸ χήρᾳ ἢ ὀρφανῶ ἢ ὑστερουμένῳ, καὶ οὕτω ταπεινοφρονήσεις, ἵν' ἐκ τῆς ταπεινοφροσύνης σου ὁ εἰληθῶς ἐμπλήσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ εὖξηται ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν Κύριον.

60. Οἱ δυσκολίες τοῦ πλουσίου. — Θ' XX 1-3. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ τρίτου τοῦ ἔχοντος ἀκάνθας καὶ τριβόλους οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν πλούσιοι, οἱ δὲ πραγματεῖαις πολλαῖς ἐμπεφυρμένοι. Οἱ μὲν τρίβολοί εἰσιν οἱ πλούσιοι, αἱ δὲ ἀκάνθαι οἱ ἐν ταῖς πραγματεῖαις ταῖς ποικίλαις ἐμπεφυρμένοι. 2. Οἱ δὲ πλούσιοι δυσκόλως κολλῶνται τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, φοβούμενοι μὴ τι αἰτισθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι οὖν δυσκόλως εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 3. Ὡσπερ γὰρ ἐν τριβόλοις γυμνοῖς ποσὶ περιπατεῖν δύσκολόν ἐστίν, οὕτω καὶ τοῖς τοιοῦτοις δύσκολόν ἐστίν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

61. Καθήκοντα Ἐπισκόπου. — Θ' XXVII 2. Ἐπίσκοποι καὶ φιλόξενοι, οἵτινες ἠδέως εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν πάντοτε ὑπε-

δέξαντο τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἄτερ ὑποκρίσεως· οἱ δὲ ἐπίσκοποι πάντοτε τοὺς ὑστερημένους καὶ τὰς χήρας τῇ διακονίᾳ ἑαυτῶν ἀδιαλείπτως ἐσκέπασαν καὶ ἀγνῶς ἀνεστράφησαν πάντοτε.

ΨΕΥΔΟ-ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ (Β' αἰώνας)

Πρὸς Διόγνητον ἐπιστολή.

62. «Θαυμάσια καὶ παράδοξη πολιτεία». — Κεφ. V, Παράγραφοι 1-17. Χριστιανοὶ γὰρ οὔτε γῆ οὔτε φωνῆ οὔτε ἔθεσι διακεκριμένοι τῷ λοιπῶν εἰσιν ἀνθρώπων. 2. Οὔτε γὰρ που πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένη χρῶνται οὔτε βίον παράσημον ἀσκοῦσιν. 3. Οὐ μὴν ἐπινοία τινὶ καὶ φροντίδι πολυπραγμόνων ἀνθρώπων μάθημα τοιοῦτ' αὐτοῖς ἐστὶν εὐρημένον, οὐδὲ δόγματος ἀνθρωπίνου προεστᾶσιν ὥσπερ ἔνιοι. 4. Κατοικοῦντες δὲ πόλεις Ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους ὡς ἕκαστος ἐκλήρωθη, καὶ τοῖς ἐγγυρίοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἐν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτῃ καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ, θαυμαστὴν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. 5. Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται, καὶ πάνθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν, καὶ πᾶσα πατρίς ξένη. 6. Γαμοῦσιν ὡς πάντες, τεκνογονοῦσιν ἀλλ' οὐ ρίπτουσι τὰ γεννώμενα. 7. Τράπεζαν κοινήν παρατίθενται, ἀλλ' οὐ κοινήν. 8. Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσιν. 9. Ἐπὶ γῆς διατρίβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται. 10. Πείθονται τοῖς ὀρισμένοις νόμοις, καὶ τοῖς ἰδίοις βίοις νικᾶσι τοὺς νόμους. 11. Ἀγαπῶσι πάντας, καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. 12. Ἀγνοοῦνται, καὶ κατακρίνονται· θανατοῦνται, καὶ ζωοποιοῦνται. 13. Πτωχεύουσι, καὶ πλουτίζουσι πολλοὺς πάντων ὑστεροῦνται, καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. 14. Ἀτιμοῦνται, καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται, καὶ δικαιοῦνται. 15. Λοιδοροῦνται, καὶ εὐλογοῦσιν· ὑβρίζονται, καὶ τιμῶσιν. 16. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιοῦμενοι. 17. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἀλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσιν.

63. Ἡ θέσις τῶν χριστιανῶν στὴν κοινωμία. — VI 1-7. Ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' εἰσὶν ἐν κόσμῳ

χριστιανοί. 2. Ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἡ ψυχῇ, καὶ χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. 3. Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχῇ, οὐκ ἐστὶ δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου. 4. Ἄβρατος ἡ ψυχῇ ἐν ὀρατῷ φρουρεῖται τῷ σώματι καὶ χριστιανοὶ γινώσκονται μὲν ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, ἀβρατος δὲ αὐτῶν ἡ θεοσεβεία μένει. 5. Μισεῖ τὴν ψυχὴν ἢ σὰρξ καὶ πολεμεῖ μηδὲν ἀδικουμένη, διότι ταῖς ἡδοναῖς καλύπτεται χρῆσθαι μισεῖ καὶ χριστιανούς ὁ κόσμος μηδὲν ἀδικούμενος, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς ἀντιτάσσονται. 6. Ἡ ψυχῇ τὴν μισοῦσαν ἀγαπᾷ σάρκα καὶ τὰ μέλη· καὶ χριστιανοὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπῶσιν. 7. Ἐγκέκλεισται μὲν ἡ ψυχῇ τῷ σώματι, συνέχει δὲ αὐτὴ τὸ σῶμα.

64. Αὐτὸς ποῦ «μιμεῖται τὸν Θεόν». — I 5-7... Οὐ γὰρ τὸ καταδυναστεύειν τὸν πλησίον οὐδὲ τὸ πλεόν ἔχειν βούλεσθαι τῶν ἀσθενεστέρων οὐδὲ τὸ πλουτεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς ὑποδεεστέρους εὐδαιμονεῖν ἐστὶν, οὐδὲ ἐν τούτοις δύναται τις μιμῆσασθαι Θεόν, ἀλλὰ ταῦτα ἐκτὸς τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος. 6. ἀλλ' ὅστις τὸ τοῦ πλησίον ἀναδέχεται βᾶρος, ὃς ἐν ᾧ κρείσσων ἐστὶν ἕτερον τὸν ἐλαττούμενον εὐεργετεῖν ἐθέλει, ὃς ἂν παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβὼν ἔχει, ταῦτα τοῖς ἐπιδουμένοις χορηγῶν θεὸς γίνεται τῶν λαμβανόντων, οὗτος μιμητὴς ἐστὶ Θεοῦ. 7. Τότε θεοσὴ τυγχάνων ἐπὶ γῆς ὅτι Θεὸς ἐν οὐρανοῖς πολιτεύεται, τότε μυστήρια Θεοῦ λαλεῖν ἄρξη, τότε τοὺς κολαζομένους ἐπὶ τῷ μὴ θέλειν ἀρνήσασθαι Θεὸν καὶ ἀγαπήσεις καὶ θαυμάσεις, τότε τῆς ἀπάτης τοῦ κόσμου καὶ τῆς πλάνης καταγνώση, ὅταν τὸ ἀληθῶς ἐν οὐρανῷ ζῆν ἐπιγνώσῃ.

Ἐπιστολή πρὸς Ζήνωννα καὶ Σερῆνον.

65. Ζήλια. — Παράγραφοι 1. Μάχης τε καὶ ζηλοτυπίας κοσμικῆς μακρὰν ἴστασθαι.

66. Ἀδίκησε ὁ ἕνας καὶ ἀδικήθηκε ὁ ἄλλος. — 3. Ὁ τε ἀδικῶν μὴ ὑπερηφανευέσθω πείθει τὸν ἀδελφόν καὶ ὁ νοουετούμενος μὴ ὀργιζέσθω, παρακαλεῖται δὲ αὐτὸς τὸν οἰκεῖον. Συναντῶν γὰρ ἑαυτοῖς προσήκει τοὺς δύο, πρὸς τὴν εἰρήνην κατάγεσθαι. σπεύδοντας· ὅτι καὶ ὁ πατὴρ τῷ μετανοήσαντι συναντήσας υἱῷ φαίνεται, καὶ οὐ περιμείνας, ἀνθυπενεγκῶν δὲ ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐκείνου μετάνοιαν. Χρηστότης γὰρ ἡ κατὰ πίστιν ἑκατέρους ἐργάζεται τὴν εἰρήνην καὶ ὁ μὲν ἀδικήσας πείθει διὰ τὴν ἁμαρτίαν τὸν φίλον, ὁ δὲ ἀδικηθεὶς μετανοήσει καὶ αὐτός, ὅτι πρὸς τὸν οἰκεῖον ὀργίσθη.

64. PAO 84. B 2, 256, 6. 65. M 6, 1184 B. B 4, 52, 19.
66 M 6, 1185 C. B 4, 53, 14.

67. *Γυναικεῖος ἐγωισμός*. — 8. Καὶ γυναίξιν ὀμιλητέον ἐπι-
στρεφέστερον διὰ τὸ ἐκτετυφωμένον αὐτῶν. Μέχρι γάρ τις περι-
βλεπτον ἑαυτὴν ποιεῖ, καὶ τὸ εἶναι γυνὴ προβάλλεται, καὶ τὸ ἄ-
πρακτον ἐπιτετήδευκε, θήλειά ἐστι, καὶ διὰ τὴν τοιαύτην γνώμη
οὐκ ἐστὶ πιστῆ. Μῆτε οὖν αὐτὰς διώκωμεν, ἀλλὰ μῆτε θωπεύωμεν
τὸ δ' ὅπερ ἀγαπῶμεν, τὸ μὴ κενινδυνευμένως, πράττωμεν. Πολυ-
μερεῖς γὰρ αἱ τῆς κακίαςπραγματεῖαι.

68. *Συμπεριφορὰ στῆ γυναῖκα*. — 15. Γύναια δὲ τιμητέον,
προνοοῦντας μὴ ἄρα σφαλῶμεν καὶ προσιτέον αὐταῖς ὕγιως καὶ
μὴ περιέργως, δεδιότας τῆς μετ' αὐτῶν ἀναστροφῆς τὸ κινδυνῶ-
δες, καὶ προγινώσκοντες τὸ τε εὐμετάβολον αὐτῶν, καὶ τὴν εἰς
ὅπερ οἴονται γεγονέναι συνείδησιν. Φυλακτέον δὲ πρὸ πάντων τὰς
ἐν παραβύστω κοσμικὰς αὐτῶν ἐπιτηδεύσεις, αἵτινες, κρύφα γι-
νόμεναι, καταγινώσκονται μὲν καὶ ὑπ' αὐτῶν, γίνονται δὲ ἐπὶ τὸ
τοὺς πλησίον καταπίνειν. Συμβαίνει γοῦν ἐνίοις κλεπτούσαις
ἑαυτάς, διὰ τὸ μὴ ἐκ προδήλου τολμᾶν καλλωπίζειν τὰς ὕψεις, διὰ
τέχνης τοῦτο πράττειν. Εἰς ὕδωρ γὰρ ἢ ἔλαιον κατακύπτουσαι,
κρίνουσιν ἑαυτάς, εἰ πρὸς τὴν σωφροσύνην δύναντ' ἂν πολεμεῖν.
Ἄλλὰ τις καὶ ἕτερος τρόπος τῆς τοιαύτης ἐπιβουλῆς ὑπ' αὐτῶν
πραγματεῖται κρύφα γὰρ κεφαλῆς ἐπιψάουσαι τῶν πλοκάμων,
τοὺς πλησίον ὡσπερ κλέπτουσαι διακοσμεῖν τὰς ἐθείρας περιέρ-
γως, καὶ τῶν παρεῶν καὶ τῆς ὑπῆρης ἀκροῖς δακτύλους ψάουσι.
Περιβλέπουσι δὲ καὶ ἑαυτάς, τῆς κεφαλῆς ἀκινήτου οὕσης. Ὁμι-
λητέον οὖν πρὸς τὰς τοιαύτας βωμαλεώτερον, τοὺς κεχυμένους
κλάδους αὐτῶν ἀποκόπτοντας· ἅμα γὰρ τῷ καταληφθῆναι, κατα-
νεύουσι, καὶ ὁ καρπὸς ὑπὸ τῶν ἀλωπέκων κατσεθίεται τῶν φω-
λευόντων εἰς τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν προφήτην, κεντριστέον
μὲν τὸν ὄνον, μαστικτέον δὲ τὸν ἵππον (πρβλ. Παροιμ. κστ' 3),
ἵνα διεγείρηται μὲν ὁ νοθῆς, τύπτηται δὲ ὑπὸ τῶν νοθεσιῶν διὰ
τὸ ἀχαλίνατον ὁ ἀφηνιάζων. Ὅστε κατὰ τὸν Ἱερεμίαν μὴ καταρ-
τίζωμεν ἑαυτοὺς «ἵππους θηλυμανεῖς, μὴδὲ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ
πλησίον χρεμετίζωμεν» (Ἱερ. ε' 9). 16. Γυνὴ δὲ ἐστὶν ἀδελφὴ
μὲν πάσα· τοῦ δὲ πλησίον εἶρηται γυνή, τουτέστιν Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (ἦντινα κατὰ τὴν πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα τῶν
ὄλων ἀγάπην, ὅτι πλησίον ἐστὶν αὐτοῦ, τιμητέον καὶ ἀγαπητέον).
Ἔστι δὲ καὶ ἡ πλησίον γυνὴ σὰρξ ἐν ἡμῖν, ἐφ' ἣν οὐ χρεμετι-
στέον χρεμετίζει καὶ ὁ μηδέπω πεποιηκὼς τὴν ἐπιθυμίαν, ἀνα-
θυμιωμένης αὐτῷ τῆς ὀρέξεως, κἂν μὴ λαμβάνῃ τὸ τέλος.

69. *Ἐπιμέλεια γιὰ τὸν ἄλλο*. — 17. Νοσοῦντων δὲ οὐκ ἀμε-
λητέον, οὐδὲ ῥητέον, ὅτι Διακονεῖν οὐκ ἔμαθον. Ὁ γὰρ τὴν τρυ-

φερῖαν ἢ τὸ ἀσύνηθες προβαλλόμενος, ἴστω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ
πεισόμενος· καὶ ἐπειδὴν πάσχη τι τοιοῦτον, τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ
αὐτοκατάκριτον αἰτιάσθω, συμβαινόντων αὐτῷ ταῦθ' ἄπερ διέ-
θηκε καὶ αὐτός. Οὔτε οὖν τοῦ ἀμελοῦς ἀμελητέον «Θεὸς γὰρ ὁ
κρίνων ἐστὶ» (Α' Κορ. δ' 4)· καὶ ὁ βουλόμενος εὖ πάσχειν θη-
σαυριζέτω διὰ τῆς εὐπορίας τὴν εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ πλησίον εὐερ-
γείαν. Αἰσχύνεσθαι δὲ οὐκ ὀρθῶς ἔχει, μὴ τις ἄρα διὰ τὴν αὐτουρ-
γίαν ἀθλίους ἡμᾶς καὶ ἀβοηθήτους ὑπολάβῃ μόνον δὲ φυλακτέον
μὴ τις ἐπὶ κακίᾳ καὶ πονηρῷ βίῳ διαβάλλῃ, τοὺς εἰδέναι Θεὸν φά-
σκοντας.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (Μέσα Β' αἰώνα)

Ἀπολογία.

70. *Ἀποτελέσματα ἀγάπης*. — *IE' 6*. Servis vero et an-
cillis aut liberi si quibus liberi sunt, amore quem eis prae-
bent persuadent ut Christiani fiant. (Μετάφρασις: Τοὺς δού-
λους δὲ καὶ τὰς θεραπαινίδας ἢ τὰ τέκνα, ἐὰν τινες ἔχουν τέκνα,
διὰ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύουν εἰς αὐτοὺς, πείθουν νὰ
γίνουν Χριστιανοί. Καὶ ὅταν γίνουν, ἄνευ διακρίσεως ἀποκαλοῦν
αὐτοὺς ἀδελφούς).

71. *Ἀπελευθέρωση φυλακισμένων. Νηστεία γιὰ ἐλεημοσύ-
νη*. — *IE' 8-9*. Et cum audiunt aliquem suorum in vin-
cula coniectum aut vexatum propter nomen Christi sui,
necessitatibus eius omnes subveniunt, et si fieri potest ut
liberetur, eum liberant. 9. Et si apud eos eget aut pauper est
et copia victus eis non est, duo aut tres dies ieiunant, ut eg-
entibus victum necessarium suppeditent. (Μετάφρασις: Καὶ
ὅταν ἀκούουν ὅτι τις ἐκ τούτων ἐρρίφθη εἰς τὴν εἰρκτὴν ἢ διὰ
τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐκακοποιήθη, πάντες συντρέχουν εἰς τὰς
ἀνάγκας του, καὶ ἂν δύναται νὰ ἐλευθερωθῇ, ἐλευθερώνουν αὐτόν.
9. Καὶ ἐὰν εἰς αὐτοὺς εἶναι τις ἐνδεῆς ἢ πτωχὸς καὶ δὲν ἔχουν
εὐχέρειαν νὰ διατρέψουν αὐτόν, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νηστεύουν,
ἵνα παράσχουν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν).

67. M 6, 1192 A. B 4, 55, 20.

68 M 6, 1200 B B 4, 59, 4.

69. M 6, 1201 A. B 4, 59, 36.

70. B 3, 149, 6.

71. B 3, 149, 24.

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ (Ἱερομάρτυρας, †156)**Πρὸς Φιλιπησίους.**

72. *Οἱ παντρεμένες γυναῖκες καὶ οἱ χήρες.* — *Κεφάλ. Α' Παράγρ. 1-3.* Διδάξωμεν... 2... τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἐν τῇ δοθείσῃ αὐταῖς πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγνείᾳ, στερογύσας τοὺς ἑαυτῶν ἀνδρας ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ καὶ ἀγαπώσας πάντας ἐξ Ἰσου ἐν πάσῃ ἐγκρισίᾳ, καὶ τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ 3. τὰς χήρας σωφρονούσας περὶ τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν, ἐντυγχανούσας ἀδιαλείπτως περὶ πάντων, μακρὰν οὔσας πάσης διαβολῆς, κκαταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας, φιλαργυρίας καὶ παντὸς κακοῦ. Γινώσκούσας ὅτι εἰσὶ θυσιαστήριον Θεοῦ, καὶ ὅτι πάντα μωμοσκοπεῖται, καὶ λέληθεν αὐτὸν οὐδὲν οὔτε λογισμῶν, οὔτε ἐννοιῶν, οὔτε τι τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας.

Μαρτύριον.

73. *Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη.* — *Κεφ. Α' Παράγρ. 2.* Μιμηταὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ [τοῦ Κυρίου] γενώμεθα, «μὴ μόνον σκοποῦντες τὸ καθ' ἑαυτοῦς, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τοὺς πέλας» (Φιλιπ. β' 4) ἀγάπης γὰρ ἀληθοῦς καὶ βεβαίας ἐστίν, μὴ μόνον ἑαυτὸν θέλειν σώζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ (Μάρτυρας, †105±)**Ἀπολογία Α'.**

74. *Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι* — *Κεφ. III 2-3.* Καλὸν δὲ καὶ μόνον δικαίαν πρόκλησιν ταύτην πᾶς σωφρονῶν ἀποφανεῖται, τὸ τοὺς ἀρχομένους τὴν εὐθύνην τοῦ ἑαυτῶν βίου καὶ λόγου ἀληπτον παρέχειν, ὁμοίως δ' αὖ καὶ τοὺς ἀρχοντας μὴ βία μηδὲ τυραννίδι ἀλλ' εὐσεβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἀκολουθοῦντας τὴν ψῆφον τίθεσθαι· οὕτως γὰρ ἂν καὶ οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἀπολαύσοιεν τοῦ ἀγαθοῦ. 3. "Ἐφη γὰρ που καὶ τις τῶν παλαιῶν «Ἄν μὴ οἱ ἀρχοντες φιλοσοφῆσωσι καὶ οἱ ἀρχόμενοι, οὐκ ἂν εἴη τὰς πόλεις εὐδαιμονῆσαι» (Πλάτωνος Πολιτεία, V, 473).

75. *Προσφορὰ στὸ κοινὸ ταμεῖο* — *XIV 2.* Χρημάτων δὲ καὶ κτημάτων οἱ πόρους παντὸς μᾶλλον στέργοντες, νῦν καὶ ἄχομεν εἰς κοινὸν φέροντες καὶ παντὶ δεομένῳ κοινωνοῦντες.

76. *«Κηδεμόνας» σ' δούους ἔχον ἀνάγκη* — *LXVII 6.* Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προσεστώτῳ ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὄρφανοὺς τε καὶ χήρας, καὶ τοὺς διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένους, καὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς οὔσι, καὶ τοὺς παρπεδῆμοις οὔσι ξένους, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν γρεῖᾳ οὔσι κηδεμῶν γίνεται.

Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.

77. *Προχριστιανικὸ ἐλάττωμα ἢ πλεονεξία.* — *ΙΑ' 2.* Βαπτίσθητε τὴν ψυχὴν ἀπὸ ὀργῆς καὶ ἀπὸ πλεονεξίας, ἀπὸ φθόνου, ἀπὸ μίσους καὶ ἰδοὺ τὸ σῶμα καθαρὸν ἐστί. Τοῦτο γάρ ἐστι σύμβολον τῶν ἀζύμων, ἵνα μὴ τὰ παλαιὰ τῆς κακῆς ζύμης (Α' Κορ. ε' 6 ἐξ) ἔργα πράττητε. Ὑμεῖς δὲ πάντα σαρκικῶς νενοήκατε, καὶ ἠγεῖσθε εὐσεβείαν, ἐὰν τοιαῦτα ποιοῦντες τὰς ψυχὰς μεμεστωμένοι ἦτε δόλου καὶ πάσης κακίας ἀπλῶς.

Πρὸς Ἑλληνας. (Ἀμφιβαλλόμενοι.)

78. *Οἱ θνητοὶ γίνονται ἀθάνατοι.* — *Παράγρ. 5.* Ἐλθετε λοιπὸν, ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ σοφία ἀπαραιμωλήτω κοινωνήσατε καὶ θεῖον λόγον παιδεύθητε, καὶ μάθετε, βασιλεῖα ἀφθαρτον καὶ τούτους τοὺς ἥρωας ἐπίγνωτε οὐχ ὅτι λαοὺς νόμον ἐργαζομένους. Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν, οὐ βούλεται σωματίων ἀλκήν, καὶ τυπῶν εὐμορφίαν, οὐδὲ εὐγενείας φράγμα, ἀλλὰ ψυχὴν τε καθαρὰν, ὀσιότητι τετειχισμένην, ἤδη δὲ διηνεκῶς ἐπιστατῶν ἡμῶν ὁ θεὸς Λόγος, καὶ τὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν συνθήματα, πράξεις θείας, ὡς διὰ λόγου δυνάμεως εἰς ψυχὴν δικνουμένης, ἥτις οὐ ποιητὰς ποιεῖ, οὐ φιλοσόφους κατασκευάζει, οὐδὲ ρήτορας δεινούς· ἀλλὰ παιδεύουσα, ποιεῖ τοὺς θνητοὺς ἀθανάτους, τοὺς βροτοὺς θεοὺς, ἐκ γῆς δὲ μεταγείει εἰς τοὺς ὑπὲρ Ὀλυμπον ὄρους. Ἐλθετε, παιδεύθητε· γένεσθε ὡς ἐγώ· ὅτι κἀγὼ ἤμην ὡς ὑμεῖς.

72. SC 10. 180. B 3, 16, 13

73. SC 10, 210. B 3, 21, 12.

74. M 6, 332 A. B 3, 163, 2.

75. M 6, 348 B. B 3, 168, 7.

76. M 6, 429 C. B 3, 198, 22.

77. M 6, 504 D. B 3, 220, 38.

78. M 6, 237 B. B 4, 13, 13.

ΤΑΤΙΑΝΟΣ († 172±)

Πρὸς Ἕλληνας.

79. Ἀσυμφωνία στὴν πολιτικὴ νομοθεσία. — Παράγρ. 28. Μία μὲν γὰρ ἔχρη ἐῖναι καὶ κοινὴν ἀπάντων τὴν πολιτείαν· νυνὶ δὲ ὅσα γένη πόλεω, τοσαῦται καὶ τῶν νόμων θέσεις ὡς εἶναι τὰ παρ' ἐνίοις· αἰσχρὰ παρὰ τισὶ σπουδαῖα...

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ († 177±)

Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν.

80. Ὁ δεῦτερος γάμος. — Κεφάλ. 33. Ἐλπίδα οὖν ζωῆς αἰωνίου ἔχοντες, τῶν ἐν τούτῳ τῷ βίῳ καταφρονοῦμεν μέχρι καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡδέων, γυναῖκα μὲν ἕκαστος ἡμῶν ἦν ἡγάγετο κατὰ τοὺς ὑφ' ἡμῶν τεθειμένους νόμους νομίζων καὶ ταύτην μέχρι τοῦ παιδοποιήσασθαι. Ὡς γὰρ ὁ γεωργὸς καταβαλὼν εἰς γῆν τὰ σπέρματα ἀμητον περιμένει οὐκ ἐπισπεύρων, καὶ ἡμῖν μέτρον ἐπιθυμίας ἢ παιδοποιῆα. Εὐροὶς δ' ἂν πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἀνδρας καὶ γυναῖκας καταγρησκοντας ἀγάμους ἐλπίδι τοῦ μᾶλλον συνέσεσθαι τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ τὸ ἐν παρθενίᾳ καὶ ἐν εὐνουχίᾳ μείναι μᾶλλον παρίστησι τῷ Θεῷ, τὸ δὲ μέχρις ἐννοίας καὶ ἐπιθυμίας ἐλθεῖν ἀπάγει, ὡν τὰς ἐννοίας φεύγομεν, πολὺ πρότερον τὰ ἔργα περατοῦμεθα. Οὐ γὰρ ἐν μελέτῃ λόγων ἀλλ' ἐπιδειξίει καὶ διδασκαλίᾳ ἔργων τὰ ἡμέτερα... ἢ οἷός τις ἐτέχθη μένειν ἢ ἐφ' ἐνὶ γάμῳ· ὁ γὰρ δεῦτερος εὐπρεπῆς ἐστὶ μοιχεία. «Ὅς γὰρ ἂν ἀπολύσῃ», φησί, «τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται» (Ματθ. 19' 9), οὕτε ἀπολύσειν ἐπιτρέπων ἤς ἔπαυσε τῆς προτέρας γυναικός, καὶ εἰ τέληκεν, μοιχός ἐστὶν παρακακαλυμμένος, παραβαίνων μὲν τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, διὲν ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἕνα ἄνδρα ἔπλασεν καὶ μίαν γυναῖκα, λύων δὲ τὴν σάρκα πρὸς σάρκα κατὰ τὴν ἑνωσιν πρὸς μίξιν τοῦ γένους κοινωνίαν.

81. Ἀπαγορεύονται οἱ ἐκτροώσεις. Ἐκθετα βρέφη. — 35. Οἱ τὰς τοῖς ἀμβλωθριδίσι χρωμένους ἀνδροφονεῖν τε καὶ λόγον ὑφῆξιν τῆς ἐξαμβλώσεως τῷ Θεῷ φάμεν, κατὰ ποῖον ἀνδροφονοῦμεν λόγον; οὐ γὰρ τοῦ αὐτοῦ νομίζειν μὲν καὶ τὸ κατὰ γαστρός

79. M 6, 865 B. B 4, 260, 17.
81. M 6, 968 C. B 4, 309, 19

80. M 6, 905 A. B 4, 308, 9.

ΜΕΛΙΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ (†180±)

Ἀποφθέγματα.

82. «Εὐχή, γὰρ νὰ κρίνει δίκαια» ὁ ἄρχοντας. — Στὸ Εὐσεβ. Καισαρείας, Ἐκκλ. Ἱστορία, Δ' 26. Τὸ γὰρ οὐδὲ πάποτε γενόμενον, νῦν διώκεται τὸ τῶν θεοσεβῶν γένος, καινοῖς ἐλαυνόμενον δόγμασι κατὰ τὴν Ἀσίαν. Οἱ γὰρ ἀναιδεῖς συκοφάνται καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐρασταί, τὴν ἐκ τῶν διαταγμάτων ἔχοντες ἀφορμὴν, φανερώς ληστεύουσι, νύκτωρ καὶ μεσημέραν διαρπάζοντες τοὺς μηδὲν ἀδικούντας... Καὶ εἰ μὲν σοῦ κελεύσαντος ταῦτα πράττεται, ἔστω καλῶς γινόμενον. Δίκαιος γὰρ βασιλεὺς οὐκ ἂν ἀδίκως βουλευσαίτο πάποτε. Καὶ ἡμεῖς ἡδέως φέρομεν τοῦ τοιοῦτου θανάτου τὸ γέρας. Ταύτην δὲ σοὶ μόνην προσφέρομεν δέησιν, ἵνα αὐτὸς πρότερον ἐπιγνοὺς τοὺς τῆς τοιαύτης φιλονεικίας ἐργάτας, δικαίως κρίνεας εἰ ἄξιοι θανάτου καὶ τιμωρίας; ἢ σωτηρίας καὶ ἡσυχίας εἰσίν. Εἰ δὲ καὶ παρὰ σοῦ μὴ εἶη ἢ βουλὴ αὕτη καὶ τὸ καινὸν τοῦτο διάταγμα, ὃ μηδὲ κατὰ βαρβάρων πρέπει πολεμίων, πολὺ μᾶλλον δεόμεθά σου, μὴ περιδεῖν ἡμᾶς ἐν τοιαύτῃ δημῳδαὶ λεηλασίᾳ.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ (†181±)

Πρὸς Αὐτόλυκον.

83. Τιμὴ στὸν ἄρχοντα. — Κεφ. Α'. Παράγρ. 11. Τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Θεῷ δὲ τῷ ὄντως Θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, εἰδὼς ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ γέγονεν. Ἐρεῖς οὖν μοι· Διὰ τί οὐ προσκυνεῖς τὸν βασιλέα; Ὅτι οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι γέγονεν, ἀλλὰ εἰς τὸ τιμᾶσθαι τῇ νομίμῳ τιμῇ. Θεὸς γὰρ οὐκ ἐστίν, ἀλλὰ ἄνθρωπος

82. M 20, 393 A.

83. SC 20, 82. B 5, 18, 20.

ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένος, οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ εἰς τὸ δικαίως κρίνειν... Ὡστε κατὰ πάντα πλανᾶσαι, ὧ ἄνθρωπε. Τὸν δὲ βασιλέα τίμα εὐνοῶν αὐτῷ, ὑποτασσόμενος αὐτῷ, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ ποιῶν ποιεῖς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Λέγει γὰρ ὁ νόμος ὁ τοῦ Θεοῦ «Τίμα υἱὲ Θεοῦ καὶ βασιλέα, καὶ μηδενὶ αὐτῶν ἀπειθῆς ἦς· ἐξαίφνης γὰρ τίσονται τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν» (Παροιμ. κδ' 21-22).

84. Αυτόματη καλλιέργεια. — Β' 19. Ἡ γῆ πᾶσα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐποτίζετο ὑπὸ πηγῆς θείας, καὶ οὐκ εἶχεν χρεῖαν ἐργάζεσθαι αὐτὴν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ πάντα αὐτοματισμῷ ἀνέφυνεν ἡ γῆ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι ζήτημα ἐν ἀνθρώποις ἀνεύρετον, ἐπεὶ δὲ εὗρητο ὑπὸ Θεοῦ «Ποιῆσωμεν ἄνθρωπον» καὶ οὕτω ἡ ποίησις αὐτοῦ πεφανέρωται, διδάσκει ἡμᾶς ἡ γραφὴ λέγουσα «Πηγὴ δὲ ἀνέβαινον ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζεν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον»... (Γεν. β' 6-7).

85. Ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος. — Β' 27. Ἐλεύθερον γὰρ καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ (Ἱερομάρτυρας, †202±)

Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ ψευδωνύμου γνώσεως.

86. Γνώση καὶ εὐσέβεια. — Βιβλ. Β' Κεφ. XXVI. Παράγρ. 1. Ἄμεινον καὶ συμφερότερον, ἰδιώτας καὶ ὀλιγομαθεῖς ὑπάρχειν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπείρους δοκοῦντας εἶναι, βλασφήμους εἰς τὸν ἑαυτῶν εὐρίσκεισθαι Δεσπότην.

87. Ὁ δίκαιος βασιλεύς. — Δ' VIII 3. Πᾶς βασιλεὺς δίκαιος, ἰσραηλικὴν ἔχει τάξιν

Κατὰ αἱρέσεων.

88. Ὑποχρεωτικὴ ἢ ἐλεύθερη προσφορὰ. — Βιβλ. Δ' Κεφ. 18. Παράγρ. 2. Καὶ οὐ τὸ γένος τῶν προσφορῶν [τῶν Ἑβραίων] ἠθέτηται, προσφοραὶ γὰρ ἐκεῖ, προσφοραὶ δὲ καὶ ἐνταῦθα, θυσίαι ἐν τῷ λαῷ, θυσίαι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ τὸ

84 SC 20, 146. B 5, 34, 26.

86. M 7, 860 A. B 5, 141, 7.

88 SC 100², 599.

85 SC 20, 164. B 5, 39, 30.

87. M 7, 995. B 5, 153, 22.

εἶδος ἠλλακταὶ μόνον, ἅτε μηκέτι ὑπὸ δούλων ἀλλ' ὑπὸ ἐλευθέρων προσφερόμενον. Εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· ἴδιος δὲ χαρακτήρ τῆς δουλικῆς προσφορᾶς καὶ ἴδιος τῆς τῶν ἐλευθέρων· ἵνα καὶ διὰ τῶν προσφορῶν ἀποδειχθῇ τὸ τεκμήριον τῆς ἐλευθερίας. Οὐδὲν γὰρ ἀργὸν οὐδ' ἀσήμαντον παρ' αὐτῷ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν τὰς δεκάτας τῶν ἰδίων εἶχον καθιερωμένας· οἱ δὲ [χριστιανοὶ] μετασχόντες τῆς ἐλευθερίας πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν εἰς τὰς κυριακὰς τάσσουσι χρήσεις, ἱλαρῶς καὶ ἐλευθερίως διδόντες τὰ ἐλάττονα, ἅτε μειζόνων ἐλπίδα ἔχοντες, τῆς χήρας καὶ πτωχῆς ἐνταῦθα ὅλον τὸν βίον αὐτῆς βαλλούσης εἰς τὸ γαζοφυλακεῖον τοῦ Θεοῦ (πρὸβλ. Λουκ. κα' 4).

89. Κληρονομία ἀπὸ πλεονεξία ἐιδωλολατρῶν. — Δ' 30, 1. Οἱ δὲ ἐνδιαβάλλοντες καὶ ἐγκαλοῦντες ὅτι ἐν τῇ ἐξόδῳ ὁ λαὸς κατὰ τὴν κέλευσιν τοῦ Θεοῦ σκευὴ παντοδαπὰ καὶ ἱμάτια λαβὼν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀπῆλθεν, ἐξ ὧν καὶ ἡ σκηνὴ κατεσκευάσθη ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ εἰδότας τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς οἰκονομίας αὐτοῦ ἑαυτοὺς ἐλέγχουσι, καθὼς καὶ ὁ πρεσβύτερος ἔλεγεν. Εἰ γὰρ μὴ ἐν τῇ τυπικῇ ἐξόδῳ τοῦτο συνεγίνωσκεν ὁ Θεός, σήμερον ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν ἐξόδῳ, τουτέστιν ἐν τῇ πίστει δι' ἧς ἐξ ἔθνῶν συνεζήλωμεν, οὐδεὶς ἠδύνατο σωθῆναι. Πᾶσι γὰρ ἡμῖν ἡ μέγα ἢ μικρὸν ἔπεται κτήμα, ὃ (ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας) (Λουκ. ιστ' 9) ἐπορισάμεθα. Πόθεν γὰρ αἱ οἰκίαι ἐν αἰς οἰκοῦμεν καὶ τὰ ἱμάτια ἃ ἐνδυόμεθα καὶ τὰ σκευὴ οἷς χρῶμεθα καὶ ἡ λοιπὴ πᾶσα πρὸς τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἡμῶν διακονία, εἰ μὴ ἐξ ὧν, ἔθνη ὄντες ἀπὸ πλεονεξίας ἐπορισάμεθα ἢ παρ' ἔθνικῶν γονέων ἢ συγγενῶν ἢ φίλων ἀπ' ἀδικίας πορισάμενων ἐλάβομεν, ἵνα μὴ εἴπωμεν ὅτι καὶ νῦν ἐν πίστει ὄντες ποριζόμεθα; Τίς γὰρ πωλῶν οὐ θέλει ὀφελῆσθαι ἀπὸ τοῦ ἀγοράζοντος; Τίς δὲ ἀγοράζων οὐ θέλει ὀφελῆσθαι ἀπὸ τοῦ πωλοῦντος; Τίς δὲ ἐμπορευόμενος οὐ διὰ τοῦτο ἐμπορεύεται ἵνα ἐκεῖθεν τραφῇ; Τί δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ βασιλικῇ αὐτῇ πιστοὶ, οὐχὶ ἐκ τῶν Καίσαρος ἔχουσιν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, καὶ τοῖς μὴ ἔχουσιν εἰς ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν παρέχει; Καὶ γὰρ οἱ μὲν Αἰγύπτιοι τοῦ λαοῦ ἦσαν ὀφειλέται οὐ μόνον τῶν ὑπαρχόντων ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς διὰ τὴν τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ προγενομένην ἀγαθουργίαν· ἡμῖν δὲ κατὰ τί ὀφειλέται εἰσι τὰ ἔθνη, ἀφ' ὧν κέρδη τε καὶ ὀφελείας λαμβάνομεν; ὅσα τε ἐκεῖνοι κάμνοντες κατασκευάζουσι, τούτοις ἡμεῖς ἐν πίστει ὄντες ἀκοπιάστως καταχρώμεθα.

90. Ὁ δοῦλος παίρνει ἀπ' τοὺς κόπους του. — Δ' 30, 2. Ὡσπερ, εἰ τις ἐλεύθερος συναρπασθεὶς ὑπὸ τινος βία καὶ δου-

λεύσας αὐτῷ ἔτη πολλά καὶ ἀυξήσας τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἔπειτα ἐπι-
κυρίας τυχῶν, δόξειε μὲν μικρόν τι σχεῖν τῶν αὐτοῦ, ἐπ' ἀλη-
θείας δὲ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ κόπων καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου πορισμοῦ
ὀλίγα λαβῶν ἀπέλθοι, καὶ ἐγκαλέσειέ τις αὐτῷ ὡς μὴ ὀρθῶς ποιή-
σαντι, αὐτὸς ἄδικος κριτῆς φανήσεται τῷ μετὰ βίας καταδουλω-
θέντι.

Ἀποφθέγματα.

91. Ἀγάπη Θεοῦ καὶ πλησίον. — 4. Ἐν ᾧ ἂν τις δύναιτο
εὖ ποιεῖν τοῖς πλησίον, καὶ οὐ ποιεῖ, ἄλλοτριος τῆς ἀγάπης τοῦ
Κυρίου νομισθήσεται.

92. Ἔργο τοῦ χριστιανοῦ. — 10. Τὸ ἔργον τοῦ χριστια-
νοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ μελετᾶν ἀποθνήσκειν.

ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ (†215)

Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας.

93. Εὐσέβεια ἀπ' ἄλλους. — Κεφ. 10,100,3. Αὐταρχες ἐφό-
διον αἰῶνων, θεοσέβειαν, παρασκευάζεσθαι συμβουλευόντες Γεώρ-
γει, φαμέν, εἰ γεωργὸς εἶ, ἀλλὰ γινώθι τὸν Θεὸν γεωργῶν, καὶ πλεῖ-
θι ὁ τῆς ναυτιλίας ἐρῶν, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον κυβερνήτην παρακα-
λῶν στρατευόμενόν σε κατείληφεν ἡ γνώσις τοῦ δίκαια σημαί-
νοντος ἄκουε στρατηγοῦ.

94. Ἐμπόδια γιὰ τὴ σωτηρία. — 10,101,2. Ἀπομάξα-
σθαι τὰ ἐμποδῶν τῇ σωτηρίᾳ καὶ τὸν τυφόν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ
τὸν φόβον.

95. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ». — 10,103,3. Ἡ «γῆ δὲ τοῦ Κυρί-
ου», φησί, «καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς» (Ψαλ. κγ' 1) εἶτα τί τοι μᾶς
ἐν τοῖς τοῦ Κυρίου τρυφῶν ἀγνοεῖν τὸν δεσπότην; Κατάλειπε τὴν
γῆν τὴν ἐμήν, ἐρεῖ σοι ὁ Κύριος, μὴ θίγῃς τοῦ ὕδατος ὃ ἐγὼ ἀνα-
δίδωμι, τῶν καρπῶν ὧν ἐγὼ γεωργῶ, μὴ μεταλάβανε ἀπόδοσ, ἄνθρωπε,
τὰ τροφεία τῷ Θεῷ ἐπίγνωθι σου τὸν δεσπότην ἴδιον
εἰ πλάσμα τοῦ Θεοῦ τὸ δὲ οἰκεῖον αὐτοῦ πῶς ἂν ἐνδίκως ἀλλό-
τριον γένοιτο; τὸ γὰρ ἀπηλλοτριωμένον στερόμενον τῆς οἰκειό-
τητος στέρεται τῆς ἀληθείας.

91. M 7, 1272 B. B 5, 174, 2.

93. SC 2, 168. B 7, 68, 4.

95. SC 2, 171. B 7, 69, 16.

92. M 7, 1233 C. B 5, 175, 2.

94. SC 2, 169. B 7, 68, 18.

96. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ἐμπόδια. — 10, 105,2.
Ἐμποδῶν γὰρ ἴσεται οὐδὲν τῷ σπεύδοντι πρὸς γινῶσιν Θεοῦ, οὐκ
ἀπαιδευσία, οὐ πενία, οὐκ ἀδοξία, οὐκ ἀκτημοσύνη.

97. Ὁ καλὸς ἄνθρωπος εἶναι «ἄνθος Θεοῦ». — 10, 107,1.

Καλὸς ἄνθος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ἄνθρωπος, δικαιοσύνη οἰκοδο-
μούμενος, ἐν ᾧ τὰ λόγια τῆς ἀληθείας ἐγκεχάραται. Ποῦ γὰρ
ἀλλαχθῆι ἢ ἐν σώφρονι ψυχῇ δικαιοσύνη ἐγγραπτέον; ποῦ ἀγά-
πην; αἰδῶ δὲ ποῦ; πραότητα δὲ ποῦ; ταῦτας, οἶμαι, τὰς θείας
γραφὰς ἐναποσφραγισμένους χρῆ τῇ ψυχῇ καλὸν ἀφετήριον σο-
φίαν ἡγεῖσθαι τοῖς ἐφ' ὅτιοῦν τοῦ βίου τραπέισι μέρος, ὄρμον τε
τὴν αὐτὴν ἀκύμονα σωτηρίας σοφίαν νομίζειν δι' ἣν ἀγαθοὶ μὲν
πατέρες τέκνων οἱ τῷ πατρὶ προσδεδραμηκότες, ἀγαθοὶ δὲ γονεῦ-
σιν υἱοὶ οἱ τὸν υἴδν νενοηκότες, ἀγαθοὶ δὲ ἄνδρες γυναικῶν οἱ με-
μνημένοι τοῦ νυμφίου, ἀγαθοὶ δὲ οἰκετῶν δεσπότες οἱ τῆς ἐσχάτης
δουλείας λελυτρωμένοι.

98. Ἡ συνήθεια. — 12. Φύγωμεν τὴν [κακὴν] συνήθειαν....
Ἄγχει τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἀληθείας ἀποτρέπει, ἀπάγει τῆς ζωῆς
παγίς ἐστι, βάραθρόν ἐστι, βόθρος ἐστὶ, λίκνος ἐστὶ, κακὸν ἢ
συνήθεια.

Παιδαγωγός.

99. Παραλογισμός. — Βιβλ. Α', Κεφάλ. 2,5,2. Τὸ δὲ ἁμαρ-
τάνειν ἄλογον.

100. Ἄνδρας καὶ γυναῖκα. — Α' 4, 10,1. Ταύτη τοίνυν
πλέον τὴν ἀγαθὴν ἀσπασάμενοι πειθαρχίαν σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδῶμεν
Κυρίῳ, τὸν βεβαιότατον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐξαψάμενοι κάλων,
τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἄνδρος καὶ γυναικὸς εἶναι νενοηκότες. Εἰ γὰρ
ἀμφοῖν ὁ Θεὸς εἷς, εἷς δὲ καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἀμφοῖν. Μία ἐκκλησία,
μία σωφροσύνη, αἰδῶς μία, ἡ τροφή κοινή, γάμος συζύγιος, ἀνα-
πνοή, ὄψις, ἀκοή, γνώσις, ἐλπίς, ὑπακοή, ἀγάπη, ὁμοια πάντα
ὧν δὲ κοινὸς μὲν ὁ βίος, κοινή δὲ ἡ χάρις, κοινή δὲ καὶ ἡ σωτηρία,
κοινή τούτων καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγωγή. «Ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τού-
τῳ», φησὶν, «γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται», ἐν ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θῆλυ τοῦ
ἄρρενος διακρίνεται, «ἐν ἐκείνῳ δὲ οὐκέτι» (Λουκ. κ' 34-35),
ἐνθα τοῦ κοινωτικοῦ καὶ ἀγίου τούτου βίου τοῦ ἐκ συζυγίας τὰ
ἐπαθλα οὐκ ἄρρενι καὶ θηλείᾳ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀπόκειται ἐπιθυμίας
διχαζούσης αὐτὸν κεχωρισμένῳ. Κοινὸν οὖν καὶ τοῦνομα ἀνδράσιν
καὶ γυναιξίν ὁ ἄνθρωπος.

96. SC 2, 173. B 7, 70, 9.

98. SC 2, 187. B 7, 76, 19. 20.

100. SC 70, 128. B 7, 84, 37.

97. SC 2, 175. B 7, 71, 6.

99. SC 70, 116. B 7, 82, 26.

101. Εὐδαιμονία και καλοπέραση. — *A' 12,98,3.* Ὁ μόνω προσήκει σκοπεῖν και δὴ μέλει πῶς και τίνα τρόπον ὑγιεινότερος ἀν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος γένοιτο ἄλλὰ και πρὸς αὐτάρκειαν τοῦ βίου και ἀπεριττότητα ἐτι τε εὐζωνόν τε και εὐλυτον ὀδοιπορικὴν ἐτοιμότητα εἰς ἀδιότητα εὐζωίας παρασκευάζει, αὐτὸν αὐτοῦ ἕκαστον ἡμῶν ταμιεῖον εἶναι διδάσκων. «Μὴ γὰρ μεριμνᾶτε», φησί, «περὶ τῆς αὐριον» (Ματθ. στ' 34), χρῆναι λέγων τὸν ἀπογεγραμμένον Χριστῷ αὐτάρκη και αὐτοδιάκονον και προσέτι ἐφήμερον ἐπαναιρεῖσθαι βίον. Οὐ γὰρ ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ παιδαγωγούμεθα. Πολέμῳ μὲν οὖν πολλῆς δεῖ τῆς παρασκευῆς δαφιλείας τε χρῆζει ἢ τρυφή· εἰρήνῃ δὲ και ἀγάπῃ, ἀφελεῖς και ἀπράγμονες ἀδελφαί, οὐχ ὅπλων δέονται, οὐ παρασκευῆς ἀσώτου λόγος ἐστὶν αὐταῖς ἢ τροφή, ὁ τὴν ἐνδεικτικὴν και παιδευτικὴν ἡγεμονίαν κεκληρωμένος λόγος, παρ' οὗ τὸ εὐτελές τε και ἄτυφον και τὸ ὅλον φιλελεύθερον και φιλόανθρωπον φιλόκαλόν τε ἐκμανθάνομεν, ἐνὶ λόγῳ μετ' οἰκειότητος ἀρετῆς ἐξομιούμενοι τῷ Θεῷ.

102. Τί εἶναι ἀμάρτημα. — *A' 13, 101,1.* Πᾶν τὸ παρά τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν τοῦτο ἀμάρτημά ἐστιν. Αὐτίκα γοῦν τὰ πάντῃ τὰ γενικώτατα ὡδὲ πως ὀρίζεσθαι ἀξιοῦσιν οἱ φιλόσοφοι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ὀρεξίν ἀπειθῆ λόγῳ, ἡδονὴν δὲ ἐπαρσιν ψυχῆς ἀπειθῆ λόγῳ.

103. Τί εἶναι ἀρετή. — *A' 13,101,2.* Ἡ ἀρετὴ αὐτὴ διάθεσις ἐστὶ ψυχῆς σύμφωνος τῷ λόγῳ περὶ ὅλον τὸν βίον.

104. Ἡ «καλὴ κουροτρόφος» αὐτάρκεια. — *B' 1,7,3.* Ἀλλὰ γὰρ τὸ δεῖπνον ἔστω λιτὸν ἡμῖν και εὐζωνον, ἐπιτήδειον εἰς ἐργήγορσιν, ποικίλαις ἀνεπίμικτον ποιότησιν, οὐχ ἀπαιδαγωγῆτον οὐδὲ τοῦτο ἀγαθὴ γὰρ κουροτρόφος [αὐτάρκεια] εἰς κοινωνίαν ἀγάπῃ ἐφόδιον ἔχουσα πλούσιον, και αὐτάρκειαν, ἢ δὴ ἐφεστῶσα τῇ τροφῇ δικαίᾳ ποσότητι μεμετρημένη σωτηρίως τὸ σῶμα διοικοῦσα και τοῖς πλησίον ἀπένειμέν τι ἐξ αὐτῆς, ἢ δὲ ὑπερβλύζουσα τὴν αὐτάρκειαν δίκαια τὸν ἄνθρωπον κακοῦ, νωθῆ μὲν τὴν ψυχὴν ἐπισφαλές δὲ εἰς νόσον ἐργαζομένη τὸ σῶμα. Ναὶ μὴν προστρίβονται βλασφημίας δυσανασχέτους αἱ περὶ τὰς καρυκείας ἡδοναί, λιχναίαν, λαιμαργίαν, ὀψοφαγίαν.

105. Κατάχρησις τροφῆς. — *B' 1,11,4.* Πανταχῆ δὲ κακὸν οὐσα ἢ ἀμετρία περὶ τὰς τροφὰς μάλιστα διελέγχεται. Ἡ γοῦν ὀψοφαγία οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ ἀμετρία περὶ χρῆσιν ὄψου, και ἢ

λαιμαργία μανία περὶ τὸν λαιμόν, και ἢ γαστριμαργία ἀκρασία περὶ τὴν τροφήν, ὡς δὲ και τούνομα περιέχει, μανία περὶ γαστέρα, ἐπεὶ μάργος ὁ μεμηνῶς.

106. Ὅλα γιὰ τὸν ἄνθρωπο. — *B' 1,12,4.* Εἰ γὰρ και τὰ μάλιστα ἔνεκεν τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ' οὐ πᾶσι χρῆσθαι καλόν, ἀλλ' οὐδὲ αἰεὶ.

107. Εἶναι «μέτρον ἢ ἀνάγκη». — *B' 3,37,1.* Μέτρον ἢ χρεια, μὴ ἢ πολυτέλεια γινέσθω. Τί γὰρ; εἰπέ μοι τὸ μαχαίριον τὸ ἐπιτραπέζιον, ἢ μὴ ἀργυρόηλον ἢ ἢ ἐξ ἐλέφαντος πεπονημένον τὴν λαβὴν, οὐ τέμνει; ... Ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνόμενος ἀκρόπολις ἐστὶ κακίας, περὶ δὲ ὀφθαλμιῶντες οἱ πολλοὶ οὐκ ἂν ποτε εἰς τὴν βασιλείαν παρσιέσθιοιεν τῶν οὐριῶν, νοσοῦντες μὲν περὶ τὰ κοσμικά, ὑπερηφάνως δὲ ζῶντες διὰ τὰς τρυφὰς. Χρῆ δὲ προσηληφῆναι τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ σπεύδοντας ὡς ἄρα χρήσεως μὲν ἔνεκεν ἢ πᾶσα ἡμῖν κτίσις, αὐταρκειᾶς δὲ χάριν ἢ κτήσις, ἢ και ἐξ ὀλιγῶν ἂν τις περιποιήσαιο μάταιοι γὰρ οἱ δι' ἀπληστίας ἐπ' αὐτοῖς χαίροντες κειμηλίοις· «ὁ δὲ συνάγων τοὺς μισθοὺς», φησὶν, «συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετραπημένον» (Ἄγγ. α' 6). Οὗτός ἐστιν ὁ συνάγων και ἀποκλείων τὸν σπόρον και ἐλαττοῦμενος, ὁ μηδενὶ μεταδιδούς.

108. Φιλαργυρία. — *B' 3,39,3.* Νυνὶ δὲ ἡ ἀκρόπολις τῆς κακίας ἢ φιλαργυρία εὐρηται, ἢ ὁ ἀπόστολος ρίζαν ἀπάντων εἶναι τῶν κακῶν φησιν, «ἢς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως και ἐκυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς» (Ἄ' Τιμ. στ' 10). Πλοῦτος δὲ ἀριστος ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία και ἢ μεγαλοφροσύνη ἢ ἀληθῆς, αὐτὸ ἐπὶ πλούτῳ μεγαλοφροσεῖν, τούτου δὲ κατὰφροσεῖν τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς σκεύεσι μεγαλαυχεῖν αἰσχροὺν κομιδῆ.

109. Εἶναι «ἄνθη τοῦ γάμου τὰ παιδιὰ». — *B' 8,71,1.* Στέφανον μὲν γυναϊκὸς τὸν ἄνδρα ὑποληπτέοι, ἄνδρος δὲ τὸν γάμον, ἄνθη δὲ τοῦ γάμου τὰ τέκνα ἀμφοῖν, ἢ δὴ τῶν σαρκικῶν λειμώνων ὁ θεὸς δρέπεται γεωργός. «Στέφανος δὲ γερόντων τέκνα τέκνων, δόξα δὲ παισὶν οἱ πατέρες» (Παροιμ. ιζ' 6), φησὶν ἡμῖν δὲ «δόξα» ὁ πατὴρ τῶν ὄλων, και τῆς συμπάσης ἐκκλησίας στέφανος ὁ Χριστός.

110. Συνεργάτες τοῦ Θεοῦ. — *B' 10,83,1.* Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπολέλειπται σκοπεῖν, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι σκοπὸς ἢ παιδοποιία, τέλος δὲ ἢ εὐτεχνία... και κατὰ

101. SC 70, 286. B 7, 126, 9. 102. SC 70, 290. A 7, 127, 11.
103. SC 70, 290. B 7, 127, 17. 104. SC 108, 20. B 7, 132, 18.
105. SC 108, 32. B 7, 135, 19.

106. SC 108, 36. B 7, 136, 26. 107. SC 108, 80. B 7, 147, 24. 148, 18.
108. SC 108, 84. B 7, 148, 33. 109. SC 108, 140. B 7, 163, 5.
110. SC 108, 164. B 7, 168, 28.

τοῦτο εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος γίνεται τοῦ Θεοῦ, καθὼς εἰς γένεσιν ἀνθρώπου ἄνθρωπος συνεργεῖ.

111. *Σῶμα καὶ ψυχὴ.* — *B' 10,102,3.* Αὐτὸς γοῦν ὁ Κύριος διαιρῶν τὰς ὑποθήκας εἰς τε ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ τρίτον τὰ ἐκτός, διὰ μὲν τὸ σῶμα τὰ ἐκτός πορίζεσθαι συμβουλεύει, διοικεῖν δὲ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ, παιδαγωγεῖ δὲ τὴν ψυχὴν.

112. «*Ἀπρπεο ὁ ἕνας ν' ἀπολαμβάνει, ἐνῶ οἱ περισσότεροι πεινᾶνε*». — *B' 12,120,4.* Κοινὰ οὖν τὰ πάντα καὶ μὴ πλεονεκτούντων οἱ πλούσιοι. Τὸ οὖν πάρεστί μοι καὶ πλεονάζει μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω; οὐκ ἀνθρώπινον οὐδὲ κοινωνικόν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀγαπητικόν πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ μεταδῶ τοῖς δεομένοις; Ὁ γὰρ τοιοῦτος τέλειος ὁ τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (Ματθ. ιθ' 19. κβ' 39) πληρώσας. Αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς τρυφή, ἡ θησαυριζομένη πολυτέλεια, ἣ δὲ εἰς τὰς ματαίους ἐπιθυμίας ἀνάλωσις ἀπωλείας, οὐ δαπάνης, ἐπέχει λόγον. Δέδωκεν γὰρ ὁ Θεὸς οἷδ' ὅτι τῆς χρήσεως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μέγχι τοῦ ἀναγκαίου, καὶ τὴν χρῆσιν κοινὴν εἶναι βεβούληται. Ἄποπειν δὲ ἕνα τρυφᾶν πενομένων πλειόνων. Πόσω μὲν γὰρ εὐκλεέστερον τεῦ πολυτελεῶς οἰκεῖν τὸ πολλοὺς εὐεργετεῖν; πόσω δὲ συνετώτερον τεῦ εἰς λίθους καὶ χρυσίαν τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν; πόσω δὲ ὠφελιμώτερον τῶν ἀψύχων κοσμίαν τὸ φίλους κεκτηῖσθαι κοσμίους; τίνα δὲ ἄν ἄγροί τοσοῦτον ὕσον τὸ χαρίζεσθαι ὠφελήσαιαν;

113. Ὁ καλὸς ἄνθρωπος. — *B' 12,121,4.* Καλὸς ἄρα ἄνθρωπος ὁ δίκαιος καὶ σώφρων καὶ συλλήβδην ὁ ἀγαθός, οὐχ ὁ πλούσιος.

114. *Λιτότητα.* — *B' 12,128,1.* Ἡ λιτότης ἀγιωσύνης προμηθεῖται ἐξισοῦσα τὰς πλεονεξίας καὶ διὰ τῶν τυχόντων τὴν ἀπὸ τῶν περιττῶν κομιζομένην χρεῖαν.

115. «*Τσιγγουιά*». — *Γ' 4,30,4.* «Πενία δέ», φησίν, «ἄνδρα ταπεινοῦ» (Παροιμ. ι' 4). Τὴν φειδωλίαν πενίαν λέγει, καθ' ἣν οἱ πλούσιοι πένονται μεταδόσεως, ὡς οὐκ ἔχοντες.

116. Ἄγαγῆ στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας. — *Γ' 6,34,2.* Αὐτίκα γοῦν περίελε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς οἰκέτας τῶν δεσποτῶν, οὐδὲν διαφέροντας τῶν ἀργυρωνήτων εὐρήσεις τοὺς δεσπότες, οὐκ ἐν βαδίσματι, οὐκ ἐν βλέμματι, οὐκ ἐν φθέγματι οὕτως τοῖνυν τοῖς ἀνδραπόδοις εἰκόασιν. Ἄλλὰ καὶ τῶ ἀσθενέστεροι εἶναι τῶν οἰκετῶν διακρίνονται καὶ τῶ νοσηλότερον ἀνατεθράφθαι.

111. SC 108, 194 B 7, 176, 26. 112. SC 108, 228. B 7, 184, 26.
113. SC 108, 230 B 7, 185, 17. 114. SC 108, 240 B 7, 187, 33.
115. SC 158, 68. B 7, 203, 31. 116. SC 158, 76. B 7, 205, 11.

117. Ὁ πλούσιος καὶ ὁ δίκαιος. — *Γ' 6,35,4.* Εἰ δὲ καὶ διελεῖν χρῆ, πλούσιος μὲν ὁ πολυκτῆμων ἔστω, χρυσίῳ σεσαγμένος καθάπερ φασκάλιον ἐρρυπωμένον, εὐσχήμων δὲ ὁ δίκαιος, ἐπεὶ εὐσχημοσύνη τάξις ἐστὶν ἐν τῷ δέοντι σχηματισμῷ περὶ τὰς διοικήσεις καὶ τὰς ἐπιδόσεις μεμετρημένη.

118. *Τὰ αἰτήματα τοῦ εὐσεβοῦς.* — *Γ' 3, 36,3.* Ὡς ὁσίως ἐφέιται, ταῦτα αἰτούμενον λαμβάνειν παρὰ Θεοῦ, πῶς οὗτος οὐ πολυκτῆμων καὶ παγκτῆμων, θησαυρὸν ἔχων αἰώνιον τὸν Θεόν; «Τῷ αἰτούντι», φησί, «δοθήσεται καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται» (Ματθ. ζ' 8). Εἰ μὴδὲν ἀρνεῖται ὁ Θεός, τὰ πάντα τοῦ θεοσεβοῦς γίνεται.

119. Ὁ ἄνθρωπος ἀζητεῖ τὸ καλόν. — *Γ' 7,37,1.* Φύσει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑψηλὸν ἐστὶ ζῶν καὶ γαῦρον καὶ τοῦ καλοῦ ζητητικόν. Φιλοπλουτία δὲ ἐξίστησι τῆς ὀρθῆς διαίτης τὸν ἄνθρωπον ἀπερυθριᾶν πρὸς τὰ αἰσχρὰ ἀναπέθουσα, «ἐὰν μόνιν ἔχη δύναμιν καθάπερ θηρίον τοῦ φαγεῖν παντοδαπὰ καὶ πιεῖν ὡσαύτως καὶ ἀφροδισίων πᾶσαν πάντως παρέχειν πλησμονήν», διὰ τοῦτο σπανιαίτατα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κληρονομεῖ.

120. «*Γυναῖκα ν' ἀγαπάει τὸν ἄνδρα καὶ παράλληλα νὰ προχωρεῖ*». — *Γ' 7,38,2.* Ἡμῖν ἄρα ἀνάγκη πρὸς ἀλήθειαν ὁδοιποροῦσιν εὐζῶνις γενέσθαι «μὴ βαστάζειτε γὰρ», εἶπεν ὁ Κύριος, «βαλάντιον, μὴ πήραν μὴδὲ ὑπόδημα» (πρβλ. Λουκ. ι' 4), τουτέστι, μὴ πλοῦτον κτήσησθε τὸν ἐν βαλαντίῳ μόνον θησαυριζόμενον, μὴ τὰς ἀποθήκας πληρώσητε τὰς ἰδίας ὡς ἐν πήρᾳ παρατιθέμενοι τὸν σπέρρον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομένοις κοινωνήσατε, μὴ ὑποζύγια καὶ οἰκέτας πολυπραγμονεῖτε, οἵτινες ὑποδήματα τῆς πορείας τῶν πλουσίων ἀχθοφοροῦντες ἀλληγορικῶς εἴρηται. Ἀπορριπτέον οὖν τῶν σκευῶν τὸ πλήθος καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ ἐκτώματα καὶ τὸν ἄχλον τῶν οἰκετῶν, καλὰς καὶ σεμνάς παρὰ τοῦ παιδαγωγοῦ συναπαδοὺς αὐτουργίαν καὶ εὐτέλειαν παραλαβόντας καὶ δὴ βαδιστέον εὐαρμόστως τῷ λόγῳ, κἂν γυνὴ τῷ παρῇ καὶ τέκνα οὐκ ἄχθος ἐστὶν ὁ οἶκος συνεπισπέσθαι μαθῶν ὁδοιπόρῳ σώφρονι. Σταλτέον δὲ καὶ τὴν φίλανδρον γυναῖκα τάνδρῃ παραπλησίως ὁδοιπορικῶς. Ὁ παιδαγωγικὸς ἡμῶν οὗτος λόγος τὸν πλοῦτον ἡμῖν δίδωσι, καὶ πλουτεῖν οὐ φθόνος τὸ ἀνευδεῆς κτωμένοις δι' αὐτοῦ ὁ τοῦτον ἔχων τὸν πλοῦτον βασιλείαν κληρονομήσει Θεοῦ.

121. *Τὸ μέτρο καὶ τὸ περιττὸ στὴν ἀπόκτηση.* — *Γ' 7, 39,1.* Καλὸν ἐφόδιον τῆς εἰς οὐρανοὺς πορείας εὐτέλειαν ἐπιφερομένους μῖα σεμνότητι σώφρονι μέτρον δὲ καθάπερ ὁ ποὺς τοῦ ὑποδή-

117. SC 158, 78. B 7, 206, 2. 118. SC 158, 80. B 7, 206, 21.
119. SC 158, 82. B 7, 206, 29. 120. SC 158, 84. B 7, 207, 13. 208, 8.
121. SC 158, 86. B 7, 207, 26.

ματος, οὕτως καὶ τῆς κτήσεως ἐκάστου τὸ σῶμα τὸ δὲ περιττόν, ἃ δὴ φασι κόσμια, καὶ τὰ ἐπιπλά τῶν πλουσίων ἄχθος ἐστίν, οὗ κόσμος τοῦ σώματος. Χρὴ δὲ τὸν ἀναβαίνειν βιαζόμενον εἰς τοὺς οὐρανοὺς καλὴν βακτηρίαν τὴν εὐεργεσίαν περιφέρειν καὶ τοῖς θλιβομένοις μεταδεδωκότα τῆς ἀληθοῦς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνειν.

122. Ἡ πηγὴ ποῦ ξεπηδάει. — Γ' 7,39,2. Ἐὰν πλουτῆ, μεταδῶσει σωθήσεται. Καθάπερ γὰρ τῶν φρεάτων ὅσα πέφυκεν βρῦειν ἀπαντλούμενα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπιδύει μέτρον, οὕτως ἡ μετάδοσις ἀγαθῆ φιλανθρωπίας ὑπάρχουσα πηγὴ, κοινωνοῦσα τοῖς διψῶσι τοῦ ποτοῦ αὐξεται πάλιν καὶ πίμπλαται, ὃν τρόπον ἐπὶ τοὺς θηλαζόμενους ἢ καὶ βδαλλομένους μαστοὺς ἐπιρρεῖν εἴωθε τὸ γάλα. Ἄνευδεῆς γὰρ ὁ τὸν παντοκράτορα Θεὸν λόγον ἔχων καὶ οὐδενὸς ὧν χρῆζει ἀπορεῖ ποτε κτήσις γὰρ ὁ λόγος ἀνευδεῆς καὶ εὐπορίας ἀπάσης αἰτίας.

123. Τὴν ἀνάγκην δὲν τῆ νοιώθει. — Γ' 7,40,2. Οὐκ ἄρα ποτὲ ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ ἀπορος, ἕως ἂν ἔχη σφάν τὴν πρὸς Θεὸν ὁμολογίαν πάρεστι μὲν γὰρ αὐτῷ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν ὧν ἂν δέηται παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ τῶν ἰδίων ἀπολαβεῖν, εἰ φυλάττοι τὸν υἴον πάρεστι δὲ καὶ τοῦτο, μηδεμίαν ἐνδείαν αἰσθάνεσθαι.

124. Ἡδονή. — Γ' 9,46,1. Ἄρδην γὰρ τὴν ἀναίσχυντον ἡδονὴν ἐκκοπτέον.

125. Κατάχρηση τρυφῆς. — Γ' 11,57,3. Ἐπει δὲ δυστυχεῖν βούλονται τὴν ψυχὴν, προκείσθω αὐταῖς [ταῖς γυναῖξιν], εἴ γε σωφρονεῖν ἐθέλοισιν, τὰς ἀλόγους ὀρμὰς καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀνδρῶν καταπραΰνειν ἡρέμα· ἡσυχῇ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὑπακτέον τῷ πρὸς ὀλίγον πρὸς τὸ σωφρονέστερον ἔθισμῳ. Τὸ γὰρ σεμνὸν κατὰσθημα οὐ προσθήκη τοῦ φορτικοῦ, ἀλλὰ ἀφαιρέσει τοῦ περιττοῦ περιγίγνεται. Καθάπερ οὖν ὠκύπτερα περικοπτέον τῶν γυναικῶν τὰ χρήματα τὰ τρυφητικά, χανόντητας ἀβεβαίους καὶ κενὰς ἐμποιοῦντα ἡδονὰς, ὑφ' ὧν ἐπαιρόμεναι καὶ πτερούμεναι πολλάκις ἀποπέτονται τῶν γάμων. Διὸ καὶ συστέλλειν χρὴ τὰς γυναῖκας κοσμίως καὶ περισφίγγειν αἰδοῖ σῶφρονι, μὴ παραρρυῶσι τῆς ἀληθείας διὰ χανόντητα.

126. Ἡ νοικοκυρά. — Γ' 11,67,1. Ἡ δὲ αὐτοργία ταῖς γυναῖξιν μάλιστα τὸ γνήσιον ἐπιφέρει κάλλος γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα, οὐ τὸν ὑπ' ἄλλων πεπονημένον προσφέρουσα κόσμον, ἄκοσμον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἐταιρικόν, ἀλλὰ τὸν ἐκάστης σῶφρονος γυναικὸς διὰ τῶν

χειρῶν αὐτῆς, ὅποτε χρῆζοι μάλιστα, ἀκούμενον καὶ ἐξυφαινόμενον οὐ γὰρ ποτε καθήκει ἐξ ἀγορᾶς ὠνητοῖς, ἀλλὰ τοῖς οἰκουρικοῖς [τοῖς ἰδίοις] ἔργοις κοσμουμένας φαίνεσθαι τὰς κατὰ Θεὸν πολιτευομένας, κάλλιστον γὰρ ἔργον γυνὴ οἰκουρὸς αὐτὴν τε καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἰδίοις περιβάλλουσα κοσμήμασι, δι' ὧν ἀγάλλονται πάντες, οἱ μὲν παῖδες ἐπὶ τῇ μητρὶ, ὁ δὲ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ γυναικί, αὕτη δὲ ἐπὶ τοῦτοις, πάντες δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ· συλλήβδην γοῦν «ταμείον ἀρετῆς ἐστὶν ἀνδρεία γυνή» (·);

127. Συμπεριφορὰ τῆς γυναίκας. — Γ' 11, 68,1. Ἐπανορθωτέον δὲ εἶμι μάλιστα καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ βαδίσματα καὶ τὰς φωνὰς. Οὐ γὰρ ὡς τινες τὴν ὑπόκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμωδίας καὶ τὰς κατεαγίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις παραλάττουσαι παρὰ τὰς ὁμιλίας σκηνοβατοῦσιν, αὐτοῖς τοῖς κινήμασιν τοῖς ἄβροῖς καὶ τοῖς ὕδροις βαδίσειν καὶ φωναῖς ταῖς πεπλασμέναις, κλαδαρὸν περιβλέπουσαι, δέλεαρ ἡδονῆς ἐξησκημένοι.

128. Συμπεριφορὰ ἐμπόρου. — Γ' 11,78,4. Καὶ ὁ πωλῶν τι ἢ ἀνούμενος μὴ ποτε εἴπη δύο τιμὰς, ὧν ἂν ἡ ὠνήται ἢ πιπράσκη, ἀπλῆν δὲ εἰπὼν καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύτης, τυγχάνων τῆς ἀληθείας πλουτεῖ τῇ διαθέσει τῇ ὀρθῇ. Ἐπεινος δὲ ὄρκος τε περὶ παντὸς τοῦ πωλουμένου ἀπέστω, ἀπέστω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ ὄρκος. Καὶ ταύτη φιλοσοφούντων οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ κάπηλοι· «οὐ γὰρ λήψη τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπὶ ματαίῳ, οὐ γὰρ μὴ καθαρῶσι Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ» (Ἐξὸδ. κ' 7). Τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ψεύστας, τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς καπηλεύοντας τὴν ἀλήθειαν, τῆς πκτρῶας ἐξέβαλεν αὐτῆς ὁ Κύριος, μὴ βουλόμενος ἀδίκου ἐμπορίας ἢ λόγων ἢ τῶν ἐξ ὕλης κτημάτων οἶκον εἶναι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τὸν ἅγιον.

129. Ἀγάπη ὑποκριτικὴ. — Γ' 11,81,2. Εἰ δὲ καὶ εἰς βασιλείαν Θεοῦ κεκλήμεθα, ἀξίως τῆς βασιλείας πολιτευώμεθα Θεὸν ἀγκπῶντες καὶ τὸν πλησίον. Ἀγάπη δὲ οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ κρίνεται. Οἱ δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ φιλήματι καταφοροῦσι τὰς Ἐκκλησίας, τὰ φιλοῦν ἔνδον οὐκ ἔχοντες αὐτὸ. Καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ἐπέπληκεν ὑπονοίας αἰσχροῦς καὶ βλασφημίας τὸ ἀνέδην χρᾶθαι τῷ φιλήματι, ὅπερ ἐχοῖν εἶναι μυστικόν.

130. Κύριοι καὶ δοῦλοι. — Γ' 12,92,4. Οἰκέταις μὲν χρῆσιον ὡς ἑαυτοῖς. Ἀνθρωποὶ γὰρ εἰσιν ὡς ἡμεῖς· ἀό γὰρ Θεὸς πᾶσι, τοῖς ἐλευθεροῖς καὶ τοῖς δούλοις, ἐστίν, ἂν σκοπῆς, ἴσος (·);). Δεῖ δὲ καὶ τοὺς πλημμελοῦντας τῶν οἰκετῶν οὐ κολάζειν, ἐπιτιμᾶν δέ.

122. SC 158, 86. B 7, 207, 34
124. SC 158, 100. B 7, 210, 30.
126. SC 158, 134. B 7, 218, 21.

123. SC 158, 86. B 7, 208, 4.
125. SC 158, 120. B 7, 215, 9.

127. SC 158, 136. B 7, 219, 1. 128. SC 158, 152. B 7, 223, 15.
129. SC 158, 156. B 7, 224, 19. 130. SC 158, 174. B 7, 229, 13.

Στρωματεῖς.

131. Ἡ ἀκούσια πράξις.—Βιβλ. Β'. Κεφ. 14 (ἢ Β' 60,1). Τὸ γοῦν ἀκούσιον οὐ κρίνεται (διττὸν δὲ τοῦτο, τὸ μὲν γινόμενον μετ' ἀγνοίας, τὸ δὲ ἀνάγκῃ).

132. Μία καὶ πολλὰς ἀρετὰς — Β' 18 (ἢ Β' 80, 3). Ὁ μίαν ἔχων ἀρετὴν γνωστικῶς πάσας ἔχει διὰ τὴν ἀντακολουθίαν.

133. Ἡ Π. Διαθήκη ἐκπαιδεύει στὴ φιλαλληλία. — Β' 18 (ἢ Β' 84,4). Ὁ νόμος ἀπαγορεύει ἀδελφῶν δανείζειν (πρβλ. Ἐξ. κβ' 25. Λευϊτ. κγ' 37. Δευτ. κγ' 19) (ἀδελφῶν ὀνομάζων οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύστα γονέων, ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ὁμόφυλος ἢ ὁμογνώμων τε καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου κοινοῦ κληθῆναι), οὐ δικαίων ἐκλέγειν τόκους ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλὰ ἀνειμέναις χερσὶ καὶ γνώμαϊς χαρίζεσθαι τοῖς δεομένοις. Θεὸς γὰρ ὁ κτίσις τοιαῦτα χάριτος· ἦδη δὲ ὁ μεταδοτικὸς καὶ τόκους ἀξιολόγους λαμβάνει, τὰ τιμώτατα τῶν ἐν ἀνθρώποις, ἡμερότητα, χρηστότητα, μεγαλόνοια, εὐφημίαν, εὐκλειαν. Ἄρ' οὐ δοκεῖ σοι φιλοφροσύνη εἶναι τὸ παράγγελμα τοῦτο ὡς περὶ κάκεινο, «μισθὸν πένητος ἀβήμερον ἀποδιδόναι;» (πρβλ. Δευτ. κδ' 14-15. Λευϊτ. ιθ' 13). Ἄνυπερθέτως δεῖν διδάσκει ἐκτίθειν τὸν ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις μισθὸν παραλύεται γὰρ, οἶμαι, ἡ προθυμία τοῦ πένητος ἀτροφισάντος πρὸς τοῦπιόν. Ἔτι, φησὶ, δανειστής μὴ ἐπιστῆ χρεώστου οἰκία, ἐνέχυρον μετὰ βίας ληψόμενος (πρβλ. Δευτ. κδ' 10), ἀλλ' ὃ μὲν ἔξω προφέρειν κελευέτω, ὃ δὲ ἔχων μὴ ἀναδύεσθω. Ἐν τε τῷ ἀμῆτω τὰ ἀποπίπτοντα τῶν δραγμάτων ἀναιρεῖσθαι καλύει τοὺς κτήτορας, καθάπερ καὶ τῷ θερισμῷ ὑπολείπεσθαι τι παραινεῖ ἀτμῆτον (πρβλ. Λευϊτ. ιθ' 9. κγ' 22), διὰ τούτου εὐ μάλα τοὺς μὲν κτήτορας εἰς κοινωνίαν καὶ μεγαλοφροσύνην συνασκῶν ἐκ τοῦ προεἶναι τι τῶν ἰδίων τοῖς δεομένοις, τοῖς πένησι δὲ ἀφορμὴν πορίζων τροφῶν. Ὅρας ὅπως ἡ νομοθεσία τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην ἀμα καὶ ἀγαθότητα καταγγέλλει, τοῦ πᾶσιν ἀφθόνης χορηγοῦντος τὰς τροφὰς; Ἐν τε αὖ τῇ τρυγῇ τὸ ἐπιέναι πάλιν τὰ καταλειφθέντα δρεπομένους καὶ τὸ τὰς ἀποπιπτούσας ρώγας συλλέγειν κεκώλυκεν τὰ δ' αὐτὰ καὶ τοῖς ἐλάας συλλέγουσι διατάσσεται. Ναὶ μὴ καὶ αἱ δεκάται τῶν τε καρπῶν καὶ τῶν θρεμμάτων εὐσεβεῖν τε εἰς τὸ θεῖον (πρβλ. Λευϊτ. κζ' 30. Ἀριθ. ιη' 21) καὶ μὴ πάντα εἶναι φιλοκερδεῖς, μεταδιδόναι δὲ φιλοφροσύνη καὶ τοῖς πλησίον ἐδιδασκον. Ἐκ τούτων γὰρ, οἶμαι, τῶν ἀπαρχῶν καὶ οἱ ἱερεῖς διετρέφοντο.

131 SC 38, 83. B 7, 330, 6.
133 SC 38, 100 B 7, 338, 23.

132 SC 38, 97 B 7, 337, 3.

134. Πολύτροπη ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης. — Β' 18 (ἢ Β' 87,2). Ἀγάπη δὲ πολλαχῶς νοεῖται διὰ πραότητος, διὰ χρηστότητος, δι' ὑπομονῆς, δι' ἀφθονίας καὶ ἀζήλιας, δι' ἀμίσιας, δι' ἀμνησικακίας ἀμέριστός ἐστιν ἐν πᾶσιν, ἀδιάκριτος, κοινωνική.

135. Εἰρήνη ἢ πόλεμος; — Β' 18 (ἢ Β' 88,3). Τοὺς τε πολέμιους, καὶ ἤδη τοῖς τείχεσιν ἐφεστώτες ὧσιν ἐλεῖν τὴν πόλιν πειρώμενοι, μήπω νομίζεσθαι πολέμιους, ἄχρις ἂν αὐτοὺς ἐπικηρυκευσάμενοι προσκαλέσωνται πρὸς εἰρήνην (πρβλ. Δευτ. κ' 10).

136. Ἡ Π. Διαθήκη γιὰ τοὺς αἰχμαλώτους. — Β' 18 (ἢ Β' 88,4). Ναὶ μὴ καὶ τῇ αἰχμαλώτῳ οὐ πρὸς ὕβριν ὀμιλεῖν κελεύει, ἀλλὰ ἀτὰς λ' ἡμέρας ἐπιτρέψας φησὶ «πενθήσαι οὐδ βούλεται, μεταμφιάσας ὕστερον ὡς γαμετῆ νόμου συνέργου» (πρβλ. Δευτ. κα' 10-14). Οὐτὲ γὰρ ἐφ' ὕβρι τὰς συνοουσίας οὐδὲ μὴν διὰ μισθαρινίαν ὡς ἐταίρας, ἀλλ' ἢ διὰ μόνην τῶν τέκνων τὴν γένεσιν γίνεσθαι τὰς ὀμιλίας ἀξιοῖ. Ὅρας φιλοφροσύνη μετ' ἐγκρατείας; Ἐῶ ἐρώντι κυρίῳ τῆς αἰχμαλώτου γεγονότι οὐκ ἐπιτρέπει χαρίζεσθαι τῇ ἡδονῇ, ἀνακόπτει δὲ τὴν ἐπιθυμίαν διαστήματι μεμετρημένῳ καὶ προσέτι ἀποκείρει τῆς αἰχμαλώτου καὶ τὰς τρίχας, ἵνα τὸν ἐφύβριστον δυσωπήσῃ ἔρωτα· εἰ γὰρ λογισμὸς ἀναπειθεῖ γῆμαι, καὶ γενομένης αἰσχροῦς ἀνθέξεται. Ἐπειτα εἰάν τις τῆς ἐπιθυμίας κατάκορος γενόμενος μηκέτι κοινωνεῖν τῇ αἰχμαλώτῳ καταξιώσῃ, μηδὲ πιπράσκειν ταύτην ἐξείναι διατάσσεται, ἀλλὰ μηδὲ ἐτι θεράπαιναν ἔχειν, ἐλευθέραν δὲ εἶναι καὶ τῆς οικειᾶς ἀπαλλάττεσθαι βούλεται, ὡς μὴ γυναικὸς ἐτέρας ἐπεισελθούσης πάθῃ τι τῶν κατὰ ζηλοτυπίαν ἀνηκέστων.

137. Ὁ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ. — Β' 19 (ἢ Β' 97,1). Οὗτός ἐστιν ὁ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 27), ὁ γνωστικὸς, ὁ μιμούμενος τὸν Θεὸν καθ' ὅσον οἶόν τε, μηδὲν παραλιπῶν τῶν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ὁμοίωσιν, ἐγκρατευόμενος, ὑπομένων, δικαίως βιούς, βασιλεύων τῶν παθῶν, μεταδιδούς ὧν ἔχει, ὡς οἷός τε ἐστιν, εὐεργετῶν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ.

138. Τρία εἶδη φιλίας. — Β' 19 (ἢ Β' 101,3). Τριττὰ δὲ εἶδη φιλίας διδασκόμεθα, καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἄριστον τὸ κατ' ἀρετὴν· στερεὰ γὰρ ἢ ἐκ λόγου ἀγάπη· τὸ δὲ δεύτερον καὶ μέσον τὸ κατ' ἀμοιβὴν· κοινωνικὸν δὲ τοῦτο καὶ μεταδοτικὸν καὶ βιωφελές· κοινὴ γὰρ ἢ ἐκ χάριτος φιλία. Τὸ δὲ ὑστατον καὶ τρίτον ἡμεῖς μὲν τὸ ἐκ συνηθείας φαιμέν, οἱ δὲ τὸ καθ' ἡδονὴν τρεπτόν

134. SC 38, 102. B 7, 339, 29.
136. SC 38, 103. B 7, 340, 8.
138. SC 38, 112. B 7, 344, 30.

135 SC 38, 102. B 7, 340, 5.
137. SC 38, 109. B 7, 343, 9.

καὶ μεταβλητόν... Οὐκοῦν ἢ μὲν τίς ἐστι φιλοσόφου φίλια, ἢ δὲ ἀνθρώπου, ἢ δὲ ζώου.

139. Ἐγκράτεια — Β' 20 (ἢ Β' 106,2). Εἰ δὴ γαστρός καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα κρατητέον, δῆλον ὡς ἄνωθεν παρελήφραμεν παρὰ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ νόμου τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκόπτειν. Γένοιτο δ' ἂν τελείως τοῦτο, εἰ τοῦ ὑπεκκαύματος τῆς ἐπιθυμίας, τῆς ἡδονῆς λέγω, ἀνυποκρίτως καταγνοίημεν. Φασὶ δὲ αὐτῆς εἶναι τὴν ἐννοίαν κίνησιν λείαν καὶ προσηγῆ μετὰ τινος αἰσθήσεως.

140. Ἔρωσ. — Β' 20 (ἢ Β' 107,3). Τὸν τε ἔρωτα κακίαν φησὶ φύσεως· ἥς ἤττους ὄντες οἱ κακοδαίμονες θεὸν τὴν νόσον καλοῦσιν. Δείκνυνται γὰρ διὰ τούτων ἠττάσθαι τοὺς ἀμαθεσιτέρους δι' ἄγνοιαν ἡδονῆς, ἣν οὐ χρὴ προσίεσθαι, κἂν θεὸς λέγηται, τουτέστι κἂν θεόθεν ἐπὶ τὴν τῆς παιδοποιίας χρεῖαν δεδομένη τυγχάνῃ.

141. Σεξουαλισμὸς καὶ οἱ αἰρετικοὶ Καρποκρατιανοί. — Γ' 2. Οἱ γενναῖοι Καρποκρατιανοὶ δογματίζουσι. Τούτους φασὶ καὶ τινὰς ἄλλους ζηλωτὰς τῶν ὁμοίων κακῶν εἰς τὰ δεῖπνα ἀθροίζομένους (οὐ γὰρ ἀγάπην εἶποιμ' ἂν ἔγωγε τὴν συνέλευσιν αὐτῶν), ἀνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μετὰ δὴ τὸ κορεσθῆναι («ἐν πλησμονῇ τοὶ Κύπρις» (;), ἢ φασὶ) τὸ καταισχυθῆναι αὐτῶν τὴν πορνικὴν ταύτην δικαιοσύνην ἐκποδῶν ποιησαμένους φῶς τῆ τοῦ λύχου περιτροπῆ, μίγνυσθαι, ὅπως ἐθέλοιεν, αἷς βούλοιντο. Μελετήσαντας δὲ ἐν τῷ αὐτῇ ἀγάπῃ τὴν κοινωνίαν, μεθ' ἡμέραν ἤδη παρ' ὧν ἂν ἐβελήσωσι γυναικῶν ἀπαιτεῖν τὴν τοῦ Καρποκρατείου, οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν θεοῦ, νόμου ὑπακοήν. Τοιαῦτα δὲ οἶμαι ταῖς κυνῶν καὶ σωῶν καὶ τράγων λαγνεῖαις νομοθετεῖν τὸν Καρποκράτην ἔδει. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τοῦ Πλάτωνος παρακηκοέναι ἐν τῇ Πολιτείᾳ φαμένον κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας πάντων, κοινὰς μὲν τὰς πρὸ τοῦ γάμου τῶν αἰτεῖσθαι μελλόντων, καθάπερ καὶ τὸ θέατρον κοινὸν τῶν θεωμένων φάσκοντος, τοῦ προκαταλαβόντος δὲ ἐκάστην ἐκάστου εἶναι καὶ οὐκέτι κοινήν τὴν γεγαμημένην. Ἐάνθος δὲ ἐν τοῖς ἐπιγραφόμενοις Μαγικοῖς «μίγνυνται δὲ», φησὶν, «οἱ Μάγοι μητράσι καὶ θυγατράσι καὶ ἀδελφαῖς μίγνυσθαι θεμιτὸν εἶναι κοινὰς τε εἶναι τὰς γυναῖκας οὐ βία καὶ λάθρα, ἀλλὰ συναινούτων ἀμφοτέρων, ὅταν θέλῃ γῆμαι ὁ ἕτερος τὴν τοῦ ἑτέρου» ἐπὶ τούτων οἶμαι καὶ τῶν ὁμοίων αἰρέσεων προφητικῶς Ἰουδαῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ εἰρηκέναι «ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι» (πρβλ. Ἰουδ. 8) (Οὐ γὰρ ὑπαρ τῇ ἀληθείᾳ ἐπιβάλλουσιν) ἕως («καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα») (πρβλ. Ἰουδ. 16).

139. SC 38, 115. B 7, 346, 16
141. M 7, 1109 C. B 8, 14, 20.

140. SC 38, 116. B 7, 346, 32.

142. Παράλογη ἐγκράτεια. — Γ' 7. ... Οἱ δὲ, διὰ μῖσος τὸ πρὸς τὴν σάρκα τῆς κατὰ γάμον συναλλαγῆς καὶ τῆς τῶν καθηκόντων βρωμάτων μεταλήψεως ἀχαρίστως ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες, ἀμαθεῖς τε καὶ ἄθεοι, ἀλόγως ἐγκρατευόμενοι, καθάπερ τὰ πλείστα τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

143. Χαρακτηρισμὸς ἁμαρτίας. — Γ' 9. Θάνατος ψυχῆς ἢ ἁμαρτία λέγεται.

144. Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ οἰκογένεια — Γ' 10. Τίνες δὲ οἱ δύο καὶ τρεῖς ὑπάρχουσιν ἐν ὄνματι Χριστοῦ συναγόμενοι, παρ' οἷς μέσος ἐστὶν ὁ Κύριος; (πρβλ. Ματθ. ιη' 20) ἢ οὐχὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνον τοὺς τρεῖς λέγει, ὅτι ἀνδρὶ γυνὴ διὰ Θεοῦ ἀρμόζεται;

145. Σῶμα καὶ ψυχὴ. — Γ' 17. Τί δέ; Οὐχὶ ὁ Σωτὴρ ὡς περ τὴν ψυχὴν, οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα ἴατο τῶν παθῶν; οὐκ ἂν δὲ εἰ ἐχθρὰ ἢ σὰρξ ἦν τῆς ψυχῆς, ἐπετείχιζεν αὐτῇ τὴν ἐχθρὰν δι' ὑγιείας ἐπισκευάζων.

146. Σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς. — Δ' 6. Ἡ δὲ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια διὰ τὴν ψυχὴν γίνεται.

147. Σκοπὸς τῆς πράξης, «γὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν». — Δ' 6. Καταφρονήσας οὖν, φησὶ, τῶν ὑπαρχόντων, ἃ ὁ Θεὸς μερίζει, διὰ τῆς σῆς μεγαλειότητος, ἔπου τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις, σπεύδων πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ἀνοδὸν, οὐκ ἀποχῆ κακῶν μόνον δικαιωθείς, πρὸς δὲ καὶ τῇ κυριακῇ τελειωθείς εὐποιῶ. Αὐτίκα τὸν καυχώμενον τελείως τὰ ἐκ τοῦ νόμου προστάγματα πεπληρωμέναι διήλεγχε μὴ τὸν πλησίον ἀγαπήσαντα· εὐεργεσίαν δὲ ἀγάπη ἐπαγγέλλεται ἢ κυριεύουσα τοῦ σαββάτου κατ' ἐπανάβασιν γνωστικῆν. Δεῖν δ' οἶμαι μῆτε διὰ φόβον κολάσεως μῆτε διὰ τινὰς ἐπαγγελίας δόσεως, δι' αὐτὸ δὲ τὸ ἀγαθὸν προσεληλυθέναι τῷ σωτηρίῳ λόγῳ...

148. Ἡ φιλαργυρία εἶναι Μαμωνᾶς. — Δ' 6. Τί δὲ βούλεται ἢ τοῦ Λαζάρου παραβολῇ τῷ Κυρίῳ πλουσίου καὶ πένητος εἰκόνα δεικνύουσα; (Λουκ. ιστ' 19 ἐξ.) Τί δὲ αὐδαίς δύναται δυσὶ δουλεύειν κυρίως, Θεῷ καὶ Μαμωνᾷ (Ματθ. στ' 24), τὴν φιλαργυρίαν οὕτως ὀνομάσαντος τοῦ Κυρίου; Αὐτίκα εἰς τὴν κλῆσιν τοῦ δεῖπνου οἱ φιλοκτῆμονες κληθέντες οὐκ ἀπαντῶσιν, οὐ διὰ τὸ κεκτῆσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ προσπαθῶς κεκτῆσθαι... «Μὴ θησαυρίζετε τοῖνυν ἀὐμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ κλέπτει διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι» (Ματθ. στ' 19), τάχα μὲν τοὺς φιλοκτῆμονας ὀνειδίζων λέγει ὁ Κύριος, τάχα δὲ

142. M 7, 1164 A. B 8, 32, 9. 143. M 7, 1165 D. B 8, 33, 25.

144. M 7, 1169 B. B 8, 34, 29. 145. M 7, 1208 B. B 8, 48, 20.

146. M 7, 1233 C. B 8, 58, 8. 147. M 7, 1241 A. B 8, 60, 15.

148. M 7, 1241 B. B 8, 60, 34. 61, 31.

καὶ τοὺς ἀπλῶς μεριμνητάς τε καὶ φροντιστάς, ἤδη δὲ καὶ τοὺς φιλοσωμάτους.

149. Προαίρεση. — Δ' 6. Πλούσιον τοίνυν οὐ τὴν δόσιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν λογίζεται ὁ παιδεύων τὴν ψυχὴν Χριστός.

150. Ἐλεήμονες ἀπὸ προαίρεση. — Δ' 6. Ἐλεήμονας δ' εἶναι βούλεται οὐ μόνον τοὺς ἔλεον ποιῶντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐθέλοντας ἔλεεῖν, κἂν μὴ δύνωνται, οἷς κατὰ προαίρεσιν τὸ ἐνεργεῖν πάρεστιν· ἐνίοτε γὰρ βουλόμεθα δι' ἀργυρίου δόσεως ἢ διὰ σωματικῆς σπουδῆς ἔλεον ποιῆσαι, ὡς δεομένῳ ἐπαρκέσαι ἢ νοσοῦντι ὑπουργῆσαι ἢ ἐν περιστάσει γενομένῳ παραστήναι, καὶ οὐχ οἷοί τε ἔσμεν ἦτοι διὰ πενίαν ἢ νόσον ἢ γῆρας (φυσικὴ γὰρ νόσος καὶ τοῦτο) ἐξυπηρετῆσαι τῇ προαίρεσει ἐφ' ἣν ὀρμώμεθα, μὴ δυνηθέντες ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν ὃ βεβουλήμεθα. Τῆς αὐτῆς οὖν τιμῆς μεθεξέουσι τοῖς δυνηθεῖσιν οἱ βεβουλημένοι, ὧν ἡ προαίρεσις ἴση, κἂν πλεονεκτῶσιν ἕτεροι τῇ περιουσίᾳ.

151. Εἰρηνοποιοί. — Δ' 6. «Μακάριοι» τοίνυν «οἱ εἰρηνοποιοὶ» (Ματθ. ε' 9)... Εἴη δ' ἂν ἡ τελεία εἰρηνοποίησις ἢ ἐπὶ παντὶ τῷ συμβαίνοντι ἀτρεπτον φυλάσσουσα τὸ εἰρηνικόν, ἀγίαν τε καὶ καλὴν τὴν διοίκησιν λέγουσα, ἐν ἐπισιτήμῃ θείῳ καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καθεστῶσα, δι' ἧς τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ἐναντιότητάς ἀρμονίαν κτίσεως καλλίστην λογίζεται. Εἰρηνοποιοῦσι δὲ καὶ τοὺς ἐνταῦθα πολεμουμένους τοῖς τῆς ἀμαρτίας στρατηγήμασι μεταδιδάσκοντες ἐπὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν εἰρήνην μετιέναι.

152. Ποιὸς ὁ ἐχθρός. — Δ' 14. Ἀντίδικος δὲ οὐ τὸ σῶμα, ὡς τινες βούλονται, ἀλλ' ὁ διάβολος (καὶ οἱ τούτῳ ἐξομοιούμενοι).

153. Τελειότητα γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. — Δ' 19. Ταύτης τοι τῆς τελειότητος ἔξεστιν ἐπ' ἴσης μὲν ἀνδρὶ, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ γυναικὶ μεταλαβεῖν.

154. Σκοπὸς τῆς ἀγαθοεργίας. — Δ' 22. Αὕτη τοίνυν ἡ πρώτη ἀγαθοποιία τοῦ τελείου, ὅταν μὴ διὰ τι χρεῖῶδες τῶν εἰς αὐτὸν συντείνοντων γίνηται, κρίναντος δ' ὅτι καλὸν τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, ἐκτενῶς ἢ ἐνέργεια φερομένη ἐν πάσῃ πράξει ἀγαθύνεται, οὐκ ἐφ' ὧν μὲν, ἐφ' ὧν δ' οὐ, ἀλλ' ἐν ἕξει εὐπορίας κατασταῶσα μήτε διὰ δόξαν ἔτι ἢ, ὡς φασιν οἱ φιλόσοφοι, τὴν εὐκλείαν μήτε διὰ μισθὸν εἴτε παρὰ ἀνθρώπων εἴτε καὶ ἐκ Θεοῦ.

155. «Εὐκόλα βρίσκονται τ' ἀπαραίτητα», ὅπως ὁ γάμος. — Δ' 23. Καλὰ μὲν εἶναι πάντα ὅσα εἰς χρῆσιν ἡμῶν ἐκτίσθη, ὡς

γάμον φέρε εἰπεῖν καὶ παιδοποιῶν μετὰ σωφροσύνης παρειλημμένα, καλοῦ δὲ εἶναι ἀμεινον τὸ διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐξομοίωσιν ἀπαθῆ καὶ ἐνάρετον γενέσθαι... Ἴσμεν δὲ τὰ μὲν δυσπρόριστα οὐκ ἀναγκαῖα, τὰ δὲ ἀναγκαῖα εὐπρόριστα γεγενῆσθαι φιλοζῆθως παρὰ τοῦ Θεοῦ.

156. Δικαιοσύνη. — Δ' 26. Δικαιοσύνη δὲ συμφωνία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν.

157. Σῶμα καὶ ψυχὴ. — Δ' 26. Κρεῖττον μὲν τοῦ ἀνθρώπου ὁμολόγηται ἡ ψυχὴ, ἦττον δὲ τὸ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἀγαθὸν ἡ ψυχὴ φύσει οὔτε αὐ κακὸν φύσει τὸ σῶμα, οὐδὲ μὴν ὃ μὴ ἐστὶν ἀγαθόν, τοῦτο εὐθέως κακόν. Εἰσὶ γὰρ οὖν καὶ μεσότητές τινες καὶ προηγμένα καὶ ἀπροηγμένα ἐν τοῖς μέσοις. Ἐχρῆν δὴ οὖν τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αἰσθητοῖς γενομένην ἐκ διαφορῶν συνεστάναι, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐναντιῶν, σώματός τε καὶ ψυχῆς.

158. Οὐσία γὰρ γίνονται τὰ πάθη τοῦ σώματος. — Ε' 11. Οὐσία δὲ ἡ τῷ Θεῷ δεκτὴ σώματός τε καὶ τῶν τούτου παθῶν ἀμετανόητος χωρισμός.

159. Μουσικὴ. — ΣΤ' 11. Ἀπτεόν ἄρα μουσικῆς εἰς κατακόσμησιν ἦθος καὶ καταστολῆς.

160. Ἡ εὐσυνειδησία. — ΣΤ' 14. Αὕτη δὲ ἡ εὐσυνειδησία τὸ ὅσον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δικαίον διασφάζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυλάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς καὶ λόγοις ἀγνοῖς καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις.

161. Τὸ δίκαιο δὲν προδίδουν. — Ζ' 3. Οἱ [καλοὶ κάγαθοι] τὸ δίκαιον οὐκ ἂν ποτε προδῶεν ἢ φόβου ἢ ἐνεκεν ἀπειλουμένου ἢ δῶρων ὑποσχέσει μειζόνων.

162. Φροντίδα γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ τὸν πλησίον. — Ζ' 3. Εὐσεβῆς ἄρα ὁ γνωστικὸς, ὁ πρῶτον ἑαυτοῦ ἐπιμελόμενος, ἔπειτα τῶν πλησίον, ἔν' ὡς ἀριστοὶ γενώμεθα... Διὰ μαθήσεως ὁ γνωστικὸς γενόμενος, τὴν θείαν προαίρεσιν μιμούμενος, εὖ ποιεῖ τοὺς ἐθέλοντας τῶν ἀνθρώπων κατὰ δύναμιν.

163. Καθήκοντα ἀρχοντα. — Ζ' 3. Ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀρχομένων ἡγήσεται καὶ τὸ ἀγρίον καὶ ἄπειστον ἐξημερώσεται τιμῇ τῶν ἀρίστων, κολάσει δὲ τῶν μοχθηρῶν, τῇ κατὰ λόγον εἰς παιδείαν ἐγγραφομένη.

164. Συμπεριφορὰ στοὺς ἐχθρούς. — Ζ' 12. Οὕτω δὲ ἔχων ὁ γνωστικὸς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, πρὸς τε τοὺς πέλας,

149. M 7, 1248 A. B 8, 62, 21. 150 M 7, 1249 B. B 8, 63, 27.
151. M 7, 1252 A. B 8, 64, 12. 152 M 7, 1301 C. B 8, 82, 16.
153 M 7, 1328 A. B 8, 90, 21. 154. M 7, 1348 A. B 8, 97, 7.
155. N 7, 1356 C. 1357 C. B 8, 100, 15. 101, 1.

156. M 7, 1373 A. B 8, 105, 37. 157. M 7, 1373 C. B 8, 106, 13.
158. M 9, 101 B. B 8, 139, 36. 159. M 9, 312 A. B 8, 211, 20.
160. M 9, 337 A. B 8, 220, 23. 161. M 9, 420 A. B 8, 250, 20.
162. M 9, 420 B. B 8, 250, 32. 163. M 9, 420 C. B 8, 250, 40.
164. M 9. 406 C. B 8, 277, 25.

κἂν οἰκέτης ἢ κἂν πολέμιος νόμῳ γενόμενος κἂν ὁστισοῦν, ἴσος καὶ ὅμοιος εὐρίσκειται. Οὐ γὰρ ὑπερορᾷ τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὸν θεῖον νόμον ὁμοπάτριον ὄντα καὶ ὁμομήτριον ἀμέλει θλιβόμενον ἐπικουφίζει παραμυθίας, παρορμήσει, ταῖς βιωτικαῖς χρεῖαις ἐπικουρῶν, διδοὺς τοῖς δεομένοις πᾶσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, δικαίως δὲ κατὰ τὴν ἀξίαν, πρὸς δὲ καὶ τῷ καταδιώκοντι καὶ μισοῦντι, εἰ τούτου δέοιτο, ὀλίγα φροντίζων τῶν λεγόντων διὰ φόβον αὐτῷ δεδωκέναι, εἰ μὴ διὰ φόβον, δι' ἐπικουρίαν δὲ τοῦτο ποιῶν. Οἱ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ἀφιλάργυροι καὶ ἀμνησιπύνηροι πῶσα μᾶλλον πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγαπητικοί;

165. Ἡ χήρα. — Ζ' 12. Ἡ χήρα διὰ σωφροσύνης αἰθίς παρθένος.

166. Φιλαργυρία καὶ φιληδονία. — Ζ' 12. Νηστεύει κατὰ τὸν βίον φιλαργυρίας τε ὁμοῦ καὶ φιληδονίας, ἐξ ὧν αἱ πᾶσαι ἐκφύονται κακίαι· πορνείας γὰρ ἤδη πολλάκις τρεῖς τὰς ἀνωτάτω διαφορὰς παρεστήσαμεν κατὰ τὸν ἀπόστολον, φιληδονίαν, φιλαργυρίαν, εἰδωλοατρείαν.

167. Ἄν παραβλέπει τὸν ἀδελφόν, μειονεκτεῖ. — Ζ' 12. Καίτοι ἕκαστος ἡμῶν αὐτοῦ τε ἀμπελῶν καὶ ἐργάτης. Ὁ δὲ καὶ πράσων τὰ ἄριστα λανθάνειν βούλεται τοὺς ἀνθρώπους, τὸν Κύριον ἅμα καὶ ἑαυτὸν πείθων, ὅτι κατὰ τὰς ἐντολάς βιοῖ, προκρίνων ταῦτα ἐξ ὧν εἶναι πεπίστευκεν ..., αὐτὸς ἑαυτὸν μειονεκτεῖ πρὸς τὸ μὴ ὑπεριδεῖν ποτε ἐν θλίψει γενόμενον ἀδελφὸν διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ τελειώσιν, ἐὰν ἐπίστηται μάλιστα ῥᾶν ἑαυτὸν τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔνδειαν οἶσοντα.

168. Ὁ χριστιανὸς ἀμαρτήσῃ, ἀνὸς γείτονας ἀμαρτήσῃ. — Ζ' 13. Λέγουσι δὲ ἐν ταῖς παραδόσεσι Ματθίαν τὸν ἀπόστολον παρ' ἕκαστα εἰρηγῆναι ὅτι «ἐὰν ἐκλεκτοῦ γείτων ἀμαρτήσῃ, ἡμαρτεν ὁ ἐκλεκτός· εἰ γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ἤγεν, ὡς ὁ λόγος ὑπαγορεύει, κατηδέσθη ἀν' αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὁ γείτων εἰς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν».

169. Ἡ ἀμαρτία δὲν εἶναι φυσική. — Ζ' 13. Παρὰ φύσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀμαρτίαν λέγει. Ναὸς δὲ ἐστὶν ὁ μὲν μέγας, ὡς ἡ ἐκκλησία, ὁ δὲ μικρός, ὡς ὁ ἄνθρωπος.

170. Ἡ αἰτία τῆς ἐδνυχίας. — Η' 9. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἀρετῶν κατὰ γένος ἐν τυγχάνον ἐνὸς αἵτιον γίνεται τοῦ εὐδαιμονεῖν.

165. M 9, 500 C. B 8, 279, 20. 166. M 9, 504 B. B 8, 281, 7.
167. M 9, 505 C. B 8, 282, 2. 168. M 9, 513 B. B 8, 284, 29.
169. M 9, 513 C. B 8, 284, 38. 170. M 9, 600 A. B 8, 315, 10.

Ἐκ τῶν Προφητῶν (ἐκλογαί).

171. Παθιασμένη ιδιοκτησία. — Τῆς ἐν πάθει γὰρ κτήσεως ἀφίστασθαι κελεύει καὶ πάσης προσπάθειας.

Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

172. Οἱ «κόλακες» τῶν πλουσίων. — Παράγρ. 1. Οἱ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικούς λόγους τοῖς πλουσίοις δωροφοροῦντες οὐ μόνον κόλακες καὶ ἀνελεύθεροι δικαίως ἀν' ἐμοίγε κρίνεσθαι δοκοῦν, ὡς ἐπὶ πολλῶν προσποιούμενοι χαρίσασθαι τὰ ἀχάριστα, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἐπίβουλοι· ἀσεβεῖς μὲν, ὅτι παρέντες αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν μόνον τέλειον καὶ ἀγαθὸν Θεόν, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα, περιόπτουσι το... τὸ γέρας ἀνθρώποις ἕνας... βίω κυλινδουμένοις... τὸ κεφάλαιον ὑποκείμενον τῇ κρίσει τοῦ Θεοῦ· ἐπίβουλοι δέ, ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς περιουσίας καθ' αὐτὴν ἰκανῆς οὐσης χαυνῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν κεκτημένων καὶ διαφθεῖραι καὶ ἀποστήσαι τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐπιτυχεῖν ἐστὶ σωτηρίας, οἱ δὲ προσεκπλήσσουσι τὰς γνώμας τῶν πλουσίων ταῖς ἡδοναῖς τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων ἐπαίροντες καὶ καθάπαξ τῶν ὄλων πραγμάτων πλὴν τοῦ πλοῦτου, δι' ὃν θαυμάζονται, παρασκευάζοντες ὑπερφρονεῖν, τὸ δὲ τοῦ λόγου πῦρ ἐπὶ πῦρ μετοχτεῦοντες, τύφω τύφον ἐπαντλοῦντες καὶ ὄγκον πλοῦτος προσανατιθέντες βαρεῖ φύσει φορτίον βαρύτερον, οὐ μᾶλλον ἐχρῆν ἀφαιρεῖν καὶ περικόπτειν, ὡς σφαλεροῦ νοσήματος καὶ θανατηφόρου τῷ γὰρ ὑψουμένῳ καὶ μεγαλυνομένῳ παραπέπηγεν ἀντίστροφος ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν μεταβολὴ καὶ πτώσις, ὡς ὁ θεὸς διδάσκει λόγος. Ἐμοὶ δὲ φαίνεται μακρῷ φιλανθρωπότερον εἶναι τοῦ θεραπεύειν... τοὺς πλουτοῦντας... ἐπὶ κακῷ τὸ συναίρεσθαι... τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς... ἅπαντα τὸν δυνατὸν τρόπον, τοῦτο μὲν ἐξαιτουμένους παρὰ Θεοῦ τοῦ βεβαίως καὶ ἡδέως τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ τοιαῦτα προἰεμένου, τοῦτο δὲ λόγῳ διὰ τῆς χάριτος τοῦ σωτῆρος ἰωμένους τὰς ψυχὰς αὐτῶν, φωτίζοντας καὶ προσάγοντας ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κτῆσιν, ἧς ὁ τυχὼν καὶ ἐργοῖς ἀγαθοῖς ἐλλαμπρονόμενος μόνος τὸ βραβεῖον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀναιρήσεται. Δεῖται δὲ καὶ ἡ εὐχὴ ψυχῆς εὐρώστου καὶ λιπαροῦς ἄχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ βίου συμμεμετρημένης καὶ ἡ πολιτεία διαθέσεως χρηστῆς καὶ μονίμου καὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ σωτῆρος ἐπεκτεινομένης.

173. Παρεξηγήσεις γιὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πλουσίων. — 2. Κινδυνεύει δὲ οὐχ ἀπλοῦν τι εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ τὴν σωτηρίαν

171. M 9, 720 B. B 8, 346, 23. 172. M 9, 604 A. B 8, 351, 4.
173. M 9, 605 B. B 8, 351, 35.

χαλεπωτέραν τοῖς πλουτοῦσι δοκεῖν ἢ τοῖς ἀχρημάτοις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ποικίλον. Οἱ μὲν γὰρ αὐτόθεν και προχειρως ἀκούσαντες τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, ὅτι ῥᾶον κάμηλος διὰ τρήματος ραφίδος διεκδύσεται ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (πρβλ. Ματθ. ιθ' 24. Λουκ. ιη' 25), ἀπογόντες ἑαυτοὺς ὡς οὐ βιωσόμενοι, τῷ κόσμῳ πάντα χαριζόμενοι και τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὡς μόνης ἑαυτοῖς ὑπολειπομένης ἐκκρεμασθέντες ἀπέστησαν πλέον τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ, μηκέτι πολυπραγμονήσαντες μήτε τίνας τοὺς πλουσίους ὁ δεσπότης και διδάσκαλος προσαγορεύει μήτε ὅπως τὸ ἀδύνατον ἐν ἀνθρώποις δυνατὸν γίνεται (πρβλ. Λουκ. ιη' 27). Ἄλλοι δὲ τοῦτο μὲν συνῆκαν ὀρθῶς και προσηκόντως, τῶν δὲ ἔργων τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀναφερόντων ὀλιγωρήσαντες οὐ παρσκευάσαντο τὴν δέουσαν παρασκευὴν εἰς τὸ τῶν ἐπιζόμενων τυχεῖν. Λέγω δὲ ταῦτα ἑκάτερα περὶ τῶν πλουσίων τῶν και τῆς δυνάμεως τοῦ σωτήρος και τῆς ἐπιφανοῦς σωτηρίας ἡσθημένων, τῶν δὲ ἀμυήτων τῆς ἀληθείας ὀλίγον μοι μέλει.

174. Συμπεριφορὰ στοὺς πλουσίους. — 3. Χρῆ τοίνυν τοὺς φιλαλήθως και φιλαδέλφως... και μήτε καταθρασυνόμενους αὐθάδως τῶν πλουσίων κλητῶν μήτε αὐ πάλιν ὑποπίπτοντας αὐτοῖς διὰ οἰκίαν φιλοκέρδειαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξαίρειν τῷ λόγῳ τὴν κενὴν ἀπόγνωσιν και δηλοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐξηγήσεως τῶν λογίων τοῦ Κυρίου διότι οὐκ ἀποκέκοπται τέλεον αὐτοῖς ἡ κληρονομία τῆς βραβείας τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ὑπακούσωσι ταῖς ἐντολαῖς· εἴθ' ὀπίσταν μάθωσιν ὡς ἀδεὲς δεδίασι δέος και διι βουλομένους αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἀσμένως δέχεται, τότε και προδεικνύεται και μυσταγωγεῖν, ὅπως ἂν και δι' οἶων ἔργων τε και διαθέσεων ἐπαύραιντο τῆς ἐλπίδος, ὡς οὐτ' ἀμηχάνου καθεστῶσης αὐτοῖς οὔτε τὸν κεντῖον εἰκῆ περιγινομένης. Ἄλλ' ὅνπερ τρόπον ἔχει τὸ τῶν ἀλλήλων, ἔνθα μικρὰ και ἐπίκνηρα μεγάλοις και ἀφθάρτοις παραβάλαμεν, τουτὶ και ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ κατὰ κόσμον πλουτῶν λογίζεσθαι.

175. Ν' ἀλλάξει ἡ νοοτροπία γιὰ τὸν πλοῦτο. — 11-12. Τί τοίνυν ἦν τὸ προτραφεμένον αὐτὸν εἰς φυγὴν και ποιῆσαν ἀπαντομῆσαι τοῦ διδασκάλου, τῆς ἰκετείας, τῆς ἐλπίδος, τῆς ζωῆς, τῶν προπεπονημένων; «πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου» (Ματθ. ιθ' 21). Τί δὲ τοῦτο ἔστιν; οὐχ ὁ προχειρως δέχονται τινες, τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἀπορρίψαι προστάσσει και ἀποσιτῆσαι τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τὰ δόγματα τὰ περὶ χρημάτων ἐξορίσαι τῆς ψυχῆς, τὴν πρὸς αὐτὰ συμπάθειαν, τὴν ὑπεράγαν ἐπιθυμίαν, τὴν περὶ αὐτὰ πτοίαν και νόσον, τὰς μερίμνας, τὰς ἀκάνθας τοῦ βίου, αἰ τὸ σπέρμα τῆς ζωῆς συμπνίγουσιν. Οὔτε γὰρ μέγα και ζηλωτὸν τὸ τηνάλλως

ἀπορεῖν χρημάτων μὴ οὐκ ἐπὶ λόγῳ ζωῆς... οὔτε καινὸν τὸ ἀπειπασθαι πλοῦτον και χαρίσασθαι πτωχοῖς ἢ πατρίσιν, ὁ πολλοὶ πρὸ τῆς τοῦ Σωτήρος καθόδου πεποιθήσασιν, οἱ μὲν τῆς εἰς λόγους σχολῆς και νεκρᾶς σοφίας ἔνεκεν, οἱ δὲ φήμης κενῆς και κενοδοξίας, Ἄναξαγόροι και Δημόκριτοι και Κράτητες. [12] Τί οὖν ὡς καινὸν και ἴδιον Θεοῦ παραγγέλλει και μόνον ζωοποιοῦν, ὁ τοὺς προτέρους οὐκ ἔσωσεν; εἰ δὲ ἐξαίρετόν τι «ἡ καινὴ κτίσις» (Β' Κορ. ε' 17), ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μὴνεὶ και διδάσκει, οὐ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἄλλοι πεποιθήκασιν, παρεγγυᾷ, ἀλλ' ἕτερόν τι διὰ τούτου σημαίνουμένον μεῖζον και θεϊότερον και τελεώτερον, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτὴν και τὴν διάθεσιν γυμνῶσαι τῶν ὑπόντων παθῶν και πρόρριζα τὰ ἀλλότρια τῆς γνώμης ἐκτεμεῖν και ἐκβαλεῖν. Τοῦτο γὰρ ἴδιον μὲν τοῦ πιστοῦ τὸ μάθημα, ἄξιον δὲ τοῦ Σωτήρος τὸ διδάγμα. Οἱ γὰρ τοι πρότεροι, καταφρονήσαντες τῶν ἐκτός, τὰ μὲν κτήματα ἀφήκαν και παραπώλεσαν, τὰ δὲ πάθη τῶν ψυχῶν οἶμαι ὅτι και προσπέτειναν· ἐν ὑπεροφίᾳ γὰρ ἐγένοντο και ἀλαζονείᾳ και κενοδοξίᾳ και περιφρονήσει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὡς αὐτοὶ τι ὑπὲρ ἀνθρώπον ἐργασάμενοι. Πῶς ἂν οὖν ὁ Σωτὴρ παρήγει τοῖς εἰς αἰετὶ βιωσομένοις τὰ βλάφοντα και λυμανούμενα πρὸς τὴν ζωὴν, ἣν ἐπαγγέλλεται; και γὰρ αὐ κακέϊνό ἐστι· δύναται τις ἀποφορτιστάμενος τὴν κτῆσιν οὐδὲν ἤττον εἶ τὴν ἐπιθυμίαν και τὴν ὄρεξιν τῶν χρημάτων ἔχειν ἐντετηκυῖαν και συζῶσαν και τὴν μὲν χρῆσιν ἀποβεβληκέναι, ἀπυρῶν δὲ ἄμα και ποθῶν ἄπερ ἐσπάθησε διπλῆ λυπεῖσθαι, και τῆ τῆς ὑπηρεσίας ἀπουσία και τῆ τῆς μετανοίας συνουσία. Ἀνέφικτον γὰρ και ἀμήχανον δέομενον τῶν πρὸς τὸ βιοτεύειν ἀναγκαίων μὴ οὐ κηκκλασθαι τὴν γνώμην και ἀσχολίαν ἄγειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, ὅπως οὖν και ὀθενοῦν ταῦτα πειρώμενον ἐκπορίζειν.

176. Ἡ ἰδιοκτησία. — 13. Και πόσω χρησιμώτερον τὸ ἐναντίον, ἰκανὰ κηκτημένον αὐτὸν τε περὶ τὴν κτῆσιν μὴ κηκκαθεῖν και οἷς κηκτῆκεν ἐπικουρεῖν; τίς γὰρ ἂν κοινωνία καταλείπεται παρὰ ἀνθρώποις, εἰ μηδεὶς ἔχοι μηδέν; πῶς δ' ἂν τοῦτο τὸ δόγμα πολλοῖς ἄλλοις και καλοῖς τοῦ Κυρίου δόγμασιν οὐχὶ φανερῶς ἐναντιούμενον εὐρίσκειτο και μαχόμενον; «Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἔν' ὅταν ἐκλίπη, δέξονται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς» (Λουκ. ιστ' 9). «Κτήσασθε θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου μήτε σῆς μήτε βρωῖσας ἀφανίζει μήτε κλέπται διορύσσουσι» (Ματθ. στ' 20). Πῶς ἂν τις πεινῶντα τρέφοι και διψῶντα ποτίζοι και γυμνὸν σκεπάσοι και ἀστεγον συνάγοι, ὁ τοῖς μὴ ποιήσασιν ἀπειλεῖ πῦρ και σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰ πάντων αὐτὸς ἕκαστος φθάσει τούτων ὕστερων; Ἄλλὰ μὴν αὐτὸς τε ἐπιζηνοῦται

Ζακχαίω και Λευεὶ και Ματθαίω τοῖς πλουσίοις και τελώναις, και τὰ μὲν χρήματα αὐτοὺς οὐ κελεύει μεθεῖναι, τὴν δὲ δικαίαν χρῆσιν ἐπιθεὶς και τὴν ἄδικον ἀφελὼν καταγγέλλει· «σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ» (Λουκ. ιθ' 9). Οὕτω τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἐπαινεῖ, ὥστε και μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὴν κοινωνίαν ἐπιτάσσει, ποτίζειν τὸν διψῶντα, ἄρτον δίδοναι τῷ πεινῶντι, ὑποδέχεσθαι τὸν ἄστεγον, ἀμφιεννῶναι τὸν γυμνὸν (πρβλ. Ματθ κε' 35 ἐξ.). Εἰ δὲ τὰς χρείας οὐχ οἶδον τε ἐκπληροῦν ταύτας μὴ ἀπὸ χρημάτων, τῶν δὲ χρημάτων ἀφίστασθαι κελεύει, τί ἂν ἕτερον εἴη ποιῶν ὁ Κύριος ἢ τὰ αὐτὰ δίδοναι τε και μὴ δίδοναι παραινῶν, τρέφειν και μὴ τρέφειν, ὑποδέχεσθαι και ἀποκλείειν, κοινωνεῖν και μὴ κοινωνεῖν, ὅπερ ἀπάντων ἀλογώτατον.

177. «Ὁ πλοῦτος εἶναι ὄργανον». — 14. Οὐκ ἄρα ἀπορριπτέον τὰ και τοὺς πέλας ὠφελούντα χρήματα· κτήματα γὰρ ἐστὶ κτητὰ ὄντα και χρήματα χρήσιμα ὄντα και εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρεσκευασμένα, ἃ δὴ παράκειται και ὑποβέβληται καθάπερ ὕλη τις και ὄργανα πρὸς χρῆσιν ἀγαθὴν τοῖς εἰδόσι. Τὸ ὄργανον, εἰς χρῆσιν τεχνικῶς, τεχνικόν ἐστίν, εἰς ὑστερῆς τῆς τέχνης, ἀπολαύει τῆς σῆς ἀμουσίας, ὃν ἀνάιτιον. Τοιοῦτον και ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. Δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ ἀδίκως τις αὐτῷ χρεῖται· πάλιν ὑπηρετῆς ἀδικίας εὐρίσκειται· πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν. Οὐ χρῆ τοίνυν τὸ ἐξ ἑαυτοῦ μὴ ἔχον μήτε τὸ ἀγαθὸν μήτε τὸ κακόν, ἀνάιτιον ὄν, αἰτιασθαι, ἀλλὰ τὸ δυνάμενον και καλῶς τούτοις χρῆσθαι και κακῶς, ἀφ' ὧν ἂν ἔλθῃται, κατ' αὐτὸ τοῦτο αἴτιον ὄν. Τοῦτο δ' ἐστὶ νοῦς ἀνθρώπου, και κριτήριον ἐλεύθερον ἔχων ἐν ἑαυτῷ και τὸ αὐτεξούσιον τῆς μεταχειρίσεως τῶν δοθέντων· ὥστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανίζετω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων, ἵνα καλῶς και ἀγαθῶς γενόμενος και τούτοις τοῖς κτήμασι χρῆσθαι δυναθῇ καλῶς.

178. Πάθη και πλοῦτος. — 15. Ἐγὼ γοῦν κάκεινο φῆσαιμ' ἂν· ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐντός ἐστὶ τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐκτός, κὰν μὲν ἢ ψυχὴ χρῆται καλῶς, καλὰ και ταῦτα δοκεῖ, εἰς δὲ πονηρῶς, πονηρά, ὁ κελεύων ἀπαλλοτριοῦν τὰ ὑπάρχοντα πρότερον ταῦτα παραιτεῖται ὧν ἀναιρεθέντων ἐστὶ τὰ πάθη μένει, ἢ ἐκεῖνα μᾶλλον ὧν ἀναιρεθέντων και τὰ κτήματα χρήσιμα γίνονται; Ὁ τοίνυν ἀποβαλὼν τὴν κοσμικὴν περιουσίαν ἐστὶ δύνάται πλουτεῖν τῶν παθῶν και τῆς ὕλης μὴ παρουσίας ἢ γὰρ διάθεσις τὸ αὐτῆς ἐνεργεῖ και τὸν λογισμὸν ἄγχει και πιέζει και φλεγμαίνει ταῖς συντρόφοις ἐπιθυμίαις· οὐδὲν οὖν προὔργου γέγονεν αὐτῷ πτωχεῖν χρημά-

των πλουτοῦντι τῶν παθῶν. Οὐ γὰρ τὰ ἀπόβλητα ἀπέβαλεν, ἀλλὰ τὰ ἀδιάφορα, και τῶν μὲν ὑπηρετικῶν ἑαυτὸν περιέκοψεν, ἐξέκαυσε δὲ τὴν ὕλην τῆς κακίας τὴν ἔμφυτον τῇ τῶν ἐκτός ἀπορία. Ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλαβεροῖς, οὐχὶ τοῖς εἰς ἐπίσημα τὰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν και συναφελὴν δυνάμενοις. Ὁφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως και σωφροσύνης και εὐσεβείας οἰκονομούμενα, ἀπωστέα δὲ τὰ ἐπιζήμια· τὰ δὲ ἐκτός οὐ βλάπτει.

179. Διδασκαλία στοὺς πλουσίους. — 18. Ὡστε τοὺς πλουσίους μαθηματικῶς ἀκουστέον, τοὺς δυσκόλως εἰσελευσομένους εἰς τὴν βασιλείαν, μὴ σκαιῶς μηδὲ ἀγροίκως μηδὲ σαρκίνως· οὐ γὰρ οὕτως λέλεκεται... Και μηκέτι ζητῶμεν ἀλλαγῆναι τὴν αἰτίαν τοῦ τέλους· πλὴν ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει και διαθέσει πρὸς τε ὑπακοὴν Θεοῦ και καθαρότητα πρὸς τε παράβασιν ἐντολῶν και κακίας συλλογῆν.

180. «Ὁ κατὰ σάρκα πλοῦτος». — 19. Ὁ μὲν ἄρα ἀληθῶς και καλῶς πλοῦτός ἐστιν ὁ τῶν ἀρετῶν πλοῦσιος και πάσῃ τύχῃ χρῆσθαι ὁσίως και πιστῶς δυνάμενος, ὁ δὲ νόθος πλοῦσιος ὁ κατὰ σάρκα πλοῦτῶν και τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἐξῶ κτήσιν μετενηνοχῶς τὴν παρερχομένην και φθειρομένην και ἄλλοτε ἄλλου γινόμενῃν και ἐν τῷ τέλει μηδενὸς μηδαμῆ. Πάλιν αὖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον και γνήσιος πτωχός και νόθος ἄλλος πτωχός και ψευδώνυμος, ὁ μὲν κατὰ πνεῦμα πτωχός, τὸ ἴδιον, ὁ δὲ κατὰ κόσμον, τὸ ἀλλότριον.

181. «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». — 21. Οὐδὲ τῶν καθευδόντων και βλακευόντων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ «βίβια ἀρπάξουσιν αὐτήν» (Ματθ. ια' 12).

182. Νὰ μὴν ἠττηθεῖς ἀπ' τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλοῦτου. — 24. Δύνασαι και τῶν χρημάτων ἐπίπροσθεν εἶναι; φράσον και οὐκ ἀπάγει σε Χριστὸς τῆς κτήσεως, ὁ Κύριος οὐ φθονεῖ. Ἄλλ' ὄρα· σεαυτὸν ἠττώμενον ὑπ' αὐτῶν και ἀνατρεπόμενον; ἄφες, ρῖψον, μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε· «κὰν ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς σκανδαλίζῃ σε, ταχέως ἐκκοψον αὐτόν» (Ματθ. ε' 29). Αἰρετώτερον ἑτεροφθάλμῳ βασιλείᾳ Θεοῦ ἢ ὀλοκλήρῳ τῷ πῦρ· κὰν χεὶρ κὰν ποὺς κὰν ἢ ψυχὴ, μίσησον αὐτήν. Ἄν γὰρ ἐνταῦθα ἀπόβληται ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐκεῖ σωθήσεται.

183. Πόλεμος ψυχικός και ἐξωτερικός. — 25. «Νῦν δὲ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς και χρήματα και οἰκίας και ἀδελφοὺς ἔχειν μετὰ διαγμῶν εἰς ποῦ;» (πρβλ. Μάρκ. ι' 30). Οὐτε γὰρ ἀχρημάτους

179. M 9, 621 C. B 8, 359, 37. 360, 18.

180. M 9, 624 A. B 8, 360, 21. 181. M 9, 625 C. B 8, 361, 36.

182. M 9, 629 A. B 8, 363, 14. 183. M 9, 629 B. B 8, 363, 21.

οὔτε ἀνεστίους οὔτε ἀναδέλφους ἐπὶ τὴν ζωὴν καλεῖ, ἐπεὶ καὶ πλουσίους κέκληκεν... Διωγμὸς δὲ ὃ μὲν τις ἔξωθεν περιγίνεται τῶν ἀνθρώπων ἢ δι' ἔχθραν ἢ διὰ φθόνον ἢ διὰ φιλοκέρδειαν ἢ κατ' ἐνέργειαν διαβολικὴν τοὺς πιστοὺς ἐλαυνόντων· ὃ δὲ χαλεπώτατος ἔνδοθεν ἐστὶ διωγμὸς, ἐξ αὐτῆς ἐκάστῳ τῆς ψυχῆς προπεμπόμενος λυμαινομένης ὑπὸ ἐπιθυμιῶν ἀθέων καὶ ἡδονῶν ποικίλων καὶ φαύλων ἐλπίδων καὶ φθαρτικῶν ὄνειροπολημάτων, ὅταν, αἰεὶ τῶν πλειόνων ὀρεγομένη καὶ λυσσῶσα ὑπὸ ἀγρίων ἐρώτων καὶ φλεγόμενη, καθάπερ κέντροις ἢ μύψι τοῖς προσκειμένοις αὐτῇ πάθειν ἐξαιμάσσεται πρὸς σπουδᾶς μανιώδεις καὶ ζωῆς ἀπόγνωσιν καὶ Θεοῦ καταφρόνησιν. Οὗτος ὁ διωγμὸς βαρύτερος καὶ χολεπώτερος, ἔνδοθεν ὀρμώμενος, αἰεὶ συνῶν, ὃν οὐδὲ ἐκφυγεῖν ὁ διωκόμενος δύναται· τὸν γὰρ ἔχθρὸν ἐν ἑαυτῷ περιάγει πανταχοῦ. Οὕτω καὶ πύρωσις ἢ μὲν ἔξωθεν προσπίπτουσα δοκιμασίαν κατεργάζεται, ἢ δὲ ἔνδοθεν θάνατον διαπράσσειται. Καὶ πόλεμος ὁ μὲν ἐπακτὸς ραδίως καταλύεται, ὃ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ μέχρι θανάτου παραμετρεῖται. Μετὰ διωγμοῦ τοιοῦτου πλοῦτον ἐὰν ἔχῃς τὸν αἰσθητὸν κἂν ἀδελφούς τοὺς πρὸς αἵματος καὶ τὰ ἄλλα ἐνέχυρα, κατάλιπε τὴν τούτων παγκτησίαν τὴν ἐπὶ κακῷ, εἰρήνην σεαυτῷ παράσχε, ἐλευθερώθητι διωγμοῦ μακροῦ, ἀποστράφητι πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπ' ἐκείνων, ἐλοῦ τὸν Σωτῆρα πρὸ πάντων, τὸν τῆς σῆς συνήγορον καὶ παράκλητον ψυχῆς, τὸν τῆς ἀπειροῦ πρῦτανιν ζωῆς.

184 *Κίνδυνοι καὶ ἐκπαίδευση πλουσίων.* — 26. «Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι» (Μάρκ. ι' 31)... Οὐ γὰρ μόνον ῥέπει πρὸς τοὺς πολυκτῆμονας, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους τοὺς πιστεῖ καθάπαξ ἑαυτοὺς ἐπιτιδόντας... Διδασκῶ τούς εὐποροῦντας ὡς οὐκ ἀμελητέον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ὡς ἤδη προκατεγνωσμένους οὐδὲ καταποντιστέον αὐὸ πάλιν τὸν πλοῦτον οὐδὲ καταδικαστέον ὡς τῆς ζωῆς ἐπιβουλον καὶ πολέμιον, ἀλλὰ μαθητέον τίνα τρόπον καὶ πῶς πλούτῳ χρηστέον καὶ τὴν ζωὴν κτητέον.

185. *Ἀγόρασε τὴ «βασιλεία τῶν οὐρανῶν».* — 32. Ὡς πλοῦσι, κἂν δέη, περιέλθε γῆν ὅλην, μὴ φείσῃς κινδύνων καὶ πόνων, ἵν' ἐνταῦθα βασιλείαν οὐράνιον ἀγασθῆς. Τί σε λίθοι διαφανεῖς καὶ σμάραγδοι τοσοῦτον εὐφραίνουσι καὶ οἰκία, τροφή πυρός ἢ χρόνου παίγιον ἢ σεισμῷ πάρεργον ἢ ὕβρισμα τυράννου; Ἐπιθύμησον ἐν οὐρανοῖς οἰκῆσαι καὶ βασιλεῦσαι μετὰ Θεοῦ, ταύτην σοὶ τὴν βασιλείαν ἄνθρωπος δώσει Θεὸν ἀπομιμούμενος· ἐνταῦθα μικρὰ λαβὼν ἐκεῖ δι' ὅλων αἰῶνων σύνοικόν σε ποιήσεται. Ἰκέτευσον ἵνα

184. M 9, 632 A. B 8, 364, 11. 365, 1.

185. M 9, 637 C. B 8, 367, 30.

λάβῃ· σπαῦσον, ἀγωνίασον, φοβήθητι μὴ σε ἀτιμάσῃ· οὐ γὰρ κέλευσται λαβεῖν, ἀλλὰ σὺ παρασχεῖν. Οὐ μὴν οὐδ' εἶπαν ὁ Κύριος· δὸς ἢ παράσχε, ἢ εὐεργέτησον ἢ βοήθησον, φίλον δὲ ποιῆσαι· ὃ δὲ φίλος οὐκ ἐκ μιᾶς δόσεως γίνεται, ἀλλ' ἐξ ὅλης ἀναπαύσεως καὶ συνουσίας μακρᾶς· οὔτε γὰρ ἡ πίστις οὔτε ἡ ἀγάπη οὔτε ἡ καρτερία μιᾶς ἡμέρας, ἀλλ' ἀὐ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται» (Ματθ. ι' 22).

186. *Ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καὶ ἐσωτερικὸς θησαυρὸς.* — 33-35. «Μέτρον καλόν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον, ἀποδοθήσεται σοι» (πρβλ. Λουκ. σι' 38). Πᾶσιν ἄνοιξον τὰ σπλάγγνα τοῖς τοῦ Θεοῦ μαθηταῖς ἀπογεγραμμένους, μὴ πρὸς σῶμα ἀπιδῶν ὑπερόπτως, μὴ πρὸς ἡλικίαν ἀμελῶς διαθεθείς, μὴδ' εἴ τις ἀκτῆμων ἢ δυσείμων ἢ δυσειδῆς ἢ ἀσθενῆς φαίνεται, πρὸς τοῦτο τῇ ψυχῇ δυσχεράνης καὶ ἀποσιραφῆς. Σχῆμα τοῦτ' ἐστὶν ἔξωθεν ἡμῖν περιβεβλημένον τῆς εἰς κόσμον παρόδου προφάσει, ἵν' εἰς τὸ κοινόν τοῦτο παιδευτήριον εἰσελθεῖν δυναθῶμεν· ἀλλ' ἔνδον κρυπτὸς ἐνοικεῖ ὁ πατήρ καὶ ὁ τούτου παῖς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανῶν καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστάς. Τοῦτο τὸ σχῆμα τὸ βλεπόμενον ἐξαπατᾷ τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον· ὃ γὰρ ἐντὸς πλοῦτος καὶ τὸ κάλλος αὐτοῖς ἀθέατος ἐστὶ· καὶ μαινόνται περὶ τὸ σαρκίον, οὗ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσθενοῦς, τῶν ἔνδον ὄντες τυφλοὶ κτήματων, οὐκ ἐπιστάμενοι πηλίκον τινα «θησαυρὸν ἐν δοτρακίῳ σκεῦει» (Β' Κορ. δ' 7) βαστάζομεν, δυνάμει Θεοῦ πατρὸς καὶ αἵματι Θεοῦ παιδὸς καὶ δρόσῳ Πνεύματος Ἁγίου περιτετειχισμένον. Ἀλλὰ σὺ γε μὴ ἐξαπατηθῆς, ὁ γεγευμένος ἀληθείας καὶ κατηξιαμένος τῆς μεγάλης λυτρώσεως, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄσπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόρητον, ἀμίαντον, γέροντας θεοσεβεῖς, ὄρφανούς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὀπλισμένας, ἀνδρας ἀγάπῃ κεκοσμημένους. Τοιοῦτους κτήσαι τῷ σῶ πλούτῳ καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους, ὧν στρατηγεῖ Θεός, δι' οὗς καὶ ναῦς βαπτίζομένη κευφίζεται, μόναις ἀγίω εὐχαῖς κυβερνωμένη, καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται, χειρῶν ἐπιβλαῖς διακομένη, καὶ προσβολὴ ληστῶν ἀφοπλίζεται, εὐχαῖς εὐσεβείας σκυλευομένη, καὶ δαιμόνων βία θραύεται προστάγμασι συντόμοις ἐλεγχομένη. Ἐνεργοὶ οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες βέβαιοι, οὐδεὶς ἀργός, οὐδεὶς ἀχρεῖος. Ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαι σε δύναται παρὰ Θεοῦ, ὃ δὲ παραμυθήσασθαι κάμνοντα, ὃ δὲ δακρῦσαι καὶ στεναῖσαι συμπαθῶς ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὅλων, ὃ δὲ διδάξαι τι τῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν χρησίμων, ὃ δὲ νοουθετῆσαι μετὰ παρρη-

186 M 9, 640 A. B 8, 368, 15.

σίας, ὃ δὲ συμβουλευῆσαι μετ' εὐνοίας, πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδύλως, ἀφόβως, ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. Ὡ γλυκεῖαι θεραπεῖαι φιλοῦντων, ὧ μακάριοι διακοναίαι θαρρούντων, ὧ πίστις εἰλικρινῆς Θεὸν μόνον δεδιότων, ὧ λόγων ἀλήθεια παρὰ τοῖς ψεύσασθαι μὴ δυναμένοις, ὧ κάλλος ἔργων παρὰ τοῖς Θεῷ διακονεῖν πεπεισμένοις, πείθειν Θεόν, ἀρέσκειν Θεῷ.

187. *Κίνδυνος ψυχῆς*. — 40. Ψυχῆς διηνεκοῦς ἡδονῆς οὐδὲν ὀλεθριώτερον ἀποτυφλοῦται ἀπὸ τῆς τήξεως, ἐὰν ἀκίνητος τῷ παρρησιαζομένῳ διαμείνη λόγῳ.

Ἐπιστολαί.

188. *Γιατί πλοῦσοι καὶ φτωχοί;* — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλλ. 313 (Stählin 224). Δυνατὸς ἦν ὁ Πατήρ ποιῆσαι μηδένα πένητα, ἀλλὰ τὸ εὖ ποιεῖν ἂν περιηρεῖτο, συμπάσχειν οὐδεὶς ἤξιον. Νῦν ἀλλήλων ἕνεκα καὶ εὐποροῦμεν καὶ ἀποροῦμεν, ἵνα τόπος γενώμεθα τῇ εὐποιᾷ.

Ἀποφθέγματα.

189. *Ἀγαθοεργία σὲ εὐλαβεῖς*. — Ἀναστασίου Σωματῶν, Ἐρώτησις 14,6. Ἐλεημοσύνας δεῖ ποιεῖν, ὁ λόγος φησί, ἀλλὰ μετὰ κρίσεως, καὶ τοῖς ἀξίοις. Ὡσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς σπεῖρει οὐκ εἰς ἀπλῶς γῆν ἀλλ' εἰς τὴν ἀγαθὴν, ἵνα αὐτῷ καρποφορήσῃ οὕτω δεῖ σπεῖρειν τὴν εὐποιάν εἰς εὐλαβεῖς καὶ πνευματικούς, ἵνα τῆς ἀπ' αὐτῶν εὐκαρπίας διὰ τῶν εὐχῶν ἐπιτύχῃς. Γέγραπται γάρ «Ἐὐποίησον εὐσεβεῖς καὶ εὐρήσεις ἀνταπόδομα, καὶ εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ὑψίστῳ» (Σοφ. Σειρ. β' 2).

190. *Εἶδος πορνείας*. — Ἰ. Δαμασκ., Ἱερὰ Παράλλ. 304 (Stählin 228). Παρθένων φθορὰ λέγεται οὐ μόνον πορνεία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸ καιροῦ ἐκδοσις, ἔταν ὡς εἰπεῖν ἄωρος ἐκδοθῆ τῷ ἀνδρὶ ἦτοι ἀφ' ἑαυτῆς ἢ καὶ παρὰ τῶν γονέων.

Ἀποφθέγματα (Ἀμφιβαλλόμενα).

191. «*Ὀλιγόρκεια*» καὶ πολυτέλεια — Μαξίμου, Λόγος ΙΓ' 12. Ὀλιγοδεταί μὲν ἐρασταί, πολυτέλειαν δὲ ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσον ἐκτρεπόμενοι.

187. M 9, 645 D. B 8, 371, 38. 188. B 8, 386, 22.
189. M 89, 465 B. B 8, 387, 28. 190. B 8, 389, 9.
191. M 91, 805 A.

192. *Τὸ περισσότερο ἀπ' τὸ μέτριο*. — Μαξίμου, Λόγος ΙΓ' 13. Ἡ τῶν ἀναγκαίων κτῆσις καὶ χρῆσις, οὐ τὴν ποιότητα βλαβεράν ἔχει, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον ποσότητα.

193. *Ἀγάπη καὶ φόβος*. — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Παράλλ. ἔτερα, Ξ 2 (πρβλ. B 8, 89, 7). Ἀγάπη ἐκουσίων ἀρᾷ, ἀκόντων δὲ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος. Ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν ἡμᾶς, εἰς Χριστὸν ἔγει, καὶ ἐστὶ σωτήριος.

194. *Ἀγάπη καὶ κοινωνικότητα*. — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλληλα, Α 18. Πολλαχῶς ἀγάπη νοεῖται, διὰ πραότητος, διὰ χρηστότητος, δι' ὑπομονῆς, διὰ ἀφθονίας καὶ ἀζηλίας, δι' ἀμνησικακίας. Ἀμέριστός ἐστιν ἐν πᾶσιν, ἀδιάκριτος κοινωνική.

195. *Καλλωπισμὸς στῆ γυναῖκα* — Μαξίμου, Λόγος ΛΘ' 11. Ἀνόπττον εἰς διαβολὴν δεικνυσι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίεσθαι, μὴδὲ μὴν κοσμεῖσθαι, παρὰ τοῦ πρόποντος.

196. *Ἡ σχετικότητα τοῦ μέτρου*. — Ἀντωνίου, Μέλισσα, Β 46. Τοῖς ἀτόνοις καὶ ἀσθενεῖς τὸ μέτρον ὑπὲρ τόνον δοκεῖ.

ΙΠΠΟΥΛΤΟΣ (†235)

Ἀποφθέγματα.

197. *Ν' ἀποφεύγεις τὸ σκάνδαλο*. — Παλλαδίου Ἑλεν., Λαυσαϊκῆ ἱστορία, 65, 1-4. Εὐγενεστάτη τις καὶ ὠραιοτάτη παρθένος ὑπῆρχεν ἐν τῇ Κορινθίων πόλει ἀσκουμένη εἰς τὴν παρθεναίαν. Ταύτην κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διέβαλον τῷ τότε δικάζοντι Ἕλληγι ὄντι κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωκτῶν, ὡς βλασφημοῦσαν καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ δυσφημοῦσαν τὰ εἰδωλα. Προσεπήνουν δὲ τὸ ταύτης κάλλος οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα κάπηλοι. [2.] Γυναικομανῆς οὖν ὑπάρχων ὁ δικαστὴς ἠδέως ἐδέξατο τὴν διαβολὴν τοῖς ἵππικοῖς ὀτίοις. Καὶ ὡς πᾶσαν μηχανὴν κινήσας πείσαι τὴν κῆρυκα οὐκ ἠδυνήθη τότε ἀπομανεῖς πρὸς αὐτὴν τιμωρίᾳ αὐτὴν οὐ παρέδωκεν, οὐ βασάνῳ, ἀλλὰ στήσας αὐτὴν εἰς πορνείαν ἐνετείλατο τῷ νέμοντι ταύτας ὅτι «Δέξαι ταύτην, ἡμερησίον μοι τρία νομίματα φέρων ἐκ ταύτης». Ὁ δὲ εἰσπραττόμενος τὸν χρυσὸν ἐκδοτὸν αὐτὴν παρέιχε τοῖς βουλομένοις. Ὡς οὖν ἐγνώσαν οἱ περὶ ταῦτα γυναικοῖερακες παρήδρυσαν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς ἀπωλείας,

192. M 91, 805 A. 193. M 96, 480 D. 194. M 95, 1201 C.
195. M 91, 912 B. 196. M 136, 1128 B. 197. R 161. BB 2, 60.

καὶ δίδόντες τὸ κέρμα ὠμίλου ἀυτῆ τὰ πρὸς ἀπάτην. [3.] Ἡ δὲ ἐκλιπαροῦσα αὐτοὺς παρεκάλει λέγουσα ὅτι «Ἐλκος ἔχω τι εἰς κεκυρμένον τόπον ὑπερ ἐσχάτως ὄζει, καὶ δέδοικα μὴ εἰς μῖσός μου ἔλθητε· ἐκδοτε οὖν μοι ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἐξουσίαν ἔχετε καὶ δωρεάν με ἔχειν». Δεήσασιν οὖν τὸν Θεὸν ἰκέτευσεν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ὅθεν καὶ θεασάμενος ὁ Θεὸς αὐτῆς τὴν σωφροσύνην νεανίσκῳ τινὶ μαγιστριανῶ, καλῶ τὴν γνώμην καὶ τῶ εἶδει, ἐνέθηκε ζῆλον περιφλεγγῆ θανάτου. Καὶ ἀπελθὼν τῶ σχήματι τῆς ἀκολασίας εἰσέρχεται βαθεῖαν ἐσπέραν πρὸς τὸν τρέφοντα ταύτας, καὶ δίδωσιν αὐτῶ πέντε νομίσματα καὶ λέγει αὐτῶ· «Συγχώρησόν μοι μεῖναι τὴν νύκτα ταύτην μετ' αὐτῆς». [4.] Εἰσελθὼν οὖν εἰς τὸν ἀπόκρυφον οἶκον λέγει αὐτῆ· «Ἀνάστα, σῶσον σεαυτὴν» Καὶ ἐκδύσας αὐτὴν καὶ μεταμφιάσας τοῖς ἰδίῳις ἱματίοις, τοῖς τε καμισίοις καὶ τῆ χλανίδι καὶ τοῖς ἀνδρίοις πᾶσι, λέγει αὐτῆ· «Τῶ ἄκρῳ τῆς χλανίδος περικαλυψάμενη ἔξελθε». Καὶ οὕτως κατασφραγισαμένη καὶ ἔξελθοῦσα ἄφθορος καὶ ἀμίαντος διασώσεται. Τῆ οὖν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐγνώσθη τὸ δρᾶμα· παρεδόθη ὁ μαγιστριανὸς καὶ ἐβλήθη θηρίοις, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ὁ δαίμων καταισχυνηθῆ ὅτι διπλοῦς ἐγένετο μάρτυς, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς μακαρίας ἐκείνης.

ΩΡΙΓΕΝΗΣ (†254±)

Κατὰ Κέλσου.

198. Ἐκπαίδευση. — Τόμος Γ' Κεφάλ. 49. Ὅδδς γὰρ ἐπ' ἀρετὴν ἐστὶν ἡ παιδείυς.

199. Ὁ θεῖος καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος. — Ε' 37. Δύο τοίνυν νόμων προκειμένων γενικῶς, καὶ τοῦ μὲν ὄντος τῆς φύσεως νόμου, ὃν Θεὸς ἀν νομοθετῆσαι, ἐτέρου δὲ τοῦ ἐν ταῖς πόλεσι γραπτοῦ, καλὸν ὅπου μὲν μὴ ἐναντιοῦται ὁ γραπτὸς νόμος τῶ τοῦ Θεοῦ μὴ λυπεῖν τοὺς πολίτας προφάσει ξένων νόμων· ἐνθα δὲ τὰ ἐναντία τῶ γραπτῶ νόμῳ προστάσσει ὁ τῆς φύσεως τουτέστι τοῦ Θεοῦ, ὅρα εἰ μὴ ὁ λόγος αἰρεῖ μακρὰν μὲν χαίρειν εἰπεῖν τοῖς γεγραμμένοις καὶ τῶ βουλήματι τῶν νομοθετῶν, ἐπιδιδόναι δὲ ἑαυτὸν τῶ Θεῶ νομοθέτῃ καὶ κατὰ τὸν τούτου λόγον αἰρεῖσθαι βιοῦν, κὰν μετὰ κινδύνων καὶ μυρίων πόνων καὶ θανάτων καὶ ἀδοξίας ταῦτα δὲ ποιεῖν, καὶ γὰρ ἄτοπον, τῶν ἀρεσκόντων τῶ Θεῶ ἐτέρων ὄντων παρὰ τὰ ἀρέσκοντά τισι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι νόμων, καὶ ἀμηχάνου

198. SC 136, 118, 16. B 9, 212, 17.
199. SC 147, 110, 34. B 10, 38, 28.

τυγχάνοντος ἀρέσκειν Θεῶ καὶ τοῖς πρεσβεῦουσι τοὺς τοιοῦσδε νόμους καταφρονεῖν μὲν πράξεων, δι' ὧν ἀρέσκει τις τῶ τῶν ὄλων δημιουργῶ, αἰρεῖσθαι δὲ ἐκείνας, ἐξ ὧν ἀπάρεστος μὲν τις ἐστὶ τῶ Θεῶ, ἀρεστὸς δὲ τοῖς οὐ νόμοις καὶ τοῖς τούτων φίλδις.

200. Φτώχεια καὶ πλοῦτος. — ΣΤ' 16. Οὐκ εἶασεν ἀν ἀβασάνιστον καὶ τὸ μακαρίζεσθαι μὲν τοὺς πτωχοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ταλανίζεσθαι δὲ τοὺς πλουσίους πότερον ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν αὐτῶ ταῦτα... πτωχῶν καὶ πλουσίων, ἢ οἰδέ τινα πτωχεῖαν πάντως μακαρίζομένην ὁ λόγος καὶ πλοῦτον πάντως πεκτόν· οὐκ ἀν γὰρ οὐδ' ὁ τυχὼν ἀκρίτως τοὺς πτωχοὺς ἐπήνησεν, ὡν οἱ πολλοὶ καὶ φαυλότατοί εἰσι τὰ ἦθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτη

201. Πειρασμοὶ τῆς ψυχῆς. — Η' 56. Ἐὰν δὲ δέη, καὶ τῶν ἐν τῶ βίῳ μεθέξομεν, ἀνεχόμενοι τῶν ἐπιτεταγμένων κακῶν ὡς πειρασμῶν τῆς ψυχῆς.

202. Στρατὸς μὲ ὄπλα ἢ μὲ προσευχῆ; — Η' 73. Εἶτα δὲ καὶ ταῦτ' εἴπομεν ἀν πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους τῆς πίστεως καὶ ἀξιοῦντας ἡμᾶς στρατεῦσθαι ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀναιρεῖν ὅτι καὶ οἱ καθ' ὑμᾶς ἱερεῖς ἀγαλμάτων τινῶν καὶ νεωκόροι ὧν νομίζετε θεῶν τηροῦσιν ἑαυτῶν ἀμίαντον τὴν δεξιάν διὰ τὰς θυσίας, ἵν' ἀναιμάκτοις χερσὶ καὶ καθαρῆς ἀπὸ φόνων προσάγωσι τὰς νενομισμένας θυσίας οἷς φατε θεοῖς· καὶ οὐ δὴ που πολέμου καταλαβόντος καὶ τοὺς ἱερεῖς στρατεύετε. Ἡμεῖς δὲ καὶ ταῖς εὐχαῖς πάντας δαίμονας, τοὺς ἐγειρόντας τὰ πολεμικὰ καὶ ὄρκους συγχέοντες καὶ τὴν εἰρήνην ταρασσόντας, καθαιροῦντες μᾶλλον βοηθοῦμεν τοῖς βασιλεύουσιν ἥπερ οἱ δοκοῦντες στρατεύεσθαι. Συμπονοῦμεν δὲ τοῖς κοινοῖς πράγμασιν οἱ μετὰ δικαιοσύνης ἀναφέροντες προσευχάς, σὺν ἀσκήσει καὶ μελέταις διδασκούςαις καταφρονεῖν ἡδονῶν καὶ μὴ ἀγεσθαι ὑπ' αὐτῶν. Ἡμεῖς καὶ μᾶλλον ὑπερμαχοῦμεν τοῦ βασιλέως· καὶ οὐ συστρατεύομεθα μὲν αὐτῶ, κὰν ἐπέιγῃ, στρατεύομεθα δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἰδίων στρατόπεδον εὐσεβείας συγκροτοῦντες διὰ τῶν πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεων.

203. Εὐεργεσία στὴν πατρίδα. — Η' 74. Χριστιανοὶ δὲ μᾶλλον εὐεργετοῦσι τὰς πατρίδας ἢ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, παιδεύοντες τοὺς πολίτας καὶ εὐσεβεῖν διδάσκοντες εἰς τὸν πολιεῖα Θεόν, ἀναλαμβάνοντες εἰς θεῖαν τιὰ καὶ ἐπουράνιον πόλιν τοὺς ἐν ταῖς ἐλαχίσταις πόλεσι καλῶς βιώσαντας.

200. SC 147, 218, 30. B 10, 72, 3.
201. SC 150, 300, 7. B 10, 216, 19.
202. SC 150, 346, 14. B 10, 229, 37.
203. SC 150, 348, 6. B 10, 230, 23.

Περὶ εὐχῆς.

204. Ἔ'Οφειλή) τῶν συζύγων. — Κεφάλ. ΚΗ'. Παράγο. 4. Ἦδη δὲ ὁ ἀπόστολος ὀφειλήν τινα κοινήν ἐνέμασεν ἀνδρῶς καὶ γυναικὸς λέγων «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλήν ἀποδίδτω, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ» (Α' Κορ. ζ' 3) καὶ ἐπιφέρει «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους» (Α' Κορ. ζ' 5).

205. Συμπεριφορὰ πλουσίου καὶ φτωχοῦ. — ΚΘ' 6. Τί δὲ δεῖ λέγειν, ὅσοι διὰ τὸν σωματικὸν πλοῦτον, μὴ καλῶς αὐτὸν οἰκονομήσαντες, τὴν μετὰ τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πλουσίου χώραν ἐν τῇ κολάσει εὐλόγησαν, καὶ ὅσοι ἀγεννῶς τὴν πενίαν φέροντες, δουλοπρεπέστερον καὶ ταπεινότερον ἢ κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἀγίοις» (πρὸς Πράξ. θ' 13) πρέποντα ἀναστρεφόμενοι, τῆς ἐπουρανίου ἐλπίδος ἀποπεπτώκασιν; οὐδὲ οἱ μεταξὺ δὲ τούτων καθ' ἑκάτερον, πλοῦτον καὶ πενίαν, τοῦ κατὰ τὴν σύμμετρον κτῆσιν ἀμαρτάνειν πάντως εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι.

Ἄποσπάσματα εἰς Ἱερεμίαν.

206. Οἱ κακοὶ ἄρχοντες. — XL Ἱερ. κη' 21-24. Ἔχει καὶ ἡγεμόνας ἐν κακίᾳ καὶ ἄρχοντας, καὶ μάλιστα «πρὸς οὐς ἡμῖν ἐστὶν ἡ πάλη, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας» (Ἐφ. στ' 12).

Εἰς τοὺς Θρήνους τοῦ Ἱερεμίου.

207. Ἄπ' τὴν ἐλευθερίᾳ στῆ δουλεία. — Ἄποσπασμα XXX. Θρ. Ἱερ. α' 13. Ὡσπερ ἐν ἄγρα δικτύων, τῶν μὴ καλῶς χρησαμένων τῇ ἐλευθερίᾳ. Οὗτοι γάρ, «οὐ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὀπισθεν ἐπελανθάνοντο» (Φιλιπ. γ' 14) ἀπέστρεφον δὲ ἀπὸ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἀπὸ ἐλευθερίας εἰς δουλείαν, καὶ γεγονόσιν ἀντὶ ἐνδόξων ἡμαυρωμένοι καὶ ἀφανεῖς ἐξ ἀτιμίας καὶ ὕβρεως δι' ἅπερ εἰς διηνεκὴ πέπτωκε λύπην ἢ πόλιν.

Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

208. Θεὸς καὶ κόσμος. — Τόμος ΙΘ'. Κεφάλ. 21. Ἀμήχανον γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ σκότος, ἢ Χριστὸν καὶ τὸν Βελίαρ (πρὸς Β' Κορ. στ' 14)...

204. M 11, 524 C. B 10, 289, 10. 205. M 11, 533 C. B 10, 294, 6.
206. W 219, 6. B 11, 173, 20. 207. M 13, 824 D. B 11, 198, 28.
208. M 14, 565 C. B 12, 200, 9.

209. Ὁ δίκαιος. — ΚΗ' 13. Εἰ μὲν τίς ἐστὶν δίκαιος, τὸ δίκαιον δικάζει.

Ἄποσπάσματα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην.

210. Αἵρετικοὶ καὶ γάμος. — Ἄποσπασμα XXVIII. Ἰωάν. β' 1. Ἐντρεπέσθωσαν τοίνυν οἱ τὸν γάμον ἀθετοῦντες αἵρετικοί, Ἰησοῦ εἰς γάμον καλουμένου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ οὐσῆς ἐκεῖ.

Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον.

211. Σκοπὸς τῆς ἐλεημοσύνης. — Τόμος ΙΑ'. Κεφάλ. 15. Τοιοῦτοι δ' εἰσὶν οἱ πονηροὶ διαλογισμοί, ὡς ἔσθ' ἔτι καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ καὶ (ὅσον ἐπὶ τῇ κρίσει τῶν πολλῶν) ἐπαινεῖα ψεκάτὰ ποιεῖν. Ἐὰν γοῦν ποιῶμεν «ἐλεημοσύνην» (ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων), ἐν τοῖς διαλογισμοῖς ἡμῶν σκοποῦντες «τὸ θεαθῆναι» τοῖς ἀνθρώποις φιλόνητοι καὶ ἐπὶ φιλανθρωπία δοξασθῆναι, ἀπέχομεν «τὸν» ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων «μισθὸν» (Ματθ. στ' 1) καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶν τὸ γινόμενον μετὰ τοῦ ἐν τῷ πράττοντι συνειδῶτος ἐπὶ τῷ δοξασθῆναι «ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. στ' 2) οὐκ ἔχει τέλος ἀπὸ τοῦ βλέποντος «ἐν τῷ κρυπτῷ» (Ματθ. στ' 4) καὶ ἀποδιδόντος τὸν μισθὸν τοῖς ἐν τῷ κρυπτῷ καθαροῖς.

212. Φιλάργυρος. — ΙΓ' 12. Χαριέντως δ' ἂν ποτε χρήσαιο τῷ ρητῷ ἐπὶ φιλαργύρω, μὴδὲν ἀνά στόμα ἔχοντι ἢ τὰ περὶ τοῦ ἀργυρίου, ἐπὶ ἰδῆς αὐτὸν ὑπὸ τινος Πέτρου θεραπευμένον, ἀφελόντος αὐτοῦ οὐ μόνον ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλης διαθέσεως τὸν «στατῆρα» (πρὸς Ματθ. ιζ' 27), σύμβολον ὄντα πάσης αὐτοῦ φιλαργυρίας. Ἐρεῖς γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐν θαλάσῃ μὲν γεγενῆσθαι καὶ τοῖς ἄλμυροῖς τοῦ βίου παράγασθαι καὶ τοῖς κύμασι τῶν τῆς φιλαργυρίας φροντίδων καὶ μεριμνῶν, ἔχοντα ἐν τῷ στόματι τὸν «στατῆρα» ὅτε ἄπιστος ἦν καὶ φιλάργυρος, ἀναβεβηκέναι δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ λογικῷ ἀγκίστρῳ συνειλημμένον καὶ εὐεργετούμενον (ὑπὸ τινος αὐτὸν διδάξαντος Πέτρου τὴν ἀλήθειαν) μηκέτι ἔχειν ἐν τῷ στόματι τὸν «στατῆρα» ἀλλὰ ἀντ' ἐκείνου τὰ ἔχοντα τὴν εἰκόνα λόγια τοῦ Θεοῦ.

213. Ἡ ἀγαμία καὶ ὁ γάμος εἶναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ. — ΙΔ' 16. Ἐπεὶ «ὁ Θεὸς συνέζευξε» (Ματθ. ιθ' 6), διὰ τοῦτο χάρισμα

209. M 14, 708 A. B 12, 270, 23.
210. PJ 505, 14. B 12, 352, 5.
211. SC 162, 348, 22. B 13, 62, 22.
212. M 13, 1124 B. B 13, 196, 24.
213. M 13, 1229 A. B 13, 298, 6.

ἐστιν ἐν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ συνεζευγμένοις ὅπερ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος ἐπίσης τῷ εἶναι τὴν ἀγνὴν ἀγαμίαν χάρισμα φησι καὶ τὸν κατὰ λόγον Θεοῦ γάμον εἶναι χάρισμα, φάσκων «θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς ἑμαυτὸν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως» (Α' Κορ. ζ' 7). Οἱ δὲ ὑπὸ Θεοῦ συνεζευγμένοι καὶ φρονοῦσι καὶ ποιοῦσι τὸ «οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 25). Ὁ μὲν οὖν Σωτὴρ ἐνετείλατο, ἵν' ὅπερ «ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος» μὴ χωρίζῃ (Ματθ. ιθ' 6) ἄνθρωπος δὲ χωρίζειν βούλεται ὁ «ὁ Θεὸς συνέζευξεν», ὅτε ἀποστάς «τῆς» ὑγιούς «πίστεως» (Α' Τιμ. δ' 1), προσέχων «πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων» (Α' Τιμ. δ' 1-3) εὐ πορνεύειν μόνον ἀλλὰ καὶ «γαμεῖν» (Α' Τιμ. δ' 3), διαλύει καὶ τοὺς φθάσαντας τῇ προνοίᾳ συνεζευχθαι τοῦ Θεοῦ.

214. Συνεργός τοῦ κλέπτη. — ΙΕ' 13. Οὐ μόνος δὲ ὁ κλέπτης οὐκ εἰσελεύσεται «εἰς τὴν ζωὴν» (πρβλ. Ματθ. ιθ' 17), ἀλλὰ καὶ ὁ κοινωνὸς αὐτοῦ καὶ ὁ συντρέχων αὐτῷ.

215. Ἀκτημοσύνη. — ΙΕ' 14-15. «Οὐκ ἤρεμα καὶ ἀμισῶς ἐλέγξει βουλόμενος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸν πλούσιον ἐκεῖνον ὡς οὐκ ἀληθεύοντα ἐν τῷ εἰρηκέναι καὶ τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν» (Ματθ. ιθ' 19) ἐντολὴν τετηρηκέναι, ἔφη αὐτῷ τὸ «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς» (Ματθ. ιθ' 21). οὕτως γὰρ φανήσῃ ἀληθεύων περὶ τοῦ τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν» (Ματθ. ιθ' 19) ἐντολὴν τετηρηκέναι. 15. Ἐὰν δὲ τις τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐνορῶν ἀσθενείᾳ καὶ τῷ δυσκόλως ἂν τινα τὸ τοιοῦτον ὑπὲρ τῆς ἐν Θεῷ τελειότητος ποιῆσαι καταφρονῇ μὲν τῆς λέξεως, τράπηται δὲ ἐπ' ἀλλαγῆσας, δυσωπηθήσεται ἐκ τινῶν καὶ ἐλληνικῶν ἱστοριῶν, ἐν αἷς διὰ τὴν παρ' Ἑλλήσι σοφίαν ἱστοροῦνται τινες τὸ ἐνταῦθα τῷ πλουσίῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον πεποιηκέναι. Κράτῃ γὰρ τὸν Θηβαῖον ἐλόμενον δι' ἐλευθερίαν (τῆς ψυχῆς αὐτοῦ) καὶ παράδειγμα εὐτελοῦς βίου καὶ (ὡς φέτο) μακάριον ἑαυτὸν παραστήσαι βουλόμενον τοῖς Ἑλλήσι μηδενὸς «τοῦ κόσμου τούτου» (Α' Κορ. ζ' 31) χρῆζοντα, φασὶν ἀποδόμενον πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῷ Θηβαίῳ δῆμῳ δωρηθῆσθαι, μετὰ τοῦ εἰρηκέναι ὅτι «σήμερον ὁ Κράτης Κράτῃτα ἐλευθεροῦ» εἶπερ δὲ δι' ἐλληνικὴν σοφίαν καὶ δόγματα ἐλευθεροῦντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸ τοιοῦτον τις πεποίηκε, πῶς οὐχὶ μᾶλλον δυνατόν τὸ τοιοῦτον πράξει τινα μνώμενον δεχέσθαι Χρι-

στοῦ ἐν ἑαυτῷ τὴν τελειότητα; Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς πεισθῆναι τις βούλεται περὶ τοῦ πράγμα δυνατόν εἶναι τὸ τοιοῦτον, ἀκουσάτω τῶν ἱστορουμένων ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσι περὶ τῶν προτραπέντων ὑπὸ τῆς ἐν τοῖς ἀποστόλοις δυνάμεως πιστεύειν καὶ βιοῦν τελείως κατὰ τὸν Ἰησοῦ λόγον. Οὕτως δ' ἔχει τὰ ρήματα: «πάντες δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶχον ἅπαντα κοινὰ» ((Πράξ. β' 44) καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «αἰνοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν» (Πράξ. β' 47). Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ γέγραπται βίβλω ὅτι «τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων ἦν καρδιά καὶ ψυχὴ μία» (Πράξ. δ' 32) καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «ἤγαγε τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς ἀποστόλους» (Πράξ. δ' 36).

216. Ὁ ἐπίσκοπος νὰ προτρέπει στὴν ἀκτημοσύνη. — ΙΕ' 15. Ταῦτα δὲ ἡμῖν ὅλα εἴρηται βουλομένοις κατασκευάσει τὸ δυνατόν εἶναι, βουληθέντα τινὰ τέλειον γενέσθαι πεισθῆναι τῷ Ἰησοῦ λέγοντι «ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς» (Ματθ. ιθ' 21). Γενναίων δ' οἶμαι καὶ ἐχόντων τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν ἐπίσκοπον πάντα ἔργον ἦν προτρέψασθαι τοὺς καὶ δυναμένους καὶ πειθομένους τῇ προτροπῇ καὶ διὰ τοῦ παρέχειν ἐκ τοῦ κοινῆς αὐτοῖς τὰ ἐφόδια καὶ ἄλλους ἐπὶ τοῦτο παρακαλεῖν ἐγένετο γὰρ ἂν εἰκὼν τις τοῦ κατὰ τοὺς ἀποστόλους τῆς συμφωνίας τῶν πιστευόντων βίου.

217. Τὰ πλοῦτη μορσεῖ νὰ φέρουν τὰ «κακά». — ΙΕ' 18. Ἐνταῦθα οὖν φήσει τὸν «πολλὰ» ἔχοντα «κτήματα» (Ματθ. ιθ' 22) πλούσιον σύμβολον εἶναι τοῦ «πολλὰ» κεκτημένου φαῦλα, ἐν οἷς εἶναι δύναται καὶ ἡ φιλοπλουτία καὶ ἡ φιλοδοξία καὶ ἄλλα γήινα πράγματα πεπληρωκότα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ψεκτοῦ πλοῦτου. Ἐπεὶ οὖν δύναται ποτε ὁ οὕτως πλούσιος ἀπέχεσθαι μὲν τινῶν φαύλων, ὡς μοιχείας καὶ φόνου καὶ κλοπῆς καὶ ψευδομαρτυρίας, καὶ καθήκοντα δὲ ἀποδιδόναι πρὸς γονεῖς μετὰ τινος τιμῆς, εἶναι δὲ τις καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τὸν «πλησίον» (Ματθ. ιθ' 19), οὐ μὴν καὶ «τέλειος» (Ματθ. ιθ' 21), συμβολικῶς τῷ τοιοῦτῳ προστάσει ὁ Σωτὴρ ἀποδόσθαι τὰ μοχθηρὰ «ὑπάρχοντα» (Ματθ. ιθ' 21) πάντα καὶ ὡς περὶ παραδοῦναι αὐτὰ ταῖς ἐνεργητικαῖς αὐτὰ δυνάμεσι πτωχεύουσαις παντὸς καλοῦ καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑφισταμέναι τὴν ἀπειλήν, κατὰ τὸ γεγραμμένον «πτωχοὶ δὲ οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν» (Παροιμ. ιγ' 8) ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι σφόδρα βίαιος εἶναι δόξει ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις, λύουσα μὲν οὐκ ἀγεννῶς τὰ περὶ τελειότητος ἠπορημένα, οὐ πάνυ δὲ πείθουσά πως τὸ ἀποθέμενόν

214. M 13, 1288 C. B 13, 352, 18.

215. M 13, 1206 A. B 13, 358, 23.

216. M 13, 1297 C. B 13, 362, 13.

217. M 13, 1304 B. B 13, 366, 25.

τινα νοεῖσθαι τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπὸ κακίας ἀποδόσθαι ὑπαρξίν καὶ δοῦναι «πτωχοῖς» (Ματθ. ιθ' 21).

218. Ἡ ψυχολογία τοῦ πλουσίου. — *IE' 19.* Ἐξῆς δὲ τούτοις λέγεται ὅτι ἀκούσας δὲ τὸν λόγον ὁ νεανίσκος ἀπῆλθε λυπούμενος ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλὰ (Ματθ. ιθ' 22). Καὶ ὅψι γε ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, τίνα τρόπον δυσασποσπάτως ἔχομεν τοῦ φρονεῖν τὸν πλοῦτον ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὴν κάτω δόξαν. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον θέλομεν, ἐπεὶ ἀγαπῶμεν τὴν ἐπιθυμίαν, τυχεῖν τῶν καὶ φαύλως ἐπιθυμουμένων ἢ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπιθυμίας, καὶ μᾶλλον μὴ περιπεσεῖν οἷς φανταζόμεθα φοβεροῖς ἢ περ ἀποθέσθαι τὸν ἐχθρὸν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ φόβον.

219. Ὁ πλούσιος μοιάζει μὲ τὴν «καμήλα». — *IE' 20.* Οὐκ εἶπε μὲν γὰρ ὅτι «πλούσιος» οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ περ εἰ τὸ τοιοῦτον εἰρήκει, ἀποκεκλείκει ἂν πάντως τὸν πλοῦτον ἀπὸ τῆς «τῶν οὐρανῶν» βασιλείας. Φησὶ δὲ ὅτι «πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται» (πρβλ. Ματθ. ιθ' 23) τὸ χαλεπὸν μὲν πρὸς σωτηρίαν τοῦ πλουσίου παριστάς οὐ μὴν τὸ ἀδύνατον, ὅπερ ἐπὶ μὲν τοῦ ρητοῦ αὐτόθεν λόγον ἔχειν φαίνεται, δυναμένων πλουσίων μετὰ δυσκολίας ἀντιστῆναι τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς ἀμαρτίαις καὶ μὴ πάντῃ ὑπ' αὐτῶν ἄλῳναι. Εἰ δὲ τροπολογούμενος ὁ «πλούσιος» παραλαμβάνοιτο, ἐν ἡ παραβολῇ ὁ μὲν «πλούσιος» παραβάλλεται «καμήλῳ», οὐ διὰ τὸ ἀκάθαρτον τοῦ ζώου μόνον ὡς ὁ νόμος ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὄλην αὐτοῦ σχολιότητα, ἢ δὲ «τῶν οὐρανῶν» βασιλεία «τρυμαλιᾶ ραφίδος», εἰς παράστασιν τοῦ πᾶν «στενῆν» εἶναι καὶ εἰς ὑπερβολὴν «τεθλιμμένην» (πρβλ. Ματθ. ζ' 14) τὴν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἴσοδον τῷ ἑκατέρῳ πλουσίῳ. Δηλοῖ δ' ὅτι ὡς αὐτόθεν μὲν ἀδύνατον τὴν «καμήλον» δια τρυμαλιᾶς ραφίδος εἰσελθεῖν (Ματθ. ιθ' 24), δυνατὸν δὲ ὅσον πρὸς τὸν Θεόν, οὕτως καὶ τὸν «πλούσιον» ὅσον πρὸς αὐτὸν ἀδύνατον «εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν» (Ματθ. ιθ' 24). Τῷ δὲ «ἀδυνατῶν» εἶναι τῷ «Θεῷ πάντα» (Ματθ. ιθ' 26) καὶ τὸ τοιοῦτον αὐτῷ δυνατὸν ἐστίν, ἀφάρτῳ δυνάμει ἢ τὴν παχύτητα τοῦ φαύλου λεπτόνουντι ἢ τὴν στενότητα τῆς εἰσόδου χωρητὴν αὐτῷ ποιοῦντι. Εἰ δὲ ἐμφαίνει ταῦτα καὶ πρῆσι τῆσι τελικὰ τίνα μυστήρια καὶ ἐπὶ τι τέλος ἄγοντα διὰ τινῶν ὁδῶν Θεῷ μόνῳ δυνατῶν ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω.

220. Δούλοι καὶ πτωχοί. — *IST' 8.* Καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος τοῖς κύριοις περὶ τῶν οἰκετῶν ἐντολὴν δίδωσι λέγων «Οἱ κύριοι,

218. M 13, 1308 A. B 13, 369, 28.
219. M 13, 1309 A. B 13, 371, 17. 374, 33.
220. M 13, 1303 B. B 14, 40, 8.

τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανῷ» (Κολ. δ' 1) διδάσκει δὲ καὶ ἀνιέναι τὴν ἀπειλὴν τοῦ δεσπότας κατὰ τῶν οἰκετῶν. Ἔστι δὲ τινὰς ἰδεῖν ἐπισκόπους ὡμῶς ἀπειλοῦντας, ὅτε μὲν προφάσει ἀμαρτίας, ὅτε δὲ τῷ καταφρονεῖν τῶν πτωχῶν, παρὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον ἐν ᾧ λέλεκται «δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν» μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύομεν» (Γαλ. β' 9-10), καὶ πάλιν τὴν πρὸς τοὺς ὑποχειρίους ἰσότητα μήτε ἐννοοῦντας μήτε φανταζομένους ὅτι καθήκει ἀτυφίαν καὶ ἰσότητα μάλιστα χριστιανοῖς ἐμπολιτεύεσθαι, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τοῖς ὑπεροχῆν τίνα ὀνόματος ἐκκλησιαστικοῦ φοροῦσι.

221. Οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες. — *IST' 8.* «Οἱ ἄρχοντες» οὖν «τῶν» μὲν «ἔθνῶν κατακυριευέτωσαν αὐτῶν» (πρβλ. Ματθ. κ' 25), τῆς δὲ Ἐκκλησίας δουλευέτωσαν αὐτῆ... Παιδεύομεθα δὲ καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀποδέχεσθαι κολακείας μηδὲ ἠδέως καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' οἷς ἂν δόξωμεν εὐ τινὰς πεποικημένοι, εὐεργέται (Λουκ. κβ' 25).

222. «Τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ». — *IZ' 28.* Ὁ μὲν ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν τροπολογίᾳ καλεῖται Καῖσαρ ὁ δὲ πάντων τῶν αἰῶνων βασιλεὺς ἐν οὐδενὶ συμβόλῳ τυγχάνων Θεὸς πανταχοῦ ὀνομάζεται. Ἐπεὶ τοίνυν ἔχομεν τίνα τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, τουτέστι τὰ κατὰ κακίαν, καὶ οὐ πρότερον δυνάμεθα ἀποδιδόναι «τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» ἐὰν μὴ ἀποδώμεν, ἀποθέμενοι πάντα τὰ τῆς κακίας, τῷ «Καίσαρι τὰ τοῦ Καίσαρος», διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐπιδειχθέντος τοῦ νομίσματος, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνης φησὶν «ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Ματθ. κβ' 21).

Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον. Ἀποσπάσματα.

223. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγάπης τῶν ἐχθρῶν. — Ἀπόσπασμα 110. Ματθ. ε' 46-48. Τὸ δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπᾶν δι' αὐτὸ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ἐστὶ καλὸν καὶ τέλειον καὶ οὐ δι' ἄλλο τι.

224. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεημοσύνης. — 113. Ματθ. στ' 1-2. Ἐν ἄλλοις ἀντιγράφοις «τὴν δικαιοσύνην» φησὶ σκοπὸν δὲ τῆς ἐλεημοσύνης προτίθησιν ἡμῖν τὴν «παρὰ» Θεῷ δόξαν, οὐ τὴν παρὰ ἀνθρώποις. Οἷς γὰρ τις ἀρέσκειν βούλεται, παρὰ τούτων «μισθὸν»

221. M 13, 1306 A. B 14, 41, 17.
222. M 13, 1557 B. B 14 188, 28.
223. WM 60. B 14, 267, 4. 224. WM 61. B 14, 267, 15.

ἔχει τὸν ἔπαινον. Οὐ μὴν ὁ θεαθεὶς ἤδη «πρὸς τὸ θεαθῆναι» πεποιή-
κεν, ἀλλ' ὁ θεωρησῆσαι βουλόμενος καὶ τοῦτο ποιῶν.

225. Μέριμνα — 133. *Μαθ. στ' 34*. Ὑπερβολικῶς ἀποκό-
πτειν ἡμᾶς θέλων ὁ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων μηδὲ
τὴν «κύριον» μεριμνᾶν ἐδίδασκεν.

226. Εἶδη ἐλεημοσύνης. — 519. *Μαθ. κε' 42-43*. Τριχῶς
γὰρ ἔστιν ἡ ἐλεημοσύνη, διὰ τε ψυχῆς διὰ τε σώματος καὶ τῶν
ἐκτὸς ἐπιτελουμένη.

Εἰς τοὺς Ψαλμούς.

227. Ποιοὶ οἱ φτωχοὶ τοῦ Θεοῦ; — *Ψαλ. σα' 2*. Οὐ πάντες
οἱ πτωχοὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἀλλ' οἱ διὰ τὸ παρῆναι τῷ Ἰησοῦ μα-
καρίζομενο ὑπ' αὐτοῦ.

Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν. Ἀποσπάσματα.

228. Χαρακτηριστικὰ τοῦ πλοῦσιον. — Ἀπόσπασμα 86.
Λουκ. ιστ' 19. Ἀλλὰ ὅρα πῶς τοῦ πλοῦσιου τὰ χαρακτηριστικὰ τί-
θησιν ὁ πάντων Σωτὴρ ἰδιώματα «καὶ ἐνεδιδύσκετο» γὰρ, φησὶν,
«πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς»
καὶ οὐδὲ τὸ κύριον αὐτοῦ τίθησιν ἔνομα, ἀλλ' «ἀνθρωπὸς τις ἦν»,
φησὶν, ἔν' ἐν τῷ κοινῷ μὲν φέρη τὸ ἀδελφον, ἐν τῷ ἀδελφῷ δὲ τὸ
κοινὸν εἰσάγη καθυβριζόμενον.

Εἰς Ἰώβ.

229. Χήρα καὶ ὄρφανό. — *Κεφάλ. ΚΒ'*. «Χήρας δὲ ἐξαπέ-
στεilas κενᾶς». Προσέχωμεν ἐὰν χήρα ἡμῶν εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰ-
κίαν, μήποτε κενὴν αὐτὴν ἐξαποστείλωμεν. Κατὰ δύναμιν ἕκαστος
πρὸς ὃ ἔχει πληρωσάτω τὸν κόλπον τῆς χήρας. «Ὀρφανούς δὲ
ἐκάκωσας» (Ἰώβ κβ' 9). Οὐδένα μὲν δεῖ κακοῦν, ἐξαιρέτως δὲ
χρὴ φείδασθαι τῶν ὀρφανῶν. Περὶ γὰρ τῶν ἀβοηθήτων ψυχῶν
πολεμεῖν ὁ Θεὸς ἐντεταίλατο. Μᾶλλον δὲ παρὰ τοὺς ἄλλους ἀν-
θρώπους, πτωχοὶ, χῆραι, ὄρφανοὶ δεόνται βοηθείας.

225. WM 67. B 14, 271, 23.

227. M 12, 1824 A. B 15, 65, 27.

229. M 14, 84 A. B 15, 230, 37.

226. WM 213. B 14, 380, 16.

228. RL 270, στ. 6. B 15, 93, 16.

Εἰς τοὺς Ψαλμούς.

230. Ἡ αἰτία τῆς ἐργασίας. — *Ψαλ. β' 11*. Καὶ οὐ μόνος ὁ
φόβος αἰτίος τοῦ δουλεύειν τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ ἀγάπη. Διὰ τῆς
ἀγάπης γοῦν ὁ Ἀπόστολος διδάσκει δουλεύειν ἡμᾶς ἀλλήλοις.
Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν γέγονεν ἐν μέσῳ τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ οὐχ ὡς ἀνακαίμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν, δουλεύων
καὶ νίπτων τοὺς πόδας αὐτῶν. Καὶ οὐδέποτε ταῦτα γόβῳ θεμιτὸν
αὐτὸν πεποιηθῆναι σαφές γάρ, ὅτι ἀγάπη τελεία ταῦτα αὐτῷ πέ-
πρακται.

231. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ φτωχός. — *ι' 4*. «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ
[τοῦ Κυρίου] εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσι, τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξε-
τάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», κ.τ.έ. Οἰκεῖ Θεὸς ἐν ἀγία καὶ οὐ-
ρανίῳ νοήσει, οὐρανίως βασιλεύων καὶ θεϊκῶς. Αἱ δὲ ἐποπτικαὶ
αὐτοῦ δυνάμεις φρουροῦσι τὸν πένητα. Ὡς ἀγαθὸς δὲ βλεφάροις
ἐξετάζει τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' οὐκ ὀφθαλμοῖς, ὡς ἂν μὴ παρατηρού-
μενος αὐτῶν πάντα τὰ ἀμαρτήματα τοῦτο γὰρ ἀνθρώποις ἀφύ-
ρητον. Ὄφθαλμοῖς δὲ βλέπει τὸν πένητα, δαφιλή τὴν εὐεργεσίαν
ποιούμενος, κἂν εἰς ὁ πένης ὑπάρχη.

232. Χαρακτηρισμὸς ἐλεημοσύνης. — *να' 10*. «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ
ἐλαία κατάκαρπος». Ἐλαία δὲ κατακάρπω ὁμοιοῖ ἑαυτὸν, ἐπειδὴ
ἐλεημοσύνης ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ, ἀκολούθως εἶποντο αἱ λοιπαὶ
ἀρεταί.

233. Τὸ ἔλεος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ. — *ρη' 156*. Ἔλεος
ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἔλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρ-
κα.

234. Τὸ «λάδι τοῦ ἁμαρτωλοῦ». — *ρμ' 5*. «Ἐλαιον» λέγει
«ἁμαρτωλοῦ» τὴν εὐποιαν, τὴν μὴ διὰ γνῶσιν Θεοῦ γενομένην,
ἀλλὰ διὰ δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ τὸ σαλ-
πίζειν τὸν τὴν ἐλεημοσύνην ποιοῦντα.

Εἰς Παροιμίας.

235. Ἀποτελέσματα ἔχθρας. — *Κεφάλ. Γ'*. Ἡ πρὸς τὸν
πλησίον ἔχθρα ἀπαργάζεται τινα κακόν, οὐ μόνον σωματικόν, ἀλ-
λὰ καὶ ψυχικόν.

230. M 12, 1113 D. B 15, 273, 3.

231. M 12, 1197 C. B 15, 317, 17.

232. M 12, 1460 A. B 16, 31, 27.

233. M 12, 1621 C. B 16, 123, 15.

234. M 12, 1665 B. B 16, 146, 35.

235. M 17, 169 C. B 16, 186, 15.

236. Πλούσιος και φτωχός.—ΚΒ'. Συναντῶσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν πλούσιος διὰ τῶν ἐλεημοσυνῶν καθαιρῶν τὸν θυμὸν, και κτώμενος τὴν ἀγάπην· ὁ δέ, διὰ τῆς πενίας τὸ ταπεινοφρονεῖν διδασκόμενος· τὸν μὲν γὰρ, θέλει παιδεύεσθαι· τὸν δέ, μεταδιδόναι· ὥστε τὸν μὲν εὐχάριστον εἶναι, τὸν δὲ ἐλεήμονα.

237. Ἡ «ἰλαρότητα» τοῦ ἐλεήμονα. — ΚΒ'. Τὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἰλαρὸν ἄνδρα, και ἐν ἐλεημοσύναις δότην, ἀγαπᾷ ὁ Θεός· καθὼς και ὁ Παῦλος φησιν· «Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι» (Ρωμ. ιβ' 8).

Ἐπιφθέγματα.

238. Φροντίδα γιὰ τοὺς μάρτυρες πού 'ναι στὴ φυλακή. — Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, 6, 3, 3-5. Ἔτος δ' ἦγεν [ὁ Ὀριγένης] ὀκτωκαιδέκατον καθ' ὃ τοῦ τῆς κατηχήσεως προσέτη διδασκαλείου· ἐν ᾧ και προκόπτει ἐπὶ τῶν κατὰ Ἀκύλαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγούμενον διωγμῶν, ὅτε και μάλιστα διαβόητον ἐκτίσασατο παρὰ πᾶσιν τοῖς ἀπὸ τῆς πίστεως ὀρμουμένοις ὄνομα δι' ἣν ἐνεδείκνυτο πρὸς ἅπαντας τοὺς ἁγίους ἀγνώτῳ τε και γνωρίμους μάρτυρας δεξιάσιν τε και προθυμίαν. Οὐ μόνον γὰρ ἐν δεσμοῖς τυγχάνουσιν, οὐδὲ μέχρις ὀσιότητος ἀποφάσεως ἀνακρινόμενοι συνῆν, ἀλλὰ και μετὰ ταύτην ἀπαγομένοις τὴν ἐπὶ θανάτῳ τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν, πολλῇ τῇ παρρησίᾳ χρώμενος και ὀμόσε τοῖς κινδύνους χωρῶν· ὥστε ἤδη αὐτὸν προσιόντα θαρσαλέως και τοὺς μάρτυρας μετὰ πολλῆς παρρησίας φιλήματι προσαγορεύοντα πολέμικαις ἐπιμανεῖς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν ἐθνῶν δῆμος μικροῦ δεῖν κατέλευσεν, εἰ μὴ τῆς θείας δεξιᾶς βοηθοῦ καθάπαξ τυγχάνων παραδόξως διεδίδρασκεν, ἢ δ' αὐτῇ θείᾳ και οὐράνιῳ χάρις ἄλλοτε πάλιν και πάλιν και οὐδ' ἔστιν ὀσάκις εἰπεῖν, τῆς ἁγῆν περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγον προθυμίας τε ἐπιβουλεύμενον αὐτὸν διεφύλαττεν.

Ἐδαμαντιῦ Διάλογος (Ἐμφιβαλλόμενος).

239. Γιὰ τοὺς ἐχθρούς. — Μέρος 1. Ἐχθρούς ἀγαπᾶν προσέταξε, και ὁ νόμος ἐχθρούς μὴ ἀμύνεσθαι προσέταξεν, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι βόδς ἢ ὄνου παρορᾶν κελεύει.

240. Γιὰ εἰρήνην. — 1. Ὡσπερ οὖν ἐν τῷ νόμῳ ὁ φόβος ἐκώλυσε τὴν μάχην, οὕτω και ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν αὐτὸν τρόπον

236. M 17, 217 A. B 16, 211, 7.
237. M 17, 217 C. B 16, 211, 25.
238. M 20, 528 A. B 19, 351, 32.
239. M 11, 1737 C. B 17, 64, 7.
240. M 11, 1741 A. B 17, 65, 25.

κεκώλυται μὴ διὰ τὸ ἐλάχιστον ράπισμα ἀντιλέγειν και μνησικακεῖν, ἀλλ' εἰκεν και πείθεσθαι. Ταῦτα τοίνυν ἔστι φόβος και ἐπιείκεια, ἀμφοτέρω εἰρήνης κατασκευαστικά.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (ἁγιος † 264±)

Πρὸς Βασιλειάδην.

241. Γυναῖκες ἐμμηνορροούσες. — Κανὼν (παράγρα) 2. Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν, εἰ προσῆκεν αὐτάς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν ναὸν εἰσιέναι τοῦ Θεοῦ, περιττὸν και τὸ πυνθάνεσθαι νομίζω. Οὐδὲ γὰρ αὐτάς, οἶμαι, πιστάς οὖσας, και εὐλαβεῖς, τολμήσειν οὕτω διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος και τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. Οὐδὲ γὰρ ἢ τὴν δωδεκαετῆ ρύσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἴασιν ἐθίγεν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνου τοῦ κρασπέδου. Προσεύχεσθαι μὲν γὰρ ὅπως ἂν ἔχη τις, και ὡς ἂν διὰ κητῆται μεμνήσθαι τοῦ Δεσπότου, και δεῖσθαι βοηθείας τυχεῖν, ἀνεπίφθορον. Εἰς δὲ τὰ ἁγία τῶν ἁγίων, ὁ μὴ πάντῃ καθαρὸς και ψυχῇ και σώματι, προσιέναι κωλυθήσεται.

242. Σχέσεις τῶν συζύγων. — 3. Αὐτάρκεις δὲ και οἱ γεγαμηκότες ἐαυτῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. Ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι προσῆκεν ἀλλήλων ἀέκ συμφώνου πρὸς καιρὸν ἵνα σχολάσῃ τῇ προσευχῇ και πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὦσιν» (Α' Κορ. ζ' 5), ἀκηκόασι Παύλου γράφοντος.

Ἐλεγχοσ και Ἐπολογία.

243. Ἐναρχία ἢ πολναρχία. — Ἐναρχία μᾶλλον και σῳάσις ἢ ἔξ ἰσοτιμίας ἀντιπαρεξαγομένη πολναρχία.

Ἐπιστολαί.

244. Περιποιήσεις σὲ ἄπιστους μὲ λοιμώδεις ἀρρώστιας. — Εὐσεβίου Καισαρείας, Ἐκκλ. Ἱστορία, 7, 21. Νῦν μὲν γε θρήνοι πάντα, και πενθοῦσι πάντες, και περιηχοῦσιν οἰμωγαί τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων και τῶν ἀποθησκόντων ὀσημέραι

241. M 10, 1281 A. B 17, 222, 38.
242. M 10, 1284 D. B 17, 233, 8.
243. Δ 185, 8. B 17, 242, 38.
244. M 20, 688 A. B 20, 26, 30.

[ἐκ τῆς ἐνσηφάσης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λοιμικῆς νόσου]. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτως καὶ νῦν «ἐγενήθη κραυγὴ μεγάλη. Οὐ γὰρ ἐστὶν οἰκία ἐν ἣ οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς» (Ἐξόδ. ιβ' 30)· καὶ ὄφελόν γε εἰς πολλά μὲν γὰρ καὶ δεινὰ καὶ τὰ πρὸ τούτου συμβεβηκότα. Πρῶτον μὲν ἡμᾶς ἤλασαν, καὶ μόνοι πρὸς πάντων διωκόμενοι καὶ θανατούμενοι, ἐορτάσαμεν καὶ τότε [τὸ Πάσχα], καὶ πᾶς ὁ τῆς καθ' ἕκαστον θλίψεως τόπος, πανηγυρικὸν ἡμῖν γέγονε χωρίον, ἀγρός, ἐρημία, ναῦς, πανδοχεῖον, δεσμωτήριον, παιδροτάτην δὲ πασῶν ἤγαγον ἐορτὴν οἱ τέλειοι μάρτυρες εὐαγγελθέντες ἐν οὐρανῷ. Μετὰ δὲ ταῦτα, πόλεμος καὶ λιμὸς ἐπέλαβεν, ἃ τοῖς ἔθνεσι συνδιηγάκαμεν, μόνοι μὲν ὑποστάντες ὅσα ἡμῖν ἐλυμήναντο, παραπολαύσαντες δὲ καὶ ὧν ἀλλήλους εἰργάσαντό τε καὶ πεπόνθασιν, καὶ τῇ Χριστοῦ πάλιν ἐνηυφάνθημεν εἰρήνῃ, ἣν μόνοις ἡμῖν ἔδωκε. Βραχυτάτης δὲ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν τυχόντων ἀναπνοῆς, ἐπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, πρᾶγμα φόβου τε παντὸς φοβερώτερον ἐκείνοις, καὶ συμφορᾶς ἥστινος οὐν σχετικώτερον καὶ ὡς ἴδιός τις αὐτῶν ἀπήγγειλε συγγραφεύς, πρᾶγμα μόνον δὴ τῶν πάντων ἐλπίδος κρεῖσσον γενόμενον ἡμῖν δὲ οὐ τοιοῦτο μὲν, γυμνάσιον δὲ καὶ δοκίμιαν οὐδένας τῶν ἄλλων ἔλαττον. Ἀπέσχετο μὲν γὰρ οὐδὲ ἡμῶν, πολλὴ δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὰ ἔθνη... Οἱ γοῦν πλείστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς υπηρετοῦμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα, τοῦ παρ' ἑτέρων ἀναπιμπλάμενοι πάθους, καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίων, καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ρώσαντες ἑτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστήσαντες, καὶ τὸ δημῶδες ρῆμα μόνης ἀεὶ δοκοῦν φιλοφροσύνης ἔχουσιν, ἔργω δὴ τότε πληροῦντες, ἀπιόντες αὐτῶν πάντων περίψηκα. Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινούμενοι· ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον, μὴδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἀγίων ὑπταίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντες τε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ στόματα συγκλείοντες, ὁμοφοροῦντες τε καὶ διατιθέντες, προσκολλώμενοι, συμπλεκόμενοι, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγγανον τῶν ἴσων, ἀεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐσπεόμενων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δὲ γε ἔθνη πᾶν τούναντίον· καὶ νοσεῖν ἀρχομένους ἀπαθῶντο, καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλάτους κἂν ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας, καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν

καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἣν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλῖναι ρᾶδιον.

Ἀποσπάσματα.

245. «Ἐρημος καὶ ὄρφανός ἀπὸ τὸν Θεός; — 5 Πρὸς Ἀφροδίσιον, I. Τὸ ἀνεπίσκοπον καὶ ἀπρονόητον ἐγκαταλειφθῆναι ὑπὸ Θεοῦ πάντων ὀλεθριώτατον, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι μεγίστη τιμωρία αὕτη, τὸ ἔρημον καὶ ὄρφανόν γενέσθαι Θεοῦ· ὁ γὰρ ξένος τοῦ βοηθοῦ καὶ σωτήρος γενόμενος ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς καὶ τοῖς λησταῖς εὐθύς ἐστίν.

246. Ἐλεημοσύνη ἢ εὐεργεσία. — 8. Τοῦ ἔλεειν καὶ εὐεργετῆιν οὔτε προτιμώτερον οὔτε φιλανθρωπώτερον ἐστὶν ἡμῖν τι ἕτερον, ἐπεὶ μὴδὲ τῷ Θεῷ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ (ὁ θαυματουργός, ἅγιος, † 270±)

Ἐπιστολὴ Κανονικὴ.

247. Βιασμός σὲ αἰχμαλώτη γυναῖκα. — Κανὼν Α'. Παράγρα. I... Καὶ τὸ τὰς αἰχμαλώτους γυναῖκας διαφθαρῆναι ἐξυβριζόντων τῶν βαρβάρων εἰς τὰ σώματα αὐτῶν. Ἄλλ' εἰ μὲν καὶ πρότερον κατέγνωσθ' ἵσως ὁ βίος πορευομένου ὀπίσω ὀφθαλμῶν τῶν ἐκπορευόντων κατὰ τὸ γεγραμμένον, δηλονότι ἡ πορνικὴ ἕξις ὑποπτὸς καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ οὐ προχείρως δεῖ ταῖς τοιαύταις κοινωνεῖν τῶν εὐχῶν. Εἰ μέντοι τις ἐν ἄκρα σωφροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἕξω πάσης ὑπονοίας ἐπιδεδειγμένη βίον τὸν πρότερον, νῦν περιπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὑβρεῖ...
248. Ὁ πλεονέκτης καὶ ληστὴς «μακροῦ ἀπ' τὴν Ἐκκλησίαν».

B' I. Δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἐστὶ δι' ἐπιστολῆς μιᾶς παραθέσθαι τὰ θεῖα γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ ληστεύειν μόνον φρικτὸν καὶ φρικτῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ ἀλλοτριῶν ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδεῖα καὶ πᾶς τοιοῦτος ἐκκλήρυκτος Ἐκκλησίας Θεοῦ. Τὸ δὲ ἐν καιρῷ τῆς καταδρομῆς, ἐν

245. Δ 254, 1. B 17, 266, 8. 246. Δ 257, 1. B 17, 267, 6.

247. M 10, 1020 A. B 17, 229, 14. PII 4, 45.

248. M 10, 1025 D. B 17, 302, 24. PII 4, 50.

τοσαύτη οίμωγῇ καὶ τοσοῦτοις θρήνοις τολμησαί τινας τὸν καιρὸν τὸν πᾶσιν ὀλεθρὸν φέροντα νομίσαι ἑαυτοῖς καιρὸν εἶναι κέρδους, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστύγων, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἐχόντων. "Ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιοῦτους ἐκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὄλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρῶτον τοὺς προσεστώτας, τοὺς μὴ ἐπιζητούντας. Ἐὰν δέ, διὰ τὴν προτέραν πλεονεξίαν τὴν ἐν τῇ εἰρήνῃ γενομένην δίκην τινύντες, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς πάλιν πρὸς τὴν πλεονεξίαν ἐκτραπῶσι τινες, κερδαίνοντες ἐξ αἵματος καὶ ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων ἢ αἰχμαλώτων, πεφονευμένων, τί ἕτερον προσδοκᾶν χρὴ ἢ ὡς ἐπαγωνιζομένους τῇ πλεονεξίᾳ, ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ;

249. Φροντίδα γιὰ ξένη περιουσία σὲ περίοδο πολέμου. — Δ' I. Εἰ δὲ ἐν εἰρήνῃ ραθυμοῦντος καὶ τρυφῶντος καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντος ἀδελφοῦ ἢ ἐχθροῦ κερδᾶναι οὐκ ἔξεστιν, πόσῳ μᾶλλον δυστυχοῦντος καὶ πολεμίου φεύγοντος, καὶ κατὰ ἀνάγκην τὰ ἴδια ἐγκαταλιπόντος;

250. Ἀπελευθέρωση αἰχμαλώτων. — ΣΤ' I. Περὶ τῶν βία κατεχόντων τοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτους. Ἀπηγγέθη δὲ τι ἡμῖν καὶ ἀπιστον ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν γεόμενον, πάντως που ὑπὸ ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μὴ εἰδῶτων μηδὲ ὄνομα Κυρίου, ὅτι ἄρα εἰς τοσοῦτόν τινες ὀμότητος καὶ ἀπανθρωπίας προεχώρησαν, ὥστε τινὰς τοὺς διαφυγόντας αἰχμαλώτους βία κατέχειν. Ἀποστείλατέ τινας εἰς τὴν χώραν, μὴ καὶ σκηπτοὶ πέσωσιν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

251. Σεβασμὸς τῆς ξένης ιδιοκτησίας. — Θ' - I'. Τοὺς δὲ ἐν τῷ πεδίῳ εὐρόντας τι, ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις καταλειφθέν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχῶσιν, ὁμοίως ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν. Ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι, καὶ ἀποδώσι, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιῶσιν. 10. Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας ἐκτὸς αἰσχροκερδείας πάσης, πληροῦν δεῖ. Μῆτε μήνυτρα, ἢ σῶστρα, ἢ εὐρητρα, ἢ ὅνοματι ταῦτα καλοῦσιν, ἀπαιτοῦντας.

Μετάφρασις εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

252. «Εἶναι δῶρο Θεοῦ, τὸ ν' ἀπολαύσεις μ' εὐχαρίστηση τοὺς κόπους σου». — Κεφ. 5. Ἄγαθόν γε μὴν ἐκεῖνο καὶ οὐκ ἀπόβλη-

249. M 10, 1033 C. B 17, 306, 26 PΠ 4, 55.
250. M 10, 1040 A. B 17, 309, 14. PΠ 4, 59.
251. M 10, 1044 D. B 17, 312, 14. PΠ 4, 64.
252. M 10, 1001 C. B 17, 320, 1.

τον Θεοῦ γὰρ ἐστὶ δῶρον, τὸ δυνηθῆναι ἀπολαῦσαι ἄνθρωπον τῶν ἑαυτοῦ καμάτων ἐν εὐφροσύνῃ, θεόδοτα, καὶ οὐκ ἄρπακτικά δεξάμενον κτήματα. Οὔτε γὰρ λύπαις οὕτως γε νοσεῖ οὔτε ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνθυμῆσαι πονηραῖς δουλεύει, συμμετρεῖται δὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον εὐποίας τοῖς πᾶσιν εὐθυμούμενος, καὶ ἀγαλλιώμενος τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾷ.

253. «Δίνε μ' ἀποχερίᾳ». — II. Κοινωνεῖν γε μὴν ἄρτου καὶ τῶν ἀναγκαίων, ἃ πρὸς τὸν βίον ἀνθρώποις, δίκαιον. Εἰ γὰρ καὶ παραυτίκα τισὶ δόξεις ἀπολλύναι, ὥσπερ ὕδατι τὸν ἄρτον παραδιδούς, ἀλλ' οὖν προϊόντος τοῦ χρόνου, οὐκ ἀνόνητός σοι φανεῖται ἡ φιλάνθρωπία. Δίδου δὲ ἀφειδῶς, καὶ μέριζε τὰ σαυτοῦ πλείοσιν· οὐ γὰρ ἐπίστασαι τί ποτε ἢ ἐπιούσα ἐποίησεν ἡμέρα.

ΑΠΟΛΛΩ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος; Δ' αἰώνας)

Ἀποφθέγματα.

254. «Εἶδες τὸν ἀδελφό σου, εἶδες Κύριο τὸν Θεό σου». — Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Ἀπολλῶ Ἀββάς 3. Ὁ αὐτὸς [ἄββας Ἀπολλῶ] εἶπεν περὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀδελφῶν, ὅτι δεῖ ἐρχομένους τοὺς ἀδελφοὺς προσκυνεῖν· οὐ γὰρ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν προσκυνούμεν. Εἶδες γὰρ, φησί, τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου· καὶ τοῦτο, φησί, παρὰ τοῦ Ἀβραάμ παρειλήφαμεν. Καὶ ὅτε δέχεσθε, πρὸς ἀνάπαυσιν παραβιάζεσθε· καὶ τοῦτο γὰρ παρὰ τοῦ Λῶι μεμαθήκαμεν παραβασαμένου τοὺς ἀγγέλους.

255. Εἰρηνοποιός. — Ἡ κατ' Ἀἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία, Κεφ. Η' Περὶ Ἀπολλῶ, παράγραφοι 30-35. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τοῦ χρόνου δύο κῶμαι πρὸς ἀλλήλας συμβάλλουσι πόλεμον ὑπὲρ ἀρουρῶν διαμαχόμεναι. Ὡς δὲ ἀπηγγέλη τῷ ἀνδρὶ, εὐθὺς κατῆι πρὸς αὐτοὺς διαλλάσσειν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην. 31. Οἱ δὲ ἐξ ἐναντίας οὐκ ἐπέθοντο, ἀλλ' ἦσαν αὐτῷ ἀντιλέγοντες ἐφ' ἐνὶ τινὶ ἀρχιλισητῇ πεποιθότες, ὡς γενναιοτάτου πρὸς πόλεμον. Ἰδὼν οὖν αὐτὸν ἀντιλέγοντα ὁ Ἀπολλῶ εἶπεν πρὸς αὐτόν «Εἰ πεισθεῖς μοι, ὦ φίλος, ἐρωτήσω μου τὸν δεσπότην ἀφεθῆναι σου τὰς ἀμαρτίας». Ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, οὐ διημέλλησεν, ἀλλὰ ρίψας τὰ ὄπλα τοῖς γόνασιν αὐτοῦ προσικέτευεν· καὶ μεσίτης εἰρήνης γενόμενος τοὺς

253. M 10, 1013 D. B 17, 325, 23.
255. F 58.

254. M 65, 136 B. F 68.

ιδίους εἰς τὰ ἴδια ἀπέστρεψεν. 32. Τῶν δὲ εἰρηνευσάντων μὲν καὶ ἀπελθόντων ὁ διαβόητος αὐτῶν πρόμαχος εἶπετο λοιπὸν τῷ ἀνδρὶ τὴν ὑπόσχεσιν φανεράν ἀπαιτῶν. Ὁν προσλαβόμενος ὁ μακάριος Ἀπολλῶ ἐν τῇ πλησίον ἐρήμῳ ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει μακροθυμεῖν, δυνατὸν εἶναι τὸν Θεὸν λέγων τοῦτο αὐτῷ παρασχεῖν. 33. Ὡς δὲ ἡ νύξ ἐπέστη, καὶ δὴ ἀμφοτέροι ἀφῶν κατ' ἑναρ ἐν οὐρανῷ ἦσαν τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ παρεστῶτες, ἐθεώρουν δὲ ἀμφοτέροι τοὺς ἀγγέλους σὺν τοῖς δικαίοις τῷ Θεῷ προσκυνούσας. Ὡς δὲ, καὶ οὗτοι πεσόντες ὁμοῦ ἐπὶ πρόσωπον προσεκύνησαν τῷ σωτῆρι, φωνὴ πρὸς αὐτοὺς ἐγένετο τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Γίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;» (Β' Κορ. στ' 14) Τί δὲ καὶ ὁ ἀνδροφόνος παρέστηκεν σὺν τῷ δικαίῳ ἀνάξιῳ ὡν τῆς τοιαύτης θεωρίας; Ἀλλὰ ἀπέλθε σύ, ὦ ἄνθρωπε· κεχάρισται γάρ σοι ὁ ὀψιγόνος οὗτος πρόσφυξ». 34. Ἀλλὰ τε πάμπολλα θαύματα ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες, ἃ οὔτε λόγος τολμᾷ φράσει οὔτε οὖς ἀκούσαι, ἔξυπνοι γενόμενοι ταῖς συνοῦσιν ἀπήγγελλον. Θαῦμα δὲ πάντας εἶχεν ἐξαισίον τὸ ἐν δράμα ἀμφοτέρων διηγουμένον. Διέμεινεν οὖν σὺν τοῖς ἀσκηταῖς ὁ οὐκέτι ἀνδροφόνος ἄχρι τῆς τελευταίας τὸν ἑαυτοῦ τρόπον διορθωσάμενος, οἷον ἀρνίον τι ἄκακον ἐκ λύκου μεταβληθεῖς. 35. Ἐπληροῦτο δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ προφητεία Ἡσαίου λέγοντος· «λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται καὶ λέων καὶ βοῦς ἅμα φάγονται ἄχυρα» (Ἡσ. ξε' 25). Ἦν γὰρ ἰδεῖν καὶ Αἰθιοπίας ἐκεῖ σὺν τοῖς μοναχοῖς ἀσχοῦντας καὶ πολλοὺς ὑπερβάλλοντας ἐν ταῖς ἀρεταῖς καὶ πεπληρωμένην ἐπ' αὐτοῖς τὴν γραφὴν λέγουσαν· «Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ» (Ψαλ. ξζ' 32).

256. *Εἰρηνοποιὸς καὶ στοὺς εἰδωλολάτρεις.* — 36-37. Ἄλλοτε δὲ ἦσαν Ἕλληνας πρὸς χριστιανούς κωμῆται διαμαχόμενοι ὑπὲρ ὀρίων αὐτῶν, πλῆθος δὲ ἦν ἑκατέρωθεν ἐνόπλων. Οἷς ἐπέστη ὁ Ἀπολλῶ εἰρηνεύσων. Ἀνθίστατο δὲ αὐτῷ ὁ τῶν Ἑλλήνων πρόμαχος δεινὸς τις καὶ ἄγριος ὢν, διαβεβαιούμενος καὶ λέγων μὴ δώσειν εἰρήνην ἄχρι θανάτου. Ὁ δὲ φησι πρὸς αὐτόν· «Καὶ δὴ γενέσθω ὑπὲρ εἰλω. Οὐδεὶς γὰρ ἕτερος ἀναιρεθήσεται πλὴν σοῦ. Ἔσται δέ σοι θανάτου οὐχ ἡ γῆ τάφος, ἀλλὰ γαστέρες θηρίων καὶ γυπῶν πλησθήσονται ἀπὸ σοῦ». 37. Καὶ δὴ ὁ λόγος εὐθὺς ἔργον ἐγένετο, οὐδενὸς ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀναιρεθέντος πλὴν τοῦ προμάχου· ὃν καὶ χώσαντες ἐν τῇ ἄμμῳ πρῶι εὐρον εἰς μέλη ἐσπαργμένον ὑπὸ γυπῶν καὶ υἰαινῶν. Οἱ δὲ ὡς εἶδον τὸ θαῦμα καὶ τὴν τοῦ λόγου ἐκβασιν πάντες τῷ σωτῆρι πιστεύσαντες προφήτην αὐτὸν ἐκήρυττον.

257. *Προσευχὴ ἀντὶ γιὰ μεγάλη φροντίδα.* — 38-41. Ἦν δὲ πρὸ τούτου ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ὄρους ὁ ἅγιος Ἀπολλῶ σὺν πέντε τισὶν ἀδελφοῖς, οἱ πρῶτοι πρὸς αὐτὸν ἐμαθητεύοντο, νεωστὶ τῆς ἐρήμου ἐληλυθότες. Ἐπῆλθεν δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν λατρείαν τῷ Θεῷ ἀποπληρώσαντες πάντα τὰ εὐρισκόμενα διαιτῶντο ἦσαν δὲ ὀλίγοι ἄρτοι ξηροὶ καὶ σύνθετα λάχανα. 39. Καὶ δὴ πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἀπολλῶ ἔφη· «Εἰ πιστοὶ ἐσμεν, ὦ τέκνα, καὶ γνήσιοι τοῦ Χριστοῦ παῖδες, αἰτησάσθω ἕκαστος ἡμῶν παρὰ Θεοῦ ὁ καταθύμιον ἔχει πρὸς τὴν μετάληψιν». 40. Οἱ δὲ ὡς αὐτῷ τὸ πᾶν ἐπέστρεψαν ἀναξίους ἑαυτοὺς ἠγαύμενοι ταύτης τῆς χάριτος, φαιδρῶ προσώπῳ προσευξαμένου αὐτοῦ καὶ πάντων τὸ «ἀμήν» εἰρηκότων εὐθὺς ἐπέστησαν τῷ σπηλαίῳ νυκτὸς τινες ἄνδρες ἄγνωστοι παντελῶς καὶ πόρρωθεν ἑαυτοὺς ἦκειν φάσκοντες πάντα φέροντες ὅσα οὐδὲ εἰς ἀκοὴν αὐτῶν ἐληλύθει καὶ ὅσα ἐν Αἰγύπτῳ οὐ γίνονται, καρποὺς παντοδαποὺς παραδείσου, σισαφυλάς καὶ ροὰς καὶ σῦκα καὶ κάρυα παρὰ καιρὸν ἅπαντα εὐρημένα, καὶ μελικήριά τινα καὶ γάλακτος νεοροῦ στάμνον καὶ νικολάους παμμεγέθεις, ἄρτους τε καθαρούς καὶ θερμούς ἐκ ξένης χώρας αὐτοῖς κομιζομένους. 41. Οἱ δὲ κομίσαντες αὐτὰ ἄνδρες ἐπιδόντες μόνον ὡς παρὰ τινος μεγάλου ἀνδρὸς καὶ πλουσίου ἀποσταλέντα εὐθὺς μετὰ σπουδῆς ἀνεχώρησαν. Μεταλαβόντες δὲ τῶν ἐδωδῶν ἄχρι πεντηκοστῆς ἐξ αὐτῶν ἐπηρέεσθησαν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοὺς καὶ λέγειν ὅτι· «Ἀληθῶς ταῦτα παρὰ Θεοῦ ἀπεστάλησαν».

258. *Χορτασμός σὲ μεγάλη πείνα.* — 44-47. Καὶ γὰρ λιμοῦ ποτε οὐ πρὸ πολλοῦ τινος χρόνου κατὰ τὴν Θηβαίδα γενόμενου ἀκούσαντες οἱ προσοικούντες τοὺς τόπους λαοὶ ὅτιπερ οἱ περὶ αὐτὸν μοναχοὶ πολλὰκις ἐξ ἀμηχάνων ἐτρέφοντο παρήσαν ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτὸν σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις εὐλογίας ἅμα καὶ τροφήν αἰτοῦντες. Ὁ δὲ μηδὲν δεδιὼς μήποτε λείψη τι τῶν βρωμάτων ἐδίδου πᾶσι τοῖς ἐρχομένοις ἐκάστῳ τὸ αὐτάρκες ἡμέριον. 45. Ὑπολειφθέντων δὲ τριῶν σπυρίδων μεγάλων μόνων μετὰ τῶν ἄρτων καὶ τοῦ λιμοῦ ἐπικρατοῦντος προστάσσει εἰς μέσον φέρεσθαι τὰς σπυρίδας ἃς οἱ μοναχοὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐσθίειν ἐμελλον, καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ὄχλων εἶπεν· «Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ Κυρίου πληθύναι ταῦτα;» καὶ «τάδε λέγει» τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον «οὐ μὴ ἐκλείψῃ» (πρβλ. Γ' Βασ. ιζ' 14) ἄρτους ἐκ τῶν σπυρίδων τούτων ἄχρις ἂν κορεσθῶμεν ἅπαντες τοῦ νέου σίτου». 46. Καὶ διεβεβαίωσαντο πάντες οἱ παραγενόμενοι τότε τετράμηνον πᾶσιν ἐπαρκέσαι τοὺς ἄρτους. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἐλαίου καὶ σίτου πεποιήκειν, ὡς παρεῖναι τὸν σατανᾶν

καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· «Μὴ Ἡλίας εἶ σύ, ἢ ἕτερος τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὅτι ταῦτα τολμᾷς;» 47. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· «Τί γάρ; οὐκ ἄνθρωποι ἦσαν οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ ἀπόστολοι οἱ τοιαῦτα ποιεῖν ἡμῖν παραδώσαντες; ἢ τότε μὲν παρῆν ὁ Θεός, νῦν δὲ ἀπεδήμησεν; Δύναται ὁ Θεὸς ἀεὶ ποιεῖν ταῦτα, ἀκαὶ οὐκ ἀδυνατεῖ αὐτῷ» (Λουκ. α' 37). Εἰ οὖν ὁ Θεὸς ἀγαθός, σὺ διὰ τί πονηρός; Τί γάρ οὐ δεῖ λέγειν καὶ ἡμεῖς ἐωράκαμεν, ὅτι μεστὰς σπυρίδας εἰσήγον ἐν ταῖς τραπέζαις τῶν ἀδελφῶν οἱ τοὺς ἄρτους εἰσφέροντες καὶ ἐσθιόντων πεντακοσίων ἀδελφῶν ἄχρι κόρου μεστὰς πάλιν αὐτὰς ἀπελάμβανον;

259. Κοινωνία — 55-56. Πολλὰ δὲ περὶ ἀσκήσεως καὶ πολιτείας ἡμῖν διαλεχθεὶς καταμόνας. 56. Καὶ ὅτι· «Δεῖ, εἰ δυνατόν, τοὺς μοναχοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ κοινωνεῖν. Ὁ γὰρ μακρύνων ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων μακρύνεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῶν τὸν Σωτῆρα συνεχῶς ὑποδέχεται. Ἡ γὰρ σωτήριος φωνὴ φησιν· «ὁ ἐσθίων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα μένει ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ...» (Ἰωάν. σι' 56).

ΗΛΙΑΣ ΑΒΒΑΣ (Δ' αἰώνας)

Ἀποφθέγματα.

260. Ἀγάπη καὶ ὑπερηφάνεια. — Παλλαδίου Ἐλεν, Ἀποφθέγματα, Ἡλίας Ἀββάς 3. Εἶπεν ὁ Ἀββάς Ἡλίας ὁ τῆς διακονίας. Τί ἰσχύει ἀμαρτία, ὅπου ἐστὶ μετάνοια; Καὶ τί ὠφελεῖ ἀγάπη, ἐνθα ἐστὶν ὑπερηφάνια;

261. Ἀκτημοσύνη ἢ πλεονεξία. — Ἰωάννου Μόσχου, Λειμών, 52. Ὁ δὲ γέρον λέγει τῷ ἀδελφῷ ὅτι· Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν Πατέρων ἡμῶν ἠγαπῶντο αἱ τρεῖς ἀρεταί, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ πραότης, καὶ ἡ ἐγκράτεια· νῦν δὲ κρατεῖ εἰς τοὺς μοναχοὺς ἡ πλεονεξία, καὶ ἡ γαστριμαργία, καὶ ἡ θρασύτης. «Ο,τι θέλης κράτησον.

ΠΑΜΒΩ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος, † Δ' αἰώνας)

Ἀποφθέγματα.

262. Ἡ δωρεὰ γιὰ τὸν Θεὸν ἢ γιὰ τὸν ἄνθρωπον; — Παλλαδίου Ἐλεν, Λαυσαϊκὴ ἱστορία, 10,1-5. Ὅς Παμβῶ εἶχε μὲν

259. F 68. 260. M 65, 184 B. 261. M 87 Γ', 2908 A.
262. R 2, 30, 1. BB 1, 70.

ἀνδραγαθήματα καὶ προτερήματα πλεῖστα, ἐν οἷς δὲ καὶ τοῦτο τοσοῦτον ἦν ὑπερόπτης χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὥς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος [2] Διηγείτο γάρ μοι ἡ μακαρία Μελάνιον ὅτι· Ἐν ἀρχαῖς παραγενομένη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ τῆς Ρώμης, καὶ ἀκούσασα περὶ τῆς τούτου ἀρετῆς, Ἰσιδώρου μοι τοῦ μακαρίου διηγησαμένου καὶ ὀδηγήσαντος πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ὅτι προσήνεγκα αὐτῷ ἀργενταρίαν τριακοσίων λιτρῶν ἀργυρίου, παρακαλοῦσα αὐτὸν ἐκ τῶν πραγμάτων μου μετασχεῖν. Ὁ δὲ καθεζόμενος καὶ πλέκων θαλοὺς εὐλόγησέ με φωνῇ μόνῃ καὶ εἶπεν· «Ὁ Θεὸς δῆψοι τὸν μισθόν» [3] Καὶ λέγει τῷ οἰκονόμῳ αὐτοῦ Ὁριγένει· «Δέξαι καὶ οἰκονόμησον αὐτὸ πάση τῇ κατὰ Λιβύην καὶ ταῖς νήσοις ἀδελφότητι· ταῦτα γὰρ τὰ μοναστήρια πένεται πλέον»· παραγγείλας αὐτῷ μηδενὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ δοῦναι, διὰ τὸ εὐπορωτέραν εἶναι τὴν χώραν. Ἐγὼ δέ, φησίν, ἐστῶσα καὶ ἐκδεχομένη τιμηθῆναι ἢ δοξασθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ δόσει, μηδὲν παρ' αὐτοῦ ἀκούσασα, εἶπον αὐτῷ· «Ἴνα εἰδῆς, κύριε, πόσον ἐστὶ τριακόσια λίτραι εἰσίν». [4] Ὁ δὲ μηδὲ ὄλωσ ἀνανεύσας ἀπεκρίνατό μοι· «Ἦ ἡνεγκας αὐτά, τέκνον, σταθμοῦ χρεῖαν οὐκ ἔχει. Ὁ γὰρ τὰ ἔρη σταθμίζων πολλῷ μᾶλλον ἐπίσταται τὴν ποσότητα τοῦ ἀργυρίου. Εἰ μὲν γὰρ ἐμοὶ αὐτὸ ἐδίδως, καλῶς ἔλεγες εἰ δὲ Θεῷ, τῷ τοὺς δύο ὄβολοὺς μὴ παριδόντι, σιώπα». Οὕτως ὠκονόμησε, φησίν, ὁ Κύριος ἐν τῷ εἰσελθεῖν μοι εἰς τὸ ἔρος. [5] Μετ' ὀλίγον χρόνον κοιμᾶται ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἀπύρεκτος, μὴ νοσήσας, ἀλλὰ τὴν σπυρίδα καταράπτων, ἐτῶν ὧν ἐβδομήκοντα· ὅς μεταστειλάμενός με, καὶ τοῦ τελευταίου κεντήματος πρὸς ἀπαρτισμὸν ὄντος, μέλλον ἐκλείπειν λέγει μοι· «Δέξαι ταύτην τὴν σπυρίδα ἐκ τῶν ἐμῶν χειρῶν μου, ἵνα μέμνησαί μου· ἄλλο γὰρ σοι οὐκ ἔχω τί καταλείψω». Ὅν ἐνταφιάσασα καὶ ὀθονίσις τὸ σῶμα ἐλίξασα κατέθετο· καὶ οὕτως ἀνεχώρησε τῆς ἐρήμου, ἕως θανάτου τὴν σπυρίδα ἔχουσα μεθ' ἑαυτῆς.

263. «Γιὰ νὰ μὴ σ' ἐπιβαρύνω» — 10,8. Φέρεται δὲ τοιαύτη πράξις τοῦ Παμβῶ, ὅτι Πίωρ ὁ ἀσκητὴς παραβαλὼν αὐτῷ ἴδιον ἀπήνεγκεν ἄρτον, καὶ ἐγκληθεὶς παρ' αὐτοῦ· «Τίνος ἔνεκεν τοῦτο πεποίηκας;» ἀπεκρίνατο· «Ἴνα σε μὴ βαρῆσω» φησίν. Ὅν αἰγῇ ρητῶς ἐπαίδευσεν· μετὰ χρόνον γὰρ παραβαλὼν αὐτῷ, βρέξας τὸν ἄρτον ἐβάσταζε, καὶ ἐπερωτηθεὶς εἶπεν· «Ἴνα μὴ σε βαρῆσω καὶ ἔβρεξα».

264. Δύο τρόποι τέλειος ζωῆς — 14,1-6 Ἄλλος Παήσιος καὶ Ἡσαίας οὕτω καλούμενοι, ἀδελφοὶ ὑπῆρχον πατρὸς ἐμπόρου Σπκνοδρόμου· οἵτινες τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος ἐμερίσαντο τὰ

263. R 2, 32, 9. BB 1, 74. 264. R 2, 37, 12. BB 1, 80.

υπάρχοντα ἐν ἀκινήτοις ἂ ἔσχον, ἐν μὲν νομισματίοις πεντακισχιλίοις, ἐν ἱματίοις δὲ καὶ οἰκέταις τὰ εὐρεθέντα. Οὗτοι μετ' ἀλλήλων ἐσκέψαντο καὶ συμβουλευόμενοι πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες· «Ἐπὶ ποίαν ἔλθωμεν μέθοδον τοῦ βίου, ἀδελφε; ἐὰν ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν ἣν μετήλθεν ὁ πατήρ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ἑτέροις ἔχομεν καταλείψαι τοὺς πόνους. [2] Ἴσως δὲ καὶ κινδύνους περιπεσοῦμεθα ληστρικοῖς ἢ θαλαττικοῖς. Δεῦρο τοίνυν, ἐπὶ τὸν μονήρη βίον ἔλθωμεν, ἵνα καὶ τὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν κερδήσωμεν, καὶ τὰς ψυχὰς μὴ ἀπολέσωμεν». Ἦρσεν οὖν αὐτοῖς ὁ σκοπὸς τοῦ μονήρους βίου. Εὐρέθησαν δὲ ἄλλος κατ' ἄλλο διαφωνοῦντες. Μερισάμενοι γὰρ τὰ χρήματα, τοῦ μὲν σκοποῦ εἶχοντο ἕκαστος τοῦ ἀρέσαι Θεῷ, ἐνηλλαγμένη δὲ πολιτεία. [3] Ὁ μὲν γὰρ πάντα διασκορπίσας ἀσκητηρίοις καὶ ἐκκλησίαις καὶ φυλακαῖς, τεχνίδριον μαθῶν ὄθεν τὸν ἄρτον πορίσεται, τῇ ἀσκήσει καὶ τῇ εὐχῇ προσέσχευεν. Ὁ δ' ἄλλος, μὴδὲν διασκορπίσας, ἀλλὰ ποιήσας ἑαυτῷ μοναστήριον καὶ προσλαβόμενος ἀδελφούς ὀλίγους, πάντα ξένον ἐδεξιοῦτο, πάντα ἄρρωστον, πάντα γέροντα, πάντα πένητα, κατὰ κυριακὴν καὶ σάββατον τρεῖς ἢ τέσσαρας τραπέζας ἰσῶν οὕτως αὐτοῦ κατηνάλωσε τὰ χρήματα. [4] Ἀμφοτέρων δὲ τελευτησάντων, διάφοροι μακαρισμοὶ τούτων ἐγίνοντο, ὡς ἀμφοτέρων τελειωθέντων καὶ τοῖς μὲν ἤρσεν οὗτος, τοῖς δὲ ἐκεῖνος. Φιλονεικίας οὖν ἐμπροσούτης τῇ ἀδελφότητι ἐπὶ τοῖς ἐπαίνοις, ἀπέρχονται πρὸς τὸν μακάριον Παμβῶ καὶ ἀνατίθενται αὐτῷ τὴν ἐπίκρισιν, ἀξιοῦντες μαθεῖν τὴν μείζονα πολιτείαν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· «Ἀμφοτέροι εἰσι τέλειοι· ὁ μὲν γὰρ Ἀβραμιαῖον ἐπεδείξατο ἔργον, ὁ δὲ τοῦ Ἡλία». [5] Τῶν μὲν οὖν λεγόντων· «Τῶν ποδῶν σου, πῶς δυνατὸν εἶναι αὐτοὺς ἴσους;» καὶ προτιμώντων τὸν ἀσκητὴν καὶ λεγόντων, ὅτι εὐαγγελικὸν πεποίηκε πρᾶγμα, πάντα πωλήσας καὶ δούς πτωχοῖς, καὶ καθ' ὥραν καὶ καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ νύκτα τὸν σταυρὸν βαστάζων, καὶ ἀκολουθῶν τῷ Σωτῆρι καὶ ταῖς προσευχαῖς». Τῶν δὲ ἀντιφιλονεικούντων καὶ λεγόντων ὅτι «Οὗτος τοσαῦτα ἐνεδείξατο τοῖς δεομένοις, ὡς καὶ εἰς τὰς λεωφόρους καθῆσθαι καὶ τοὺς θλιβομένους συνάγειν· καὶ οὐ μόνον τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀνέπαυσεν ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ νοσοκομῶν καὶ ἐπικουρῶν». [6] Λέγει αὐτοῖς ὁ μακάριος Παμβῶ· «Πάλιν ὑμῖν ἐρῶ· ἀμφοτέροι ἴσοι εἰσίν· ἕκαστον δὲ ὑμῶν πληροφορῶ ὅτι οὗτος, εἰ μὴ ἦσκει τοσοῦτον, ἀξίος οὐκ ἐγένετο τῆς ἐκείνου ἀγαθότητος συγκριθῆναι· ἐκεῖνος πάλιν ἀναπαύων τοὺς ξένους καὶ συνανεπαύετο, καὶ εἰ καὶ ἐδόκει τὸ ἐκ κόπου ἔχειν φορτίον, ἀλλὰ καὶ τὴν παρ' αὐτὰ εἶχεν ἀνάπαυσιν. Ἐκδέξασθε δὲ ἵνα καὶ παρὰ Θεοῦ δέξωμαι τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντες μαθήσεσθε». Ἐλθόντες οὖν μετὰ ἡμέρας πάλιν παρεκάλεσαν αὐτόν, καὶ λέγει αὐτοῖς ὡς ἐπὶ Θεοῦ· «Ἀμφοτέροις ἅμα εἶδον ἐστῶτας ἐν τῷ παραδείσῳ».

265. Καθαρὴ «συνείδηση γιὰ τὸν πλησίον σου». — Παμβῶ καὶ Ἐλεν, Ἀποφθέγματα, Παμβῶ 2. Ἀββᾶ, ἐγὼ δύο δύο νηστεύω, καὶ ζεῦγος ψωμίων ἐσθίω· ἄρα σῶζω τὴν ψυχὴν μου, ἢ πλανῶμαι; Εἶπει δὲ καὶ ἄλλος Ἀββᾶ, ἐγὼ καταλύω ἐκ τοῦ ἐργασίου μου δύο κεράτια καθ' ἡμέραν, καὶ κρατῶ μικρὰ διὰ τὴν τροφήν, τὰ δὲ ἄλλα εἰς ἀγάπην δίδωμι· ἄρα σῶζομαι ἢ ἀπόλωμαι; Εἶπεν δὲ καὶ αὐτοῖς· Καλαὶ μὲν αἱ πράξεις· ἐὰν δὲ φυλάξης τὴν συνείδησιν ἀπὸ τοῦ πλησίον σου, οὕτως σῶξῃ.

266. Ὑπακοή. — 3. Παρέβαλον ποτε τέσσαρες Σκητιῶται τῷ μεγάλῳ Παμβῶ, φοροῦντες δέρμα, καὶ ἀνήγγειλεν ἕκαστος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ. Ὁ μὲν εἰς ἐνήστευεν πολλά· ὁ δεύτερος ἀκτῆμων ἦν· καὶ ὁ τρίτος ἐκτῆσατο πολλὴν ἀγάπην· λέγουσι καὶ περὶ τοῦ τετάρτου, ὅτι εἴκοσι δύο ἔτη ἔχει ἐν ὑπακοῇ γέροντος. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἀββᾶς Παμβῶ· Λέγω ὑμῖν, ἡ ἀρετὴ τούτου μείζων ἐστίν. Ἐκαστος γὰρ ὑμῶν ἦν ἀρετὴν ἐκτῆσατο, θελήματι αὐτοῦ ἐκράτησεν· οὗτος δὲ τὸ θέλημα αὐτοῦ κόψας, ἄλλου ποιεῖ θέλημα. Τοιοῦτοι γὰρ ἄνδρες, ὁμολογηταὶ εἰσιν, ἐὰν εἰς τὸ τέλος φυλάξωσι.

267. Ἀξία ἰδιοκτησίας μοναχοῦ. — 6. Εἶπεν πάλιν, ὅτι τοιοῦτον ὁ μοναχὸς ὀφείλει φορεῖν ἱμάτιον, ὥστε βάλλειν αὐτὸ ἔξω τοῦ κελίου αὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ μὴδεὶς λάβῃ αὐτό.

268. «Ἀσκησις καὶ συνείδηση» καθαρὴ. — 11. Ἠρώτησεν ὁ πρεσβύτερος τῆς Νιτρείας, ὅπως ὀφείλουσιν οἱ ἀδελφοὶ διάγειν. Οἱ δὲ εἶπαν· Ἐν μεγάλῃ ἀσκήσει, καὶ τηροῦντες τὴν συνείδησιν ἀπὸ τοῦ πλησίον.

ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗ (ὁσία, Δ' αἰώνας)

Βίος καὶ Πολιτεία Συγκλητικῆς
(Ἀμφιβαλλόμενον Μ. Ἀθανασίου).

269. Ἡ ἀκτῆμοσύνη εἶναι «τέλειο καλό». — Παράγρα 30. Ἠρωτήθη ἡ μακαρία Συγκλητικὴ· Εἰ τέλειον ἀγαθὸν ἡ ἀκτῆμοσύνη· Ἡ δὲ εἶπε· Πάνυ τέλειον τοῖς δυναμένοις. Οἱ γὰρ ὑπομένοντες τοῦτο, θλιψίμην μὲν ἔχουσι τῇ σαρκί, τῇ δὲ ψυχῇ ἀνάπαυσιν. Ὡσπερ γὰρ τὰ στερεὰ ἱμάτια, πατοῦμενα καὶ βιαίως στρεφόμενα, πλύνεται· οὕτως καὶ ψυχὴ ἰσχυρά, διὰ τῆς ἐκουσίου πενίας, ἐπὶ πλεον κρανύνεται.

270. Ἐξάσκηση γι' ἀκτημοσύνη. — 30-35. Φαίτη οὖν ἂν τις, ἀγαθὸν κειμήλιον τὴν ἀκτημοσύνην τῷ ἀνδρείῳ φρονήματι καὶ γὰρ τῷ πρακτικῶν ἀμαρτημάτων χαλινὸς τυγχάνει. 31. Δεῖ δὲ πρῶτον ἐγγυμασθῆναι τοῖς πόνοις· λέγω δέ, νηστεία τε καὶ χαμευνία, καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ μέρος, καὶ οὕτως ταύτην τὴν ἀρετὴν κτήσασθαι. Οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιήσαντες, ἀθρόως δὲ ἐπὶ τὴν ἀποβολὴν τῶν χρημάτων δραμόντες, ὡς ἐπίπαν μεταμέλω ἐάλωσαν. 32. Ὅργανον γὰρ τοῦ ἀπολαυστικῆς βίου τὰ χρήματα τυγχάνει. Ἄνελε οὖν πρῶτον τὴν ἑαυτοῦ τέχνην, τουτέστι τὴν γαστριμαργίαν καὶ τὸ ἀβροδίαιτον, καὶ οὕτως εὐκόλως περιτέμνειν τὴν σαυτοῦ δυνήσῃ τῶν χρημάτων ὕλην. Βαρὺ γὰρ οἶμαι, τέχνης παρούσης, ὄργανον μὴ τυγχάνειν. Ὅ γὰρ μὴ ἀποβαλὼν τὸ πρῶτον, πῶς τὸ δεύτερον ἐξῶσαι δυνήσεται; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ, πρὸς τὸν πλοῦσιον διαλεγόμενος, οὐκ ἀθρόως αὐτῷ τὴν ἀποβολὴν τῶν χρημάτων προστάσσει· ἀλλὰ προερωτᾷ αὐτόν, εἰ τὰ τοῦ νόμου πεποίηκε. Καὶ διδασκάλου γνησίου πρόσωπον ἀναδειχόμενος ὁ Κύριος ἐρωτᾷ· Εἰ τὰ στοιχεῖα ἔμαθες, εἰ τὰς συλλαβὰς παρείληφας, καὶ ἀπλῶς εἰ τῶν ὀνομάτων ἐν ἕξει γέγονας, δεῦρο λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὴν τελειοτάτην ἀνάγνωσιν· τουτέστιν «Ἵπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι» (Ματθ. ιθ' 21). Καὶ τάχα οἶμαι, ὡς εἰ μὴ τὰ ἐξετασθέντα ἦν ὑποσχόμενος πεποιηθέναι, οὐκ ἂν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀκτημοσύνην προετρέφατο. Πῶς γὰρ ἂν ἠδύνατο πρὸς ἀνάγνωσιν ὀρμῆσαι, τὴν τῶν συλλαβῶν ἀγνοῶν δύναμιν; 33. Καλὴ οὖν ἡ ἀκτημοσύνη τοῖς ἐν ἕξει τῶν καλῶν γεγενημένοις· πάντων γὰρ τῶν περιττῶν τὴν ἀποβολὴν ποιησάμενοι, πρὸς τὸν Κύριον φέρουσι τὸ νεῦμα, τὸ θεῖον ἐκεῖνο ἔδοντες λόγιον καθαρῶς, τὸ λέγον· «Οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς σέ ἐλπίζουσι· καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν τοῖς ἀγαπῶσί σε ἐν εὐκαιρίᾳ» (Ψαλ. ρμδ' 15). 34. Ἄλλως τε πάλιν μεγάλην ὠφέλειαν εἰσπράττονται· μὴ ἔχοντες γὰρ τὸν νοῦν πρὸς τὸν ἐν γῆ θησαυρόν, τὴν οὐρανῶν βασιλείαν ἀμφιέννυνται, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ὑμνωδοῦ Δαυὶδ ρῆμα ἐκτελοῦσι σαφῶς, τὸ λέγον· «Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοί» (Ψαλ. οβ' 23). Ὡςπερ γὰρ τὰ ὑποζύγια τὴν ἰδίαν ἐργασίαν ποιοῦμενα, ταῖς πρὸς τὸ ζῆν τροφαῖς μόναις ἀρκοῦνται· οὕτω καὶ οἱ τῆς ἀκτημοσύνης ἐργάται, τὴν μὲν τοῦ ἀργυρίου χρῆσιν ὡς μὴδὲν οὖσαν λογίζονται, πρὸς μόνην δὲ τὴν ἐφήμερον τροφὴν τὴν διὰ τοῦ σώματος ἐργασίαν ποιοῦνται. Οὗτοι τῆς πίστεως τὴν κρηπίδα κατέχουσι· πρὸς αὐτοὺς γὰρ εἴρηται παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μὴ μεριμνᾶν περὶ τὴν αὐρίον· καὶ ὅτι, «Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ οὐ σπαίρει, οὐδὲ θερίζει, καὶ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτὰ» (Ματθ. στ' 26). Τοῦτοις τοῖς λόγοις ἐθάρρη-

270. M 28, 1505 C. B 35, 228, 40.

σαν (Θεὸς γὰρ ὁ λαλήσας), πεπαρρησιασμένως τὸ γραφικὸν ἐκεῖνο φθέγγονται ρῆμα, τὸ λέγον· «Ἐπίστευσα, δι' ὃ ἐλάλησα.» (Ψαλ. ριε' 1). 35. Καὶ ὁ ἐχθρὸς δὲ ἐπὶ τῶν ἀκτημόνων πλέον ἠττάται· τί γὰρ βλάβη, οὐκ ἔχει. Αἱ γὰρ πλεῖσται τῶν λυπῶν καὶ τῶν πειρασμῶν ἐν ταῖς ἀφαιρέσεσι τῶν χρημάτων γίνονται. Τί γὰρ ἔχει ποιῆσαι τοῖς ἀκτημοῖσι; οὐκ ἔχει. Χωρία ἐμπρῆσαι; οὐ πάρεστιν. Ὑποζύγια φθεῖραι; ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ἔχουσι. Φιλάτοις ἀψαθαι; ἀλλὰ καὶ τούτοις μακρὰν χαίρειν εἶπον. Οὐκοῦν μεγίστη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τιμωρία καὶ πολύτιμος τῇ ψυχῇ θησαυρὸς ἡ ἀκτημοσύνη.

271. Στους ἐχθρούς. — 69. Οὐ δεῖ μισεῖν τοὺς ἐχθρούς. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος τῇ ἰδίᾳ φωνῇ τοῦτο ἡμῖν προσέταξε. Φησὶ γάρ, ὡς «Μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπάτε· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ τελῶναι ποιοῦσι» (Ματθ. ε' 46). Τὸ γὰρ καλὸν οὐ δεῖται τέχνης καὶ ἀγῶνος πρὸς θήραν· ἑαυτῷ γὰρ ἐφέλκεται τοὺς ἀγαπῶντας· τὸ δὲ φαῦλον τῆς θείας διδασκαλίας χεῖρζει πρὸς ἀπάλειψιν, καὶ κόπου πολλοῦ. Οὐ γὰρ ἀνέτων καὶ ἀμερίμων ἐστὶν ἡ βιασιλεία οὐρανῶν, ἀλλὰ βιαστῶν.

272. «Περιττὴ ἡ ἐλεημοσύνη». — 73. Τί οὖν, φησὶν, ὁ μὴ ἔχων, περὶ ἐλεημοσύνης ἀγωνίζη, καὶ αὐτὴ σοι πρόφασις τοῦ κτήσασθαι γίνεται; Κοσμικοῖς τοῦτο προστέταται. Οὐ γὰρ τοσοῦτον πρὸς τὸ τραφεῖναι τὸν πένητα ἡ ἐλεημοσύνη ὄρισται, ὅσον διὰ τὴν ἀγάπην. Ὅ γὰρ τὸν πλοῦσιον διοικῶν Θεὸς καὶ τὸν πένητα τρέφει. Περιττῶς οὖν ἡ ἐλεημοσύνη προσετάγη; Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης τοῖς μὴ εἰδόσι γίνεται. Ὡςπερ γὰρ ὑπογραμμὸς ἦν ἡ τῆς ἀκροβυστίας περιτομὴ τῆς καρδίας, οὕτως ἡ ἐλεημοσύνη τῆς ἀγάπης διδάσκαλος κατέστη. Οἷς οὖν ἡ ἀγάπη ἐκ χάριτος ἐδόθη περιττὴ ἡ ἐλεημοσύνη.

273. Ἐλεημοσύνη καὶ ἀκτημοσύνη. — 74-76. Οὐ διαβάλλουσα τὸν ἔλεον ταῦτα λέγω· ἀλλὰ τῆς ἀκτημοσύνης τὸ καθαρὸν δεικνύουσα. Μὴ γινέσθω οὖν κώλυσις τὸ ἔλαττον τοῦ μείζονος. Ἐν ὀλίγῳ τὸ μικρὸν κατώρθωσας· πάντα γὰρ ὑφ' ἐν δέδωκας πρὸς τὸ μείζον λοιπὸν ἀνάνευσον, τὴν ἀγάπην. Σταυροφόρος γὰρ τυγχάνεις. Σὺ τὴν ἐλευθέραν φωνὴν ὀφείλεις εἰπεῖν, τό, «Ἰδοὺ πάντα ἀφήκαμεν, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοί» (Ματθ. ιθ' 27). Σὺ τὴν εὐπαρρησίαστον γλῶτταν τῶν ἀποστόλων μιμήσασθαι κατηξιώθης. Φησὶ γὰρ Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ὡς «Χρυσίον καὶ ἀργύριον οὐχ ὑπάρχει μοι» (Πράξ. γ' 3). Διπλῆ μὲν ἡ γλῶττα, ἀλλὰ μὴ ὀφείλεις ἡ πίστις. 75. Καὶ ἐν τοῖς κοσμικαῖς δὲ μὴ ἀπλῶς οὐτως ἐλεημοσύνη γινέσθω. Φησὶ γάρ, ὡς «Ἐλαῖον ἁμαρτωλοῦ μὴ

271 M 28, 1528 B B 35, 240, 4.

272 M 28, 1529 C B 35, 241, 18.

273 M 28, 1529 D B 35, 241, 27.

λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου» (Ψαλ. ρμ' 5). Προσῆκει οὖν τὸν ἐλεοῦν· καὶ Ἀβραμιάϊον ἔχειν τὸ φρόνημα, καὶ ὡς ἐκεῖνος τὸ δίκαιον δικαίως πράττειν. Φιλοξενῶν γὰρ ὁ δίκαιος, μετὰ τῆς ἐστίας καὶ τὴν γνώωσιν παρέθηκεν. Ἔσθη γάρ, φησὶν, ὑπηρετῶν, μὴ βουληθεὶς τοὺς οἰκέτας συμμεριστὰς τοῦ κέρδους γενέσθαι. Ἀληθῶς οἱ τιοῦτοι μισθὸν τῆς ἐλεημοσύνης ἔξουσι, κὰν ἐν τῷ δευτέρῳ τάγματι τυγχάνωσιν. Ὁ γὰρ Κύριος, δημιουργήσας τὴν οἰκουμένην, διπλὴν ἐν αὐτῇ τῶν οἰκητόρων ἔθετο τὴν τάξιν. Τοῖς μὲν γὰρ σεμνῶς βιοῦσι διὰ τὴν παιδοποιίαν τὸν γάμον προσέταξε· τοῖς δὲ διὰ κατάρτητα βίου τὴν ἀγναίαν προσέταξε, ἰσαγγέλους αὐτοὺς ποιῶν καὶ τοῖς μὲν νόμους καὶ ἐκδικήσεις καὶ διδασκαλίας παρέδωκε τούτοις δὲ φησὶν· Ἄ' Ἐμοὶ ἐκδικήσεις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος» (Ρωμ. ιβ' 19). Ἐκεῖ φησὶν· Ἄ' Ἐργάση τὴν γῆν» (Γεν. γ' 23) καὶ ὤδε· «μὴ μεριμνήσαι τῆς αὔριου» (Ματθ. στ' 34) κελεύει. Ἐκείνοις νόμον ἔδωκεν· ἡμῖν δὲ διὰ χάριτος αὐτοφεί τὰς ἐντολάς ἐγνώρισεν. 76. Σταυρὸς ἡμῖν ἐστὶ τὸ τρόπαιον τῆς νίκης. Τὸ γὰρ ἐπάγγελμα ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἀποταγὴ βίου, μελέτη θανάτου. Ὡς περ οὖν οἱ νεκροὶ οὐκ ἐνεργοῦσι τῷ σώματι, οὕτω καὶ ἡμεῖς. Ὅσα γὰρ ἦν δι' αὐτοῦ ἐπιτελέσαι, πεποιήκαμεν ὅτε ἦμεν νήπιοι. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ὡς ἄ' Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ ἐγὼ τῷ κόσμῳ» (Γαλ. στ' 14). Τῇ ψυχῇ ζῶμεν αὐτῇ τὰς ἀρετὰς ἐπιδείξομεν· κατὰ διάνοιαν ἐλεήσωμεν· «Μακάριοι γὰρ οἱ ἐλεήμονες» (Ματθ. ε' 7) τῇ ψυχῇ. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖ λέγει, ὅτι ὁ ἐπιθυμήσας κάλλους, καὶ δίχα τῆς πράξεως, ἀμάρτυρον τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσατο, οὕτως ἐνταῦθα ἡ ἐλεημοσύνη εἴρηται, τῆς γνώμης τὴν πράξιν τελούσης, κὰν τὸ ἀργύριον ἄπεστι, τῇ μείζονι ἀξίᾳ τετιμημέθα.

274. Παντρεμένοι καὶ ἀνύπαντροι. — 77. Ὁ Κύριος τοὺς μὲν τὸν σεμνὸν γάμον ἐλομένους, ἐν τῷ τοῦ κόσμου χωρίῳ ἔθετο· τοὺς δὲ τούτων βελτίονας, ὅσοι μάλιστα δεξιὰς τετυχήκασι προαιρέσεως, ἐαυτῷ παρέστησεν εἰς λειτουργίαν.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ (ἱερομάρτυρας, † 311)

Ἄποφθέγματα.

275. Ἐμπόδια γιὰ τὸ δίκαιο. — I' 1. Οὐ δύναται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις αὐτὸ καθαρῶς τὸ δίκαιον ἐν ψυχῇ θεάσασθαι, τὰ πολλὰ τῶν λογισμῶν ἀμβλυώττουσα.

274. M 28, 1532 D. B 35, 242, 26. 275. M 136, 805 B. B 18, 196, 10.

276. «Ἡ δικαιοσύνη εἶναι τετράγωνη». — I' 3. Ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστι, πάντοθεν ἴση καὶ ὁμοία.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΑΓΚΥΡΑΣ (314)

Κανόνες.

277. Γάμος διακόνου. — Κανὼν 10. Διάκονοι, ὅσοι καθίστανται, παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτω μένειν, οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἔστρωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. Τοῦτο δὲ, εἴ τινες σιωπήσαντες, καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτω, μετὰ ταῦτα ἤλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας.

278. Ἀπαγωγή ἀρραβωνιασμένης. — 11. Τὰς μνηστευθείσας κόρας, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ ἄλλων ἀρπαγείσας, ἔδοξεν ἀποδιδόσθαι τοῖς προμνηστευσασμένοις, εἰ καὶ βίαν ὑπ' αὐτῶν πάθουεν.

279. Κτηνοβοσκία. — 16. Περὶ τῶν ἀλογευσασμένων, ἡ καὶ ἀλογεζομένων. Ὅσοι πρὶν εἰκοσαετῆς γενέσθαι ἡμαρτον, πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὑποπεσόντες, κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς. Εἴτα, ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατελέσαντες ἔτη πέντε, τότε καὶ τῆς προσφορᾶς ἐφαπτεσθῶσαν. Ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποπτώσει βίος, καὶ οὕτω τυγχανέτωσαν τῆς φιλανθρωπίας. Εἰ δὲ τινες κατακόπως ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι γεγόνασι, τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑπόπτωσιν. Ὅσοι δὲ ὑπερβάντες τὴν ἡλικίαν αὐτῆν, καὶ γυνῆκας ἔχοντες περιπεπτώκασι τῷ ἀμαρτήματι, πέντε καὶ εἴκοσι ἔτεσιν ὑποπεσόντες, κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς. Εἴτα ἐκτελέσαντες πέντε ἔτη ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν εὐχῶν, τυγχανέτωσαν τῆς προσφορᾶς. Εἰ δὲ τινες καὶ γυνῆκας ἔχοντες, καὶ ὑπερβάντες τὸν παντηχοναετῆ χρόνον ἡμαρτον, ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου τυγχανέτωσαν τῆς κοινωνίας.

280. Παράβαση ὑποσχέσεως γιὰ παρθενία. — 19. Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. Τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένους τισὶν, ὡς ἀδελφὰς ἐκωλύσαμεν.

281. Φόνος. — 22-23. Περὶ ἐκουσίῳ φόνῳ, ὑποπιπτέτωσαν μὲν, τοῦ δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιούσθωσαν. 23.

276. M 136, 805 B. B 18, 196, 12. 277. M 137, 1149 C. ΠΙ 3, 39.
278. M 137, 1152 D. ΠΙ 3, 41. 279. M 137, 1168 D. ΠΙ 3, 53.
280. M 137, 1180 D. ΠΙ 3, 60. 281. M 137, 1188 C. ΠΙ 3, 65.

Περὶ ἀκουσίων φόνων, ὁ μὲν πρότερος ὅρος ἐν ἐπιταξίᾳ κελεύει τοῦ τελείου μετασχεῖν κατὰ τοὺς ὀρισμένους βαθμούς. Ὁ δὲ δεύτερος, τὸν πενταετῆ χρόνον πληρώσει.

282. *Γάμος καὶ εὐθὺνη τῶν ἄλλων.* — 25. Μνηστευσάμενός τις κόρην, προσεφθάρῃ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπιφορῆσαι αὐτήν, ἐξημε δὲ τὴν μνηστὴν μετὰ ταῦτα, ἡ δὲ φθαρεῖσα ἀπηγγέξατο. Οἱ συνειδότες ἐκελεύσθησαν ἐν δεκαετίᾳ δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας, κατὰ τοὺς ὀρισμένους βαθμούς.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ (315;)

Κανόνες.

283. *Παράνομοι γάμοι.* — *Κανὼν 2.* Γυνὴ ἐὰν γήμηται δῶ ἀδελφοῦς, ἐξωθεῖσθω μέχρι θανάτου, πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, εἰπούσα ὡς, ὑγιάνασα, λύση τὸν γάμον, ἔξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιοῦτῳ γάμῳ οὐσα, ἢ ὁ ἀνὴρ, δυσχερῆς τῷ μείναντι ἢ μετάνοια.

284. *Δεύτερος καὶ τρίτος γάμος.* — 2. Περὶ τῶν πλείστοις γάμοις περιπιπτόντων, ὁ μὲν χρόνος σαφῆς ὁ ὀρισμένος, ἢ δὲ ἀνασιροφῆ, καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον.

285. *Ἡ θεία Χάρις συγκρατεῖ ἀπ' τὴν πορνεία.* — 4. Ἐὰν πρόβηται τις, ἐπιθυμήσας γυναικός, συγκαθευδῆσαι μετ' αὐτῆς, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἢ ἐπιθύμησις, φαίνεται, ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐρρύσθη.

286. *Δεύτερος γάμος.* — 7. Πρεσβύτερον εἰς γάμους διαμούντων μὴ ἐστιᾶσθαι. Ἐπεὶ, μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διαγάμου, τίς ἐσται ὁ Πρεσβύτερος, ὁ διὰ τῆς ἐστιᾶσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις;

287. *Μοιχεία τῆς συζύγου τοῦ κληρικοῦ.* — 8. Γυνὴ τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ἄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερώς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται. Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολύσθαι αὐτήν. Ἐὰν δὲ συζῆ, οὐ δύναται ἔχσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας.

282. M 137, 1192 D. ΠΠ 3, 68.
284. M 137, 1201 B. ΠΠ 3, 74.
286. M 137, 1212 C. ΠΠ 3, 80.

283. M 137, 1197 D. ΠΠ 3, 71.
285. M 137, 1204 C. ΠΠ 3, 75.
287. M 137, 1216 A. ΠΠ 3, 82.

Α' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (325)

Κανόνες.

288. *Ἀπαγορεύονται οἱ «συνγκάτικοι» γυναῖκες.* — *Κανὼν 3.* Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη Σύνοδος, μήτε Ἐπισκόπῳ, μήτε Πρεσβυτέρῳ, μήτε Διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν. Πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφήν, ἢ θείαν, ἢ ἂ μόνον πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν.

289. *Ἡ πλειοψηφία.* — 6. Κρατεῖται ἡ τῶν πλειόνων ψήφος.

290. *«Κοινωνία» καὶ στοὺς διαγάμους.* — 8. Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ, ὥστε χειροθετούμενους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσωσι τοῖς τῆς καθολικῆς δόγμασιν Ἐκκλησίας, τοῦτ' ἐστὶ καὶ διαγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὀρισται ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

291. *Τοκογλυφία κληρικοῦ.* — 17. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξετάζομενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκερδίαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου γράμματος λέγοντος: «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ» (Ψαλ. δ' 5), καὶ δανειζόντες ἑκατοσάδας ἀπαιτοῦσιν ἔδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Σύνοδος, ὡς εἰ τις εὐρεθεῖ μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκου λαμβάνων, ἐκ μεταχειρίσεως, ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἡμιολίους ἀπαιτῶν, ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἐσται.

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ († 339)

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.

292. *Προστασία ὄρφανῶ.* — *Βιβλίον VI, Κεφάλ. 2, παράγρα. 12-13.* Ὡς δὲ ἤδη αὐτῷ [τῷ Ὠριγένη] ὁ πατὴρ μαρτυρίῳ τετελείωτο, ἔρημος ἅμα μητρὶ καὶ βραχυτέροις ἀδελφοῖς τὸν ἀριθμὸν

288. M 137, 232 A. ΠΠ 2, 120.
290. M 137, 261 A. ΠΠ 2, 133.
292. SC 41, 85. B 19, 351, 2.

289. M 137, 244 B. ΠΠ 2, 128.
291. M 137, 288 A. ΠΠ 2, 151.

ἕξ, ἐπικακαίδεκατον οὐ πλήρες ἔτος ἄγων, καταλείπεται τῆς γε μὴν τοῦ πικτρὸς περιουσίας τοῖς βασιλικοῖς ταμείοις ἀναληφθείσης, ἐν σπάνει κατὰ τὸν βίον χρειῶν σὺν τοῖς προσήκουσιν καταστάσιν, οἰκονομίας τῆς ἐκ Θεοῦ καταξιούται καὶ τυγχάνει βίον καὶ τὰ ἄλλα περιφανεστάτη γυναικί, διαβόητον γε μὴν ἄνδρα περιεπούση τῶν τότε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας αἰρετικῶν τὸ γένος τοῖς μάλιστα περιεῖπεν ἢ δεδηλωμένη.

293. *Τὸ λειτούργημα τοῦ κληρικοῦ.* — VIII, 2. [Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος:] «Ὅσπερ κληρικούς ἐπονομάζειν εἰώθασιν, ἀπὸ πάντων ἀπαξ ἀπλῶς τῶν λειτουργιῶν βούλομαι ἀλειουργήτους διαφυλαχθῆναι, ὅπως μὴ διὰ τινος πλάνης ἢ ἐξολισθήσεως ἱεροσύλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῇ θεϊότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, ὥσπερ μεγίστην περὶ τὸ θεῖον λατρείαν ποιουμένων πλεῖστον ὅσον τοῖς κοινοῖς πράγμασι συνοίσειν δοκεῖ. Ἐρρωσο».

Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς.

294. *Ἡ ἐλπίς στὸν Θεὸ καὶ ὄχι στὸν πλοῦτο.* — Ψαλμὸς ΝΑ' 7-9. Δέον γὰρ μὴ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονεῖν, μὴδ' ἐπὶ τῇ ματαιότητι τοῦ παρόντος βίου ἐπαίρεσθαι, μόνον δὲ τὸν Θεὸν ἐλπίδα καὶ βοηθὸν αὐτοῦ τίθεσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μὴ σαλεύειν τῇ ἐλπίδι· ὁ δὲ τὴν μὲν ἀγαθὴν ἀγκυραν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καταλέλοιπεν, ἐπὶ ματαιῷ δὲ πλούτῳ τὰς ἐλπίδας ἀναρτήσας, ἑαυτὸν ἐπαιξε, πλεόν οὐδὲν ἢ γέλωτα ὀφλήσας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ματαιᾷ καὶ ἄφρονι μεγαλαυχίᾳ.

295. *Γιὰ τοὺς πτωχοὺς.* — ΟΑ' 3. Οὐ γὰρ ἀκρίτως, μετ' ἐξητασμένης δὲ κρίσεως τὴν σωτηρίαν παρέχει τοῖς ἑαυτοῦ πτωχοῖς καὶ τοῖς υἱοῖς τῶν πενήτων, ἃν καὶ ἡ προφητεία μέμνηται λέγουσα· «Εὐαγγελίσασθαι πτωχοὺς ἀπέσταλκέ με· κηρῶν αἰχμαλώτους ἄρσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν» (Ἦσ. ξα' 1). Πτωχοὺς δὲ ποίους φησίν, ἢ τοὺς δυναμένους ὁμοίως Παύλῳ λέγειν· «Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινώμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν» (Α' Κορ. ιδ' 11)· τοὺς τε ὁμοίως Πέτρῳ φήσαντας· «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι» (Πράξ. γ' 6). Τοιοῦτους δὲ πτωχοὺς αὐτὸς ἑαυτῷ παρεσκεύαζε παραινῶν· «μὴ κτήσθαι χρυσίον μὴδὲ ἀργύριον εἰς τὰς ζώνας, μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μὴδὲ δύο χιτῶνας, μὴδὲ ὑποδήματα, μὴδὲ ράβδον» (πρβλ. Ματθ. ι' 9-10). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ πάλαι «περιελθόντες ἐν

μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄποις τῆς γῆς» (Πρβλ. Ἐβρ. ια' 37-38). Ἄλλ' εἰ μὲν τούτων μόνον ἐμνημόνευσεν ὁ λόγος, ἀποκλείετο πᾶς ὁ μὴ τοιοῦτος· νῦν δὲ καὶ δευτέρον τάγμα καταριθμεῖται φάσκων· «Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων» (Ψαλ. οα' 4). Υἱοὶ δὲ πενήτων ἦσαν οἱ τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γνώριμοι.

296. *Ἡ εἰρήνη.* — ΠΔ' 12. Διὰ γὰρ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἐπηκολούθησε· μετὰ γὰρ τὸ ἔλεος ἢ ἀλήθεια, ἔπειτα ἢ δικαιοσύνη, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἢ εἰρήνη. Γέγραπται δὲ σαφῶς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, «Ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἐν» (Ἐφεσ. β' 14)...

297. *«Ὁ Θεὸς δημιουργεῖ» τὰ τέκνα.* — 4Θ'. Εἰ γὰρ καὶ δοκοῦσιν οἱ πατέρες ποιεῖν τὰ τέκνα, ἀλλ' οὐν ὁ Θεὸς ταῦτα ποιεῖ· καὶ ὁ μὲν αἴτιος, οἱ δὲ συναίτιοι, ὡς τῷ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ διακονοῦντες προστάγματι. Διὰ τοῦτο πολλοί, καίτοι ἐπιθυμοῦντες παιδοποιεῖν, οὐ δύνανται.

298. *Ἡ γυναῖκα εἶναι «ὄργη» ἢ «καλωσύνη».* — ΡΚΖ' 3. «Γυνὴ ἀγαθὴ, μερὶς ἀγαθῆ» (Σοφ. Σειρ. κστ' 3) καὶ, «Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει; τιμιωτέρα δὲ ἐστὶ λίθων πολυτελῶν ἢ τοιαύτη» (Παροιμ. κθ' 28)· οὕτως ἢ πονηρὰ σύζυγος εἴη ἂν ὄργη ἐκ Θεοῦ.

ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν.

299. *Θεὸς καὶ ἄρχοντες.* — Κεφάλ. Β', ἐδάφ. 13-17. Ἐπιβαλῶ ἐπ' αὐτοὺς τὸ δίκτυόν μου, καθὼς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατὰξω σὺτούς. Τάχα δὲ καὶ κατὰ τὴν προσδοκωμένην τοῦ Κυρίου ἡμέραν τῆς κρίσεως τὴν τῶν τοιοῦτων πάντων ἀπώλειαν ἔσσεσθαι προφητεύει· ὧδὲ πως ἀνιξάμενος ἐπισκεκαλυμμένως τοὺς κρατοῦντας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὰ ἀξιώματα, τὰς τε ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς ἐν τῷ βίῳ κοσμοκράτορας τοὺς τὸν Θεὸν μὴ ἐπεγνωκότας.

300. *Ἀμερόληπτοι.* — ΚΔ' 2. Σημαίνοντος τοῦ λόγου τοῦ προφητικοῦ τὸν τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως τρόπον. Ἐπειδὴν δὲ ἀνακαλυφθῆ τὰ ἐγκεκρυμμένα ἐν τῇ γῇ σώματα, παραστήσονται οἱ κρινόμενοι πρὸ τοῦ βήματος τοῦ μεγάλου κριτοῦ ἐξ ἴσου πάντες, ὡς μὴδὲ διαφέρειν τοὺς ἐν τῷ θνητῷ βίῳ ποτὲ δόξαντας πλεόν τι

293. SC 55, 112. B 20, 101, 15. 294. M 23, 449 A. B 21, 221, 24.
295. B 22, 27, 36.

296. B 22, 153, 30. 297. B 22, 272, 23.
298. B 22, 366, 6. 299. M 24, 105 B. B 23, 20, 37.
300. M 24, 257 D. B 23, 105, 30.

ἐσχηκέναι ἦτοι ἐν ἀξιώματι, ἢ γένει, ἢ πλούτῳ, τῶν ἐνδεεστέρων. Πάντες γὰρ ἐξ Ἰσου τότε παραστήσονται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ· καὶ τῷ ἱερεῖ παραπλησίως ὁ λαός, καὶ ὁμοίως πάντες· ἐπεὶ μὴ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ.

Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν.

301. Ἀκτῆμονες. — Κεφάλ. ΣΤ', ἐδάφ. 20. Πρῶτος μὲν οὖν βαθμὸς τῶν σωτηρῶν μακαρισμῶν οὗτος ἦν, ὁ συμβασιλεύειν αὐτῷ παριστάς τοὺς τὴν δι' αὐτὸν πτωχείαν καὶ τὸν ἄκρως ἀκτῆμονα φιλόσοφον τε καὶ θεοφιλῆ βίον ἀναδεδεγμένους, ἦγουν τοὺς ταπεινόφρονας.

302. Αἰτία ἀκτημοσύνης. — ΙΒ' 34. Εἰ δὲ τοῖς οὐρανόις μαθήμασιν ἐντραφεῖς πάντα πράττοι, τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἄνω προσαναρτήσας, καὶ τὴν ἐλπίδα ρίψας ἐπὶ τὰς οὐρανόις ἐπαγγελίας, τοῦ μὲν συνάγειν ἐπὶ γῆς οὐδεμίαν ποιούμενος φροντίδα, τὴν ἄκραν δὲ μετιῶν ἀκτημοσύνην, καὶ ὅλος γινόμενος πρὸς τοῖς κρείττοσιν, ἐν οὐρανῷ τε πάντα συνάγειν, κάκει τὸν αὐτοῦ πλουτοῦν ταμιεύεσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπέρξειν ἐκεῖ προπέμπειν σπουδάζων εἰκότως ὁ τοιοῦτος ὄνοιτ' ἂν ἐντεῦθεν τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος, τῷ τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογισμὸν οἰκιοῦν ἑαυτοῦ τοῖς οὐρανόις· ἐνθα γὰρ ἔχει τὸν θησαυρόν, ἐκεῖ καὶ τὴν διάνοιαν ἔξει.

Εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως.

303. Ἀφορμὴ βασιλικῆς δωρεᾶς. — Λόγος Γ' Κεφάλ. 22. Χαίρων δῆτα βασιλεὺς ἐπὶ τῷ κατορθώματι τοῖς μὴ παρατυχοῦσι τῇ συνόδῳ καρπὸν εὐθαλῆ δεδώρητο δι' ἐπιστολῶν, λαοῖς δ' ἅπασιν τοῖς τε κατ' ἀγροὺς καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰς πόλεις χρημάτων ἀφθόνης διαδόσεις ποιεῖσθαι παρεκελεύετο, ὧδέ πη γεραίρων τὴν ἐορτὴν τῆς εἰκοσαετοῦς βασιλείας.

Προπαρασκευὴ Εὐαγγελικῆ.

304. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅλους τοὺς δέχεται ἐξίσου. — Βιβλ. ΙΒ' Κεφάλ. 32. Ὁ παρ' ἡμῖν λόγος ὑποδέχεται πᾶν γένος οὐ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, οὐδ' ἐλευθέρων καὶ δούλων μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων εἰς τὴν κατὰ Θεὸν παιδείαν τε καὶ φιλοσοφίαν.

301. M 24, 533 D. B 23, 259, 27.
303. B 24, 155, 4.

302. M 24, 560 C. B 23, 272, 40.
304. M 21, 1012 A. B 26, 92, 37.

Ἀποφθέγματα.

305. Ἡ πλεονεξία εἶναι εἰδωλολατρεία. — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλληλα, Α, 11, 63. Πᾶσα μὲν ἁμαρτία δεινὴ ἐστὶ πλὴν μεῖζον τῆς μνησικακίας, καὶ τῆς πλεονεξίας οὐδὲν ἐστίν. Οὐκ εἶπεν, πορνεία ἢ εἰδωλολατρεία ἐστίν, ἀλλὰ πλεονεξία. Ἀδελφὴ δὲ τῆς πλεονεξίας ἡ μνησικακία. Δεινὴ γὰρ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία αὕτη καὶ παράνομος. Τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα πονηρὰ μὲν εἰσιν, ὀλιγόχρονοι δὲ τυγχάνουσιν, ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἀποτελούμενα. Ἐπόρνευσέ τις; ἐν μιᾷ ὥρᾳ παύσας τὸ κακόν, τὰς λοιπὰς ὥρας δύναται ἡσυχάσαι. Ἐκλεψέ τις; ἐν μιᾷ ὥρᾳ ποιήσας τὸ κακόν, λοιπὸν μετανοεῖ. Ἐφόνευσέ τις; κακὸν μὲν καὶ τοῦτο· ἀλλὰ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ποιήσας τὸ κακόν, τὰς λοιπὰς ὥρας δύναται μετανοῆσαι. Ὁ δὲ μνησικακός, κατ' ἐκάστην ὥραν ἁμαρτάνει, τὴν κακίαν ἐν τῇ καρδίᾳ περιφέρων. Κἂν εἰς ἐκκλησίαν εἰσέλθῃ, οὐ δύναται καθαρὰν εὐχὴν τῷ Θεῷ ἀναπέμψαι, τὴν κακίαν ἔχων κατὰ τοῦ πλησίου. Οὐδὲ καθαρῶς ἀπὸ ἁμαρτίας μνησικακός ψυχὴ καὶ ἐλεημοσύνην οὐδέποτε ἐργάζεται. Ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀγάπην, οὐδὲ ἐλεεῖ, οὐδὲ ἀντιλαμβάνεται. Ὁ ἄκακος ἔχθρον οὐκ ἔχει· ὁ μνησικακός οὐκ ἀπαλλάττεται τοῦ ἐχθροῦ, ἐχθρὸν ἔχων τὸ ἴδιον συνείδός.

306. Γυναικεία φλυαρία. — Γ 9,4. Αἱ γυναῖκες τὰς φλυαρίας ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν παυσάτωσαν, καὶ τοὺς ψιθυρισμοὺς, μνημονεύουσαι πῶς τῇ Εὐᾷ ψιθυρίσας ὁ πονηρός, ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου.

307. Ὁ βασιλεὺς σὺν τὸν πατέρα. — ΙΙ 4,10. Ὅπερ ἐν ταῖς συγγενεῖαις πρὸς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν πρὸς πᾶν, πρὸς δὲ κόσμον ὁ Θεός.

308. Γυναικεία φιλαντία. — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Παράλληλα ἕτερα, Γ, 18,1. Φιλαυτοῦ γυνὴ καὶ ζηλότυπον οὐ μετρίως, καὶ δεινὸν ἀνδρὸς ἦθη παραλύσαι, καὶ συνεχέσι γοητείαις υπάγεσθαι. Μελετήσασα γὰρ θαπείας λόγους, καὶ τὴν ἄλλην ὑπόκρισιν, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς, ὄψεις καὶ ἀκοὰς ἔταν δελεάσῃ διηπατημένων, ὡς ὑπήκοον τὸν ἠγεμόνα νοῦν φενακίζει. Παῖδες δὲ εἰ γένοιτο, φρονήματος ἀποπληθθεῖσα καὶ παρρησίας, ὅσα κατ' εἰρωνείαν πρότερον ὑπόβως ὑπηνίττετο, ταῦτα ἐπ' εὐτολμηροτέρου θράσους ἐκλαλεῖ, καὶ ἀναισχυντοῦσα βιάζεται πρᾶττειν.

305. M 95, 1148 B.
307. M 96, 286 A.

306. M 95, 1313 B.
308. M 96, 517 B.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ (341)

Κανόνες.

309. Ἐφεση κληρικῶν. — Κανὼν 12. Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, ἢ καὶ Ἐπίσκοπος ὑπὸ Συνόδου, ἐνοχλῆσαι τολμήσῃ τὰς βασιλέως ἀκοάς, δέον ἐπὶ μείζονα Ἐπισκόπων Σύνοδον τρέπεσθαι, καὶ ἂ νομίξει δίκαια ἔχειν, προσαναφέρειν πλείοσιν Ἐπισκόποις, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐξέτασίν τε, καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι. Εἰ δὲ τούτων ὀλιγορήσας, ἐνοχλήσῃ τῷ βασιλεῖ, τοῦτον μηδεμιᾶς συγγνώμης ἀξιούσθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδὲ ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως προσδοκᾶν.

310. Διαχείριση ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. — 25. Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐξουσίαν, ὥστε αὐτὰ διοικεῖν εἰς πάντας τοὺς δεομένους, μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ. Μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἶχε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρεῖς, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μὴδὲνα τρόπον αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, λέγοντα «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρεσθησόμεθα» (Α' Τιμ. στ' 8). Εἰ δὲ μὴ τούτοις ἀροκοῖτο, μεταβάλλοι δὲ τὰ πράγματα εἰς οἰκιακὰς αὐτοῦ χρεῖας, καὶ τοὺς πόρους τῆς ἐκκλησίας, ἢ τῶν ἀγρῶν καρπούς, μὴ μετὰ γνώμης τῶν Πρεσβυτέρων, ἢ τῶν Διακόνων χειρίζοι, ἀλλ' οἰκειοῖς αὐτοῦ, καὶ συγγενέσιν, ἢ ἀδελφοῖς, ἢ υἱοῖς, παράσχοιτο τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας, τοῦτον εὐθύνας παρέχειν τῇ Συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας, εἰ δὲ καὶ ἄλλως διαβάλλοιτο ὁ Ἐπίσκοπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Πρεσβύτεροι ὡς τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέροντα, ἤτοι ἐξ ἀγρῶν, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς, εἰς ἑαυτοὺς ἀποφερόμενοι, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας, διαβολὴν δὲ καὶ δυσφημίαν προστριβεσθαι, τῷ τε λόγῳ, καὶ τοῖς οὕτω διοικοῦσι, καὶ τούτους διορθώσεως τυγχάνειν, τὸ πρέπον δοκιμαζούσης τῆς ἁγίας Συνόδου.

309. M 137, 1308 B. ΠΠ 3, 146.
310. M 137, 1336 D. ΠΠ 3, 168.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΣΑΡΔΙΚΗΣ (342)

Κανόνες.

311. Βοήθεια καταπιεσμένων. — Κανὼν 7-8. Ἦ... Πρεπωδέστερον δὲ εἶναι ἐνομίσαμεν Ἐπίσκοπον τὴν ἑαυτοῦ βοήθειαν παρέχειν ἐκείνῳ, ὅστις ἂν ὑπὸ τινος βιάζηται, εἰ εἴ τις τῶν χηρῶν ἀδικοῖτο, ἢ αὐτὸν ὀρφανὸς τις ἀποστερεῖτο τῶν αὐτῷ προσκόντων, εἴπερ ἄρα καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα δίκαιον ἔχοι τὴν ἀξίωσιν. Μὴδὲνα δὲ Ἐπίσκοπον χρῆναι εἰς τὸ στρατόπεδον παραγίνεσθαι παρεκτὸς τούτων, οὐδὲ ἂν ὁ εὐλαβέστατος Βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι μετακαλοῖτο. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλάκις συμβαίνει τινὰς αἵκτου δεομένους, καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα εἰς περιορισμόν, ἢ νῆσον καταδικασθέντες, ἢ δ' αὐτὸν οἰαζήποτοῦν ἀποφάσει ἐκδεδομένους, τοῖς τοιούτοις μὴ ἀρνητέαν εἶναι τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ χωρὶς μελλησμοῦ, καὶ ἄνευ τοῦ δισταῖσαι τοῖς τοιούτοις αἰτεῖσθαι συγγώρησιν 8. Καὶ τοῦτο ὀριζέσθω, ἵν' ἐπειδὴ ἔδοξε, διὰ τὸ μὴ πίπτειν ὑπὸ κατάγνωσίν τινα Ἐπισκόπων ἀφικνούμενον εἰς τὸ στρατόπεδον, εἴ τινες αὐτῶν τοιαύτας ἔχοιεν δεήσεις, οἷον ἐπάνω ἐπεμνήσθημεν, διὰ ἰδίου Διακόνου ἀποστέλλοιεν. Τοῦ γὰρ ὑπηρετοῦ τοῦ πρόσωπον οὐκ ἐπιφθονοῦ τυγχάνει, καὶ τὰ παρασχεθῆσόμενα θάπτον διακομισθῆναι δυνήσεται.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΓΑΓΓΡΑΣ (343;)

Κανόνες.

312. Σεβασμὸς τοῦ γάμου. — Κανὼν 1. Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ, βδελύσσοιτο, ἢ μέμφοιτο, ὡς ἂν μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

313. Δούλοι καὶ κύριοι. — 3. Εἴ τις δοῦλον, προφάσει θεοσεβείας, διδάσχοι καταφρονεῖν δεσπότη, καὶ ἀναχωρεῖν τῆς ὑπηρεσίας καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ πάσης τιμῆς τῷ ἑαυτοῦ δεσπότη ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

314. Σεβασμὸς ἐγγάμου πρεσβυτέρου. — 4. Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ Πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσφορὰς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

311. M 137, 1452 A. ΠΠ 3, 248. 312. M 137, 1241 A. ΠΠ 3, 100.
313. M 137, 1244 C. ΠΠ 3, 102. 314. M 137, 1243 A. ΠΠ 3, 103.

315. Παρθενία και γάμος. — 9. Εἴ τις παρθενεύοι, ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς ἂν βδελυττόμενος τὸν γάμον ἀναχωρήσας, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἄγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω.

316. Ἀλαζονεία ἀγάμων. — 10. Εἴ τις τῶν παρθενεύοντων διὰ τὸν Κύριον κατεπαίροιο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω.

317. Αὐτὴ ποὺ αἰσιχάνεται τὸ γάμο. — 14. Εἴ τις γυνὴ καταλιμπάνοι τὸν ἄνδρα, καὶ ἀναχωρεῖν ἐθέλοι, βδελυττομένη τὸν γάμον, ἀνάθεμα ἔστω.

318. Διατροφή τῶν παιδιῶν. — 15. Εἴ τις καταλιμπάνοι τὰ ἑαυτοῦ τέκνα, καὶ μὴ τεκνοτροφοῦ, καὶ τό, ὅσον ἑαυτῷ, πρὸς θεοσέβειαν τὴν προσήκουσαν ἀνάγη, ἀλλὰ, προφάσει τῆς ἀσκήσεως, ἀμελοῖη, ἀνάθεμα ἔστω.

319. Ἐγκατάλειψη γονέων. — 16. Εἴ τινα τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχωροῖη, προφάσει θεοσεβείας, καὶ μὴ τὴν καθήκουσαν τιμὴν τοῖς γονεῦσιν ἀπονέμοι, προτιμωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας, ἀνάθεμα ἔστω.

320. Παρθενία, ἐγκράτεια, γάμος, πλοῦτος καὶ ἀγαθοεργία. — 21. ... Ἡμεῖς τοιγαροῦν, καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην, ἀποδεχόμεθα. Καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἀγάμεθα. Καὶ γάμου συνοικίησιν σεμνὴν τιμῶμεν. Καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιίας, οὐκ ἐξουθενούμεν. Καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων, δι' ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος, ἀπεριεργον, ἐπαινούμεν, τὰς δὲ ἐκλύτους καὶ τετρυμένας ἐν τῇ ἐσθῆτι περιόδους ἀποστρεφόμεθα. ... Καὶ τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ συνέλευσιν, ὡς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ, προσιέμεθα. Καὶ τὰς καθ' ὑπερβολὴν εὐποιίας τῶν ἀδελφῶν τὰς κατὰ τὰς παραδόσεις διὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένας, μακαρίζομεν. Καὶ πάντα, συνελόντως εἰπεῖν, τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν, καὶ Ἀποστολικῶν παραδόσεων, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γίνεσθαι εὐχόμεθα.

ΠΑΧΩΜΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 346)

Κανόν.

321. Φιλοξενία. — (Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν) 17. Ἐὰν γένηται τινὰς ἀνθρώπους εἰς τὴν μονὴν εἰσελθεῖν, εἰ μὲν κληρικούς ἢ μο-

315. M 137, 1249 D. PΠ 3, 106. 316. M 137, 1252 A. PΠ 3, 106.
317. M 137, 1257 B. PΠ 3, 110. 318. M 137, 1257 D. PΠ 3, 110.
319. M 137, 1260 D. PΠ 3, 112. 320. M 137, 1268 C. PΠ 3, 118.
321. M 40, 949 A (=18). B 40, 116, 28.

ναχοὺς ὄντας, οὕτως αὐτοὺς ὑποδέχονται τοὺς μὲν πόδας αὐτῶν ὑπονήψουσιν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὴν φιλοξενίαν εἰς αὐτοὺς ποιήσουσιν ὁμοίως κοσμικοὺς καταχθέντας εἰς τὴν μονήν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὴν φιλοξενίαν δεόντως ποιήσουσιν.

322. Ἔργασία. — 21. Μηδεὶς ὑπολείπεσθω, ἐὰν εἰς ἐργασίαν κληθῶσιν οἱ ἀδελφοί· οὐ μὴ ζητήσωσιν ποῦ μέλλουσιν ἐκβαίνειν· ὁ γὰρ ἠγούμενος, ὡσπερ οἱ προαζήται, αὐτῶν προπορεύεται.

Κεφάλαια ἐπιτιμίων μοναχῶν.

323. Ρεῦση. — Παράγρ. 18. Μοναχός, ὅστις πέση εἰς ρεῦσιν, ποιεῖτω τῇ αὐτῇ ὥρα μετανοίας ρ'· λεγέτω καὶ τὸν νγ' ψαλμόν.

Βίος τοῦ ἁγίου Παχωμίου.

324. «Ἐργαζόμενοι γιὰ τοὺς πτωχοὺς». — (Βίος Α') Παράγρ. 6. Τὸ ἔργον ἦν αὐτοῖς [Παλάμωνι καὶ Παχωμίῳ] νήθειν καὶ ὑφαίνειν σάκκους τριχίνους· ἐργαζόμενοι δὲ ἕκαμνον, οὐχ ἔνεκνεν ἑαυτῶν, ἀλλὰ τῶν πτωχῶν (Γαλ. β' 10).

325. Φιλαρχία. — 27. [Ὁ Παχώμιος εἶπεν:] Ὅν τρόπον γὰρ σπινθὴρ πηρὸς ὡς ἐλάχιστος κατὰ τὴν ἀρχὴν, ἐὰν βληθῆ εἰς ἄλωνίαν καὶ μὴ τάχιον σβεσθῆ, ἀπόλλυσι τοῦ ἐνιαυτοῦ τοὺς πόρους, οὕτως ἀρχὴ λογιμοῦ φιλαρχίας ὁ κλῆρος. Ὑποτάσσεσθαι δὲ μᾶλλον ἐπιεικῶς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καλόν· καὶ ὃν εὐρωμεν κατὰ καιρὸν ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων κατασταθέντα, ἔχειν αὐτὸν λειτουργὸν τῆς ἰσρατείας ταύτης.

326. «Τὸ νὰ ὑποφέρει ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον». — 42. ... Καὶ λέγει αὐτῷ Παχώμιος· «Οὐκ ἤλθεσ ἐξετάσαι με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Ἄκουσόν μου. Δὸς αὐτῷ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, ὅπως διὰ τούτου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκσπάσωμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Συμβαίνει γὰρ καὶ κακὸν ἄνδρα εὐεργετούμενον εἰς αἰσθησίν τινα τοῦ ἀγαθοῦ ἐλθεῖν. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸ συμπάσχειν ἀλλήλοις».

Βίος ἕτερος (Ἁγ. Παχωμίου).

327. Τιμὴ καὶ δόξα. — Παράγρ. 23. Ἐλεγε δὲ ἀγαθὸν εἶναι μᾶλλον καὶ σφόδρα λυσιτελοῦν τοῖς μοναχοῖς τὸ μὴ ζητεῖν τι-

322. M 40, 949 B (=22). B 40, 117, 24.
323. B 40, 127, 4. 324. H 5, 6. B 40, 132, 5.
325. H 17, 4. B 40, 139, 25. 326. H 27, 10. B 40, 145, 26.
327. H 190, 23. B 40, 236, 33.

μὴν ἢ ἀρχὴν ἢ δόξαν, μάλιστα ἐν κοινοβίῳ, μήπως ταύτης ἕνεκα τῆς ἀφορμῆς ἔρεις καὶ ζῆλοι καὶ διχοστασίαι γένωνται.

328. Ἀγάπη Θεοῦ καὶ τὸ ἀνὰ ὑποφέρει ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον». — 37 [Ἵ Παχώμιος εἶπεν:] Ἡ γὰρ κατὰ Θεοῦ ἀγάπη ἐν τῷ συμπάσχειν ἀλλήλοις ἐστὶ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

(ἅγιος, † 348±)

Ἀποφθέγματα.

329. Συμπεριφορὰ στοὺς κλέφτες. — Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Σπυρίδων, 1. Περὶ δὲ Σπυρίδωνος, τοσαύτη τῷ ποιμένι προσῆν οὐσιότης, ὡς ἀξιοῦσθαι αὐτὸν καὶ ἀνθρώπων ποιμένα γενέσθαι. Μιᾶς γὰρ τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, ὀνόματι Τριμιθούτων, οὗτος τὴν ἐπισκοπὴν ἐκεκλήρωτο διὰ δὲ ἀτυφίαν πολλήν, ἐχόμενος τῆς ἐπισκοπῆς, ἐποίμαινε καὶ τὰ πρόβατα. Μεσοῦσης δὲ τῆς νυκτός, κλέπται τῇ μάνδρᾳ τῶν προβάτων λαθραίως ἐπελθόντες, κλέψαι τῶν προβάτων ἐσπούδαζον. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τὸν ποιμένα σώζων, καὶ τὰ πρόβατα ἐσώζεν· οἱ γὰρ κλέπται ἀοράτῳ δυνάμει παρὰ τὴν μάνδραν ἐδέδεντο. Ὁρθρος δὲ ἦν καὶ ἤκεν ὁ ποιμὴν πρὸς τὰ πρόβατα. Ὡς δὲ εὔρεν ὀπίσω τὰς χεῖρας ἔχοντας, ἔγνω τὸ γεγονός· καὶ εὐξάμενος λύει τοὺς κλέπτας. Πολλὰ δὲ νοθετήσας καὶ παραινέσας αὐτοῖς, ἐκ δικαίῳ πόνῳ σπουδάσειν μᾶλλον καὶ μὴ ἐξ ἀδικίας ζῆν, ἕνα κριὸν αὐτοῖς χαρισάμενος ἀπέλυσεν, καὶ χαριέντως ἐπιφθεγξάμενος εἶπεν Ἰνα μὴ μάτην ἡγρυνήκοτες φανῆτε.

ΑΜΜΟΥΝ (ἢ ΑΜΜΩΝ) Ο ΝΙΤΡΙΩΤΗΣ

(ὁσιος, † 330 ἢ πρὸ τοῦ 356)

Ἀποφθέγματα.

330. Ἀποτελέσματα κλοπῆς. — Ἡ κατ' Αἴγυπτον μοναχῶν ἱστορία, Κεφ. ΚΒ' Ἀμμοῦν, παράγο. 3-4. Μόνου οὖν αὐτοῦ [τοῦ Ἀμμοῦν] ἐν ταῖς Νιτρίαις ὑπάρχοντος φέρουσι παῖδά λυσ-

σῶντα πρὸς αὐτὸν ἀλύσει δεδεμένον. Λυσομανῆς γὰρ αὐτὸν δῆξας κῶν ἐκείνῳ τὴν λύσσαν μετέδωκεν· ἐσπάραττεν οὖν ἑαυτὸν ὄλον ἀφῆρητον ἔχων τὸ πάθος. 4. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτοῦ τοὺς γονεῖς πρὸς τὴν ἱκεσίαν χωρῶντας· «Τί μοι κόπους παρέχετε, φησὶν, ὦ ἀνθρώποι, τὰ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν ἐπιζητοῦντες, ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸ βοήθημα; Ἀπόδοτε γὰρ τῇ χήρᾳ τὸν βούν ὃν λαθραίως αὐτῆς ἀπτείνετε, καὶ ὑγιῆς ὑμῖν ὁ παῖς ἀποδοθήσεται». Οἱ δὲ ὡς ἠλέγχθησαν, καὶ δὴ χαίροντες ἐποίησαν τὰ προσταχθέντα τοῦ παιδὸς εὐθὺς εὐξαμένου αὐτοῦ ὑγιασαντος.

ΝΟΥΝΙΑ († Μέσα Δ' αἰώνα)

Ἀποφθέγματα.

331. Αἰχμάλωτος γυναῖκα ἱεραπόστολος. — Θεοδοῦρου, Ἐκκλ. ἱστορία, Α' 23. Ἰβηρας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γυνὴ [Νουνία] δορυάλωτος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐξενάγησεν. Αὕτη γὰρ προσευχῇ μὲν ἐχρήτο διηνεκαῖ· εὐνὴ δὲ ἦν αὐτῇ καὶ στρωμνὴ μαλακῆ, σάκκος ἐπὶ τοῦ δαπέδου καθηπλωμένος· τρυφήν δὲ ἄκραν τὴν νηστείαν ἐνόμιζεν. Οὗτος ὁ πόνος τῶν ἀποστολικῶν αὐτῇ μεταδέδωκε χαρισμάτων. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ βάρβαροι, τῆς ἱατρικῆς σπανίζοντες ἐπιστήμης, εἰώθασιν ἀρρωστοῦντες πρὸς ἀλλήλους φοιτᾶν, καὶ παρὰ τῶν ἤδη νεοσηκῶτων, καὶ τῆς ἀρρωστίας ἀπολαγόντων, μανθάνειν τῆς ὑγείας τὸν τρόπον, ἀφίκετό τις γυνὴ πρὸς τὴν ἀξίεπαινον ἄνθρωπον, παιδίον ἀρρωστον ἔχουσα, καὶ μαθεῖν τὸ πρακτέον ἀντιβολοῦσα. Ἡ δὲ τοῦτο λαβοῦσα καὶ εἰς τὴν εὐνὴν ἀνακλίνασα, ἐκέτευε τὸν τῶν ὄλων Δημιουργὸν νεῦσαι καὶ λῦσαι τὴν νόσον. Ὁ δὲ τὴν ἱκεσίαν δεξάμενος, παρέσχε τὴν ὑγίαν. Ἐντεῦθεν ἡ θαυμασία γυνὴ πολυθρύλλητος γέγενεν· οὐδὲ γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως ὀμβύλαγα τὸ γεγενημένον διέλαθε. Παραυτίκα δὲ αὐτὴν μετεπέψατο ὑπὸ τινος γὰρ καὶ αὐτὴ χαλεποῦ κατείγετο πάθους. Ἡ δὲ μετρίῳ κεκορημένη τῷ φρονήματι, τῆς βασιλίδος τὴν αἴτησιν οὐκ ἐδέξατο. Ἄλλ' ὑπὸ τῆς χρείας ἐκείνῃ βιαζομένη, τὴν βασιλικὴν ἀξίαν εἰς νοῦν λαβεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς τὴν δορυάλωτον ἔδραμεν. Ἡ δὲ πάλιν, ἐπὶ τῆς εὐτελοῦς εὐνῆς αὐτὴν κατακλίνασα, φάρμακον ἀλεξίκακον προσενήνοχε τῷ πάθει τὴν προσευχῇ. Ἡ δὲ βασιλὶς τῆς θεραπείας μισθὸν προσεκόμιζεν ὃν ἐνόμιζεν ἀξιόκτητον, χρυσὸν καὶ ἀργυρον, καὶ χιτῶνας, καὶ ἀμπεχόνας, καὶ ὅσα τῆς βασιλικῆς ἐστὶ δῶρα φιλοτιμίας. Ἡ δὲ

328. H 206, 3. B 40, 245, 34.

329. M 65, 417 C.

330. F 129.

331. M 82, 972 B.

θεία γυνή τούτων ἔφη μὴ δεῖσθαι· μέγαν δὲ ἠγεῖσθαι μισθόν, τὴν τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσιν. Καὶ προσέφερον ὡς ἐνῆν τὰ θεῖα παιδεύματα, καὶ θεῖον ἀνεγείραι παρεγγυᾶ νεῶν τῷ σεσωκῶτι Χριστῷ. Τούτων ἐκείνη ἀκούσασα, κατέλαβε τὰ βασίλεια, καὶ παραυτίκα μὲν ἐξέπληξε τὸν ὁμόζυγα τῷ συντόμῳ τῆς θεραπείας· εἶτα τοῦ Θεοῦ τῆς αἰχμαλώτου τὴν δύναμιν ἐδήλου, καὶ παρεκάλει τοῦτον μόνον εἰδέναι Θεόν, καὶ νεῶν αὐτῷ παρασκευάσαι, καὶ ἅπαν εἰς τὴν τούτου θεραπείαν μεταθεῖναι τὸ ἔθνος. Ὁ δὲ τὸ μὲν εἰς τὴν ὁμόζυγα θαῦμα γεγεννημένον εὐφῆμει· τὸν δὲ νεῶν οὐκ ἤθελε δεῖμασθαι. Ὀλίγου δὲ διελθόντος χρόνου, αὐτὸς μὲν εἰς ἑβρᾶν ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος αὐτὸν Δεσπότης κατὰ τὸν Παῦλον ἐδήρυσε. Ζόφος γὰρ αὐτῷ ἐξακίνης προσπεσών, οὐκ εἶα πορρωτέρω προβαίνειν. Καὶ οἱ μὲν θηρεύοντες τῆς ἀκτίνας συνήθως ἀπήλαυνον οὗτος δὲ μόνος ἀποληφθεὶς, τοῖς τῆς ἀορασίας ἐπεδέθη δεσμοῖς. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ ὢν, πόρον εὗρε τῆς σωτηρίας· εὐθὺς γὰρ εἰς νοῦν τὴν ἀπίθειαν λαβών, καὶ τὸν τῆς αἰχμαλώτου Θεὸν καλέσας ἐπίκουρον, ἀπηλλάγη τοῦ ζόφου, καὶ τὴν ἀξιάγαστον ἐκείνην καταλαβὼν δορυάλωτον, παρεκάλει δεῖξαι τῆς οἰκοδομίας τὸ σχῆμα. Ὁ δὲ τὸν Βεσσελεὴλ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς σοφίας ἐμπλήσας, καὶ ταύτην ἤξιωσε χάριτος, ὡς τὸν θεῖον διαγράψαι νεῶν. Καὶ ἡ μὲν διέγραφεν· οἱ δὲ ὄρυττον τε καὶ ὠκοδόμουν. Ἐπειδὴ δὲ ἐτελέσθη τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ὄρυφος ἐπετέθη, καὶ μόνων ἐδεῖτο τῶν ἱερέων, εὗρε καὶ τούτου πόρον ἡ θαυμασία γυνή. Ἐπεισε γὰρ τοῦ ἔθνους τὸν ἠγούμενον πρὸς τὸν Ῥωμαίων πρεσβεύσασθαι βασιλέα, καὶ αἰτήσασθαι πεμφθῆναι σφίσι διδάσκαλον εὐσεβείας. Ὁ μὲν οὖν δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν τοὺς πρεσβευσομένους ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς αἰτήσεως τὴν αἰτίαν μαθὼν, Κωνσταντῖνος δὲ ἦν, ὁ τῆς εὐσεβείας θερμώτατος ἐραστής, φιλοφροσύνης μὲν παμπόλλης τοὺς πρέσβεις ἤξιωσεν· ἄνδρα δὲ πίστει, καὶ συνέσει, καὶ βίῳ κοσμούμενον, καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἠξιωμένον, κήρυκα τῷ ἔθνει τῆς θεογνωσίας ἐξέπεμψε, μετὰ δώρων ὅτι μάλιστα πλείστων. Ταύτης μὲν οὖν τῆς προμηθείας τοὺς ἠτηκότας ἠξίωσε. Τῶν ἐν Περσίδι δὲ τῆς εὐσεβείας τροφίμων αὐτομάτως προῦνοήθη. Μαθὼν γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν ἐξελαύνεσθαι, καὶ τὸν ἐκείνων βασιλέα, τῇ πλάνῃ δεδουλωμένον, παντοδαπὰς αὐτοῖς καττύειν ἐπιβουλὰς, ἀπέστειλε, καὶ παραινῶν εὐσεβεῖν, καὶ τοὺς εὐσεβοῦντας τιμῆς ἀπολαβεῖν αἰτῶν. Ἄμεινον δὲ τὴν τοῦ γεγραφότος σπουδῆν ἐπιδείξει τὰ γράμματα.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 356)

Ἐπιστολή. Τοῖς μονάζουσι.

332. Ἀγάπη καὶ δάνειο. — Ἀγαπᾶτε οὖν πάντα ἄνθρωπον καὶ εἰρηνεύετε μετὰ πάντων (Ῥωμ. ιβ' 18), καὶ οἱ ἔχοντες τοῖς μὴ ἔχουσι μεταδίδετε ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ μεταλαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν, ὃ ἐχρήσατε, μόνον τὸ κεφάλαιον λάβετε δίχα ἐτέρου ἐπιδόματος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παραγγελίαν (Δευτ. κγ' 20).

(Μ. Ἀθανασίου:) Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου... Ἀντωνίου.

333. Διανομὴ περιουσίας στοὺς πτωχοὺς. — Παράγῳ 2. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν γονέων, αὐτὸς μόνος κατελείφθη μετὰ μιᾶς βραχυτάτης ἀδελφῆς· καὶ ἦν ἐτῶν ἐγγὺς δέκα καὶ ὀκτώ, ἣ καὶ εἴκοσι γεγονώς, αὐτὸς τε τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐφρόντιζεν. Οὕτω δὲ μῆνας ἐξ παρήλθον τοῦ θανάτου τῶν γονέων αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς προερχόμενος εἰς τὸ Κυριακόν, καὶ συνάγων ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐλογίζετο περιπατῶν, πῶς εἰ μὲν ἀπόστολοι πάντα καταλιπόντες ἠκολούθησαν τῷ Σωτῆρι, οἱ δὲ ἐν ταῖς Πράξεσι πωλοῦντες τὰ ἑαυτῶν ἔφερον καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, εἰς διάδοσιν τῶν χρεῖαν ἔχόντων, τίς τε καὶ πόση τούτοις ἐλπίς ἐν οὐρανοῖς ἀπόκειται. Ταῦτα δὲ ἐνθυμούμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ συνέβη τότε τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεσθαι, καὶ ἤκουσε τοῦ Κυρίου λέγοντος τῷ πλουσίῳ· «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώλησον πάντα τὰ ὑπάρχοντά σοι, καὶ δός τοῖς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς» (πρβλ. Ματθ. ιθ' 21). Ὁ δὲ Ἀντώνιος, ὡσπερ θεόθεν ἐσχηκῶς τὴν τῶν ἁγίων μνήμην, καὶ ὡς δι' αὐτὸν γενομένου τοῦ ἀναγνώσματος, ἐξελθὼν εὐθὺς ἐκ τοῦ Κυριακοῦ, τὰς μὲν κτήσεις ἃς εἶχεν ἐκ προγόνων (ἄρουραι δὲ ἦσαν τριακόσαι εὐφοροὶ καὶ πάνυ καλαί), ταύτας ἐχαρίσατο τοῖς ἀπὸ τῆς κόμης, ἵνα εἰς μηδοποιοῦν ὀκλήσωσιν αὐτῷ τε καὶ τῇ ἀδελφῇ. Τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἦν αὐτοῖς κινήτά, πάντα πώλησας, καὶ συναγαγὼν ἀργύριον ἱκανὸν δέδωκε τοῖς πτωχοῖς, τηρήσας ὀλίγα διὰ τὴν ἀδελφῆν.

334. Ἐργασία καὶ προσευχή. — 3. [Ἐ. Μ. Ἀντωνίου] εἰργάζετο γοῦν ταῖς χερσίν, ἀκούσας «Ὁ δὲ ἀργὸς μὴδὲ ἐσθιέτω» (πρβλ. Β' Θεσ. γ' 10) καὶ τὸ μὲν εἰς ἄρτον, τὸ δὲ εἰς τοὺς δεομένους ἀνή-

332. B 40, 36, 23.

333. M 26, 841 B B 33, 12, 19.

334. M 26, 844 C B 33, 13, 19.

λισκε. Προσηύχето δὲ συνεχῶς, μαθῶν, ὅτι δεῖ κατ' ἰδίαν προσεύχεσθαι ἀδιαλείπτως (πρβλ. Ματθ. στ' 6).

335. Ἔσοδα γιὰ φιλοξενία. — 50. Ὁρῶν ὁ Ἀντώνιος, ὅτι προφάσει τοῦ ἔργου σκύλλονται τινες ἐκεῖ, καὶ κάματον ὑπομένουσι, φειδόμενος καὶ ἐν τούτῳ τῶν μοναχῶν, ἐβουλεύσατο καθ' ἑαυτὸν, καὶ τῶν εἰσερχομένων τινὰς πρὸς αὐτὸν ἤξιώσε κομίσαι αὐτῷ δίκελλον, καὶ πέλεκυν, καὶ σῦτον ὀλίγον. Ὡς δὲ ἐκομίσθη ταῦτα, διδοεύσας τὴν περὶ τὸ ἕρος γῆν, βραχυτάτον τινα τόπον εὐρῶν ἐπιτήθειον, ἐγεώργησε· καὶ τὸν ἐκ τοῦ ὕδατος ποτισμὸν ἀφθόνως ἔχων, ἔσπειρε. Καὶ κατ' ἑνιαυτὸν τοῦτο ποιῶν, εἶχεν ἐκείθεν τὸν ἄρτον· χαίρων, ὅτι μηδενὶ διὰ τοῦτο γενήσεται ὀχληρός, καὶ ὅτι ἐν πᾶσιν ἑαυτὸν ἀβραῆ φυλάττει.

Ἀποφθέγματα.

336. Προσευχή καὶ ἐργασία. — Παλλαδίον Ἐλεν, Ἀποφθέγματα, Ἀντων Ἀβ. I. Ὁ ἅγιος ἀββᾶς Ἀντώνιος, καθεζόμενος ποτε ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν ἀκηδία γέγονε καὶ πολλῇ σκοτώσει λογισμῶν· καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· Κύριε, θέλω σωθῆναι, καὶ οὐκ ἔωσέ με οἱ λογισμοί· τί ποιήσω ἐν τῇ θλίψει μου; πῶς σωθῶ; Καὶ μικρὸν διαναστάς ἐπὶ τὰ ἔξω, θεωρεῖ τινα ὁ Ἀντώνιος ὡς ἑαυτὸν, καθεζόμενον καὶ ἐργαζόμενον, εἶτα ἀνιστάμενον ἀπὸ τοῦ ἔργου καὶ προσευχόμενον, καὶ πάλιν καθεζόμενον καὶ τὴν σειρὰν πλέκοντα, εἶτα πάλιν εἰς προσευχὴν ἀνιστάμενον· ἦν δὲ ἄγγελος Κυρίου, ἀποσταλαῖς πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀσφάλειαν Ἀντωνίου. Καὶ ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου λέγοντος· Οὕτως ποιεῖ, καὶ σφῆζο. Ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας, πολλὴν χαρὰν ἔσχε καὶ θάρσος, καὶ οὕτως ποιῶν ἐσφῆζετο.

337. Γιατί οἱ αὐσεβεῖς εἶναι πτωχοί; — 2. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἀντώνιος, ἀτενίσας πρὸς τὸ βάθος τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων, ἤτησε λέγων· Κύριε, πῶς τινες ὀλιγόβιοι ἀποθνήσκουσι, τινὲς δὲ ὑπεργηρώσι; καὶ διατί τινες μὲν πένονται, ἄλλοι δὲ πλουτοῦσι; καὶ πῶς ἄδικοι μὲν πλουτοῦσι, δίκαιοι δὲ πένονται; Ἦλθε δὲ αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Ἀντώνιε, σεαυτῷ πρόσεχε· ταῦτα γὰρ κρίματα Θεοῦ εἶσι, καὶ οὐ συμφέρει σοὶ αὐτὰ μαθεῖν.

338. Διὰ τοῦ πλησίον. — 9. Εἶπεν πάλιν, ὅτι Ἐκ τοῦ πλησίον ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Ἐὰν γὰρ κερδήσωμεν τὸν ἀδελφόν, τὸν Θεὸν κερδαίνομεν· ἐὰν δὲ σκανδαλίσωμεν τὸν ἀδελφόν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνομεν.

339. Τὸ μέτρο. — 13. Ἦν δὲ τις κατὰ τὴν ἐρημον θηρεύων ἄγρια ζῶα, καὶ εἶδε τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον χαριεντιζόμενον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Θέλων δὲ αὐτὸν πληροφορῆσαι ὁ γέρον, ὅτι χρή μίαν συγκαταβαίνειν τοῖς ἀδελφοῖς, λέγει αὐτῷ· Βάλε βέλος εἰς τὸ τόξον σου, καὶ τείνον· καὶ ἐποίησεν οὕτως. Λέγει αὐτῷ· Πάλιν τείνον· καὶ ἔτεινεν. Καὶ πάλιν φησὶ· Τείνον. Λέγει αὐτῷ ὁ θηρευτής· Ἐὰν ὑπὲρ τὸ μέτρον τείνω, κλάται τὸ τόξον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὕτως καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· ἐὰν πλεῖον τοῦ μέτρον τείνωμεν κατὰ τῶν ἀδελφῶν, ταχὺ προσρήσσοσι. Χρὴ οὖν μίαν μίαν συγκαταβαίνειν τοῖς ἀδελφοῖς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θηρευτής, κατενύγη, καὶ πολλὰ ὠφελήθει· παρὰ τοῦ γέροντος, ἀπῆλθε· καὶ οἱ ἀδελφοὶ στηριχθέντες ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

340. «Στρέψε καὶ τὸ ἄλλο σαγόνι». — 19. Παρέλαβον ἀδελφοὶ τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Εἶπε ἡμῖν λόγον, πῶς σωθῶμεν; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Ἠκούσατε τὴν Γραφήν; καλῶς ὑμῖν ἔχει. Οἱ δὲ εἶπον· Καὶ παρὰ σοῦ θέλομεν ἀκοῦσαι, πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον· Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· «Ἐὰν τίς σε ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σαγόναν, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην» (Ματθ. ε' 39). Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Εἰ μὴ δύνασθε στρέφαι καὶ τὴν ἄλλην, κἄν τὴν μίαν ὑπομείνατε. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Λέγει ὁ γέρον· Εἰ οὐδὲ τοῦτο δύνασθε, μὴ δότε ἀνθ' οὐ ἐλάβετε. Καὶ εἶπον· Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Λέγει οὖν ὁ γέρον τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ποίησον αὐτοῖς μικρὰν ἀθήραν· ἀσθενεῦσι γάρ. Εἰ τοῦτο οὐ δύνασθε, κἀκεῖνο οὐ θέλετε, τί ὑμῖν ποιῆσω; Εὐχῶν χρεῖα.

341. Τὰ χρήματα τοῦ μοναχοῦ. — 20. Ἀδελφὸς ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ διαδοὺς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ πτωχοῖς, παρακατασχῶν δὲ ὀλίγα εἰς λόγον ἑαυτοῦ, παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ. Καὶ τοῦτο μαθῶν, λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ θέλεις μοναχὸς γενέσθαι, ἀπελθε εἰς τήνδε τὴν κώμην, καὶ ἀγόρασον κρέας, καὶ περίθες τῷ σώματί σου γυμνῶ, καὶ οὕτως ἐλθέ ἐνταῦθα. Καὶ ποιήσαντος οὕτως τοῦ ἀδελφοῦ, οἱ κύνες καὶ τὰ θρῶνα τὸ σῶμα αὐτοῦ κατέτεμον. Ἀπαντήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν γέροντα, ἐπύθετο εἰ γέγονεν ὡς συνεβούλευσεν. Ἐκείνου δὲ ἐπιδεικνυμένου τὸ σῶμα διεσπαραγμένον, λέγει ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· Οἱ ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ θέλοντες ἔχειν χρήματα, οὕτως ἀπὸ τῶν δαιμόνων κατακόπτονται πολεμοῦμενοι.

342. Πόλεμος. — 23. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἀφίει

335. M 26, 916 B. B 33, 37, 9.
337. M 65, 76 B.

336. M 65, 76 A.
338. M 65, 77 B.

339. M 65, 77 D.
341. M 65, 81 C.

340. M 65, 81 B.
342. M 65, 84 B.

τούς πολέμους ἐπὶ τὴν γενεάν ταύτην, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων. Οἶδε γάρ ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι καὶ οὐ βαστάζουσιν.

343. «Προτίμησε τὴν ὠφέλεια τοῦ ἀδελφοῦ». — Ἀββᾶ Ἰωάννου, ἐθνοῦχου, 2. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος εἶπεν, ὅτι «Οὐδέποτε τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον προέκρινε τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ὠφελείας».

ΟΣΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΟΡΔΟΥΗΣ (†357 ἢ 358)

Ἐπιστολὴ Κωνσταντίῳ.

344. «Ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε τὴ βασιλείαν». — Μ. Ἀθανασίου, Πρὸς μοναχοὺς τὰς δυσσεβείας τῶν Ἀρειανῶν καθιστοροῦσα, 44. Μὴ τίθει σεαυτὸν [βασιλεῦ] εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά· μηδὲ σὺ περὶ τούτων ἡμῖν παρακελεύου· ἀλλὰ μᾶλλον παρ' ἡμῶν σὺ μάθανε ταῦτα. Σοὶ βασιλείαν ὁ Θεὸς ἐνεχείρησεν ἡμῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπίστευσε. Καὶ ὡσπερ ὁ τὴν ἀρχὴν ὑποκλέπτων ἀντιλέγει τῷ διαταξαμένῳ Θεῷ, οὕτω φοβήθητι μὴ καὶ σὺ, τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἑαυτὸν ἔλκων, ὑπεύθυνος ἐγκλήματι μεγάλῳ γένη· «Ἀπόδοτε», γέγραπται, «τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Ματθ. κβ' 21). Οὔτε τοίνυν ἡμῖν ἀρχειν ἐπὶ τῆς γῆς ἔξεστιν, οὔτε σὺ τοῦ θυμιᾶν ἐξουσίαν ἔχεις, βασιλεῦ. Ταῦτα μὲν οὖν κηδόμενος τῆς σῆς σωτηρίας γράφω περὶ δὲ ὧν ἐπέστειλας, ταύτης εἰμὶ τῆς γνώμης.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ (360)

Κανόνες.

345. Δεύτερος γάμος. — Κανὼν 1. Περὶ τοῦ δεῖν, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, τοὺς ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις, μὴ λαθρογαμίαν ποιήσαντας, ὀλίγου χρόνου παρελθόντος, καὶ σχολάσαντας ταῖς προσευχαῖς, καὶ νηστειαῖς κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν.

346. Μεικτὰ λουτρά. — 30. Οὐ δεῖ ἱερατικούς, ἢ κληρικούς, ἢ ἀσκητάς, ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολουέσθαι, μηδὲ πάντα χριστιανόν, ἢ λαϊκόν. Ἀπὴ γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

347. Γαμήλιον τραπέζι. — 53. Οὐ δεῖ χριστιανούς εἰς γάμους ἀπερχομένους, βαλλίζειν, ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δειπνεῖν, ἢ ἀριστᾶν, ὡς πρέπει χριστιανοῖς.

348. Εἰδωλολατρικὰς διασκεδάσεις. — 44. Οὐ δεῖ ἱερατικούς, ἢ κληρικούς τινὰς θεωρίας θεωρεῖν ἐν γάμοις, ἢ δείπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσέρχεσθαι τοὺς θυμελικούς, ἐγείρεσθαι αὐτούς, καὶ ἀναχωρεῖν.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ὄσιος, † 360±)

Ἀποφθέγματα.

349. Ἄγαμος καὶ ἐγγαμος κληρικός. — Γελασίῳ Κνυκινοῦ, Τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον πραχθέντων Σύνταγμα, Λόγος Β', κεφ. 31-32. ... Ἐβουλεύσαντο δὲ καὶ ἕτερον νόμον ἐκθέσαι τῶν ἐπισκόπων, ὃν ὁ θεὸς ἐκάλυσε Παφνούτιος, περὶ οὗ ἀναγκαῖον ᾤθηεν διηγήσασθαι μεγίστου θαύματος ἄξιον διήγημα. Ἐδόκει τισὶ τῶν ἐπισκόπων νόμον νεαρὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ Συνόδῳ ὡς περὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ τοῦτον ὀρίσαι. 32. Ἐγραφον οὖν περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε τισὶ τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς, ἃς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο. Τούτων οὕτω διατυπωμένων, ἀναστάς ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεὸς Παφνούτιος, μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησε, λέγων· «Μὴ βαρύνετε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων· «τίμιος γάρ», φησὶν, «ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος» (Ἐβρ. ιγ' 4). Μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀκριβείας τὴν Ἐκκλησίαν μᾶλλον προσβλάψητε· οὐ γάρ φησι πάντας δύνασθαι φέρειν τῆς ἀπαθείας τὴν ἀσκησιν. Οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, φυλαχθήσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ, τῆς ἐκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς στερουμένου. Σωφροσύνην δὲ καλὴν καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἐκάστου τὴν συνέλευσιν λέγω· μὴ μὴν ἀποζεύγνυσθαι ταύτην «ἣν ὁ Θεὸς ἔξευξε» (προβλ. Ματθ. ιθ' 6), καὶ ἣν ἀπαξ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, ἢ λαϊκός ὢν ἠγάγετο» Καὶ ταῦτα ἔλεγεν ὁ μέγας Πα-

343. M 65, 233 A.

344. M 25, 745 D.

345. M 137, 1342 B. PΠ 3, 171.

346. M 137, 1377 D. PΠ 3, 197.

347. M 137, 1412 C. PΠ 3, 219.

348. M 137, 1412 D. PΠ 3, 220.

349. M 85, 1336 A.

φνούτιος ἄπειρος ὢν γάμου, διὰ τὸ νηπιόθεν ἐν ἀσκητηρίοις ἀνατρέφεται αὐτόν. Διὸ πεισθεὶς ὁ πᾶς τῶν ἐπισκόπων σύλλογος τῆ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ, ἀπειρήθησε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τῆ γνώμῃ καταλείψαντες τῶν βουλομένων κατὰ συμφωνίαν ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς. Ταῦτα ἐπράχθησαν ἐπὶ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλῃς καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ἀθροισθείσης.

350. Πράξις καὶ σκοπός. — Παλλαδίου Ἐλεν., Λαυσαϊκῆ ἱστορία, 47,7. Ποτὲ μὲν γὰρ ἡ πρόθεσις ἐξαμαρτάνει, ὅταν κακῶ σκοπῶ γένηται· ποτὲ δὲ καὶ ἡ πράξις, ὅταν διεφθαρμένως ἢ καθ' ὃν δεῖ τρόπον μὴ γένηται. Ὅπερ συμβαίνει πολλάκις καὶ τὸν ἀκόλαστον διεφθαρμένῳ σκοπῶ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπὶ νεωτέρας διὰ τέλος αἰσχρόν, πράξιν δὲ εὐλογον τῶ ὡς ὀφρανῆ καὶ μόνῃ καὶ ἀσκουμένη διδόναι ἐπιουρίαν. Συμβαίνει δὲ καὶ σκοπῶ ὀρθῶ ποιεῖν ἐλεημοσύνην εἰς νοσοῦντας ἢ γεγηρακότας ἢ ἐκπεπτωκότας πλοῦτου, φειδωλῶς δὲ καὶ μετὰ γογγυμοῦ, καὶ εἶναι τὸν μὲν σκοπὸν ὀρθόν, τὴν δὲ πράξιν τοῦ σκοποῦ ἀναξίαν· δεῖ γὰρ τὸν ἐλεήμονα ἐν ἰαρότῃτι ἐλεεῖν καὶ ἀφειδίᾳ.

351. Σχέσεις τῶν δύο φύλων. — Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Ἐυδαίμων Ἀβ. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Εὐδαίμων περὶ τοῦ ἀββᾶ Παφνουτίου τοῦ πατρὸς τῆς Σιήτηως, ὅτι Κατῆλθον ἐκεῖ νεώτερος, καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μείναι ἐκεῖ, λέγων ἐπὶ ἐμοῦ, Ὅψιν γυναικὸς οὐκ ἀφίῳ μείναι εἰς Σιήτην, διὰ τὸν πόλεμον τοῦ ἐχθροῦ.

352. «Δὲν συγχώρεσα νὰ καταπιέζεται φτωχὸς ἀπὸ πλοῦσιο». — Ἡ κατ' Αἴγυπτον μοναχῶν ἱστορία, Κεφ. ΙΔ'. Περὶ Παφνουτίου, παράγρ. 10-15. Ὡς γοῦν ἐκεῖνον ἐνασχέσαντα καλῶς ταῖς ἀρεταῖς πρὸς τὸν Θεὸν προαπέστειλεν, ἐπιθεὶς ἐαυτῶ μείζονα πολιτείαν τῆς πρόσθεν ἡρώτα τὸν Θεὸν πάλιν δηλωθῆναι αὐτῶ τίνι τῶν ἀγίων ἄρα ἂν εἴη ὅμοιος. Καὶ πάλιν φωνή τις γέγονε πρὸς αὐτὸν θεῖα λέγουσα· «Ἐοικας τῶ τῆς πλησίον κόμης πρωτοκομητῆ». 11. Ὁ δὲ ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν ἦκεν. Καὶ δὴ κρούσαντος αὐτοῦ τὸν πυλῶνα προῆλθεν ἐκεῖνος κατὰ τὸ ἔθος αὐτῶ ὡς ξένον ὑποδεχόμενος. Νίψας δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ παραθεὶς τράπεζαν προετρέπετο μεταλαβεῖν τῶν ἐδωδίμων· πυθομένου δὲ τούτου τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ λέγοντος· «Ὡ ἄνθρωπε, τὰς σεαυτοῦ πολιτείας φράσον· πολλῶν γὰρ μοναχῶν, ὡς μοι ὁ Θεὸς ἐδήλωσεν, τὸν βίον ὑπερβέβηκας». 12. Ὁ δὲ ἐλεγεν ἀμαρταλὸν ἐαυτὸν εἶναι καὶ ἀνάξιον τοῦ ὀνόματος τῶν μοναχῶν. Ὁ δὲ ὡς ἐπέμενεν ἐρωτῶν, ἀπεκρίνατο ὁ ἄνθρωπος λέγων· «Ἐγὼ μὲν

οὐκ εἶχον ἀνάγκην τὰ ἑαυτοῦ δράματα ἐξαγορεύειν. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Θεοῦ λέγεις ἐληλυθέναι, τὰ προσόντα μοι ἀπαγγελῶ σοι. 13. Ἐμοὶ μὲν τριακοστὸν τοῦτό ἐστιν ἔτος ἐξ οὗ ἑαυτὸν τῆς γαμετῆς μου ἐχώρισα τρία ἔτη αὐτῆ μόνον συνομιλήσας καὶ τρεῖς ἐξ αὐτῆς υἱὸς ποιήσας, οἱ καὶ δὴ ταῖς χρεῖαις μου ὑπηρετοῦσιν. Οὐκ ἐπαυσάμην οὖν τῆς φιλοξενίας ἄχρι σήμερον. Οὐ καυχᾶται τις τῶν κωμητῶν πρὸ ἐμοῦ τὸν ξένον ὑποδεξάμενος. Οὐκ ἐξῆλθεν πένης οὐδὲ ξένος κεναῖς χερσὶ τὴν ἐμὴν αὐλὴν μὴ πρότερον ἐφοδιασθεὶς κατὰ λόγον. Οὐ παρείδον πένητα δυστυχήσαντα μὴ ἱκανὴν παραμυθίαν αὐτῶ χορηγήσας. 14. Οὐκ ἔλαβον πρόσωπον τέκνου μου ἐν κρίσει. Οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκόν μου καρποὶ ἀλλότριοι. Οὐκ ἐγένετο μάχη, ἣν οὐκ εἰρήνευσα. Οὐκ ἐμέμψατό τις ἐπ' ἀτοπία τοὺς ἐμοὺς παῖδας. Οὐχ ἤψαντο τῶν ἀλλοτρίων καρπῶν αἱ ἀγάλαι μου. Οὐκ ἔσπειρα πρῶτος τὰς ἐμὰς χώρας, ἀλλὰ πᾶσιν αὐτὰς κοινὰς προθέμενος τὰς ὑπολειφθείσας ἐκαρπισάμην. Οὐ συνεχώρησα καταδυναστευθῆναι πένητα ὑπὸ πλουσίου. Οὐ παρελύπησά τινα ἐν τῶ βίῳ μου. Κρίσιν πονηρὰν κατ' οὐδενὸς ποτε ἐξενήνοχα. Ταῦτα Θεοῦ θέλοντος σύνοιδα ἑμαυτῶ πεπραγμένα». 15. Ἀκούσας δὲ ὁ Παφνούτιος τοῦ ἀνδρὸς τὰς ἀρετάς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐφίλει λέγων· «Εὐλόγησαι σε Κύριος ἐκ Σιών καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ» (Ψαλ. κκζ' 5). Καλῶς γὰρ ταῦτα κατώρθωσας. Λέιπεται δὲ σοι ἐν τῶν ἀρετῶν τὸ κεφάλαιον, ἢ πάνσοφος περὶ Θεοῦ γνώσις, ἣν οὐκ ἂν δυνήσῃ ἀπόνως κτήσασθαι, εἰ μὴ σαυτὸν τῶ κόσμῳ ἀπαρνησάμενος καὶ λαβὼν τὸν σταυρὸν τῶ Σωτῆρι ἀκολουθήσεις». Ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν ταῦτα, μὴδὲ τοῖς ἑαυτοῦ συναξάμενος εὐθὺς εἶπετο τῶ ἀνδρὶ ἐπὶ τὸ ὄρος.

ΑΝΩΝΥΜΟΙ ΝΑΥΤΕΣ (Β' μισὸ τοῦ Δ' αἰώνα)

Ἀποφθέγματα.

353. Ἔσοδα «γιὰ βοήθεια φτωχῶν». — Ἀστερίου Ἀμασείας, Ὀμιλία 10. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Φωκᾶν. Πολύλακις μὲν γὰρ ὤφθη, νῦν μὲν νύκτωρ προσογκουμένον χειμῶνος διεγείρων τὸν κυβερνήτην, τῶ πηδαλίῳ ἐπινυστάζοντα· ἄλλοτε δὲ πάλιν τοὺς κάλως διατείων, καὶ τῆς ὀθόνης ἐπιμελούμενος, καὶ ἀπὸ τῆς πύρας προοπτεῦον τὰ βράχῃ. Ὅθεν καὶ νόμος ἐγένετο ναύταις, Φωκᾶν ἔχειν συνεσιτάτορα. Καὶ ἐπειδὴ τὸν νῦν ἀσώματον, σύσσιτον εἶναι καὶ κοινῶν τραπέζης, ἀμήχανον μάθετε

πῶς ἄρα φιλευσεβῆς λογισμὸς ἐσοφίστατο τὸ ἀδύνατον. Καθ' ἐκάστην γὰρ τὴν ἡμέραν τὴν τῶν ὄψων μερίδα πρὸς ἰσομοίριαν τῶν ἐσθιονόντων ἀποκληροῦσι τῷ μάρτυρι. Ταύτην δὲ τις τῶν δαιτυμόνων ἐξωνοῦμενος, τὸ ἀργύριον κατατίθειται, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ἄλλος, καὶ ἄλλοτε ἕτερος καὶ οὗτος ὁ κληρὸς τῆς ἀγορασίας περιών ἅπαντας, δίδωσι καθημέραν τῆς μερίδος τὸν ὠνητήν. Ἐπειδὴν δὲ ὄρμος αὐτοῦς ὑποδέχεται, καὶ εἰς γῆν ἀφίκωνται, μερίζεται τὸ ἀργύριον τοῖς πεινώσι· τοῦτο ἢ μερὶς τοῦ Φωκά, πενήτων εὐεργεσία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΓΚΥΡΑΣ († 363)

Πρὸς Δητόιον.

354. Θεὸς καὶ ἔλεξε στὰ δύο φύλα. — *Παράγρ. 3.* Ἄνωθεν δέ, ὡς ἔχει φύσεως τὸ θῆλυ πρὸς τὸ ἄρρεν, εἰ βούλει, ἐπισκεψώμεθα, ἵνα καὶ τὸν τῆς παρθενίας σκοπὸν εὐκρινῶς ἀναφανέντα κατίδωμεν. Ἐξ ὀλίγων γὰρ τῶν πρώτων ζώων, καθάπερ ἐκ τινῶν πρωτοτύπων σπερμάτων, τὸν κόσμον ὁ Δημιουργὸς πληρῶσαι θελήσας, ἐκάστου μὲν εἴδους ζώων, καθάπερ τινὰ μίαν ρίζαν, τὴν τοῦ σωματικοῦ ζώου ἰδέαν ἐξ ἀρχῆς κατεβάλετο. Ταύτην δὲ εἰς ἄρρεν τε καὶ θῆλυ, ἀπὸ τοῦ λογικοῦ ζώου ἕως ἐπὶ πᾶν εἶδος ἀλόγου, τεμὼν καὶ τὸ θῆλυ τμήμα τοῦ ἄρρενος ἐργασάμενος, οἴστρον μὲν ἐκάστῳ τμήματι τῆς πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς ἄρρητον τῇ φύσει ἐνέθηκε. Τούτων δὲ τὰ ἀποσχισθέντα ἀλλήλων, ταῖς ἀσχέτοις τοῦ ἔρωτος μίξεσιν ἀλλήλοις συμπλέκων, ἐκ τῆς συμπλοκῆς, ἅπαν εἶδος ζώων ταῖς ἐκ τῶν προαγόντων βλαστάνον γοναῖς, δι' αἰῶνος πληθύνει, «*Αὐξάνεσθε*», λέγων, «*καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*» (Γεν. α' 28). Οὕτω δὲ τὸν κόσμον, φημί, ἀφ' ἑνὸς τοῦ Ἀδάμ ἀνθρώπων γένους, καθ' ἅπασαν γῆν, μυριάσις ἐθῶν διαφοραῖς πεπληρωμένον ἀποδείσαι προθέμενος· ἀφ' ἑνὸς δὲ ἐκάστου τῶν ἀλόγων εἰδους, κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον τετραπόδων τε καὶ ἐρπετῶν, ἐπι δὲ πτηνῶν τε καὶ νηκτῶν, καὶ συνόλως ἀπάντων ζώων, ἀμυθῆτοις ἰδέαις πλημμυροῦντα ὀφθῆναι θελήσας, τῇ μὲν δυναστείᾳ τοῦ ἄρρενος ὑποτάττει τὸ θῆλυ, τῇ δὲ τοῦ θήλεος ἡδονῇ, τιθασσεύει τὸ ἄρρεν· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἄρρενος εἰλημμένον, ὡς ἂν μέρος ὄλω τῷ ἀφ' οὗ ἐλήφθη καταπειθεὶς εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν δικαίως· τὸ δὲ ἄρρεν ποθεῖν τὸ ἀπ' αὐτοῦ ληφθέν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ διῶκον

συμπλοκῆν, εἰς ἑαυτό, διὰ τῆς μίξεως, τὸ οἰκεῖον μέλος ἀναλαμβάνειν ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις μηχανησάμενος· τοῦτον δὲ τὸν τρόπον, ἐξ ἑνὸς δύο, καὶ ἐκ δύο πάλιν ἓν, τὸ τε ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ σοφῶς ἀναδείξας. Καὶ οὐ τὴν πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆν μόνον, διὰ τῶν προειρημένων τρόπων, ἡδεῖαν τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐργασάμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἐκ τῆς συμπλοκῆς ταῖς τοῦ ἔρωτος λαμπάσι δαδουχοῦμενον γένος, πολὺ τὸ φίλτρον ἐγκατασπείρας· ἐνεργητικὸν μὲν τὸ ἄρρεν, ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν πρωτεύον· παθητικὸν δὲ τὸ θῆλυ, ὡς ἂν τῆς τοῦ ἄρρενος μοίρας ἀποσπασθέν, τὴν φύσιν ἐργάζεται. Καὶ ἵνα μὴ τῷ πρὸς τὴν τοῦ ὁμοίου γένους διαδοχῆν φίλτρῳ τὸ θῆλυ ἀγόμενον, ὡς ἂν παθητικόν, ἀβοήθητον καταλείποιο, ἡδονῆς ὄλον φάρμακον τῷ ἄρρενι τὸ θῆλυ κατασκευάσας, βιαίους ὀλκαῖς, καὶ ἐπὶ τὴν καταβολὴν τῆς γονῆς, πρὸς αὐτὸ ἄγει τὸ ἄρρεν οὐχὶ πρὸς τὸ ἄρρεν ἄγων τὸ θῆλυ, ἀλλὰ τῇ τοῦ θήλεος ἡδονῇ τὸ ἄρρεν πρὸς αὐτὸ αἰχμάλωτον ἄγων. Ὡς γὰρ ἡ μαγνητὶς λίθος ἄρρητόν τινα δύναμιν κατὰ τοῦ σιδήρου ἐν τῇ φύσει λαβοῦσα, οὐκ αὐτὴ ἄγεται πρὸς τὸν σίδηρον, ἀλλὰ πόρρωθεν πρὸς ἑαυτὴν τὸν σίδηρον ἔλκει, οὕτω τὸ τοῦ θήλεος σῶμα, ἄφραστον κατὰ τοῦ ἄρρενος τὴν δύναμιν εἰληφός, καὶ μὴ εἰδυίας, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς ἐν αὐτῷ ψυχῆς, τὸ τοῦ ἄρρενος σῶμα πρὸς τὴν μίξιν αὐτόματον ἔλκει. Οὕτω τῷ ἀσθενεστέρῳ ζῳῷ τοῦ Δημιουργοῦ βοηθῆσαι θελήσαντος, ἵνα τῇ ἐνούσῃ αὐτῷ ἡδονῇ μαγναεῦον τὸ ἄρρεν, οὐ διὰ τὴν παιδοποιίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν τῆς μίξεως οἴστρον, ὑπερμαχοῦν αὐτῷ ἔχη τὸ ἄρρεν. Ἄντι τούτου γοῦν, «*Καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα*» (Μάρκ. ι' 7) οὐ τὸ θῆλυ, ἀλλ' ὁ ἄρρεν, ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου οἴστρου πρὸς τὴν συνουσίαν τοῦ θήλεος ἐλαυνόμενος. «*Καὶ προσκολληθήσεται*» τῇ γυναικί, φησὶν, ὁ ἀνὴρ, οὐχ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, καὶ γενήσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ταύτην δὲ τὴν δυναστείαν κατὰ τοῦ κρατοῦντος τῷ τοῦ θήλεος γένει ὁ Δημιουργὸς χαρίζόμενος, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ σώματος πλάσιν τε καὶ ἰδέαν τοῦ θήλεος μαλακωτέραν εἰργάσατο, ἵνα καὶ ἀφῆ, καὶ βλέμματι, καὶ κινήματι, καὶ τῇ τῶν μελῶν συνόλως ἀβρότητι, καὶ κατὰ πᾶσαν αἰσθήσεως προσβολὴν πανταχόθεν προσορῶν καὶ δρώμενον, μάλαγμα ἡδονῆς ἢ τῷ ἄρρενι, πίπτων.

355. Ἐξουσία τοῦ ἀνδρα στή γυναῖκα. — 34. Γυνὴ δὲ ἀνδρὸς πολλῶ ἐλάττω λαχοῦσα τὴν φύσιν, ἐξουσίαν ἐχέτω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· διὰ τοῦ ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν ἐξουσίαν, τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ὑποταγῆν εὐσχημόνως ὁμολογοῦσα. Διὰ τοῦτο, φησί, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ταῖς θριζὶ τὴν κεφαλὴν τούτων ἀνωθεν ἐπε-

κάλυψεν, αὐτόθι παιδεύουσα, ὅτι προσήκει γυναῖκα μηδέποτε, οὐχ ὅτι ἄλλο τι τῶν μελῶν, ἀλλὰ μηδὲ τὴν κεφαλὴν ἀδιαφόρως γυμνοῦσθαι.

356. *Σχέσεις τῶν φύλων «ἐν Κυρίῳ».* — 38. Τότε γὰρ νόμιμος καὶ κατὰ τὰς θείας Γραφὰς συνίσταται γάμος, ὅταν μὴ πάθος ἡδονῆς προκαταλάβῃ τοῦ νόμου τὴν χρεῖαν, λογισμὸς δὲ τοῦ τε εἰς βοήθειαν ἀναγκαίου καὶ τῆς τῶν παιδῶν διαδοχῆς τοῦ γάμου προσθεῖς τὸν σκοπὸν, τίμιον ὄντως μνηστεύῃ τὸν γάμον. Ὅτε τῶν ἀναγκαιῶν τοῦ γάμου προσηληφτότων τῷ λογισμῷ, καὶ κρηπίδος ἀγίας ἐν Κυρίῳ κατὰ νόμους τεθείσης, ἐπακολούθημα τοῦ κατὰ τὸν γάμον ἀναγκαίου, ἢ ἐκ τῆς μίξεως ἡδονῆς, μίαν σάρκα τὴν δύο ποιοῦσα εὐρίσκειται. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐν ψυχῇ λογισμὸς τὰς ψυχὰς προλαβῶν, κατὰ τὸ φαινόμενον ἀναγκαῖον συνῆψεν εἰκότως προηνωμέναις ταύταις καὶ ἡ τῶν σαρκῶν τῶν ἐν αἷς εἰσὶν ἔννομος ἔνωσις ἠκολούθησεν. Ὅταν δὲ τῶν ψυχῶν ἄλλο τὴν ἀρχὴν προθεμένων, αἱ σάρκες δι' ἡδονὴν τὰ οἰκεία πραγματευσάμεναι, τὰς ἐν αὐταῖς ψυχὰς τῷ κατ' αὐτὰς πάθει δουλευούσας ἐνώσωσιν, ἀκολούθημα τῶν σαρκὸς κακῶν γινόμεναι αἱ ψυχαί, παράνομον τὴν μίξιν ἐργάζονται. Οὐ γὰρ ὁ ἐν ψυχῇ λόγος καὶ νόμος οὐχ ἠγγῆσατο ἔργου, τοῦτο παντάπασιν παράνομον ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐστηλίτενται. Διὰ τοῦτο, φησί, «Γυνὴ δέδεταί νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς». Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ὧ θέλει γαμηθῆναι» οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ «μόνον ἐν Κυρίῳ» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 39), φησὶν ὅτι καὶ ἡ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς ἐλευθέρα γενομένη πρὸς γάμον, οὐχ ὅτι ἠλευθερώθη ἀπλῶς, ἀλλ' «ἐν Κυρίῳ» ὀφείλει γῆμαι. Τί δὲ ἐστὶ τὸ «ἐν Κυρίῳ» τὸν γάμον συστήναι; Τὸ μὴ προὑποσυρῆναι ὑπὸ τῶν σαρκὸς ἡδονῶν πρὸς τὴν μίξιν, ἀλλὰ κρίσει τοῦ λυσιτελοῦντος πρὸς τὸν βίον, ἐλθεῖν τὸν γάμον. Διὸ καὶ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ γάμου ὁ Ποιητὴς ἐν τῇ φύσει διετάξατο.

357. *Τὰ «πάθη τοῦ σώματος» δὲν εἶναι γάμος.* — 39. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, μὴ ἀπατάτω ἑαυτὴν, φημί, ἢ ἀπὸ παρθενίας εἰς σαρκὸς πάθη κατενεχθεῖσα, ὅτι γάμος αὐτῇ εἰς τὸ ἁμάρτημα λογισθῆσεται. Πρῶτον μὲν, ὅτι κακὴν κρηπίδα τῆς συμπλοκῆς τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν τῆς παραβάσεως ἁμαρτίαν ἑαυτῇ κατεβάλετο ἔπειθ' ὅτι οὐκ οὔσα ἐλευθέρα (οὐ γὰρ ἀπέθανεν αὐτῆς ὁ ἀνὴρ, ἵνα ᾧ βούλεται γαμηθῇ), ζῶντος τοῦ ἀθανάτου ἀνδρὸς μοιχαλῆς χρηματίσει, θνητὸν διὰ πάθη σαρκὸς τῷ τοῦ Κυρίου παστῶ ἐπεισάγουσα.

358. *Ἡ παρθένος ποῦ ἀθέτησε τὴν ὑπόσχεση τῆς παρθενίας.* — 39-40. Εἰ δὲ ὁ γάμος οὗτος τοῖς μάρτυσι καὶ ταῖς προ-

δοις καὶ πᾶσι περιφανῆς, οὐκ ἀπέθανε δὲ, φημί, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς μοιχεύεται οὖν ἢ τοιαύτη, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς διὰ βίου μοιχευμένη μᾶλλον δὲ δι' ἡδονῆς μὲν ἀπόλαυσιν ἀκολάστως πορνεύουσα, διὰ δὲ τὸ ζῆν τὸν ἀνδρα παρανόμως μοιχεύουσα. Καὶ οὐχ ὁρῶ πῶς μὲν αὐτῇ ἀντὶ ἀθανάτου Θεοῦ θνητὸν ἐπὶ κακῶ ἑαυτῆς ἄνθρωπον περιπέτει, ἐν ὀφθαλμοῖς αἰεὶ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὸν ταῖς παρανόμοις μίξεσιν ἀσεβοῦσα πῶς δὲ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος τῇ τοῦ Κυρίου κοίτῃ ἐτόλμησε μακρῶς ἐπιβῆναι. Ἐκ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων δεῖ τὴν δίκην οὕτως ἐξαμαρτανόντων στοχάζεσθαι. Τίνος μὲν ἄξια ἢ ἀντὶ εὐγενοῦς ἀνδρὸς πρὸς δοῦλον ἑαυτῆς φθειρομένη, καὶ τῇ δεσποτικῇ κοίτῃ τὸν οἰκέτην εἰς ἐπιβουλήν ἐπεισάγουσα; Τίνος δὲ ἄξιος ὁ δοῦλος δεσποίνῃ ἑαυτοῦ καὶ κοίτῃ κυρίου ἑαυτὸν ἀσελγῶς ἐπιρροψας; 40. Ἀλλὰ αἱ σοφαὶ τοσαύτην ἀσέβειαν καθ' ἑαυτῶν διὰ σαρκὸς πάθη τολμήσασαι, πρὸς οἷς οὐ δακρῶσαι, τόπον ἑαυταῖς κουφότερον τοῖς δάκρυσιν ἐτοιμάζουσαι, ἔτι καὶ ἦν ὑπέσχοντο πρότερον παρθενίαν ἀρνοῦνται. Τὴν γὰρ παράβασιν τῆς παρθενίας αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἡδονῆς παρὰ πᾶσιν γνωρίζουσαι, τῇ ἀρνήσει τῷ μείζονι κακῶ οἴονται τὴν ἁμαρτίαν παραμυθεῖσθαι ἀνθρώπους μὲν, πρὸς οὓς εἰς ἀπολογίαν τῆς παραβάσεως τὴν ἄρνησιν προῖσχονται, αἱ θαυμάσαι αἰδοῦμεναι τὸν δὲ Κύριον, πρὸς ὃν γεγόνασιν αὐταῖς αἱ δεξιαί, διὰ τὸ εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσεῖν, λοιπὸν οὐ φοβούμεναι οὐκ εἰδυῖαι ἄρα, ὅτι διπλοῦν καὶ παρ' ἀνθρώποις καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔργλημα καθ' ἑαυτῶν ἀτόπως κατασκευάζουσι. Τῶν μὲν ἐκ τῆς προβεβημένης παρθενίας, εἰ καὶ ἀρνοῦνται τὸ ὑποσχέσθαι ταύτην, τὸ μανιώδες καὶ Ἰταμὸν πρὸς τὰ πᾶσιν ὁμολογούμενα ἀποστρεφόμενων, ἔτι δὲ καὶ μισούντων. Τοῦ δὲ, πρὸς οἷς παρέβησαν εἰς τὰς συνθήκας τῆς παρθενίας, τὴν ἀντὶ μετανοίας ἄρνησιν πικρότερον εἰς τὸ παρ' αὐτῶ δικαστήριον κρίνοντος. Ἴνα οὖν μὴ ἀγάπης ὄνοματι εἰς τοῦτο τῆς ἁμαρτίας ἐμπέση ἢ παρθένος βράθρον, ἀπροσπαθῆ τὴν ἀγάπην καὶ καθαρὰν μετιέτω. Οὐ γὰρ χώραν αὐτῇ ἔξει προσλισθησάση πρὸς ἡδονὴν τὸ προσωπεῖον τοῦ γάμου οὐδὲ σοφίσασθαι ὄνοματι γάμου τὸν ζῶντα ἑαυτῆς ἀνδρα μὴ ἀπολελυμένη δυνήσεται, θνητὸν ἐκείνου ἐπὶ μοιχικῇ πράξει μετὰ τοσαύτας τὰς παρ' αὐτοῦ τιμὰς ἀσεβῶς προτιμήσασα. Οὐκ ἄλλοτριῶς γὰρ ἂν τις καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων τὸ ἀποστολικὸν ἀναφθέγγεται, ὅτι «Ὅταν καταστρησιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν» (Α' Τιμ. ε' 11), ἔχουσαι κρῖμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν οὐ γάμον, ἀλλὰ μοιχείαν διὰ βίου κακῶς μεθοδεύουσαι.

359. *Ὁ γάμος «ταυριάζει στὴ φύση», ἢ παρθενία τὴν «ξε-*

περνάει». — 55. Ὁ μὲν γάμος τῆς φύσεως ἔνεκα, καὶ ὁ νόμος διατάσσεται τῇ φύσει τὸ πρόσφορον. Ἡ δὲ παρθεσία ὑπερβάσσει τὴν φύσιν, ἀδούλωτος νόμος ἐστίν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς ἀφθορίας τὸ κατόρθωμα τῷ ποιητῇ τε καὶ νομοθέτῃ προσφέρουσα.

ΓΟΡΓΟΝΙΑ († 370±)

Ἀποφθέγματα.

360. «Καλλιέργεια στὰ κρυφά». — Γρηγορίου Ναζιανζηνού, *Εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Γοργονίαν ἐπιτάφιος*, 12. Τίς δὲ τὸν οἶκον αὐτῆς μᾶλλον προὔθηκε τοῖς ζῶσι κατὰ Θεόν, τὴν καλὴν δεξίωσιν καὶ πλουτίζουσαν; Καὶ ὁ τούτου μεῖζόν ἐστι, τίς οὕτως ἐδεξιοῦτο τῇ αἰδοῖ καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν διαβήμασιν; Καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, τίς μὲν νοῦν ἔδειξεν ἀπαθέστερον ἐν τοῖς πάθεσι; Τίς δὲ συμπαθεστέραν ψυχὴν τοῖς κάμνουσι; Τίς χεῖρα δαφιλεστέραν τοῖς δεομένοις; Ὡς ἔγωγε καὶ τὰ τοῦ Ἰώβ ἂν ἐπ' αὐτὴν θαρρήσας καλλωπισαίμην. Θύρα δὲ αὐτῆς παντὶ ἐλθόντι ἡνέωκτο· ἔξω δὲ οὐκ ἠύλιζετο ξένος. Ὁφθαλμὸς ἦν τυφλῶν, ποὺς δὲ χολῶν, μήτηρ δὲ ὄρφανῶν. Τῆς δὲ εἰς χήρας εὐσπλαγχνίας τί χρὴ μεῖζον εἰπεῖν, ἢ ὅτι τὸ μὴ χήρα κληθῆναι καρπὸν ἡνέγκατο; Κοινὸν μὲν ἦν ἡ ἐκείνης ἐστία τοῖς πενομένοις ἀφ' αἵματος καταγώγιον κοινὰ δὲ τὰ ὄντα πᾶσι τοῖς δεομένοις οὐχ ἦτον ἢ ἐκάστοις τὰ αὐτῶν. «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι» (Β' Κορ. θ' 9) καὶ διὰ τὸ τῆς ἐπαγγελίας ἀπιωτόν καὶ ἀψευδέστατον πολλὰ ταῖς ἐκεῖθεν ληνοῖς ἐναπέθετο πολλὰ Χριστὸν καὶ διὰ πολλῶν τῶν εὐπαθόντων ἐδεξιώσατο καὶ τὸ κάλλιστον, ὅτι μὴ τὸ δοκεῖν παρ' αὐτῇ πλεῖον τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ καλῶς ἐγεώργει τῷ βλέποντι τὰ κρυπτὰ τὴν εὐσέβειαν. Πάντα τοῦ κοσμοκράτορος ἤρπασεν· πάντα μετήνεγκεν εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας. Οὐδὲν ἀφῆκε τῇ γῆ πλὴν τοῦ σώματος. Πάντων ἠλλάξατο τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας· ἕνα τοῖς παισὶ πλοῦτον ἀφῆκε, τὴν μίμησιν καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις φιλοτιμίαν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (ἅγιος, † 373)

Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου.

361. *Θέωση*. — *Παράγρ.* 54. Αὐτὸς γὰρ ἐνήνθρωπήσεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν.

Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.

362. «Ἐν ἀμαρτίαις συνελήφθην». — *Ψαλ. Ν' 7*. «Ἴδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Ἐπειδὴ ὁ προηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν τοῦ μὴ διὰ γάμου γενέσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς ἢ δὲ παράβασις τῆς ἐντολῆς τὸν γάμον εἰσῆγαγε διὰ τὸ ἀνομῆσαι τὸν Ἀδὰμ, τουτέστιν ἀθετῆσαι τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα αὐτῷ νόμον. Πάντες οὖν οἱ ἐξ Ἀδὰμ γενόμενοι ἐν ἀνομίαις συλλαμβάνονται ὑποπίπτοντες τῇ τοῦ προπάτορος καταδίκῃ. Τὸ δὲ, «Καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου», σημαίνει ὅτι ἡ Εὐα, ἀπάντων ἡμῶν μήτηρ, πρώτη ἐκίσσησε τὴν ἀμαρτίαν, ὡσπερ ὀργῶσα τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τῇ τῆς μητρὸς καταπίπτοντες καταδίκῃ, κισσᾶσθαι λέγομεν ταῖς ἀμαρτίαις. Δείκνυται, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν πέπτωκεν ὑπὸ τῆς ἐν Εὐα παραβάσεως, καὶ ὑπὸ κατάραν ἢ γέννησις γέγονεν. Ἄνωθεν δὲ ὑφαίνει τὸν λόγον, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς δεῖξαι βουλούμενος.

Περὶ παρθεσίας.

363. *Ἀγάπη τοῦ πλησίον*. — *Παράγρ.* 21. Τὴν δὲ ἀγάπην φυλάξωμεν, τὴν πάντων μεῖζονα «Ἀγαπήσεις» γὰρ, φησί, «Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται» (Ματθ. κβ' 37-40). Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἡγάπησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἡμᾶς λυτρώσῃται ἀπὸ πάσης ἀνομίας. Εἰ οὖν αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ ἀλλήλων τὰς ψυχὰς ἡμῶν θείναι. Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην τὸν Θεὸν ἔχει. Αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν· «Ἐν τούτῳ γινώσκονται

361. M 25, 192 B. B 30, 119, 11.

362. M 27, 240 C. B 32, 128, 24.

363. M 28, 276 D. B 33, 71, 11.

πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (Ἰωάν. ιγ' 35). «Ὅσον γὰρ ἐὰν κοπιάσῃ ἄνθρωπος, καὶ μὴ ἔχη τὴν ἀγάπην εἰς τὸν πλησίον, εἰς μάτην ἐκοπίασεν. Οὕτω δὲ δεῖξει τὴν ἀγάπην εἰς τὸν πλησίον, οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ.

Πρὸς Ἀμμοῦν (Κανονικὴ ἐπιστολή).

364. *Τὰ πάντα εἶναι καθαρὰ. Πόλεμος. Γάμος καὶ ἀγάμια.* — «Πάντα μὲν» γὰρ ἀκαθαρὰ τοῖς καθαροῖς» (Τίτ. α' 15) τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνειδησις καὶ τὰ πάντα μεμόλυνται. Ἀγαμία δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, ὅτι περ, φθορὰ καὶ λύμη ὑπάρχων, λογισμοὺς ὑποβάλλει τῷ δοκεῖν μὲν καθαρότητος· ἐστὶ δὲ τὸ γιγνόμενον ἐνέδρα μᾶλλον, ἢ δοκιμασία. Ἰνα γὰρ (ὡς προεῖπον) ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀσκητάς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν κατὰ τοῦτο, τοιαῦτα κινεῖ βομβύκια. Ἄτινα φέρει μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρήσιμον, κενὰς δὲ ζητήσεις, καὶ φλυαρίας, ἀ δεῖ παραιτεῖσθαι. Τί γάρ, εἰπέ μοι, ὦ ἀγαπητέ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἀμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσικὴ τις ἐκκρίσις; Ὡς εἰ τις ἐθέλοι ποιεῖσθαι ἔγκλημα καὶ τὰς διὰ ρινῶν ἐκπεμπομένας μύξας καὶ τὰ διὰ στόματος πτύσματα· ἐτι δὲ καὶ τούτων ἔχομεν λέγειν πλείονα, τὰς διὰ γαστέρων ἐκκρίσεις, ἅπερ τῷ ζῶντι πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. Ἐτι τε, εἰ τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν ἔργον εἶναι πιστευόμενον τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰς θείας Γραφάς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρᾶς δυνάμεως ἔργον τι γίνεσθαι μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχομεν (πρβλ. Πράξ. ιζ' 28-29) κατὰ τὰς θείας τῶν ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Τότε γὰρ μόνον μεμολύσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδεστέτην ἀμαρτίαν ἐργαζόμεθα. Ὅτε δὲ φυσικὴ τις ἐκκρίσις ἀβουλήτως γίνεται, τότε τῇ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς προεῖπομεν, καὶ τοῦτο ὑπομένομεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ περ οἱ θέλοντες ἀντιλέγειν μόνον τοῖς ὁρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ παρὰ Θεοῦ πεποιημένοις, παραφέρουσι καὶ ρητὸν εὐαγγελικόν, ὡς ὅτι «οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα» (πρβλ. Ματθ. ις' 11). Ἐπειδὴ δὲ δεῖ προλαμβάνειν τὰ τῶν πονηρῶν ἐναντιώματα (εἴποιεν γὰρ ἄν, οὐκοῦν οὐκ ἐστὶν ἀμαρτία, οὔτε ἡ ἀληθὴς χρῆσις, εἰ τὰ ὄργανα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ διαπέπλασταί), πρὸς τοῦτο ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς πείσομεν, φάσκοντες· Ποῖαν λέγεις χρῆσιν; Τὴν ἐν νόμῳ, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε λέγων «Ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν»; (Γεν. α' 28) «Ἦν ὁ Ἀπόστολος ἀπεδέξατο εἰπών· «Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος»;

(πρβλ. Ἐβρ. ιγ' 4) ἢ τὴν δημώδη μὲν, λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπιτελουμένην; ἐπει καὶ τῶν ἄλλων τῶν τῷ βίῳ γινομένων, εὐρήσομεν τὰς διαφορὰς κατὰ τι γενομένας. Ὅσον φονεῖται οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναίρειν τοὺς ἀντιπάλους, καὶ ἐνομον, καὶ ἐπαίου ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ τιμῶν μεγάλων εἰ κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντες ἀξιοῦνται, καὶ στήλαι τούτων ἐγείρονται, κηρύττουσαι τὰ κατορθώματα. Ὡστε τὸ αὐτὸ, κατὰ τι μὲν, καὶ κατὰ καιρὸν οὐκ ἔξεστι, κατὰ τι δὲ, καὶ εὐκαιρως, ἀφίεται τε καὶ συγκεχώρηται. Ὁ αὐτὸς οὖν καὶ περὶ τῆς μίξεως λόγος. Μακάριος ὅς ἐν νεότητι ζυγὸν ἔχων ἐλευθερον, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιίαν κέχρηται. Εἰ δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνους, καὶ μοιχοὺς ἢ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ τιμωρία ἐκδέχεται (Α' Κορ. στ' 9-10). Δύο γὰρ οὐσῶν ὁδῶν ἐν τῷ βίῳ περὶ τούτων, μιᾶς μὲν μετριωτέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας ἀγγελικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου, τῆς παρθενίας. Εἰ μὲν τις τὴν κοσμικὴν, τοῦτ' ἐστὶ τὸν γάμον ἔλοιτο, μέψιν μὲν οὐκ ἔχει, τοσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήφεται. Λήφεται γάρ, ἐπειπερ φέρει καὶ αὐτὸς καρπὸν τριάκοντα. Εἰ δὲ τὴν ἀγνήν τις καὶ ὑπερκόσμιον ἀσπάσοιτο, εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην, καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδός. Ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώτερα. Τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν, τὴν ἑκατοντάδα ἐβλάστησεν (Ματθ. ιγ' 8)....

Κατὰ Ἀπολλιναρίου.

365. *Αἰτία τοῦ κακοῦ.* — Λόγος Β' 6. Οὐ τοῦ Θεοῦ δημιουργήσαντος τοὺς αἰχμαλωτίζοντας λογισμοὺς, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου ἐξ ἀπάτης ἐπισπείραντος τῇ λογικῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, ἐν παραβάσει γενομένη, καὶ ἀπωσθεῖση ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὥστε τὸν διάβολον καὶ νόμον ἀμαρτίας καταστήσασθαι ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, καὶ θάνατον βασιλεύοντα διὰ τοῦ ἔργου τῆς ἀμαρτίας.

Ἀποφθέγματα.

366. *Μακρὰ ἀπ' τὸ κακό.* — Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλληλα, Σ' 17, (25). Δεῖ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας ἀποστρέφειν.

Ὁμιλία εἰς τὸν σπόρον. (Ἀμφιβαλλόμενο.)

367. *Ψυχαγωγία καὶ ὠφέλεια.* — Παράγρ. 10. Ἐψάλλε δὲ ὁ Δαυὶδ, καὶ κιθάραν εἶχε ποιμενικὴν, καὶ ἐν ἐρήμοις διάγων, ἵνα τέρπῃ μὲν τὸ εὐήχον, ὠφελῇ δὲ τὸ εὐσεβές.

ΕΦΡΑΙΜ ΑΒΒΑΣ (ὁ Σύρος, ὄσιος, † 373)

Ἀποφθέγματα.

368. *Περὶ θαλαγῆ σὲ περίοδο πείνας.* — Παλλαδίου Ἐλεν., *Λαυσαϊκὴ ἱστορία*, Κεφ. 40, Παράγο. 1-4. (Πρβλ. Σωζομένου, Ἐκκλ. Ἱστ. 3, 16). Τὰ κατὰ Ἐφραίμ τὸν διάκονον τῆς Ἐδεσηνῶν Ἐκκλησίας πάντως ἀκήκοας γέγονε γὰρ εἰς τῶν μνημονεύεσθαι ἀξίων παρὰ τῶν ὄσιων. Οὗτος ἀξίως τὴν τοῦ πνεύματος ὁδὸν ἐξανύσας καὶ μὴ ἐκτραπεῖς τῆς εὐθείας κατηξιώθη χάρισματος γνώσεως φυσικῆς, ἣν διαδέχεται θεολογία καὶ ἐσχάτη μακαριότης. Τὸν ἤσυχον οὖν αἰεὶ ἐξασκήσας βίον καὶ τοὺς παρατυγχάνοντας οἰκοδομῶν ἐπὶ ἔτη ἱκανά, ἐς ὕστερον προῆλθε τῆς κέλλης ἐξ αἰτίας τοιαύτης. 2 Λιμοῦ καταλαβόντος μεγάλου τὴν Ἐδεσηνῶν πόλιν κατοικτειρήσας πᾶσαν τὴν ἀγροικίαν διαφθειρομένην προσῆλθε τοῖς ἀδροῖς ἐν ὕλῃ καὶ λέγει αὐτοῖς «Τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐλεᾶτε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διαφθειρομένην, ἀλλὰ τὸν πλοῦτον ὑμῶν σήπτετε εἰς κατάκριμα τῶν ψυχῶν ὑμῶν;» Σκεψάμενοι οὖν λέγουσιν αὐτῷ ὅτι «Οὐκ ἔχομεν τίνι πιστεύσομεν πρὸς τὸ διακονῆσαι τοῖς λιμώττονσι πάντες γὰρ καπηλεύουσι τὰ πράγματα». Λέγει αὐτοῖς «Τί ὑμῖν δοκῶ ἐγώ;» εἶχε δὲ μεγάλην ὑπόληψιν παρὰ πᾶσιν, οὐ ψευδῶς ἀλλ' ἀληθῶς 3 Λέγουσιν αὐτῷ «Ἄνθρωπόν σε οἶδαμεν Θεοῦ». «Οὐκοῦν ἐμοί, φησὶν, ἐμπιστεύσατε ἰδοὺ δι' ὑμᾶς χειροτονῶ ἐμαυτὸν ξενοδόχον». Καὶ λαβὼν ἀργύρια καὶ διαφράξας τοὺς ἐμβόλους καὶ στήσας κλίνας ὡς τριακοσίας ἐνοσοκόμει τοὺς λιμώττοντας, τοὺς μὲν ἐκλιμπάνοντας θάπτων, τοὺς δὲ ἐλπίδα ἔχοντας ζωῆς νοσοκομῶν, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐπιχωριάζουσι τοῦ λιμοῦ ἔνεκεν ξενοδοχίαν καὶ ὑπηρεσίαν καθ' ἡμέραν παρέχων ἐκ τῶν χορηγουμένων αὐτῷ. 4. Πληρωθέντος οὖν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ διαδεξαμένης τῆς εὐθηνίας καὶ πάντων οἴκοι πορευομένων, μηκέτι ἔχων ὃ πράξει εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κέλλαν καὶ ἐτελεύτησε μετὰ μῆνα, τοῦ Θεοῦ παρασχόντος αὐτῷ τὴν ἀφορμὴν ταύτην στεφάνου τρόπον εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ. Κατέλιπε δὲ καὶ συντάγματα ὧν τὰ πλεῖστα σπουδῆς ἔχια.

369. *Σχέσεις τῶν δύο φύλων.* — Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Ἐφραίμ ἀγ. 3. Ἄλλοτε πάλιν παριόντος τοῦ Ἐφραίμ, ἐξ ὑποβολῆς τινος ἔρχεται μία ἑταιρίς κολακεύειν αὐτὸν εἰς αἰσχρὰν μῆζιν, εἰ δὲ μὴ, κἂν εἰς ἀγανάκτησιν κινήσῃ αὐτόν, ὅτι οὐδέποτε τις εἶδεν αὐτὸν ὀργιζόμενον. Καὶ λέγει πρὸς αὐτήν·

Ἀκολούθει μοι πλησιάσας δὲ τόπῳ πολυοχλουμένῳ, εἶπεν αὐτῇ Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δεῦρο καθὼς ἠθέλησας. Ἐκείνη δὲ θεασαμένη τὸν ὄχλον, λέγει αὐτῷ Πῶς δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι, τοσοῦτου ὄχλου ἐστῶτος, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα; Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτήν· Εἰ ἀνθρώπους αἰσχυνόμεθα, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλομεν αἰσχυνεσθαι τὸν Θεόν, τὸν τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους ἐλέγχοντα. Ἡ δὲ ἐντραπεῖσα ἀπῆλθεν ἀπρακτος.

ΙΛΑΡΙΩΝ Ο ΜΕΓΑΣ (ἅγιος, † 373)

Ἀποφθέγματα.

370. «Φρόντισε νὰ μὴ φαίνεται». — Σωζομένου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Στ' 10. — Οὐ γὰρ καταθύμιον ἦν αὐτῷ [τῷ Ἰλαρίῳ] διατρέβειν παρὰ τοῖς ἐπαινοῦσιν ἀλλ' ἐν τῷ τοὺς τόπους ἀμείβειν, ἐσπούδασεν ἀδελγὸς εἶναι, καὶ τὴν κρατοῦσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν διαλύειν ταῖς συχναῖς μετοικήσεσι.

NONNA († 374)

Ἀποφθέγματα.

371. *Τὰ αὐρήματα ἀπ' τὴν πίστη καὶ οἱ ἐνέργειες ἀπ' τὸ θεομὸ πνεῦμα.* — Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 18. Ἐπιτάφιος εἰς πατέρα, 8-9. Καὶ τῷ μὲν Ἀδὰμ ἡ δοθεῖσα κατ' αὐτὸν βοηθός (ἐπεὶ δὴ καλὸν ἦν μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον), ἀντὶ συνεργοῦ πολεμία κατέστη, καὶ οὐχ ὁμόζυγος, ἀλλ' ἀντίθετος κλέψασα τὸν ἄνδρα δι' ἠδονῆς, καὶ τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀλλοτριώσασα. Τῷ δὲ [ἐπισκόπῳ πατρί μου] οὐ συνεργός μόνον ἢ παρὰ Θεοῦ δοθεῖσα (ἦτον γὰρ τοῦτο θαυμαστόν), ἀλλὰ καὶ ἀρχηγός γίνεται, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ πρὸς τὰ κράτιστα δι' ἑαυτῆς ἄγουσα καὶ [ἡ Νόννα] τὰ μὲν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς κρατεῖσθαι νόμῳ συζυγίας ἀριστον εἶναι κρίνουσα, τῆς εὐσεβείας δὲ οὐκ αἰσχυνομένη παρέχειν ἑαυτὴν καὶ διδάσκαλον. Ὁ θαυμάζειν μὲν ἐκείνης ἄξιον, θαυμάζειν δὲ πλεόν τὸν ἐκοντὶ ἠττώμενον. Ἐκείνη γὰρ ἐστὶν ἡ, τῶν ἄλλων γυναικῶν κάλλει φιλοτιμουμένων καὶ ὕφουμένων, ὅσον τε φυσικὸν καὶ ὅσον ἐπίπλαστον, ἐν ἐπιστα-

μένη κάλλος, τὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ τὴν θεῖαν εἰκόνα ἢ συντηρεῖν, ἢ ἀνακαθαίρειν εἰς δύναμιν· τοὺς δὲ γραπτούς καὶ τεχνητούς κόσμοις, ταῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀποροΐψασα. Μίαν δὲ ἀληθινὴν εὐγένειαν γινώσκουσα, τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ εἰδέναι πόθεν τε γεγέννηται, καὶ ποῦ καταστήσομεν. Ἐνα δὲ πλοῦτον ἀσφαλῆ τε καὶ ἄσυλον, τὸ ἀποπλουτεῖν Θεῷ, καὶ τοῖς πένησι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ γένους τοῖς ἀπανθήσασιν· οἷς τὸ μὲν ἄχρι τῆς χρείας ἐπαρκεῖν, οὐ λύσιν τῆς συμφορᾶς, ἀλλ' ὑπόμνησιν ἔχειν ἐνόμιζεν· τὸ δὲ ἐλευθεριώτερον εὖ ποιεῖν, τοῦτο εἶναι τιμῆς βεβαίας καὶ παραμυθίας τελειωτάτης. Καὶ τῶν μὲν τῇ οἰκωφελείᾳ προεχουσῶν, τῶν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ (καὶ γὰρ χαλεπὸν ἀμφοτέρων ἐπιτυχεῖν), ἀμφοτέροις ἀπάσας νικήσασα, καὶ τῷ περὶ ἑκάτερον ἄκρῳ, καὶ τῷ μόνῃ τὰ δύο συναγαγεῖν. Οὕτω μὲν τὸν οἶκον συναύξουσα ταῖς ἑαυτῆς ἐπιμελείαις καὶ περιουσίαις, κατὰ τοὺς Σολομῶντος περὶ τῆς ἀνδρείας γυναικὸς ἔρους (πρβλ. Παροιμ. κθ' 28 ἔξ.) καὶ νόμους, ὡς εὐσεβεῖν οὐκ εἰδυῖα· οὕτω δὲ προσκειμένη Θεῷ καὶ τοῖς θεοῖς, ὡς οἰκουρίας πλεῖστον ἀπέχουσα καὶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ ἐτέρου παραβλαπτομένη πρὸς θάτερον, ἀμφοτέρα δὲ δι' ἀλλήλων κρατύνουσα.

9. Τίς μὲν ἔλαθεν ἐκείνην, εὐχῆς ἢ καιρός, ἢ τόπος; ὃ καὶ πρῶτον ἦν αὐτῇ πάντων τῆς ἡμέρας κίνημα. Μᾶλλον δὲ τίς οὕτως ἔχειν ὁμοῦ τῷ αἰτεῖν τὸ αἰτούμενον ἤλπισεν; Τίς δὲ ἱερέων οὕτως ἠδέσθη χεῖρα καὶ πρόσωπον, ἢ πᾶν εἶδος φιλοσοφίας ἐτίμησεν; Τίς δὲ μᾶλλον νηστεῖαις καὶ ἀγρυπνίαις τὰς σάρκας ὑπέσπασεν, ἢ ψαλμωδίας ἑαυτῇ ἐστήλωσε παννύχιοις τε καὶ ἡμερησίαις; Τίς μὲν παρθενίαν ἠγάσθη πλεόν, καίπερ ἀνασχομένη δέσσεως; Τίς δὲ ὄρφανῶν καὶ χηρῶν ἀμείνων ἐγένετο παραστάτης; Τίς δὲ πενθοῦσι τὰς συμφορὰς οὕτω συνυπεκούφισε; Καὶ ταῦτα δὴ τὰ μικρὰ μὲν ἴσως, τυχὸν δὲ τισὶ καὶ διαπτυόμενα, ὅτι μὴδὲ προσιτὰ ραδίως τοῖς πλείοσι (τὸ γὰρ οὐκ ἐφικτὸν οὐδὲ πιστόν πως διὰ τὸν φθόνον), ἐμοὶ δὲ καὶ λίαν τιμώμενα, ὅτι πίστεως ἦν εὐρήματα, καὶ πνευματικῆς ζήσεως ἐγχειρήματα. Οἷον τὸ μῆποτε φωνῆν αὐτῆς ἐν ἱεροῖς ἀκουσθῆναι συλλόγοις, ἢ τόποις, ἔξω τῶν ἀναγκαίων καὶ μυστικῶν.

ΤΙΤΟΣ ΒΟΣΤΡΩΝ († 378)

Κατὰ Μανιχαίων.

372. Ὁμοιότητες καὶ διαφορὰς στὸν ἀγῶνα τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ φτωχοῦ. — Β' 8. Ἀκίνδυνος μὲν οὖν ἐπίσης οὔτε πλου-

372. M 18. 1148A. B 19, 50, 26.

σίῳ οὔτε πένητι τῆς ἀρετῆς ἢ πορεία, οὐ μὴν οὐδ' ἀνέφικτος οὐδενὶ τούτοι· ἀλλήλων δὲ διαφέρουσι μόνον τῇ τῶν ἔξωθεν περιβολῇ, μὴδὲν ἔχουσα πλέον πρὸς τὸ προκείμενον· ἀναγκαιῶς καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας διαθείσης. Ὁ τε γὰρ πένης διαγυμνάζεται πρὸς καρτερίαν, πλοῦτον παρ' ἄλλῳ βλέπων, καὶ ὁ πλοῦσιος δοκιμάζεται τὴν γνώμην τῇ τοῦ πτωχεύοντος ἐντελείᾳ· πλοῦτος μὲν γὰρ μὴ παρακειμένης πτωχείας ἄχρηστος· τίνα γὰρ εὐποιήσει; καὶ πενία ἀδόκιμος μὴ ἀντικειμένου πλούτου. Ὅλως δὲ οὔτε τὸ πλουτεῖν μακάριον, οὔτε τὸ πένεσθαι ἐλεεινόν· ἐπειδὴ γε μόνος ἐκεῖνος μακάριος, ὃ πρόσεστιν ἢ βέβαιος τῆς ψυχῆς κατ' ἀρετὴν εὐπραγία, κἄντε πλοῦσιος, κἄντε πένης ὑπάρχη ὁ τοιοῦτος, ἧς ἔνεκν πρὸς Θεοῦ ἀνθρώπος γεγένηται· ὡς δέον παρὰ μὲν Θεοῦ τὸ εἶναι λαβεῖν, παρ' ἑαυτοῦ δὲ τὸ ἀγαθὸν προσγενέσθαι λαβεῖν, συνεργούντος Θεοῦ βούλεται γὰρ Θεὸς καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν ἀνθρώπον ἔχειν ἂν τι, λογικὸν ὄντα πρὸς ἐνδοξον παρρησίαν.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (ἅγιος, † 379)

Εἰς τὴν Ἑξαήμερον.

373. Τὸ κακὸν εἶναι «ψυχικὴ διάθεση». — Ὁμιλία Β' Παράγρα. 4. Τὸ κακὸν ἐστὶν οὐχὶ οὐσία ζῶσα καὶ ἐμψυχος, ἀλλὰ διάθεσις ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἀπόπτωσιν τοῖς ραθύμοις ἐγγινόμενῃ.

374. Ἀνάπαυση στὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον. — Ε' 6. Βούλεται δὲ ἡμᾶς [ὁ Θεὸς] καὶ οἰοῖται ἔλιξι τισὶ ταῖς περιπλοκαῖς τῆς ἀγάπης τῶν πλησίων ἀντέχεσθαι, καὶ ἐπαναπαυέσθαι αὐτοῖς, ἵν' ἀεὶ πρὸς τὸ ἄνω τὴν ὁρμὴν ἔχοντες, οἷον τινες ἀναδενδράδες ταῖς κορυφαῖς τῶν ὑψηλοτάτων ἑαυτοὺς παριστάζωμεν.

375. Ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερη καρποφορία. — 7. Ἐὰν γὰρ ἴδῃς τὸν ἐν βίῳ ἔθνηκῳ, ἢ ἀπὸ τινος αἰρέσεως ἐνδιαστρόφου τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσχισμένον, βίου σώφρονος καὶ τῆς λοιπῆς κατὰ τὸ ἦθος εὐταξίας ἐπιμελούμενον, πλεόν σεαυτοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπίτεινον, ἵνα γένη παραπλήσιος τῇ καρποφόρῳ συκῇ, ἐκ τῆς τῶν ἀγρίων παρουσίας ἀθροίζουσα τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὲν ρύσιν ἐπεχούση, ἐπιμελέστερον δὲ τοὺς καρποὺς ἐκτρεφούση.

373. SC 26, 158. M 29, 37 C. B 51, 199, 22.

374. SC 26, 304. M 29, 108 C. B 51, 228, 23.

375. SC 26, 312. M 29, 112 B. B 51, 230, 3.

376. Ὁ πλεονέκτης δὲν θὰ ξεφύγει τὴν τιμωρία. — Ζ' 3. Κἂν ποτε συμβῆ τὸν τοῦ ἐλάττονος κρατήσαντα ἐτέρου γενέσθαι θήραμα, ὑπὸ τὴν μίαν ἄγονται γαστέρα τοῦ τελευταίου. Τί οὖν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἄλλο τι ποιούμεν ἐν τῇ καταδυναστεία τῶν ὑποδεστέρων; Τί διαφέρει τοῦ τελευταίου ἰχθύος ὁ τῇ λαϊμάργῳ φιλοπονία τοῖς ἀπληρώτοις τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ κλόποις ἐναποκρύπτων τοὺς ἀσθενεῖς; Ἐκεῖνος εἶχε τὰ τοῦ πένητος σὺ τοῦτον λαβὼν μέρος ἐποίησεν τῆς περιουσίας σεαυτοῦ. Ἀδίκων ἀδικώτερος ἀνεφάνης, καὶ πλεονεκτικώτερος πλεονέκτου. Ὅρα μὴ τὸ αὐτὸ σε πέρας τῶν ἰχθύων ἐκδέξῃται, ἄγκιστρόν που, ἢ κύρτος, ἢ δίκτυον. Πάντως γὰρ καὶ ἡμεῖς πολλὰ τῶν ἀδίκων διεξεληθόντες, τὴν τελευταίαν τιμωρίαν οὐκ ἀποδρασόμεθα. Ἦδη δὲ καὶ ἐν ἀσθενεῖ ζῶφ πολὺ τὸ πανοῦργον καὶ ἐπίβουλον καταμαθὼν, βούλομαι σε φυγεῖν τῶν κακούργων τὴν μίμησιν.

377. Συμπεριφορὰ χωρὶς ἀλλαγῆς. — 3. Ἐγὼ δὲ σε βούλομαι, τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον τῶν καρκίνων ζηλοῦντα, τῆς βλάβης τῶν πλησίον ἀπέχεσθαι. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω, καὶ ταῖς τῶν πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἐντροφῶν. Φεῦγε τὰς μιμήσεις τῶν κατεγνωσμένων. Τοῖς οἰκείοις ἀρκού. Πενία μετὰ αὐταρκειᾶς ἀληθοῦς πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σωφρονουσι προτιμότερα. Οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ πολυπόδος δολερὸν καὶ ἐπίκλοπον, ὃς ὅποιά ποτ' ἂν ἐκάστοτε πέτρα περιπλακῆ, τὴν ἐκείνης ὑπέρχεται χρόαν ὥστε τοὺς πολλοὺς τῶν ἰχθύων ἀπροόπτως νηχομένους τῷ πολυπόδι περιπίπτειν, ὡς τῇ πέτρᾳ δῆθεν, καὶ ἔτοιμον γίνεσθαι θήραμα τῷ πανοῦργῳ. Τοιοῦτοί εἰσι τὸ ἦθος οἱ τὰς αἰε κρατούσας δυναστείας ὑπερχόμενοι, καὶ πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρεῖας μεθαρμοζόμενοι, μὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς αἰε προαιρέσεως βεβηκότες, ἀλλ' ἄλλοι καὶ ἄλλοι ραδίως γινόμενοι, σωφροσύνην τιμῶντες μετὰ σωφρόνων, ἀκόλαστοι δὲ ἐν ἀκολάστοις, πρὸς τὴν ἐκάστου ἀρέσκειαν τὰς γνώμας μετατιθέμενοι. Οὐδὲ οὐδὲ ράδιον ἐκκλίνειν, οὐδὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν φυλάσασθαι βλάβην, διὰ τὸ ἐν τῷ προσχῆματι τῆς φιλίας βαθέως κατεσκευασμένην τὴν πονηρίαν κατακεκρύφθαι. Τὰ τοιαῦτα ἦθη λύκους ἀρπαγᾶς ὀνομάζει ὁ Κύριος, «ἐν ἐνδύμασι προβάτων» (Ματθ. ζ' 15) προφαινομένους. Φεῦγε τὸ παντοδαπὸν καὶ πολλαπλοῦν τοῦ τρόπου δίωκε δὲ ἀλήθειαν, εἰλικρίνειαν, ἀπλότητα. Ὁ ὄφις ποικίλος διὰ τοῦτο καὶ ἔρπειν κατεδικάσθη. Ὁ δίκαιος ἀπλαστος, ὅποιος ὁ Ἰακώβ. Διὰ τοῦτο «Κατοικίξει Κύριος μονοτρόπους ἐν οἴκῳ» (Γεν. κε' 27).

376. SC 26, 402. M 29, 152 C. B 51, 248, 17.

377. SC 26, 406. M 29, 153 B. B 51, 248, 39.

378. Ἡ ἀρχὴ γιὰ τὸ κακὸ εἶναι ἡ ἀργία. — 5. Ἰχθύς τοσαῦτα διαμεῖβει πελάγη ὑπὲρ τοῦ εὐραστῆαι τινα ἀφέλειαν τί ἔρεις σὺ ὁ τῇ ἀργίᾳ συζῶν; Ἀργία δὲ κακουργίας ἀρχή.

379. «Πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός». — 5. Μηδεὶς ἄγνοιαν προσαιζέσθω. Φυσικὸς λόγος οἰκείωσιν ἡμῖν τοῦ καλοῦ, καὶ ἀλλοτρίωσιν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ὑποδεικνύς ἐγκατέσπαρται. Οὐκ ἀφίσταμαι τῶν θαλασσίων ὑποδειγμάτων, ἐπειδὴ ταῦτα ἡμῖν πρόκειται εἰς ἐξέτασιν. Ἦκουσα ἐγὼ τῶν παραλίω τινός, ὅτι ὁ θαλάσσιος ἐχίνος, τὸ μικρὸν παντελῶς καὶ εὐκαταφρόνητον ζῶον, διδάσκαλος πολλάκις γαλήνης καὶ κλύδωνος τοῖς πλέουσι γίνεται. Ὅς, ὅταν προῖδη ταραχὴν ἐξ ἀνέμων, ψηφιδά τινα ὑπελθὼν γενναίαν, ἐπ' αὐτῆς, ὥσπερ ἐπ' ἀγκύρας, βεβαίως σαλεύει, κατεχόμενος τῷ βάρει πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως τοῖς κύμασιν ὑποσύρεσθαι. Τοῦτο ὅταν ἴδωσιν οἱ ναυτικοὶ τὸ σημεῖον, ἴσασιν τὴν προσδοκωμένην βίαιαν κίνησιν τῶν ἀνέμων. Οὐδεὶς ἀστρολόγος, οὐδεὶς Χαλδαῖος, ταῖς ἐπιτολαῖς τῶν ἄστρον τὰς τῶν ἀέρων ταραχὰς τεκμαιρόμενος, ταῦτα τὸν ἐχίνον ἐδίδαξεν, ἀλλ' ὁ θαλάσσης καὶ ἀνέμων Κύριος καὶ τῷ μικρῷ ζῶφ τῆς μεγάλης ἑαυτοῦ σοφίας ἐναργῆς ἴχνος ἐνέθηκεν. Οὐδὲν ἀπρονόητον, οὐδὲν ἡμελημένον παρὰ Θεοῦ. Πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός. Πᾶσι πάρεστιν, ἐμπορίζων ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν. Εἰ ἐχίνον ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς ὁ Θεὸς οὐκ ἀφήκε, τὰ σὰ οὐκ ἐπισκοπεῖ;

380. Ὁ γάμος (ἂν γίνῃ ἐνωσις στίς ἀντιθέσεις). — 5. «Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας» (Ἐφεσ. ε' 25), κἂν ὑπερβῶριοι ἀλλήλοις πρὸς κοινωνίαν γάμου συνέλθητε. Ὁ τῆς φύσεως δεσμός, ὁ διὰ τῆς εὐλογίας ζυγός, ἐνωσις ἔστω τῶν διεστώτων. Ἐχιδνα, τὸ χαλεπώτατον τῶν ἑρπετῶν, πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλασσίας μυραίνης, καὶ συριγγῶ τὴν παρουσίαν σημήνασα ἐκκαλεῖται αὐτὴν ἐκ τῶν βυθῶν πρὸς γαμικὴν συμπλοκὴν. Ἦ δὲ ὑπακούει, καὶ ἐνοῦται τῷ ἰοβόλῳ. Τί βούλεται μοι ὁ λόγος; ὅτι κἂν τραχὺς ἦ, κἂν ἄγριος τὸ ἦθος ὁ σύννοικος, ἀνάγκη φέρειν τὴν ὀμβύζυγα, καὶ ἐκ μηδεμιάς προφάσεως καταδέχεσθαι τὴν ἐνωσιν διασπᾶν. Πλήκτης; Ἄλλ' ἀνὴρ. Πάροινος; Ἄλλ' ἠνωμένος κατὰ τὴν φύσιν. Τραχὺς καὶ δυσάρεστος; Ἄλλὰ μέλος ἦδη σὸν, καὶ μελῶν τὸ τιμιώτατον.

381. Τὰ προσόντα τοῦ ἀρχοντα. — Η' 4. Καὶ ἔστιν αὐταῖς [ταῖς μελίσσαις] οὐ χειροτονητός ὁ βασιλεὺς (πολλάκις γὰρ ἀκρι-

378. SC 26, 414. M 29, 157 D. B 51, 251, 3.

379. SC 26, 414. M 29, 157 D. B 51, 251, 5.

380. SC 26, 416. M 29, 160 B. B 51, 251, 22.

381. SC 26, 448. M 29, 173 A. B 51, 257, 13.

σία δήμου τὸν χείριστον εἰς ἀρχὴν προεστήσατο), οὐδὲ κληρωτὴν ἔχων τὴν ἐξουσίαν (ἄλλοι γὰρ αἱ συντυχίαι τῶν κλήρων ἐπὶ τὸν πάντων ἔσχατον πολλάκις τὸ κράτος φέρουσαι), οὐδὲ ἐκ πατρικῆς διαδοχῆς τοῖς βασιλείοις ἐγκαθεζόμενος (καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἀπαίδευτοι καὶ ἀμαθεῖς πάσης ἀρετῆς διὰ τρυφήν καὶ κολακείαν ὡς τὰ πολλά γίνονται), ἀλλ' ἐκ φύσεως ἔχων τὸ κατὰ πάντων πρωτεῖον, καὶ μεγέθει διαφέρων καὶ σχήματι καὶ τῇ τοῦ ἦθους πραότητι. Ἔστι μὲν γὰρ κέντρον τῶ βασιλεῖ, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. Νόμοι τινὲς εἰσιν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστεῶν ἐπιβαίνοντας.

382. («*Ἀντιπελάργωση*»). — 5. Ἡ δὲ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐξήκει τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν ἐβούλοντο, φιλοπάτορας καταστήσαι. Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνης ἄξιον κρίνειν τῶν ἀλογωτάτων ὀρνίθων ὑστερίζειν κατ' ἀρετὴν. Ἐκεῖνοι τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρωος πτερορρυσάνατα περιστάντες ἐν κύκλῳ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς διαθάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνας παρασκευάζοντες, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχονται βοήθειαν, ἡρέμα τῶ πτεροῦ κουφίζοντες ἐκατέρωθεν. Καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαβεβόηται, ὥστε ἤδη τινὲς τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι.

(383) *Γιὰ τὴ φτώχεια ἀκαταφεύγει στὸν Θεόν.* — 5. Μηδεὶς πενίαν ὀδυρέσθω· μηδὲ ἀπογινωσκέτω ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν ὁ μηδεμίαν οἴκοι περιουσίαν καταλιπὼν, πρὸς τὸ τῆς χελιδόνος εὐμήχανον ἀποβλέπων. Ἐκεῖνη γάρ, τὴν καλιὰν πηγνυμένη, τὰ μὲν κάρφη τῶ στόματι διακομίζει· πηλὸν δὲ τοῖς ποσὶν ἄραι μὴ δυναμένη, τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν ὕδατι καταβρέξασα, εἶτα τῇ λεπτοτάτῃ κόνει ἐνειληθεῖσα, οὕτως ἐπινοεῖ τοῦ πηλοῦ τὴν χρεῖαν· καὶ κατὰ μικρὸν ἀλλήλοισ τὰ κάρφη οἶον κόλλη τινὶ τῶ πηλῷ συνδήσασα, ἐν αὐτῇ τοὺς νεοττοὺς ἐκτρέφει· ὡν ἐάν τις ἐκκεντήσῃ τὰ ὕματα, ἔχει τινὰ παρὰ τῆς φύσεως ἰατρικὴν, δι' ἧς πρὸς ὑγίαν ἐπανάγει τῶν ἐκγόνων τὰς ὄψεις. Ταῦτά σε νουθετεῖτω μὴ διὰ πενίαν πρὸς κακουργίαν τρέπεσθαι· μηδὲ ἐν τοῖς χαλεπατάτοις πάθεσι, πᾶσαν ἐλπίδα ρίψαντα, ἀπρακτὸν κεῖσθαι καὶ ἀνενέργητον· ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν καταφεύγειν, ὅς, εἰ χελιδόνι τὰ τηλικαῦτα χαρίζεται, πόσω μείζονα δώσει τοῖς ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιβωαμένοις αὐτόν;

384. *Ἡ μονογαμία στὰ τρυγόνια.* — 6. Τὴν τρυγὸνα φασί, διαϋευθεῖσάν ποτε τοῦ ὀμόζυγος, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνήμη τοῦ ποτὲ συζευθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν ἀπαρνούμενη. Ἀκουέτωσαν αἱ γυναῖκες, ὅπως τὸ σεμνὸν τῆς χηρείας καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τοῦ ἐν ταῖς πολυγαμίαις ἀπρεποῦς προτιμότερον.

385. *Τὸ χαρτοπαίγνιο εἶναι ἀδάσκαλος πονηρίας.* — 8. Ἐὰν ὑμᾶς διαφῶ, καὶ διαλύσω τὸν σύλλογον, οἱ μὲν ἐπὶ τοὺς κύβους δραμοῦνται. Ὅρκοι ἐκεῖ, καὶ φιλονεικίαι χαλεπαί, καὶ φιλοχρηματίας ὠδίνες. Δαίμων παρέστηκε, διὰ τῶν κατεστιγμένων ὀστέων τὴν μανίαν ἐξάπτων, καὶ τὰ αὐτὰ χρήματα πρὸς ἐκάτερον μέρος μετατιθεῖς, νῦν τοῦτον ἐπαίρων τῇ νίκῃ, κἀκείνῳ κατήφειαν ἐμποῶν, πάλιν δὲ ἐκεῖνον γαυριῶντα δεικνύς, καὶ τοῦτον κατησχυμένον. Τί ὄφελος νηστεύειν τῷ σώματι, τὴν δὲ ψυχὴν μυρίων κακῶν ἐμπεπληθῆσαι; Ὅ μὴ κυβεῦων, σχολὴν δὲ ἄλλως ἄγων, τί οὐ φθίγγεται τῶν ματαίων; τί οὐκ ἀκούει τῶν ἀτόπων; Σχολὴ γὰρ ἄνευ φόβου Θεοῦ πονηρίας διδάσκαλος τοῖς ἀκαιρομένοις ἐστί.

386. *Οἱ φυσικὲς ἀρετές.* — Θ' 4. Εἰσὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀρεταὶ κατὰ φύσιν, πρὸς ἃς ἡ οἰκείωσις τῆς ψυχῆς οὐκ ἐκ διδασκαλίας ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐνυπάρχει. Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰ λυποῦντα διαβολὴν οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ ἐστί τις ἀδιδασκίτος ἐκκλίσις τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ πᾶν ἀρρωστία ψυχῆς ἢ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγείας ἐπέχει. Καλῶς γὰρ ὠρίσαντό τινες ὑγίαν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Ὅ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεξίας εἰπὼν, οὐχ ἄμαρτήσῃ τοῦ πρέποντος. Ὅθεν ὀρεκτικὴ τοῦ οἰκείου καὶ κατὰ φύσιν αὐτῇ ἀδιδάκτως ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Διὸ ἐπαινετὴ πᾶσιν ἡ σωφροσύνη καὶ ἀποδεκτὴ ἡ δικαιοσύνη· καὶ θαυμαστὴ ἡ ἀνδρεία· καὶ ἡ φρόνησις περισπούδαστος. Ἄ οἰκειότερά ἐστι τῇ ψυχῇ μᾶλλον ἢ τῷ σώματι ἡ ὑγεία.

387. *Ἀγάπη γονέων καὶ παιδιῶν.* — 4. Τὰ τέκνα, ἀγαπάτε τοὺς πατέρας. «Οἱ γονεῖς, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα» (Ἐφ. στ' 4). Μὴ καὶ ἡ φύσις ταῦτα οὐ λέγει; Οὐδὲν καινὸν παραινεῖ Παῦλος, ἀλλὰ τὰ δεσμὰ τῆς φύσεως ἐπισφίγγει. Εἰ ἡ λέαινα στέργει τὰ ἐξ αὐτῆς, καὶ λύκος ὑπὲρ σκυλάκων μάχεται, τί εἴπη ἄνθρωπος καὶ τῆς ἐντολῆς παρακούων καὶ τὴν φύσιν παραχαράσων, ὅταν ἡ

384. SC 26, 458. M 29, 177 C. B 51, 259, 26.

385. SC 26, 474. M 29, 185 B. B 51, 262, 38.

386. SC 26, 496. M 29, 196 B. B 51, 267, 11.

387. SC 26, 498. M 29, 196 C. B 51, 267, 22.

382. SC 26, 454. M 29, 176 C. B 51, 258, 32.

383. SC 26, 454. M 29, 176 D. B 51, 258, 41.

παῖς ἀτιμάζῃ γῆρας πατρός, ἢ πατήρ διὰ δευτέρων γάμων τῶν προτέρων παιδῶν ἐπιλανθάνηται; Ἀμύχανός ἐστιν ἡ στοργή τοῖς ἀλόγοις τέκνων καὶ γονέων πρὸς ἄλληλα, διότι ὁ δημιουργήσας αὐτὰ Θεὸς τὴν τοῦ λόγου ἔλλειψιν διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων περιουσίας παρεμυθήσατο. Πόθεν γὰρ ἐν μυρίοις προβάτοις ἀρνειὸς τῶν σηκῶν ἐξαλλόμενος οἶδε μὲν τὴν χροιάν αὐτὴν καὶ τὴν φωνὴν τῆς μητρός, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπείγεται, ἐπιζητεῖ δὲ τὰς οικείας πηγὰς τοῦ γάλακτος; Κἂν πενιχραῖς ταῖς μητρφαῖς περιτύχη θηλαῖς, ἐκείναις ἀρκεῖται, πολλὰ παραδραμῶν οὐθατα βαρυνόμενα. Καὶ ἡ μήτηρ ἐν μυρίοις ἀρνάσιν ἐπιγινώσκει τὸ ἴδιον; Φωνὴ μία, χρῶμα ἡ αὐτὴ, ὁσμὴ παρὰ πάντων ὁμοία, ὅσον τῇ ἡμετέρα ὀσφρήσει παρίσταται· ἀλλ' ὅμως ἐστὶ τις αὐτοῖς αἰσθησις τῆς ἡμετέρας καταλήψεως ὀξύτερα, καθ' ἣν ἐκάστῳ πάρεστιν ἡ τοῦ οικείου διάγνωσις.

388. Ἡ σκοπιμότητα στήν πολυτεχνία. — *δ.* Ἄλλ' ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως ἐπανίωμεν. Τὰ εὐαλωτότερα τῶν ζῴων, πολυγονώτερα. Διὰ τοῦτο πολυτόκοι λαγωοί, καὶ αἴγες ἄγριαι, καὶ πρόβατα ἄγρια διδυμοτόκα, ἵνα μὴ ἐπιλείπη τὸ γένος ὑπὸ τῶν ὠμοβόρων ἐκδαπανώμενον. Τὰ δὲ φαρτικά τῶν ἄλλων, ὀλιγότοκα. Ὅθεν λέοντος ἐνὸς μόλις ἡ λέαινα μήτηρ γίνεται.

Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.

389. Οἱ ἀδυναμίες τῶν πλοσίων. — Ὀμιλία εἰς Ψαλ. Α', Παράγγ. 3. Ἀμαθεῖς δὲ ἄνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλάκις τὰ μηδενὸς ἄξια, πλοῦτον, υἱείαν, περιφάνειαν βίου· ὧν οὐδὲν ἔστιν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει· οὐ μόνον καθότι ραδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπήν, ἀλλ' ὅτι μὴδὲ ἀγαθοῦς δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Τίς γὰρ δίκαιος διὰ χρήματα; τίς σώφρων διὰ υἱείαν; Τοῦναντίον μὲν οὖν, καὶ ὑπηρεσία πολλάκις πρὸς ἀμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἕκαστον γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ τὰ πλείστου ἄξια κεκτημένος, ὁ τῶν ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν μέτοχος.

390. Ἡ μετάδοσις τῆς παρανομίας. — Α' 6. Τοιοῦτοι δὲ τινὲς εἰσι καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας. Ἄλλος γὰρ ἄλλῳ τῆς νόσου μεταδίδοντας, συννοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπόλλυνται.

391. Φύσει κοινωνικὸς ὁ ἄνθρωπος. — ΙΔ' 6. «Τῷ αἰτοῦν-τί σε δός» καὶ ἀπὸ τοῦ θέλοντος δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς»

388. SC 26, 502. M 29, 200 A B 51 268, 26.
389. M 29, 216 C. B 52, 13, 32.
390. M 29, 225 B. B 52, 18, 9.
391. M 29, 261 C. B 52, 34, 36.

(Ματθ. ε' 42). Ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλόλληλον καὶ τῇ φύσει οἰκεῖον ὁ λόγος ἡμᾶς προκαλεῖται. Πολιτικὸν γὰρ ζῶον καὶ συναγελαστικὸν ὁ ἄνθρωπος. Ἐν δὲ τῇ καινῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ μετ' ἀλλήλων ἀναστροφῇ ἀναγκαῖον τὸ εὐμετάδοτον εἰς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἐνδέοντος.

392. Ἡ φτώχεια σ' ὅποιον δανείζεται. — Εἰς μέρος ΙΔ' Ψαλμοῦ, Καὶ κατὰ τομιζόντων, 1. Χρήματα, εἶπέ μοι, καὶ πόρους ἐπιζητεῖς, παρὰ τοῦ ἀπόρου; Καὶ εἰ πλουσιώτερόν σε ἀποφαίνειν ἠδύνατο, τί ἐζήτει παρὰ τὰς θύρας τὰς σάς; Ἐπὶ συμμαχίαν ἐλθῶν, πολέμιον εὔρεν. Ἀλεξιφάρμακα περιζητῶν, δηλητηρίοις ἐνέτυχε. Δέον παραμυθεῖσθαι τοῦ ἀνδρός τὴν πτωχείαν, σὺ δὲ πολυπλασιάζεις τὴν ἔνδειαν, ἐκκαρποῦσθαι ζητῶν τὴν ἔρημον.

393. Χαρακτηρισμὸς τοῦ δανείου. — 2. Ψεῦδους ἀρχὴ τὸ δανείζεσθαι ἀχαριστίας ἀφορμὴ, ἀγνωμοσύνης, ἐπιπορίας. Ἄλλα ρήματα τοῦ δανειζομένου, καὶ ἄλλα τοῦ ἀπαιτουμένου. Εἴθε σοι μὴ ἀπήνητσα τότε, ἥδη ἂν εὔρεν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀνάγκης. Οὐχὶ δὲ ἀκοντός μου ἐνέβαλες τῇ χειρὶ τὰ χρήματα; Ἐπόχαλον δέ σου τὸ χρυσίον, καὶ παρακεκομμένον τὸ νόμισμα. Εἴτε οὖν φίλος ὁ δανείζων, μὴ ζημιωθῆς αὐτοῦ τὴν φιλίαν· εἴτε ἐχθρός, μὴ γένη τῷ δυσμενεῖ ὑποχείριος. Μικρὸν ἐγκαλλωπισάμενος τοῖς ἄλλοτριῖς, ὕστερον καὶ τῶν πατρῶων ἐκστήση. Πένης εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλεύθερος. Δανεισάμενος δὲ οὐδὲ πλουτήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρηθήσῃ Δοῦλος τοῦ δεδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δοῦλος μισθοφόρος ἀπαραίτητον φέρων τὴν λειτουργίαν.

394. Ὁ φτωχὸς πρὶν καὶ μετὰ τὸ δάνειο. — 2. Νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ σοι πτωχεύοντι· ἀκούσιον γὰρ τὸ κακὸν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύθυνος ἦς, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ μέμφεται σοι τῇ ἀβουλίᾳ.

395. Μὴ δανείζου. — 3. Οὐδεμίαν αἰσχύνῃν τὸ πένεσθαι προξενεῖ. Τί οὖν τὰ ἐκ τοῦ ὀφείλειν ὀνειδῆ ἑαυτοῖς προστιθέμεθα; Οὐδεὶς τραύματα τραύματι θεραπεύει, οὐδὲ κακῶ τὸ κακὸν ἰᾶται, οὐδὲ πένιαν τόκοις ἐπανορθοῦται. Πλούσιος εἶ; μὴ δανείζου. Πένης εἶ; μὴ δανείζου. Εἰ μὲν γὰρ εὐπορεῖς, οὐ χρήσεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτίσεις τὸ δάνειον. Μὴ ὄψις σεαυτοῦ τὸν βίον εἰς ὕστεροβουλίαν, μήποτε μακαρίσης τὰς πρὸ τῶν τόκων ἡμέρας.

396. Ὁ ἀμέριμος φτωχὸς γίνεται πολυμέριμος. — 3. Ἐνὶ τούτῳ διαφέρωμεν τῶν πλουτούντων οἱ πένητες, τῇ ἀμερι-

392. M 29, 268 A. B 52, 37, 4. 393. M 29, 269 B. B 52, 38, 10.
394. M 29, 272 B. B 52, 38, 36. 395. M 29, 272 C. B 52, 39, 10.
396. M 29, 273 A. B 52, 39, 16.

μνία. Καὶ καταγελωόμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων, αὐτοὶ καθεύδοντες καὶ τῶν συνεστῶτων ἀεὶ καὶ φροντιζόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστοῦντες καὶ ἀνειμένοι. Ὁ μέντοι ὀφείλων καὶ πένης ἐστὶ καὶ πολυμέριμος· ἄπνους νύκτωρ, ἄπνους μεθ' ἡμέραν, σύνινους πάντα τὸν χρόνον νῦν μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ἀποτιμώμενος.

397. Λέγεται (τόκος), γιατί γεννάει πολλά. — 3. Τόκος γάρ, ὡς οἶμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν τοῦ κακοῦ προσηγόρευται. Πόθεν γάρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ὠδίνους καὶ λύπας, ἃς ἐμποιοῦν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανεισαμένων πέφυκεν. Ὡς γάρ ἡ ὠδὶς τῇ τικτούσῃ, οὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑπόχρῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἐκγονον. Ταῦτα λεγέσθω γεννήματα ἐχιδνῶν, τὰ τῶν τόκων ἀποκυήματα. Τὰς ἐχιδνας λέγουσι τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθίουσας τίκτεσθαι. Καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους τῶν ὀφειλόντων ἐκφαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ φύεται, καὶ τὰ ζῶα χρόνῳ τελεσφορεῖται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον τίκτειν ἀρχεται. Τῶν ζῶων τὰ ταχὺ τίκτοντα ταχὺ τοῦ γεννᾶν παύεται· τὰ δὲ χρήματα, ταχεῖαν λαμβάνοντα τοῦ πλεονασμοῦ τὴν ἀρχὴν, ἀτέλεστον ἐπιδέχεται τὴν εἰς τὸ πλεῖον προσθήκην. Τῶν αὐξανομένων ἑκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκτεῖον ἀφίκεται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως ἴσεται· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντὶ συμπαραύξεται. Τὰ ζῶα, παραδόντα τοῖς ἐγγόνους τὸ τίκτειν, αὐτὰ τῆς κυήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τίκτει, καὶ τὰ ἀρχαῖα νεάζει. Μὴ σὺ γε εἰς πείραν ἔλθοις τοῦ ἀλλοκτότου τούτου θηρίου.

398. Ὅλα εἶναι πῶς ὑποφερτὰ ἀπ' τὸ δάνειο. — 4. Πῶς οὖν διατραφῶ, φησὶν; Ἐχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην· μισθαροῦ, διακόνει· πολλὰ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλὰ ἀφορμαί. Ἄλλ' ἀδυνάτως ἔχεις; προσαίτει παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἄλλ' αἰσχρὸν τὸ αἰτεῖν; Αἰσχρότερον μὲν οὖν τὸ δανεισάμενον ἀποστρεφῆναι. Οὐ πάντως νομοθετῶν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑποδεικνύς, ὅτι πάντα σοὶ τοῦ δανείζεσθαι φορητότερα.

399. Μὴν ἀφήνεις χρῆσιν τὰ παιδιὰ. — 4. Πλείους δέ, οἶμαι, καὶ βρόχων ἦσαντο. Σὺ δὲ τοὺς μὲν πλουτήσαντας βλέπεις, τοὺς δὲ ἀπαγξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἳ, τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν αἰσχρὴν μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισὶ; μὴ προσσφέλη καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν

397. M 29, 273 C. B 52, 39, 38. 398. M 29, 276 B. B 52, 40, 16.

399. M 29, 277 A. B 52, 41, 3.

τοῦτο διατήρησον αὐτοῖς τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην ἣν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες. Οὐδεὶς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτὲ ὀφλημα δὲ πατρῶον εἰς δεσμοπήριον ἄγει. Μὴ καταλίπῃς γραμματεῖον ὡσπερ ἀρὰν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσαν καὶ ἐγγόνους.

400. Ὁ τόκος τὴν κερδίσει ἀπ' τὴν συμφορὰς τῶν ἄλλων. — 5. Ἀκούετε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβουλευόμεν τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν· ἐγκαρτερεῖν μᾶλλον τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμφορὰς ὑποδέχεσθαι. Εἰ δὲ ἐπειθεσθε τῷ Κυρίῳ, τίς χρεῖα τῶν λόγων τούτων; Τίς δὲ ἐστὶν ἡ συμβουλή τοῦ Δεσπότου; «Δανεῖζετε παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν» (Λουκ. στ' 34). Καὶ ποῖον, φησὶ, τοῦτο δάνεισμα, ὃ τῆς ἀποδόσεως ἐλπίς οὐ συνέζευκται; Νόησον τὴν δύναμιν τοῦ ρητοῦ, καὶ θαυμάσεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. «Ὅταν πτωχῷ παρέχειν μέλλῃς διὰ τὸν Κύριον, τὸ αὐτὸ καὶ δῶρόν ἐστι καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν διὰ τὴν ἀνεπιπιστίαν τῆς ἀπολήψεως, δάνεισμα δὲ διὰ τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότου τοῦ ἀποτινύντος ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅς, μικρὰ λαβὼν διὰ τοῦ πένητος, μεγάλη ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδώσει. «Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῷ» (Παροιμ. ιθ' 17). Οὐ βούλει τὸν πάντων Δεσπότην ὑπεύθυνον ἔχειν σεαυτῷ πρὸς τὴν ἔκτισιν; Ἡ τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει πλουσίαν ἐάν τις ὁμολογήσῃ σοὶ τὴν ὑπὲρ ἑτέρων ἔκτισιν, δέχῃ αὐτοῦ τὴν ἐγγύην; Θεὸν δὲ ὑπερεκτιστὴν τῶν πτωχῶν οὐ προσέσαι. Δὸς τὸ εἰκὴ κείμενον ἀργύριον, μὴ βαρύνων αὐτὸ ταῖς προσθήκαις, καὶ ἀμφοτέροις ἔξει καλῶς. Σοὶ μὲν γὰρ ὑπάρξει τὸ ἐκ τῆς φυλακῆς ἀσφαλές· τῷ δὲ λαβόντι τὸ ἐκ τῆς χρήσεως κέρδος. Εἰ δὲ καὶ προσθήκην ἐπιζητεῖς, ἀρκέσθητι τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς ὑπὲρ τῶν πενήτων τὸν πλεονασμὸν ἀποτίσει. Παρὰ τοῦ ὄντως φιλανθρώπου ἀνάμενε τὰ φιλάνθρωπα. Ἄ γὰρ λαμβάνεις, ταῦτα μισανθρωπίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπει. Ἀπὸ συμφορῶν κερδαίνεις, ἀπὸ δακρῶν ἀργυρολογεῖς, τὸν γυμνὸν ἄγχεις, τὸν λιμώττοντα τύπτεις· ἔλεος οὐδαμοῦ ἐννοια τῆς συγγενείας τοῦ πάσχοντος οὐδεμία καὶ τὰ ἐντεῦθεν κέρδη φιλάνθρωπα ὀνομάζεις. Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκύ πικρὸν, καὶ οἱ τὴν μισανθρωπίαν φιλανθρωπίαν προσαγορεύοντες.

401. Ὁ τόκος ζημία ψυχικὴ καὶ χρηματικὴ. — 5. Ἐκατοστολόγοι καὶ δεκατοστολόγοι τινές, φρικτὰ καὶ ἀκουσθῆναι ὀνόματα μηνιαῖοι ἀπαιτηταί, ὡσπερ οἱ τὰς ἐπιληψίας ποιοῦντες, κατὰ τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτιθέμενοι τοῖς πτωχοῖς, πονηρὰ δόσεις ἑκατέρωφ, καὶ τῷ διδόντι, καὶ τῷ λαμβάνοντι, τῷ μὲν

400. M 29, 277 C. B 52, 41, 14. 401. M 29, 280 B. B 52, 42, 4.

εις χρήματα, τῷ δὲ εἰς ψυχὴν φέρουσιν τὴν ζημίαν. Ὁ γεωργὸς τὸν στάχυν λαβῶν, τὸ σπέρμα πάλιν ὑπὸ τὴν ρίζαν οὐκ ἐρευνᾷ· σὺ δὲ καὶ τὸν καρπούς ἔχεις, καὶ οὐκ ἀφίστασαι τῶν ἀρχαίων· ἄνευ γῆς φυτεῖς, ἄνευ σπορᾶς θερίζεις. Ἄδηλον τίνι συνάγεις. Ὁ μὲν δακρυῶν ἐν τοῖς τόκοις πρόδηλος, ὁ δὲ ἀπολαύειν μέλλων τῆς ἀπὸ τούτων περιουσίας, ἀμφίβολος. Ἄδηλον γὰρ εἰ μὴ ἐτέροις τὴν ἐπὶ τῷ πλούτῳ χαρὰν ἀφήσεις, τὸ ἐκ τῆς ἀδικίας κακὸν σεαυτῷ θησαυρίσας. «Μήτε οὖν τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀποστραφῆς» (Ματθ. ε' 42), καὶ τὸ ἀργύριόν σου μὴ δῶς ἐπὶ τόκῳ, ἵνα, ἐκ Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης διδαχθεῖς, μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Κύριον ἀπίης, ἐκεῖ τοὺς τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀποληψόμενος.

402. Ὁ ἀρχοντας εἶναι «σὸ χέρι τοῦ Θεοῦ». — *ΑΒ' 9.* Κύριος γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ μεθιστᾷ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη (πρβλ. Ρωμ. ιγ' 1). Σφίζεται οὖν βασιλεὺς οὐ παρὰ τὴν πολλὴν δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν θεῖαν χάριν. Ὡστε ἀληθῆ καὶ τούτοις εἶναι τὸν λόγον, ὅτι «Χάριτί ἔστε σεσωσμένοι» (Ἐφεσ. β' 5). Ὡσπερ οὐδὲ γεωργὸς τοσοῦτον διὰ τὴν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν τυγχάνει τοῦ γεωργικοῦ μέρους, ὅσον διὰ τὸν αὐξοῦντα τὰ γεωργοῦμενα Θεόν. «Οὔτε» γὰρ «ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός» (Α' Κορ. γ' 7). Εἰ δὲ ἀκαρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ» (Παροιμ. κα' 1), οὐ σφίζεται διὰ τὴν ὀπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θεῖαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστὶν οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ' ὁ ἄξιός τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας. Ὀρίσαντο δὲ τινες βασιλείαν εἶναι τὴν ἔννομον ἐπιστάσιαν, ἢ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον ἀμαρτία.

403. Ἀξίεπαινη ἢ θεληματικὴ φτώχεια. — *ΑΓ' 5.* «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ» (Ψαλ. λγ' 7). Οὐκ αἰ ἐπαινετὴ ἢ πτωχεία, ἀλλ' ἢ ἐκ προαιρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κατορθουμένη. Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτικώτατοι δὲ τῇ προαιρέσει τυγχάνουσιν· οὗς οὐχ ἢ ἔνδεια σφίζει, ἀλλ' ἢ προαίρεσις κατακρίνει. Οὐ τοίνυν ὁ ἔνδεος πάντως μακαριστός, ἀλλ' ὁ κρείττονα ἠγησάμενος τῶν τοῦ κόσμου θησαυρῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Τούτους καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (Ματθ. ε' 3)· οὐχ οἱ πένητες κατὰ τὴν περιουσίαν, ἀλλ' οἱ τὴν πτωχείαν ἐκ ψυχῆς προσελάμβανον. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἀπροαιρέτων μακαριστόν. Διότι πᾶσα ἀρετὴ, μάλιστα δὲ αὕτη πρὸ πάντων, τῷ ἔκουσῳ χαρακτιρίζεται. «Οὗτος οὖν», φησὶν, «ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε». Τῇ δεικτικῇ φωνῇ ἐπὶ τὸν πτωχεύοντα κατὰ Θεόν καὶ πεινῶντα καὶ

διψῶντα καὶ γυμνητεύοντα, τὴν διάνοιάν σου προκαλεῖται «Οὗτος ὁ πτωχός», μονονουχὶ δακτύλῳ δεικνύς Οὗτος ὁ μαθητῆς Χριστοῦ.

404. Οἱ ἀπρόσεκτοι στῆ ζωὴ τους μισοῦν τὸ δίκαιο. — *14.* Ὁ μέντοι τῶν ἀμαρτωλῶν (θάνατος) πονηρὸς. Διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς ἢ κλόασις, ὡς καὶ τὸν πλούσιον τὸν «ἐνδεδυμένον πορφύραν καὶ βύσσον, καὶ εὐφραϊνόμενον καθ' ἡμέραν λαμπρῶς» (Λουκ. ιστ' 19). «Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσιν» (Ψαλ. λγ' 22). Οἱ καὶ διὰ τὸ ἐν πλημμελείαις ζῆν μισοῦσι τὸν δίκαιον· ὡς ὑπὸ τῆς ἐν τῷ κανόνι εὐθύτητος, τῷ τρόπῳ τοῦ δικαίου, οὕτως αὐτοὶ τῇ παραθέσει τοῦ βελτίονος ἐλεγχόμενοι. Καὶ διότι ἐν ἀμαρτίαις ζῶσι, μισητικῶς διάγουσι πρὸς τὸν δίκαιον φθῶ τῶν ἐλέγχων· καὶ διότι μισοῦσι, πάλιν ἀμαρτίαις ἑαυτοὺς περιβάλλουσι. Πολλὰ γὰρ αἱ προφάσεις δι' ἃς ἂν μισηθεῖ ὁ δίκαιος· ἢ τε παρρησία ἢ ἐν τοῖς ἐλέγχῳις. Μισοῦσι γὰρ «ἐν πύλαις» ἐλέγχοντα, καὶ «ἀλόγον» ὄσιον βδελύσσονται (πρβλ. Ἦσ. κθ' 21. ε' 24). Καὶ ἢ φιλοπρωτία δὲ καὶ ἢ φιλαρχία πολλοὺς ἐκίνησεν εἰς τὸ μισεῖν τοὺς κρείττονας· ἐσθ' ὅτε δὲ καὶ ἄγνοια τοῦ περὶ τοῦ δικαίου λόγου, καὶ τοῦ, τίς ὁ δίκαιος.

405. Ἡ ἀγκάθια τῆς παραβολῆς. — *ME' 8.* Ὁ εἰς τὰς ἀκάνθας ἐμπροσθεν λόγος ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν συμπνίγεται. Ἀκανθαὶ δὲ εἰσὶν ἡδοναὶ σαρκῶς, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα, καὶ βιωτικαὶ μέριμναι (πρβλ. Ματθ. ιγ' 7 ἐξ.). Πάντα δὲ τούτων ἔξω δεήσει γενέσθαι τὸν ἐπιδεδόμενον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ σχολάσαντα ἀπὸ τῶν παθῶν, οὕτως ἀναλαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ.

406. Πότε γίνεται ἢ «ἐλλαμψις» τοῦ Θεοῦ. — *8.* Σχολάσαι οὖν δεῖ ἀπὸ τῶν γαμικῶν ἔργων, ἵνα σχολάσωμεν τῇ προσευχῇ· σχολάσαι ἀπὸ τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδῶν, ἀπὸ τῆς περὶ τὸ δοξάριον τοῦτο ἐπιθυμίας, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδονῶν, ἀπὸ φθόνου καὶ πάσης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἡμῶν πονηρίας, ἵνα, γαληνιώσης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὑπ' οὐδενὸς πάθους ταρασσομένης, οἶον ἐν κατόπτρῳ τινὶ καθαρᾷ γένηται καὶ ἀνεπισκόπητος ἢ ἐλλαμψις τοῦ Θεοῦ.

407. Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας. — *MH' 1.* Ἐφαντάσθησάν τινες καὶ τῶν ἔξω περὶ τοῦ ἀνθρωπεῖου τέλους καὶ διαφορῶς ἠνέχθησαν εἰς τὴν περὶ τοῦ τέλους ἔννοιαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀπεφήναντο τέλος εἶναι τὴν ἐπιστήμην, οἱ δὲ τὴν πρακτικὴν ἐνέργειαν· ἄλλοι τὸ διαφορῶς χρῆσθαι τῷ βίῳ καὶ τῷ σώματι· οἱ δὲ βοσκηματώ-

δεῖς ἡδονὴν ἀπεφύγαντο εἶναι τὸ τέλος. Ἡμῖν δὲ τέλος, οὐ ἔνεκεν πάντα πράττομεν καὶ πρὸς ὃ ἐπειγόμεθα, ἡ μακαρία διαγωγὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Αὕτη δὲ συμπληροῦται ἐν τῷ βασιλευσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτου γὰρ οὐδὲ μέχρις ἐπινοίας βέλτιόν τι ἐξευρεθεῖ τῇ λογικῇ φύσει.

408. Ὁ ἄδικος πλοῦτος δημιουργεῖ παραισθήσεις. — *ΞΑ' 5.*

Ὁ τὸν ἐξ ἀδικίας ἠθροισμένον πλοῦτον, ἱκανὴν ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἰσχύειν καὶ κρατεῖν ἀφορμὴν εἶναι κρίνων, ὁμοίος ἐστὶν ἀρρώστῳ ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς νόσου τὴν εὐεξίαν τιθεμένῳ.

409. Ὁ πλοῦτος εἶναι ρευστός ἀπ' τῆ φύσιν του. — *5.* «Πλοῦτος ἐὰν ῥέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ» (Ψαλ. ξα' 17). Ἐὰν ἴδῃς τινὰ τῶν ὑπὲρ πλοουτούντων, μὴ μακαρίσῃς αὐτοῦ τὴν ζωὴν. Ἐὰν σοὶ πολλαχόθεν καὶ ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιρρέη τὰ χρήματα, μὴ προσδέξῃ αὐτῶν τὴν περιουσίαν. «Πλοῦτος ἐὰν ῥέη» θαύμασον τὴν φωνήν. Ρευστὴ ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου· χειμάρρου ὀξύτερον τοὺς ἔχοντας παρατρέχει· ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Ὡσπερ ποταμὸς ἀπ' ὑψηλοῦ φερόμενος ἐγγίζει μὲν τοῖς παρεστώσι τῇ ὄχθῃ, ὁμοῦ δὲ ἤφατο, καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησεν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλοῦτου εὐκολία ὀξυτάτην ἔχει καὶ ὀλισθηρὰν τὴν παρουσίαν, ἄλλους ἐξ ἄλλων παραμείβεσθαι πεφυκυῖα. Σήμερον τοῦδε ὁ ἀγρός, καὶ αὔριον ἐτέρου, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλου. Ἀπόβλεπον πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πῶσα ἤδη, ἀπ' οὗ γεγονάσιν, ὀνόματα μετεilhφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἄλλου τῶν κεκτημένων ὀνομαζόμενα. Καὶ χρυσὸς αἰετὰς τοῦ ἔχοντος χεῖρας διαρρέων, ἐφ' ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον δύναται ὕδωρ τῇ χειρὶ περιλαβῶν κατασχεῖν, ἢ πλοῦτον σεαυτῷ διαρκῶς συντηρῆσαι. Καλῶς οὖν εἴρηται τό, «Πλοῦτος ἐὰν ῥέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Μὴ τῇ ψυχῇ σου προσπάθῃς· ἀλλὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ χρήσιμον καταδέχου, μὴ ὡς ἐν τι τῶν ἀγαθῶν ὑπεραγαπῶν καὶ θαυμάζων, ἀλλ' ὡς ὀργανικὴν αὐτοῦ τὴν ὑπηρεσίαν αἰρούμενος

Κατὰ Εὐνομίου.

410. Ὁ ἐξαγιασμός τοῦ ἀνθρώπου. — *Γ' 2.* Ὡσπερ ὁ σίδηρος, ἐν μέσῳ τῷ πυρὶ κείμενος, τὸ μὲν σίδηρος εἶναι οὐκ ἀποβέβληκε, τῇ δὲ σφοδροτάτῃ πρὸς τὸ πῦρ ὁμιλίᾳ ἐκπυρακτωθεὶς, καὶ πᾶσαν εἰς ἑαυτὸν τὴν τοῦ πυρὸς φύσιν ὑποδεξάμενος, καὶ χρώματι

408. M 29, 480 C. B 52, 136, 7.
409. M 29, 480 C. B 52, 136, 12.
410. M 29, 660 B. B 52, 222, 13.

καὶ ἐνεργείᾳ πρὸς τὸ πῦρ μεταβέβηκεν οὕτω καὶ αἱ ἅγιοι δυνάμεις ἐκ τῆς πρὸς τὸ φύσει ἅγιον κοινωνίας δι' ὅλης τῆς ἑαυτῶν ὑποστάσεως κευωρηκότα· ἤδη καὶ συμπεφυσιωμένον τὸν ἁγιασμὸν ἔχουσι. Διαφορὰ δὲ αὐταῖς πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτῇ, ὅτι τῷ μὲν φύσις ἡ ἁγιωσύνη, ταῖς δὲ ἐκ μετουσίᾳς ὑπάρχει τὸ ἁγιάζεσθαι.

Περὶ τῶν συνεισάκτων.

411. Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα τῆς πονηρίας. — *Παράγο. 2.* «Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία» (Α' Τιμ. στ' 10), φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· ἀληθῶς ρίζα πολλοὺς κλάδους πονηρίας ἐκφέρουσα, δι' ἣν τὰ πάντα ἐν τῷ πονηρῷ βίῳ ἐπιτελεῖται.

412. Ἀγάπη ὑπουλη καὶ πλαστή. — *2.* «Ρίζα» δὲ «πάντων τῶν κακῶν» (πρβλ. Α' Τιμ. στ' 10) ἡ φιλογυνία, καὶ ἡγεμὼν τῆς ἀπωλείας, ἡ τῶν ἀγαπητρίδων λέγω δὴ μανία, ρίζα ἀπώλειαν βλαστάνουσα, καὶ ἐξανθοῦσα μανίαν. Ἰουδαϊκῇ γὰρ τυγχάνει ἐκ Σοδόμων μετενεχθεῖσα, καθότι ὑπουλὸν τινα καὶ πεποιημένην τῆς ἐξωθεν ἐπιπλάστου ἀγάπης τὴν φαντασίαν κέκτηται. Καὶ μοι λαβῶν κόμιζε λοιπὸν εἰς μέσον τὸ τοῦ Ἀποστόλου λόγιον ἐκεῖνο, τὸ φάσκον «Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ Κηφᾶς»; (Α' Κορ. θ' 5) ᾧ ἐπερείδονται οἱ τῷ τῆς τάλαιπωρίας πάθει δεδουλωμένοι, τὸ καλῶς πρὸς ὠφέλειαν γραφέν, τῇ ἑαυτῶν ματαιοφρονίᾳ πρὸς ἀπώλειαν ψυχῶν ἐκλαμβάνοντες.

413. Τὸ κρασί καὶ ἡ γυναῖκα ἐπηρεάζουν τὸν ἄντρα — *2.* «Οἶνος καὶ γυνὴ ἀποστήσουσι καρδίας σοφῶν» (πρβλ. Σοφ. Σολ. ιθ' 2). Σοφῶν, εἶπεν, ἵνα μὴ καὶ τούτῳ παρενθῆς τι, καὶ εὐτελῶς φρονήσης περὶ τοῦ ρητοῦ. Ὁ γὰρ οἶνος εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰσδύων, καὶ κάρωσιν μέθης ἐν αὐτῷ ἐργαζόμενος, ὥσπερ ποταμὸς πλημμυρῶν, ὅλον τὸ φρόνημα τῷ ἑαυτοῦ ροιζήματι παρασύρει, καὶ εἰς μανίαν ἄγει τὸν ἄνθρωπον. Τὰ αὐτὰ καὶ ἡ γυνὴ τῷ οἴνῳ διαπράττεται κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Διὸ δὴ καὶ ὁ παροιμιστὴς παρεπλησίασε τὸν οἶνον τῇ γυναικί· καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται διαφόροις κακοῖς καὶ θηρίοις ἰοβόλοις παρεπλησίασαν τὸ γένος τῶν γυναικῶν, τὸ ἀπόλλον τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

414. Ἀνδρείελο στό νεῦμα μιᾶς γυναίκας. — *3.* Τὸ βλέμμα [τῆς πονηρᾶς γυναικὸς] πυρίπνουν, καὶ τὸ φίλημα ἰοβόλον καὶ ἄγων αὐτῇ, ὅπως τῇ τῶν λόγων κολακείᾳ καὶ τῇ τῆς προσόψεως

411 M 30, 813 C. B 57, 143, 9. 412 M 30, 813 C. B 57, 143, 11.
413 M 30, 816 D. B 57, 144, 16. 414 M 30, 817 A. B 57, 144, 32.

ἀπάτη, καὶ τῇ τοῦ φιλήματος προσβολῇ ἐκπτύσῃ τὸ θηρίον τὸν ἰὸν εἰς τὸν τοῦ ἀθλίου λάρυγγα. Παρασύρει γοῦν λοιπὸν τὴν διάνοιαν, καὶ καροὶ τὸ φρόνημα, καὶ αὐτὸ τὸ ἡγεμονικὸν ἀκρωτηριάζει, καὶ ἐξίστησι τὸν νοῦν καὶ ὡσπερ τὰ φάρμακα τὰ διδόμενα πρὸς ἀναίρεσιν τοῖς ἀνθρώποις, σκοτοῖ τὴν σύνεσιν, καὶ ὅλον τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀναισθησίαν παρασύρει τῇ τοῦ δηλητηρίου ἀποτομῇ, τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ ἡ γυνὴ διὰ τοῦ φιλήματος καταβλάπτει τὸν λογικὸν ἄνθρωπον ἀλόγῳ ὀρμῇ ὑπαχθέντα, καὶ τὸ διὰ πολλῶν χορδῶν καὶ ἀρετῶν συγκείμενον κινητικὸν ὄργανον, τὸ αὐτεξούσιον, τὸ θεοειδὲς τῆς ψυχῆς, δι' ἐνὸς δολεροῦ ρήματος, ἢ χειλέων συρίσματος, ἢ ὀφθαλμῶν νεύματος, ὡσπερ τι ἄψυχον ὄργανον ὡδε κάκεισε ὅπου βούλεται περιφέρει, καὶ ὡσπερ θάλασσα κυμαίνουσα, ὅλον τὸ σῶμα ταῖς αὐτῆς ὀρμαῖς παρασύρει. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν λοιπὸν τὸν ἄθλιον, τὸν ἐλειονόν, τὸν παντὸς οἴκου ἄξιον, τὸν συνετὸν ἐν φρονήσει, τὸν εἰς ἄκρον γραμματικῆς ἐπιστήμης ἐμπειρον, καὶ σοφιστικῆς τεχνίτην διδασκαλίαν, τὸν ἱατρικῆς μετέχοντα ἐπιστήμης, τὸν παντοίων ἐμπειρον γραμμάτων, ἢ καὶ τῶν θείων λόγων ἀναγνώσει ἑαυτὸν ἐπιδεδωκότα, καὶ τὸν μονήρη βίον πολλάκις ἐπανελόμενον, καὶ Ἐκκλησίας προύχοντα, ὡσπερ τι ζῶον εὐτελὲς σχοινίῳ δεδεμένον, καὶ ὡδε κάκει ριπιζόμενον ἔδησε γὰρ διὰ τῆς ἐπιπλάστου ἀγάπης, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τάληθές λέγειν, τῆς αἰσχρᾶς. Καὶ γίνεται λοιπὸν ἐπιταφίου θρήνου ὁ τοιοῦτος ἄξιος, καὶ ζῶν κλαιόμενος, καὶ ἀποθανόντων πενθούμενος. Καὶ γὰρ ζῶν ἀπέθανεν, ὡσπερ ἐν τάφῳ τῷ ἰδίῳ σώματι κατοικῶν καὶ ἀποθανόντων, δισσωῶς ἀπέθανε, κρίσει γεέννης πυρὸς αἰωνίου κολαζόμενος.

415. Ἡ πλαστὴ ἀγάπη ἀνάβει πυρκαϊά. — 5. Εἰ τὸ πῦρ τὴν καλάμην οὐκ ἀνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρρην λίθον εἰ σπείσεις τῇ θηλείᾳ, πυρκαϊὰ γίνεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ λέγετε καὶ γυναῖκα σωφρονεῖν δύνασθαι τοῦτο σαφῶς ἐπίσταμαι. Καὶ ἀνὴρ μένων καθ' ἑαυτὸν εὐσχημονεῖν δύναται τοῦτο ἀκριβῶς ἐπίσταμαι. Ἀνὴρ δὲ μετὰ γυναικός, κακόν καὶ γυνὴ μετὰ ἀνδρός, δεινότερον κακόν. Ἄν πάλιν γυνὴ τῶν ἰδίων ἀποσταῖσα συγγενῶν ξένῳ ἀνδρὶ συνοικεῖν ἐπιχειρῇ τῆς ἐπιπλάστου ἀγάπης ἕνεκεν, τοῦτο μίξις λοιπὸν συζυγίας ἀθεμίτου πυρκαϊᾶν ἐργαζομένης. Τῷ χρόνῳ γὰρ ἀναθερμαινόμενοι τῇ ὁμοσκήνῳ συμβιώσει, ἀνάπτουσι τὴν ὕλην, καὶ ἐμπυρίζουσι τὴν οἰκίαν, μᾶλλον δὲ τὰ ἑαυτῶν σώματα καίουσιν εἰς γέενναν καὶ αἰωνίαν κόλασιν.

416. Ὁ καλλωπισμὸς τῆς ἀπιστίας ἀνύπαντρος καὶ τῆς χριστιανῆς. — 6. Ἡ γὰρ ἀπιστος γυνὴ πολυτρόπους ἀψύχους

ἕλας συνάγουσα, καὶ χρωμάτων ποικιλίας διὰ παντοδαπῶν χρωμάτων καὶ ἀσβόλης καὶ ἀσβέστου καὶ βοτανῶν, ἃ τῷ ἰδίῳ σώματι ἐξωθέν ἐστι, προσκολλήσασα, πολύμορφον ὡσπερ τὴν θηρίον, ἑαυτὴν ἀπειργάσατο. Ἡ δὲ πιστὴ γυνὴ, τούτων ὀφείλει ξένη τυγχάνειν, καὶ μάλιστα ἡ ἐπαγγελλομένη εἶναι χριστιανή. Ἡ καταγινώσκεις τοῦ Θεοῦ, ὦ γύναι, ὅτι τσαύτην σε ἐπλάσεν; Ἄφες ὡς ἐπλάσθης εἶναι μηδὲν ἑαυτῇ δι' εὐμηχανίας προσθήης μὴ γὰρ ἐμπειροτέρα εἶ τοῦ δημιουργήσαντός σε; Τίνοι δὲ καὶ ἀρέσαι βουλομένη ταῦτα ποιεῖς; Τῷ ἀνδρὶ; οὐκ ἔχεις ἄνδρα, ὡς γε ἔφη, ὦ παρθένε εἰ δὲ καὶ ἔχεις, οἶδέ σου τὴν πολυμήχανον σύνθεσιν. Τί δολεῖσμάσι πολυτρόποις ὀργανώσασα τὸ σῶμα, θηρεύεις τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀπώλειαν; καὶ πῶς τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι τολμᾷς, ἢ ἐκκλησίας οὐδὸν πατεῖν, ἑορῶν μορφὰς ἀψύχων ἐν ὅλῳ τῷ σώματι διὰ χρυσοῦ τοῦ ἀπολλυμένου φέρουσα, μᾶλλον δὲ πομπευομένη ὑπ' αὐτῶν, καὶ πολλὴν συστροφὴν ἀκολάστον ἀνδρῶν πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐκθεσμον θεῶν ἐφελκόμενη;

417. Ἡ πολυγαμία εἶναι εὐπροσώπη πορνεία. — 10. Παρακάλει τοῖνυν πάντας τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μὲν πυρουμένους, εἰ βούλοιντο, γαμεῖν ἐν Χριστῷ (γινώσκοντας μέντοι, ὡς μία ἐνὶ ἐπλάσθῃ, πρῶτος δὲ Λάμεχ ὃν ἐκ τοῦ Κάιν ἔλαβεν ἑαυτῷ «ἄδυ γυναῖκα») (Γεν. δ' 19) τὸ δὲ ἑαυτῷ λαβεῖν ἐστὶ τὸ μὴ κατὰ θέλημα Θεοῦ. Ἡ γὰρ πολυγαμία, γάμου μὲν ἔχει τὸ ὄνομα, ἔστι δὲ φιλευπόσωπος πορνεία) τοὺς δὲ ἐγκρατευσμένους, τελείως ἐν Χριστῷ ἀσκεῖν, καὶ μὴ τῷ μὲν ὀνόματι φιλοσοφεῖν, τὸ δὲ ἔργον ἐπιπεκαλυμμένως πράττειν. Μηδὲ πάλιν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς προσέχετε, ὅτι οὐχ ὄρασθε, τοίχων ὑμᾶς πανταχόθεν περικλιόντων ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν φοβήθητε, ὅτι πάντα γυμνά, καὶ τετραηλισμένα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσι, τὰ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πραττόμενα.

418. Ἀπομακρύνετε τίς γυναῖκες πρὸς «συνακοινοῦν». — 11. Τοσοῦτον ἡ γυνὴ συνοικοῦσα τῷ ἀνδρὶ ἐκτρέπει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου τοσοῦτον ὁ ἀνὴρ γυναικὶ συσκηνῶν πρὸς μανίαν ἐπιθυμίας ἀγει τὴν γυναῖκα τοσοῦτον ἰσχύει γυνὴ ἀνδρὶ συνοικοῦσα, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης, λήθην ἐμποιῆσαι. Ἐξελάσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ γεέννης καὶ πυρὸς αἰωνίου. Τί ζῶντες ἑαυτοὺς εἰς ἄδην καὶ φοβερόν τάρταρον κατορύσσετε; Οἱ τὰς συνεισάκτους ἔχοντες, καὶ αὐταῖς συνοικοῦντες, ἀπομάθετε τὸ κακὸν μάθημα, τὸ τῆς ἀπώλειας πρόξενον, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας προδοτικόν. Μιμησώμεθα τοὺς ἀποστόλους, μιμησώμεθα τοὺς προφήτας, καὶ κατ' ἴχνος αὐτῶν βαίνωμεν, καὶ μὴ ἡμᾶς ἀπατάτω τὸ τῆς γυναικὸς δέλεαρ μηδὲ

πάλιν γυναῖκα ἡμεῖς αὐτοὶ δελεάζωμεν διὰ τῆς κενοδοξίας, καὶ ἐθελοταπεινοφροσύνης· ἀλλὰ πάντα κατὰ ἀληθινὴν καὶ βεβαίαν ταπεινοφροσύνην σωφρόνως ὑφ' ἡμῶν πραττέσθω ἐν Χριστῷ, ἵνα δυναθῶμεν ρυσθῆναι ἐκ τοῦ ἐνεστώτος καιροῦ πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ.

Περὶ νηστείας.

419. *Αὐτάρκεια καὶ πολυτέλεια.* — *Α'* 4. Ἡ γὰρ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶον δύναμις, αὐτάρκειαν μὲν καὶ λιτότητα ραδίως κατεργάσατο, καὶ ἠκείωσε τῷ τρεφομένῳ πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀνισχεῖν πρὸς τὸ πέρασ οὐκ ἐξαρκέσασα, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων ἐποίησεν.

420. *Ἡ μαλθακὴ καὶ ἀπολαυστικὴ ζωὴ.* — 9. Φοβήθητι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἐκείνον παρέδωκεν τῷ πυρὶ ἢ διὰ βίου τρυφῆ. Οὐ γὰρ ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ ἀβροδίατον ἐγκληθεὶς ἀπετηγανίζετο ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου.

421. *Ἡ ἀληθινὴ νηστεία.* — *Β'* 7. Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποχὴ τῶν βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτρίωσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιᾶς, ψεύδους, ἐπιπορίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἐστὶν ἀληθής. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ἡ νηστεία καλόν.

Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ».

422. *«Μὴν ἀπειπιστεῖς».* — 6. Μὴ τοίνυν ἀπογνῶς σεαυτοῦ, μηδὲ διὸ οὐδὲν ζηλωτὸν ἐν τῷ παρόντι σοι πρόσεστιν, πᾶσαν ἀγαθὴν ἀπορρίψης ἐλπίδα, ἀλλ' ἀνάγαγε σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἤδη ὑπηρεγμένα σοι παρὰ Θεοῦ ἀγαθὰ, καὶ πρὸς τὰ δι' ἐπαγγελίας εἰς ὕστερον ἀποκειμένα.

Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν.

423. *Ἡ γυναῖκα εἶναι ἴση.* — *Παράγο.* 2. Ἀρετῆς δεκτικὸν τὸ θῆλυ ὁμοτίμως τῷ ἄρρενι παρὰ τοῦ κτίσαντος γέγονε. Καὶ τί

γὰρ ἡ συγγενεὶς τοῖς ἀνδράσι διὰ πάντων ἐσμέν; Οὐ γὰρ «σὰρξ» μόνον ἐλήφθη πρὸς γυναικὸς κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ «ὄστον ἐκ τῶν ὄστέων» (Γεν. β' 5). Ὡστε τὸ στερρόν, καὶ εὐτονον, καὶ ὑπομονητικόν, ἐξ ἴσου τοῖς ἀνδράσι καὶ παρ' ὑμῶν ὀφείλεται τῷ Δεσπότη.

424. *Ἀχαριστία καὶ πλεονεξία.* — 6. Ἐπειδὴ γὰρ παρακειμένων τῶν ἐκ Θεοῦ ἀγαθῶν οὐκ εὐχαριστοῦμεν, ἀναγκαῖα ἡμῖν ἡ ἀφαίρεσις διὰ τὴν αἴσθησιν γίνεται. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἀγαν προσκείμενον οὐκ ὁρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως· οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ εὐχριστεῖν ἐν τῇ ἀλλοτριώσει τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι. Ὅτε γὰρ ἀπέλαυον τῶν χρηστοτέρων, οὐδεμίαν χάριν τῷ δεδωκότι γινώσκοντες, μετὰ τὴν στέρησιν τὸ παρελθὸν μακαρίζουσιν. Ἄλλ' οὐδεὶς ἡμῶν ἀποκλείεται τοῦ εὐχριστεῖν ὑπ' οὐδεμιᾶς περιστάσεως βίου, ἐὰν εὐγνωμόνας ἕκαστον ἐπιλογίζεσθαι θέλη. Πολλὰς γὰρ ἀναθεωρήσεις καὶ οὐκ ἀτερπεῖς ὁ ἕκαστος ἡμῶν κέκτηται, ἐάνπερ ἄρα καταδεξώμεθα πρὸς τὸ ὑποβεβηκὸς ἀποβλέπειν, καὶ οὕτως ἐκ τῆς πρὸς τὸ χεῖρον συγκρίσεως τὸ ὑπάρχον ἡμῖν ἀγαθόν, πόσου τινὸς ἀξιόν ἐστιν, ἐκμετρεῖν. Οἰκέτης εἶ; Ἐχεις τὸν σεαυτοῦ ταπεινότερον εὐχαρίσσει, ὅτι ἐνὸς ὑπερέχεις, ὅτι μὴ ἐν τῷ μὴ μὴ καταδεδικασαί, ὅτι μὴ πληγὰς λαμβάνεις. Οὐκ ἐπιλείψουσιν οὐδὲ τούτον αἱ τοῦ εὐχαριστεῖν ἀφορμαί. Οὐ γὰρ ἔχει πέδας, οὐ δέδεται ἐν ξύλῳ. Ὁ δεσμώτης ἔχει τὸ ζῆν ἀρκούσαν ἀφορμὴν εἰς εὐχαριστίαν ἢλιον ὄρᾳ, ἀναπνεῖ τὸν ἀέρα, ἐπὶ τούτοις εὐχαρίσσει. Ἀδίκως κολάζη; Γῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι χαῖρε. Δικαίως κατεδικάσθη; Καὶ οὕτως εὐχαρίσσει, ἐνταῦθα τὴν δίκην τῶν τετολημμένων ἀποτινύς, ἀλλὰ μὴ ἐπ' ἀεραίοις τοῖς ἀμαρτήμασι τῆ αἰωνία κολάσει ταμειθεῖς. Κατὰ δὴ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπὶ παντὸς βίου καὶ πάντων ἐπιτηδευμάτων ἔξεσι τῷ εὐγνώμονι μεγάλας τῶν παρόντων ἀποδιδόναι τῷ εὐεργέτῃ τὰς χάριτας. Νῦν δὲ τὸ τῶν δυσαρεστουμένων πεπόνθησιν οἱ πολλοὶ τὸ μὲν παρὸν ἀτιμάζοντες, τῶν δὲ ἀπόντων ἐπιθυμοῦντες. Οὐ γὰρ τοὺς ὑποδεστέρους αὐτῶν ἀπαριθμοῦμενοι, τὴν ὑπὲρ ὧν ἔχουσι χάριν ἀποπληροῦσι τῷ εὐεργέτῃ ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ὑπερέχον συγκρίσει, ὅσον ἀπολείπονται λογιζόμενοι, ὡς οἰκείων στερούμενοι τῶν ἐτέροις προσόντων, οὕτως ἀνιώνται καὶ καταμέμφονται. Ὁ δοῦλος, ὅτι μὴ ἐλεύθερός ἐστι, δυσχεραίνει· ὁ ἐν ἐλευθερίᾳ τραφεῖς, ὅτι μὴ εὐπατρίδης, μηδὲ τῶν περιβλέπτων ἐπ' εὐγενείᾳ, μηδ' ὅτι ἐπτά πάππους ἔχει ἀριθμεῖν εἰς τὸ ἄνω, ἵπποτρόφους λαμπρούς, ἢ μονομάχοις τὸν πλοῦτον ἐξαναλώσαντας. Ὁ κατὰ γένος περιφανῆς σχετλιάζει, ὅτι μὴ ἐπὶ πλοῦτῳ κομᾷ· ὁ πλούσιος λυπεῖται καὶ

δδύρεται, ὅτι μὴ πόλεων καὶ ἐθνῶν ἐστὶν ἄρχων ὁ στρατηγός, ὅτι μὴ βασιλευεὶ ὁ βασιλεὺς, ὅτι μὴ πάσης ὁμοῦ τῆς ὑφ' ἡλίου κρατεῖ, ἀλλ' ἐστὶν ἔθνη τοῖς αὐτοῦ σκῆπτροις μὴ ὑποκύπτοντα. Ἐκ πάντων δὲ τούτων συνάγεται τὸ ἐπὶ μηδενὶ τὸν εὐεργέτην εὐχαριστεῖσθαι. Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀφέντες τὰς ἐπὶ τοῖς ἀποῦσι λύπας, διδαχθῶμεν τὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εὐχαριστίαν ἀποδιδόναι. Εἰπώμεν ἐν μὲν ταῖς σκυθρωποτέραις περιστάσεσι τῶν πραγμάτων τῷ σοφῷ ἱατρῷ «Ἐν θλίψει μικρᾶ ἢ παιδεία σου ἡμῖν» (Ἦσ. κστ' 16). Εἰπώμεν, «Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με» (Ψαλ. ριη' 71). Εἰπώμεν, ὅτι «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς» (Ρωμ. η' 18). Εἰπώμεν, ὅτι «Ὀλίγα ὧν ἡμάρτομεν μεμαστιγώμεθα» (Ἰωβ ιε' 11), Παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον, ὅτι «Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ» (Ἰερ. ιε' 11). «Ἐλεγχόμενοι» γάρ, «ἀπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν» (Α' Κορ. ια' 32). Ἐν δὲ τῇ φαιδρτέρα τοῦ βίου διαγωγῇ ἐκείνην λέγωμεν τοῦ Δαβὶδ τὴν φωνήν «Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;» (Ψαλ. ριε' 3). Ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε λόγῳ ἐτίμησε τέχνας ἡμῖν συνεργούς τῆς ζωῆς ἐχαρίσατο τροφὰς ἐκ τῆς γῆς ἀνίστη βροσκημάτων ἡμῖν ὑπηρεσίαν δέδωκε. Δι' ἡμᾶς ὕμβροι δι' ἡμᾶς ἡλιος ἢ ὄρεινή, ἢ πεδιάσιμος ἡμῶν ἔνεκεν διασκεκώσμηται, ἀποφυγὰς ἡμῖν πρὸς τὰς ἐκ τῶν ὄρων ἀκρότητας εὐτρεπίζουσα. Δι' ἡμᾶς ποταμοὶ βέουσι δι' ἡμᾶς βρύουσι αἱ πηγαὶ ἢ θάλασσα ἡμῖν ἀνεῖται πρὸς ἐμπορίαν οἱ ἐκ μετάλλων πλοῦτοι, αἱ πανταχόθεν ἀπολαύσεις, πάσης τῆς κτίσεως δωροφορούσης ἡμῖν, διὰ τὴν πλουσίαν καὶ ἄφθονον εἰς ἡμᾶς χάριν τοῦ εὐεργέτου.

Εἰς τὸ ρητὸν «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».

425. Ἡ καλοφαγία εἶναι τὸ πάθος τοῦ ἄφρονα πλουσίου. — 2. Καὶ μοι δοκεῖ τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τῷ τῶν γαστριμάργων προσεικέναι οἱ διαρραγῆναι μᾶλλον ὑπὸ λαιμαργίας αἰροῦνται, ἢ τῶν λειψάνων μεταδοῦναι τοῖς ἐνδεεῖσι. Σύνες, ἄνθρωπε, τοῦ δεδωκότος. Μνήσθητι σεαυτοῦ, τίς εἶ, τί οἰκονομεῖς, παρὰ τίνας ἔλαβες, διὰ τί τῶν πολλῶν προσεκρίθης. Ἀγαθοῦ Θεοῦ γέγονας ὑπηρέτης, οἰκονόμος τῶν ὁμοδούλων μὴ πάντα οἶον τῇ γαστρὶ τῇ σῆ παρσκευάσθαι. Ὡς περὶ ἀλλοτρίων βουλεύου τῶν ἐν χερσὶ μικρὸν εὐφραίνει σε χρόνον, εἶτα διαρρυέντα οἰχῆσεται, τὸν δὲ ἐπ' αὐτοῖς λόγον ἀπαιτηθήσῃ μετὰ ἀκριβείας. Σὺ δὲ πάντα ὁμοῦ θύραις

καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείσας ἔχεις καὶ καταδήσας σφραγίσιν, ἐπαγρυπνεῖς ταῖς μερίμναις, καὶ βουλεύῃ κατὰ σαυτὸν, ἄφρονι συμβούλῳ σεαυτῷ κεχηρημένος. Τί ποιήσω; Ἐτοιμον ἦν εἰπεῖν, ὅτι Ἐμπλήρωσε τὰς ψυχὰς τῶν πεινώντων, ἀνοίξω τὰς ἀποθήκας, καὶ πάντας καλέσω τοὺς ἐνδεεῖς. Μιμήσομαι τὸν Ἰωσήφ τῷ τῆς φιλανθρωπίας κηρύγματι φθέξομαι φωνὴν μεγάλῃ ψυχον Ὅσοι ὑστερεῖσθε ἄρτων, ἔλθετε πρὸς με (Γεν. μζ' 11 ἐξ.), τῆς παρὰ Θεοῦ δεδωμένης χάριτος τὸ ἀρκοῦν ἕκαστος, οἶον ἐκ κοινῶν πηγῶν, συμμεθέξοντες. Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος σὺ πόθεν; Ὅς γε βασκαίνεις μὲν τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀπολαύσεως, πονηρὸν δὲ βουλευτήριον ἐν τῇ ψυχῇ συγκροτήσας, φροντίζεις, οὐχ ὅπως διαδῶς ἕκαστῳ τὰ πρὸς τὴν χρείαν, ἀλλ' ὅπως, πάντα ὑποδεξάμενος, πάντας τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας ἀποστερήσῃς (Λουκ. ιβ' 20).

426. Ἀπόφυγε τὸ παράδειγμα τοῦ ἄφρονα πλουσίου. — 3. Ὁ μὴ πάθῃς σὺ. Διὰ τοῦτο γὰρ γέγραπται, ἵνα φύγωμεν τὴν μοίωσιν. Μίμησαι τὴν γῆν, ἄνθρωπε καρποφόρησον ὡς ἐκείνη, μὴ χείρων φανῆς τῆς ἀψύχου. Ἐκείνη μὲν οὖν τοὺς καρποὺς οὐκ εἰς ἑαυτῆς ἀπόλαυσιν, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν ὑπηρεσίαν ἐξέθρεψε· σὺ δὲ ἐν ἑαυτῇ ἐπιδείξῃ τῆς εὐποιίας καρπὸν, σεαυτῷ τοῦτον συνάγεις, διότι τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τοὺς διδόντας ἐπαναστρέφουσιν. Ἐδωκας τῷ πεινῶντι, καὶ σὺν γίνεται τὸ δοθὲν μετὰ προσθήκης ἐπανελθόν. Ὡς περὶ γὰρ ὁ οὔτος, εἰς τὴν γῆν πεσῶν, κέρδος τῷ προεμένῳ γίνεται (πρβλ. Ἰωάν. ιβ' 24) οὕτως ὁ ἄρτος, εἰς τὸ πεινῶντα καταβληθεὶς, πολὺχουν τὴν ὠφέλειαν εἰς ὑστερον ἀναδίδωσιν. Ἔστω οὖν σοι τὸ πέρας τῆς γεωργίας ἀρχὴ τῆς ἐπουρανίου σπορᾶς «Σπείρατε» γάρ, φησὶν, «ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην» (Ἦσ. ι' 12). Τί οὖν ἀδημονεῖς, τί κόπτιεις σεαυτὸν, πηλῶ καὶ πλίνθοις τὸν πλοῦτον ἐναποκλείσει φιλονεικῶν; «Κρεῖσσον ὄνομα καλὸν ὑπὲρ πλοῦτον πολὺν» (πρβλ. Παροιμ. κβ' 1). Εἰ δὲ θαυμάζεις τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν τιμὴν, σκόπει πρόσω πρὸς δόξαν λυσιτελέστερον, μυρίων παίδων πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίου ἔχειν στατήρας ἐν βαλαντίῳ. Τὰ μὲν γε χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα, καὶ μὴ βουλόμενος, τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσῃς πρὸς τὸν Δεσπότην, ὅταν δῆμος ἔλος, ἐπὶ τοῦ κοινοῦ κριτοῦ περιστάντες σε, τροφέα καὶ εὐεργέτην καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλῶσιν ὀνόματα. Οὐχ ὄρας τοὺς ἐν τοῖς θεάτροις, παγκρατιασταῖς, καὶ μίμοις καὶ θηριομάχοις τισὶν ἀνθρώποις, οὐς κἂν βδελυξάιτό τις προσιδεῖν, ὑπὲρ τῆς ἐν ὀλίγῳ τιμῆς, καὶ τῶν παρὰ τοῦ δήμου θορύβων καὶ κρότων τὸν πλεῖτον προεμένους; Καὶ σὺ μικροπρεπῆς εἶ περὶ τὰς δαπάνας, τηλικαύτης

μέλλων ἐπιβήσεσθαι δόξης; Θεὸς ἔσται ὁ ἀποδεχόμενος ἄγγελοι εὐφημοῦντες· οἱ ἀπὸ κτίσεως ἄνθρωποι μακαρίζοντες· δόξα αἰώνιος, στέφανος δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀθλά σοι ἔσται τῆς τῶν φθαρτῶν τούτων οἰκονομίας· ὧν οὐδενὸς φροντίζεις, τῇ περὶ τὰ παρόντα σπουδῇ τῶν ἐλπιζομένων ὑπερορῶν. Δεῦρο δὴ οὖν ποικίλως διάθου τὸν πλοῦτον, φιλότιμος καὶ λαμπρὸς περὶ τὰς δαπάνας τῶν δεομένων γενόμενος. Λεγέσθω καὶ περὶ σοῦ «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα» (Ψαλ. ρια' 9). Μὴ βαρύντιμος ἔσο ταῖς χρεῖαις ἐπιτιθέμενος. Μὴ ἀνάμνε σιτοδείαν, ἵνα ἀνοίξης σιτοδοχεῖα. Ὁ γὰρ τιμιουλκῶν σίτον διημοκατάρατος. Μὴ λιμὸν ἐκδέχου διὰ χρυσόν, μὴ κοινὴν ἔνδειαν δι' εὐπορίαν ἰδίαν. Μὴ γίνου κἀπήλος συμφορῶν ἀνθρωπίνων· μὴ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καιρὸν ποιήσης περιουσίας χρημάτων. Μὴ ἐπιζάνης τραύματα κεκακωμένων ταῖς μαστίξι. Σὺ δὲ πρὸς μὲν τὸν χρυσὸν ἀποβλέπεις, τὸν δὲ ἀδελφὸν οὐ προσβλέπεις. Καὶ τοῦ μὲν νομίσματος ἐπιγινώσκεις τὸ χάραγμα, καὶ τοῦ δοκίμου διακρίνεις τὸ κίβδηλον, τὸν δὲ ἀδελφὸν παρὰ τὴν χρεῖαν παντελῶς ἀγνοεῖς.

427. Ἡ ψυχικὴ ἀγωνία τοῦ φτωχοῦ καὶ ὁ πλοῦσιος. — 4.

Πῶς σοι ὑπ' ὄψιν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πένητος; Ἐκεῖνος, περισκεψάμενος τὰ ἔνδον, ὄρᾳ, ὅτι χρυσὸς μὲν αὐτῷ οὔτε ἐστίν, οὔτε γενήσεται πώποτε σκευὴ δὲ καὶ ἐσθῆς, τοιαῦτα, οἷα ἂν γένηται πτωχῶν κτήματα, ὀλίγων τὰ πάντα ὀβολῶν ἄξια. Τί οὖν; Ἐπὶ τοὺς παῖδας λοιπὸν ἄγει τὸν ὀφθαλμόν, ὥστε, αὐτοὺς ἀγαγὼν εἰς τὸ πρατήριον, ἐντεῦθεν εὐρέσθαι τοῦ θανάτου παραμυθίαν. Νόησον ἐνταῦθα μάχην ἀνάγκης λιμοῦ, καὶ διαθέσεως πατρικῆς. Ἡ μὲν τὸν οἰκτιστον θάνατον ἀπειλεῖ, ἢ δὲ φύσις ἀνθέλκει, συναποθανεῖν τοῖς τέκνοις πειθουσα καὶ πολλάκις ὀρμήσας, καὶ πολλάκις ἀνακοπεῖς, τελευταῖον ἐκρατήθη, ὑπὸ τῆς ἀναγκαίας καὶ ἀπαραιτήτου χρεῖας ἐκβιασθεῖς. Καὶ οἷα βουλευεται ὁ πατήρ; Τίνα πρῶτον ἀπεμπολήσῃ; Τίνα δὲ ἡδέως ὁ σιτοπώλης ὕφεται; Ἐπὶ τὸν πρεσβύτατον ἔλθω; Ἀλλὰ δυσωποῦμαι αὐτοῦ τὰ πρεσβεῖα. Ἀλλὰ τὸν νεώτατον; Ἀλλ' ἐλεῶ αὐτοῦ τὴν ἡλικίαν ἀναισθητοῦσαν τῶν συμφορῶν. Οὗτος ἐναργεῖς σφάζει τῶν γονέων τοὺς χαρακτήρας· ἐκεῖνος ἐπιτηδείως ἔχει πρὸς τὰ μαθήματα. Φεῦ τῆς ἀμυχανίας! Τίς γένωμαι; Τίνοι τούτων προσκρούσω; Ποῖαν θηρίου ψυχὴν ἀναλάβω; Πῶς τῆς φύσεως ἐπιλάβωμαι; Ἐὰν πάντων ἀντίσχωμαι, πάντας ὄψομαι δαπανωμένους τῷ πάθει. Ἐὰν ἓνα προῶμαι, ποίοις ὀφθαλμοῖς τοὺς λειπομένους προσίδω, ὑποπτος αὐτοῖς ἤδη γεγεννημένος εἰς ἀπιστίαν; Πῶς οἰκήσω τὴν οἰκίαν,

ἐμαυτῷ κατασκευάσας τὴν ἀπαιδίαν; Πῶς ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἔλθω, ἐκ τοιαύτης προφάσεως τὴν εὐπορίαν ἔχουσαν; Καὶ ὁ μὲν μετὰ μυρίων δακρύων τὸν φίλτατον τῶν παιδῶν ἀπεμπολήσων ἔρχεται· σὲ δὲ οὐ κάμπτει τὸ πάθος, οὐ λογισμὸν λαμβάνεις τῆς φύσεως. Ἀλλ' ὁ μὲν λιμὸς συνέχει τὸν ἄθλιον, σὺ δὲ ἀναβάλλῃ, καὶ εἰρωνεύῃ, μακροτέραν αὐτῷ κατασκευάζων τὴν συμφορὰν. Καὶ ὁ μὲν τὰ σπλαγγχνα προτείνεται τιμὴν τῶν τροφῶν, σοῦ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀποναρᾷ ἢ χεῖρ ἐκ τοιούτων συμφορῶν ὑποδεχομένη τιμήματα, ἀλλὰ καὶ ζυγομαχεῖς περὶ τοῦ πλείονος, καὶ ὅπως ἂν πολλὰ λαβῶν ἔλαττον δάψης φιλονεικεῖς, πανταχόθεν βαρύνων τὴν συμφορὰν τῷ ἄθλίῳ. Οὐ δάκρυόν σοι ἔλεινόν, οὐ στεναγμὸς καρδίαν μαλάσσει· ἀλλ' ἀκαμπτος εἶ καὶ ἀμειλικτος. Πάντα χρυσὸν βλέπεις, χρυσὸν φαντάζῃ· τοῦτό σοι καὶ καθεύδοντα ἐνύπνιον, καὶ ἐργηγορότι ἐνθύμιον. Οὐ λογισμὸν λαμβάνεις τῆς φύσεως; ἀλλ' ὁ μὲν λιμὸς συνέχει τὸν ἄθλιον, σὺ δὲ ἀναβάλλῃ καὶ εἰρωνεύῃ, μακροτέραν αὐτοῦ κατασκευάζων τὴν συμφορὰν.

428. Εἶναι καρποφόρος ὁ πλοῦτος ποῦ ὠφελεῖ ὄλους. — 5.

Ἀλλ' ὁ μὲν [ἄφρων πλούσιος] ἔχει τῶν κακῶν βουλευμάτων τὸ τέλος ἀκόλουθον· ὑμεῖς δὲ, ἂν ἐμοὶ πείθησθε, πάσας θύρας ταμείων ἀναπετάσαντες, ἀφθόνους παρέξετε τὰς διεξόδους τῷ πλοῦτῳ· ὥσπερ ποταμῷ μεγάλῳ πολύκαρπον γῆν δι' ὀχετῶν μυρίων ἐπερχομένῳ, οὕτως αὐτοί, τῷ πλοῦτῳ διδόντες διὰ ποικίλων ὁδῶν εἰς τὰς τῶν πενήτων οἰκίας κατασχίζεσθαι. Τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα εὐρόωτερα γίνονται· ἐναφιέμενα δὲ, κατασῆπεται καὶ πλοῦτου τὸ μὲν στάσιμόν ἄχρηστον, τὸ δὲ κινούμενον καὶ μεταβαίνον κοινωφελές τε καὶ ἔγκαρτον. Ὡ πόσος μὲν ὁ παρὰ τῶν εὐεργετουμένων ἔπαινος, οὗ σὺ μὴ καταφρονήσης! Πηλίκος δὲ ὁ παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθός, ᾧ σὺ μὴ ἀπιστήσης! Πανταχοῦ σοι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ κατηγορουμένου πλουσίου προσαπαντάτω· ὅς, τὰ μὲν ἤδη παρόντα φυλάσσω, περὶ δὲ τῶν ἐλπιζομένων ἀγωνιῶν, καὶ ἀδηλον ἔχων, εἰ βιώσεται τὴν αὔριον, τὸ αὔριον, σήμερον προημάρτανεν. Οὕτω ἦλθεν ὁ ἰκέτης, καὶ προλαβὼν ἐδείκνυε τὴν ἀγριότητα· οὐ συνήγαγε τοὺς καρπούς, καὶ τῆς πλεονεξίας ἤδη εἶχε τὸ κρῖμα.

429. «Εἶδος πλεονεξίας». — 6-7. Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον, μὴδὲ τῶν φθειρομένων μεταδιδόναί τοις ἐνδεδέσι. 7. Τίνα, φησὶν, ἀδικῶ συνέχων τὰ ἐμαυτοῦ; Ποῖα, εἰπέ μοι, σαυτοῦ; Πόθεν λαβῶν εἰς τὸν βίον εἰσῆνεγκας;

430. «Τὸ φωνεῖ εἶναι τοῦ πειρασμένου». — 7. Οὐχὶ γυμνός

ἐξέπεσες τῆς γαστρού; οὐ γυμνὸς πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέψεις; Τὰ δὲ παρόντα σοι πόθεν; Εἰ μὲν ἀπὸ ταυτομάτου λέγεις, ἄθεος εἶ, μὴ γνωρίζων τὸν κτίσαντα, μηδὲ χάριν ἔχων τῷ δεδωκότι· εἰ δὲ ὁμολογεῖς εἶναι παρὰ Θεοῦ, εἰπέ τὸν λόγον ἡμῖν δι' ὃν ἐλαβες. Μὴ ἄδικος ὁ Θεός, ὁ ἀνίσως ἡμῖν διαιρῶν τὰ τοῦ βίου; Διὰ τί σὺ μὲν πλουτεῖς, ἐκεῖνος δὲ πένεται; Ἡ πάντως, ἵνα καὶ σὺ χρηστό- τητος καὶ πιστῆς οἰκονομίας μισθὸν ὑποδέξῃ, κάκεινος τοῖς με- γάλους ἄθλους τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ; Σὺ δέ, πάντα τοῖς ἀπληρώ- τοις τῆς πλεονεξίας κόλποις περιλαβὼν, οὐδένα οἶε ἀδικεῖν το- σοῦτους ἀποστερῶν; Τίς ἐστὶν ὁ πλεονέκτης; Ὁ μὴ ἐμμένων τῇ αὐταρκειᾷ. Τίς δὲ ἐστὶν ὁ ἀποστερητής; Ὁ ἀφαιρούμενος τὰ ἐκά- στου. Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης; σὺ δὲ οὐκ ἀποστερητής; ἀ πρὸς οἰ- κονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σεαυτοῦ ποιοῦμενος; Ἡ ὁ μὲν ἐν- δεδυμένον ἀπογυμνῶν λαποδύτης ὀνομασθήσεται· ὁ δὲ τὸν γυ- μνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινός ἐστι προση- γορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυ- ποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται· τοῦ χηρῆτος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορυξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο.

Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας.

431. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα. — *I.* Εἰ γὰρ ὅπερ διεβεβαίωσα ἀληθὲς ἦν, ὅτι ἐφύλαξας ἐκ νεότη- τος τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης (πρβλ. Ματθ. ιθ' 20), καὶ τοσοῦτον ἀπέδωκας ἐκάστῳ ὅσον καὶ σεαυτῷ, πόθεν σοὶ ἡ τῶν χρημάτων αὐτῆ περιουσία; Δαπανητικὸν γὰρ πλοῦτου ἡ θεραπεία τῶν δεο- μένων· ὀλίγα μὲν ἐκάστου πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐπιμέλειαν δεχομέ- νου, πάντων δὲ ὁμοῦ καταμεριζομένων τὰ ὄντα, καὶ περὶ αὐτοὺς δαπανῶντων Ὡστε ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν οὐδὲν περισ- σότερον κέκτηται τοῦ πλησίον ἀλλὰ μὴ φαίνεται ἔχων κτήματα πολλά. Πόθεν ταῦτα; ἢ δῆλον, ὅτι τὴν οἰκίαν ἀπόλαυσιν προτιμο- τέραν τῆς τῶν πολλῶν παραμυθίας ποιοῦμενος. Ὅσον οὖν πλεο- νάζεις τῷ πλούτῳ, τοσοῦτον ἠλείπεις τῇ ἀγάπῃ. Ἐπεὶ πάλαι ἂν ἐμελέτησας τῶν χρημάτων τὴν ἀλλοτριώσιν, εἰ ἠγαπήσεις σου τὸν πλησίον. Νυνὶ δὲ προσπέφυκε σοὶ τὰ χρήματα πλεον ἢ τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ λυπεῖ σε αὐτῶν ὁ χωρισμὸς ὡς ἀκρωτηριασμοὸς τῶν καιρίων. Εἰ γὰρ ἠμψίσεας γυμνὸν, εἰ ἐδωκας πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, εἰ ἢ θύρα σου ἀνέφικτο παντὶ ξένῳ, εἰ ἐγένου πατήρ

ὄρφανῶν, εἰ παντὶ συνέπασχεις ἀδυνάτῳ, ὑπὲρ ποίων ἂν νῦν ἐλυ- τήθης χρημάτων;

432. Τὰ περιττὰ μὴν τὰ νομίζεις ἀναγκαῖα. — *2.* Ἀλλὰ τί χρῆση τῷ πλούτῳ; Ἐσθῆτι πολυτιμῆτῳ περιβαλεῖς σεαυτὸν; Οὐκοῦν δύο μὲν σοὶ πηχῶν χιτωνίσκος ἀρκέσει, ἐνὸς δὲ ἱματίου περιβολὴ πᾶσαν τῶν ἐνδυμάτων ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν. Ἀλλ' εἰς τροφὴν καταχρήσει τῷ πλούτῳ; Εἰς ἄρτος ἱκανὸς ἀποπληρῶσαι γαστέρα. Τί οὖν λυπῆ; ὡς τίνοσ στερούμενος; δόξης τῆς ἀπὸ τοῦ πλοῦτου; Ἀλλ' ἐὰν μὴ χαμαὶ ζητήσης τὴν δόξαν, εὐρήσεις τὴν ἀληθινὴν ἐκείνην καὶ λαμπρὰν προάγουσάν σε ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔχειν τὸν πλοῦτον ἀγαπητόν ἐστι, καὶ μὴδὲν ἀπ' αὐτοῦ περιγίνηται ὄφελος. Ὅτι μὲν οὖν ἀνόητός ἐστιν ἡ τῶν ἀχρήστων σπουδὴ, παντὶ γινώριμον. Πλὴν ἀλλὰ παράδοξον ἴσως φανεῖται σοὶ ὁ μέλλω λέγειν· παντός δὲ ἐστὶν ἀληθέστερον. Σκορπιζόμενος ὁ πλοῦτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὑποτίθεται τρόπον, πέφυκε παραμένειν, συνεχόμενος δέ, ἀλλοτριούσθαι. Ἐὰν φυλάσσης, οὐκ ἔξεις· ἐὰν σκορπίσης, οὐκ ἀπολείς· «σκορπίσει» γὰρ, «ἔδωκε τοῖς πένησιν» ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα» (Ψαλ. ρα' 9). Ἀλλ' οὐ γὰρ ἱματίων ἕνεκεν οὐδὲ τροφῶν ὁ πλοῦτός ἐστι τοῖς πολλοῖς περισπούδαστος, ἀλλὰ τις ἐπινενόηται μεθοδεία τῷ δια- βόλῳ, μυρίας τοῖς πλουσίοις δαπάνης ἀφορμὰς ὑποβάλλουσα, ὥστε τὰ περιττὰ καὶ ἀχρηστα ὡς ἀναγκαῖα σπουδάζεσθαι, μὴδὲν δὲ αὐτοῖς ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν τῶν ἀναλωμάτων ἐπινοίαν. Κατα- μερίζουσι γὰρ τὸν πλοῦτον πρὸς τε τὴν παροῦσαν χρεῖαν, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν καὶ τὸν μὲν ἑαυτοῖς, τὸν δὲ παισὶν ἀποτίθενται. Εἴτα καὶ διαιροῦσι τὸν αὐτὸν εἰς ἀφορμὰς δαπάνης ποικίλης...

433. Διαχείριση τοῦ πλοῦτου. — *3.* Οἰκονομικὴν γὰρ τοῦ πλοῦτου τὴν χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ ἀπολαυστικὴν τοὺς σωφρόνας λογιζομένους νομίζειν προσήκε.

434. Ὁ πλεονέκτης ὅσα βλέπει ἐπιθυμεῖ. — *5.* Ἀλλὰ πέ- νητα λέγεις σεαυτὸν κἀγὼ συντίθεμαι. Πένης γὰρ ἐστὶν ὁ παλλῶν ἐνδεής. Πολλῶν δὲ ὑμᾶς ἐνδεεῖς ποιεῖ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόρεστον. Τοῖς δέκα ταλάντοις δέκα ἕτερα προστιθέναι σπουδάζεις· ἐπειδὴν εἴκοσι γένηται, ἀλλὰ τοσαῦτα ἐπιζητεῖς, καὶ αἰεὶ σοὶ τὸ προσ- τιθέμενον, οὐχὶ τὴν ὄρμην ἴστησιν, ἀλλ' ἀναφλέγει τὴν ὄρεξιν. Ὡσπερ γὰρ τοῖς μεθύουσιν ἀφορμὴ τοῦ πίνειν ἢ προσθήκη τοῦ οἴ- νου γίνεται, οὕτω καὶ οἱ νεόπλουτοι, πολλὰ κτησάμενοι, πλειόνων ἐπιθυμοῦσι, τῷ αἰεὶ προστιθεμένῳ τὴν νόσον τρέφοντες, καὶ περι- τρέπεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἐναντίον. Οὐ γὰρ εὐφραίνει

αὐτοὺς τὰ παρόντα τοσαῦτα ὄντα, ὅσον λυπεῖ τὰ ἐνδόντα ἄπερ ἂν αὐτοῖς ἐλλείπειν ὑπόθωνται· ὥστε αἰετὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῖς ταῖς μερίμαϊς ἐκτῆκεσθαι, πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τὴν ἀμιλλαν ποιούμενοις. Δέον γὰρ αὐτοὺς εὐφραίνεσθαι καὶ χάριν ἔχειν, τοσοῦτων ὄντας εὐπορωτέρους· οἱ δὲ δυσφοροῦσι καὶ ὀδυνῶνται, ὅτι ἐνός που ἢ δευτέρου ὧν ὑπερπλουτοῦντων ἀπολιμπάνονται. "Ὅταν τοῦτον τὸν πλούσιον καταλάβωσιν, εὐθύς τῷ πλουσιωτέρῳ παρισωθῆναι φιλονεικοῦσι· κὰν ἐπ' ἐκείνον φθάσωσιν, ἐπὶ τὸν ἄλλον τὴν σπουδὴν μεταφέρουσιν. "Ὡσπερ οἱ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες, αἰετὴν πρὸς τὴν ὑπερκειμένην βαθμίδα τὸ ἴχνος αἴροντες, οὐ πρότερον ἴστανται πρὶν ἂν τῆς ἀκρας ἐφίκωνται οὕτω καὶ οὗτοι οὐ παύονται τῆς κατὰ τὴν δυναστείαν ὁρμῆς, ἕως ἂν ὑψωθέντες, ἀπὸ μετεσώρου τοῦ πτώματος ἑαυτοὺς καταρράξωσι. Τὴν σελευκίδα τὸ ὄρνεον ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἀκόρεστον εἶναι ὁ κτιστὴς τῶν ὄλων ἐμηχανήσατο· σὺ δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν ἀκόρεστον σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν κατεσκευάσας. "Ὅσα βλέπει ὁ ὀφθαλμὸς, τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. «Ὁὐ πλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὄραν» (Ἐκκλ. α' 8), καὶ οὐ κορεσθήσεται φιλάργυρος τοῦ λαμβάνειν. "Ὁ ἄδης οὐκ εἶπεν, Ἄρκει (Παροιμ. κζ' 20). Οὐδὲ ὁ πλεονέκτης εἶπέ ποτε, Ἄρκει. Πότε χρῆση τοῖς παροῦσι; πότε ἀπολαύσεις αὐτῶν, αἰετὸς τοῖς πόνοις τῆς κτήσεως συνεχόμενος; «Ὁδαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνται τι» (Ἦσ. ε' 8). Σὺ δὲ τί ποιεῖς; Οὐ προφασίζῃ μυρία, ἵνα λάβῃς τὰ τοῦ πλησίον; Ἐπισκοπεῖ μοι, φησὶν, ἢ τοῦ γείτονος οἰκία, θορύβους ἐνίησιν, ἢ τὸ πλανώμενον ὑποδέχεται, ἢ ὅ τι ἂν τύχῃ αἰτιασάμενος, περιελαύνων καὶ ἐξωθῶν καὶ ἔλκων αἰετὸς καὶ σπαράσσων, οὐ πρότερον παύεται, πρὶν ἂν ἐπαγάγῃ αὐτοῖς ἀνάγκην μεταναστάσεως. Τί τὸν Ναβουθάν τὸν Ἰεζραηλιτὴν ἀπέκτεινεν; Οὐχ ἢ τοῦ Ἀγαάβ ἐπιθυμία τοῦ ἀμπελῶνος; (Γ' Βασ. κ' 1 ἐξ.) Πονηρὸς ἐν πόλει σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς, ὁ πλεονέκτης. Ἡ θάλασσα οἶδε τὰ ὄρια αὐτῆς ἢ νῦξ οὐχ ὑπερβαίνει ὀροθεσίας ἀρχαίας. Ὁ δὲ πλεονέκτης οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὄρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθία διαδοχῆς, ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρὸς τὴν βίαν· πάντα ἐπιλαμβάνει, πάντα ἐπινέμεται. Καὶ ὥσπερ οἱ ποταμοί, ἐκ μικρᾶς τῆς πρώτης ἀρχῆς ὀρμηθέντες, εἶτα ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἀνυπόστατον λαβόντες τὴν αὐξήσιν, τῷ βιαίῳ τῆς φορᾶς τὸ ἐνιστάμενον παρασύρουσιν· οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ μέγα τῆς δυνάμεως προσελθόντες, ἐκ τῶν ἤδη καταδυναστευθέντων τὴν τοῦ πλείον ἀδικεῖν δύναμιν προσλαμβάνοντες, τοῖς προηδικημένοις τοὺς λειπομένους καταδουλοῦνται, καὶ γίνονται αὐτοῖς δυνάμεως αὐξήσις ἢ περιουσία τῆς πονηρίας. Οἱ γὰρ προπεπονηθέντες κακῶς, ἠναγκασμένην αὐτοῖς παρεχόμενοι τὴν βοήθειαν, τὰς καθ' ἑτέρων βλάβας καὶ ἀδικίας συνεκπονοῦσι. Ποῖος

γὰρ γείτων, ποῖος σύνοικος, τίς συναλλάκτης οὐ παρασύρεται; Οὐδὲν ὑφίσταται τὴν βίαν τοῦ πλούτου· πάντα ὑποκύπτει τῇ τυραννίδι, πάντα ὑποπτήσσει τὴν δυναστείαν, πλείονα λόγον ἐκάστου τῶν ἡδικημένων ἔχοντος μὴ προσπαθεῖν τι κακόν, ἢ δίκην λαβεῖν ὑπὲρ τῶν φθασάντων. Ἐπάγει τὰ ζεύγη τῶν βοῶν, ἀροτριά, κἀτασπίρει, θερίζει τὰ μὴ προσήκοντα. Ἐάν ἀντεῖπρη, αἱ πληγαὶ ἐάν ὀδύρη, ὕβρεων γραφαί, ἀγώγιμος εἶ, οἰκίσεις τὸ δεσμοκτήριον, οἱ συκοφάνται εὐτρεπεῖς, εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ ζῆν κίνδυνον καθιστῶντες. Ἀγαπήσεις, καὶ ἄλλο τι προσδούς, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων

435. Οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν σὰν σκιά τὸ σῶμα. — 6.

Ἐχεις γῆς ἀροσίμου πλέθρα τόσα καὶ τόσα, γῆς πεφυτευμένης τοσαῦτα ἔτερα, ὄρη, πεδία, νάπας, ποταμούς, λιβάδας. Τί οὖν μετὰ τοσαῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πῆχεις ἀναμένουσιν οἱ πάντες; Οὐχὶ λίθων ὀλίγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φυλακὴν τῇ δυστήνῳ σαρκί; Ὑπὲρ τίνος μοχθεῖς; ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς; Τί συνάεις χερσὶν ἀκαρπίαν; Εἶθε ἀκαρπίαν καὶ μὴ ὕλην τῷ αἰωνίῳ πυρὶ! Οὐ νήψεις ποτὲ ἀπὸ τῆς μέθης ταύτης; Οὐχ ὕγιανεῖς τοὺς λογισμούς; Οὐ σεαυτοῦ γενήσῃ; Οὐ πρὸ ὀφθαλμῶν λήψῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον;... "Ὅπου γὰρ ἂν περιεγάγῃς τὸν ὀφθαλμόν, ἐναργεῖς ὄψει τῶν κακῶν τὰς εἰκόνας· ἐνθεν τοῦ ὄρανοῦ τὰ δάκρυα, ἐκεῖθεν τῆς χήρας τὸν στεναγμόν, ἐτέρωθεν τοὺς κατακονδουλίσθεντας ὑπὸ σοῦ πένητας· τοὺς οἰκέτας, οὓς κατέξαινες τοὺς γείτονας, οὓς παρώργιζες· πάντα σοὶ ἐπαναστήσεται· πονηρὸς χορὸς τῶν κακῶν σου πράξεων περισταίχισται σε. "Ὡσπερ γὰρ ἡ σκιά τῷ σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἁμαρτίαι παρέπονται, ἐναργῶς τὰς πράξεις ἐξεικονίζουσαι.

436. Ὁ πλοῦτος εἶναι ἀγχόνῃ ψυχῆς καὶ ὑπόθεσι πολέμου. — 7. Τίς καλωπιστῆς μίαν ἡμέραν ἠδυνήθη τῷ βίῳ προσθεῖναι; τίος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦτον; τίος ἀπέσχετο νόσος διὰ τὰ χρήματα; Ἔως πότε χρυσός; τῶν ψυχῶν ἢ ἀγχόνῃ, τὸ τοῦ θανάτου ἀγριστρον, τὸ τῆς ἁμαρτίας δέλεαρ; Ἔως πότε, ἢ τοῦ πολέμου ὑπόθεσις, δι' ὃν χαλκεύεται ὄπλα, δι' ὃν ἀκονᾶται ξίφη; Διὰ τοῦτον συγγενεῖς ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν, ἀδελφοὶ κατ' ἀλλήλων φονικὸν βλέπουσι διὰ τὸν πλοῦτον αἱ ἐρημίαι τοὺς φονευτὰς τρέφουσιν, ἢ θάλασσα τοὺς καταποντιστάς, αἱ πόλεις τοὺς συκοφάντας. Τίς ἐστὶν ὁ ψεύδους πατήρ; τίς ὁ πλαστογραφίας δημιουργός; τίς ὁ τὴν ἐπιτοκίαν γεννήσας; Οὐχ ὁ πλοῦτος; οὐχ ἢ περὶ τούτου σπουδῆ; Τί πάσχετε, ἄνθρωποι; τίς ὑμῖν τὰ ὑμέτερα εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐπιβουλήν περιέτρεψε; Συνεργία πρὸς τὸ ζῆν. Μὴ γὰρ ἐφόδια κακῶν ἐδόθη τὰ χρήματα;

Λύτρον ψυχῆς Μὴ γὰρ ἀφορμὴ ἀπωλείας; Ἄλλ' ἀναγκαῖες ὁ πλοῦτος διὰ τοὺς παῖδας. Εὐπρόσωπος ἀφορμὴ πλεονεξίας αὐτῆ· τοὺς γὰρ παῖδας προβάλλετε, τὴν δὲ καρδίαν πληροφορεῖτε. Μὴ αἰτιῶ τὸν ἀνάιτιον ἴδιον δεσπότην, ἴδιον οἰκονόμον παρ' ἄλλου τὴν ζωὴν ἐδέξατο, παρ' αὐτοῦ τὰς ἀφορμὰς ἀναμένει τοῦ βίου. Μὴ τοῖς γεγαμηκόσιν οὐκ ἐγράφη τὰ Εὐαγγέλια. «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς»; (Ματθ. ιθ' 21). «Ὅτε ἦτε παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν εὐπαιδείαν, ὅτε ἤξιον γενέσθαι τέκνων πατῆρ, ἄρα προσέθηκας τοῦτο· Δός μοι τέκνα, ἵνα παρακούσω τῶν ἐντολῶν σου; δός μοι τέκνα, ἵνα μὴ φθᾶσω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Τίς δὲ καὶ ἐγγυητὴς ἐσται τῆς τοῦ πατρὸς προαιρέσεως, ὅτι εἰς δέον χρήσεται τοῖς δοθεῖσι; Πολλοὶ γὰρ ὁ πλοῦτος ὑπηρετῆς ἀκολασίας ἐγένετο. Ἡ οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λέγοντος· «Εἶδον ἀρρωστίαν δεινὴν, πλοῦτον φυλασσόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ εἰς κακίαν αὐτῷ»; (Ἐκκλ. ε' 13) καὶ πάλιν, ὅτι «Ἀφίω ἐγὼ αὐτὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ μετ' ἐμέ. Καὶ τίς οἶδεν εἰ σοφὸς ἐσται ἢ ἄφρων»; (Ἐκκλ. β' 18-19). «Ὅρα δὴ οὐκ μὴ, μετὰ μυρίων πόνων τὸν πλοῦτον ἀθροίσας, ὕλην ἁμαρτημάτων ἐτέροις παρασκευάσας, εἶτα εὐρεθῆς διπλᾶ τιμωρούμενος, ὧν τε αὐτὸς ἠδίκησας, καὶ ὧν ἕτερον ἐφωδίασας. Μὴ οὐχὶ πάντες τέκνου οἰκειότερα σοὶ ἐστίν ἢ ψυχῆ; Μὴ οὐχὶ πάντων μᾶλλον εἰς οἰκειότητα προσεγγίζει; Πρώτη αὐτῆ ἀπόδος τὰ πρεσβεῖα τῆς κληρονομίας, πλουσίας αὐτῆ παράσχου τὰς ἀφορμὰς τῆς ζωῆς· καὶ τότε τοῖς παισὶ διαίρησεις τὸν βίον. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρὰ γονέων μὴ διαδ-ξάμενοι, ἑαυτοῖς πολλάκις οἴκους ἐποίησαν· ἡ ψυχὴ δὲ, παρὰ σοῦ ἐγκαταλειφθεῖσα, παρὰ τίνος ἐλεηθήσεται;

437. Δωρεὰ ἐνώ ζεῖς καὶ ὄχι μετὰ θάνατον — 8-9. Εἴρηται πρὸς τοὺς πατέρας ἃ εἴρηται οἱ ἄτεκνοι τίνα ὑμῖν εὐπρόσωπον αἰτίαν τῆς φειδωλίας προβάλλονται; Οὐ πωλῶ τὰ ὑπάρχοντα, οὐδὲ δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, διὰ τὰς ἀναγκαῖας τοῦ βίου χρείας. Οὐκοῦν οὐχ ὁ Κύριός σου διδάσκαλος, οὐδὲ τὸ Εὐαγγέλιον ρυθμίζει σοὺ τὸν βίον, ἀλλ' αὐτὸς σὺ νομοθετεῖς σεαυτῷ. Βλέπε δὲ εἰς οἶον κίνδυνον ἐμπίπτεις οὕτω διανοούμενος. Εἰ γὰρ ὁ μὲν Κύριος ὡς ἀναγκαῖα ἡμῖν διετάξατο, σὺ δὲ ὡς ἀδύνατα παραγράφω, οὐδὲν ἕτερον ἢ φρονιμώτερον σεαυτὸν εἶναι λέγεις τοῦ νομοθέτου. Ἄλλ' ἀπολαύσας αὐτῶν παρὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βίου διαδόχους ποιήσομαι τῶν ἐμοὶ προσόντων τοὺς πένητας, γράμμασι καὶ διαθήκαις κυρίους αὐτοὺς τῶν ἐμῶν ἀποδείξας. Ὅτε οὐκέτι ἔσῃ ἐν ἀνθρώποις, τότε γενήσῃ φιλόανθρωπος· διὰ νεκρὸν σε ἴδω, τότε σε εἶπω φιλάδελφον. Πολλὴ σοὶ χάρις τῆς

φιλοτιμίας, ὅτι ἐν τῷ μνήματι κείμενος, καὶ εἰς γῆν διαλυθεῖς, ἄδρὸς γέγονας ταῖς δαπάναις καὶ μεγαλόψυχος. Ποίων, εἰπέ μοι, καιρῶν τοὺς μισθοὺς ἀπαιτήσεις, τῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἢ τῶν μετὰ τὴν ἀποβίωσιν;...9. Τί οὖν σεαυτὸν ἐξαπατᾷς, νῦν μὲν κακῶς εἰς ἀπόλαυσιν σαρκὸς τὸν πλοῦτον διατιθέμενος, ἐπαγγελλόμενος δὲ εἰς ὕστερον ὧν οὐκέτι ἔσῃ κύριος; Ὡς ὁ λόγος ἐδείξε, πονηρὰ ἢ βουλή· ζῶν μὲν, ἀπολαύσω τῶν ἡδονῶν ἀποθανὼν δὲ, πράξω τὰ διατεταγμένα. Ἐρεῖ καὶ σοὶ Ἀβραάμ· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου» (Λουκ. ιστ' 25). Οὐ δέχεται σε ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός, τὸν ὄγκον τοῦ πλοῦτου μὴ ἀποτιθέμενον. Βαστάζων αὐτὸν ἐξῆλθες· μὴ γὰρ ἀπέριψας, ὡς προσετάχθης. Ὅτε ἔζης, σεαυτὸν τῆς ἐντολῆς προετίθης· μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν διάλυσιν, τότε τῶν ἐντολῶν τῶν ἐχθρῶν προετίμησας. Ἴνα γὰρ μὴ λάβῃς ὁ δέσιν, λαβὴν, φησὶν, ὁ Κύριος. Καὶ τοῦτο τί εἴπωμεν, ἐχθρῶν ἄμυναν, ἢ τοῦ πλησίον ἀγάπην; Ἀνάγνωθί σου τὰς διαθήκας. Ἐβουλόμην μὲν ἔτι ζῆν, καὶ ἀπολαβεῖν τῶν ἐμαυτοῦ. Τῷ θανάτῳ χάρις, οὐ σοί. Εἰ γὰρ ἦς ἀθάνατος, οὐκ ἂν ἐμνήσθης τῶν ἐντολῶν. «Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται» (Γαλ. στ' 7). Νεκρὸν εἰς θυσιαστήριον οὐκ ἀνάγεται· ζώσαν προσένεγκε τὴν θυσίαν. Ὅ ἐκ τοῦ περισσεύματος προσφέρων ἀπρόσδεκτος. Σὺ δὲ ἂ μετὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἐπερίσσευσε, ταῦτα προσφέρεις τῷ εὐεργέτῃ. Εἰ οὐ τολμᾷς ἐκ τῶν λειψάνων τῆς τραπέζης δεξιώσασθαι τοὺς ἐνδόξους, πῶς οὖν τολμᾷς τὸν Θεὸν ἐκ τῶν λειψάνων ἐξιλοῦσθαι; Ἴδετε τὸ τέλος τῆς φιλοχορηματίας, οἱ πλοῦτοι, καὶ παύσασθε ἐμαπαθεῖς πρὸς τὰ χρήματα διακείμενοι. Ὅσα φιλόπλουτος εἶ, τοσούτω μᾶλλον μηδὲν ὑπολείπη τῶν προσόντων σοί. Πάντα σεαυτοῦ ποιήσαι, πάντα ἐπικόμισαι, μὴ καταλίπῃς ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον.

438. Ἐχε ἐμπιστοσύνη στὸν Χριστό. — 9. Καλὸν ἐντάφιον ἢ εὐσέβεια. Πάντα περιβαλλόμενος ἀπελθε οἰκειὸν κόσμον τὸν πλοῦτον ποιήσαι· ἔχε αὐτὸν μετὰ σεαυτοῦ. Πείσθητι καλῷ συμβούλῳ, τῷ ἀγαπήσαντί σε Χριστῷ, τῷ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντι, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν τῷ δόντι ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡ ὡς σοφῶ τὸ συμφέρον ἡμῖν συνορᾶντι πεισθῶμεν, ἢ ὡς ἀγαπώντος ἡμᾶς ἀνασχόμεθα, ἢ ὡς εὐεργέτην ἡμῶν ἀμειψόμεθα. Πάντως δὲ ποιήσωμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν, ἵνα κληρονόμοι γενώμεθα τῆς αἰωνίου ζωῆς τῆς ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ.

Ρηθεῖσα ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ.

439. Τὰ ἐκ φύσεως ἀναγκαῖα εἶναι κοινά. — 8. Λαοὶ, ἀκούσατε· Χριστιανοί, ἐνωτίσασθε· ὅτι καδὲ λέγει Κύριος, οὐ δημηγο-

ρῶν αὐτοφώνας, τοῖς δὲ τῶν δούλων στόμασιν ἐνηχῶν ὡς ὄργανοις. Μὴ φανῶμεν οἱ λογικοὶ τῶν ἀλόγων ὁμότεροι. Ἐκεῖνα γὰρ τοῖς ἐκ τῆς γῆς φουμένοις παρὰ τῆς φύσεως ὡς κοινῇ κέχρηται. Καὶ προβάται ἀγέλαι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ καταβόσκονται ὕρος· ἵπποι δὲ πιαμπληθεῖς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατανέμονται πεδιάδα· καὶ πάντα τὰ καθ' ἕκαστον οὕτως ἀλλήλοις ἀντιπαραχωρεῖ τῆς ἀναγκαίας τῶν χρειῶν ἀπολαύσεως· ἡμεῖς δὲ, ἐγκολπιζόμεθα τὰ κοινά, τὰ τῶν πολλῶν μόνοι ἔχομεν. Αἰδεσθῶμεν Ἑλλήνων φιλόφρονες διηγήματα. Παρὰ τισιν ἐκείνων νόμος φιλόφρονος μίαν τράπεζαν, καὶ κοινὰ τὰ σιτία, μίαν ἐστίαν σχεδὸν τὸν πολυάνθρωπον δῆμον ἀπεργάζεσθαι. Καταλείψωμεν τοὺς ἔξωθεν, καὶ ἐπέλωμεν τὸ τῶν τρισχιλίων ὑπόδειγμα· τὸ πρῶτον τῶν Χριστιανῶν ζηλώσωμεν σύνταγμα ὅπως «ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινὰ» (Πράξ. β' 44), ὁ βίος, ἡ ψυχὴ, ἡ συμφωνία, ἡ τράπεζα κοινή, ἀδιαίρετος ἀδελφότης, ἀγάπη ἀνυπόκριτος, τὰ πολλὰ σώματα ἐν ἐργαζομένῃ τὰς διαφόρους ψυχὰς εἰς μίαν ὁμόνοιαν ἀρμόζουσα. Πολλὰ τῆς φιλαδελφίας ἔχεις ἐκ Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐκ τῆς Νέας τὰ ὑποδείγματα. Προσβύτην ἐὰν ἴδης λιμώττοντα, μετάστειλαι καὶ θρέψον, ὡς Ἰωσήφ τὸν Ἰακώβ. Ἐχθρὸν ἐὰν εὐρῆς στερούμενον, μὴ ἐπιβάλλῃς τῇ ὀργῇ τῇ κατεχούσῃ τὴν ἔμψυκον· ἀλλὰ θρέψον ὡς ἐκεῖνος τοὺς ἀδελφούς τοὺς πωλήσαντας. Ἐὰν ἐντύχῃς νεωτέρῳ καταπονομένῳ, οὕτω δάκρυσον, ὡς ἐκεῖνος τὸν Βενιαμὴν τὸν τοῦ γῆρας υἱόν. Πειράζει καὶ σὲ τυχόν ἢ πλεονεξία, ὡς τὸν Ἰωσήφ ἢ δέσποινα· ἔλκει σε τῶν ἱματίων ἵνα τῆς ἐντολῆς καταφρονήσῃς, καὶ φιλῆσῃς μᾶλλον ἐκείνην τὴν φιλόχρυσον καὶ φιλόκοσμον παρὰ τὸ τοῦ Δεσπότητος πρόσταγμα. Ὅταν δὴ ἔλθῃ λογισμὸς τῇ ἐντολῇ ἐκείνῃ πολεμῶν, καὶ τὸν σώφρονα νοῦν εἰς τὴν φιλαργυρίαν ἐπισπώμενος, τῆς φιλαδελφίας καταναγκάζων ἀμελεῖν, καὶ κατέχων πρὸς αὐτήν, πρόσριψον καὶ σὺ ἱμάτια, ὀργισθεὶς ἀναχώρησον· φύλαξον τῷ Κυρίῳ τὴν πίστιν, ὡς ἐκεῖνος τῷ Πεντεφερῇ ἐν ἐνὶ ἐνικαυτῷ τὴν ἔνδειαν οἰκονόμησον, ὡς ἐκεῖνος ἐν τοῖς ἑπτὰ.

Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός.

440. Ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ κατὰ τὸ συμφέρον μας — 3. Πλοῦτον μὲν γὰρ ἀφαιρεῖται τῶν κακῶς κεχηρημένων, τὸ πρὸς ἀδικίαν αὐτῶν ὄργανον διαφθείρων νόσον δὲ ἐπάγει, οἷς λυσιτελέστερον τὸ πεπεδηθῆναι τοῖς μέλεσιν, ἢ ἀκωλύτους ἔχειν τὰς πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ὁρμάς θάνατοι δὲ ἐπάγονται, τῶν ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὓς ἐξ ἀρχῆς περὶ ἕκαστον ἐπηξεν ἢ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις,

πόρρωθεν τὸ περὶ ἕκαστον ἡμῶν συμφέρον προβλεπομένου· λιμοὶ δὲ καὶ αὐχοὶ καὶ ἐπομβρίαι, κοινὰ τινές εἰσι πληγαὶ πόλεων καὶ ἐθνῶν, τοῦ κακοῦ τὴν ἀμετρίαν κολάζουσαι. Ὡς οὖν εὐεργέτης ὁ ἰατρός, καὶ πόνους καὶ ἀλγηδόνας ἐμποεῖ τῷ σώματι (τῇ νόσῳ γὰρ μάχεται, οὐχὶ τῷ κάμνοντι)· οὕτως ἀγαθὸς ὁ Θεός, ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ παντὶ διὰ τῶν μερικῶν κολάσεων διοικούμενος. Σὺ δὲ τῷ ἰατρῷ μὲν οὐδὲν ἐγκολεῖς, τὰ μὲν τέμνοντι, τὰ δὲ καίοντι, τὰ δὲ παντελῶς ἐξαιροῦντι τοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ χρήματά περὶ ὑποτελεῖς, καὶ σωτήρα προσαγορεύεις, ὅτι ἐν ὀλίγῳ μέρει τὴν νόσον ἴσθησι, πρὶν εἰς ὄλον τὸ σῶμα τὸ πάθος διαχυθῆναι. Ὅταν δὲ ἴδῃς πόλιν ἐπικατασσεισθεῖσαν τοῖς ἐνοικοῦσιν, ἢ πλοῖον αὐτανδρον κατὰ θαλάσσης διαλυθῆναι, κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ ἰατροῦ καὶ σωτήρος γλῶσσαν κινεῖν βλάσφημον οὐκ ὀκνεῖς. Καίτοιγε ἐχρῆν συνιέναι, ὅτι, μέτρια μὲν καμνόντων καὶ ἰάσιμα τῶν ἀνθρώπων, αἱ ἐξ ἐπιμελείας ὠφέλεια παραλαμβάνονται· ὅταν δὲ κρείττον ἀποδειχθῇ τῆς θεραπείας τὸ πάθος, ἀναγκαία γίνεται τοῦ ἀχρειωθέντος ἢ ἀλλοτριώσις, ὡς μὴ διὰ συνεχείας τὴν νόσον βαδίζουσαν ἐπὶ τὰ καιρία προσελθεῖν. Ὡς περὶ οὖν τῆς τομῆς ἢ τοῦ καυτήρος οὐχ ὁ ἰατρός αἴτιος, ἀλλ' ἡ νόσος· οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοί, ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἁμαρτανουμένων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἀπάσης μέμφεως ἀπολύουσιν.

441. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου — 4. Ἔστι ποτὲ καὶ δικαίως τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακὰ τοῖς ἀξίοις ἐπενεχθῆναι. Καὶ τό, «Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω» (Δευτ. λβ' 39), δέχου μὲν, εἰ βούλει, κατὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐννοίας. Οἰκοδομεῖ γὰρ ὁ φόβος τοὺς ἀπλουστερούς. «Πατάξω, καὶ γὰρ ἰάσομαι» (Δευτ. λβ' 39). Καὶ τοῦτο χρήσιμον αὐτόθεν νοούμενον τῆς μὲν πληγῆς ἐμποιοῦσης τὸν φόβον, τῆς δὲ ἰάσεως εἰς τὴν ἀγάπην προτροπομένης. Ἐξεστί γε μὴν σοὶ καὶ ὑψηλότερον διανοηθῆναι περὶ τῶν εἰρημένων. Ἐγὼ ἀποκτενῶ τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ ζῆν ποιήσω τῇ δικαιοσύνῃ. Ὅσον γὰρ «ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται», τοσοῦτον «ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται» (πρβλ. Β' Κορ. δ' 16). Οὐκ ἄλλον οὖν ἀποκτείνει, καὶ ἄλλον ζωοποιεῖ ἀλλὰ τὸν αὐτόν, δι' ὧν ἀποκτείνει, ζωοποιεῖ καὶ δι' ὧν πατάσσει, ἰάται, κατὰ τὴν Παροιμίαν τὴν λέγουσαν, ὅτι «Σὺ μὲν πατάξεις αὐτὸν ράβδῳ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ρύση» (Παροιμ. κγ' 14). Οὐκοῦν πατάσσειται μὲν σάρξ, ἵνα ἰαθῇ ψυχὴ θανατοῦται δὲ ἁμαρτία, ἵνα ζῆσῃ δικαιοσύνη.

442. Ἡ φιλία τῶν κακῶν. — 9. Βλαβεραὶ αἱ πρὸς τὴν κακίαν καταλλαγαί, ἐπειδὴ νόμος αὐτὸς φιλίας, δι' ὁμοιότητος

πεφυκέναι τοῖς συναπιτομένοις ἐγγίνεσθαι. "Ὅθεν ὀρθῶς ἔχει τὸ «Φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ δμιλίαι κακαὶ» (Α' Κορ. ιε' 33). Ὅς γὰρ ἐν τοῖς νοσοποιοῖς χωρίοις, ὁ κατὰ μέρος ἀναπνεύμενος ἀήρ, λανθάνουσαν νόσον τοῖς ἐνδαιτωμένοις ἐναποτίθεται, οὕτως ἡ πρὸς τοὺς φαύλους συνήθεια μεγάλα κακὰ ταῖς ψυχαῖς ἐναφίησι, κὰν τὴν παραυτίκα αἰσθησιν τὸ βλαβερὸν διαφεύγη.

Κατὰ ὀργιζομένων.

443. Πῶς ὑπομένεις τὴ φτώχεια;— 4. Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονεϊδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγνωμόνως τὴν πενίαν.

Περὶ φθόνου.

444. Ὁ φθονερός — 1-2. Φυλαζώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τὸ πάθος τοῦ φθόνου, μὴ κοινωνοὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀντικειμένου γενώμεθα, καὶ εὐρεθῶμεν τῷ αὐτῷ συγκραταδικαζόμενοι κρίματι. Εἰ γὰρ ὁ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐπιπίπτει τοῦ διαβόλου, πῶς ὁ φθονερός τὴν ἠτοιμασμένην τῷ διαβόλῳ τιμωρίαν ἐκφεύξεται; Φθόνου γὰρ πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐμφύεται· ὅς, ἐλάχιστα λυπῶν τοὺς ἔξωθεν, πρῶτον κακὸν καὶ οἰκτιρὸν ἐστὶ τῷ κερκτημένῳ. "Ὡσπερ γὰρ ἴδς σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξανάλισκει. Μᾶλλον δὲ ὡσπερ τὰς ἐχίδνας φασὶ τὴν κνήσασαν αὐτὰς γαστέρα διεσθιούσας ἀπογεννᾶσθαι, οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὴν ὠδίνουσαν αὐτὸν ψυχὴν πέφυκε δαπανᾶν. Λύπη γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ πλησίον εὐπραγίας ὁ φθόνος. Διόπερ οὐδέποτε ἀνίαι, οὐδέποτε δυσθυμίαι τὸν βασκανὸν ἐπιλείπουσιν. Εὐφρόρησεν ἡ χώρα τοῦ πλησίον; εὐθνηεῖται πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον ὁ οἶκος; θυμηδία τὸν ἄνδρα οὐκ ἐπιλείπουσι; ταῦτα πάντα τροφή τῆς νόσου, καὶ προσθήκη τῆς ἀλγηδόνος ἐστὶ τῷ βασκάνῳ. "Ὡστε οὐδὲν διαφέρει ἀνθρώπου γυμνοῦ παρὰ πάντων τιτρωσκομένου. Ἄνδρείός τις ἐστίν; εὐεκτεῖ; ταῦτα πλήττει τὸν βασκανόν. "Ἐτερος χαριέστερος τὴν μορφήν; ἄλλη πληγὴ τῷ βασκάνῳ. Ὁ δεῖνα τοῖς τῆς ψυχῆς προτερήμασι τῶν πολλῶν ὑπερέχει; ἐπὶ φρονήσει καὶ δυνάμει λόγων ἀποβλέπεται καὶ ζηλοῦται; ἄλλος πλουτεῖ καὶ φιλοτιμεῖται λαμπρῶς ἐν ἐπιδόσεσι καὶ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, καὶ πολὺς αὐτῷ παρὰ τῶν εὐεργετουμένων ὁ ἔπαινος; ταῦτα πάντα πληγαὶ καὶ τραύματα, μέσην αὐτοῦ τύπτουσι τὴν καρδίαν. Καὶ τὸ χαλεπὸν τῆς νόσου, ὅτι οὐδὲ ἐξαιρεῖν αὐτὴν δύναται· ἀλλὰ κύπτει μὲν καὶ κατηφής ἐστὶ καὶ συγκέχυται καὶ ποιτιᾶται καὶ ἀπό-

λωλεν ὑπὸ τοῦ κακοῦ. Ἐρωτώμενος δὲ τὸ πάθος, ἐρυθριαῶς δημοσιεύσαι τὴν συμφορὰν, ὅτι Βασκανός εἰμι καὶ πικρός, καὶ ἐπιτιροῖβι με τὰ τοῦ φίλου καλά, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν εὐθυμίαν ὀδύρομαι, καὶ οὐ φέρω τὴν θέαν τῶν ἀλλοτριῶν καλῶν, ἀλλὰ συμφορὰν ποιούμαι τὴν τῶν πλησίον εὐημερίαν. Ταῦτα γὰρ ἂν εἶποι, εἰ τὰ ἀληθῆ λέγειν βούλοιο. Ὡν οὐδὲν ἐξαιρεῖν αἰρούμενος, ἐν τῷ βᾶθει κατέχει τὴν νόσον ὑποσμούχουσαν αὐτοῦ τὰ σπλάγγνα καὶ κατεσθίουσαν. 2. Οὐκοῦν οὔτε ἰατρὸν τῆς νόσου παραλαμβάνει, οὔτε τι φάρμακον ἐξευρεῖν δύναται τοῦ πάθους ἀλεξητήριον, καίτοι πλήρεις αἱ Γραφαὶ τῶν ἰαμάτων τούτων· ἀλλὰ μίαν ἀναμένει τοῦ κακοῦ ραστώνην, εἴ πού τινα ἴδοι καταπεσόντα τῶν φθονουμένων. Οὗτος ὅρος τοῦ μίσους, ἄθλιον ἰδεῖν ἐκ μακαρίου τὸν βασκαινόμενον, ἐλεεινὸν γενέσθαι τὸν ζηλωτὸν. Τότε σπένδεται, καὶ φίλος ἐστίν, ὅταν δακρύοντα ἴδῃ, ὅταν πενθοῦντα θεάσῃται. Καὶ εὐθυμοῦντι μὲν οὐ συνευφραίνεται· ὀδυρομένῳ δὲ συνδακρῦει. Καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, ἐξ ὧν εἰς οἷα μεταπέπτωκε, κατοικτιζεται, οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας καὶ τοῦ συμπαθῆς εἶναι ἐξαίρων τῷ λόγῳ τὰ πρότερα, ἀλλ' ἵνα βαρυτέραν αὐτῷ κατασκευάσῃ τὴν συμφορὰν. Τὸ παιδίον μετὰ τὸν θάνατον ἐπαινεῖ, καὶ μυρίοις ἐγκωμίοις ἀποσεμνύνει, ὡς μὲν καλὸν ἰδεῖν, ὡς δὲ εὐμαθές, ὡς δὲ πρὸς πάντα εὐάρμοστον· οὐκ ἂν αὐτῷ περιόντι γλώσσαν εὐφημον χαρισάμενος. Ἐὰν μέντοι πολλοὺς ἴδῃ συντρέχοντας τῷ ἐπαίνῳ, μεταβαλὼν πάλιν, βασκαίνει τῷ τεθνεῶτι. Τὸν πλοῦτον θαυμάζει μετὰ τὴν ἐκπτώσιν. Τὴν ὥραν τοῦ σώματος ἢ τὴν ῥώμην καὶ τὴν εὐεξίαν μετὰ τὰς νόσους ἐπαινεῖ καὶ ἐξαίρει. Καὶ ὅλως, ἐχθρὸς μὲν ἐστὶ τῶν παρόντων, φίλος δὲ τῶν ἀπολυμένων.

445. Ὁργανο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας. — 5. Ὁ πλουτῶν οὐκ ἄξιός ἐστι διὰ τὸν πλοῦτον οὐχ ὁ δυνάστης διὰ τὸν ὄγκον τοῦ ἀξιώματος, οὐχ ὁ ἰσχυρὸς διὰ τὴν ῥώμην τοῦ σώματος, οὐχ ὁ σοφὸς διὰ τὴν τοῦ λόγου περιουσίαν. Ὁργανα γὰρ ἐστὶ ταῦτα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῖς καλῶς κεχηρημένοις, οὐκ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντα τὸ μακάριον. Ὁ μὲν οὖν κακῶς αὐτοῖς κεχηρημένος, ἐλεεινός, ὡς ὁ τῷ ξίφει, ὁ ἔλαβεν πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἄμυναν, τούτῳ ἐκουσίως ἑαυτὸν κατατιτρώσκων. Εἰ δὲ καλῶς καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τὸν παρόντα μεταχειρίζεται, καὶ οἰκονόμος ἐστὶ τῶν παρὰ Θεοῦ δοθέντων, ἐπαινεῖσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι δίκαιός ἐστι διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ κοινωνικὸν τοῦ τρόπου.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

446. Ἡ ἐξουσία. — 2. Βασιλεία γὰρ ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία.

Εἰς Γόρδιον.

447. Ἡ ὠφελιμότητα εἶναι συνέπεια στίς καλὰς πράξεις. — 2. Ὡσπερ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἔπεται τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτως καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀναγκαιῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον.

Περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς.

448. («Ὁ βίος διόλου μακάριος»).—11. Οὐδενὸς ἀνθρώπου ὁ βίος διόλου μακάριος. Τὸ διὰ παντὸς εὖ πράττειν μόνου Θεοῦ. Σὺ δέ, εἰ τοῖς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων σαυτὴν παραμύθησον. Νῦν δακρῦεις, ἀλλ' ἐγέλασας πρότερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ' ἐπλούτησας πρότερον. Ἐπιες τὸ διείδες νᾶμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θολερὸν τοῦτο πίνουσα καρτέρησον. Οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα διόλου φαίνεται καθαρά. Ποταμὸς δέ, ὡς οἴσθαι, ὁ βίος ἡμῶν, ῥέων ἐνδελεχῶς καὶ κύμασιν ἀλλεπαλλήλοις πληρούμενος. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ προέφρυσεν ἤδη, τὸ δὲ ἔτι πορεύεται· καὶ τὸ μὲν ἄρτι προέκυψε τῶν πηγῶν, τὸ δὲ μέλλει· καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἅπαντες τοῦ θανάτου σπεύδομεν θάλατταν.

449. Ἐδχαρίστως νὰ δέχῃσαι ὅσα ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς κακὰ. — 12. Μὴ περιεργάζου τοῦ Δεσπότη τὴν κρίσιν. Ἀγάπα μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα. Ὅπερ ἂν δῶ σοι, τοῦτο δέχου μεθ' ἡδονῆς. Δεῖξον ἐν τοῖς ἀλγεινοῖς, ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἀξία τῆς πρόσθεν ἐτύχχανες. Ταῦτα ὁ Ἰωβ λέγων (πρβλ. Ἰωβ β' 10), ἀπεκρούσατο καὶ ταύτην τοῦ διαβόλου τὴν προσβολήν, καὶ τελείαν αὐτῷ τῆς ἥττης αἰσχύνην ἐπήγαγε.

Λόγος Ἀσκητικὸς [Α']

καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου.

450. Συζυγία καὶ παρθενία. — Παράγρ. 1. Ὁ φιλόνητος ἄνθρωπος Θεός, κηδόμενος τῆς ἡμῶν σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε βίους τῆν

446. M 31, 389 B	B 54, 117, 25
447. M 31, 493 A.	B 54, 165, 24.
448. M 31, 561 B.	B 54, 197, 24.
449. M 31, 561 C.	B 54, 197, 40.
450. M 31, 628 B.	B 53, 388, 3.

τῶν ἀνθρώπων διαγωγὴν, συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν, ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸν τῆς παρθενίας ἄθλον ἔλθοι ἐπὶ συνοικησίῳ γυναικός, ἐκεῖνο εἰδώς, ὡς ἀπαιτηθήσεται λόγον σωφροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτροφίαις ἀγίους ὁμοιώσεως.

451. Κοιλιόδουλος. — 6. Τὸ γὰρ τῆς γαστριμαργίας πάθος οὐκ ἐν πλήθει βρωμάτων τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐπιδεικνυσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ καὶ μικρᾷ γεύσει.

452. Κλήρος καὶ ταπεινώση. — 10. Μὴ σε πεισάτω τῷ χρόνῳ ἐνδοῦναι τοῖς πόνοις λογισμὸς ὑψηλόφρων, ἵνα μὴ που, πρὸς ταῖς θύραις τῆς ἐξόδου γυμνὸς ἀρετῶν καταληφθῆις, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς βασιλείας εὐρεθῆς. Μὴ σε βαθμὸς κλήρου ἐπαιρέτω, ἀλλὰ μάλλον ταπεινούτω. Προκοπὴ γὰρ ψυχῆς, προκοπὴ ταπεινώσεως ὑστέρησις δὲ καὶ ἀτιμία, ἐξ ὑψηλοφροσύνης τίκτεται. Ὅσον ἐγγίζειν σε τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν τοῖς μείζοσι συμβαίη, τοσοῦτον ταπεινὸν σεαυτὸν, δεδοικώς τὸ ὑπόδειγμα τῶν υἱῶν Ἀαρῶν. Ἐπίγνωσις θεοσεβείας, ἐπίγνωσις ταπεινώσεως καὶ πραότητος Ταπεινώσεως, Χριστοῦ μίμησις· ἐπαρσις δὲ καὶ παρησιία καὶ ἀναίδεια, τοῦ διαβόλου μίμημα. Γίνου μιμητὴς Χριστοῦ, καὶ μὴ ἀντιχρίστου Θεοῦ, καὶ μὴ ἀντιθέου Δεσπότη, καὶ μὴ δραπέτου ἐλεήμονος, καὶ μὴ ἀνηλεοῦς φιλανθρώπου, καὶ μὴ μισανθρώπου τῶν τοῦ νυμφῶνος, καὶ μὴ τῶν τοῦ σκότους.

Ὅροι (Ἠθικά).

453. Ἀμοιβαία ἀγάπη. — 5,2. Ἀπόδειξις τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, ἡ ἐν αὐτῷ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη.

454. Νὰ περιποιεῖσαι τὸν στενοχωρημένο. — 4. Δεῖ τὸν χριστιανὸν καὶ τὸν λυπούμενον κατ' αὐτοῦ παντὶ τρόπῳ τὸ γε ἐπ' αὐτῷ θεραπεύειν.

455. Αὐτὸς ποὺ σὲ ἀγαπᾷ, κάποτε σὲ κάνει νὰ λυπᾷσαι γιὰ τὸ συμφέρον σου. — 5. Τὴν κατὰ Χριστὸν ἀγάπην ὁ ἔχων ἐστὶν ὅτι καὶ λυπεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τὸν ἀγαπώμενον.

456. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους. — 34, 1. Δεῖ τύπον τῶν καλῶν προκεῖσθαι τοῖς ἄλλοις, ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ μέτρῳ (πρβλ. Ματθ. ια' 29. Β' Κορ. θ' 2. Α' Θεσ. α' 6.)

451. M 31, 640 A.	B 53, 392, 33.
452. M 31, 648 A.	B 53, 396, 10.
453. M 31, 709 A.	B 53, 42, 20.
454. M 31, 709 B.	B 53, 42, 31.
455. M 31, 709 C.	B 53, 43, 3.
456. M 31, 753 C.	B 53, 67, 26.

457. Ὑποδοχή τῶν ἀδελφῶν. — 38,1. Δεῖ τὸν χριστιανὸν καὶ τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς δεξιῶσιν ἀθύρῳβον καὶ λιτοτέραν ποιῆσθαι (πρβλ. Ἰωάν. στ' 8-11. Λουκ. ι' 38 ἐξ.)

458. Ἰσοτιμία. — 45,1. Ἀδύνατον καταξιωθῆναι βασιλείας οὐρανῶν τοὺς μὴ παιδίων πρὸς ἄλληλα ἰσοτιμίαν ἐν ἀλλήλοις μιμουμένους (πρβλ. Ματθ. ιη' 3.)

459. Ὅποιος ἔχει χρωστὰ ὁ αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει. — 48,2. Πᾶν ὅπερ ἂν ἔχη τις πλεόν τοῦ ἐπιδομένου τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν, ὀφειλέτης ἐστὶν ἐκεῖνον εὐεργετῆσαι, κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου τοῦ καὶ δωδωκότος ἃ ἔχομεν (πρβλ. Λουκ. γ' 11. Α' Κορ. δ' 7. Β' Κορ. η' 14-15.)

460. Πρέπει νὰ φτωχαίνουμε. — 48,3. Οὐ δεῖ πλουτεῖν, ἀλλὰ πτωχεύειν, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον (πρβλ. Λουκ. στ' 20. Β' Κορ. η' 2. Α' Τιμ. στ' 9-10.)

461. Μακρὰ ἀπ' τὴν πλεονεξία καὶ τὸν καλλωπισμὸν. — 48,4. Οὐ δεῖ φροντίζειν τοῦ περισσεύεσθαι ἐν τοῖς πρὸς τὸ ζῆν οὔτε περὶ τὴν πλησμονήν, οὔτε περὶ τὴν πολυτέλειαν σπουδῆν ἔχειν· καθαρεύειν δὲ παντὸς εἶδους πλεονεξίας καὶ καλλωπισμοῦ (πρβλ. Λουκ. ιβ' 15. Α' Τιμ. β' 9. στ' 8.)

462. Ὁ ἐργαζόμενος προσφέρει ὁ δσους ἔχουν ἀνάγκη. — 48,7. Δεῖ τὸν δυνατῶς ἔχοντα ἐργαζόμενον μεταδιδόναι τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν· Ὁ γὰρ μὴ θέλων ἐργάζεσθαι οὐδὲ τοῦ φαγεῖν ἄξιος ἐκρίθη (πρβλ. Ματθ. κε' 34-36. 40. Ἰωάν. στ' 5. Α' Κορ. ιστ' 1-2.)

463. Εἰρηνοποιός. — 50,1. Δεῖ συμβιβάζειν καὶ ἐτέρους εἰς εἰρήνην τὴν ἐν Χριστῷ (πρβλ. Ματθ. ε' 9. Ἰωάν. ιε' 27.)

464. Μακρὰ ἀπ' τὴ φιλοδοξία καὶ τὴ μεγάλης τιμές. — 59,1. Οὐ δεῖ τὸν χριστιανὸν προσπάσχειν τῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ, οὔτε ἀντέχεσθαι τιμῆς ὑπερβαλλούσης, ἀλλὰ καὶ διορθοῦσθαι τοὺς οὕτω τιμῶντας, ἢ πλεόν περὶ αὐτοῦ φρονούντας (πρβλ. Ματθ. ιθ' 16-17. Ἰωάν. ε' 41. Λουκ. ια' 43. Α' Θεσ. β' 5-6. Πράξ. ι' 26. ιβ' 24.)

465. Μοιχεία καὶ ἐμπόδιο στήν εὐσέβεια εἶναι οἱ μόνες αἰτίες διαζυγίου. — 71,1. Οὐ δεῖ ἄνδρα ἀπὸ γυναικός, ἢ γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς χωρίζεσθαι, εἰ μὴ τις ἂν ἐπὶ πορνείᾳ ἄλλῳ, ἢ εἰς τὴν

θεοσέβειαν κωλύεται (πρβλ. Ματθ. ε' 31-32. ιθ' 9. Λουκ. ιδ' 26. Α' Κορ. ζ' 10-11.)

466. Δεύτερος γάμος μετὰ τὸ διαζύγιο ἀπαγορεύεται. — 73,2. Οὐκ ἔξεστι τῷ ἀπολύσαντι τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα γαμεῖν ἄλλην, οὔτε τὴν ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς ἐτέρῳ γαμεῖσθαι (Ματθ. ιθ' 9).

467. Τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης. — 73,3. Δεῖ τοὺς ἄνδρας ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ἀγάπην ἣν ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, παραδούς ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς, «ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ» (Ἐφ. ε' 25-29.)

468. Ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκας. — 73,4. Δεῖ τὰς γυναῖκας ὑποτάσσεσθαι τοῖς ἰδίους ἀνδράσιν, ὡς καὶ ἡ Ἐκκλησία τῷ Χριστῷ, ποιούσας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (Ἐφ. ε' 22-24. Τίτ. β' 4-5).

469. Τὰ κοσμήματα τῆς γυναίκας. — 73,5. Οὐ δεῖ τὰς γυναῖκας πρὸς ὠραῖσμον κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν σπουδὴν καὶ μέριμναν ἔχειν περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ τοῦτον ἠγεῖσθαι ἀληθῆ καὶ πρέποντα χριστιαναις κόσμον (Α' Τιμ. β' 9-10).

470. Οἱ γυναῖκες στὸ Ναό. — 73,6. Δεῖ τὰς γυναῖκας σιγᾶν ἐν Ἐκκλησίᾳ, κατ' οἶκον δὲ σπουδαιολογεῖσθαι περὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐαρεστήσεως (Α' Κορ. ιδ' 34-36).

471. Τὸ τάγμα τῶν χηρῶν. — 74,2. Δεῖ τὴν χήραν τὴν εὐδοκιμήσαν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου (Α' Τιμ. ε' 3 ἐξ.) εἰρημένους κατορθώμασι, καὶ φθάσαν εἰς τὸ τάγμα τῶν ὄντως χηρῶν, προσκαρτερεῖν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς μετὰ νηστειῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

472. Ὅροι ὑπακοῆς τῶν δούλων. — 75,1. Χρὴ τοὺς δούλους ὑπακοῦειν τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις εἰς δόξαν Θεοῦ μετὰ πάσης εὐνοίας ἐν οἷς ἐντολὴ Θεοῦ οὐ λύεται (Ἐφ. στ' 5-8. Α' Τιμ. στ' 1-2. Τίτ. β' 9-10).

473. Ὅροι ὑπακοῆς στήν ἐξουσία. — 79,2. Δεῖ «ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις» ὑποτάσσεσθαι ἐν αἷς ἂν ἐντολὴ Θεοῦ μὴ ἐμποδίζεται (Ρωμ. ιγ' 1-3. Τίτ. γ' 1).

466	M 31, 852 B	B 53, 120, 33.
467	M 31, 852 B	B 53, 121, 3.
468	M 31, 852 C	B 53, 121, 16
469	M 31, 853 A	B 53, 121, 26.
470	M 31, 853 A	B 53, 121, 33.
471	M 31, 853 B	B 53, 122, 33.
472	M 31, 856 A	B 53, 123, 3.
473	M 31, 860 A	B 53, 125, 21.

457.	M 31, 757 C	B 53, 69, 23.	458.	M 31, 764 C	B 53, 72, 31.
459.	M 31, 768 C	B 53, 75, 1.	460.	M 31, 769 A	B 53, 75, 11.
461	M 31, 769 B	B 53, 75, 23	462.	M 31, 772 C	B 53, 77, 7.
463	M 31, 776 A	B 53, 78, 24.	464.	M 31, 792 B	B 53, 88, 5.
465.	M 31, 849 D	B 53, 120, 18.			

474. Χαρακτηριστικά χριστιανικής αγάπης. — 80,22. Τί ἴδιον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης; Τὸ μὴ ζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀγαπωμένου πρὸς τὸ συμφέρον τῆ τε ψυχῆ καὶ τῷ σώματι. Τί ἴδιον χριστιανοῦ; Τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς (πρβλ. Ἐφ. ε' 2).

Λόγοι ἀσκητικοί.

475. Κοινοκτημοσύνη σὲ ὕλικὰ ἀγαθὰ καὶ σὲ συναισθήματα. — Λόγ. Α', παρ. 5. Ἀποθήκη δὲ τοῖς [μοναχοῖς] πᾶσιν ἔστω μία κοινὴ καὶ μηδὲν ἴδιον ἐκάστῳ ὀνομαζέσθω μὴ ἱμάτιον, μὴ ὑπόδημα, μὴ ἄλλο τι τῶν πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ καθηγουμένου ἢ χρήσις ἔστω, ἐκ τῶν κοινῶν τὸ κατάλληλον ἐκάστου χρησιμεύειν, κατὰ τὴν τοῦ προηγουμένου ὑφήγησιν. Ἐν δὲ τῇ κοινῇ ταύτῃ συσκηνία μερικᾶς φιλίας καὶ ἐταιρείας ὁ τῆς ἀγάπης θεσμὸς οὐ συγχωρεῖ. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα τὰς ἐν μέρει γινομένας προσπάθειας εἰς πολλὰ βλάπτει τὴν κοινὴν συμφωνίαν.

476. Μέτρο τῆς χορήσεως εἶναι ἡ ἀνάγκη. — Β' 1. Πολὺν παρέχει περισπασμὸν τῇ ψυχῇ ἢ τῶν ὕλικῶν πραγμάτων φροντίς τε καὶ ἐπιμέλεια. Ὡς περ ἀνάρμοστον ἔστι τῷ μείζονι σώματι τὸ μικρὸν ἱμάτιον, ἢ τῷ μικροτέρῳ τὸ τελειότερον, ἀλλ' ἐκάστῳ τὸ σύμμετρον ἔστι καὶ ἐπωφελές καὶ εὐάρμοστον· οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἢ κλίνη, ἢ στρώματα, τὸ θερμὸν περιβόλαιον, τὸ ὑπόδημα, τοῦ πᾶν χρηζόντος, οὐχὶ τοῦ κεκτημένου εἶναι ὀφείλει. Καθὰ περ γὰρ τῷ φαρμάκῳ ὁ τραυματισθείς, οὐχ ὁ ὑγιαίνων, κέχρηται, οὕτω καὶ τῶν πρὸς τὴν ἄνεσιν τοῦ σώματος ἐπινοουμένων, οὐχ ὁ τρυφῶν, ἀλλ' ὁ χρήζων τῆς ἀνέσεως ἀπολαύει.

477. Ἰσότης ἀγάπης καὶ ἀνάλογη τιμὴ ἀποκλείει τὸ μῖσος. — Β' 2. Προσῆκει κοινὴν καὶ ἴσην πᾶσι πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην εἶναι, ὡς φυσικῶς πρὸς τὰ καθ' ἑκάστον ἑαυτοῦ μέλη ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ἐπίσης θέλων παντὶ τῷ σώματι τὴν ὑγίαν, διότι καὶ ὁ πόνος ἐκάστου μέλους ἴσην παρέχει τῷ σώματι τὴν ἀηδίαν. Ἄλλ' ὡς περ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὁ μὲν πόνος ἐκάστου τῶν ἀρρωστούντων μελῶν ἴσως ἀπτεται τοῦ παντὸς σώματος, ἔστι δὲ ὅμως ἕτερα ἕτερων τιμιώτερα μέλη (οὐ γὰρ ὁμοίως περὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ περὶ τὸν τοῦ ποδὸς δάκτυλον ἔχομεν, κἂν ὁ πόνος τὸ ἴσον ἔχη)· οὕτω τὴν μὲν

474. M 31, 868 D. B 53, 130, 19. 131, 10.
475. M 31, 877 D. B 53, 382, 1.
476. M 31, 881 C. B 53, 133, 13.
477. M 31, 884 C. B 53, 134, 22.

συμβαῖν διαθέσιν καὶ τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν ἴσην ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ συνοδίᾳ ζώντων εἶναι παρ' ἐκάστου προσῆκει ἢ δὲ τιμὴ, κατὰ τὸ εὐλογον, ἐπὶ τῶν χρησιμωτέρων τὸ πλεον ἔξει. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείθεται πάντως εἶσι τοῦ ἀλλήλους ἀγαπᾶν τῷ ἴσῳ μέτρῳ τῆς διαθέσεως, ἀδίκημά ἐστιν ἐν συνοδίᾳ εὐρεθῆναι ἰδιαζούσας τινὰς φατρίας καὶ συσκηνίας. Ὁ γὰρ τὸν ἕνα ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀγαπῶν κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην. Ὁμοίως οὖν ἀπόβλητός ἐστιν ἀπὸ συνοδίας ἢ τε ἀπρεπῆς μάχη καὶ ἢ μερικὴ διάθεσις. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς μάχης ἐχθρὰ γίνεται· ἀπὸ δὲ τῆς μερικῆς φιλίας καὶ ἐταιρείας ὑποψίαί καὶ φθόνοι γίνονται. Πανταχοῦ γὰρ ἢ τοῦ Ἰσοῦ στερήσις ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις φθόνου καὶ δυσμενείας τοῖς ἐλαττουμένοις γίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ἐντολὴν παρὰ Κυρίου ἐλάβομεν, μιμῆσθαι τὴν ἀγαθότητα τοῦ ὁμοίως τὸν ἥλιον δικαίως τε καὶ ἀδίκως ἐπανατέλλοντος. Ὡς περ οὖν ὁ Θεὸς κοινὴν δίδωσι πᾶσι τοῦ φωτὸς τὴν μετουσίαν, οὕτω καὶ οἱ μιμηταὶ τοῦ θεοῦ κοινὴν τε καὶ ὁμότιμον τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτίνα ἐπὶ πάντας φερέτωσαν. Ὅπου γὰρ ἔλλειπει ἢ ἀγάπη, ἐκεῖ πάντως ἀντεισέρχεται τὸ μῖσος. Εἰ δέ, καθὼς φησὶν Ἰωάννης, «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ' 16), ἀνάγκη πᾶσα τὸ μῖσος εἶναι τὸν διάβολον. Ὡς περ οὖν ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων τὸν Θεὸν ἔχει, οὕτως ὁ τὸ μῖσος ἔχων τὸν διάβολον ἐν ἑαυτῷ τρέφει. Διὰ τοῦτο προσῆκει τὴν μὲν ἀγάπην ἴσην καὶ ὁμοίαν παρὰ πάντων τοῖς πᾶσιν εἶναι, τὴν δὲ τιμὴν ἐκάστῳ κατὰ τὸ πρέπον γίνεσθαι. Ἐπὶ δὲ τῶν οὕτως ἀλλήλοις συναρμοζομένων, ἢ σωματικῆ συγγένεια οὐδὲν πλεον κατὰ τὴν ἀγάπην ἔξει οὐδὲ εἴ τις ἀδελφός τινος κατὰ σάρκα εἴη, ἢ θυγάτηρ, ἐν πλείονι διαθέσει πρὸς τὸν τῷ γένει προσήκοντα παρὰ τοὺς ἄλλους γενήσεται ἢ κοινωνία τοῦ αἵματος. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις τῇ φύσει ἀκολουθῶν κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὅτι οὕτω τελείως ἀπέστη τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔτι ὑπὸ σαρκὸς διοικεῖται.

Ὅροι κατὰ πλάτος.

478. Αἰτία τῆς ἀρετῆς. — Προοίμιο, παράγρα. 3. Ὅλος δὲ τρεῖς ταύτας ἐγὼ διαφορὰς τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς καθορᾶ. Ἡ γὰρ φοβούμενοι τὰς κολλάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ ἔσμεν ἐν τῇ διαθέσει τῇ δουλικῇ ἢ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διώκοντες, τῆς ἑαυτῶν ἐνεκεν ὠφελείας πληροῦμεν τὰ προστάγματα, καὶ κατὰ τοῦτο προσεοίκαμεν τοῖς μισθοῖς ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν διδω-

478. M 31, 896 B. B 53, 141, 30.

κότα ἡμῶν τὸν νόμον ἀγάπην, χαίροντες, ὅτι οὕτως ἐνδόξω καὶ ἀγαθῷ Θεῷ δουλεύειν κατηξιώθημεν, καὶ ἔσμεν οὕτως ἐν τῇ τῶν υἱῶν διαθήσει.

479. Ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχει κοινωνικότητα καὶ ἀγάπη. — Ὅροι, *I.* Αὐτὸς οὖν ἐπέθηκε ταῖς ἑαυτοῦ ἐντολαῖς τὴν τάξιν ὁ Κύριος· πρώτην μὲν καὶ μεγίστην περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὴν ἐντολὴν ὀρισάμενος· δευτέραν δὲ τῇ τάξει, καὶ ὁμοίαν ἐκείνην, μᾶλλον δὲ συμπληρωματικὴν τῆς προτέρας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρτημένην, τὴν περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον (πρβλ. Ματθ. κβ' 37-40).

480. Ἡ ἀγάπη εἶναι καρπὸς τῆς ἀλληλοβοήθειας. — *3,1.* Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλους, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον. Ὡν οὖν αὐτὸς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῶν προλαβὼν τὰ σπέρματα, τούτων ἀκολούθως καὶ τοὺς καρποὺς ἐπιζητεῖ, λέγων· «Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» (Ἰωάν. ιγ' 34).

481. Εἶναι φυσικὴ καὶ ἀμοιβαία ἡ ἀνάγκη τῆς βοήθειας. — *7,1.* Πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲ πρὸς τὰς τοῦ σώματος χρεῖας ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτῷ αὐτάρκης, ἀλλ' ἐν τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων ἀλλήλων χρῆζομεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ πούς τὴν μὲν ἔχει δύναμιν, τῆς δὲ ἐπιδεῆς ἐστί, καὶ ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν μελῶν συλλήψεως οὔτε τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν δυνατὴν ἢ αὐτάρκη ἑαυτῷ πρὸς διαμονὴν εὐρίσκει, οὔτε παραμυθίαν ἔχει τοῦ λείποντος· οὕτω καὶ ἐν τῇ μονῆρσι ζωῇ καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν ἀχρηστον γίνεται, καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀπαραμύθητον, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ὀρίσαντος χρῆζειν ἡμᾶς ἀλλήλων, καθὼς γέγραπται, ἵνα καὶ συναπτώμεθα ἀλλήλους.

482. Ὁφέλειες ἀπ' τὴν κοινωνικότητα. — *7,2.* Ὁ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸν ζῶν ἐν τυχὸν ἔχει χάρισμα, καὶ τοῦτο ἀχρηστον ποιεῖ διὰ τῆς ἀργίας, κατορύξας ἐν ἑαυτῷ ὅπερ ἡλικιον ἔχει κίνδυνον ἵσπε πάντες οἱ ἀναγκαστέες τὰ Εὐαγγέλια ἐν δὲ τῇ τῶν πλειόνων συμβιώσει καὶ τοῦ ἰδίου ἀπολαύει, πολυπλασιάζων αὐτὸ τῇ μεταδόσει, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὡς ἑαυτοῦ καρποῦται.

483. Ὁ δοῦλος ποὺ καταφεύγει στὸ μοναστήρι. — *II.* Ὅσοι δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὄντες δοῦλοι ταῖς ἀδελφότησι προσφεύγουσι, νοθετηθέντας αὐτοὺς καὶ βελτιωθέντας ἀποπέμπεσθαι χρὴ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου, ὅς, τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνέπεμψε τῷ Φιλίμονι, τὸν

479. M 31, 908 A.	B 53, 147, 19
480. M 31, 917 A.	B 53, 151, 35.
481. M 31, 928 C.	B 53, 157, 15.
482. M 31, 932 A.	B 53, 158, 31
483. M 31, 948 A.	B 53, 165, 37

μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος βασιλείας οὐρανῶν ἄξιον συνίστησι τὸν δὲ παρακαλέσας οὐ μόνον ἀνεῖναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειλήν, μεμνημένον τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐὰν ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (Ματθ. στ' 14), ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν, τῷ γράφει· «Γάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὦραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον ἀδελφὸν ἀγαπητὸν» (Φιλῆμ. 15-16). Εἰ μὲντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσων, καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δοῦλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρὴ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῇ διὰ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ὁ ἀγών, ἢ ἐν τῷ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ παθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ, καθὼς γέγραπται (πρβλ. Πράξ. ε' 29), ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεξαμένους ἀναδέξασθαι ὡς ἀρέσκειν Θεῷ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς.

484. Ἀγωγή ἀπ' τὴν ἀρχή. — *15,4.* Εὐπλαστον οὖν ἔτι οὖσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν καὶ ὡς κηρὸν εὐεικτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ραδίως ἐντυπουμένην, πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἀσκησιν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρὴ.

485. Τρόπος ὑποδοχῆς τοῦ χριστιανοῦ. — *20,1-3.* Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ τὸ πρὸς ἐπίδειξιν τι ποιεῖν, ὅπως ἐπὶ παντὸς πράγματός χριστιανοῖς ἀπηγόρευται· ὅπου γε καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ὁ πρὸς τὸ θεασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξασθῆναι ποιῶν τὸν ἐπ' αὐτῇ μισθὸν ἀπόλλυσι (πρβλ. Ματθ. στ' 1). Τοῖς δὲ πᾶν εἶδος ταπεινώσεως διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καταδεξαμένοι μεθ' ὑπερβολῆς φευκτέος πᾶς κενοδοξίας τρόπος· Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐξώθεν δρώμεν τὸ ταπεινὸν τῆς πενίας αἰσχυνομένους, καὶ ἐπιτηδεύοντας πᾶσαν ἀφθονίαν βρωμάτων καὶ πολυτέλειαν ὅταν τινὰ τῶν ξένων δέχωνται, φοβοῦμαι μὴ καὶ ἡμῶν κατὰ τὸ λανθάνον τὸ αὐτὸ πάθος ἀφήται, καὶ ἐλεγχθῶμεν ἐπαισχυνομένοι τὴν ὑπὸ Χριστοῦ μακαριζομένην πτωχείαν (πρβλ. Ματθ. ε' 3. Λουκ. στ' 20). Ὡσπερ οὖν σκευὴ ἀργυρᾶ, ἢ καταπετάσματα περιπόρφουρα, ἢ στραμνὴν μαλακὴν, ἢ ἐπιβλήματα διαφανῆ συμπορίζεσθαι ἐξώθεν οὐκ εὐπρεπὲς ἡμῖν· οὕτως οὐδὲ βρώματα περινοεῖν παρὰ πολὺ τῆς ἡμετέρας διαίτης ἐξηλλαγμένα. Τὸ γὰρ περι-

484. M 31, 956 A.	B 53, 169, 37.
485. M 31, 969 C.	B 53, 176, 37.

τρέξειν ἡμᾶς διερευνωμένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀθλίαν ἡδονὴν καὶ ὀλεθρίαν κενοδοξίαν περινενομημένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν καὶ ἀσύμφωνον τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ βλάβην ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς γαστροῦ τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι, περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας ὀρῶσι καὶ ἡμᾶς στρεφομένους, περὶ ἃς ἐκεῖνοι ἐπτόηται. Εἰ γὰρ πονηρὸν ἢ τρυφή καὶ φευκτόν, οὐδέποτε ἡμῖν αἰρετὴ. Οὐδὲν γὰρ τῶν κατεγνωσμένων δύναται εἶναι πρὸς καιρὸν ἐπιτήδειον. Οἱ σπαταλῶντες, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, καὶ τὸν διυλισμένον οἶνον πίνοντες, κατηγοροῦνται ὑπὸ τῆς Γραφῆς (πρβλ. Ἀμ. στ' 6). Καὶ διὰ τὴν σπατάλην ἢ χήρα, ζῶσα, τεύνηκέναι λέγεται (πρβλ. Α' Τιμ. ε' 6). Ὁ πλούσιος ἀπεστερήθη τοῦ παραδείσου διὰ τὴν ἐνταῦθα τρυφήν (πρβλ. Λουκ. ιστ' 22). Τί οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πολυτελείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; Εἰ μὲν ἀδελφός, καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχων τοῦ βίου, τὴν οἰκίαν τράπεζαν ἐπιγνώσεται. Ἄ γὰρ κατέλιπεν οἶκοι, ταῦτα εὐρήσει παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ κέκμηκεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας; Γοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν ὅσον τὸν κόπον παραμυθίσασθαι. 2. Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἐξωθεν βίου; Μαθῆτω διὰ τῶν ἔργων, ὅσα ὁ λόγος αὐτὸν οὐκ ἐπεισε, καὶ λαβῆτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐν τρυφαίς αὐταρκειᾶς. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ ὑπομνήματα χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαισχύντου διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεῦτερον ἡμῖν οὐκ ἐνοχλήσει. Ἡμεῖς δέ, ὅταν τινὰς τῶν πλουσίων ἴδωμεν, οἱ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδέων ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν τίθενται, μέγα στενάζομεν ἀπ' αὐτοῖς, ὅτι τῇ ματαιότητι πάντα τὸν βίον προσαναλίσκοντες, καὶ θεοποιήσαντες ἑαυτῶν τὰς ἡδονὰς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ μέρος ἀπολαμβάνοντες οὐκ αἰσθάνονται, διὰ τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς, ἐφ' ἑτοιμὸν τὸ πῦρ καὶ τὸν ἐν αὐτῷ καύσωνα πορευόμενοι. Κἂν καιροῦ ποτε τύχωμεν, οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους ταῦτα διεξελεθεῖν ὀκνοῦμεν. Εἰ δὲ μέλλοιμεν καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνέξεσθαι, καὶ, κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἡμῖν δύναμιν, καὶ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν παρασκευάζεσθαι, φοβοῦμαι, μὴ ἂ καταλύομεν, ταῦτα φανῶμεν οἰκοδομοῦντες (πρβλ. Γαλ. β' 18), καὶ δι' ὧν ἐτέρους κρίνομεν, ἑαυτοὺς κατακρίνωμεν, ἐσχηματισμένως τῷ βίῳ κεκρημένοι, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμείψωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν. Εἰ δὲ τοῦτο αἰσχρὸν, πολλῷ αἰσχροτέρου διὰ τοὺς τρυφῶντας τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Μονότροπός ἐστιν ὁ τοῦ χριστιανοῦ βίος, ἓνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε», φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος (Α' Κορ. ι' 31). Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος ὁ τῶν ἐξω-

θεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσομένος. 3. Ὡστε καὶ σὺ, πλήθει βρωμάτων καὶ περιεργία πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχέεις αὐτοῦ γαστριμαργίας ὀνειδῆ δι' ὧν παρασκευάζῃ, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν-περὶ ταῦτα ἡδυπάθειαν. Ἡ οὐχὶ πολλάκις, τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς θεωρήσαντες, ἐστοχάσμεθα τοῦ προσδοκωμένου, ὅστις ἐστίν, ἢ ὅπερ ἐστίν; Οὐκ ἐπήνεσε τὴν Μάρθαν εἰς πολλὴν διακονίαν περισπωμένην ὁ Κύριος ἀλλὰ, «Μεριμνᾶς καὶ τυρβάζῃ», φησί, «περὶ πολλά» ὀλίγων δὲ «ἐστὶ χρεία», ἢ «ἐνός» (Λουκ. ι' 41-42) ὀλίγων μὲν, δηλονότι τῶν πρὸς παρασκευὴν, ἐνός δὲ τοῦ σκοποῦ, ὥστε τὴν χρείαν ἐκπληρωθῆναι. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ὀλίγον παρέθηκε τοῖς πεντακισχιλίοις τροφὴν οὐκ ἄγνοεῖς ἢ δὲ εὐχίαν τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐὰν δῶς μοι», φησὶν, «ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι» (Γεν. κη' 20). Οὐκ, Ἐὰν τρυφήν δῶς μοι καὶ πολυτέλειαν. Τί δὲ ὁ σοφώτατος Σολομών; «Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν», φησί, «μὴ μοι δῶς, σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα, καὶ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεὶς ψευδῆς γένωμαι, καὶ εἶπω· Τίς με ὄρα; ἢ πενόμενος κλέψω, καὶ ὁμῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου» (Παροιμ. κδ' 31-32)· πλοῦτον μὲν εἶναι τὴν πλησμονὴν ὀριζόμενος, πενίαν δὲ τὴν παντελῆ ἀπορίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων διὰ δὲ τῆς αὐταρκειᾶς τὸ ἀνευδεῆς ὁμοῦ καὶ ἀπέριπτον τῶν πρὸς τὴν χρείαν δηλῶν. Αὐτάρκεια δὲ ἄλλη ἄλλω κατὰ τε τὴν τοῦ σώματος ἔξιν καὶ τὴν πρὸς τὸ προκείμενον χρείαν. Τῷ μὲν γὰρ πλείονος τροφῆς καὶ ἰσχυροτέρας χρείας διὰ τὸν κόπον, τῷ δὲ λεπτοτέρας καὶ κουφοτέρας, καὶ καταλλήλου τὰ πάντα διὰ τὴν ἀσθένειαν κοινῇ δὲ πᾶσιν εὐτελεστέρας καὶ εὐποριστοτέρας. Ἐν παντὶ μέντοι τὸ ἐπιμελὲς καὶ τὸ εὐτράπεζον ἀναγκαῖον, μηδαμοῦ τοῦς ὄρους ἡμῶν τῆς χρείας ὑπερβαινόντων ἀλλὰ τοῦτο ἔστω τῆς δεξιώσεως πέρας, τὸ παρὰ τῆς ἐκάστου χρείας τῶν ἐπιδημούντων ἐπιζητούμενον. Ὡς «χρῶμενοι» γὰρ, φησὶ, «αὐτῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρῶμενοι» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 31) Παράχρησις δὲ ἐστὶν ἡ ὑπὲρ τὴν χρείαν δαπάνη. Οὐκ ἔχομεν χρήματα; μηδὲ ἔχοιμεν. Οὐ γέμοσιν ἡμῶν αἱ ἀποθήκαι; Ἐφήμερος γὰρ ἡμῖν ἡ τροφή διὰ χειρῶν ὁ βίος. Τί οὖν τὴν δεδομένην παρὰ Θεοῦ τροφήν τοῖς πεινώσιν εἰς ἡδονὰς τρυφῶντων παραναλίσκομεν; ἀμοφτέρωθεν ἀμαρτάνοντες, καὶ τούτοις ἐπιτείνοντες τὰς ἐκ τῆς ἐνδείας θλίψεις, κάκιστοις τὰς βλάβας τὰς ἐκ τοῦ κόρου.

486. Μολύνει τὴν ἐργασία ἢ ὑπερηφάνεια ἢ ἡ ἀδιαφορία. — 29. Τοῦ μάντι γογγύσαντος ἢ ἐπὶ ἐπάρσει ἐφευρεθέντος δεῖ τὴν

ἐργασίαν μὴ καταμίγνυσθαι τῇ παρὰ τῶν ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ καὶ συντετριμμένων τῷ πνεύματι γινομένη ἐργασία, καὶ ὅπως μὴ ἀναλίσκεσθαι παρὰ τοῖς εὐλαβέσι... Ἀπρόσδεκτον οὖν τὸ τῶν τοιούτων ἔργον, ὡς θυσία ἐπίμωμος ὅπερ ἐγκαταμιγῆναι τῇ τῶν λοιπῶν ἐργασία οὐκ εὐαγές... Ὅθεν ἀναγκάτως τὰ τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἀντιλόγου ἔργα ἄλλοτριωτέον τῆς ἀδελφότητος. Καὶ τούτου τοῦ μέρους ἀκριβῶς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τοὺς προσεστώτας... Μῆτε τὸν τῇ ἐντολῇ τὴν ἀμαρτίαν ἐπιμιγνύντα, καὶ μολύνοντα τὴν ἐργασίαν ραθυμίας τοῦ κόπου, ἢ ἐπάρσει τοῦ πλεονεκτημάτος, οἰκοδομῶσιν ἐπιμένειν τῇ διαστροφῇ δι' ὃν αὐτοῦ προσδέχονται, οὐκ ἔδωτες αὐτὸν εἰς συναίσθησιν τῶν οἰκείων κακῶν ἐφικνεῖσθαι.

487. Ἡ ἀγωνία τοῦ χριστιανοῦ ἄρχοντα — 30. Ἴδὸν δὲ προσετώτα μὴ ἐπαίρετό τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἢ καὶ «τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου» (Α' Τιμ. γ' 6). Ἄλλ' ἐκεῖνο πεπεισθῶ, ὅτι ἡ τῶν πλειόνων ἐπιμέλεια πλειόνων ἐστὶν ὑπηρεσία. Ὡς οὖν ὁ πολλοῖς μὲν ὑπηρετῶν τετραυματισμένοις, καὶ ἀποξύνων μὲν τοὺς ἰχῶρας ἐκάστου τραύματος, προσάγων δὲ τὰ βοηθήματα κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ὑποκειμένης κακώσεως, οὐχὶ ἐπάρσεως ἀφορμὴν τὴν ὑπηρεσίαν λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώσεως καὶ ἀγωνίας τε καὶ ἀγῶνος οὕτω καὶ πολλῶ πλεον οὗτος ὁ τὰ ἀσθενήματα ἰᾶσθαι τῆς ἀδελφότητος πιστευθεὶς, ὡς πάντων ὑπρέτης, καὶ ὑπὲρ πάντων λόγον δώσω, διανοεῖσθαι καὶ ἀγωνιᾶν ὀφείλει. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ κατορθωθήσεται ὁ σκοπός, τοῦ Κυρίου εἰπόντος «Εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος» (πρβλ. Μάρκ. θ' 35).

488. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ διαχειριστῆ. — 34,1-3. Πρόνοιαν ποιούμενοι [οἱ οἰκονόμοι] πολλὴν τοῦ τε εὐσπλαγγνοῦ καὶ μακροθύμου πρὸς πάντας, καὶ τοῦ μῆτε ὑποψίαν δοῦναι τιτι προσμαθείας, ἢ προσκλίσεως πρὸς τινος, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος «Μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν» (Α' Τιμ. ε' 21), ἢ πάλιν φιλονεικίας ἣν ὡς ἀνοίκειον χριστιανοῖς ὁ αὐτὸς ἀποπέμπεται εἰπὼν «Εἴ τις δοκεῖ φιλονεικός εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. ια' 16) ὡς διὰ τούτων τῶν μὲν ὑφαιρεῖσθαι τὴν χρεῖαν, πρὸς οὓς ἂν φιλονεικῶς ἔχωσι, τῶν δὲ υπερβαλεῖν, οἷς ἂν προσκεκλιμένοι τυγχάνωσιν. Ἔστι δὲ τὸ μὲν μισαδελφίας, τὸ δὲ προσπαθείας, τῆς μάλιστα διαβεβλημένης, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐξ ἀγάπης σύμπνοια τῆς ἀδελφότητος διασπᾶται, ὑποψία δὲ πονηραί, καὶ ζῆλοι, καὶ ἔριδες, καὶ ὄκνοι πρὸς

487. M 31, 992 C. B 53, 187, 34.
488. M 31, 1000 B. B 53, 191, 18.

τὰς ἐργασίας ἀντείσρχονται... 2... Σπουδὴν τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι αὐτοὶ τε καὶ οἱ τὴν ἄλλην ἐργασίαν πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦντες, ὡς οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐξυπηρετούμενοι, τῷ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα εἰς ἑαυτὸν λογιζομένῳ τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ τιμὴν τε καὶ σπουδὴν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν ὑπὲρ τούτων ἐπαγγελλομένῳ... «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κε' 40). Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆς ἀμελείας γνωρίζει τὸν κίνδυνον, μεμνημένους τοῦ εἰπόντος «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς» (Ἰερ. μὴ' 10). «Ὅτι οὐ μόνον τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου φρικώδη καὶ φοβερὰν ἐκείνην ἐκδέχονται κατὰ τῶν τοιούτων ἀπόφασιν «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. κθ' 41) Εἰ δὲ οἱ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν προσάγοντες τοσοῦτον μὲν τῆς σπουδῆς τὸ κέρδος εὐρίσκουσι, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀμελείας τὸ κρίμα ἐκδέχονται πόσου ἀγῶνος χρεῖα τοῖς ὑποδεχομένοις τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποδείξει τῆς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου προσηγορίας; διὰ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, εἰπόντος «Ὅστις γὰρ «ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου καὶ ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν» (πρβλ. Ματθ. β' 50) 3. Ἐπεὶ ὁ γὰρ μὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ παντὸς τὸν βίου σκοπὸν προθέμενος, ὥστε καὶ ἐν υγείᾳ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης διὰ τῆς σπουδῆς τῶν τοῦ Κυρίου ἔργων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἀρρωστίᾳ πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς ἐπιδείκνυσθαι, κίνδυνον ἔχει πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον, ὅτι τοῦ Κυρίου ἀπηλλοτριᾶται, καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ μερίδος, διὰ τὸ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἑαυτὸν ἀποσχίσας δεύτερον δὲ, ὅτι ἀναξίως μετέχειν τολμᾷ τῶν τοῖς ἀξίοις ἠτοιμασμένων. Διόπερ ἀναγκαῖον καὶ ἐν τούτῳ μεμνησθαι τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος «Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεῖξασθαι ὑμᾶς» (Β' Κορ. στ' 1) καὶ τοὺς εἰς τόπον ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου κληθέντας μὴ καθυβρίσαι τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ χάριν, μηδὲ προδοῦναι τὸ τοσοῦτον ἀξίωμα διὰ τῆς ἀμελείας τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων, ὑπακοῦσαι δὲ μᾶλλον τῷ αὐτῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι «Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατήσαι τῆς κλήσεως, ἣς ἐκλήθητε» (Ἐφεσ. δ' 1).

489. Ἔργασία καὶ εὐσέβεια. — 37,1-2. Χρὴ ἐργάζεσθαι σπουδαίως... Οὐ γὰρ πρόφασιν ἀργίας, οὐδὲ ἀποφυγὴν πόνου τὸν

489. M 31, 1009 C. B 53, 196, 10.

Ἐπιβαλὶν καὶ ὑπερβαλὶν καὶ ὑποβαλὶν ἐπιβαλὶν καὶ ὑποβαλὶν. Οὐ γὰρ
 τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἠγεῖσθαι χρῆ, ἀλλὰ ὑπόθεσιν ἀθλήσεως, καὶ
 πόνων περισσοτέρων, καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν θλίψεσιν, ἵνα καὶ ἡμῖν
 ἐξῆ λέγειν· «Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις περισσοτέρως, ἐν
 λιμῶ καὶ δίψει» (Β' Κορ. ια' 27) οὐ μόνον διὰ τὸν ὑπωπιασμὸν τοῦ
 σώματος χρησίμου οὔσης ἡμῖν τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ
 τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἵνα καὶ τοῖς ἀσθενούσι τῶν ἀδελφῶν
 δι' ἡμῶν ὁ Θεὸς τὴν αὐτάρκειαν παρέχη, κατὰ τὸν ἐν ταῖς Πράξεσιν
 ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου δεδομένον τύπον, εἰπόντος· «Πάντα ὑπέδειξα
 ὑμῖν, ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων»
 (Πράξ. κ' 35)· καὶ πάλιν· «Ἴνα ἔχητε μεταδίδουσι τῷ χρεῖαν ἔχον-
 τι» (Ἐφeso. δ' 28) ὅπως καταξιωθῶμεν ἀκοῦσαι· «Δεῦτε οἱ εὐλο-
 γημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν
 βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι
 φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πίνειν» (Ματθ. κε' 34-35).
 2. Καὶ ὅσον μὲν κακὸν ἐστὶ τὸ τῆς ἀργίας, τί χρῆ λέγειν, τοῦ
 Ἀποστόλου φανερώς παραγγέλλοντος (Β' Θεo. γ' 10), τὸν μὴ
 ἐργαζόμενον μηδὲ ἐσθίειν; Ὡς οὖν ἀναγκαῖα ἐκάστῳ ἡ καθημε-
 ρινὴ τροφή, οὕτως ἀναγκαῖον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον. Οὐ γὰρ
 μάτην ὁ Σολομὸν ἐν ἐπαίνῳ ἔγραψε τό· «Σίτα δὲ ὀκνηρὰ οὐκ
 ἔφαγε» (Παρ. λα' 27). Καὶ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι
 «Οὔτε δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μό-
 χθῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι» (Α' Θεo. γ' 8)· καίτοι ἔχον
 ἐξουσίαν, τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλων, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν.
 Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὴν ὀκνηρίαν τῆς πονηρίας συνῆψεν, εἰπὼν· «Πονηρὲ
 δούλε καὶ ὀκνηρὲ» (Ματθ. κε' 26). Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομὸν οὐ
 μόνον ἐπαινεῖ τὸν ἐργαζόμενον διὰ τῶν μνημονευθέντων, ἀλλὰ καὶ
 ἐλέγχει τὸν ὀκνηρὸν συγκρίσει τῶν μικροτάτων ζώων, λέγων·
 «Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὃ ὀκνηρὲ» (Παρ. στ' 6). Ὡστε φοβεῖ-
 σθαι χρῆ, μήποτε ἡμῖν τοῦτο καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως προενεχθῆ,
 τοῦ δ' ὀκνηρὸς ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι δύναμιν, ἀναλογουῶσαν
 τῇ δυνάμει τὴν ἐργασίαν ἐπιζητούντος. Διότι· «Ὡ παρεθνήκεν»,
 φησί, «κοπῶν, περισσώτερον ἀπαιτήσουσιν αὐτὸν» (Λουκ. ιβ' 48).
 Ἐπεὶ δὲ τινες προφάσει τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας παραι-
 τοῦνται τὰ ἔργα, εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐπὶ μὲν ἄλλων τινῶν ἐκάστου
 καιρὸς ἐστὶν ἴδιος, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστὴν εἰπόντα· «Καιρὸς
 τῷ παντὶ πράγματι» (Ἐκκλ. γ' 8)· προσευχῆς δὲ καὶ ψαλμωδίας,
 ὡσπερ οὖν καὶ ἑτέρων πλειόνων, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος, ὥστε με-
 ταξὺ τὰς χεῖρας κινουῦντα πρὸς τὰ ἔργα, ποτὲ μὲν καὶ τῇ γλώσσῃ,
 ὅταν τοῦτο ἢ δυνατόν, μᾶλλον δὲ χρήσιμον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς
 πίστεως· εἰ δὲ μή γε, «τῇ καρδίᾳ, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς
 πνευματικαῖς» τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν καθὼς γέγραπται (πρβλ. Κολ.
 γ' 16), καὶ τὴν προσευχὴν μεταξὺ τοῦ ἔργου πληροῦν· εὐχα-
 ριστοῦντες μὲν τῷ δεδωκότι καὶ δύναμιν χειρῶν πρὸς ἔργα, καὶ

σοφίαν διανοίας πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν ὕλην χαρι-
 σαμένῳ, τὴν τε ἐν τοῖς ἐργαλείοις, καὶ τὴν ὑποκειμένην ταῖς τέ-
 χναις, ὥσπερ ἂν τύχωμεν ἐργαζόμενοι προσευχόμενοι δὲ κατευ-
 θυνθῆναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς
 Θεὸν εὐαρεστήσεως.

490. «Εὐωδία» καὶ σκοπὸς ἐργασίας. — 37,3. Οὕτως καὶ
 τὸ ἀμετεώριστον τῇ ψυχῇ κατορθοῦμεν, ὅταν ἐφ' ἐκάστη ἐνεργείᾳ
 τὴν τε εὐωδίαν τῆς ἐργασίας παρὰ Θεοῦ αἰτῶμεν, καὶ τὴν εὐχαρι-
 στίαν τῷ δεδωκότι τὸ ἐνεργεῖν ἀποπληρῶμεν, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς
 πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως φυλάσσωμεν, καθὰ προεῖρηται.

491. Εἰδίκευση καὶ ὄροι ἐργασίας. — 41,2. Ἐκαστὸν
 μέντοι χρῆ τῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ προσέχειν, καὶ ταύτης ἐπιθυμητικῶς
 φροντίζειν, καὶ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος, ἐν σπουδῇ ἀόκνῳ καὶ ἐπι-
 μελείᾳ προσεχεστέρα ἀμέμπτως ταύτην ἀποπληροῦν, ἵνα ἔχη
 παρησίαν λέγειν αἰετὸ· «Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖ-
 ρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον
 τὸν Θεὸν ἡμῶν» (Ψαλ. ρκβ' 2)· καὶ μὴ ἄλλοτε εἰς ἄλλο ἀπο-
 τηδᾶν. Οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ὁμοῦ κατορθοῦν ἐπιτη-
 δεύματα δύναται· καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελεῖν τοῦ πολλῶν
 ἀτελῶς ἐφάπτεσθαι χρησιμώτερον. Ὁ γὰρ εἰς πλείονα μερι-
 σμός, καὶ ἡ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μετάβασις πρὸς τὸ μηδὲν τελειοῦν
 τῶν ἔργων, ἐτι καὶ ἡθους ἐλαφρίαν ἢ προϋπάρχουσαν ἐλέγχει, ἢ
 καὶ μὴ οὖσαν ἐμποιεῖ· Ἐὰν δὲ ποτε χρεῖα καταλάβῃ, ἐπιβοηθεῖν
 καὶ ἄλλαις τέχναις τὸν ἐπιτηδείως ἔχοντα ἀκόλουθον. Καὶ οὐδὲ
 τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' εἴ ποτε προσκληθεῖ, οὐ προηγουμένως
 ἡμῶν ποιούντων τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν ὡς καὶ ἐπὶ τῶν
 μελῶν τοῦ σώματος, ὅταν, ὀκλάσαντος τοῦ ποδός, ἐπιστηριζώ-
 μεθα τῇ χειρὶ. Καὶ πάλιν, ὡσπερ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιτηδᾶν ἀσύμ-
 φρον, οὕτως τὸ προσταχθὲν μὴ καταδέχεσθαι κατηγορίας ἄξιον,
 ἵνα μήτε πάθος εὐπαθείας τρέφῃται, μήτε ὁ τῆς ὑπακοῆς καὶ εὐ-
 πειθείας ὄρος διαλύηται. Καὶ ἡ τῶν ἐργαλείων δὲ φροντίς διαφέρει
 μὲν προηγουμένης τῷ ἐκάστης ἐργασίας τεχνίτη· ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ
 παροφθῆναι συμβαῖη τι, ὡς κοινὸν πάντων κτῆμα, οὕτως τῆς προσ-
 ηκούσης προνοίας ἀξιούσθω ὑπὸ τῶν πρώτως θεασαμένων· Εἰ
 γὰρ καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἰδιάζουσα, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῶν χρήσιμον
 κοινόν. Τὸ γὰρ ὡς οὐδὲν προσηκόντων τῶν ἐκ τῆς ἄλλης τέχνης
 καταφρονεῖν ἄλλοτριώσεως ἀπόδειξιν ἔχει. Οὐ μὲν οὐδὲ τοὺς μετα-
 χειριζομένους τὰς τέχνας δεσποτείαν ἐκδικεῖν τῶν ἐργαλείων προσ-
 ἕκει, ὡς ἡ τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος μὴ συγχωρεῖν αὐτοῖς

490 M 31, 1012 D. B 53, 197, 17.

491. M 31, 1024 A. B 53, 202, 10.

κερησθαι πρὸς ὑπὲρ ἂν θέλῃ, ἢ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπαι πωλεῖν αὐτὰ ἢ διαμείβειν, ἢ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον προῖσθαι· ἢ και προσκτασθαι τοῖς οὖσιν ἕτερα· ὁ γὰρ ἀπαξ κρίνας μηδὲ τῶν χειρῶν εἶναι τῶν ἑαυτοῦ κύριος, ἀλλ' ἑτέρῳ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν οἰκονομεῖν ἐπιτρέψας, πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἀκόλουθα πράσσοι, τοῖς ἐργαλείοις τῆς τέχνης ἐναυθεντῶν και δεσποτείας ἀξιώματι ἐπ' αὐτῶν κερημένους;

492. Σκοπὸς τῆς ἐργασίας. — 42,1. Ὁ ἐργαζόμενος οὐχ ἵνα ταῖς ἑαυτοῦ χρεῖαις ὑπηρετῇ διὰ τῶν ἔργων, ἐργάζεσθαι ὀφείλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου πληρώσῃ, τοῦ εἰπόντος· «Ἐπεινάσα, και ἐδώκατέ μοι φαγεῖν» (Ματθ. κς' 35), και τὰ ἐξῆς. Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν παντάπασιν ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου κικωλυμένον, εἰπόντος· «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθησθε» (Ματθ. στ' 25) και ἐπενεγκόντος· «Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ» (Ματθ. στ' 32). Σκοπὸς οὖν ἐκάστῳ προκείσθαι ὀφείλει ἐν τῷ ἔργῳ ἢ ὑπηρεσία τῶν δεομένων, οὐχὶ ἢ ἰδία αὐτοῦ χρεῖα. Οὕτω γὰρ και τῆς φιλαυτίας τὸ ἔγκλημα φεύξεται, και τῆς φιλαδελφίας τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Κυρίου λήψεται, λέγοντος· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτῳ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κς' 40). Και μηδεὶς τοῦ Ἀποστόλου ἐναντιοῦσθαι ἡμῶν τῷ λόγῳ νομιζέτω, εἰπόντος· «Ἴνα ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι» (πρβλ. Β' Θεσ. γ' 12). Τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀτάκτους και ἀργοὺς εἴρηται· ὡς αἰρετώτερον τῆς ἐν ἀργίᾳ ζωῆς τὸ ἑαυτῷ γοῦν ὑπηρετεῖν ἕκαστον, και μὴ ἄλλοις ἐπιβαρῆ γίνεσθαι· «Ἀκούομεν γάρ», φησί, «τινάς ἀτάκτως περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους· τοῖς οὖν τοιοῦτοις», φησί, «παρκαγγέλλομεν, και παρακαλοῦμεν, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι» (πρβλ. Β' Θεσ. γ' 11-12). Και τό, «Νύκτα δὲ και ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα» (Β' Θεσ. γ' 8), εἰς τὸν αὐτὸν φέρει νοῦν τοῦ Ἀποστόλου διὰ φιλαδελφίαν εἰς ἐκκοπὴν τῶν ἀτάκτων ἑαυτὸν τοῖς ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ πόνοις ὑποβάλλοντος. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν τελειώσιν σπεύδοντός ἐστι νυκτὸς και ἡμέρας ἐργάζεσθαι, «ἵνα ἐχῇ μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι» (Ἐφ. δ' 28)...

493. Ὁ ὑποδειγματικὸς προϊστάμενος. — 43,1-2. Χρῆ τοίνυν τὸν προσεστώτα μεμνημένον τῆς τοῦ Ἀποστόλου παραγγελίας λέγοντος, «Τύπος γίνου τῶν πιστῶν» (Α' Τιμ. δ' 12), πάσης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐναργὲς ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν,

ὡς μηδεμίαν τοῖς διδασκομένοις ἀφορμὴν καταλιμπάνειν πρὸς τὸ ἀδύνατον ἢ ἀκαταφρόνητον ἡγεῖσθαι τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Πρῶτον μὲν οὖν, ὁ πρῶτόν ἐστιν, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην οὕτω χρῆ παρ' αὐτοῦ κατορθοῦσθαι, ὡς και σιωπῶντος αὐτοῦ τὸ ἐκ τῶν ἔργων ὑπόδειγμα παντὸς λόγου ἰσχυρότερον εἰς διδασκαλίαν προκείσθαι. Εἰ γὰρ οὗτος ὅρος Χριστιανισμοῦ, μίμησις Χριστοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐκάστου κλήσει, οἱ τὴν ὁδηγίαν τῶν πολλῶν πεπιστευμένους τοὺς ἐτι ἀσθενεστέρους διὰ τῆς ἑαυτῶν μεσιτείας προβιβάζειν ὀφείλουσι τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐξομοίῳσει, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον λέγοντα· «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς και γὰρ Χριστοῦ» (Α' Κορ. δ' 16). 2. Πρώτους οὖν αὐτοὺς, τὸ παραδοθὲν τῆς ταπεινοφροσύνης μέτρον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατορθοῦντας, ὑπογραμμὸν ἀκριβῆ προσῆκει γίνεσθαι. «Μάθετε» γάρ, φησὶν, «ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι και ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. ια' 29). Πραότης οὖν τρόπου και καρδίας ταπεινώσις χαρακτηρίζεται τὸν προϊστάμενον. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος τὴν διακονίαν τῶν ἰδίων δούλων οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ κατεδέξατο ὑπηρετῆς εἶναι τῆς γῆς και τοῦ πηλοῦ, ὃν αὐτὸς ἐπλασε, και εἰς ἄνθρωπον διεμόρφωσεν («Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν, «ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακωνῶν»-Λουκ. κβ' 27)· τί χρῆ ποιῶντας ἡμᾶς τοῖς ὁμοτίμοις νομιζέειν αὐτοῦ τῆς μιμήσεως ἐφικνεῖσθαι; «Ἐν μὲν δὴ τούτῳ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχοντα δεῖ τῷ προσεστώτῳ. Ἐπειτα εὐσπλαγγνον, και μακροθύμως ἀνεχόμενον τῶν ἐξ ἀπειρίας ἐλλιμπανόντων τι τῶν καθηκόντων, οὐχ ὑποσιωπῶντα τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἀλλὰ πρῶτος ἀνεχόμενον τῶν ἀφηνιαζόντων και τὰς ἰατρείας αὐτοῖς ἐν πάσῃ εὐσπλαγγνίᾳ και συμμετρίᾳ προσάγοντα. Ἰκανὸν δὲ τρόπον τῆς θεραπείας τῷ πάθει οἰκτεῖον ἐξευρεῖν, οὐ μετὰ αὐθαδεῖας ἐπιτιμῶντα, ἀλλ' «ἐν πραότητι» νουθετοῦντα και «παιδεύοντα», καθὼς γέγραπται (πρβλ. Β' Τιμ. β' 25), νηφάλιον ἐν τοῖς παροῦσι, προορατικὸν τῶν μελλόντων, ἱκανὸν μὲν τοῖς ἰσχυροῖς συναθλεῖν, τῶν δὲ ἀδυνάτων βοστάζειν τὰ ἀσθενήματα, και πάντα ποιεῖν και λέγειν δυνάμενον πρὸς καταρισμὸν τῶν συνόντων· μὴ ἑαυτῷ λαμβάνοντα τὴν προστασίαν, ἀλλ' ἐγκριθέντα τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἀδελφότησι προσεχόντων, και ἱκανὴν πείραν τοῦ τρόπου ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ δεδωκότα. «Και οὗτοι» γάρ, φησὶ, «δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονεῖτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες» (Α' Τιμ. γ' 10). Οὕτω και ὁ τοιοῦτος ἐπιτρέπεσθω τὴν προστασίαν, και τὴν εὐταξίαν ὀρίζεται τῇ ἀδελφότητι, τὴν διανομὴν τῶν ἔργων, καθ' ὃ ἕκαστος ἐπιτηδείως ἔχει, ποιούμενος.

494. Ἡ λύσις τῆς διαφωνίας. — 49. Περὶ τῶν ἀμφισβη-

492. M 31, 1024 D B 53, 203, 4.

493. M 31, 1028 A. B 53, 204, 14.

494. M 31, 1037 C. B 53, 209, 22.

τουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι ὅταν ἀσύμφωνοί τινες ᾧσι περὶ τινος πράγματος, οὐ χρὴ φιλονεικῶς ἀλλήλοις ἀντιτείνειν, ἀλλὰ ταμιεύεσθαι τοῖς δυνατωτέροις τὴν ἐπίκρισιν. Ὡστε δὲ μήτε τὴν τάξιν συγγεῖσθαι, πάντων ἐπερωτώντων, καὶ πάντοτε, μήτε ἀφορμὴν ἐρεσχελίας καὶ φλυαρίας ἐγγίνεσθαι, ἕνα τινὰ εἶναι χρὴ τὸν δοκιμασθέντα, δυνατῶς ἔχειν ἢ εἰς κοινὴν ἐπίσκεψιν προτιθέναι τῇ ἀδελφότητι τὰ παρὰ τισιν ἀμφιβαλλόμενα, ἢ τῷ προέχοντι ἀνατίθεσθαι. Ἀκολουθοτέρα γὰρ καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἢ διάσκεψις οὕτω τῶν ζητουμένων γενήσεται. Εἰ γὰρ ἐκάστῳ πράγματι ἐπιστήμης καὶ ἐμπειρίας χρεῖα, πολλῶ πλεον ἐν τοῖς τοιούτοις. Καὶ εἰ ἐργαλείων χρῆσιν οὐκ ἂν τις ἐπιτρέψειεν ἀπειροῖς, πολλῶ μᾶλλον χρὴ τὴν τῶν λόγων μεταχειρίσιν τοῖς δυνατοῖς συγχωρεῖν· οἱ καὶ τόπον καὶ καιρὸν καὶ τρόπον τῶν ἐπερωτήσεων ἱκανοὶ ἔσονται διαγινώσκειν, ἀφιλονεικῶς τε καὶ φρονίμως ἀντιθέντες, καὶ συνετῶς ἀκούοντες, ἀκριβῶς φυλάσσειν τῶν ἐπιζητηθέντων τὰς λύσεις πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ κοινοῦ.

495. Συνέδριο τῶν προϊσταμένων — 54 Ἀγαθὸν δὲ ποτε καὶ συνέδριον κατὰ τινὰς ὀρισμένους καιροὺς καὶ τρόπους τῶν ἐπιτεταγμένων ταῖς ἀδελφότησι γίνεσθαι καθ' οὓς τὰ τε παρὰ λόγον ἀπαντήσαντα πράγματα, καὶ τῶν ἡθῶν τὰ δυσμεταχειρίσασα, καὶ ὅπως διέθηκον ἕκαστον, ἀναθήσονται ἀλλήλοις, ὥστε καὶ τὸ ἐσφαλμένως ποτὲ γενόμενόν τι τῇ κρίσει τῶν πολλῶν ἀξιοπίστως ἀποκαλυφθῆναι, καὶ τὸ κατορθωθὲν τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πλειόνων βεβαιωθῆναι.

496. Ἡ ἱατρικὴ εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ — 55,1-2. Ὡσπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχάρισται, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὰ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φύόμενα πρὸς τὴν τῶν χρεῶν παραμυθίαν· ὕφαντικὴ δὲ, ἐπειδὴ ἀναγκαῖα ἢ τῶν σκεπασμάτων χρεῖα πρὸς τε τὸ εὐσχημον καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀέρος βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ ὁμοίως· οὕτω καὶ ἱατρικὴ. Ἐπειδὴ τὸ ἐμπαθὲς ἡμῶν σῶμα ποικίλαις βλάβαις, ταῖς τε ἔξωθεν προσπιπτούσαις καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀπὸ τροφῶν συνισταμέναις, ὑπόκειται, καὶ πλεονασμοῖς καὶ ἐλλείψεσι καταπονεῖται, ἢ ἱατρικὴ τέχνη εἰς τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας τὴν ἀπόθεσιν τοῦ περισσοῦ, καὶ τὴν τοῦ λείποντος πρόσθεσιν ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ πᾶσαν ἡμῖν τὴν ζωὴν οἰκονομοῦντος Θεοῦ συγκεχρηται. Ὡσπερ γὰρ, εἰ ὀδυνῶσά σαρκὶ συνεζεύχθημεν εἰς φθορὰν καταδεδικασμένη διὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς πάθεσι τούτοις ὑποβληθείη, παρεσχέθη ἡμῖν καὶ ἡ ἐκ τῆς

ιατρικῆς προσαγομένη τοῖς κάμνουσι, κατὰ τὸ ποσὸν γοῦν, ἐπικουρία. 2. Οὔτε γὰρ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἐβλάστησαν αἱ βοτάναι, αἱ πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν οἰκείως ἔχουσαι ἀλλὰ, δηλονότι, τῷ βουλήματι τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὸν τῆς ἡμετέρας ὠφελείας σκοπὸν ἐξηνέχθησαν. Ἡ μὲν οὖν ἐν ταῖς ρίζαις, καὶ τοῖς ἀνθεσιν, ἢ φύλλοις, ἢ καρποῖς, ἢ ὁποῖς φύσις, ἢ ὅσα ἀπὸ μετᾶλλων, ἢ ὅσα ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς ὠφέλειαν οἰκείως ἔχειν ἐξεύρηται, ὁμοιά ἐστι τῆς τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων εὐρύσεως· τὸ δὲ περινενοημένον καὶ περιεργον, καὶ ἀσχολίαν πολλὴν ἐμποιοῦν, καὶ οἰνοὶ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν περιστρέφον, παραιτητέον χριστιανοῖς· καὶ σπουδαστέον οὕτω κεχρηθῆναι τῇ τέχνῃ, εἴποτε δεοί, ὡς μὴ ἐν αὐτῇ τὴν πᾶσαν αἰτίαν τοῦ ὑγιαίνειν ἢ νοσεῖν τίθεσθαι, ἀλλ' ὡς εἰς ὄξαν Θεοῦ καὶ τύπον τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας τὴν χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτῆς παραλαμβάνειν. Ἐν ἐρημίᾳ δὲ τῶν ἐξ ἱατρικῆς βοηθημάτων μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὴν τῶν λυπηρῶν παραμυθίαν ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι ἢ οὐκ ἔασει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν, ἢ ὡσπερ τότε ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν πηλὸν ποιῶν, ἐπέχριε, καὶ νύφασθαι προσέτασεν εἰς τὸν Σιλῶαμ (Ἰωάν. θ' 6-7), ποτὲ δὲ ἠρακεῖτο τῷ βουλήματι μόνῳ, λέγων, «Θεῶ, καθαρῶσθητι» (Ματθ. γ' 3) τινὰς δὲ καὶ ἐναθλεῖν τοῖς ἐπιπόνοις ἀφήκε, δοκιματώτεροὺς αὐτοὺς διὰ τῆς πείρας παρασκευάζων· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν, ὅτε μὲν ἀοράτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐφαπτόμενος, ὅταν τοῦτο συμφέρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καταμάθῃ ὅτε δὲ καὶ ὕλικαῖς κεχρηθῆσθαι βοηθείαις ἐπὶ τῶν παθῶν ἡμῶν εὐδοκεῖ, τῇ παρατάσει τῆς θεραπείας ἔμμονον τὴν μνήμην τῆς χάριτος ἐμποιοῦν, ἢ καὶ τύπον τινὰ πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς εἶπον, τῆς ψυχῆς παρεχόμενος. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἢ τε τοῦ ἀλλοτρίου ἀπόθεσις ἀναγκαῖα, καὶ ἡ πρόσθεσις τοῦ ἐνδόντος οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποικονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀλλότριον, προσλαμβάνειν δὲ τὸ κατὰ φύσιν προσῆκον. Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ· καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

497. Ἐλπίδα στὸν Θεὸ καὶ ἱατρικὴ — 55,5. Οὔτε οὖν φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πᾶσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον. Ἀλλ' ὡς κεχρημέθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι οὕτω καὶ ἱατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε λόγος συγχωρεῖ, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα.

495. M 31, 1044 A. B 53, 212, 7.

496. M 31, 1044 B. B 53, 212, 18.

497. M 31, 1052 A. B 53, 216, 3.

Οροι κατ' ἐπιτομήν.

498. Ἡ ἀνοχή τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἔνοχη. — 46. Ὁ ἕτερου ἀνεχόμενος εἰς τὸ ποιῆσαι ἁμαρτίαν ἔνοχός ἐστι τῆς ἁμαρτίας: Τοῦτο τὸ κρίμα φανερόν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου πρὸς Πιλάτον ρημάτων, εἰπόντος «Ὁ παραδιδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει» (Ἰωάν. ιθ' 11). Σαφές γὰρ ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ὁ Πιλάτος, ἀνεχόμενος τῶν παραδεδωκότων, ἁμαρτίαν εἶχεν, εἰ καὶ ἐλάττονα...

499. Κριτήριο τῆς πλεονεξίας. — 48. Ἡ πλεονεξία μέχρι τίνος κρίνεται: Ὅταν ὑπερβῇ τις τοῦ νόμου τὸν ὄρον. Ἔστι δὲ τοῦτο κατὰ μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὸ πλεόν ἑαυτοῦ φροντίσαι ἢ τοῦ πλησίον· γέγραπται γάρ «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (Λευϊτ. ιβ' 21)· κατὰ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ πλεόν τῶν πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν ἡμέραν ἀναγκαίων σπουδάσαι τι ἑαυτοῦ ἔνεκεν, ὡς ὁ ἀκούσας «Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ ἃ δὲ ἠτοίμασας, τί νί ἐσται;» (Λουκ. ιβ' 20). Οἷς ἐπιφέρει καθολικώτερον «Ὅτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν» (Λουκ. ιθ' 18).

500. Ἡ χρῆσις τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. — 62. Ὁ οἰανδήποτε χάριν Θεοῦ παρακατασχῶν εἰς ἀπόλαυσιν ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἄλλους εὐεργετῶν, ὡς κρύπτων τὸ τάλαντον, κατακρίνεται.

501. Ὀκνηρία καὶ πονηρία. — 69. Πᾶσα πρόφασις ἀργίας πρόφασις ἐστὶν ἁμαρτίας. Ὅτι δὲ ἡ ὀκνηρία τῇ πονηρίᾳ συνεχυγμένη κατακρίνει τὸν ὀκνηρὸν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων φανερόν, εἰπόντος «Δοῦλε πονηρὸ καὶ ὀκνηρὸ» (Ματθ. κε' 26).

502. Αἰτίαι καταχρήσεως. — 70. Ἐκβάλλει τὴν παράχρησιν ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν «Ὡς χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρώμενοι» (Α' Κορ. ζ' 31). Τῆς γὰρ χρήσεως τὸ μέτρον ἢ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς χρείας ἢ δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἢ πλεονεξίας, ἢ φιληδονίας, ἢ κενοδοξίας ἔχει τὴν νόσον. Ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ ἔχει τὸ κρίμα τοῦ μὴ μετανοοῦντος.

503. Παράβασις τῆς κοινωτικημοσύνης. — 85. Εἰ χρῆ ἔχειν τι ἴδιον ἐν ἀδελφότητι: Τοῦτο ἐναντίον ἐστὶ τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τῶν πιστευσάντων μαρτυρίας, ἐν αἷς γέγραπται «Καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι» (Πράξ.

498. M 31, 1112 C. B 53, 249, 9.
499. M 31, 1116 B. B 53, 250, 36.
500. M 31, 1124 C. B 53, 256, 7.
501. M 31, 1132 B. B 53, 260, 9.
502. M 31, 1132 C. B 53, 260, 14.
503. M 31, 1144 A. B 53, 266, 29.

δ' 32). Ὁ οὖν λέγων ἴδιόν τι εἶναι, ἑαυτὸν ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατέστησε, καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀγάπης, τοῦ διδάξαντος καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τιθέναι ὑπὲρ τῶν φίλων, οὐχ ὅτι γε τὰ ἐκτός.

504. Εὐθὺνη γιὰ τὴν χρῆσις τῶν ὀλικῶν ἀγαθῶν. — 92. Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος πωλεῖν τὰ ὑπάρχοντα, τί διανοοῦμενον χρῆ τοῦτο ποιεῖν...: Πρὸς τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνός ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι τῶν ὑπαρχόντων ἕκαστον, εἰ ἦν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ κακόν, οὐδ' ἂν ἦν κρίσιμα Θεοῦ «Πᾶν γὰρ κακίσιμα Θεοῦ», φησί, κακόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον» (Α' Τιμ. δ' 4)· ἐπειτα δέ, ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου οὐχὶ ρίπτειν ὡς κακὰ τὰ ὑπάρχοντα καὶ φεύγειν, ἀλλὰ οἰκονομεῖν ἐπαίδευσεν. Καὶ κατακρίνεται τις, οὐχ ὅτι ἔσχεν ὄλιγ, ἀλλ' ὅτι κακῶς ἐφρόνησε περὶ αὐτῶν, ἢ ὅτι μὴ καλῶς ἐχρήσατο αὐτοῖς. Ἡ γὰρ ἀπροσπαθῆς καὶ ὑγιῆς περὶ αὐτὰ διάθεσις, καὶ ἡ κατ' ἐντολὴν αὐτῶν οἰκονομία πρὸς τε πολλὰ καὶ ἀνογκαιότατα ἡμῖν συμβάλλεται ποτὲ μὲν πρὸς καθαρισμόν τῶν οἰκειῶν ἁμαρτημάτων, διὸ γέγραπται «Πλὴν τὰ ἐνόνια, δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστί» (Λουκ. ια' 41)· ποτὲ δὲ πρὸς κληρονομίαν βασιλείας οὐρανῶν, καὶ κτήσιν θησαυροῦ ἀνεκλείπτου, κατὰ τὸ ἐν ἄλλῳ τόπῳ εἰρημένον «Μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι ἠυδόκησεν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνεκλείπτου ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (πρβλ. Λουκ. ιβ' 32-33).

505. Ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. — 93. Τὸν ἄπαξ ἀποκτησάμενον, καὶ ἴδιον μὴδὲν ἔχειν ἐπαγγειλάμενον ποῖα διανοία κεχρησθῆναι δεῖ τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίως, οἷον ἐσθῆτι καὶ τροφῇ: Μνημονεύοντα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι «ὁ Θεός ἐστιν ὁ δίδους τροφήν πάση σαρκὶ» (Ψαλ. ρλε' 25) Πλὴν ἀλλὰ φροντίδος χρεία, ἵνα ὡς Θεοῦ ἐργάτης ἄξιός ᾖ τῆς τροφῆς αὐτοῦ, καὶ ταύτης οὐκ ἐν ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ κειμένης, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ταύτην ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα οἰκονομουμένης ἐν τε καιρῷ καὶ μέτρῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Διεδίδου δὲ ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν» (Πράξ. δ' 35).

506. Φορολογικῆς ὑποχρεώσεως. — 94. Ἐάν τις καταλιπὼν φόρους ἀδελφότητι προσέλθῃ, οἱ δὲ οἰκεῖοι αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπαιτούμενοι θλίβονται, εἰ μὴ φέρει τοῦτο διάκρισιν καὶ βλάβην ἢ ἐκεῖνον, ἢ τοῖς προσδεξαμένοις: Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρισ-

504. M 31, 1145 C. B 53, 269, 2.
505. M 31, 1148 A. B 53, 269, 23.
506. M 31, 1148 B. B 53, 270, 2.

στὸς πρὸς τοὺς ἐπερωτῶντας, «εἰ ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ», φησὶ «Δεῖξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν;» τῶν δὲ εἰπόντων, ὅτι «Καίσαρος», ἀποκρίνεται εἰπὼν «Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Λουκ. κ' 22-24) φανεροῦ τοίνυν ἐκ τούτου ὄντος, ὅτι οὗτοι ὑποκεῖσθαι τοῖς τοῦ Καίσαρος ἐπιτάγμασιν ἐδείχθησαν, παρ' οἷς ἂν εὐρίσκηται τὰ τοῦ Καίσαρος· εἰ μὲν τι τοιοῦτον τῶν ἐκ τοῦ Καίσαρος καὶ οὗτος ἐπικομιζόμενος εἰς τὴν ἀδελφότητα ἦκεν, ὑπόχρεως ἔστω τοῖς φόροις· εἰ δὲ πάντα προσκαταλιπὼν τοῖς οἰκείοις ἀπῆλθε, μηδεμία διάκρισις ἔστω, μήτε αὐτῷ, μήτε τοῖς ὑποδεξαμένοις.

507. Σεβασμὸς στήν ἀρμοδιότητα. — 100. Τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους καὶ προσαιτοῦντας πῶς ἀπολύσομεν· καὶ εἰ ἕκαστος τῶν βουλομένων ὀφείλει ἐπιδοῦναι ἄρτον, ἢ ὃ τι δήποτε; ἢ ἕνα χρῆ καὶ τοῦτο ἐπιτετάχθαι: Τοῦ Κυρίου ἀποφηνάμενου μὲν, ὅτι «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις» ἀποδεξαμένου δὲ τὸ, «Καὶ γὰρ τὰ κυναρία ἔσθιει ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν» (Ματθ. ιε' 26-27) ὃ τὴν μετὰδοσιν ἐπιτεταγμένος μετὰ δοκιμασίας τοῦτο ποιεῖται. Πᾶς δὲ ὁ παρὰ τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦτο ποιῶν ὡς διαφθορεὺς τῆς εὐταξίας ἐπιτιμάσθω, ἕως ἂν μάθῃ φυλάσσειν τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω» (Α' Κορ. ζ' 24).

508. Αὐτάρεσκος. — 118. Ὁ σπουδαῖος εἰς τὴν ἐντολήν καὶ ἐργαζόμενος οὐχ ὃ ἐπιτάσσεται, ἀλλ' ὃ αὐτὸς θέλει, ποῖον μισθὸν ἔχει; — Αὐτάρεσκειας. Τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος· «Ἐκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδομήν» (Ρωμ. ιδ' 2), καὶ περισσοτέρως δυσωποῦντος ἐν τῷ ἐπενεγεῖν· Καὶ γὰρ αὐτὸς «ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσε» (Ρωμ. ιδ' 3), γνωρίζειν ὀφείλει τὸν ἑαυτοῦ κίνδυνον ὃ αὐτάρεσκος· ἐλέγχεται δὲ ὃ αὐτὸς καὶ ἀνυπότακτος.

509. Τὸ μέτρο στήν πνευματικὴν προσπάθεια. — 121. Ὁ γνήσιος ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ βέβαιος ἐν πληροφορίᾳ τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας, οὐ τοῖς γινομένοις ἀρκεῖται, ἀεὶ δὲ προσθήκην ἐπιζητεῖ, καὶ τοῦ πλείονος ὀρέγεται. Κἂν ὑπὲρ δύναμιν δόξῃ ποιεῖν τι, οὐκ ἀμεριμνεῖ, ὡς πληρώσας τὸ μέτρον ἀγωνιᾶ δὲ ἀεὶ, ὡς ἀπολιμπανόμενος τοῦ πρὸς ἀξίαν, τοῦ Κυρίου ἀκούων προστάσσοντος, ὅτι· «Ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διατε-

ταγμένα, τότε λέγετε· Δουλοὶ ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιθήκαμεν» (Λουκ. ιζ' 10)....

510. Τὰ ἐργαλεῖα. — 143. Πῶς ὀφείλουσιν ἐπιμελεῖσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τῶν πεπιστευμένων αὐτοῖς σκευῶν; — Πρῶτον μὲν ὡς Θεῷ ἐπονομασθέντων καὶ ἀνατεθέντων· ἔπειτα ὡς ἄνευ αὐτῶν μὴ δυνάμενοι τὴν ὀφειλομένην ἄοκνον σπουδὴν ἐπιδειξάσθαι.

511. Εἰδίκευση καὶ ἐπιμέλεια. — 147. Ἐκαστος ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἔργῳ φυλάσσει τὸν ἴδιον κανόνα, ὡς μέλος ἐν σώματι καὶ ζημιοῦται μὲν αὐτὸς ἀμελήσας τοῦ ἐπιτεταγμένου· καὶ τῷ κοινῷ δὲ ἐπιβουλεύων κινδυνεύει περισσοτέρως.

512. Ἀμέλεια γιὰ βοήθεια τοῦ ἀδελφοῦ. — 150. Ἐὰν ἀμελήσας μὴ δῶ τῷ ἀδελφῷ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν: Τοῦτο τὸ κρίμα φανερόν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου ρημάτων, εἰπόντος· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταπραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα» (Ματθ. κε' 41-42), καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ὅτι· «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς» (Ἰερ. μῆ' 10).

513. Διαφοροποίηση στῆ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ξένους. — 155. Διδασκόμεθα οἱ ὑπηρετοῦντες τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἀρρώστοις μετὰ τοιαύτης διαθέσεως ὑπηρετεῖν, ὡς ἀδελφοῖς τοῦ Κυρίου ὑπηρετοῦντες, ἐὰν μὴ ἢ ὁ τοιοῦτος ὑπηρετούμενος, πῶς ὀφείλομεν αὐτῷ προσέχειν: Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ὅς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου μου ἀδελφός, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ ἔστι» (Ματθ. ιβ' 50)· εἰ μὴ ἔστι τις τοιοῦτος, ἀμαρτάνων δὲ ἐλέγχεται ἄξιός ὢν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, ὅτι· «Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δουλὸς ἔστι τῆς ἀμαρτίας» (Ἰωάν. η' 34)· πρῶτον μὲν παρακλήσεως χρῆζει καὶ νοθεσίας παρὰ τοῦ προσειώτους. Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τοῖς αὐτοῖς, φανερόν ἐστιν ἐπ' αὐτῷ τὸ κρίμα τοῦ αὐτοῦ Κυρίου ἐπάγοντος· «Ὁ δὲ δουλὸς οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ» (Ἰωάν. η' 35), καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγελλάντος· «Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν» (πρβλ. Δευτ. ιγ' 5. Α' Κορ. ε' 13). Οὕτω γὰρ τοῖς τε ὑπηρετοῦσι τὸ ἀδίκριτον καὶ τοῖς συζῶσι πᾶσι τὸ ἀσφαλές ὑπάρχει.

507. M 31, 1152 B. B 53, 272, 16.
508. M 31, 1161 C. B 53, 278, 28.
509. M 31, 1164 C. B 53, 280, 4.

510. M 31, 1177 B. B 53, 288, 8.
511. M 31, 1180 A. B 53, 289, 10.
512. M 31, 1181 A. B 53, 290, 15.
513. M 31, 1184 B. B 53, 292, 4.

514. *Ψυχική διάθεση και συμπεριφορά.* — **160.** Μετὰ ποίας διαθέσεως ὀφείλομεν ὑπηρετεῖν τοῖς ἀδελφοῖς; — Ὡς αὐτῷ τῷ Κυρίῳ προσφέροντες τὴν ὑπηρεσίαν, τῷ εἰπόντι· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κη' 40). Συμβάλλεται δὲ πρὸς κατάρθωσιν τῆς τοιαύτης διαθέσεως καὶ τὸ τοιούτους εἶναι τοὺς θεραπευόμενους. Διδέ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν χρὴ τοὺς προσετώτας σπουδαιότερον, ἵνα μὴ ὡς φιλοσώματοι γαστρί καὶ ἡδοναῖς δουλεύσωσιν· ἀλλ' ὡς φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοι, δι' ὑπομονῆς τελείας, γένωνται καύχημα τοῦ Κυρίου, εἰς ὄνειδος τοῦ διαβόλου, ὡς ὁ δίκαιος Ἰώβ.

515. *Ἀποδοχὴ τῆς ἐξουπηρητήσεως.* — **161.** Μετὰ ποταπῆς ταπεινώσεως ὀφείλει τις δέχεσθαι τὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ; — Ὡς δοῦλος παρὰ δεσπότη, καὶ οἷαν ἔδειξε Πέτρος ὁ ἀπόστολος, τοῦ Κυρίου ὑπηρετοῦντος· ἐφ' οὗ καὶ τὸν κίνδυνον τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ὑπηρεσίαν παιδεύομεθα.

516. *Μέτρο στὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους.* — **162.** Ποταπὴν ἐν ἀλλήλοις ἔχειν δεῖ τὴν ἀγάπην;—Ὅταν ὁ Κύριος ἔδειξε, καὶ ἐδίδαξεν, εἰπὼν· «Ἀγαπάτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰωάν. ιε' 12-13). Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν θεῖναι δεῖ, πῶσω μᾶλλον τὴν ἐν τοῖς κατὰ μέρος προθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι ἀναγκαῖον οὐκ εἰς τὰ ἀνθρώπινα καθήκοντα, ἀλλὰ κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, πρὸς τὸ ἐκάστῳ συμφέρον;

517. *Κριτήριο τῆς πραγματικῆς ἀγάπης.* — **175.** Πῶς φαίνεται ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου· καὶ πῶς ἐλέγχεται ὁ μὴ οὕτως ἀγαπῶν;—Τῆς ἀγάπης ἐξαιρέτα δύο ταῦτα· τὸ λυπεῖσθαι μὲν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλάπτεται ὁ ἀγαπώμενος· χαίρειν δὲ καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ· Μακάριος οὖν ὁ πενθῶν ἐπὶ τῷ ἀμαρτάνοντι, οὗ ὁ κίνδυνος φοβερός· καὶ χαίρων ὑπὲρ τοῦ κατορθοῦντος, οὗ τὸ κέρδος ἀσύγκριτον, καθὼς γέγραπται. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος λέγων· «Ἐὰν πάσχη ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη» κατὰ λόγον πάντως τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης· Καὶ «εἰάν δοξάζηται ἐν μέλος, κατὰ σκοπὸν δηλονότι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, «συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. ιβ' 26). Ὁ δὲ μὴ οὕτως συνδιατιθέμενος φανερός ἐστὶ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν.

514. M 31, 1188 A B 53, 294, 5.
515. M 31, 1188 B B 53, 294, 16.
516. M 31, 1188 B B 53, 294, 23.
517. M 31, 1197 C B 53, 300, 27.

518. *Ἀγάπη τῶν ἐχθρῶν.* — **176.** Ἐχθροῦ ἴδιον τὸ βλάπτειν καὶ ἐπιβουλεύειν Πᾶς μὲν οὖν ὁ ὀπωσδήποτε βλάπτων τινὰ ἐχθρὸς ἂν λέγοιτο ἐξαιρέτως δὲ ὁ ἀμαρτάνων. Τὸ γὰρ ὅσον ἐπ' αὐτῷ βλάπτει κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ ἐπιβουλεύει τῷ συνόντι ἢ συντυγγάνοντι. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνέστηκεν ὁ ἄνθρωπος, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀγαπήσωμεν τοὺς τοιούτους, ἐλέγξωμεν αὐτούς, καὶ νοθευοῦντες, καὶ παντὶ τρόπῳ εἰς ἐπιστροφὴν ἐνάγοντες· κατὰ δὲ τὸ σῶμα εὐεργετοῦντες αὐτούς, ἐπιδομένους τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη ἐν διαθέσει ἐστὶ, παντὶ δῆλον. Τὸ δὲ δυνατόν ἔδειξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἐν τῇ ὑπακοῇ μέχρι θανάτου ἐπιδειξάμενος ὑπὲρ ἐχθρῶν, οὐχ ὑπὲρ φίλων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγων· «Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε» (Ρωμ. ε' 7.9). Καὶ ἡμῖν δὲ αὐτὸ τοῦτο παραινεῖ ἐν τῷ εἰπεῖν· «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ» (Ἐφεσ. ε' 1-2). Οὐκ ἂν δὲ προσέταξεν ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, εἰ μὴ τὸ δυνατόν ἐχαρίσατο· ὅπερ καὶ ἐν τῇ φύσει κατηναγκασμένως ἀποκείσθαι ἐφανέρωσεν. Εὐεργέτας μὲν καὶ τὰ θηρία φυσικῶς ἀγαπᾷ. Τί δὲ τοσοῦτον εὐεργετῆ ὁ φίλος, ὅσον οἱ ἐχθροί; Προξενοῦντες ἡμῖν τὸν μακαρισμὸν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Μακάριοί ἐστε, ὅταν διώξωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἐνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. ε' 11-12).

519. *Ἀδύνατοι καὶ δυνατοί.* — **177.** Πῶς ἀφείλουσιν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν; (Ρωμ. ιε' 1): Εἰ τὸ βαστάζειν ἐστὶ τὸ αἶρειν καὶ θεραπεύειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον ὅτι, «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν» (Ἦσ. γγ' 4), οὐκ ἐν τῷ εἰς ἑαυτὸν ὑποδέχεσθαι ταῦτα, ἀλλ' ἐν τῷ τοὺς πάσχοντας θεραπεύειν· καὶ ἐνταῦθα ὁ τῆς μετανοίας τρόπος καὶ λόγος ἐφαρμόσει, δι' οὗ θεραπευθήσονται ἐκ τῆς τῶν δυνατωτέρων ἐπιμελείας οἱ ἀδύνατοι.

520. *Οἰκονομικὴ βοήθεια μεταξὺ ἀδελφοτήτων.* — **181.** Ἐὰν ὦσιν ἀδελφότητες πλησίον ἀλλήλων, καὶ ἡ μὲν πτωχεύῃ, ἡ δὲ ἑτέρα περὶ τὴν κοινωνίαν δυσχερεστέρα ἢ, πῶς δεῖ τὴν πτωχεύουσαν πρὸς τὴν μὴ μεταδίδουσαν διατίθεσθαι; — Οἱ διδαχθέντες

518. M 31, 1200 A B 53, 301, 14.
519. M 31, 1200 C B 53, 302, 5.
520. M 31, 1204 B B 53, 303, 25.

ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τιθέναι ὑπὲρ ἀλλήλων πῶς τῶν περὶ τὸ σῶμα φείσασθαι δύνανται; «Ὡσπερ ἐπιλαθόμενοι τοῦ εἰπόντος· «Ἐπεινάσα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν» (Ματθ. ιδ' 42), καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐάν δὲ γένηται τοῦτο, μακροθυμεῖν χρὴ τοὺς πτωχεύοντας, ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρακλήσεως, μιμουμένους τὸν Λάζαρον.

521. Βοήθεια στοὺς συγγενεῖς. — 190. Ὁ «γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος» κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν (πρβλ. Ἰωάν. γ' 8), καὶ «ἐξουσίαν λαβὼν γενέσθαι τέκνον Θεοῦ» (πρβλ. Ἰωάν. α' 12), συγγένειαν μὲν τὴν κατὰ σάρκα ἐπαισχύνεται, οἰκείους δὲ γνωρίζει τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαρτυρούμενους, εἰπόντος «Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιῶντες» (Λουκ. η' 21). Καὶ ἐλσειτω οὗτος πάντας μὲν τοὺς μακρονομένους ἀπὸ τοῦ Κυρίου· καὶ τοὺς συγγενεῖς δέ, τοὺς κατὰ σάρκα ὡς πάντας. Εἰ δὲ τις τοῦτοις πλέον τι προσπάσχωσιν συνήγορον ἔχειν οἴεται τοῦ ἰδίου πάθους τὸν Ἀπόστολον λέγοντα «Εὐχόμεν γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα» (Ρωμ. θ' 3)· μανθανέτω ὁ τοιοῦτος ἐκ τῶν ἐπιφερομένων, ὅτι οὐ τὴν συγγένειαν τὴν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἐξαιρέτα τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀπόστολος τιμᾷ· οὐδ' ἐπειδήπερ συγγενεῖς αὐτοῦ οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ Ἰσραηλῖται ἦσαν οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, καὶ ἐπειδὴ τοσοῦτων καὶ τοιούτων παρὰ Θεοῦ κατηξιώθησαν. Ἐπειδὴ αὐτῶν μὲν ἦν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα, αὐτῶν δὲ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία· ἐπειδὴ αὐτοῖς μὲν αἱ διαθήκαι, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, αὐτῶν δὲ οἱ πατέρες· ἐπειδὴ ἀεὶ αὐτῶν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα» (πρβλ. Ρωμ. θ' 4-5), τοσοῦτου τιμᾶται αὐτῶν τὴν σωτηρίαν· οὐκ εἰς τὴν συγγένειαν ἀποβλέπων, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ αὐτῶν ἐνανθρώπησιν τοῦ εἰπόντος «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ» (Ματθ. ιε' 53).

522. Μέριμνα γιὰ ὀλιγά ἀγαθά. — 206. Τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος μὴ μεριμνᾶν «τί φάγωμεν ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί περιβαλλώμεθα» (πρβλ. Ματθ. στ' 31), μέχρι τίνος ἐστὶν ἡ ἐντολή· ἢ πῶς κατορθοῦται;— Ἡ μὲν ἐντολή ἐστὶ μέχρι θανάτου, ὡς καὶ πᾶσα ἐντολή. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος «ὑπέκρουσε μέχρι θανάτου» (Φιλιπ. β' 8). Κατορθοῦται δὲ τῇ ἐπὶ τὸν Θεὸν πεποιθήσει. Ἀπαγορεύσας γὰρ ὁ Κύριος τὴν μέριμναν, ἐπισυνάπτει τὴν ἐπαγγελίαν, εἰπὼν «Οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὃν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς

αἰτῆσαι αὐτὸν» (Ματθ. στ' 32). Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀπόστολος λέγων· «Τὸ ἀπύκριμα τοῦ θανάτου ἐσχῆκαμεν, ἵνα μὴ πεποιοῦτες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκροὺς» (Β' Κορ. α' 9)· κατὰ μὲν τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς ψυχῆς καθημέραν ἀποθνήσκων, τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ φυλασσόμενος. Διὸ μετὰ παρησίᾳς ἔλεγεν· «Ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν» (Β' Κορ. στ' 9). Βοηθεῖ δὲ τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει καὶ ἡ περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου διάπυρος σπουδὴ καὶ ἀκρόρεστος ἐπιθυμία, ὑφ' ἧς ὁ κρατηθεὶς οὐδὲ σχολὴν ἔχει μετεωρισθῆναι περὶ τὰς τοῦ σώματος χρεῖας.

523. Γιατί ἐργαζόμεσθε. — 207. Οὐκοῦν εἰ μὴδὲ μεριμνᾶν δεῖ περὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ἄλλη παραγγελία ἐστὶ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην» (Ἰωάν. στ' 27). Περισσὸν τὸ ἐργάζεσθαι; Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἑαυτοῦ πρόσταγμα ἐσαφήνισεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπαγορεύσας τὸ ζητεῖν τὸ πρὸς τὸ ζῆν ἐν τῷ εἰπεῖν· «Μὴ ζητεῖτε τί φάγητε, ἢ τί πίνητε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ» (Ματθ. στ' 31-32)· προσέταξεν εἰπὼν· «Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ» (Ματθ. στ' 33)· πῶς δὲ δεῖ ζητεῖν, διὰ τῶν καταξιουμένων ἐδηλωσεν· ἐνταῦθα δὲ καλύσας ἐργάζεσθαι τὴν «βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην», ἐδίδαξεν ἐργάζεσθαι τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἦν αὐτὸς πάλιν ἐφανέρωσεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ εἰπὼν· «Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς» (Ἰωάν. δ' 34). Εἰ δὲ θέλημα Θεοῦ ἐστὶ πεινῶντα θρέψαι, διψῶντα ποτίσαι, γυμνὸν περιβαλεῖν (πρβλ. Ματθ. κε' 35-36), καὶ τὰ λοιπά, ἀνάγκη πᾶσα μιμείσθαι τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· «Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων» (Πρόξ κ' 35) καὶ ὑπακούειν αὐτῷ διδάσκοντι· «Μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι» (Ἐφες. δ' 28). Τούτων τοίνυν οὕτως ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένον φανερόν ἐστι τὸ μὲν ἑαυτοῦ ἔνεκεν μεριμνᾶν, ἢ ἐργάζεσθαι, παντάπασιν ἀπηγόρευται· κατ' ἐντολὴν δὲ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν χρεῖαν τοῦ πλησίον μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι, σπουδαιότερον χρὴ· μάλιστα τοῦ Κυρίου εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχομένου τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ σπουδὴν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὑπὲρ ταύτης ἐπαγγελλομένου.

524. Ἰσοτιμία. — 216. Ἐν τίνι στραφῆναι δεῖ καὶ γε-

521. M 31, 1209 B. B 53, 307, 20.

522. M 31, 1220 A. B 53, 313 11.

523. M 31, 1220 B. B 53, 313, 29.

524. M 31, 1225 B. B 53, 317, 9.

νέσθαι ὡς τὰ νήπια; (Πρβλ. Ματθ. ιη' 3): Αὐτὴ ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκει ἡμᾶς, τὴν ὑπόθεσιν δηλοῦσα πρὸς ἡν εἴρηται τοῦτο ὥστε μὴ ζητεῖν ὑπεροχὴν, τὴν δὲ ἰσοτιμίαν τῆς φύσεως γνωρίζειν, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ἰσότημον πρὸς τοὺς ἐλαττωθεῖσαι δοκοῦντας ἐν τισι. Τοιαῦτα γὰρ ἐστὶ καὶ τὰ παιδία πρὸς ἄλληλα, τὰ γε μῆπω προσεθισθέντα τῇ τῶν ἀναστρεφομένων κακίᾳ.

525. Συγχώρηση ἢ ἔλεγχος; — 232. Ἐάν τις, ἀδικηθεὶς ὑπὸ τινος, μὴδενὶ ἀνάθηται, λόγῳ μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας, δόξῃ δὲ τῷ Θεῷ ἀποδιδόναι τὸ κρίμα, εἰ κατὰ Κύριον ποιεῖ: Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ποτε μὲν, «Ἀφίετε εἰ τι ἔχετε κατὰ τινος» (Μάρκ. ια' 25) ποτε δέ, «Ἐάν ἁμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου ἔάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Ἐάν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης» (Ματθ. ιη' 15-17) τῆς μὲν μακροθυμίας καρπὸν ἐπιδεικνυσθαι χρὴ, τῷ Θεῷ τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ ἡδικοκῶτος ἐξ ἀληθινῆς διαθέσεως προσάγοντα καὶ λέγοντα «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν» (Πράξ. ζ' 59), ἵνα μὴ, ὡς ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, «ἐνοχὸς γένηται τῇ κρίσει» (Ματθ. ε' 22) τὴν δὲ παράκλησιν τῷ ἡδικοκῶτι, καὶ τὸν ἐλεγχὸν ἀποδιδόναι ἀκόλουθον, ὅπως κάκεινον τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας ἐλευθερώσῃ. Ἐάν δὲ ἀμελήσῃ καὶ λόγῳ δῆθεν τῆς ἰδίας μακροθυμίας ἐφησυχάσῃ, διπλῆν ἁμαρτίαν ἁμαρτάνει ὅτι τε αὐτὸς παραβαίνει τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν, «Ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν» (Λευϊτ. ιθ' 17), καὶ κοινωνῶν τοῦ ἁμαρτάνοντος διὰ τῆς σιωπῆς γίνεται καὶ ὅτι τὸν δυνάμενον ἴσως κερδηθῆναι διὰ τῶν ἐλέγχων, καθὼς καὶ ὁ Κύριος διετάξατο, τοῦτον ἀφήσιν ἐναπολέσθαι τῷ κακῷ.

526. Ἐργαζόμεσθε, ἀλλ' ὁ Θεὸς μὲ τις δωρεάς του μᾶς συντηρεῖ. — 252. Ὅταν ὁ ἐργαζόμενος μνημονεύει τοῦ Κυρίου λέγοντος, «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, ἢ τί πίητε» (Ματθ. σι' 25) καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγελλαντος ἐργάζεσθαι, «ἵνα ἔχωμεν μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι» (Ἐφ. δ' 28), μὴ τῆς ἰδίας χρεῖας, ἀλλὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἕνεκεν ἐργάζεται (ἐπειδὴ «Ἄξιός ἐστι ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ» Ματθ. ι' 10), τότε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τουτέστι, τὸν πρὸς τὴν ἐφήμερον ζωὴν

τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν χρησιμεύοντα, οὐχ ἑαυτῷ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐντυγγάνει περὶ τούτου καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνδείας αὐτῷ ἐπιδείξας, οὕτως ἐσθίει τὸ δίδόμενον παρὰ τοῦ μετὰ δοκιμασίας ἐπιτεταγμένου ποιεῖν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας τὸ, «Διεδίδοδο ἑκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν» (Πράξ. δ' 35).

527. Ἀξιοποίηση τῶν ταλέντων. — 253. Τί ἐστὶ τὸ τάλαντον (πρβλ. Ματθ. κε' 15 ἐξ.), ἢ πῶς αὐτὸ πολυπλασιάσομεν; Λογίζομαι τὴν παραβολὴν πρὸς πᾶσαν Θεοῦ δωρεὰν εἰρησθαι ἵνα ἕκαστος, ἦν ἂν δοκιμασθῇ χάριν ἔχειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταύτην πολυπλασιάσῃ εἰς εὐεργεσίαν καὶ ὄφελος πλείονων ἐνεγκῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν ἀμέτοχος τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος.

528. Ἡ (τράπεζα) τῶν καταθέσεων. — 254. Τίς ἐστὶν ἡ «τράπεζα» (Λουκ. ιθ' 23), ἐφ' ἣν ἔδει σε, φησὶν ὁ Κύριος, βαλεῖν τὸ ἀργύριον; (πρβλ. Ματθ. κε' 27): Αἱ παραβολαὶ οὐκ ἐπὶ εἶδους τὰ θεωρήματα πληροῦσι, πρὸς δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὸν νοῦν ὀδηγοῦσιν. Ὡσπερ οὖν τὸ ἀργύριον ἀκολουθίαν ἔχει τοῖς τραπεζίταις δίδοσθαι εἰς πορισμὸν (εἰσὶ γὰρ, ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔγνω, οἱ ὑποδεχόμενοι καὶ τοῦτο ποιοῦντες) οὕτως ἐπάναγκες τὸν ὑποδεξάμενον οἰανδήποτε χάριν μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι, ἢ ἐκεῖνο ποιεῖν, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον ἐπὶ τοῦ λόγου: «Ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, ὅτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. β' 2). Οὐ γὰρ μόνον ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦτο γίνεσθαι πῆφουκεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος ὅτι οἱ μὲν τὸ δύνασθαι ἔχουσιν, οἱ δὲ τὴν ἐμπειρίαν τῆς οἰκονομίας ὑπεδέξαντο.

529. Διαφορὰ πτωχείας καὶ πενίας. — 262. Τῆς Γραφῆς ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις τιθείσης τὴν πτωχείαν καὶ τὴν πενίαν, ὡς ἐν τῷ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ» (Ματθ. ε' 3) καὶ ἐν τῷ «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος» (Ψαλ. ι' 17) καὶ πάλιν «Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου» (Ψαλ. ογ' 21) τίς ἐστὶν ἡ διαφορὰ πτωχείας καὶ πενίας; καὶ πῶς ἀληθεύει ὁ Δαβὶδ λέγων «Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἰμι καὶ πένης» (Ψαλ. λθ' 18): Μεμνημένος τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος περὶ τοῦ Κυρίου, «Ὅτι «ἀδ' ἡμᾶς ἐπιώχουσε, πλούσιος ὢν» (Β' Κορ. η' 9), λογίζομαι, ὅτι πτωχὸς μὲν ἐστὶν ὁ ἀπὸ πλοῦτου κατελθὼν εἰς ἐνδειαν πένης δὲ ὁ ἐξ ἀρχῆς ἐν ἐνδείᾳ ὢν καὶ εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κυβερνήσας τὴν τοιαύτην περιστασίαν. Ὁ δὲ Δαβὶδ πτωχὸς καὶ πένης εἶναι ὁμολογεῖ, τάχα μὲν εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ τοῦτο λέγων,

525. M 31, 1237 A. B 53, 324, 7.
526. M 31, 1252 Σ. B 53, 332, 23.

527. M 31, 1252 B. B 53, 333, 2.
528. M 31, 1252 C. B 53, 333, 9.
529. M 31, 1260 B. B 53, 337, 26.

πτωχοῦ μὲν ὀνομαζομένου κατὰ τὸ, «Ὅς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὢν» πένης δὲ καθὼ οὐ πλουσίου τινός, ἀλλὰ ἀτέκτονος υἱός» τὸ κατὰ σάρκα ἐχρημάτισε (Ματθ. ιγ' 35). Τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ περ ἤδει, κατὰ τὸν Ἰωβ (α' 21), μὴ θησαυροφυλακεῖν τὰ ἑαυτοῦ, μὴδὲ ὡς ἰδίῳ προσέχειν τῷ πλούτῳ, οἰκονομεῖν δὲ πάντα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

530. Καλὴ καὶ κακὴ μέριμνα. — 272. Τὸ μὲν γὰρ δι' ἑαυτὸν μεριμνᾶν φυλακτικῶς ἐστὶν ἐγκλημα· τὸ δὲ διὰ τὴν ἐντολὴν μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι φιλοχρίστου καὶ φιλαδέλφου διαθέσεώς ἐστὶν ἐγκώμιον.

531. Κοιτῆριον γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς δωρεᾶς. — 284. Ἐὰν πτωχεύσῃ ἀδελφότης διὰ περιστάσιν ἢ νόσον, εἰ ἀδιάκριτόν ἐστι παρ' ἐτέρων λαμβάνειν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν· καὶ εἰ χρῆ, παρὰ τίνων λήψεται;· Ὁ μνημονεύων τοῦ Κυρίου εἰπόντος, «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κε' 40), φροντίδα πολλὴν μετὰ σπουδῆς πλείονος καὶ ἐπιμελείας ποιεῖται ἄξιός ἐστιν ἀδελφός τοῦ Κυρίου τετάχθαι. Ἐὰν οὖν τις τοιοῦτος ᾖ, μὴ διακρινέσθω λαμβάνων, ἀλλ' εὐχαριστεῖτω. Παρὰ τίνων δὲ χρῆ λαμβάνειν, καὶ ὅποτε, καὶ πῶς, ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα ἐπιτεταγμένος δοκιμάζειν ὀφείλει· μνημονεύων τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος· «Ἐλαιον ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου» (Ψαλ. ρμ' 5) καὶ πάλιν· «Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει» (Ψαλ. ρ' 6).

532. Ἔργασία καὶ ἐπίσκεψη. — 313. Ἐὰν χρῆ ἐργάζεσθαι ἐπισκεπτομένον τινῶν: Οὐδὲν τῶν κατ' ἐντολὴν γινομένων ἐκκόπτεσθαι χρῆ διὰ τοὺς ἐπεισερχομένους ἐνεκεν φιλικοῦ καθήκοντος εἰ μὴ τις ἀν' ἰδιάζουσα ψυχῆς ἐπιμέλεια τὴν σωματικὴν σπουδὴν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου παρευδοκιμῆ, τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰπόντων· «Οὐκ ἀρεστόν, καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις» (Πράξ. σι' 2).

Ἄσκητικαὶ διατάξεις.

533. Ἐξυπηρέτησις γιὰ τὸν Χριστό. — 1,1. Εἰ μὲν βούλη διακονεῖν, διακονεῖ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κε' 40). Κἂν γὰρ ξένους δέχη,

κἂν πτωχοὺς ἀναπαύης, κἂν τοῖς ὀδυνωμένοις ἐπιπάμπτη, κἂν τοῖς ἐν ἀνάγκῃ καὶ συμφορᾷ χεῖρα βοηθείας ὀρέγῃς, κἂν ἀρρώστοις ὑπηρετῆς, πάντα εἰς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀναδέχεται.

534. Μέτρο ἢ φύσις. — 4,1. Καὶ τοῦτο γὰρ [ἢ ἔμμετρος ἐγκράτεια], οἶμαι, προσήκει σκοπεῖν, ὅπως ἀν' μὴ, τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἐγκρατείας τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καταλύσαντες, ἀργὸν αὐτὸ καὶ ἄπρακτον πρὸς τὰ σπουδαῖα τῶν πράξεων ἀποφῆνωμεν. Οὐ γὰρ δὴ ποιῶν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀργὸν καὶ ἀκίνητον αὐτὸν εἶναι βεβούληται, ἀλλ' ἐνεργὸν ὑπάρχειν πρὸς τὰ καθήκοντα, ἐν μὲν τῷ παραδείσῳ κελύσας τὸν Ἀδὰμ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν αὐτόν... μετὰ δὲ τὴν ἐκείθεν ἐκπτώσιν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ἐσθίειν ἀποφηνάμενος... Προσῆκει τοίνυν μὴδὲν καινοτομεῖν παρὰ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ὅρους τοῦ εὐεργέτου τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐμμένοντα τούτοις, ἐμπρακτον ἔχειν τὸ σῶμα, μηδαμοῦ ταῖς ἀμετρίαις παραλυόμενον. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἀρίστης οἰκονομίας ἐστὶ, τὸ τοῖς κειμένοις κατακολουθεῖν ὅροις.

535. Μέτρο γιὰ τὴν ἀσκήση. — 4,2. Καὶ τούτου ἀξιοπιστότατόν σοι παρῆξομαι μάρτυρα τὸν ἅγιον Παῦλον, πῆ μὲν λέγοντα· «Ἀκούομέν τινας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως περιπατοῦντας, μὴδὲν ἐργαζομένους» (Β' Θεσ. γ' 11)· καὶ τὴν ἀργίαν ἀταξίαν ἀποφηνάμενον... Τύφου παντός ἀπηλλάχθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν, καὶ τὴν μέσσην ὄντως καὶ βασιλικὴν ὁδὸν πορευόμενον, ἐπὶ θάτερα μηδαμῶς ἀποκλίνειν· μήτε τὴν ἀνεσιν ἀσπαζόμενον, μήτε τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας ἀχρειοῦντα τὸ σῶμα.

536. Ἀσκήση σώματος καὶ ψυχῆς. — 4,3. Ἐπεὶ δὲ διπλοῦς ἄνθρωπος, διπλοῦν εἶναι προσήκει καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς σπούδασμα, πόνοις τε σώματος καὶ ψυχῆς ἀσκήμασι κατορθούμενον. Πόνοι δὲ σώματος οὐχ ἡ ἀργία, ἀλλὰ τὸ ἐργόν ἐστι.

537. Ἐπάγγελμα ἢ ἀπασχόλησις. — 5. Ἐργάζεσθαι μέντοι τὸν ἀσκητὴν προσήκει ἔργα τὰ πρόποντα, ὅσα καπηλείας ἀπάσης, καὶ μακροτέρων περισπασμῶν, καὶ αἰσχροκερδεῖας ἀπήλλακται· ὅσα ὑπωροφίων μενόντων ἡμῶν, ὡς τὰ πολλά, ἐπιτελεῖσθαι δύναται, ἵνα καὶ τὸ ἔργον πληρῶται, καὶ ἡσυχία φυλάττηται. Εἰ δέ τι δέοι διὰ τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν καὶ ὑπαιθρον ἔργον ἐπιτελεῖν, οὐδὲ τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν κωλύσει. Ὁ γὰρ ἀκριβῆς φιλόσοφος, φροντιστήριον ἔχων τὸ σῶμα, καὶ καταγωγὴν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ, κἂν ἐπ' ἀγορᾶς ὦν τύχη, κἂν ἐν πανηγύρει, κἂν ἐν ὄρει,

530. M 31, 1272 A. B 53, 344, 15.
531. M 31, 1281 C. B 53, 350, 13.
532. M 31, 1305 A. B 53, 363, 22.
533. M 31, 1328 A. B 57, 17, 22.

534. M 31, 1348 B. B 57, 26, 38.
535. M 31, 1349 A. B 57, 27, 19.
536. M 31, 1352 A. B 57, 28, 18.
537. M 31, 1360 A. B 57, 32, 7.

κάν ἐν ἀγρῶ, κἀν μεταξὺ πλήθους πολλοῦ, ἐν τῷ φυσικῷ μοναστηρίῳ καθίδρυσται, ἔνδον συνάγων τὸν νοῦν, καὶ φιλοσοφῶν τὰ αὐτῷ πρόποντα. Δυνατὸν γὰρ καὶ οἴκοι καθήμενοι, ἔξω περιπλανᾶσθαι τοῖς λογισμοῖς καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὄντα, νήφοντα δέ, ὡς ἐπ' ἐρημίας εἶναι, πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ πρὸς Θεὸν μόνον ἐπιστρέφόμενοι, καὶ οὐ δεχόμενοι ταῖς αἰσθήσεσι τοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ θορύβους προσπίπτοντας.

538. *Ἡ «πιπὸ τέλεια κοινωνία».* — 18,1-2. Περὶ μὲν οὖν τοῦ καθέκαστον ἀσκητοῦ, καὶ τοῦ τὸν μονήρην βίον ἀσπασαμένου, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἐνῆν, δεδηλώκαμεν ὅπως, τὴν τε ψυχὴν πρὸς τὸ καλὸν ἐξασκῶν, καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὸ δέον οἰκονομῶν, δύναται ἂν ἡμῖν τὸν ἀκριβῆ χαρακτήρισαι φιλόσοφον ἐπεὶ δὲ οἱ πλείστοι τῶν ἀσκητῶν κατὰ συστήματα πολιτεύονται, ἀλλήλοις τὰ φρονήματα πρὸς ἀρετὴν παραθήγοντες, καὶ τῇ τῶν κατορθωμάτων ἀντιπαραθέσει παρορμῶντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν τοῦ καλοῦ προκοπὴν, δίκαιον ᾤθημεν, καὶ τούτοις τὴν διὰ τῶν λόγων παράκλησιν εἰσενεγκασθαι. Χρῆ δέ, πρότερον ἐγνωκότας αὐτοὺς, ὀπίσσω καὶ πηλίκου μεταποιοῦνται καλοῦ, οὕτω τὴν ἐπὶ τοῦτο προτροπὴν ὑποδέξασθαι, ἵνα προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἀξίαν τῆς τοῦ κατορθώματος ἀρετῆς ἐπιδείξωνται. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν καλὸν ἐπανέρχονται, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν συνδιαίτησιν ἀσπαζόμενοι. Κοινωνίαν γὰρ βίου τελειωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἧ κτήσεως μὲν ἰδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντιώσεως ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα, καὶ φιλονεικία, καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἐστήκασιν κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα, καὶ ὅσοις τρέφεται καὶ θεραπεύεται κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινὴ οἱ πόνοι, κοινὴ οἱ στέφανοι, εἰς οἱ πολλοί, καὶ ὁ εἰς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι. 2. Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἴσον; τί δὲ μακαριώτερον; τί τῆς συναφείας καὶ τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; τί τῆς τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων γενῶν καὶ χωρῶν κινήθεντες εἰς τὸσαύτην ἀκριβείαν ταυτότητος συνηρμόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι, καὶ τὰ πολλά σώματα μίαν γνώμης ὄργανα δεῖκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντα· ὁ νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους καὶ συνδιανυστῶντας αὐτόν. Ἀλλήλων ἰσόδουλοι, ἀλλήλων κύριοι, καὶ ἐν τῇ ἀμάχῳ ἐλευθερία τὴν ἀκριβεστέραν δουλείαν ἀλλήλοις ἀντεπιδεικνυνταί, ἦν οὐκ ἀνάγκη περιστάσεως πρὸς βίαν ἐπήγαγε, πολλὴν φέρουσα τοῖς ἀλοῦσι τὴν ἀθυμίαν, ἀλλὰ γνώμης τὸ αὐθαίρετον μετ'

εὐφροσύνης ἐδημιούργησεν ἀγάπης τοὺς ἐλευθέρους ὑποτασσούσης ἀλλήλοις, καὶ τῷ αὐθαίρετῳ τὸ ἐλεύθερον φυλαίτουσης. Τοιοῦτους ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς εἶναι βεβούληται, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐδημιούργησεν. Οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλοῦνται καλόν, τοῦ ἀρχιπάτορος Ἀδὰμ τὴν ἀμαρτίαν ἐπικαλύπτοντες. Διαίσεις γάρ, καὶ διάστασις, καὶ πόλεμος οὐκ ἂν ἦν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ἀμαρτίας διατεμούσης τὴν φύσιν. Οὗτοι ἀκριβεῖς μιμηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐν σαρκὶ πολιτείας ὑπάρχουσιν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος, χορὸν μαθητῶν συστησάμενος, κοινὰ τὰ πάντα, καὶ κοινὸν ἑαυτὸν ταῖς ἀποστόλοις παρέσχεν· οὕτω καὶ οὔτοι τῷ καθηγουμένῳ πειθόμενοι, οἴγε καλῶς τὸν κανόνα τοῦ βίου διαφυλάσσοντες, τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου πολιτείαν μετ' ἀκριβείας μιμήθηται. Οὗτοι τὴν τῶν ἀγγέλων ζωὴν ἐξηλώκασι, τὸ κοινωνικόν, ὡσπερ ἐκεῖνοι, δι' ἀκριβείας φυλάξαντες. Οὐκ ἔστιν ἐν ἀγγέλοις ἔρις, οὐ φιλονεικία, οὐκ ἀμφισβήτησις ἕκαστος τὰ πάντων ἔχει, καὶ πάντες ὁλόκληρα παρ' ἑαυτοῖς τὰ καλὰ ταμιεύονται. Οὐ γὰρ ἔστιν ὕλη ἔμπερίγραπτος ὁ τῶν ἀγγέλων πλοῦτος, δεομένη τομῆς, ἡνίκα ἂν αὐτὴν πλείοσιν ἐπινέμεσθαι δέη· ἀλλ' ἄυλος ἡ κτῆσις, καὶ διανοίας ὁ πλοῦτος.

539. *«Ἀκτημοσύνη» καὶ ἔνωσις.* — 18,3. Οὗτοι τὴν ἀκτησίαν τελείως κατάρθωσαν, οὐδὲν ἴδιον ἔχοντες, ἀλλήλων δὲ τὰ πάντα. Ἠλίκαν ἡμῖν ἀγαθῶν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσις πρόξενος γέγονε, σαφῶς οὗτοι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ὑπέδειξαν, τὴν διερωγυῖαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ εἰς μυρία κατατηθεῖσαν, τό γε ἐπ' αὐτοῖς, πάλιν συνάγοντες πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς τὸν Θεόν. Τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγη, καὶ τὴν πονηρὰν κατατομὴν ἐξελῶν, τὴν ἀρχαῖαν ἀνακαλέσθαι ἔνωσιν· καθάπερ τις ἀριστος ἰατρός σῶμα κατὰ πολλὰ μέρη διαιρηθὲν φαρμάκοις σωτηρίοις ἀνασυνδέων.

540. *Ἰσότημη ἀγάπη σ' ὄλους.* — 29. Ἀγάπην δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχειν μὲν προσήκει τοὺς ἀδελφούς, μὴ μέντοι τινὰς ἐταιρίας δύο κατὰ ταῦτ' ἢ τρεῖς γενομένους συνίστασθαι. Οὐ γὰρ ἀγάπη τοῦτο, ἀλλὰ στάσις ἐστὶ, καὶ διαίσεις, καὶ κοικίας τῶν συνιόντων κατηγορία. Εἰ γὰρ τὸ κοινὸν τῆς εὐταξίας ἡγάπων οἱ τοιοῦτοι, κοινὴν ἂν ἔσχον πρὸς πάντας καὶ ἰσότημον τὴν ἀγάπην· εἰ δέ, ἀποτεμόντες καὶ διορίσαντες ἑαυτοὺς, σύστημα ἐν συστήματι γίνονται, πονηρὰ ἡ τῆς τοιαύτης φιλίας συναγωγὴ, καὶ παραλλαγμένον τι παρὰ τὸ κοινὸν πρᾶγμα τοὺς τοιοῦτους συνάγει, ὅπερ ἐστὶ καινοτομία παρὰ τὴν κρατοῦσαν εὐστάθειαν. Προσῆ-

κει τοίνυν μήτε τὰς τοιαύτας ἑταιρίας συγχωρεῖσθαι, μήτε διὰ τὴν τῆς ἀγάπης τήρησιν εἰς κοινωνίαν ἔρχεσθαι τινα ἀδελφοῦ πονηρέυεσθαι βουλομένου, καὶ τοὺς τῆς κοινῆς εὐταξίας παραχαράττειν θεσμούς, ἀλλὰ μέχρι μὲν ἂν ἅπαντες ἐν τῷ καλῷ μένωσιν, εἶναι ἐκάστου τὴν πρὸς ἅπαντας κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν. Εἰ δέ τις, ἐναντιοῦσθαι τῇ κρατούσῃ καταστάσει βουλόμενος, τὸν ἀδελφὸν συνεφέλλεται, τοῦτον τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τοῦ ὑγιαίνοντος, ὡς νοσοῦντα τοὺς λογισμούς, ἐν ἀπορρήτῳ νοθετεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ βούλοιο κατ' ἰδίαν θεραπεύεσθαι, καὶ ἑτέρους ἀδελφούς τοὺς συνεπαιτέρους εἰς θεραπείαν αὐτοῦ συμπαλαμβάνεσθαι, κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· «Ἐὰν δὲ μὴ σου ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἑτὶ ἓνα ἢ δύο» (πρβλ. Ματθ. ιη' 16)· Εἰ δὲ μήτε αὐτοῖς πείθοιτο, τῷ προεστῶτι τὸ νόσημα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ γνώριμον γενέσθαι· εἰ δὲ μήτε τοῦ προεστῶτος ἀνάσχοιτο, ὡς τὸν ἐθνικὸν καὶ τὸν τελώνην λελογίσθαι αὐτόν, καὶ ὡς πρόβατον λοιμῶ κεκρατημένον τῆς ποιμνῆς εἰργεσθαι, ὡς ἂν μὴ καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ νοσήματος ἀναπλήσειεν. Εἰ δὲ μηδεὶς εἴη ὁ τῷ πονηρῷ βλαπτόμενος ὑποδείγματι, τότε μόνον ἢ ἐπ' αὐτῷ καὶ μετὰ τὰ εἰρημένα μακροθυμία χώραν ἔξει ἐλπίδι τῆς διορθώσεως. Μακροθυμία δέ, ἢ ἐπὶ τῷ μὴ ἀποκόπτειν, οὐκ ἐπὶ τῷ μὴ νοθετεῖν καὶ παιδεύειν τοὺς ἐνόμοις ἐπιτιμίοις.

541. Τὸ «πυθὸ λαμπρό, χαριτωμένο καὶ ὑψηλὸ πολίτευμα» — 34,1-2. Προσῆκει μὲντοι τὸν ἀσκητὴν, τὸν τὴν προεκτεθεῖσαν κοινωνίαν ἐλόμενον, πάσης ἰδιαζούσης τῶν ὑλικῶν κτήσεως ἐλευθερον εἶναι. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ποιεῖ, πρῶτον μὲν τὴν ἀκριβῆ κοινωνίαν διέφθειρε τῷ τῆς κτήσεως ἰδιάζοντι· ἔπειτα δὲ καὶ ἀπιστίας καθ' ἑαυτοῦ μεγάλα ἐξήνεγκε δείγματα, ὡς ἀπιστῶν τῷ Θεῷ, ὅτι τοὺς ἐπὶ τῷ ὄνομαι αὐτοῦ συνηγμένους οὐ διαθρέψει· καὶ οὐκ ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ λέγοντος· «Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους» (Ψαλ. λστ' 23), ἢ τοὺς νοητοὺς τῆς φρονήσεως, ἢ τοὺς αἰσθητοὺς, οἷς τὸ σῶμα τρέφεται. Εἰ γὰρ «ἐνθα δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔστι» (πρβλ. Ματθ. ιη' 20), πολλῶ μᾶλλον ἐνθα πολὺ πλεον καὶ πολυανθρωπότερον ἄθροισμα. Ἡ τοίνυν οὐδὲν ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων, Χριστοῦ παρόντος ἡμῖν εἴπερ μὴδὲ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν χρησίμων ἐνδεῖα γέγονεν· ἢ εἰ καὶ λείψει πρὸς δοκιμασίαν ἡμῶν, βέλτιον ἐνδεῶς ἔχειν καὶ εἶναι μετὰ Χριστοῦ, ἢ δίχα τῆς ἐκείνου κοινωνίας πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον πλουτεῖν. Οὐ μέχρι τούτου δὲ τὴν βλάβην ἢ

τοιαύτη κτήσις ἔστησεν, ἀλλὰ πορρωτέρω προάγει. Ὁ γὰρ ἰδίον τι ἔχειν ἐσπουδακῶς οὐδὲν ἕτερον ἢ χωρισμὸν καὶ ἀποστασίαν μελετᾷ. Ὁ γὰρ μὴ πρὸς τοῦτο βλέπων τί ἂν καὶ κτήσαιο; εἰδῶς, ὅτι τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι οἱ αὐτοῦ δοῦλοι ἐν ἀφθονίᾳ πάντων τῶν ἀναγκαίων διατελοῦσιν αἰεὶ. Πρόδηλος οὖν ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀποκοπή καὶ νέκυρος τῆς οικείας ψυχῆς μελετῶν, καὶ τοῖς βραχέσιν ὀβολοῖς τὴν οικείαν σωτηρίαν ἀποδιδόμενος, καὶ (δοτε μοι τολμῆσαι μικρὸν) δευτέρως τις Ἰούδας γενόμενος, ἀπὸ κλοπῆς ἀρχόμενος (κλοπὴ γὰρ ἢ ἰδιάζουσα κτήσις), καὶ καταστρέφων εἰς προδοσίαν· προδίδωσι γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ὡς περ ἐκεῖνος τὸν Κύριον. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν κανὼν τοῦ βίου ἔχη μὴδὲ χωρίζεσθαι τοῦ συστήματος ᾧ συνήφθημεν, μὴδὲ ἰδιάζουσάν τινα κτήσιν περιποιεῖσθαι, μὴδὲ ὅπως λαθραῖόν τι διαπράττεσθαι, ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀδελφῶν πονηρὸν ὑπόδειγμα τοῖς σωζομένοις γενόμενον· εἶτα, παριδὼν τις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς θεσμούς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πρῶτον μὲν νοσησιμὸν (νοσησιμὸς γὰρ ἔστιν ἢ ὅπως οὖν καὶ ὀθενοῦν ἰδιάζουσα κτήσις), ἔπειτα δὲ καὶ ἀπόστασιν ἐνοήσας καὶ χωρισμὸν· πῶς οὐχὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας προδέδωκε, καὶ δευτέρως Ἰούδας γεγένηται, κατὰ τὸ ἐγγωροῦν προδιδούς τὴν ἀλήθειαν; Χρῆ τοίνυν παντὶ τρόπῳ φεύγειν ἰδίαν τι κεκτῆσθαι παρὰ τὰ κοινῇ πᾶσιν ὁμοῦ ποριζόμενα καὶ οὐ ταύτη μόνον ἀκηλίδωτον τηρεῖν τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνδον ἀνθρωπὸν πάντων μολυσμῶν ἐκκαθαίρειν· τοῦτο μὲν λογισμῶν ἀκαθάρτων καὶ πονηρῶν, τῶν ἐπιθολούνην τὸ ἐνδον τοῦ Πνεύματος καταγῶγιον· τοῦτο δὲ δόλου, καὶ ὑποκρίσεως, καὶ βασκανίας, καὶ ἔριδος, τῶν τὴν ἀγάπην πρόρριζον ἀνασπώντων, καὶ τὸν Θεὸν τῆς τῶν τοιοῦτων ψυχῆς ἐλαυνόντων. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἔστιν (Α' Ἰωάν. δ' 8), ὁ τὴν ἀγάπην οὐκ ἔχων τῆς θείας ἐστέρηται χάριτος 2· Ἐν ταπεινοφροσύνῃ δὲ πάσῃ, καὶ ἁγιασμῷ, καὶ ἐτοιμότητι τῇ περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστον συντηροῦντα, πρὸς τὰ παρόντα συγκλείειν τὸν λογισμὸν, σκοπούμενον, ὅπως ἂν μὴ, κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, τινὸς τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων διαμαρτήσῃ, καὶ τὴν ἐνστασίαν τῆς πολιτείας σπαράξῃ. Ἡ γὰρ τοιαύτη κατάστασις τῆς ψυχῆς παντὸς μὲν μετρωρισμοῦ ἀπαλλάξει ἡμᾶς, ἐν εὐλαβείᾳ δὲ καὶ ἐδραίῳ φρονήματι πᾶσι τοῖς καλοῖς παρασκευάσει συνέπεσθαι, τοῦτο καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ ψυχῇ καθιδρύνοντα, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθός, καὶ πάντων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδ' ὅπως οἰοῦν οὐδενός, κἂν ἡμεῖς πρὸς τὴν χρείαν τῆς διορθώσεως δριμυτέρας τῆς θεραπείας γευσώμεθα. Ἰατρὸς γὰρ ὢν ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πρὸς τὴν φύσιν τῶν νοσημάτων τὴν τῶν φαρμάκων κίρνησι δύναμιν ἰκανήν, ἐκκαθάρων βαθυτάτην κακίαν, διὰ τούτου δεήσεις. Τοῦτο γοῦν εἰδότες σαφῶς, εὐχαριστῶμεν αἰεὶ, κἂν σφοδρότερας τῆς θεραπείας

ἐπαισθανόμεθα, τὰς ὀλιγορίας καθαιρόμενοι. Τὸ δὲ διὰ πειρασμῶν καὶ δοκιμασίαν ὑπομένειν ὀλίγων σφόδρα καὶ Ἀβρααμιαίων ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὖν ὅσα ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις τῇ ταπεινότητι τῆς ἡμετέρας διανοίας ἐπεχορήγησεν εἰς παράκλησιν ὑμῶν τῶν τὸν κοινωνικὸν βίον ἀσπασαμένων. Οὐπερ, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσε, καὶ ἡ ἡμέτερα κατεῖδε διάνοια, οὐδὲν οὔτε λαμπρότερον, οὐδὲ χαριέστερον, οὔτε ὑψηλότερον εὑρεθείη ἂν ἐν ἀνθρώποις πολιτεύμα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς τῷ μοναδικῷ βίῳ προσέχουσι τὴν ἐνοῦσαν παράκλησιν εἰσηνέγκαμεν, εἰς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ἑκατέρους σκοπός, τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ συγγενῆ τὰ περὶ τούτων παιδεύματα, κάκεινων τὸν λόγον ἐπίωμεν. Ἴσως γάρ τι κάκειθεν τούτῳ τῷ λόγῳ συνεισενεχθήσεται χρήσιμον, λαμπρύνειν ἐπιπλέον καὶ διακοσμεῖν τὴν πολιτείαν δυνάμενον.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

542. Αἰτίαι δουλείας. — Παράγρ. 51. Ἡ γὰρ καταδυναστευθέντες ὑπὸ ζυγῶν δουλείας ἤχθησαν, ὡς ἐν αἰχμαλωσίαις ἢ διὰ πένιαν κατεδουλώθησαν, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι τῷ Φαραῶ ἢ κατὰ τινα σοφὴν καὶ ἀπόρητον οἰκονομίαν οἱ χεῖρους τῶν παίδων ἐκ τῆς τῶν πατέρων φωνῆς τοῖς φρονιμωτέροις καὶ βελτίοσι δουλεύειν κατεδικάσθησαν ἢ οὐδὲ καταδίκην, ἀλλ' εὐεργεσίαν εἴποι τις ἂν δίκαιος τῶν γινομένων ἐξεταστής. Τὸν γὰρ δι' ἐνδειαν τοῦ φρονεῖν οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸ κατὰ φύσιν ἄρχον, τοῦτον ἐτέρου κτήμα γενέσθαι λυσιτελέστερον, ἵνα, τῷ τοῦ κρατοῦντος λογισμῷ διευθυνόμενος, ὅμοιος ἢ ἄρματι ἠνίοχον ἀναλαβόντι, καὶ πλοῖῳ κυβερνήτην ἔχοντα ἐπὶ οἰάκων καθήμενον. Διὰ τοῦτο Ἰακώβ κύριος τοῦ Ἡσαῦ ἐκ τῆς εὐλογίας τοῦ πατρός, ἵνα καὶ μὴ βουλόμενος παρὰ τοῦ φρονίμου εὐεργετῆται ὁ ἄφρων, οὐκ ἔχων τὸν οἰκεῖον κηδεμόνα τὸν νοῦν. Καὶ Χαναάν παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς, ἐπειδὴ ἀδίδακτος ἦν τῆς ἀρετῆς, ἀσύνετον ἔχων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν Χάμ. Ὡδε μὲν οὖν οὕτως οἱ δούλοι ἐλεύθεροι δέ, οἱ διαφυγόντες πένιαν ἢ πόλεμον ἢ τῆς ἐτέρων κηδεμονίας ἀπροσδεεῖς. Ὡστε κἂν ὁ μὲν δεσπότης, ὁ δὲ οἰκέτης λέγεται, ἀλλ' οὖν πάντες καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμοτιμίαν, καὶ ὡς κτήματα τοῦ ποιηκότος ἡμᾶς, ὁμόδουλοι.

Ἐπιστολαί.

543. Τὸ σπῆτι τοῦ ἀδελφοῦ σὺν δικῷ μου. — 36. Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ ὡς ἑμαντοῦ, οὕτω θεάσαι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποίας παρέξει Θεὸς καὶ σοί, καὶ οἴκῳ, καὶ γένοι παντὶ σου τὴν συνήθη βοήθειαν.

544. Ἀσκήση σώματος καὶ ψυχῆς. — 42, 4. Τὰς ἡδονὰς φεῦγε τὴν ἐγκράτειαν δίωκε καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῖς πόνοις ἄσκει τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς πειρασμοῖς ἔθιζε.

545. «Συγκάτοικου γυναῖκες. — 55 (Καν. 88ος). Ἐντυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ ἐθαύμασα, πῶς δυνάμενος ἡμῖν συντόμως, καὶ εὐκόλως ἀπολογήσασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχη, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Οὔτε πρῶτοι, οὔτε μόνοι, ὡ Γρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν Ἄλλὰ ἀνάγκῃ τὸν κανόνα τὸν ἐξενεχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπαγορεύει, συνεισάκτους μὴ εἶναι. Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κευχασθαι τῆς μετὰ γυναικῶν διαγωγῆς. Ὡς, ἐὰν ἐπαγγελόμενός τις τῷ ὄνματι, ἔργῳ τὰ τῶν ταῖς γυναῖξί συνοικούντων ποιῇ, δῆλόν ἐστι, τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος. Τοσοῦτω οὖν μᾶλλον ἐχορῆν σε εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῇ ἀξιώσει, ὅσα περ λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὔτε γὰρ τὸν ἑβδομηκονταετῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς γυναικὶ συνοικεῖν, οὔτε ὡς ἐπιγενομένη τινὶ ἀτόπῳ πράξει, ὠρίσαμεν, ἃ ὠρίσαμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου «μὴ τι θέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον» (Ρωμ. ιδ' 13). Οἶδαμεν δέ, ὅτι τὸ παρὰ τινῶν ὑγιῶς γινόμενον, ἄλλοις ἀφορμὴ τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναι σε τοῦ γυναιίου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ, καὶ παλαιᾷ ἔχθρας μέμνησαι; τί δὲ ἡμᾶς καταμέμψῃ ὡς εὐκόλους ἀκοῶς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσεῖσθαι; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ ἀποστήναι τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συνηθείας; ἐκβαλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκεῖνη μετὰ παρθένων καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ «τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται δι' ὑμᾶς» (Ρωμ. β' 24). Ἔως δ' ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες, ἅσπερ σὺ γράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν

ὀφελήσουσί σε. Ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον περὶ τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐάν δὲ τολμήσης, μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσθι παντὶ τῷ λαῷ, καὶ οἱ δεχόμενοι σε, ἐκκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν γενήσονται.

546. Ἐνότης καὶ ἀγάπη διὰ τῶν Συνόδων. — 70. *Περὶ Συνόδων.* Ἀρχαίας ἀγάπης θεσμούς ἀνανεοῦσθαι, καὶ, Πατέρων εἰρήνην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριο, ἀπομαρνανθὲν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπαναγαγεῖν, ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὀφελίμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα, ὅτι καὶ τῇ σῆ φιλοχρίστῳ διαθέσει καταφανήσεται. Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαριέστερον, ἢ τοὺς τοιοῦτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διηρημένους τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἀρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι;

547. Ἀρχοντας. — 96. Καὶ τίς οὕτω φιλόπολις, ὃς τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρεψαμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτὸς σύ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶν τὰς εὐχὰς σεαυτοῦ; Δύνασαι γὰρ που σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύναϊό γε ἐπὶ μήκιστον, οὕτω χρηστὸς ἦν.

548. Χρήση τῆς δυνάμεως τοῦ ἀρχοντα. — 109. ...Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῇ ἀνάγκῃ σύγγνωθι, δι' ἣν ὄχλησά σοι, καὶ τῷ πράγματι σύμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Χριστὸς χρηστῶ καὶ ἀγαθῶ τὸν τρόπον ὄντι, καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἔλαβες κεχρημένῳ.

549. Ὁ χαρακτήρας τῶν εὐνούχων. — 115. Εὐνούχων γένος ἄτιμον καὶ πανόλεθρον. Τοῦτο δὴ τοῦτο ἄθλη, ἀνανδρον, γυναικομανές, ἐπίζηλον, κακόμισθον, δξύθυμον, θηλυδριώδες, γαστρίδουλον, χρυσομανές, ἀπηνές, κλαυσίδειπνον, εὐμετάβλητον, ἀμετάδοτον, πάνδοχον, ἀπροσκορές, μανικὸν καὶ ζηλότυπον· καὶ τί γὰρ εἶπω; σὺν αὐτῇ τῇ γεννήσει, σιδηροκατάδικον. Πῶς οὖν τούτων γνώμη ὀρθή, ὧν οἱ πόδες στρεβλοί; Οὗτοι σωφρονοῦσι μὲν ἄμισθα διὰ σιδήρου· μαίνονται δὲ ἄκαρποι, δι' οἰκειαν αἰσχυρότητα.

550. Ἀπαγορευμένοι γάμοι. — 160, 2.4.5. (Καν. 87ος). ...Ἐάν τις πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς ἐκπέσῃ πρὸς δυνεῖ ἀδελφῶν ἄθεσμον κοινωνίαν, μῆτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτο, μῆθ'

546. M 32, 433 B. B 55, 103, 5.

547. M 32, 492 A. B 55, 127, 23.

548. M 32, 520 A. B 55, 139, 25.

549. M 32, 532 A. B 55, 144, 30.

550. M 32, 624 B. 628 BC. ΠΠ 4, 261. B 55, 183, 26. 185, 20-32.

ὄλως εἰς ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον, ἢ διαλύσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὡστε, εἰ καὶ μηδὲν εἰπεῖν ἦν ἕτερον, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ φυλακῆν. 4. ...Πορνείας παραμύθιον ὁ δεύτερος γάμος, οὐχὶ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. «Εἰ οὐκ ἐγκρατεῦνται, γαμησάτωσαν» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 9), φησὶν, οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομεῖτωσαν. Οἱ δέ, οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν, τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. 5. ...Εἰ μὲν νόμῳ τις ὁρμάται πρὸς γάμον, ἡνοικταί πᾶσα ἡ οἰκουμένη. Εἰ δὲ ἐμπαθῆς αὐτῷ ἡ σπουδὴ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, ἵνα μάθῃ ἀπὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἀγιασμῷ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας» (Α' Θεσ. δ' 4).

551. Δεύτερος καὶ τρίτος γάμος — 188,4. (Κανὼν 4ος). Περὶ τριγάμων, καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥρισαμεν κανόνα, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως. Ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων. Ἄλλοι δέ, δύο ἔτη. Τοὺς τριγάμους ἐν τριεὶ, καὶ τέταρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον, οὐκ ἐπιγάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην δι' ὃ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἀνδρας διαμεψάσῃ: «Ὀνὸν νῦν, φησὶν, ἐχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ» (Ἰωάν. δ' 18), ὡς οὐκ ἐτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας, τῷ τοῦ ἀνδρός, ἢ τῆς γυναικός, καλεῖσθαι προσήματι. Συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων, πενταετίας ἀφορισμὸν, οὐκ ἀπὸ κανόνος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφτότων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντῃ αὐτοὺς ἀπεργεῖν τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιοῦν ἐν δύο που ἔτεσιν, ἢ τριεὶ. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν, συστήκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι. Καὶ οὕτως ἐνδειξαμένους καρπὸν τινα μετανοίας, ἀποκαθιστᾶν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

552. Γιὰ τοὺς μοναχοὺς, ὄχι γάμος — 188,6. (Κανὼν 6ος). Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσιτελές, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαβὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτοὺς.

553. Ἀσέλγεια. — 188,7. (Κανὼν 7ος). Ἀρρενοφθόροι, καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοί, καὶ μοιχοί, καὶ εἰδωλολάτραι, τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἡξιωμένοι. Ὡστε ὃν ἔχεις

551. M 32, 673 A. ΠΠ 4, 102. B 55, 204, 40.

552. M 32, 673 B. ΠΠ 4, 108. B 55, 205, 18.

553. M 32, 673 C. ΠΠ 4, 110. B 55, 205, 23.

ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ἣν ἐν ἀγνοίᾳ ἔπραξαν, οὐδ' ἀμφιβάλλιν ἡμᾶς προσῆκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἡ τε γὰρ ἀγνοία, συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἐκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράστασις ἐν τοσούτῳ χρόνῳ γινομένη. Σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεάν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Ὡστε, κέλευσον αὐτοὺς ἤδη ἀνυπερθέτως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωποῦντά σου τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἄξιον συμπαθείας.

554. Φόνος. — 188,8.11. (Καν. 8ος. 11ος). ... Ἐν τοῖς ἀκουσίοις [φόνοις] ἐστὶ κάκεινο ὁμοίως τὸ, ἀμυνόμενόν τινα ἐν μάχῃ, ξύλῳ, ἢ χειρὶ ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καιρία τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτόν, οὐχ ὥστε παντελῶς, ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἤδη προσεγγίζει τῷ ἐκούσιῳ. Ὁ γὰρ τοιοῦτῳ χρησάμενος ὄργανον πρὸς ἄμυναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένως τὴν πληγὴν ἐπαγαγὼν, δῆλός ἐστι διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, ἢ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις ἐναριθμεῖται, ἄλλο μέντοι προσελάμενος, ἄλλο δέ τι ποιήσας... Ἐκούσιον δὲ πάλιν παντελῶς, καὶ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οὐδὲν ἐστὶ τὸ τῶν ληστῶν, καὶ τὸ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. Οὗτοι μὲν γὰρ, διὰ χρήματα ἀναιροῦσι, τὸν ἔλεγχον ἀποφεύγοντες. Οἷτε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνοις ἐρχονται, οὔτε φοβῆσαι, οὔτε σωφρονῆσαι, ἀλλὰ ἀνελεῖν τοὺς ἐναντιούμενους ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρούμενοι. Καὶ μέντοι κἂν δι' ἄλλην αἰτίαν περίεργον φάρμακόν τις ἐγχεράσῃ, ἀνέληγ δέ, ἐκούσιον τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον. Οἷα ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολλάκις, ἐπακοιδίαις τισὶ καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἐαυτῶν φίλτρον ἐπάγεσθαι τινὰς πειρώμεναι, καὶ προσδιδούσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότωσιν ἐμποιοῦντα ταῖς διανοίαις. Αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, ἢ καὶ ἄλλο προσελάμεναι, ἄλλο ἐποίησαν. Ὁμως διὰ τὸ περίεργον, καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως, ἐν τοῖς ἐκούσιως φονεύουσι καταλογίζονται. Καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα, φονεύτριαί εἰσι καὶ αὐταί, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια... 11. Ὁ δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον, ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἔνδεκα ἔτεσι.

555. Διαφορὰ τοῦ πολιτικοῦ νόμου γιὰ τὴ μοιχεία. — 188, 9, (Καν. 9ος). Ἡ τοῦ Κυρίου ἀπόφασίς κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐννοίας ἀκολουθίαν, ἐξίσου ἀνδράσι, καὶ γυναῖξιν ἀρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι (Ματθ. 19' 6), «παρεκτός λόγου πορ-

νείας» (Ματθ. 19' 32). Ἡ δὲ συνήθεια, οὐχ οὕτως ἔχει. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, πολλὴν εὐρίσκομεν τὴν ἀκριβολογίαν. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι «ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστι» (Α' Κορ. στ' 16). Τοῦ δὲ Ἰερεμίου, ὅτι, «ἐάν γενῆται γυνὴ ἀνδρὶ ἐτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς (Ἰερ. γ' 10). Ἀλλὰ μαινομένη μισθθήσεται. Καὶ πάλιν «Ὁ ἔχων μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβής» (Παροιμ. 17' 22). Ἡ δὲ συνήθεια καὶ μοιχεύοντας ἄνδρας, καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ τῶν γυναικῶν προστάσει. Ὡστε ἡ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικοῦσα, οὐκ οἶδα, εἰ δύναται μοιχαλὶς χρηματίσαι. Τὸ γὰρ ἐγκλημα ἐναυθῆ, τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα ἄπτεται, κατὰ ποίαν αἰτίαν ἀπέστη τοῦ γάμου. Εἴτε γὰρ τυπτομένη μὴ φέρουσα τὰς πληγὰς, ὑπομένει ἐσχρὴν μᾶλλον ἢ διαζευχθῆναι τοῦ συνοικοῦντος. Εἴτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημίαν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὐτὴ ἡ πρόφασις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν συνηθείᾳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα. Ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη γυνὴ Ἀλλὰ παραμένειν δεῖ, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. «Τί γὰρ οἶδας, γυναῖκα, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;» (Α' Κορ. ζ' 16) ὥστε ἡ καταλιπούσα μοιχαλὶς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς, συγγνωστός ἐστὶ, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιοῦτῳ, οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ ἀποστὰς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχός, διότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. Καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ, μοιχαλὶς, διότι ἀλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

556. Φόνος στὸν πόλεμο. — 188,13. (Καν. 13ος). Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους, οἱ πατέρες ἡμῶν, ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο. Ἐμοὶ δοκεῖ συγγνώμην διδόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης, καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαροῦς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι.

557. Τοκογλυφία καὶ φιλοχρηματία. — 188,14. (Καν. 14ος). Ὁ τόκους λαμβάνων, ἐὰν καταδέξηται τὸ ἀδίκον κέρδος εἰς πτωχοῦς ἀναλῶσαι, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην.

558. Παρθενία. — 199,18. (Καν. 18ος). ... Μέγα μὲν ἁμάρτημα, καὶ δούλην λαθραίοις γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦσαν, φθορὰς ἀναπλήσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίσαι διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον. Πολλῶ δὲ χαλεπώτερον τὴν νύμφην, μοιχαλίδα γενέ-

554. M 32, 676 A. 681 A. ΠΠ 4, 112. 129. B 55, 206, 3. 208, 3.
555. M 32, 677 B. ΠΠ 4, 129. B 55. 206, 33.

556. M 32, 681 B. ΠΠ 4, 131. B 655, 208, 11.
557. M 32, 681 C. ΠΠ 4, 134. B 55, 208, 16.
558. M 32, 720 A. ΠΠ 4, 140. B 55, 223, 30.

σθαι, και την προς τον νυμφιον ενωσιν ατιμάσασαν, ηδοναις ακολάστοις εαυτην επιδουν. Ουκουν, η μεν χηρα, ως δούλη διεφθαρμένη καταδικάζεται. Η δε παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος υπόκειται. Ὡσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα, μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον καταδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας, οὕτω δηλ. και ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθησόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ νῦν προωμολογήσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται, ἢ ἐκουσίως εαυτην προσαγαγούσα τῷ Κυρίῳ, και ἀποταξάμενη τῷ γάμῳ, και τὸν ἐν ἀγιασμῷ βίον προτιμήσασα. Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀφ' οὗ πέρασ ἢ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ἔσχεν. Οὐ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἠγεῖσθαι προσήκει, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δεκαεξί, ἢ δέκα και ἐπτὰ γινόμενην ἔτη, κυρίαν οὖσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλεῖον, εἰτα παραμείναςαν, και λιπαροῦσαν διὰ ἰκεσιῶν πρὸς τὸ δεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρῆ ταῖς Παρθένοις, και τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, και τὴν παραίτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γονεῖς προσάγουσι, και ἀδελφοί, και τῶν προσσηρότων τινές, πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἴκοθεν ὀρμηθεῖσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλὰ τι βιωτικὸν εαυτοῖς διοικούμενοι, ἄς, οὐ ραδίως προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερώσ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνησῶμεν γνώμην.

559. Μοιχεία. — 199,21. (Καν. 21ος). Ἐὰν ἀνὴρ γυναικὶ συνοικῶν, ἔπειτα μετὰ ἀρκεσθεῖς τῷ γάμῳ εἰς πορνείαν ἐκπέσῃ, πόρνον κρίνομεν τὸν τοιοῦτον, και πλεῖον αὐτὸν παρατείνομεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις. Οὐ μέντοι ἔχομεν Κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἢ ἀμαρτία γένηται. Διότι ἡ μοιχαλὶς μεν, μαινομένη, φησί, μιανθῆσεται, και οὐκ ἀναστρέφει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς (Ἰερ. γ' 10). Και «ὁ κατέχων μοιχαλίδα, ἄφρων, και ἀσεβής» (Παροιμ. ιη' 22). Ὁ μέντοι πορνεύσας, οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ συνοικῆσεως. Ὡσπερ ἡ μεν γυνὴ ἐπαινιόντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἀπὸ πορνείας παραδέξεται. Ὁ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν, τῶν οἴκων εαυτοῦ ἀποπέμψει. Τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ράδιος ἢ δὲ συνήθεια οὕτω κερράτηκεν.

560. Ἀφιερωμένες χῆρες. — 199,24. (Καν. 24ος). Χῆραν τὴν καταγεγείσαν εἰς ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τοῦτ' ἐστι τὴν διακονουμένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκρίνειν ὁ Ἀπόστολος γαμουμένην παρορᾶσθαι (πρβλ. Α' Τιμ. ε' 9.5). Ἄνδρι δὲ χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος, ἀλλ' ἰκανὸν τῷ τοιοῦτῳ τὸ τῶν διγάμων

559. M 32, 721 A. PΠ 4, 149. B 55, 224, 30.
560. M 32, 724 A. PΠ 4, 154. B 55, 225, 19.

ἐπιτίμιον. Ἡ μέντοι χῆρα ἐξηκονταετής γεγονυῖα, ἐὰν ἔληται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐ καταξιώθησεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσῃται. Ἐὰν μέντοι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἀριθμησῶμεν αὐτήν, ἡμέτερον τὸ ἐγκλημα, οὐ τοῦ γυναιου.

561. Πορνεία. — 199,26. (Καν. 26ος). Ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχή. Ὡσπερ, ἐὰν ἦ δυνατόν, τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον. Ἐὰν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέσιον, τὸ μεν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωρίζετωσαν. Ἀφιέσθωσαν δὲ, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

562. Ὁρκος. — 199,29. (Καν. 29ος). Ἀρχοντας μέντοι ὀμνύειν ἐπὶ τῷ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους, και πᾶν θεραπεύεσθαι προσήκει. Θεραπεία δὲ τούτων διττή. Μία μεν, μὴ ὀμνύειν αὐτοὺς διδάσκεσθαι προχείρως. Ἐτέρα δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. Ὡσπερ, ὅρκῳ προληφθεὶς τις εἰς κακοποιίαν ἔτερου, τὴν μεν ἐπὶ τῇ προπετεῖα τοῦ ὅρκου μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω. Μὴ μέντοι προσχήματι εὐλαβείας τὴν πονηρίαν εαυτοῦ βεβαιούτω. Οὐδὲ γὰρ Ἡρώδη συνήνεγκεν εὐορκῆσαντι. Καθάπαξ μεν μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φωνεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Καθάπαξ μεν ὁ ὅρκος ἀπηγγόρευται. Πολλῶ δὲ που εἰκὸς τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακεκρίσθαι. Ὡσπερ μεταφρονεῖν χρῆ τὸν ὀμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν αὐτοῦ τὸ ἀνόσιον. Ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἴ τις ὀμύσειεν ἐξορύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν αὐτό; εἰ τις φονεύσει; εἰ τις ὄλωσ δι' ὅρκου ἐντολήν τινα παραβῆσσεσθαι; «ὥμοσα γὰρ και ἔστησα», οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ «τοῦ φυλάξεσθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου» (Ψαλ. ριη' 106). Ὡσπερ δὲ τὴν ἐντολήν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκει βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἀμαρτίαν παντοίοις καθήκει ἀκυροῦσθαι και ἀφανίζεσθαι.

563. Ἀπαγωγή. — 199,30. (Καν. 30ός) Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανόνα παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιήσαμεθα. Τρία ἔτη και αὐτοῦς, και τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γενόμενον, ἀνεύθυνόν ἐστίν, ὅταν μὴ φθορὰ ἦ, μηδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος. Αὐτεξουσία δὲ ἡ χῆρα, και ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθήσαι. Ὡσπερ τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

564. Ἐξαφάνισις τοῦ ἀνδρα. — 199,31. (Καν. 31ος). Ἡ

561. M 32, 724 B. PΠ 4, 159. B 55, 225, 30.
562. M 32, 725 A. PΠ 4, 165. B 55, 226, 10.
563. M 32, 725 C. PΠ 4, 169. B 55, 226, 26.
564. M 32, 728 A. PΠ 4, 174. B 55, 226, 33.

ἀναχώρησις τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐτέρῳ συνοικήσασα μοιχῆται.

565. *Ἀδῆς ποῦ μοιχεύθησαν* — 199,34. (Καν. 34ος). Τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας, καὶ ἐξαγορευούσας δι' εὐλάβειαν, ἢ ὁπωσοῦν ἐλεγχόμενας, δημοσιεῦν μὲν ἐκόλωσαν οἱ Πατέρες ἡμῶν, ἵνα μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσας. Ἰστασθαι δὲ αὐτὰς ἀνευ κοινωίας προσέταξαν μέχρι τοῦ συμπληρωθῆναι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας.

566. *Ἐγκατάλειψη ἀπὸ τῆς γυναίκα*. — 199,35. (Καν. 35ος). Ἐπὶ τοῦ καταλειφθέντος [ἀνδρός ὑπὸ τῆς γυναικὸς] χρὴ σκοπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως. Κἂν φαίῃ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἢ δὲ ἐπιτιμίου. Ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοιναίνει τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθήσεται.

567. *Ἐξαράνιση στρατιώτη* — 199, 36-37. (Καν. 36ος-37ος). Στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπάνοδον. Πλήν, ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν. 37. Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμήσας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ, μοιχείας ἐγκληθῆσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνέγκλητος ἔσται.

568. *Παντρεύτηκε χωρὶς νὰ συμφωνοῦν οἱ γονεῖς*. — 199, 38. (Καν. 38ος). Αἱ κόραι αἱ παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἀκολούθησασαι, πορνεύουσι. Διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων, δοκεῖ θεραπειαν λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα. Οὐκ εὐθὺς δὲ εἰς τὴν κοινωίαν ἀποκαθίστανται. Ἄλλ' ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη.

569. *Συνέπειες μοιχείας*. — 199,39. (Καν. 39ος). Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα, μοιχαλὶς ἐστὶ πάντα τὸν χρόνον.

570. *Ἐγκυρότητα γάμου*. — 199,40-42. (Καν. 40ος-42ος). Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότη ἀνδρὶ ἑαυτὴν ἐκδοῦσα, ἐπόρνευεν. Ἡ δὲ μετὰ ταῦτα, πεπαρησιασμένῳ γάμῳ χρησαμένη, ἐγήματο. Ὡστε, ἐκεῖνο μὲν, πορνεία. Τοῦτο δὲ, γάμος. Αἱ γὰρ συνθήκαι τῶν ὑπεξουσίων, οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον. 42. Οἱ ἀνευ τῶν κρατούντων γάμοι, πορνεῖαι εἰσιν. Οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότη, οἱ συνιόντες ἀνεύθυνοί εἰσιν, ἕως ἂν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίκειον. Τότε γὰρ λαμβάνει τὸ τοῦ γάμου βέβαιον.

565. M 32, 728 A. PΠ 4, 177. B 55, 226, 40.
566. M 32, 728 B. PΠ 4, 179. B 55, 227, 5.
567. M 32, 728 B. PΠ 4, 180. B 55, 227, 9.
568. M 32, 728 C. PΠ 4, 182. B 55, 227, 15.
569. M 32, 728 C. PΠ 4, 184. B 55, 227, 19.
570. M 32, 728 C. 729 A. PΠ 4, 185. B 55, 207, 10.28.

571. *Ὁ δεύτερος γάμος χωρὶς κατηγορία* — 199,41. (Καν. 41ος). Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ἐξουσίαν ἔχουσα ἑαυτῆς συνοικεῖν, ἀνέγκλητος (εἰ μὴδεὶς ἐστὶν ὁ διασπῶν τὸ συνοικέσιον) τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, «ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστίν, ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 39. Ρωμ. ζ' 2).

572. *Διακόνισσα ἐκπεσοῦσα*. — 199, 44. (Καν. 44ος). Ἡ διάκονος, ἢ τῷ ἑλληνι συμπορνεύσασα, δεκτὴ ἐστὶν εἰς κοινωίαν. Εἰς δὲ τὴν προσφορὰν δεχθήσεται τῷ ζ' ἔτι, δηλ. ἐν ἀγνείᾳ ζῶσα. Ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν ἑλλην πάλιν τῇ ἱεροσυλίᾳ προσιών, ἐπὶ τὸν ἔμετον ὑποστρέφει. Ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου τὸ σῶμα ὡς καθιερωμένον οὐκ ἔτι ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

573. *Προβλήματα τοῦ δευτέρου γάμου*. — 199,46. (Καν. 46ος). Ἡ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς, ἐν ἀγνοίᾳ γηραμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ. Γάμου οὖν οὐκ εἰρηχθήσεται, κάλλιον δὲ ἐὰν μείνῃ οὕτως.

574. *Ἀνεύθυνη παρθενοφορὰ*. — 199,49 (Καν. 49ος). Αἱ πρὸς ἀνάγκην γενόμεναι φθοραὶ, ἀνεύθυνοί ἔστωσαν. Ὡστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότη, ἀνεύθυνος.

575. *Ὁ τρίτος γάμος*. — 199,50. (Καν. 50ός). Τριγαμίας νόμος οὐκ ἐστὶν. Ὡστε νόμῳ τρίτος γάμος οὐκ ἔγεται. Τὰ μὲν τοιαῦτα, ὡς ρυπάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρώμεν, δημοσίαις δὲ κατὰδικαῖς οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα.

576. *Θάνατος νεογεννήτου*. — 217,52. (Καν. 52ος). Ἡ τοῦ κνήματος κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ μὲν δυναμένη περισώσασθαι κατεφρόνησεν, ἢ συγκαλύψει ἐντεῦθεν τὴν ἀμαρτίαν νομίζουσα, ἢ καὶ ὅλως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἐδυνήθη περιστεῖλαι, καὶ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γεννηθέν, συγγνωστὴ ἢ μήτηρ.

577. *Ὁ δεύτερος γάμος τῆς δούλης*. — 217,53 (Καν. 53ος). Ἡ χήρα δούλη τάχα οὐ μέγα ἔπταισεν, ἐλομένη δευτερογ γάμον ἐν σχήματι ἀρπαγῆς. Ὡστε οὐδὲν τούτου ἕνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρὴ.

571. M 32, 729 A. PΠ 4, 188. B 55, 227, 24.
572. M 32, 729 B. PΠ 4, 191. B 55, 227, 34.
573. M 32, 729 B. PΠ 4, 195. B 55, 227, 41.
574. M 32, 732 C. PΠ 4, 202. B 55, 228, 28.
575. M 32, 732 C. PΠ 4, 203. B 55, 228, 30.
576. M 32, 796 A. PΠ 4, 207. B 55, 255, 25.
577. M 32, 796 B. PΠ 4, 209. B 55, 255, 31.

Ὁὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. Δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς διαγαμίας μένει αὐτὴν ἐπιτιμίον.

578. Ὁ φονιάς πὺν μετάνιωσε. — 217,56. 57 (Καν. 56ος. 57ος). Ὁ ἐκουσίως φονεύσας καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται τοῦ ἀγιασματος. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. Ἐν δ' ἔτεσι προσκλαίειν ὀφείλει, ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος, εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν. Μετὰ δ' εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται. Καὶ ἐν ε' ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. Ἐν δὲ ζ' ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχόμενος, ἐξελεύσεται. Ἐν δ' οὐσθήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. Πληρωθέντων δὲ τούτων μεθεῖξει τῶν ἀγιασμάτων. 57. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας, ἐν δέκα ἔτεσι ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Οἰκονομηθήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη οὕτω· δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει, ἐν δ' ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συσταθήσεται μόνον, καὶ τῷ ἐξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

579. Μοιχεία. — 217,58 (Καν. 58ος). Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε' ἔτεσι ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Οἰκονομηθήσεται δὲ τὰ ιε' ἔτη ἐπ' αὐτῷ οὕτως. Ἐν δ' μὲν ἔτεσι προσκλαίειν ἔσται. Ἐν ε' δὲ ἀκροώμενος. Ἐν τέσσαρσι ὑποπίπτων. Ἐν δυοῖς συνεστῶς ἄνευ κοινωνίας.

580. Πορνεία. — 217,59. (Καν. 59ος). Ὁ πόρνος ἐν ἐπτὰ ἔτεσι ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Δύο προσκλαίειν, καὶ δύο προσακροώμενος, καὶ δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνὶ συνεστῶς μόνον, τῷ ὀγδόῳ δὲ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

581. Τιμωρία τοῦ κλέφτη. — 217,61 (Καν. 61ος). Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγορήσῃ ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνος τῆς κοινωνίας τῶν ἀγιασμάτων. Εἰ δὲ ἐλεγχθεὶς, ἐν δυοῖν ἔτεσι. Μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν, καὶ σύστασιν, καὶ τότε ἀξιωθήσεται τῆς κοινωνίας.

582. Ὁμοφυλόφιλος. — 217, 62 (Καν. 62ος). Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιδεικνύμενος, τῷ χρόνῳ τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

583. Κτηνοβοσκία. — 217,63 (Καν. 63ος). Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων, τὸν αὐτὸν χρόνον, ἐξομολογούμενος, παραφυλάσσεται.

584. Ἐπίορκος. — 217,64 (Καν. 64ος). Ὁ ἐπίορκος, ἐν δέκα ἔτεσι ἀκοινώνητος ἔσται, δυοῖν ἔτεσι προσκλαίειν, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσι ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν μόνον συνεστῶς, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

585. Ἀδελφομιξία. — 217,67 (Καν. 67ος). Ἡ ἀδελφομιξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται.

586. Παρόνομος γάμος. — 217,68 (Καν. 68ος). Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον ἀνθρώπων σύστασις, εἰ φωραθῆι, ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἀνθρώπων γινομένη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέσσεται.

587. Ὁ ἀρραβωνιασμένος ἀναγνώστης. — 217,69 (Καν. 69ος). Ἀναγνώστης, ἐὰν τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου συνάλλασσει, ἐνιαυτὸν ἀργήσας, εἰς τὸ ἀναγινώσκειν δεχθήσεται, μὲνων ἀπρόκοπος, κλεψιγαμῆσας δὲ ἄνευ μνηστείας, παυθήσεται τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης.

588. Πορνεία ἐγγάμου κληρικοῦ. — 217,70 (Καν. 70ος). Διάκονος ἐν χεῖλεσι μιανθεὶς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκεῖναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται. Τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἀγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιοθήσεται. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρεσβύτερος. Εἰ δὲ τι πλεόν τούτου φωραθῆι ἡμαρτηκῶς, ἐν οἴῳ εἴη βαθμῶ, καθαιρεθήσεται.

589. Κοινωνικὴ εὐθύνη γιὰ ἀμαρτία κληρικοῦ. — 217,71. (Καν. 71ος). Ὁ συνεγνωκῶς ἐκάστῳ [τῶν κληρικῶν] τῶν προειρημένων ἀμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας. Ἄλλ' ἐλεγχθεὶς, τοῦ τοσοῦτου χρόνου εἰς ἃν ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτετιμῆται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ.

590. Αἰμομιξία. — 217,75.76 (Καν. 75ος. 76ος). Ὁ ἀδελφῆ ἰδίᾳ ἐκ πατρός, ἢ ἐκ μητρός συμμιανθεὶς, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρέπεσθαι συμπαρῆναι, ἕως ἂν ἀποσιτῆ τῆς παρανόμου, καὶ ἀθεμίτου πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἀμαρτίας, τρισὶν προσκλαίειν, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστῶς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ, εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥστε ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεὶς ποιεῖσθαι πρὸς Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην

578. M 32, 797 A.	PII 4, 215.	B 55, 256, 1.
579. M 32, 797 B.	PII 4, 216.	B 55, 256, 16.
580. M 32, 797 B.	PII 4, 216.	B 55, 256, 20.
581. M 32, 800 A.	PII 4, 209.	B 55, 256, 26.
582. M 32, 800 A.	PII 4, 220.	B 55, 256, 31.
583. M 32, 800 A.	PII 4, 220.	B 55, 256, 33.

584. M 32, 800 B.	PII 4, 221.	B 55, 256, 35.
585. M 32, 800 B.	PII 4, 222.	B 55, 257, 1.
586. M 32, 800 C.	PII 4, 222.	B 55, 257, 2.
587. M 32, 800 C.	PII 4, 225.	B 55, 257, 5.
588. M 32, 801 A.	PII 4, 228.	B 55, 257, 9.
589. M 32, 801 A.	PII 4, 230.	B 55, 257, 14.
590. M 32, 804 A.	PII 4, 238.	B 55, 257, 32.

τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνην παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῆς γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. Ἐπειτα, εἴπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτήν, καὶ προσέτεσε τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας, καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, δεδότησθαι αὐτῷ ὑπόπτως ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσιν. Καὶ οὕτως ἐπειδὴν τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείξεται, τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς. Καὶ δύο ἔτη συστάς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιστοῖς. Οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. 76. Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας ἑαυτῶν λαμβανόντων.

591. Παρόνομες σχέσεις. — 217,79. (Καν. 79ος). Οἱ δὲ ταῖς μητριαῖς ἑαυτῶν ἐπιμαινόμενοι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι, ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιμαινόμενοι.

592. Ἡ πολυγαμία εἶναι («γιατὰ τὰ κτήρη»). — 217,80. (Καν. 80ός). Τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη, καὶ παντελῶς ἄλλοτριαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλεον τι πορνείας εἶναι τὸ ἀμάρτημα, δι' ὃ εὐλογον, τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι, δηλ. ἐν αὐτῶν προσκλαύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι.

593. Αἰχμάλωτοι. — 217,84. (Καν. 85ος). Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρίμα, καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες, μὴ θελήσωμεν ἀμαρτίαις ἄλλοτριαις συναπόλλυσθαι. Εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ τοῦ Κυρίου, μὴδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἰσθησιν ἡμᾶς ἤγαγον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν ἡμᾶς εἰς χεῖρας βαρβάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαός, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ. Διότι ταῦτα ἐτόλμων οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες. Εἰ μὴ ἔγνωσαν, μὴδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τοῦτους ὁ λόγος; ἀλλὰ διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς νυκτὰς καὶ ἡμέρας, καὶ δημοσίᾳ, καὶ ἰδίᾳ ὀφείλομεν, συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίας μὴ καταδεξώμεθα προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδήσαι αὐτούς, καὶ ἐξελεῖσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ. Ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυναθῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γοῦν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι.

594. Κάποιον ἀνὰ βρεῖς γιὰ νὰ περάσετε μαζί τις τρινω-

591. M 32, 805 A. PΠ 4, 241. B 55, 258, 15.
592. M 32, 805 A. PΠ 4, 242. B 55, 258, 17.
593. M 32, 808 C. PΠ 4, 255. B 55, 259, 18.
594. M 32, 824 B. B 55, 265, 37.

μίες τῆς ζωῆς». — 223,2. ... Ἀναγνοὺς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ θεασάμενος ἐκεῖ μερίστην ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπρασιν τῶν ὑπαρχόντων, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν, καὶ ὅλως τὸ ἀφροντίστως ἔχειν τοῦ βίου τούτου, καὶ ὑπὸ μηδεμίαν συμπαθειὰ πρὸς τὰ ὧδε τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφεσθαι, ἠχρόμην εὐρεῖν τινα τῶν ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὥστε αὐτῷ συνδιαπαιρωθῆναι τὸν βραχὺν τοῦτον τοῦ βίου κλύδωνα...

595. Ὅσα δὲν ἐνδιαφέρουν ἠθικά. — 236,7. Περὶ ὧν ἠρώτησας πῶς τὰ μέσα καὶ τὰ ἀδιάφορα περὶ ἡμᾶς οἰκονομεῖται, εἴτε συντυχία τινὶ αὐτομάτῳ, εἴτε τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἐκεῖνο φαμέν, ὅτι ὑγεία καὶ νόσος, πλοῦτος καὶ πενία, δόξα καὶ ἀτιμία, καθ' ὅ μὲν οὐ ποιεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγαθοὺς, οὐκ ἔστι τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν καθὼς εὐροιάν τινα παρέχεται ἡμῶν τῷ βίῳ, αἰρετώτερά ἔστι τῶν ἐναντιῶν τὰ προηγούμενα, καὶ ἔχει τινὰ ἀξίαν λεγόμενα. Ταῦτα μέντοι τοῖς μὲν οἰκονομίας ἐνεκεν δίδονται παρὰ Θεοῦ, ὡς τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰάβ, καὶ τοῖς τοιούτοις τοῖς δὲ φαυλοτέροις πρόκλησις ἔστι τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον ὡς ὅγε μετὰ τοσαύτην παρὰ Θεοῦ δεξίωσιν ἐπιμένον τῇ ἀδικίᾳ ἀναντιρρήτως ἑαυτὸν ὑπόδικον τῇ κατακρίσει καθίστησιν. Ὁ μέντοι δίκαιος οὔτε παρόντος ἐπιστρέφεται τοῦ πλοῦτου, οὔτε μὴ παρόντος ἐπιζητεῖ οὐ γὰρ ἀπολαυστικός ἔστι τῶν δεδομένων, ἀλλ' οἰκονομικός. Οὐδεὶς δὲ τῶν νοῦν ἔχόντων ἐπιτρέχει τῇ ἀσχολίᾳ τῆς τῶν ἄλλοτριῶν διανομῆς, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἀποβλέπη δόξαν, οἱ θαυμάζουσι καὶ ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τινὶ καθεστῶτας. Τὴν δὲ νόσον ὡς ἔβλησιν οἱ δίκαιοι δέχονται, μεγάλους ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τοὺς στεφάνους ἀναμένοντες. Ἄλλον δὲ τινα ἐπιστᾶν τῇ διοικήσει τούτων οὐκ ἀπεμφαῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές.

596. Εἰρήνη. — 259. Καὶ εἰρήνης μὲν ἐπεθύμησα ἀεὶ γενέσθαι βραβευτής, ἀποτυγχάνων δὲ λυποῦμαι μὲν. Πῶς γὰρ οὐ; Οὐ μὴν δὲ ἐχθραίνειν δύναμαι τισὶ τούτου γε ἐνεκεν, εἰδώς, ὅτι πάλαι ἀφ' ἡμῶν ἦρθη τὸ τῆς εἰρήνης καλόν. Εἰ δὲ παρ' ἄλλοις ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως, παράσχοι Κύριος παύσασθαι τοὺς τὰς διχοστασίας ποιοῦντας.

597. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς γυναίκας. — 270. Πάνυ λυποῦμαι, ὅτι οὐχ εὐρίσκω ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις οὔτε ἀγανακτοῦντας, οὔτε δυναμένους λογιζέσθαι, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην παρανομία ἔστι καὶ τυραννὶς ἢ γινομένη αὕτη ἀρπαγὴ, καὶ ὕβρις κατὰ τῶν ἐλευθέρων. Οἶδα γὰρ, ὅτι, εἰ τοιαύτην

595. M 32, 884 C. B 55, 290, 19.
596. M 32, 953 B. B 55, 318, 32.
597. M 32, 1001 C. B 55, 339, 9.

εἶχετε γνώμην πάντες, οὐδὲν ἐκόλυε πάλαι τοῦ κακοῦ τὴν συνήθειαν τούτου ἐξελαθῆναι τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἀνάλαβε τοίνυν ἐπὶ τοῦ παρόντος ζῆλον Χριστιανοῦ καὶ κινήθητι ἀξίως τοῦ ἀδικήματος. Καὶ τὴν μὲν παῖδα, ὅπουπερ ἂν εὕρης, ἀφελόμενος πάση εὐνοίᾳ, ἀποκατάστησον τοῖς γονεῦσι καὶ αὐτὸν δὲ ἐκείνον ἐξόρισον τῶν εὐχῶν, καὶ ἐκκήρυκτον ποίησον καὶ τοὺς συνεπεληθόντας αὐτῷ, κατὰ τὸ ἦδη προλαβὸν παρ' ἡμῶν κήρυγμα, τριετίαν πανοικει τῶν εὐχῶν ἐξόρισον. Καὶ τὴν κώμην τὴν ὑποδεξαμένην τὴν ἀρπαγίσαν, καὶ φυλάξασαν, ἤτοι ὑπερμαχήσασαν, καὶ αὐτὴν ἐξω τῶν εὐχῶν πανδημεὶ ποίησον ἵνα μάθωσι πάντες, ὡς ὕφιν, ὡς ἄλλο τι θηρίον, κοινὸν ἐχθρὸν ἠγούμενοι τὸν ἀρπαγα, οὕτως ἀποδιώκειν αὐτόν, καὶ προϊστασθαι τῶν ἀδικουμένων

Περὶ ἐλεημοσύνης (κατὰ τὸν Συμεῶνα).

598. Καταπίεση φτωχοῦ. — Παράγρ. 5. Σκοπεῖται τοίνυν τοὺς ἴδιους πόρους τῶν πλουτουμένων ἕκαστος, ἐξ ὧν ἀναφέρειν δῶρα μέλλει Θεῷ, μὴ τὸν πένητα κατεδυνάστευσε, μὴ τὸν ἀσθενέστερον ἐβιάσατο, μὴ τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ πεπλεονέκτηκεν, ἐξουσία χρώμενος ἀντὶ δικαιοσύνης. Τὸ δίκαιον γὰρ καὶ τὴν ἰσότητα κελευόμεθα φυλάττειν καὶ πρὸς τοὺς δούλους. Μὴ γὰρ ὅτι κρατεῖς, βιάζου μηδὲ ὅτι δύνασαι, πλεονέκτει ἄλλ' ὅτι πάρεστί σοι τὰ τῆς ἐξουσίας, δεῖξον τὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνασαι, παρῆξεις τὴν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς, καὶ τοῦ φόβου ἄλλ' ἐν ᾧ παραβῆναι δυνάμενος, οὐ παραβαίνεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων, πένησι δίδως, κάλλιον ἦσθα μῆτε ἀρπάζων μῆτε δεκτῆ. Οὕτε γὰρ ἐξ ἀδίκων κερδῶν εὐεργεσία πρὸς τὸν δεόμενον δεκτὴ παρὰ Θεῷ, οὔτε ὁ τῶν ἀδικιῶν ἀπεχόμενος ἐπαινετός, εἰ μηδενὶ μεταδοίη τῶν ἑαυτοῦ. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀδικούντων, καὶ δῶρα Θεοῦ προσφέρειν ἐπιχειροῦντων, γέγραπται: «Θυσία ἀσεβῶν, βδέλυγμα Κυρίῳ» (πρβλ. Παροιμ. κα' 13) περὶ δὲ τῶν μὴ ἐλεούντων «Ὁ φράσσων τὰ ὦτα αὐτοῦ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι πένητος, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ὑπακούων» (Παροιμ. γ' 9) Διὰ τοῦτο ἡ Παροιμία συμβουλεύει «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ τῶν σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης» (Παροιμ. ιε' 8). Εἰ γὰρ ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς μέλλεις προσφέρειν τῷ Θεῷ, κάλλιον μῆτε κτήσασθαι τοιαύτην κτήσιν, μῆτε προσφέρειν ἐξ αὐτῆς. Καθαρὸν γὰρ δῶρον ἀνοίσει τὴν εὐχήν, ὡς γέγραπται: «Εὐχαὶ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ» (πρβλ. Μαλαχ. γ' 8 10). Καὶ πάλιν, εἰ κτώμενος ἐκ

δικαίων πόνων μὴ προσφέροις Θεῷ προσφοράς ἀφ' ὧν τρέφονται πένητες, ἀρπαγὴ λογισθήσεται σοι, καθά φησι διὰ τοῦ προφήτου Μαλαχίου ὁ Θεός: «Αἱ ἀπαρχαὶ καὶ τὰ ἐπιδέκατα ὑμῶν μεθ' ὑμῶν εἰσι, καὶ ἔσται ἡ διαρπαγὴ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν» (πρβλ. Μαλαχ. γ' 8 10). Τί τοίνυν μολύνεις τὸν σαυτοῦ πλοῦτον, ἄνθρωπε, ἐπεισάγων αὐτῷ τὰ μὴ δίκαια κέρδη; Τί βδελυκτὴν ποιεῖς τὴν σαυτοῦ προσφοράν, ἐξ ἀδικίας προσφέρειν ἐπιχειρῶν, ἐν ᾧ μέλλεις ἕτερον πτωχὸν ἐλεεῖν; Ἐκείνον ἐλέησον ὃν ἀδικεῖς εἰς τοῦτον κατάχρησαι τῇ φιλανθρωπίᾳ τούτῳ χάρισαι, καὶ πληρώσεις ἔλεον μετὰ κρίσεως. Οὐ γὰρ κοινωνήσει πλεονεξία Θεός, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπακτῶν κοινῶνδ ὁ Κύριος οὐδὲ ὡς ἀδύνατος τρέφειν τοὺς πένητας, ἡμῖν κατέλιπε τρέφειν αὐτούς, ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλάνθρωπον καρποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν, εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν. Ἐλεημοσύνη ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐκ κατάρας εὐλογία, οὐδὲ ἐκ δακρύων εὐεργεσία. Κενοδοξία τὰ τοιαῦτα, καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνους, οὐ πρὸς τὸν ἔπαινον τὸν ἐκ Θεοῦ. Ἐὰν γὰρ, ὡς Θεοῦ τὴν ἐλεημοσύνην ὀρώντος, ποιῆς αὐτήν, φυλάξῃ μὴ ποιεῖν ἐκ πλεονεξίας, εἰδὼς ὅτι τὸν ἐπόπτην Θεὸν οὐκ εὐφραίνεις.

Ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν (ἀμφιβαλλόμενο).

599. Ἡ δικαιοσύνη. — Κεφ. Γ' Παράγρ. 114 Δύσχηστος γὰρ τοῖς ἀδικούσιν ἡ δικαιοσύνη ὥσπερ ὀφθαλμῶσιν ὁ ἥλιος.

Ἀποφθέγματα.

600. «Ἐθεράπευε τὰ σώματα καὶ τίς ψυχές». — Γρηγ. Ναζ., Λόγοι ΜΓ' 35-36. Λόγῳ γὰρ [ὁ Μ. Βασίλειος] τὰς τῶν ἐχόντων ἀποθήκας ἀνοίξας καὶ παραινέσσει, ποιεῖ τὸ τῆς Γραφῆς Διαθρόπτει πεινώσι τροφήν (πρβλ. Ἡσ. νη' 7), καὶ χορτάζει πτωχοὺς ἄρτων (πρβλ. Ψαλ. ρλα' 15), καὶ διατρέφει αὐτούς ἐν λιμῷ (Ψαλ. λβ' 19), καὶ ψυχὰς πεινώσας ἐμπύμπλησιν ἀγαθῶν (πρβλ. Λουκ. α' 55). Καὶ τίνα τρόπον; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν εἰς προσθήκην. Συναγαγῶν γὰρ ἐν ταῦτῳ τοὺς λιμοῦ τραυματίας, ἔστι δὲ οὗς καὶ μικρὸν ἀναπνέοντας, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, νηπίους, γέροντας, πᾶσαν ἡλικίαν ἐλεεινήν, πᾶν εἶδος τροφῆς ἐρανίζων, ὅση τυγχάνει λιμοῦ βοήθεια, ἔτινος τε πλήρεις προθεῖς λέβητας, καὶ τοῦ ταριχευτοῦ παρ' ἡμῖν ὄφου, καὶ πένητας τρέφοντος. Ἐπειτα τὴν τοῦ Χριστοῦ

διακονίαν μιμούμενος, ὅς, καὶ λεντίω διαζωννύμενος, οὐκ ἀπηξίου νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισίν, εἶπουν συνδούλοις, πρὸς τοῦτο συνεργοῖς χρώμενος, ἐθεράπευε μὲν τὰ σώματα τῶν δεομένων, ἐθεράπευε δὲ τὰς ψυχάς, συμπλέκων τῇ χρείᾳ τὸ τῆς τιμῆς, καὶ ράους ποιῶν ἀμφοτέρωθεν. 36. Τοιοῦτος ἦν ὁ νέος σιτοδότης ἡμῖν, καὶ δεύτερος Ἰωσήφ· πλὴν ὅτι καὶ πλέον τι λέγειν ἔχομεν. Ὁ μὲν γὰρ καταπραγματεύεται τοῦ λιμοῦ, καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐξωνεῖται τῷ φιλανθρώπῳ (Γεν. μα' 1 ἐξ.), τὸν τῆς ἀφθονίας καιρὸν εἰς τὸν τοῦ λιμοῦ διαθέμενος, καὶ τοῖς ἐτέρων ὀνειροῖς εἰς τοῦτο διαταττόμενος· ὁ δὲ προῖκα χρηστός ἦν, καὶ τῆς σιτοδείας ἐπίκουρος ἀπραγμάτευτος, πρὸς ἓν ὄρων, τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον κτήσασθαι, καὶ τῶν ἐκεῖθεν τυχεῖν ἀγαθῶν διὰ τῆς ἐνταῦθα σιτομετρίας. Ταῦτα μετὰ τῆς τοῦ λόγου τροφῆς, καὶ τῆς τελευταίας εὐεργεσίας καὶ διαδόσεως, τῆς ὄντως οὐρανοῦ καὶ ὑψηλῆς· εἶπερ ἄρτος ἀγγέλων λόγος, ᾧ ψυχαὶ τρέφονται καὶ ποτίζονται Θεὸν πεινώσαι, καὶ ζητοῦσαι τροφήν οὐ βέουσαν, οὐδ' ἀπιούσαν, ἀλλ' αἰεὶ μένουσαν· ἥς σιτοδότης ἦν ἐκεῖνος, καὶ μάλα πλούσιος, ὁ πενέστατος ὧν ἴσμεν καὶ ἀπορώτατος, οὐ λιμὸν ἄρτων, οὐδὲ δίψαν ὕδατος ἐξιώμενος, λόγου δὲ πόθον, τοῦ ἀληθῶς ζωτικῆς καὶ τροφίμου, καὶ εἰς ἀβύσσον ἀγοντος πνευματικῆς ἡλικίας τὸν καλῶς τρεφόμενον.

601. «Κι ὁ ἐχθρὸς θαυμάζει τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου». — 48-51. Πῶς ἂν ἀξίως διηγησάμην, ἢ τὴν τοῦ ὑπάρχου θρασυτητα, ἢ τὴν τοῦ ἀνδρός [τοῦ Μ. Βασιλείου] πρὸς αὐτὸν μετὰ συνέσεως ἐνστασιν; «Τί σοι», φησὶν, [ὁ ὑπαρχος Μόδεστος] «ὡ οὗτος βούλεται» τοῦνομα προσειπὼν (οὐπω γὰρ ἐπίσκοπον ἤξίου καλεῖν), «τὸ κατὰ τοσοῦτου κράτους τολμᾶν, καὶ μόνον τῶν ἄλλων ἀπαυθαδιάζεσθαι;» «Τοῦ χάριν», ὁ γεννάδας φησὶ, «καὶ τίς ἢ ἀπόνοια; Οὐπω γὰρ ἔχω γινώσκειν». «Ὅτι μὴ τὰ βασιλέως θρησκευεῖς», φησὶ, «τῶν ἄλλων ἀπάντων υποκλιθέντων καὶ ἡττημένων». «Οὐ γὰρ ταῦτα», ἔφη, «Βασιλεὺς ὁ ἐμὸς βούλεται οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, Θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων, καὶ θεὸς εἶναι κεκελευσμένος». «Ἡμεῖς δὲ τί σοι δοκοῦμεν; Ἡ οὐδέν», ἔφη, «ταῦτα προστάττοντες; Τί δαί; οὐ μέγα σοι τὸ μεθ' ἡμῶν τετάχθαι, καὶ κοινωνοὺς ἔχειν ἡμᾶς;» «Ἵπαρχοι μὲν», φησὶν, «ὑμεῖς, καὶ τῶν ἐπιφανῶν, οὐκ ἀρνήσομαι οὐπω δὲ Θεοῦ τιμώτεροι. Καὶ τὸ κοινωνοὺς ἔχειν, μέγα μὲν (πῶς γὰρ οὐ; πλάσμα Θεοῦ καὶ ὑμεῖς), ἀλλ' ὡσεὶ τινὰς ἄλλους τῶν ὑφ' ἡμῖν τεταγμένων. Οὐ γὰρ προσώποις τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ πίστει χαρακτηρίζεσθαι». 49. Τότε δὴ κινήθηνα τὸν ὑπαρχον, ζέσαι τε πλέον τῷ θυμῷ,

καὶ τῆς καθέδρας ἐξαναστήναι, καὶ τραχυτέροις πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις. «Τί δαί; οὐ φοβῆ τὴν ἐξουσίαν;» φησὶν. «Μὴ τί γένηται; μὴ δὲ τί πάθω;» «Μὴ τί; Τῶν πολλῶν ἓν, ἃ τῆς ἐμῆς δυναστείας ἐστίν». «Τίνα ταῦτα; γνωρίζεσθω γὰρ ἡμῖν». «Δήμεισιν, ἐξορίαν, βασάνους, θάνατον». «Εἴ τι ἄλλο», φησὶν, «ἀπειλεῖ τούτων γὰρ οὐδὲν ἡμῶν ἀπτεται». Καὶ τὸν εἰπεῖν «Πῶς καὶ τίνα τρόπον;» «Ὅτι τοι», ἔφη, «ἀημεύσει μὲν οὐχ ἄλωτός, ὁ μηδὲν ἔχων, πλὴν εἰ τούτων χρήσεις τῶν τρυχιῶν μου ρακίων, καὶ βιβλίων ὀλίγων, ἐν οἷς ὁ πᾶς ἐμοὶ βίος. Ἐξορίαν δὲ οὐ γινώσκω, ὁ μηδενὶ τόπῳ περιγράφτος, καὶ μήτε ταύτην ἔχων ἐμὴν, ἢ οἰκῶ νῦν, καὶ πᾶσαν ἐμὴν, εἰς ἣν ἂν ριφῶ μᾶλλον δὲ, τοῦ Θεοῦ πάσαν, οὐκ ἀρούριος ἐγὼ καὶ παρεπίδημος. Αἱ βάσανοι δὲ, τί ἂν λάβοιεν, οὐκ ὄντος σώματος, πλὴν εἰ τὴν πρώτην λόγοις πληγῆν; Ταύτης γὰρ οὐ μόνως κύριος. Ὁ δὲ θάνατος εὐεργέτης. Καὶ γὰρ θάπτον πέμψει με πρὸς Θεόν, ᾧ ζῶ, καὶ πολιτεύομαι, καὶ τῷ πλείστῳ, τέθνηκα, καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι πόρωθεν». 50. Τούτοις καταπλαγέντα τὸν ὑπαρχον, «Οὐδεὶς», φάναι, «μέχρι τοῦ νῦν οὕτως ἐμοὶ διελέχται, καὶ μετὰ τσσαύτης τῆς παρρησίας, τὸ ἑαυτοῦ προσθεῖς ὄνομα. «Οὐδὲ γὰρ ἐπισκόπῳ ἴσως», φησὶν, «ἐνέντυχες ἢ πάντως ἂν τοῦτον διειλέχθη τὸν τρόπον, ὑπὲρ τοιούτων ἀγωνιζόμενος. Τάλλα μὲν γὰρ ἐπιεικεῖς ἡμεῖς, ὑπαρχε, καὶ παντὸς ἄλλου ταπεινότεροι, τοῦτο τῆς ἐντολῆς κελευούσης· καὶ μὴ ὅτι τοσοῦτω κράτει, ἀλλὰ μηδὲ τῶν τυχόντων ἐνὶ τῇ ὄφρυν αἰρόντες. Οὐ δὲ Θεὸς τὸ κινδυνεύομενον καὶ προκείμενον, τάλλα περιφρονοῦντες, πρὸς αὐτὸ μόνον βλέπομεν. Πῦρ δὲ, καὶ ξίφος, καὶ θῆρες, καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τρυφή μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν, ἢ κατάπληξις. Πρὸς ταῦτα ὕβριζε, ἀπειλεῖ, ποιεῖ πᾶν ὃ τι οὖν ἂν ἢ βουλομένῳ σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. Ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεὺς ὡς ἡμᾶς γε οὐχ αἰρήσεις, οὐδὲ πείσεις, συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, κἂν ἀπειλῆς χαλεπώτερα». 51. Ἐπειδὴ ταῦτα εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι τὸν ὑπαρχον, καὶ τὴν ἐνστασιν μαθεῖν τοῦ ἀνδρός, οὕτως ἀκατάπληκτον καὶ ἀήττητον, τὸν μὲν ἔξω πέμψαι καὶ μετασθῆσθαι, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, ἀλλὰ τινος αἰδοῦς καὶ ὑποχρήσεως. Αὐτὸν δὲ τῷ βασιλεῖ προσελθόντα, ὡς εἶχε τάχους, «Ἡττημέθα, βασιλεῦ», εἰπεῖν, «τοῦ τῆσδε προβεβλημένου τῆς Ἐκκλησίας. Κρείττων ἀπειλῶν ὁ ἀνὴρ, λόγων στερρότερος, πειθοῦς ἰσχυρότερος. Ἄλλον δεῖ τίνα πειρᾶν τῶν ἀγενεστέρων· τοῦτον δὲ, ἢ βιάζεσθαι φανερώς, ἢ μὴ προσδοκᾶν εἴξειν ταῖς ἀπειλαῖς. Ἐφ' οἷς, ἑαυτοῦ καταγνόντα τὸν βασιλέα, καὶ τῶν ἐγκωμίων τοῦ ἀνδρός ἡττηθέντα (θαυμάζει γὰρ ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιος), μήτε βιάζεσθαι κελεύσαι.

602. Ἡ ἀκτημοσύνη τοῦ Μ. Βασιλείου. — 60. Ἀκτησίαν τίς ἐπαινεῖ [τοῦ Μ. Βασιλείου], καὶ βίον ἄσκειον, καὶ ἀπέριττον; Ἐκεῖνός δέ, τί ποτε ἦν, πλὴν τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς σαρκὸς καλυμμάτων. Πλούτος δέ, τὸ μηδὲν ἔχειν, καὶ ὁ σταυρός, ᾧ συνέζη μόνω, ὃν πολλῶν χρημάτων ἐνόμιζεν ἑαυτῷ τιμιώτερον. Ἄπαντα μὲν γὰρ οὐδ' ἄν, εἰ βούλοιτό τις, δυνατόν εἶναι κτήσασθαι· πάντων δὲ εἰδέναι καταφρονεῖν, καὶ οὕτω κρείττω τῶν πάντων φαίνεσθαι. Οὕτω δὲ διανοηθεὶς, καὶ οὕτως ἔχων, βωμοῦ μὲν οὐκ ἐδέθη, καὶ τῆς κενῆς δόξης, οὐδὲ δημοσίου κηρύγματος τοῦ, «Κράτης Κράτητα Θηβαίων ἐλευθεροῖ». Εἶναι γὰρ, οὐ δοκεῖν, ἐσπούδαζεν ἄριστος. Οὐδὲ πῖθον ἔκει καὶ μέσσην τὴν ἀγοράν, ὥστε πᾶσι παρατρυφᾶν, καινὴν εὐπορίαν τὸ ἀπορεῖν ποιούμενος ἀφιλότιμος δὲ πένης ἦν καὶ ἀνήροτος· καὶ βίαντων ἐκβολὴν στέρξας, ὧν ποτε εἶχε, κούφως διέπλει τὴν τοῦ βίου θάλασσαν.

603. Κοινωνικότητα καὶ πρακτικότητα τοῦ μοναχισμοῦ. — 60. Τοῦ τοίνυν ἐρημικοῦ βίου, καὶ τοῦ μιγάδος, μαχομένων πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ πολλά, καὶ δισταμένων, καὶ οὐδετέρου πάντως ἢ τὸ καλόν, ἢ τὸ φαῦλον ἀνεπίμικτον ἔχοντος· ἀλλὰ τοῦ μὲν, ἡσυχίου μὲν ὄντος μᾶλλον, καὶ καθεστηκότος, καὶ Θεῷ συνάγοντος, οὐκ ἀτύφου δέ, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἀβασάνιστον καὶ ἀσύγκριτον τοῦ δέ, πρακτικωτέρου μὲν μᾶλλον καὶ χρησιμωτέρου, τὸ δὲ θορυβῶδες οὐ φεύγοντος, καὶ τούτους ἄριστα [ὁ Μ. Βασίλειος] κατήλλαξεν ἀλλήλους καὶ συνεκέρασεν· ἀσκητήρια καὶ μοναστήρια δευμάμενος τίνι, οὐ πόρρω δὲ τῶν κοινωνικῶν καὶ μιγάδων, οὐδέ, ὡσπερ τειχίῳ μὲν μέσῳ, ταῦτα διαλαβὼν καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωρίσας, ἀλλὰ πλησίον συνάψας καὶ διαζεύξας ἵνα μήτε τὸ φιλόσοφον ἀκοινωνήτον ἦ, μήτε τὸ πρακτικὸν ἀφιλόσοφον ὡσπερ δὲ γῆ καὶ θάλασσα, τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀλλήλοις ἀντιδιδόντες, εἰς μίαν δόξαν Θεοῦ συντρέχωσι.

604. Ἡ Βασιλειάδα ἔγνε γιὰ τὸ μιμηθεῖ τὸν Χριστό. — 63. Καλὸν φιλανθρωπία, καὶ πτωχοτροφία, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας βοήθημα. Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως πρόελθε, καὶ θέασαι τὴν καινὴν πόλιν*, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαυρίσμα, εἰς ὃ τὰ περιττὰ τοῦ πλοῦτου, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποτίθεται, σῆτας ἀποσειόμενα, καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα, καὶ φθόνου πάλην, καὶ κείρου φθορὰν διάφεύγοντα ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται, καὶ συμφορὰ μακαρίζεται, καὶ τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται. Ἐμοὶ δὲ

θαυμασιώτατον, ἢ σύντομος τῆς σωτηρίας ὁδός, ἢ ῥάστη πρὸς οὐρανὸν ἀνάβασις. Οὐκ ἐπι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα θεῖον καὶ ἐλειονόν, ἀνθρώποι νεκροὶ πρὸ θανάτου, καὶ τετελευτηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελευθερωμένοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλάτων, ὄνομασι μᾶλλον, ἢ σώμασι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἐλευόμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι· σοφισταὶ μελῶν ἐλειονῶν, εἰ τισὶ καὶ φωνὴ λείπεται. Τί ἂν ἅπαντα ἐκτραγωδοῖεν τὰ ἡμέτερα, οὐκ ἀρκοῦντος τοῦ λόγου τῷ πάθει; Ἄλλ' ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων ἐπεισεν, ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας· ἀλλ' ἐν ταῖς ἄλλοτριαις συμφοραῖς, τὰ οἰκεία εὐτίθεσθαι, καὶ δανείζειν Θεῷ τὸν ἔλεον, ἔλεου χρήζοντος. Διὰ τοῦτο, οὐδὲ τοῖς χεῖλεσιν ἀπηξίου τιμᾶν τὴν νόσον, ὃ εὐγενῆς τε καὶ τῶν εὐγεγονότων, καὶ τὴν δόξαν ὑπέρλαμπρος, ἀλλ' ὡς ἀδελφούς ἡσπάζετο, οὐκ ἔπερ ἂν τις ὑπολάβοι κενοδοξῶν, (τίς γὰρ τοσοῦτον ἀπέειχε τοῦ πάθους;) ἀλλὰ τὸ προσιέναι τοῖς σώμασιν ἐπιθεραπεία διὰ τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας τυπῶν, καὶ φθειγγομένη καὶ σιωπῶσα παραινέσις. Καὶ οὐχ ἡ μὲν πόλις οὕτως, ἢ χώρα δὲ καὶ τὰ ἐκτός, ἐτέρως· ἀλλὰ κοινὸν ἅπασιν ἀγῶνα προῦθηκε τοῖς τῷ λαῷ προεστῶσι, τὴν εἰς αὐτοὺς φιλανθρωπία, καὶ μεγαλοψυχία. Καὶ ἄλλων μὲν οἱ ὀψοποιοί, καὶ αἱ λιπαραὶ τράπεζαι, καὶ τὰ μαγείρων μαγγανεύματα καὶ κομφεύματα, καὶ οἱ φιλόκαλοι δίφροι, καὶ τῆς ἐσθῆτος ὀση μαλακὴ τε καὶ περιρρέουσα· Βασιλείου δέ, οἱ νοσοῦντες, καὶ τὰ τῶν τραυμάτων ἄκη, καὶ ἡ Χριστοῦ μίμησις, οὐ λόγῳ μὲν, ἔργῳ δὲ λέπραν καθαιρόντος.

605. Ἡ φιλία τοῦ βασιλιᾶ. — Θεοδωρήτου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Δ' 16. Τὴν δὲ βασιλέως φιλίαν, μέγα μὲν ἡγοῦμαι μετ' εὐσεβείας ἄνευ δὲ ταύτης, ὀλεθρίαν ἀποκαλῶ.

606. Ἀπὸ ἀδικία καὶ πλεονεξία δὲν γίνεται ἐλεημοσύνη. — Ἀναστάσιου Συναῖτου, Ἐρωτ. 12, 14. Δεῖ τοίνυν ἔλεον, καὶ κρίσιν συγκεράσαντος ἡμᾶς, κτᾶσθαι μὲν μετὰ κρίσεως, ἀναλίσκειν δὲ εἰς ἔλεον, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ἐλεον καὶ κρίσιν φυλάσσω, καὶ ἐγγίξει πρὸς τὸν Θεόν σου διαπαντός» (Ὡσ. ιγ' 6) ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Λοιπόν, ἐνταῦθα ἐξεταζέτω τις ἑαυτὸν, σκοπεῖτω τοὺς ἰδίους πόνους ὁ πλούσιος, ἐξ ὧν ἀναφέρει δῶρα Θεῷ, μὴ τὸν πένητα κατεδυναστέουσε μὴ τὸν ἀσθενέστερον κατεβιάσατο· μὴ τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ πεπλεονέκτηκε. Μὴ γὰρ, ὅτι κρατεῖς,

602. M 36, 573 C.
604. M 36, 577 C.

603. M 36, 577 A.

* Τὴν Βασιλειάδα, ὅπως ἔπειτα ὀνομάσθηκε.

605. M 82, 1160 D.

606. M 89, 452 D.

βιάζου, μηδέ, ὅτι δύνασαι, πλεονέκτει, ἀλλ' ὅτι παρέστη σοι τὸ τῆς ἐξουσίας δεῖξον τὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνασαι, ἀλλ' ἐν ᾧ παραβῆναι δυνάμενος οὐ παραβαίνεις, τὴν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς, καὶ τοῦ φόβου παρέχεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων πένησι δίδως, καίριον εἶσθα, ὡς εἴρηται, μήτε ἀρπάζων, μήτε διδούς. Τί μολύνεις τὸν σεαυτοῦ νοῦν, ἐπεισάγων ἑαυτοῦ προσφορὰν ἐξ ἀδικίας προσφέρειν ἐπιχειρῶν; Ἐν ᾧ μέλλεις ἕτερον πτωχὸν ἐλεεῖν, ἐκεῖνον ἐλέησον, ὃν ἀδικεῖς, εἰς τοῦτον κατάχρησαι τὴν φιλανθρωπίαν, τούτῳ χάρισαι, καὶ πληρώσεις ἔλεον μετὰ κρίσεως. Οὐ γὰρ κοινωνῆσαι πλεονεξία ὁ Θεός, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπαγῶν κοινωνῶς ὁ Κύριος. Οὐ γὰρ ὡς ἀδύνατος τρέφειν τοὺς πένητας κατέλιπεν αὐτούς· ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλόανθρωπον καρποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν. Ἐλεημοσύνη γὰρ ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἀπὸ κατάρας εὐλογία. Λέγει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι «*Ἄ ἐμίσητε ἐποιοῦτε, καὶ ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριόν μου*» (Μαλαχ. β' 13). Οὐ δέχεται γὰρ ὁ Θεός τὰ δῶρά σου, ἐὰν λυπήσῃς τὸν ἀδελφόν σου. Διό φησι· «*Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθῶν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου*» (Ματθ. ε' 23-24). Μέννησο καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου, ὃς προθέμενος δοῦναι τετραπλασίονα, εἶ τι ἐσυκοφάντησεν, οὕτω τῶν ὑπολελειμμένων χρημάτων τὰ ἡμίση πτωχοῖς ἀπεμέτρησεν (Λουκ. ιθ' 8). Ἦδει γὰρ ὅτι ὁ Χριστὸς οὐ δέχεται τὰ ἐξ ἀδικίας, εἰ μὴ λυθῆναι αἱ κατὰ τῶν ἀδικηθέντων πλεονεξίαι· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἐξ ἀδικίας τὰς ἐλεημοσύνας ποιοῦντας.

607. «*Συνεργάτης τοῦ Θεοῦ*» — 14,5. Δυνατὸς γὰρ ἐστὶ, καὶ ἄνευ ἡμῶν, τρέφειν ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας, ἀλλ' ἡμῖν ἔδωκε χώραν καρποφορεῖν εἰς ὑπόθεσιν σωτηρίας. Ἐδεξιῶσω τὸν ἅγιον, ἐδεξιῶσω τὸν Χριστόν. Ἐτίμησας τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τιμημένον, εἰς τὸν Κύριον ἡ τιμὴ διαβαίνει. Λαβὲ τοὺς ἁγίους κοινωνοὺς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἵνα αὐτοῖς σε κοινωνὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι δέξωνται. «*Ποιήσατε γάρ», φησὶ, «ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς*» (Λουκ. ιστ' 9). Ἡ γὰρ τούτων ἔνδεια καὶ πτωχεῖα ἀληθινοῦ σοι πλοῦτου πρόφασις, ᾧ πλούσιε. Διὰ γὰρ τούτων εὐρίσκεις Θεοῦ συνεργὸς στρατιώτας τρέφων Χριστοῦ, καὶ Χριστόν, τὸν λέγοντα· «*Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε*» (Ματθ. κε' 40).

608. Ἡ μίμηση τοῦ ἄρχοντα. — Μαξίμου, Λόγοι Θ' (4). Πρὸς τὸ τοῦ ἄρχοντος ἦθος πλάττεσθαι πέφυκεν ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀρχόμενον ὥστε ὁποῖοί ποτε οἱ ἄγοντες ὦσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ ἀγόμενον εἶναι.

609. Φιλαργυρία. — IB' (11). Λογισμὸς γὰρ φιλαργυρία προειλημμένος, τρυτάνη ἐστὶν ἐπὶ τὸ βαρὺ τοῦ κανόνος τὴν ροτὴν καταφέρουσα.

610. Ἡ αὐτάρκεια εἶναι φυσικῆ. — IIΓ' (6). Ἡ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶν δύναμις, αὐτάρκειαν μὲν καὶ λιτότητα ραδίως κατειργάσατο καὶ ἠκείωσε τῷ τρεφομένῳ πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρασ οὐκ ἐπαρκέσασα τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων πεποίηκεν.

611. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἐλέγχου. — ΛΑ' (6). Ἐοικεν ὁ μὲν ἐλεγχος τέλος ἔχειν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος· ὁ δὲ ὄνειδισμός, ἐπὶ ἀσχημοσύνη τοῦ ἐπταικότος γίνεται.

612. Ἐκτίμηση ὄσων ἀποκτήθησαν μετὰ κόπο. — ΑΒ' (5). Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθὲν περιχαρῶς ὑπεδέχθη, καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη. Ὡν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμός, τούτων ἢ κτήσις εὐκαταφρόνητος.

613. Κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας. — ΑΓ' (7). Αἰσχρὸν γὰρ παντελῶς καὶ ἀνόητον ἑαυτοῦ κατηγορεῖν, ὡς ἀναξίου πίστεως, καὶ τὴν τῶν ὀρκων ἀσφάλειαν ἐπιφέρεισθαι.

614. Εἰρηνοποιοί. — ΔΖ' (5). Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, εἰ χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρα υἱὸς τῆς εἰρήνης; Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἴδιον χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν ὅτι καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο.

615. Ἡ ἐπίδραση τῆς πονηρῆς γυναίκας. — ΛΘ' (7). Αἱ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαθέσεις, τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς τῶν συν-οικούντων καταβαπτίζουσιν.

616. Κοιτήριον ἐπιτυχίας. — ΟΑ' (6). Πολλάκις γὰρ ὁ ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν τι κατορθώσας, μείζων ἐστὶ τοῦ ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πᾶν κατορθώσαντος.

617. Αὐτάρκεια. — ΟΑ' (7). Εἰ γὰρ «ἄρτος» τὴν καρδιαν ἀνθρώπου στηρίζει» (Ψαλ. ργ' 15), οὐ δεῖ πλέον τοῦ ἀναγκαίου τῆς τροφῆς τὸ προσόψημα ἀλόγως προσφέρεισθαι.

618. Μέτρο τῆς τρoσφορᾶς στὸν πλησίον. — Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλληλα, Α 11 (39). Οἶδας τί ποιήσεις τῷ πλησίον σου καλόν; ὡς ἐαντῷ βούλει παρ' ἐτέρου γενέσθαι.

619. Δάκρυα γιὰ τὴν ἁμαρτία τοῦ πλησίον. — Α 11 (38). Ὁ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίον ἁμαρτίας θερμὸν ἀποτήξας δάκρυον, ἐαντὸν ἐξυσάτο, δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν ἐπωδύρατο.

620. Ἐλεγχος τῆς ἁμαρτίας τοῦ πλησίον. — Α 11 (40). Ὁ ἐφησυχάζων, καὶ μὴ ἐλέγχων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ, ἀσπλαγγνός ἐστιν, ὡσπερ ὁ τὸν ἰὸν ἐναφείς τῷ δηχθέντι ὑπὸ τοῦ ἰοβόλου.

621. «Ἐλέησε ὁ ἐλεημένος». — Α 11 (43). Ἀφες ὁ ἀφειθείς ἐλέησον ὁ ἐλεημένος. Κτῆσαι τὸ φιλόνηρον ἕως καιρός.

622. Ὁ χριστιανὸς εἶναι εἰρηνοποιός. — Α 18 (42). Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, τί χρῆ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν, διότι καὶ τὸν ἐπ' αὐτὴν μισθὸν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο.

623. Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι τὸ μέτρο. — Α 26 (19). Παράχρησις ἐστὶν ἡ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν δαπάνη. Σκοπὸς ἐσθῆτος εἰς κάλυμμα εἶναι σαρκὸς πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκές. Ἀκτημοσύνην ἐκείνην ἐφη ὁ Κύριος τὸ μέτρον εἶναι, ὥστε εἰς τὸν ἔσχατον κτιῶνα αὐτοῦ ἕκαστον περιστᾶναι τὴν κτῆσιν.

624. Τόκος καὶ εὐφορία. — Δ 9 (23). Διάρρηξον, ἄνθρωπε, γραμματίειον ἄδικον, ἵνα οὕτως ἡ ἁμαρτία λυθῇ. Ἐξάλειψον βαρυτάτων τόκων ὁμολογίαν, ἵνα τέκη τὰ συνήθη ἢ γῆ χαλκοῦ γὰρ καὶ χρυσοῦ καὶ τῶν ἀγόνων παρὰ φύσιν γεννῶντων, ἢ κατὰ φύσιν τίκτουσα γίνεται στεῖρα, καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐνοικούντων κατεδικάσθη τὴν ἀκαρπίαν.

625. Ἐλευθέρωσε τὸν δοῦλο. — Δ (10,6). Ἐνδίκως καταδουλωσάμενος ὁ πατήρ ἀφήκε σοὶ δοῦλον. Δὸς αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν, κἀκείνῳ κουφοτέραν ποιήσεις τὴν βάσανον, καὶ σεαυτῷ τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν παρασκευάσεις.

626. Ὁ «ἀξίопιστος ἐγγυητής». — Ε (8,49). Δάνεισον ὁ πλούσιος τῷ ἀπέρῳ. Θεῷ πιστευσον τῷ ἀεὶ εἰς πρόσωπον ἴδιον ὑπὲρ τοῦ θλιβομένου λαμβάνοντι, καὶ οἴκοθεν ἀποδίδοντι τὴν χάριν. Ἀξίοπιστος ἐγγυητής, πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης ἠπλωμένους ἔχων τοὺς θησαυροὺς.

627. Μὲ λίγα ἀποκτᾶς τὰ «πολύτιμα». — Ε (8,51). Ἐν πανηγύρει οὐδεὶς λυπεῖται προίεμενος τὰ παρόντα, καὶ ἀντικλιώμενος τὰ δέοντα, ἀλλ' ὅσπερ ἂν ἐλάττονος τιμῆς τὰ πολυτίμητα πρήται, τούτου γὰρ χαίρει, ὡς λαμπροῦ αὐτοῦ τοῦ συναλλάγματος γενομένου. Σὺ δὲ λυπῆ χρυσίον καὶ ἀργύριον διδούς, τούτεστι χροῦν παρεχόμενος, ἵνα κτῆσῃ τὴν μακαρίαν ζωὴν.

628. «Ὅργανο ἀρετῆς» νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ τὸ ἀξίωμα. — Ε (8). Ὁ πλούσιος οὕτω ζηλωτός ἐστι διὰ τὸν πλοῦτον οὐκ ὁ δυνάστης διὰ τὸν ὄγκον τοῦ ἀξιώματος. Ὅργανα γὰρ ἐστὶ ταῦτα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῖς καλῶς κεχορημένοις, οὐκ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντα τὸ μακάριον. Ὁ μὲν οὖν κακῶς αὐτοῖς κεχορημένος ἐλεισινός, ὡς ὁ τῷ ξίφει δ' ἔλαβεν πρὸς τὴν τῶν πολυμίων ἀμυναν, τούτῳ ἐκουσίως ἐαυτὸν κατατιτρώσκων. Εἰ δὲ καλῶς, καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν παρόντα μεταχειρίζεται, καὶ οἰκονόμος ἐστὶ τῶν παρὰ Θεοῦ δοθέντων, ἐπαινέσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι ὁ τοιοῦτος δίκαιός ἐστι διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ κοινωνικὸν τοῦ τρόπου.

629. Ποτὲ χωρὶς ἐλπίδα. — Ε (8,56). Γενοῦ, ἄνθρωπε, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, μηδέποτε γυμνούμενος τῆς ἐλπίδος, ἀλλ' ἀεὶ θάλλουσαν ἔχων περὶ σεαυτὸν τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν, οὕτω καὶ τὸ ἀειθαλές τοῦ φύλλου μιμήσῃ, καὶ τὸ πολυκαρπον δὲ αὐτοῦ ζηλώσεις, ἀφθονον τὴν ἐλεημοσύνην παντὶ καιρῷ παρεχόμενος.

630. Μὴν ἀναβάλλεις τὴν ἐλεημοσύνην. — Ε (9,48). Τί τὸ καλῶν, ὦ ἄνθρωπε, πρὸς τὴν μετὰδοσιν; ὁ πεινῶν τῆκεται ὁ γυμνητεύων πῆγνυται, ὁ ἀπαιτούμενος ἀγγεται, καὶ σὺ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς τὴν αὔριον ἀναβάλλεις;

631. Ὁ ἀχόρτατος πλούσιος. — Ε (9,49). Εὐχὴ τὰ πάντα πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ φύσιν μεταβληθῆναι. Ποῖαν δὲ μηχανὴν διὰ τὸν χρυσὸν οὐκ ἐνοεῖς; ὁ σῆτος χρυσός σοι γίνεται, ὁ οἶνος εἰς χρυσὸν μεταπῆγνυται, τὰ ἔριά σοι ἀποχρυσούται πᾶσα ἐπίνοια χρυσὸν σοὶ προσάγει. Αὐτὸς ἐαντὸν ὁ χρυσὸς ἀπογεννᾷ πολυπλασιαζόμενον ἐν δανείσμασι, καὶ κόρος οὐκ ἐστὶ καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιθυμίας οὐκ ἐξευρίσκειται.

632. Μόνο προσευχὴ καὶ νηστεία; — Ε (9). Οἶδα πολλοὺς νηστεύοντας, προσευχομένους, στεναζόντας, πᾶσαν τὴν ἀδάπανον εὐλάβειαν ἐπιδεικνυμένους, ὀβολὸν δὲ ἕνα μὴ προίεμένους τοῖς θλιβομένοις. Τί ὄφελος τούτοις τῆς λοιπῆς ἀρετῆς; οὐ γὰρ παραδέχεται αὐτοὺς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

618. M 95, 1141 D

619. M 95, 1141 D

620. M 95, 1141 D.

621. M 95, 1144 A.

622. M 95, 1200 A.

623. M 95, 1224 A.

624. M 95, 1372 B

625. M 95, 1373 B

626. M 95, 1464 C.

627. M 95, 1464 D

628. M 95, 1465 A.

629. M 95, 1465 B.

630. M 95, 1484 C.

631. M 95, 1484 D.

632. M 95, 1489 C.

633. Ἡ δόξα δὲν διατηρεῖται μετὰ τὸν θάνατο. — *E* (9). Πλούτῳ κομᾶς, καὶ ἐπὶ προγόνοις μέγα φρονεῖς; καὶ ἐπαγάλλῃ πατρίδι, καὶ κάλλει σώματος, καὶ ταῖς παρὰ πάντων τιμαῖς; Πρόσεχε σεαυτῷ, ὅτι θνητὸς εἶ' ὅτι «γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελευ-
ση» (Γεν. γ' 19). Περίβλεψαι τοὺς πρὸ σοῦ ἐν ταῖς ὁμοίαις ἐξε-
σθέντας. Ποῦ οἱ τὰς πολιτικὰς δυνάμεις περιβεβλημένοι; Ποῦ οἱ δυσεμαχώτατοι ῥήτορες; ποῦ οἱ τὰς πανηγύρεις διατιθέντες; οἱ λαμπροὶ ἵπποτρόφοι, οἱ στρατηγοί, οἱ τύρανοι; Οὐ πάντα κόνις; οὐ πάντα μῦθος; οὐκ ἐν ὀλίγοις ὀστέοις τὰ μνημόσυνα τῆς ζωῆς αὐτῶν; Ἐγκυφον τοῖς τάφοις, εἰ δυνήσῃ διακρίναι, τίς ὁ οἰκέτης, καὶ τίς ὁ δεσπότης; ποῦ ὁ πτωχός, καὶ τίς ὁ πλούσιος. Διακρίνον εἰ τίς σοι δύναιμι τὸν δέσμιον ἀπὸ τοῦ βασιλέως, τὸν ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν εὐπρεπῆ ἀπὸ τοῦ δυσειδοῦς. Μεμνημένος οὖν τῆς φύσεως οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ.

634. Οἱ μέριμνες καὶ οἱ φόβοι τοῦ πλουσίου. — *E* (9). Τὸν πλεονέκτην τί δύναται ἐπισχεῖν; πυρὸς ἐστὶ χαλεπότερος, πάντα διὰ συνεχεῖας νεμόμενος. Ἐλαβε τὰ τοῦ πλησίον, ἄλλος ἀνεφάνη γείτων, καὶ τὰ ἐκείνου ἐξιδιοποιήσατο. Οὐ τοῖς κατόπιν προσέχει, ἀλλὰ λυπεῖ τὰ λειπόμενα. Οὐ τῇ ἀπολαύσει τῶν συνα-
χθέντων προσέχει, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκδαπανᾷ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ πλείονος κτήσεως. Εἶτα ἀγρυπνίαι, ἐντεῦθεν αἱ μέριμναι, καὶ αἱ φροντίδες ὅσον αὖξει ὁ πλοῦτος, τοσοῦτον φέσει τοῦ βίου τὸ μειο-
μνητικόν. Δικαστὴς προσδοκᾶται, καὶ ὁ πλεονέκτης περισκοπεῖ μὴ εἰς δικαστήρια κατασυρῆ, μὴ ὄρφανός τὸ δάκρυον αὐτοῦ ἐπὶ δικαστηρίου δημοσιεύσῃ. Βουλευέται ἐν νυκτί, τίνας τῶν πικρῶν συνηγῶρων παραστήσει, ἵνα ψευδεῖς μαρτυρίας ἐμισθώσῃται, πῶς ἐκπολιορκήσῃ τὸν ἐν ἐρημίᾳ, καταδυναστεύσει δὲ τούτου, καὶ ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἀλήθειαν κλέψας, ἀμφοτέρους δὲ ἀναλώσει, καὶ τὸν δικαστὴν παρακρουσάμενος, καὶ τὸ νῆπιον πλεονεκτήσας. Αὐταὶ αἱ μέριμναι δαπανῶσι τοῦ πλεονέκτου τὴν ψυχὴν. Κύων ὑλακτεῖ; καὶ ὁ πλούσιος νομίζει κλέπτῃν εἶναι. Μυδὸς φόφος, καὶ τοῦ πλουσίου ἡ καρδία πηδᾷ. Πάντα δι' ὑποψίας ἔχει. Υἱοὺς αὐ-
ξανομένους ὡς περ ἐπιβούλους ὄρα, ὅτι ἡ ἡλικία αὐτῶν τὴν δια-
δοχὴν κατεπείγει.

635. Συνέπειες τῆς πατρικῆς συμπεριφορᾶς. — *E* (9). Μὴ προφασίζου τοὺς παῖδας, ὁ πλεονέκτης Παιδῆς εἰσιν; θησαυ-
ριζε αὐτοῖς θησαυρὸν αἰώνιον. Θησαυρὸς δὲ ἐστὶν εὐσέβεια χρημά-
των. Κατάλειπε παισὶν ἀγαθὴν μνήμην, ἢ πλοῦτον πολύν. Πάντας ποιήσον τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ πατέρας διὰ τῆς εὐνοίας. Ἀνάγκη σέ ποτε ἀπελθεῖν τοῦ βίου· εἶτα τὸν σὸν παῖδα ἐν τῇ ἀνηλικίᾳ

καταλείψεις τῶν προσετώτων δεόμενον. Ἐὰν καλὸς ᾖ καὶ ἀγαθός, ἕκαστος τὸν σὸν ἕγγονον ὡς περ ἴδιον ἐκτρέψει. Μεμνήσεται γάρ, ὅτι καὶ σὺ ὄρφανῶν ἐγένου πατήρ. Ἐὰν δὲ ἐν πονηρίᾳ ζήσας, καὶ πολλοὺς λυπήσας, καὶ παντὸς θηρίου χαλεπότερος γενόμενος τοῖς συντυγχάνουσιν, εἶτα ὑπεξῆλθε τοῦ βίου, κατέλειπες τὸν σὸν ἕγγονον κοινὸν ἐχθρὸν τῶν ζώντων. Ὡς περ γὰρ τέκνον σκορπίου ὁ θεασάμενος φοβεῖται, μήποτε εἰς ἡλικίαν ἐλθὼν μιμησῆται τὸν πατέρα, οὕτω καὶ τὰ σὰ ἕγγονα πονηρίας πατρικῆς εἶναι κληρο-
νόμα, πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐλθεῖν παρὰ πάντων ἐπιβουλευθήσονται. Τί οὖν πολλοὺς ἐπιβούλους καὶ ἐχθροὺς συνάγεις τοῖς σεαυτοῦ τέκνοις;

636. Λείπει ἢ ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ. — *E* (9). Δούλοι ὄντες ἐλευθερούμεθα, καὶ τοὺς ὁμοδούλους οὐκ οἰκτείρομεν. Πει-
νῶντες τρεφόμεθα, καὶ τὸν ἐνδεῆ παρατρέχομεν ἀνευδεῆ, χορηγὸν καὶ ταμίαν Θεὸν ἔχοντες, φειδωλοὶ ἐγενόμεθα καὶ ἀκοινωνητοὶ πρὸς τοὺς πένητας. Πολύτοκα ὑμῶν τὰ πρόβατα, καὶ οἱ γυμνοὶ τῶν προβάτων πλείους. Αἱ ἀποθήκαι τῶν ἀποκειμένων στενοῦν-
ται, καὶ τὸν ἐστενωμένον οὐκ ἐλεοῦμεν. Διὰ τοῦτο ἡμῖν ἀπειλεῖ τὸ δίκαιον κριτήριον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀνοίγει τὴν χεῖρα ἐπειδὴ τὴν φιλαδελφίαν ἡμεῖς ἀπεκλείσαμεν· διὰ τοῦτο ξηραὶ αἱ ἄρουραι, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη ἐψύγη.

637. Ὑπολόγισε καὶ τίς δυσχέρειες τῆς ζωῆς. — *E* (11,6). Κυβερνήτου χρεῖα, ἵνα καὶ ἐν γαλήνῃ τοῦ βίου πάντων αὐτῶ κατὰ
ροῦν προϊόντων, τὰς μεταβολὰς ἐκδέχῃται, καὶ μὴ ὡς ἀθανάτοις ἐπαναπαύηται τοῖς παροῦσι, καὶ ἐν ταῖς σκυθρωποτέραις κατα-
στάσεσι μὴ ἀπελπίζῃ ἐαυτὸν, μηδὲ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ κατα-
ποθεῖς ὑποβρύχιος φέρηται. Οὔτε γὰρ ὑγεία σώματος, οὔτε νεό-
τητος ἄνθος, οὔτε εὐθηνία οἴκου, οὐχ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου εὐημερία ἐπιπολὺ διαμένει. Ἄλλ' ἐν τῇ εὐδία ταύτῃ τοῦ βίου ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων. Ἦξει γὰρ νόσος, καὶ ἤξει πενία, οὐκ αἰεὶ κατὰ πρῦμναν ἵσταμένου τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπέρ-
βλεπτον ἐν πᾶσι, ζηλωτὸν ἀδόκητοι πολλάκις ἀδοξίᾳ καταλαμ-
βάνουσι, καὶ πᾶσαν εὐημερίαν βίου, οἷον σπιλάδες τινὲς περιστά-
σεσιν ἀβουλήτοις συνετάραξαν. Καὶ συνέχεια τῶν κακῶν ὡς περ κύματα ἐστὶν, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις ἐπειγόμενα, τραχύνοντά σου τὸν βίον, καὶ περιστῶντα φοβερόν σοι τῆς ζωῆς τὸν κλύδωνα, ἀλλ' ὄψει ποτὲ καὶ τούτον παραδραμόντα πρὸς ἰλαρότητα, καὶ λευκὴν ὄντως εἰς γαλήνην τὸν βίον μεταβληθέντα. Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ νοήμων κυβερνήτης, ὁ στοχαζόμενος τῆς ὑποκειμένης φύσεως,

μεταχειριζόμενος τὰ συμπίπτοντα, καὶ ὅμοιος ἑαυτῶ διαμένων, μήτε ἐπαίρομενος ἐν ταῖς εὐθυμίαις, μήτε καταπίπτων ἐν ταῖς συμφοραῖς.

638. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό. — *E (11)*. Ἄνω νεύωμεν, ἀδελφοί ἐν παντὶ καιρῷ καὶ περιστάσει πάση προβολόμεθα τὴν καλὴν ἐλπίδα, μήτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις ἀποβάλλωμεν τὸν φόβον, μήτε ἐν τοῖς λυπηροῖς τὸ εὐελπί.

639. Ἐθνημερία καὶ συμφορὰ. — *E (11)*. Μήτε διὰ τὰς συμφορὰς πίπτωμεν, μήτε διὰ τὸν κόρον ὑβρίζωμεν.

640. Ἡ ἀφθονία. — *E (12,8)*. Αἱ εὐθηνία τοῦ βίου ἀντὶ πειρατηρίων γίνονται τοῖς πολλοῖς.

641. Ὁ γιατρός ποῦ δὲν εἶναι ἐπιστήμων. — *I (4, 3, 2)*. Ἄνεπιστήμων ἰατρός πρὸς κάμνοντας εἰσιῶν, ἀντὶ τοῦ εἰς υγείαν αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως ἀφαιρεῖται.

642. Τὰ ροῦχα. — *I (6,8,2)*. Τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως τοῦ ἐνδύματος ὑπέβαλεν ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος διὰ μιᾶς λέξεως, εἰπὼν «Ἐχοντες δὲ τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα» (πρβλ. Α' Τιμ. στ' 8) ὡς τῆς σκεπῆς ἡμῶν προσδεομένων μόνης, οὐκ ἐτι μέντοι καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ ἀπ' αὐτῆς καλλωπισμοῦ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην περπερεῖαν ἐκπιπτόντων, ἵνα μὴ τι χεῖρον λέγω. Ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπεισήχθη διὰ τῆς περιέργου ματαιοτεχνίας. Δηλοῖ δὲ καὶ ἡ πρώτη τῶν σκεπασμάτων χρήσις, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς τοῖς ἐπιδηθηεῖσι δέδωκεν. Ἐποίησε γὰρ αὐτοῖς ὁ Θεὸς χιτῶνας δερμαίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀσχημόνων ἐπικάλυψιν ἐξήρκει ἡ τοιαύτη τῶν χιτῶνων χρήσις. Ἐπειδὴ καὶ ἕτερος σκοπὸς συνεισέρχεται, τὸ θάλπεισθαι διὰ τῶν σκεπασμάτων, ἀνάγκη ἀμφοτέρων ἐστοχασμένως τὴν χρῆσιν εἶναι, τοῦ τε περιστελλεῖν ἡμῶν τὰ ἀσχήμονα, καὶ τοῦ ἀλεξήματα εἶναι πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀέρων βλάβην.

643. Τὸ κατάλληλο ροῦχο. — *I (6,9)*. Μὴ ἐσθῆτι μαλακισθῶμεν, ἀπαλῆ τε καὶ περιρρεοῦση, καὶ ἥς τὸ κάλλιστον ἀχρηστία.

644. Πείνα. — *A (3,8)*. Λιμὸς ἀνθρωπίνων συμφορῶν ὑπάρχει τὸ κεφάλαιον, πάντων θανάτων μοχθηρότερον τέλος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων κινδύνων, ἢ ξίφους ἀκμὴ τὴν τελευταίην ὀξέως ἐφίησιν, ἢ πυρὸς ὀρμὴ συντόμως τὸ ζῆν ἀποσβέννυσι. Λιμὸς δὲ ἀργὸν ἔχει τὸ κακόν, παρέλκουσαν τὴν ἀλγυδὸνα, ἐγκαθημένην

638. M 95, 1525 D. 639. M 95, 1525 D. 640. M 95, 1529 D.
641. M 96, 61 A. 642. M 96, 64 B. 643. M 96, 64 C.
644. M 96, 100 A.

τὴν νόσον καὶ ἐμφωλεύουσαν, θάνατον ἀεὶ παρόντα, καὶ ἀεὶ βραδύοντα. Τὸ γὰρ τοῦ λιμοῦ πάθος κατηνάγκασε πολλοὺς πολλὰς, καὶ τοὺς ὄρους κινήσαι τῆς φύσεως, καὶ ἄψασθαι μὲν ἀνθρώπων τῶν διόφύλων, μητέρα δὲ, παῖδα δὲ ἐκ τῆς γαστρὸς προήγαγεν, πάλιν τῇ γαστρὶ κακῶς ὑποδέξασθαι. Καὶ τοῦτο τὸ δρᾶμα Ἰουδαϊκῆ ἐτραγῳδῆσεν ἱστορία.

645. Ἀπονία καὶ ἀπληστία σ' ἐποχὴ πείνας. — *A (3,10)*. Χαλεπώτατον ἐστὶν ἐν τοῖς λιμοῖς ἢ τῶν ἐχόντων ἀναληγσία καὶ ἀπληστία. Τηροῦσι γὰρ τοὺς καιροὺς, καὶ καταπραγματεύονται τὴν ἔνδειαν, καὶ γεωργοῦσι τὰς συμφορὰς, οὔτε τῷ Κυρίῳ δανείζειν τὸν ἐλεοῦντα πτωχοὺς ἀκούοντες, οὐδ' ὅτι ὁ συνέχων σίτον δημοκατάρατος, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἢ τοῖς φιλανθρώποις ἐπηγγελμένον, ἢ ἀπανθρώποις ἠπειλημένον ἄλλ' εἰσὶ τοῦ δέοντος ἀπληστότεροι, καὶ φρονοῦσι κακῶς, ἐκείνοις μὲν τὰ ἑαυτῶν, ἑαυτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγγνα κλείοντες, οὐ καὶ μάλλον χρήζοντες ἀνοοῦσιν, ἢ αὐτῶν ἕτεροι. Ταῦτα μὲν οἱ σιτώνων καὶ σιτοκάπηλοι, καὶ μήτε τὸ συγγενὲς αἰδοῦμενοι, μήτε περὶ τὸ Θεῖον εὐχάριστοι, παρ' οὐ τὸ ἔχειν αὐτοῖς, ἄλλων πιεζομένων.

646. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν κόπων. — *M (6,14)*. Ἐκείνων οἱ καρποί, ὧν καὶ οἱ πόνοι.

647. Ἀποτελέσματα στὶς πονηρὰς προσπάθειες. — *M 7 (21,2)*. Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεόν ἔχων τῆς ἁμαρτίας.

648. Τὸ παράδειγμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. — *II (10,16)*. Οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δὲ τὰς θυγατέρας Δαρείου αἰχμαλώτους λαβόν, θαυμαστόν τι οἶον τὸ κάλλος ἔχειν μαρτυρουμένας, οὐδὲ προσεπειῖν ἠξίωσεν, αἰσχρὸν εἶναι κρίνων τὸν ἄνδρα ἐλόντα ὑπὸ γυναικῶν ἠττηθῆναι. Τουτὶ γὰρ εἰς ταῦτόν ἐκεῖνο φέρει. Ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναικί, κὰν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τὸ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφεῖται τοῦ ἐγκλήματος.

649. Ἡ λύπη γιὰ ὀλικὰ ἀγαθὰ εἶναι αἰτία ἁμαρτίας. — *II (21,31)*. Πένης εἰ; μὴ ἀθυμῆσης. Ἡ γὰρ εἰς ἄγαν κατῆφεια, γίνεται τῆς ἁμαρτίας αἰτία, τῆς λύπης βαπτίζουσης τὸν νοῦν, καὶ ἀμνηχανίας ποιούσης ἱλιγγον, τῆς δὲ ἀπορίας τῶν λογισμῶν τὴν ἀχαριστίαν ἀπογεννώσης. Μὴ γὰρ οὐκ ἀποβλέπει τὴν στένωσιν ὁ Θεός; ἔχει τὴν τροφήν ὁ Θεὸς ἐν χερσίν, καὶ παρέλκει τὴν δόσιν, ἵνα σου δοκιμάσῃ τὸ βέβαιον.

645. M 96, 100 B. 646. M 96, 169 A.
647. M 96, 172 B (ἢ ΨΧρυσόστ. M 91, 1077 B).
648. M 96, 245 C. 649. M 96, 288 B.

650. Ἡ μίμηση τῆς ζωῆς τῶν ἁγίων. — Σ (16,12). Ὡσπερ οἱ ζωγράφοι, ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνας γράφωσιν, πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα βλέποντες, τῶν εἰκόνων τῶν ἐκείνων χαρακτηριστῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶ σπουδάζουσιν μεταθελοῦν φιλοτέχνημα οὕτω δεῖ καὶ τὸν ἐσπουδακτότατον ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι τέλειον· οἶονεὶ πρὸς ἀγάλματά τινα κινουμένα τε καὶ ἔμπρακτα, τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀποβλέπειν χρῆ, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκεῖον ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως.

651. Ποιὰ εἶναι ἡ «πανούκλα»; — Σ (17,29). «Μὴ καθεσθῆς ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν λοιμῶν» (Ψαλ. α' 1). Ἐξέτασον τίνες ὠνόμασε, ἐξέτασον τίνες τοὺς λοιμούς, ἢ δῆλον τοὺς μεταδιδόντας ἀλλήλους τοῦ πάθους. Ἡ οὐχ ὄρας τοὺς πόρνους, τοὺς ἐπὶ ἀγορᾶς καθημένους, καὶ καταγελώντας τῶν σωφρονούντων, καὶ διηγουμένους ἑαυτῶν τὰ τῆς αἰσχύνης ἔργα, τὰ τοῦ σκότους ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἐξαριθμουμένους, ὡς ἀριστείας, ἢ τίνες ἄλλας ἀνδραγαθίας; Οὗτοί εἰσιν οἱ λοιμοί, οἱ τὸ ἴδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλονεικοῦντες.

652. Ἀποτελέσματα ἀσκήσεως. — Φ (5,18). Οἱ ἐκ μακρᾶς συνηθείας μελετηθέντες πόνοι, ἀλυπτότερον προσπίπτουσιν τοῖς ἐγγεγυμνασμένοις.

653. Ὑγεία καὶ σωτηρία. — Φ (5,19). Ἔστιν ἐκ πόνων ὑγεία, καὶ ἐξ ἰδρώτων σωτηρία.

654. Νὰ ἀποκτηθοῦν χάρες. — Φ (9,8). Τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τοὺς διδόντας ἐπαναστρέφουσιν.

655. Οἱ ψυχικὲς ἐλλείψεις τοῦ δικαστῆ. — Ἀντωνίου Μοναχοῦ, Μέλισσα, Α' 13. Ὁ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην μὴ ἔχων προεναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἢ χρήμασι διεφθαρμένος, ἢ φιλία χαριζόμενος, ἢ ἔχθρα ἀμυνόμενος, δυναστείαν δυσωπούμενος, τὸ κρίμα κατευθύνειν δύναται.

656. Ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀπονομῆ τοῦ δικαίου. — 13. Δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀπονεμητικῆ τοῦ κατ' ἀξίαν δυσθήρατον δὲ τοῦτο, τῶν μὲν διὰ τὸ περὶ τὴν φρόνησιν ἐλλιπεῖς οὐχ εὐρισκόντων ἐκάστῳ διανεῖμαι τὸ ἴσον, τῶν δὲ διὰ τὸ προκατέχεσθαι ὑπὸ παθῶν ἀνθρωπίνων ἀφανιζόντων τὸ δίκαιον.

657. Παραισθήσεις τοῦ φιλάργυρου. — 34. Πάντα χρυσὸν βλέπεις, πάντα χρυσὸν φαντάζεις· αὐτὸ σοὶ καὶ καθεύδοντι ἐνύπνιον, καὶ ἐργηγορῶτι ἐνθύμιον. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὑπὸ μανίας παρά-

φοροὶ οὐ τὰ πράγματα βλέπουσιν, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ πάθους φαντάζονται, οὕτως σοὶ ἡ ψυχὴ τῇ φιλοχρηματίᾳ κατασχεθεῖσα, πάντα χρυσὸν, πάντα ἄργυρον βλέπει. Ἡδίων ἂν ἴδοις τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἥλιον.

658. Διαφορὰ τυράννου καὶ βασιλιᾶ. — Β' 1. Αἱ οὖν παρὰ βασιλέως διδόμεναι ὑποθήκαι, τοῦ γε ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἤξιου, πολὺ τὸ νόμιμον ἔχουσι τὸ κοινῇ πᾶσι λυσιτελεῖς σκοποῦσι, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ὠφελείας συντεταγμένα. Τοῦτο γὰρ διαφέρει τυράννος βασιλέως, ὅτι ὁ μὲν τὸ ἑαυτοῦ πανταχόθεν σκοπεῖ, ὁ δὲ τὸ τοῖς ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει.

659. Ἀρχοντας καὶ ἀρχόμενος. — 1. Ἴδιον βασιλέως προμηθεῖσθαι τῶν ἀρχομένων.

660. Τὸ μέτρο τῆς θυσίας τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτη. — 96. Ὑπεύθυνος οὖν ἐστὶν ὁ ἐφεστὼς τῇ ἀδελφότητι ἀγγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ μεριμνᾶν τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, ὡς λόγον ἀποδώσων καὶ μεριμνᾶν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν παρ' αὐτῶν σπουδὴν ἐνδείκνυσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν κοινὸν πρὸς πάντας τοῦ Κυρίου λόγον, «ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰωάν. ιε' 13), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ εἰπόντος «Ὁμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς» (πρβλ Α' Θεσ. β' 8).

661. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κακοῦ. — 96. Τὸν ἐν κακίᾳ περιβλεπτον πολλοὺς εἰς τὸν ὅμοιον βίον τῶν εὐολισθητῶν ἐφέλλεται.

662. Ποιὸ δάκρυ γίνεται δάνεισμα τῆς αἰώνιας χαρᾶς. — 100. Ὡσπερ οἱ ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ἐστῶτες, τοῖς ἐν θαλάσῃ βαπτιζομένοις συμπάσχοντες, οὐ προίεναι τὴν οἰκείαν ἀσφάλειαν ἐν τῇ περὶ τῶν κινδυνουμένων φροντίδι· οὕτως οὐδὲ οἱ τοῖς ἀμαρτήμασι τῶν πέλας ἐπιστυγνάζοντες τὴν οἰκείαν ἀφανίζουσιν εὐφροσύνην τὸναντίον μὲν οὖν καὶ μείζονα ποιοῦσιν αὐτὴν, ὑπὲρ τῶν εἰς τοὺς ἀδελφούς δακρῶν ἀξιούμενοι τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου διὰ τὴν συμπάθειαν· ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον δάκρυον οἶονεὶ σπέρμα καὶ δάνεισμα γίνεται τῆς αἰωνίου χαρᾶς.

650. M 96, 352 B.
653. M 96, 401 C.
656. M 136, 805 A.

651. M 96, 356 C.
654. M 96, 409 C.
657. M 136, 833 D.

652. M 96, 401 C.
655. M 136, 805 A.

658. M 136, 1000 C.
660. M 136, 1233 D.
662. M 136, 1241 B.

659. M 136, 1000 C.
661. M 136, 1236 B.

Β' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (381)

Κανόνες.

663. Προϋποθέσεις μαρτύρων για κατηγορία Ἐπισκόπου. — Κανὼν ΣΤ'. Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν συγχεῖν, καὶ ἀνατρέπειν βουλόμενοι φιλέθρως, καὶ συκοφαντικῶς αἰτίας τινάς, κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς Ἐκκλησίας ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων συμπλάσσουν, οὐδὲν ἕτερον, ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις, καὶ ταραχὰς τῶν εἰρηνευόντων λαῶν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντες. Τούτου ἕνεκεν ἤρεσε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδραμόντων Ἐπισκόπων, μὴ ἀνεξέταστος προσείσθαι τοὺς κατηγοροῦς, μηδὲ πᾶσιν ἐπιτρέπειν τὰς κατηγορίας ποιεῖσθαι κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας, μηδεμίαν πάντας ἀποκλείειν. Ἄλλ' εἰ μὲν τις, οἰκείαν τινὰ μέμψιν, τοῦτ' ἔστι ἰδιωτικὴν, ἐπαγάγοι τῷ Ἐπισκόπῳ ὡς πλεονεκτῆς ἢ ἄλλο τι παρὰ τὸ δίκαιον παρ' αὐτοῦ πεπονθῶς. Ἐπὶ τῶν τοιούτων κατηγοριῶν μὴ ἐξετάζεσθαι, μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦ, μήτε τὴν θρησκείαν. Χρὴ γὰρ παντὶ τρόπῳ, τό τε συνειδὸς τοῦ Ἐπισκόπου ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν ἀδικεῖσθαι λέγοντα οἶας ἂν ἢ θρησκείας, τῶν δικαίων τυγχάνειν. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἶη τὸ ἐπιφερόμενον ἐγκλημα τῷ Ἐπισκόπῳ, τότε δοκιμάζεσθαι χρὴ τῶν κατηγορούντων τὰ πρόσωπα. Ἴνα πρῶτον μὲν αἰρετικοῖς μὴ ἐξῆ κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι. Αἰρετικούς δὲ λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς Ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιᾶ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δὲ καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν Ἐπισκόποις. Ἐπειτα δὲ καὶ εἰ τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπ' αἰτίαις τισὶ προκατεγνωσμένοι εἴεν, καὶ ἀποβεβλημένοι, ἢ ἀκοινωνῆτοι, εἴτε ἀπὸ κλήρου, εἴτε ἀπὸ λαϊκοῦ τάγματος, μηδὲ τούτοις ἐξείναι κατηγορεῖν Ἐπισκόπου, πρὶν ἂν τὸ οἰκείον ἐγκλημα πρότερον ἀποδύσωνται. Ὁμοίως δὲ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας, μὴ πρότερον εἶναι δεκτοὺς εἰς Ἐπισκόπου κατηγορίαν, ἢ ἑτέρων κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθῶως ἑαυτοὺς τῶν ὑπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων. Εἰ μὲν τοῖς τινες μήτε αἰρετικοί, μήτε ἀκοινωνῆτοι εἴεν, μήτε κατεγνωσμένοι, ἢ προκατηγορημένοι ἐπὶ τισὶ πλημμελήμασι, λέγοιεν δὲ ἔχειν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου κατηγορίαν, τούτους κελεύει

ἡ ἁγία Σύνοδος, πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας πάντων Ἐπισκόπων ἐνίστασθαι τὰς κατηγορίας, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγχειν τὰ ἐγκλήματα τοῦ ἐν αἰτίαις τισὶν Ἐπισκόπου. Εἰ δὲ συμβαίῃ ἀδυνατῆσαι τοὺς ἐπαρχιώτας πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων τῷ Ἐπισκόπῳ, τότε αὐτοὺς προσίεναι μεζῶνι Συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐκείνης Ἐπισκόπων ὑπὲρ τῆς αἰτίας ταύτης συγκαλουμένων. Καὶ μὴ πρότερον ἐνίστασθαι τὴν κατηγορίαν, πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς τὸν ἴσον ἑαυτοῖς ἐπιτιμήσασθαι κίνδυνον, εἴπερ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων τάξει συκοφαντοῦντες τὸν κατηγορούμενον Ἐπίσκοπον ἐλεγχεῖεν. Εἰ δὲ τις καταφρονήσας τῶν κατὰ τὰ προδηλωθέντα δεδογμένων, ἰολμῆσειεν, ἢ βασιλικὰς ἐνοχλεῖν ἀκοάς, ἢ κοσμικῶν ἀρχόντων δικαστήρια, ἢ οἰκουμένην Σύνοδον ταρασσείν, πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς διοικήσεως Ἐπισκόπους τὸν τοιοῦτον τὸ παράπαν εἰς κατηγορίαν μὴ εἶναι δεκτὸν, ὡς καθυβρίσαντα τοὺς κανόνας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυμηνάμενον εὐταξίαν.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ Α' ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ († 385)

Ἀποκρίσεις κανονικαί.

664. Συζυγικὴ ἀποχή — Ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις 5.13. Ἐὰν γυνὴ συγγένηται μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἦγουν, ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς γυναικὸς, καὶ γένηται σύνταξις, ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, ἢ οὐ; - Οὐκ ὀφείλουσι, τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος, «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ. Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράξη ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν» (Α' Κορ. ζ' 5). 13. Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμον, περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας; καὶ ποίας ἡμέρας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας; — Ὁ Ἀπόστολος λέγει, «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράξη ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν». Ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεισθαι τῷ Κυρίῳ.

665. Προβλήματα λύσεως γάμου. — 15. Ἐὰν τις γυνὴ

πνευματιᾶ, ὥστε καὶ σίδηρα φορεῖν, ὁ δὲ ἀνὴρ λέγων, ὅτι οὐ δύναμαι ἐγκρατεῦσθαι, καὶ θέλω λαβεῖν ἐτέραν, ἢ οὐ; — Μοιχεία μεσολαβεῖ τῷ πράγματι καὶ περὶ τούτου ἀποκρίνασθαι οὐκ ἔχω, οὐδὲ ἐφευρίσχω.

ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ (ἅγιος, † 386)

Προκατήχησις.

666. Φιλαργυρία. — 4. Εἰ φιλάργυρον ἔχεις τὸ σχῆμα τῆς ψυχῆς, ἄλλο ἐνδυσάμενος εἰσελθε.

667. «Μακρὰ ἀπ' τὰ πάθη». — 14. Εἰ καὶ κέκλεισται ἡ ἐκκλησία, καὶ πάντες ὑμεῖς ἔνδον· ἀλλὰ διεστάθω τὰ πράγματα, ἄνδρες μετ' ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν μὴ γένηται ἡ ὑπόθεσις τῆς σωτηρίας, πρόφασις ἀπωλείας· κἂν ἡ ὑπόθεσις καλὴ, πλησίον ἀλλήλων καθέζεσθαι, ἀλλὰ μακρὰν ἔστω τὰ πάθη. Εἶτα οἱ ἄνδρες καθεζόμενοι καὶ ἐχέτωσαν βιβλίον χρήσιμον καὶ ὁ μὲν τις ἀναγινωσκέτω, ὁ δὲ τις ἀκούετω· κἂν μὴ βιβλίον παρῆ ὁ μὲν προσευχέσθω, ὁ δὲ τι χρήσιμον λαλείτω. Καὶ ὁ σύλλογος πάλιν ὁ παρθενικὸς οὕτω συνειλέχθω, ἢ ψάλλον ἢ ἀναγινώσκων ἡσυχῇ ὥστε λαλεῖν μὲν τὰ χεῖλη, μὴ ἀκούειν δὲ τὰ ἀλλότρια ὤτα. «Γυναικὶ γὰρ λαλεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐπιτρέπω» (πρβλ. Α' Τιμ. β' 12 Α' Κορ. ιδ' 34) καὶ ἡ ἑγγαμος δὲ ὁμοίως μιμνήσθω καὶ προσευχέσθω, καὶ τὰ χεῖλη κινείσθω, φωνὴ δὲ μὴ ἀκουέσθω. (πρβλ. Α' Βασ. α' 13).

Κατηχήσεις.

668. Σαράντα μέρες γιὰ τὴν ψυχὴν. — Α' 5. Πᾶσαν μέρην ἀνθρωπίνην ἐξάλειψον ἀπὸ σοῦ «περὶ ψυχῆς» γὰρ «τρέχεις» (πρβλ. Παρ. ζ' 23). Τὰ τοῦ κόσμου πάντως καταλιμπάνεις μικρὰ τὰ καταλιμπανόμενα, μεγάλα δὲ τὰ παρὰ τοῦ Κυρίου δωρούμενα. Κατάλιπε τὰ παρόντα, καὶ πίστευε εἰς τὰ μέλλοντα. Τοσοῦτους κύκλους ἐνιαυτῶν διήλθες, περὶ τὸν κόσμον μάτην ἀσχολούμενος· καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας οὐ σχολάζεις, διὰ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν; Σχολάσατε, καὶ γινώτε ὅτι «ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς» (Ψαλ. με' 11), φησὶν ἡ γραφή.

666. M 33, 340 A. B 39, 42, 28.

667. M 33, 556 A. B 39, 46, 4.

668. M 33, 376 A. B 39, 50, 20.

669. Ἡ σωτηρία ἀπ' τὴν πορνεία καὶ μοιχεία γίνεται μετάνοια. — Β' 9. Ἐλθέ μοι λοιπὸν καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐκ μετανόιας σωθέντας. Ἄλλ' ἴσως καὶ ἐν γυναιξίν ἐρεῖ τις· ἐπόρνευσα. ἐμοίχευσα, ἐμόλυνα τὸ σῶμα παντοίαις ἀκολασίαις· ἄρ' ἔστι σωτηρία; Ἀπόβλεψον, ὦ γύναι, εἰς τὴν Ραάβ, καὶ προσδόκα καὶ σὺ τὴν σωτηρίαν· εἰ γὰρ ἡ φανερώς καὶ δημοσίᾳ πορνεύσασα, διὰ μετανόιας ἐσώθη, ἄρα ἡ ἄπαξ ποτὲ πορνεύσασα πρὸ τῆς χάριτος, διὰ μετανόιας καὶ νηστείας οὐ σώζεται; πῶς γὰρ ἐσώθη ἐκείνη, ζήτησον· τοῦτο μόνον εἶπεν, «Ὅτι ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ Θεὸς ὑμῶν» (πρβλ. Ἰησ. Ν. β' 11)· ἐαυτῆς γὰρ, οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν διὰ τὴν ἀσέλγειαν· καὶ εἰ θέλεις δέξασθαι τοῦ σωθῆναι ταύτην, μαρτυρίαν ἑγγραφον, ἔχεις ἀνάγραφτον, ἐν ψαλμοῖς· «Μνησθήσομαι Ῥαάβ καὶ Βαβυλώνος, τοῖς γινώσκουσί με» (Ψαλ. πστ' 4)· ὡ μεγάλης τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ πορνῶν μνημονεύουσης ἐν γραφαῖς· ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς· «Μνησθήσομαι Ῥαάβ καὶ Βαβυλώνος», ἀλλὰ μετὰ τοῦ· «Τοῖς γινώσκουσί με». Ἔστιν οὖν καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν σωτηρία καὶ ἐπὶ γυναικῶν ὁμοίως, ἢ διὰ μετανόιας προξενουμένη.

670. Πίστη καὶ ἔργα. — Δ' 2. Οὔτε τὰ δόγματα χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν εὐπρόσδεκτα τῷ Θεῷ, οὔτε τὰ μὴ μετ' εὐσεβῶν δογμάτων ἔργα τελούμενα προσδέχεται ὁ Θεός.

671. «Ὅλες οἱ ψυχῆς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἶναι ὅμοιες». — 20. Ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχὴ καὶ ὅμοιαι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ εἰσὶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· τὰ γὰρ μέλη τοῦ σώματος διακρίνεται μόνον. Οὐκ ἔστι τάγμα ψυχῶν κατὰ φύσιν ἁμαρτανουσῶν, καὶ τάγμα ψυχῶν κατὰ φύσιν δικαιοπραγουσῶν· ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἀμφοτέρων, μονοειδοῦς καὶ ὁμοίας οὐσης ἐν ἅπασιν τῆς τῶν ψυχῶν ὑποστάσεως.

672. Ἡ «καλὴ στολὴ» ἀποκτάται πάλι μετάνοια. — 23. Μὴ φύρης ἐν πορνείαις τὴν σάρκα σου· μὴ μολύνῃς σου τὴν καλλίστην ταύτην στολήν. Εἰ δὲ καὶ ἐμόλυνας, ἀπόπλυνε νῦν διὰ μετανόιας ἀπολύσεως γὰρ ὁ καιρὸς.

673. «Βίος ἴσος με τῶν ἀγγέλων». — 24. Καὶ τὸν περὶ σωφροσύνης λόγον προηγουμένως μὲν ἀκούετω τῶν μοναζόντων καὶ τῶν παρθένων τάγμα, τῶν τὸν ἰσάγγελον βίον ἐν κόσμῳ κατορθούντων.

669. M 33, 392 C. B 39, 54, 24.

670. M 33, 456 B. B 39, 67, 1.

671. M 33, 480 C. B 39, 73 27.

672. M 33, 485 A. B 39, 74, 40.

673. M 33, 485 B. B 39, 75, 3.

674. Ὁ «σύμφωνος με τοὺς θεσμοὺς γάμος» εἶναι γιὰ τεκνογονία. — 25. Μὴ δ' αὖ πάλιν κατορθῶν τὴν σωφροσύνην τυφωθῆς κατὰ τῶν ὑποβεβηκότων ἐν γάμῳ. «Γίμιος γὰρ ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμικάντος» (Ἑβρ. ιγ' 4), ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ σὺ ὁ τὴν ἀγνείαν ἔχων, ἄρα οὐκ ἐκ τῶν γεγαμηκότων ἐγεννήθης; Μὴ γὰρ ὅτι χρυσοῦ κτῆσιν ἔχεις, τὸ ἀργύριον ἀποδοκίμαζε. Ἀλλ' εὐέλπιδες ἔστωσαν καὶ οἱ ἐν γάμῳ νομίμως τῷ γάμῳ χρώμενοι· οἱ γάμον ἐνθεσμον, ἀλλὰ μὴ τοῦτον ἀσελγῆ κατασκευάζοντες, διὰ τὴν ἀμετρον ἐξουσίαν· οἱ γινώσκοντες καιροὺς ἀνέσεως, ἵνα σχολάζωσι τῇ «προσευχῇ» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 5). οἱ μετὰ τῶν ἐνδυμάτων καθαρὰ προσφέροντες ἐν ταῖς συνάξεσιν εἰς ἐκκλησίαν τὰ σώματα οἱ διὰ τὸ τεκνογονεῖν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ φιληδονεῖν, τῷ γάμῳ προσεληλυθότες.

675. Ὁ δευτέρος γάμος. — 26. Καὶ οἱ μονόγαμοι δὲ τοὺς δευτέρῳ γάμῳ συμπερινεχθέντας μὴ ἀποδοκιμαζέτωσαν. Καλὸν μὲν γὰρ ἡ ἐγκράτεια καὶ θαυμάσιον συγγνωστὸν δὲ καὶ τῷ δευτέρῳ γάμῳ προσελθεῖν, ἵνα μὴ πορνεύσωσιν οἱ ἀσθενεῖς. «Καλὸν μὲν γὰρ αὐτοῖς, ἐὰν μείνωσιν ὡς ἀγάῳ» (Α' Κορ. ζ' 8), φησὶν ὁ Ἀπόστολος «εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεῦσθαι, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον γὰρ ἐστὶ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι» (Α' Κορ. ζ' 9). Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἐξοριζέσθω μακράν, πορνεία, μοιχεία καὶ πᾶν τὸ τῆς ἀκολασίας εἶδος. Τετηρήσθω δὲ τὸ σῶμα τῷ Κυρίῳ καθαρὸν, ἵνα καὶ ὁ Κύριος ἐπιβλέψῃ τῷ σώματι.

676. Εἶδη «ἀκολασίας». — 37. Ἀπόστηθι παντὸς ἀκολασίας εἶδους, μήτε γαστριμαργῶν, μήτε φιληδονῶν, ὑπεράνω τε φιλαργυρίας ἀπάσης καὶ τοῦ τοκίζειν γενόμενος

677. Ὁ πλοῦτος εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τοῦ διαβόλου. — Η' 6. Οὐκ ἐστὶν ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀργύριον τοῦ διαβόλου, καθὼς νομίζουσι τινες. Τοῦ γὰρ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός (Παρ. ιζ' 6α). Διαβόλου δὲ οὐδὲν ἀπιστότερον. Καὶ φανερώς διὰ τοῦ προφήτου λέγει ὁ Θεός: «Ἐμὸν τὸ χρυσοῦ καὶ ἐμὸν τὸ ἀργύριον» (Ἄγγ. β' 9), καὶ «ᾧ τινι θέλω δίδωμι αὐτό» (πρβλ. Λουκ. δ' 6).

678. «Περισμένουμε ν' ἀναστηθοῦν κι οἱ οὐρανοί». — ΙΕ' 3. Εἰλήσει δὲ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Κύριος, οὐχ ἵνα ἀπολέσῃ τούτους, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς πάλιν καλλίονας ἐγείρῃ. Οὕτως ἀνάστασιν ὥσπερ

674. M 33, 488 A B 39, 75, 12.
675. M 33, 488 B B 39, 75, 22.
676. M 33, 501 A B 39, 79, 24.
677. M 33, 632 A B 39, 109, 15.
678. M 33, 876 B B 39, 187, 10.

προσδοκῶμεν καὶ τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ Κυρίου λέγοντος: «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν» (Ματθ. κδ' 35)· οὐ γὰρ ἰστίμα τὰ ποιήματα τοῖς λόγοις τοῦ Δεσπότη.

679. Οἱ πόλεμοι. — 6. Δεύτερον σημεῖον· μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων (πρβλ. Ματθ. κδ' 6)· γίνεται δὲ ἄρα νῦν Περσῶν πρὸς Ρωμαίους περὶ τὴν Μεσοποταμίαν πόλεμος ἢ οὐ; «ἐγείρεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν» (πρβλ. Ματθ. κδ' 7) ἢ οὐ; καὶ «ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους» (πρβλ. Λουκ. κα' 11). Ταῦτα ἤδη γέγονεν. Καὶ πάλιν· «φύβητρά τε ἀπ' οὐρανοῦ καὶ μεγάλοι χειμῶνες. «Γρηγορεῖτε οὖν», φησὶν, «ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ἡμέρα ὁ Κύριος ἡμῶν ἔρχεται» (πρβλ. Ματθ. κδ' 42).

680. Ἀξιολόγηση πράξεων καὶ τρόπων ζωῆς. — 23. Ἀνάγραφτός ἐστὶ σου πᾶσα προσευχὴ καὶ ψαλμωδία, ἀνάγραφτός ἐστι πᾶσα ἐλεημοσύνη, ἀνάγραφτός ἐστι πᾶσα νηστεία, ἀνάγραφτός ἐστι πᾶς ὁ διαφυλαχθεὶς γάμος καλῶς, ἀνάγραφτός ἐστιν ἐγκράτεια διὰ Θεὸν τελεσθεῖσα· τὰ πρωτεῖα δὲ τῶν στεφάνων ἐν ἀναγραφαῖς ἔχει παρθενία καὶ ἀγνεία, καὶ μέλλεις λάμπειν ὡς ἄγγελος.

681. Τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. — ΙΣΤ' 22. Μέγα τί ἐστὶ καὶ παντοδύναμον ἐν χαρίσμασι καὶ θαυμάσιον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Λόγισαι, πόσοι καθέζεσθε νῦν, πόσαι ψυχαὶ πάρεσμεν, ἐκάστῳ προσφόρως ἐνεργεῖ, καὶ μέσον παρὸν βλέπει ἐκάστου τὸν τρόπον, βλέπει καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν συνείδησιν, καὶ τί λαλοῦμεν, καὶ τί νοοῦμεν, καὶ τί πιστεύομεν. Μέγα μὲν ἀληθῶς τὸ ρηθὲν, ἀλλ' ἔτι μικρόν. Βλέπε γὰρ μοι, τὴν διάνοιαν φωταγωγηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, πόσοι εἰσὶ χριστιανοὶ τῆς παροικίας ταύτης πάσης, καὶ πόσοι τῆς ἐπαρχίας πάσης τῆς Παλαιστίνης. Καὶ πλάτυνον τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας εἰς τὴν Ῥωμαίων πᾶσαν βασιλείαν. Καὶ ἐκ ταύτης βλέπε μοι πάντα τὸν κόσμον, Περσῶν γένη καὶ Ἰνδῶν ἔθνη, Γότθους καὶ Σαυρομάτας, Γάλλους καὶ Ἰσπανοὺς καὶ Μαύρους, Λίβυας καὶ Αἰθίοπας καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἀκατονομάστους ἡμῖν. Πολλὰ γὰρ τῶν ἐθνῶν οὐδ' εἰς ὀνομασίαν ἡμῖν ἦλθεν, βλέπε μοι ἐκάστου ἔθνοους ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους, μονάζοντας, παρθένους καὶ λοιποὺς λαϊκοὺς, καὶ βλέπε τὸν μέγαν προστάτην καὶ τῶν χαρισμάτων πάροχον, ὅπως ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ τῷ μὲν ἀγνείαν, τῷ δὲ ἀειπαρθενίαν,

679. M 33, 877 A B 39, 188, 17.
680. M 33, 901 C B 39, 196, 25.
681. M 33, 948 C B 39, 210, 14.

ἄλλω δὲ ἐλεημοσύνην, ἄλλω δ' ἀκτημοσύνην, ἄλλω δὲ ἀπέλασιν πνευμάτων ἀντικειμένων δίδωσιν. Καὶ ὡσερ τὸ φῶς μᾶ τῆς ἀκτίνος προσβολῇ καταυγάζει τὰ πάντα, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φωτίζει τοὺς ἔχοντας ὀφθαλμούς. Εἰ γὰρ τις ἀβλεπτῶν μὴ καταξιούται τῆς χάριτος, μὴ μεμφέσθω τῷ Πνεύματι, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἀπιστίᾳ.

682. Ἡ πίστη «δίνει δύναμη στὴν ψυχὴ» γιὰ τὰ καλὰ ἔργα. — *ΙΗ' 1.* Ῥίζα πάσης τῆς ἀγαθοεργίας ἡ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίς. Ἡ γὰρ προσδοκία τῆς μισθαποδοσίας νευροὶ τὴν ψυχὴν εἰς ἐργασίαν ἀγαθὴν. Ἐτοιμος μὲν γὰρ ἅπας ἐργάτης εἰς τὸ ὑπομεῖναι τοὺς καμάτους, ἐὰν προβλέπῃ τῶν καμάτων τὸν μισθόν· τοῖς δὲ ἀμισθὶ κάμνουσι προκαταπίπτει καὶ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος. Στρατιῶτης ἔπαθλα προσδοκῶν εἰς πολέμου ἐτοιμος οὐδεὶς δὲ ἀκρίτῳ βασιλεῖ στρατευόμενος τῷ μὴ παρέχοντι βραβεῖα τῶν καμάτων ἐτοιμος εἰς τὸ ὑπεραποθανεῖν. Οὕτω καὶ πᾶσα ψυχὴ πιστεύουσα μὲν εἰς ἀνάστασιν φεῖδεται ἑαυτῆς εἰκότως, ἀπιστοῦσα δὲ τῇ ἀναστάσει γίνεται ἐκδοτος εἰς ἀπώλειαν. Ὁ πιστεύων ὅτι μένει τὸ σῶμα εἰς ἀνάστασιν φεῖδεται τῆς στολῆς, καὶ οὐ μολύνει τοῦτο πορνείαις, ὁ δὲ ἀπιστῶν τῇ ἀναστάσει δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς πορνείας, ὡς ἄλλοτρίῳ παρακεχρημένος τῷ ἰδίῳ σώματι.

Μυσταγωγικαὶ Κατηχήσεις.

683 Κακὴ ψυχαγωγία. — *Α' 6,1.* Πομπὴ δὲ διαβόλου ἐστὶ θεατρομανία, καὶ ἵπποδρομία, καὶ κυνηγασία, καὶ πᾶσα τοιαύτη ματαιότης, ἧς εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι ὁ ἅγιος τῷ Θεῷ λέγει· «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα» (Ψαλ. ρη' 37). Μὴ περισπούδαστόν σοι ἔστω ἡ θεατρομανία, ἐνθα αἱ ἀσελγεῖς εἰσι τῶν μίμων ὄψεις, ὕβρεσι πεπραγμέναι καὶ πάσαις ἀσχημοσύναις, καὶ ἐκτεθλυμένων ἀνδρῶν ἐμμανεῖς ὀρχήσεις μῆτε ἢ τῶν ἐν κυνηγίαις ἑαυτοὺς θηρίοις ἐκδιδόντων, ἵνα τὴν ἀθλίαν κολακεύσῃς γαστέρα· οἶ, ἵνα κοιλίας τροφαῖς θεραπεύσῃς, αὐτοὶ γαστροὶ ἀτιθάσων ἀληθῶς τροφὴ γίνονται θηρίων· ἵνα δὲ δικαίως εἶπω, ὑπὲρ οἰκείου «θεοῦ τῆς κοιλίας» (πρβλ. Φιλιπ. γ' 19) τὴν ἑαυτῶν ζωὴν κατὰ κρημνῶν μονομαχοῦντων. Φεῦγε καὶ τὰς ἵπποδρομίας, τὸ ἐμμανὲς θέαμα καὶ ψυχὰς ἐκτραχηλίζον ταῦτα γὰρ πάντα πομπὴ ἐστὶ διαβόλου.

684. Γιατί παρακαλοῦμε τὸν Θεό. — *Ε' 8,1.* Εἶτα μετὰ τὸ

682 M 33, 1017 A B 39, 232, 33.
683. SC 126, 92. B 39, 248, 34.
684. SC 126, 156. B 39, 259, 21.

ἀπαρτισθῆναι τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ, παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας, ὑπὲρ βασιλέων, ὑπὲρ στρατοπέδων καὶ συμμάχων, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις, ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων, καὶ ἀπαξᾶπλῶς ὑπὲρ πάντων τῶν βοηθείας δεομένων, δεόμενοι δὲ πάντες ἡμεῖς ταύτην προσφέρομεν τὴν θυσίαν.

Εἰς τὸν παράλυτον.

685 «Μηκέτι ἀμάρτανε». — *17.* «Μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν σοί τι γένηται» (Ἰωάν. ε' 14). Ἄκουε τοῦ ρητοῦ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁ πρὸ τούτου πορνεύων ἀποτιθέσθω τὸ πάθος, καὶ ὁ πρὸ τούτου πλεονέκτης γενοῦ ἐλεήμων.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ (ἢ Θεολόγος, ἅγιος, † 389)

Λόγοι.

686. Θεωρία καὶ πράξη. — *Λόγος Δ' Παράγρ. 113.* Πρᾶξις γὰρ ἐπίβασις θεωρίας.

687. Νὰ γίνῃς ἅγιο «τὸ νὰ ἔχεις, μὲ τὸ νὰ ἔχεις μὲ καλὸ τρόπο». — *ΙΔ' 18.* Μὴ μοι γένοιτο, μῆτε πλουτεῖν, τούτων ἀπορουμένων· μῆτε εὐεκτεῖν, εἰ μὴ βοηθοῖν τοῖς τούτων τραύμασι· μὴ τροφῆς ἱκανῶς ἔχειν, μὴ σκέπης, μὴ ὑπὸ στέγην ἀναπαύεσθαι, εἰ μὴ καὶ ἄρτον ὀρέξαιμι, καὶ μεταδοῖν ἐσθῆτος εἰς δύναμιν, καὶ ὑπὸ στέγην ἀναπαύσαιμι. Ἄλλ' ἦτοι πάντα ἀποθετέον Χριστῷ, ἵνα γνησίως ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, τὸν σταυρὸν ἀράμενοι, καὶ ἀναπτῶμεν ὡς κοῦφοι πρὸς τὸν ἄνω κόσμον, καὶ εὐσταταεῖς ὑπὸ μηδενὸς καθελκόμενοι, καὶ κερδήσωμεν ἀντὶ πάντων Χριστόν, διὰ ταπεινώσιν ὑψωθέντες, καὶ διὰ πενίαν πλουτήσαντες ἢ Χριστῷ τὰ ἄντα συμμεριστέον, ἵνα πῶς καὶ τὸ ἔχειν, διὰ τοῦ καλῶς ἔχειν, ἁγιασθῇ, καὶ τοῦ κοινωνεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ σπειράωμι ἑμαυτῷ μόνῳ, σπειράωμι ἄρα, καὶ ἄλλοι φάγοιεν· καὶ ἵνα πάλιν εἶπω τὸ τοῦ Ἰώβ· «Ἄντι πυροῦ ἐξέλθοι μοι κνίδη, ἀντὶ δὲ κριθῆς βᾶτος» (Ἰώβ λα' 40)· καύσων δὲ ἄνεμος ὑπολάβοι, καὶ ὑφέλοιτο

685. M 33, 1152 A B 39, 269, 7 686. M 35, 649 B
687. M 35, 880 C.

λαϊλαψ τοὺς ἐμοὺς πόνοους, ἵνα εἰς κενὸν κοπιᾶσαιμι. Εἰ δὲ καὶ ἀποθήκας οἰκοδομήσαιμι ἐκ τῶν μαμωνᾶ θησαυρίζων, καὶ μαμωνᾶ, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν ἀπαιτηθεῖην, λόγον ὑφέξων, ὧν κακῶς ἐθησαύρισα.

688. Ἡ δουλεία καὶ ἡ φτώχεια εἶναι «ἐφεύρεση τῆς κακίας».

— 25. Μιμησώμεθα νόμον Θεοῦ τὸν ἀνωτάτω καὶ πρῶτον, ὃς «βρέχει» μὲν «ἐπὶ δικαίους καὶ ἀμαρτωλούς, ἀνατέλλει» δὲ πᾶσιν ὁμοίως «τὸν ἥλιον» (πρβλ. Ματθ. ε' 45) γῆν δὲ χερσαίοις πᾶσιν ἠπλωσεν ἄνετον, καὶ κρήνας, καὶ ποταμούς, καὶ ὕλας ἀέρα δὲ πτηναῖς φύσει, καὶ ὕδωρ ὅσοις ὁ βίος ἐνυδρος, καὶ τὰς πρῶτας τοῦ ζῆν ἀφορμὰς ἀφθόνους ἅπασιν ἐχαρίσατο, οὐ δυναστεία κρατούμενας, οὐ νόμῳ περιγραφόμενας, οὐχ ὀρίοις διειργόμενας ἀλλὰ καὶ κοινὰς τὰς αὐτὰς καὶ πλουσίας, καὶ οὐδὲν παρὰ τοῦτο ἐνδεεστεράς προσέθηκεν τὸ τε τῆς φύσεως ὁμότιμον ἰσότῃ τῆς δωρεᾶς τιμῶν, καὶ δεικνὺς τὸν πλοῦτον τῆς ἐαυτοῦ χρησιότητος. Ἄνθρωποι δὲ χρυσόν, καὶ ἄργυρον, καὶ τῆς ἐσθήτης ὅση μαλακὴ, καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν, καὶ τῶν λίθων τοὺς διαυγεῖς κατορύξαντες, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον, ἢ πολέμου, καὶ στάσεως, καὶ τῆς πρώτης τυραννίδος ἐστὶ γνωρίσματα, ἔπειτα αἵρουσι τὴν ὄφρυν ὑπὸ ἀνοίας, καὶ τοῖς ἀτυχοῦσι τῶν συγγενῶν τὸν ἔλεον ἀποκλείουσι, οὐδὲ τοῖς περιττοῖς εἰς τὰ ἀναγκαῖα βοηθεῖν θέλοντες, (ὦ τῆς ἀπαιδευσίας! ὦ τῆς σκαϊότητος!) οὐδ' εἰ μὴ τι ἄλλο, ἐκεῖνό γε ἐνθυμούμενοι, ὅτι πένια καὶ πλοῦτος, ἐλευθερία τε, ἦν φαμεν, καὶ δουλεία, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων, ὕστερον ἐπεσηλῆθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ ἀρρωστήματα κοινὰ τινὰ τῇ κακίᾳ συνεισπέσοντα, κακείνης ὄντα ἐπινοήματα. «Ἀπ' ἀρχῆς δέ», φησὶν, «οὐ γέγονεν οὕτως» (Ματθ. ιθ' 8) ἀλλ' ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον, ἐλεύθερον ἀφῆκε καὶ αὐτεξούσιον, νόμῳ τῷ τῆς ἐντολῆς μόνῳ κρατούμενον, καὶ πλούσιον ἐν παραδείσῳ τρυφῇ τοῦτο καὶ τῷ λοιπῷ γένει τῶν ἀνθρώπων βουληθεῖς τε καὶ χαρισάμενος δι' ἐνὸς τοῦ πρώτου σπέρματος. Ἐλευθερία δὲ καὶ πλοῦτος, ἡ τῆς ἐντολῆς μὴ τήρησις ἦν πένια δὲ ἀληθὴς καὶ δουλεία, ἡ ταύτης παράβασις.

689. Πλούσιος καὶ φτωχός. — 36. Τάχα ἂν εἴποι τις Ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ταῦτα πτωχῶν καὶ πενήτων. Οὐ διαφέρομαι ἀλλὰ σέ γε κεντριζέτω καὶ τοῦτο πρὸς τὸ φιλάνθρωπον. Ὡν γὰρ ἀδικουμένων τοσοῦτος ὁ λόγος, τούτων καὶ εὐπασχόντων δηλαδὴ πλειῶν ἢ χάρις. «Εἰ» γὰρ «ὁ ἀτιμάζων πένητα, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν» (πρβλ. Παροιμ. ιζ' 5), τιμᾶ τὸν ποιητὴν ὁ περιέπων τὸ ποίημα. Πάλιν δὲ ὅταν ἀκούης «Πένης καὶ πλού-

σιος συνήντησαν ἀλλήλοις, ἀμφοτέρους δὲ ὁ Κύριος ἐποίησεν» (Παροιμ. κβ' 2) μὴ τὸν μὲν πένητα, τὸν δὲ πλούσιον ὑπολάβης, ἵνα καὶ μᾶλλον κατεξαναστῆς τοῦ πένητος· οὐ γὰρ δῆλον, εἰ θεόθεν ἢ τοιαύτῃ διαίρεσις· πλάσμα δὲ Θεοῦ, φησὶν, ὁμοίως ἀμφοτέροι, καὶ εἰ τὰ ἔξωθεν ἄνισα. Τοῦτό σε δυσωπεῖτω πρὸς τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάδελφον, ἵνα ὅταν ὑπ' ἐκείνων ἐπαρθῆς, ὑπὸ τούτου συσταλῆς, καὶ γένη σεαυτοῦ μετριώτερος.

690. Ὅροι καὶ ἔπαινος ἐλεημοσύνης. — 38. «Μακάριοι», φησὶν, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (Ματθ. ε' 7). Οὐ πολλοστὸς ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ὁ ἔλεος. Καὶ, «Μακάριος ὁ συνιών, ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα» (Ψαλ. ια' 1) καὶ, «Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων καὶ κηρῶν» (Ψαλ. ρια' 5) καὶ, «Ὀλὴν τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανεῖζει ὁ δίκαιος» (Ψαλ. λστ' 26). Ἀρπάσωμεν τὸν μακαρισμὸν, συνιέντες κληθῶμεν, χρηστοὶ γενώμεθα. Μὴ διακοφάτω σου μὴδὲ νύξ τὸν ἔλεον. Μὴ εἴπῃς «Ἐπαυελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὔριον δώσω σοι» (Παροιμ. γ' 28) μὴ τι μέσον γένηται τῆς ὀρμῆς καὶ τῆς εὐεργεσίας τοῦτο μόνον, οὐ δέχεται ἀναβολὴν ἢ φιλάνθρωπία. «Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου» (Ἡσ. νη' 7), καὶ ταῦτα μετὰ προθυμίας. «Ὁ γὰρ ἐλεῶν», φησὶν, «ἐν ἰλαρότητι» (Ρωμ. ιβ' 8) καὶ διπλασιάζεται σοι τὸ ἀγαθὸν τῇ ἐτοιμότητι. Τὸ γὰρ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἀχαρὶ τε καὶ ἀκαλλώπιστον. Πανηγυριστέον δὲ, οὐ θρηνητέον τὴν εὐπορίαν. «Ἐὰν ἀνέλῃς σύνδεσμον», φησὶ, «καὶ χειροτονίαν» (Ἡσ. νη' 6), μικρολογίαν δὴ λέγω τοῦτο καὶ δοκιμασίαν, εἴτ' οὖν ἀμφιβολίαν, καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, τί γενήσεται; Ὡς μέγα τι καὶ θαυμάσιον! οἶον καὶ ὅσος ὁ τούτου μισθός! «Ῥαγήσεται πρῶμιον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ» (Ἡσ. νη' 8). Τίς οὖν οὐκ ἐφίεται φωτὸς καὶ ἰάσεως;

691. «Καλοσύνη θέλει». — 40. Εἰ τι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε, δοῦλοι Χριστοῦ, καὶ ἀδελφοί, καὶ συγκληρονόμοι, ἕως ἐστὶ καιρὸς, Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμῶμεν μὴ τραπέζῃ μόνον, ὡς τινες μὴδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία μὴδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀριμαθαῖος μὴδὲ τοῖς πρὸς τὴν ταφὴν, ὡς Νικόδημος ὁ ἐξ ἡμισείας φιλόχριστος μὴδὲ χρυσῷ καὶ λιβάνῳ καὶ σμύρνῃ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πτόνων ἢ εὐσπλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων, καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρριμμένων, ἵνα, ὅταν ἐνθένδε ἀπαλ-

λαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

692. Ὁ τοκογλύφος «μολύνει τὴ γῆν». — *ΙΣΤ' 18.* Ὁ δὲ τόκοις καὶ πλεονασμοῖς τὴν γῆν ἐμίανε, καὶ συνάγων ὅθεν οὐκ ἔσπειρε, καὶ θερίζων ὅπου μὴ διεσκόρπισε γεωργῶν οὐ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν τῶν δεομένων.

693. Ὅσοι ἐμπορεύονται τὶς «ξένες συμφορές». — *19.* Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν, οἱ σιτώναι καὶ σιτοκάπηλοι, οἱ τηροῦντες τὰς τῶν καιρῶν δυσκολίας, ἵνα ἐμπορήσωμεν, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἐντροφήσωμεν, καὶ κτησώμεθα, μὴ ὡς Ἰωσήφ τὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐν οἰκονομίᾳ μείζονι· ἐκεῖνος γὰρ ἤδει καὶ συναγαγεῖν, καὶ σιτοδοτῆσαι καλῶς ἀλλ' ὡς παράνομοι τὰ τῶν ὁμοφύλων. Οἱ λέγοντες, «Πότε διελύσεται ὁ μῆν, καὶ ἐμπωλήσωμεν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοιξομεν θησαυρούς; » (Ἀμὼς ἡ' 5). Οἱ τοῖς δισσοῖς μέτροις καὶ σταθμοῖς τὸ δίκαιον διαφθεῖροντες, καὶ τὸ μολιβοῦν μέτρον τῆς ἀνομίας ἐφ' ἑαυτοὺς κλίναντες;

694. Καὶ ἡ ἀνισότης ἀλλάζει — *ΙΖ' 4.* Οὐδὲν ἀκίνητον, ὅπερ ἔφη, οὐδὲ ὀμαλόν, οὐδὲ αὐταρκές, οὐδὲ εἰς τέλος ὅμοιον, οὔτε τὸ εὐθυμεῖν, οὔτε τὸ ἀθυμεῖν, οὐ πλοῦτος, οὐ πενία, οὐ δύναμις, οὐκ ἀσθένεια, οὐ ταπεινότης, οὐ δυναστεία, οὐ τὸ παρόν, οὐ τὸ μέλλον, οὐ τὸ ἡμέτερον, οὐ τὸ ἀλλότριον, οὐ μικρόν, οὐ μείζον, οὐχ ὅ τι ἂν εἴποι τις. Καὶ τοῦτο ἴσον ἡ ἀνισότης ἔχει, τὴν περὶ πάντα μεταβολὴν. Περιχωρεῖ γὰρ τὰ πάντα ῥαδίως, καὶ μεταχωρεῖ, καὶ ἀντικαθίσταται· ὡς αἰραὶ εἶναι μᾶλλον πιστεῦναι καὶ γράμμασι τοῖς καθ' ὕδατος, ἢ ἀνθρώπων εὐημερία. Καὶ φθόνος μὲν εὐπραξίαν, συμφορὰν δὲ ἔλεος ἴστησιν· καὶ τοῦτο σοφῶς, κατὰ γὰρ τὸν ἐμὸν λόγον, καὶ θαυμασίως, ἵνα μήτε τὸ ἀλαγεῖν ἀπαραμύθητον ἦ, μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγωγῆτον.

695. Ὑποταγή — *6.* Ὑποτασσώμεθα καὶ Θεῷ καὶ ἀλλήλοις, καὶ τοῖς ἐπὶ γῆς ἄρχουσιν Θεῷ διὰ πάντα, διὰ τὴν φιλαδελφίαν ἀλλήλοις, δι' εὐταξίαν τοῖς ἀρχουσιν καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳπερ ἂν ὧσιν ἡμερώτεροι καὶ χρηστότεροι. Δεινὸν ἐπιείκειαν δαπανῆσαι τῷ συνεχεῖ τῆς συγγνώμης, ἵνα μὴ καὶ τῆς ἐκείνων τραχύτητος αὐτοὶ δίκας ἀπαιτηθῶμεν, γαλήνην πνεύματι λύσαντες καὶ φωτὶ ζῶρον ἐπάγοντες, καὶ μέλιτι καταμιγνύοντες ἀψίνθιον. Ἔστι καὶ οὗτος εἰς τῶν ἡμετέρων νόμων, καὶ οὗτος τῶν ἐπαινουμένων, καὶ κάλλιστα διατεταγμένων τῷ Πνεύματι, τὸ δυνατόν μετὰ τοῦ καλοῦ δοκιμάσαντι, καὶ νομοθετήσαντι, ὡσπερ δούλους

ὑπακούειν δεσπόταις (Ἐφεσ στ' 5 Κολ. γ' 22), καὶ γυναῖκας ἀνδράσι, καὶ Κυρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐφεσ. ε' 24), καὶ μαθητὰς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις (πρβλ. Ἐβρ. ιγ' 17)· οὕτω δὲ καὶ πάσαις ἀξέουσαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθαι» (Ρωμ. ιγ' 1) «οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνειδήσιν» (Ρωμ. ιγ' 5), ὡς ὑποτελεῖς φόρου τυγχάνοντες· καὶ μὴ κακοποιούντας μισεῖν τὸν νόμον, μηδὲ ἀναμένειν τὴν μάχαιραν, ἀλλὰ τῷ φόβῳ καθαιρομένους ἐπαινεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐξουσίας.

696. Μὲ τὸ «δεσπότη Χριστὸ κὶ ὄχι μὲ τὸν μικρὸ τύραννο». — *8-9.* Τί δὲ ὑμεῖς, οἱ δυνάσται καὶ ἄρχοντες; Ἦδη γὰρ πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος μέτεισιν, ἵνα μὴ δόξωμεν πάντῃ τυγχάνειν ἄνισοι, καὶ τοῖς μὲν τὰ εἰκότα παραινεῖν, ὑμῶν δὲ τῇ δυναστείᾳ παραχωρεῖν, ὡσπερ αἰδοῖ τὴν κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ἐλευθερίαν, ἣ δέει ἐκκλίνοντες ἢ τῶν μὲν κήδεσθαι μᾶλλον, ὑμῶν δ' ἀμελεῖν, ὧν καὶ μᾶλλον φροντίζειν ἄξιον, ὅσῳ καὶ εἰς μείζω φέρουσα ἡ ῥοπή ὀποτέρως ἂν ἔχη, καὶ πλεῖον τὸ κατορθούμενον τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπείη, καὶ ἡμῶν, καὶ τοῦ λόγου Τί οὐν φατε; καὶ τί διομολογοῦμεθα πρὸς ἀλλήλους; Ἄρα δέξεσθε σὺν παρρησίᾳ τὸν λόγον; Καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ νόμος ὑποτίθησιν ὑμᾶς τῇ ἐμῇ δυναστείᾳ καὶ τῷ ἐμῷ βήματι. Ἄρχομεν γὰρ καὶ αὐτοὶ προσθήσω δέ, ὅτι καὶ τὴν μείζονα καὶ τελωτέραν ἀρχὴν ἢ δεῖ τὸ πνεῦμα ὑποχωρῆσαι τῇ σαρκί, καὶ τοῖς γηίνοις τὰ ἐπουράνια. 9. Χριστῷ συνάρχεις, Χριστῷ καὶ συνδιοικεῖς παρ' ἐκείνου σοὶ τὸ ξίφος, οὐκ εἰς ἔργον, ἀλλ' εἰς ἀπειλήν· ὁ καθαρὸν ἀνάθημα τῷ δεδωκότι φυλάσσοιτο. Εἰκὼν εἰ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰκόνα διὰ χειρὸς ἄγεις, ἐνταῦθα οἰκονομουμένην, καὶ πρὸς βίον ἄλλον μεθισταμένην, εἰς δὴ πάντες μεταβησόμεθα, μικρὰ παίζαντες ἐν τῷ τῆς ζωῆς τούτῳ, εἴτε δεσποτηρίῳ, εἴτε σταδίῳ, εἴτε προχαράγματι, εἴτε σκιάσματι. Τίμησον τὴν συμφυῖαν· αἰδέσθητι τὸ ἀρχέτυπον· γενοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ τοῦ κοσμοκράτορος· μετὰ τοῦ χρηστοῦ Δεσπότου, μὴ τοῦ μικροῦ τυράννου. «Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς» (Ἰωάν. ἡ' 44)· ἐκεῖνος καὶ τὸν πρῶτον ἀνθρώπον διὰ τῆς παρακοῆς ἐπληξε, καὶ τὴν ἐπίμοχθον ζωὴν ἐπεισήγαγε, καὶ τὸ κολάζειν, καὶ τὸ κολάζεσθαι διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐνομοθέτησε (Γεν. γ' 1 ἐξ.). Σὺ δέ, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μνήσθητι τίνος εἰ ποίημα, καὶ ποῦ καλῆ, καὶ πόσα ἔχεις, καὶ πόσον ὀφείλεις, παρὰ τίνος σοὶ λόγος, νόμος, προφῆται, αὐτὸ τὸ εἰδέναι Θεόν, τὸ μὴ ἀπελπίζειν τὰ προσδοκώμενα. Μίμησαι διὰ ταῦτα Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Τοῦτο ἔχει μάλιστα θεῖον ἄνθρωπος, τὸ εὖ ποιεῖν. Ἐξεστὶ σοὶ Θεὸν γενέσθαι μηδὲν πονήσαντι· μὴ πρόη τὸν καιρὸν τῆς θεώσεως.

697. «Νὰ συγχωρήσουμε γιὰ τὰ συγχωρηθεῶμεν». — 10-11. «Ἐν ἀντὶ πάντων εἰσένεγκε, τὴν φιланθρωπίαν ἢ χαίρει Θεὸς μᾶλλον, ἢ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις δῶρον ἴδιον, δῶρον ἄμωμον, δῶρον φιλοτιμίαν Θεοῦ προκαλούμενον. Μῖζον τῷ φόβῳ τὴν ἐπιείκειαν κέρασον τῇ ἀπειλῇ τὴν ἐλπίδα. Πολλὰ καὶ χρηστότητα κατορθοῦσαν οἶδα, δυσωποῦσαν εἰς ὀφειλομένην ἀντίδοσιν, ὅταν βιάζεσθαι παρὸν συγχωρήσαντες, δυσωπήσωμεν εὐνοία τὸν ἐλεοῦμενον. Μηδὲν εἶναι σε πειθῆτω τῆς ἀρχῆς ἀνάξιον· μηδὲν ἀποκλειέτω τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἡμερότητα, μὴ καιρός, μὴ δυνάστης, μὴ φόβος, μὴ μειζόνων ἀρχῶν ἐλπίς, μὴ θρασυῦτης τὸ πλεόν ἔχουσα. Κτῆσαι τὴν εὐνοίαν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς, τὴν ἄνω χρῆσον Θεῷ τὸν ἔλεον... 11. Ἐτι μικρόν, καὶ ὁ κόσμος παρέρχεται, καὶ ἡ σκηνὴ καταλύεται. Πραγματευσώμεθα τὸν καιρόν· τοῖς οὐχ ἐστώσι τὰ μένοντα ὠνησώμεθα. Ἐκαστος ἡμῶν ἐστὶν ἐν ἐπιτιμίῳ καὶ ὁ χεὺς πολλὰ φέρει τὰ ὀφλήματα. Συγχωρήσωμεν, ἵνα συγχωρηθῶμεν ἀφῶμεν, ἵνα αἰτήσωμεν ἄφεςιν. Ὅρῳς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Χρεωφειλέτης εἰσάγεται τις πολλῶν ταλάντων, καὶ ἀφίεται τοῦ χρέους προσάγεται γὰρ ἀγαθῷ δεσπότη. Καὶ συγχωρεῖται μὲν, οὐ συγχωρεῖ δέ· δοῦλος γάρ ἐστι καὶ τὴν προαίρεσιν ἀλλ' ἤς ἔτυχε φιλανθρωπίας περὶ τὸ πλεῖον, ταύτης οὐ μεταδίδωσι τῷ ὁμοδούλῳ περὶ τὸ ἕλαττον, οὐδέ, εἰ μὴ τι ἀλλῶ, τῷ τῆς μεγαλοψυχίας ἐπόμενος ὑποδείγματι περὶ τὸ ἀλλότριον καὶ ὁ δεσπότης ἀγανακτεῖ (Ματθ. ιη' 32 ἐξ.). Καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομα· πλὴν ἄμεινον τῷ παντί, προεισφέρειν τοῦ ἐκείσε λόγου τὴν ἐντεῦθεν χρηστότητα.

698. Ἡ καρποφορία τοῦ καθενός. — 10' 9. Ἐκαστος ἐκ τῶν παρόντων καρποφορεῖται Θεῷ, καὶ ἐκ τῶν οἰκετῶν ὁ ἁμαρτάνων τὴν μεταβολήν, ὁ καλῶς τρέχων τὴν εὐτονίαν, ὁ νέος τὴν ἐγκράτειαν, ἡ πολιὰ τὴν φρόνησιν, ὁ πλούσιος τὴν μετάδοσιν, ὁ πέννης τὴν εὐχαριστίαν, ὁ ἐν ἐξουσίᾳ τὴν ἀτυχίαν, ὁ εἰσπράττων τὴν ἡμερότητα.

699. Εἰρήνη καὶ ὁμόνοια. — KB' 1.5.16. Εἰρήνη φίλη, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ὃ νῦν ἔδωκα τῷ λαῷ καὶ ἀντέλαβον οὐκ οἶδα εἰ παρὰ πάντων γνησίαν φωνὴν καὶ ἀξίαν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μὴ δημοσίας συνθήκας ἀθετουμένας ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι, ὥστε καὶ μείζον εἶναι ἡμῖν τὸ κατάκριμα. Εἰρήνη φίλη, τὸ ἔμδν μελέτημα καὶ καλλώπισμα, ἦν Θεοῦ τε εἶναι ἀκούομεν, καὶ ἤς Θεόν, τὸν Θεὸν καὶ αὐτόθεον, ὡς ἐν τῷ «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ» (Φιλιπ. δ' 7) καὶ, «Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης» (Β' Κορ. ιγ' 11) καὶ, «Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφ. β' 14) καὶ οὐδ' οὕτως αἰ-

δοῦμεθα, Εἰρήνη φίλη, τὸ παρὰ πάντων μὲν ἐπαινούμενον ἀγαθόν, ὑπ' ὀλίγων δὲ φυλασσόμενον... 5. Καὶ τὸ αἴτιον τί; Φιλαρχία τυχόν, ἢ φιλοχρηματία, ἢ φθόνος, ἢ μῖσος, ἢ ὑπεροψία, ἢ τι τῶν ὅσα μὴδὲ τοὺς ἀθέους ὀρώμεν πάσχοντα· καὶ τὸ χαρίεν, ἢ τῶν ψήφων μεταθέσις. Ὅταν ἄλωμεν, εὐσεβεῖς ἐσμεν καὶ ὀρθόδοξοι, καὶ καταφεύγομεν ψευδῶς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς ὑπὲρ πίστεως στασιάζοντες... 16. Μηδαμῶς, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί, οὕτω διανοώμεθα. Αἰδεσθῶμεν τὸ δῶρον τοῦ εἰρηνικοῦ, τὴν εἰρήνην, ἣν ἐνθῆνδε ἀπιὼν ἀφήκεν ἡμῖν, ὡσπερ ἄλλο τι ἐξιτήριο. Ἐνα πόλεμον εἰδῶμεν, τὸν κατὰ τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως. Εἴπωμεν ἀδελφοὶ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, ἀν' ἅρα δέχωνται. Συγχωρήσωμεν εἰ μικρόν, ἵνα τὸ μείζον ἀντιλάβωμεν, τὴν ὁμόνοιαν. Ἡττηθῶμεν, ἵνα νικήσωμεν. Ὅρατε νόμους ἀθλήσεως, καὶ παλαιστῶν ἀγωνίσματα, οἱ τῷ κάτω κεῖσθαι πολλάκις νικῶσι τοὺς ὑπερκειμένους. Τούτους ζηλώσωμεν, μὴ τῶν δαιτυμόνων τοὺς ἀπληστοτέρους...

700. Πολυαρχία. — AB' 4. Γέγονεν ἀναρχία ἢ πολυαρχία.

701. Ἡ πολιτικὴ νομοθεσία (εἶναι) κατὰ τῶν γυναικῶν. — AZ' 6-7. Τὸ ἐρώτημα, ὃ ἐρώτησας, τοῦτο σωφροσύνην τιμᾶν μοι δοκεῖ, καὶ ἀπόκρισιν ἀπαιτεῖν φιλάνθρωπον· σωφροσύνην, περὶ ἣν ὀρῶ τοὺς πολλοὺς κακῶς διακειμένους, καὶ τὸν νόμον αὐτῶν ἄνισον, καὶ ἀνώμαλον. Τί δήποτε γάρ, τὸ μὲν θῆλυ ἐκόλασαν, τὸ δὲ ἄρρεν ἐπέτρεψαν; Καὶ γυνὴ μὲν κακῶς βουλευσαμένη περὶ κοίτην ἀνδρὸς μοιχᾶται, καὶ πικρὰ ἐντεῦθεν τὰ τῶν νόμων ἐπιτίμια ἀνὴρ δὲ καταπορνεύων γυναικὸς, ἀνεύθυνος; Οὐδέχομαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινώ τὴν συνῆθειαν Ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία· ἐπεὶ καὶ τοῖς πατράσιν ὑπ' ἐξουσίαν δεδώκασιν τὰ τέκνα, τὸ δὲ ἀσθενέστερον, ἀθεράπευτον εἶασαν. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», ἧτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη, «ἵνα εὖ σοι γένηται» (Ἐξῆδ. κ' 12), ἐν ἐπαγγελίαις κειμένη. Καὶ, «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω» (πρβλ. Ἐξῆδ. κα' 16). Ὅμοίως καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐτίμησε, καὶ τὸ κακὸν ἐκόλασεν. Καὶ, «Ἐδύλογία πατρός στηρίζει οἴκων τέκνων· κατὰρα δὲ μητρὸς ἐκρίζοι θεμέλια» (Σοφ. Σειρ. γ' 9). Ὅρατε τὸ ἴσον τῆς νομοθεσίας. Εἰς ποιητῆς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, εἰς χεὺς ἀμφοτέροι, εἰκῶν μία, νόμος εἷς, θάνατος εἷς, ἀνάστασις μία. Ὅμοίως ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γεγόναμεν ἐν χρέος παρὰ τῶν τέκνων τοῖς γονεῦσιν ὀφείλεται. 7. Πῶς οὖν σὺ σωφροσύνην μὲν ἀπαιτεῖς, οὐκ ἀντεσφύρεις δέ; πῶς, ὃ μὴ δίδως, αἰτεῖς; πῶς ὀμότιμον σῶμα ὦν, ἀνίσως νομοθετεῖς; Εἰ δὲ τὰ χεῖρω σκοπεῖς·

ἡμαρτεν ἡ γυνή, τοῦτο καὶ ὁ Ἀδάμ ἀμφοτέρους ὁ ὄφις ἠπάτησεν (Γεν. γ' 6 ἐξ.). Οὐ τὸ μὲν ἀσθενέστερον εὐρέθη, τὸ δὲ ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ τὰ βελτίω λογίζη; ἀμφοτέρους σφάζει Χριστὸς τοῖς πάθεσιν. Ὑπὲρ ἀνδρὸς σὰρξ ἐγένετο; τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικός. Ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀπέθανε; καὶ ἡ γυνή τῷ θανάτῳ σφάζεται. Ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὀνομάζεται (Ρωμ. α' 3) τιμᾶσθαι ἴσως οἶει τὸν ἀνδρα; ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου γεννᾶται, τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικῶν. «Ἔσονται μὲν οὖν οἱ δύο», φησὶν, «εἰς σάρκα μίαν» (Γεν. β' 24) καὶ ἡ μία σὰρξ ἐγέτω τὸ ὁμότιμον. Παῦλος δὲ καὶ τῷ ὑποδείγματι τὴν σωφροσύνην νομοθετεῖ. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 32) Καλὸν τῆ γυναικὶ Χριστὸν αἰδεῖσθαι διὰ τοῦ ἀνδρός· καλὸν καὶ τῷ ἀνδρὶ τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἀτιμάζειν διὰ τῆς γυναικός. «Ἡ γυνή», φησὶν, «ὡς φοβῆται τὸν ἀνδρα» (Ἐφεσ. ε' 33) καὶ Χριστὸν γὰρ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ, ἵνα περιέπη τὴν γυναῖκα καὶ γὰρ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐφεσ. ε' 25). Μᾶλλον δ' ἔτι καὶ προσφιλοπονήσωμεν τῷ ῥητῷ.

702. Πρῶτος, δεῦτερος ἢ τρίτος γάμος. — 8. «Ἀμειλε γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον» (Παροιμ. λ' 33) ἐξέταξε. Δοκεῖ μοι γὰρ παραιτεῖσθαι τὴν διγαμίαν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Εἰ μὲν γὰρ δύο Χριστοί, δύο καὶ ἄνδρες, δύο καὶ γυναῖκες εἰ δὲ εἰς Χριστός, μία κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μία σὰρξ ἢ δευτέρα δὲ ἀποπτύεσθω. Τὸ δεῦτερον δὲ ἂν κωλύσῃ, τοῦ τρίτου τίς λόγος; Τὸ πρῶτον νόμος, τὸ δεῦτερον συγχώρησις, τὸ τρίτον παρανομία. Ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦτο, χοιρώδης, οἷος οὐδὲ πολλὰ ἔχων τῆς κακίας τὰ παραδείγματα. Ὁ μὲν νόμος κατὰ πᾶσαν αἰτίαν τὸ ἀποστάσιον δίδωσιν· Χριστὸς δὲ οὐ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀλλὰ συγχωρεῖ μὲν μόνον χωρίζεσθαι τῆς πόρνῃς, τὰ δὲ ἄλλα πάντα φιλοσοφεῖν κελεύει. Καὶ τὴν πόρνην, ὅτι νοθεύει τὸ γένος· τὰ δ' ἄλλα πάντα καρτερώμεν καὶ φιλοσοφῶμεν μᾶλλον δὲ καρτερεῖτε καὶ φιλοσοφεῖτε, ὅσοι τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν ἐδέξασθε. Ἐὰν ἐπιγραφάς ἴδῃς ἢ ὑπογραφάς, ἀποκόσμησον· κἂν γλῶσσαν προπετῆ, σωφρόνισον· ἂν γέλωτα πορνικόν, κατηγῆ ποιήσον· ἂν δαπάνην, ἢ ποτόν ἄμετρον, σύστειλον· ἂν προόδους ἀκαίρους, πέδησον· ἂν ὀφθαλμῶν μετέωρον, κόλασον. Μὴ τέμῃς δὲ προπετῶς, μὴ χωρίσης. Ἄδηλον, τί κινδυνεύει, τὸ τέμνον, ἢ τὸ τεμνόμενον. Ἡ «πηγή», φησὶ, «τοῦ ὕδατος ἔστω σοι ἰδία, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι» (πρβλ. Παροιμ. ε' 17-18) καὶ, «Πῶλος σῶν χαρίτων, καὶ ἔλαφος σῆς φιλίας ὁμιλεῖτω σοι» (πρβλ. Παροιμ. ε' 19). Σὺ τοίνυν μὴ γίνου ποταμὸς ἀλλότριος, μηδὲ ἄλλαις ἀρέσκῃ σπούδαζε μᾶλλον, ἢ τῆ

σῆ γυναικί. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φέρῃ, καὶ τῷ σῷ μέλει νομοθετεῖς τὴν ἀσέλγειαν. Οὕτω μὲν ὁ Σωτὴρ.

703. Τιμὴ ἢ ὑπερτίμησις τῆς σάρκας στὸ γάμο; — 9. Ἀμφοτέρα γὰρ εἰπεῖν οἰκειότατον. Συμφέρει γαμήσαι; κἀγὼ δέχομαι. «Τίμιος γὰρ ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος» (Ἐβρ. ιγ' 4) συμφέρει δὲ τοῖς μετρίοις, οὐ τοῖς ἀπλήστοις, καὶ πλεον ἢ δεῖ τὴν σάρκα τιμᾶν βουλομένοις. Ὅταν τοῦτο μόνον ὁ γάμος ἦ, ἢ γάμος, καὶ συζυγία, καὶ παιδῶν διαδοχῆς ἐπιθυμία, καλὸς ὁ γάμος· πλείονας γὰρ εἰσάγει τοὺς εὐαρεστούοντας Θεῷ. Ὅταν δὲ ὕλην ἐξάπτῃ, καὶ ταῖς ἀκάνθαις περιβάλλῃ, καὶ οἷον κακίας ὁδοῦ εὐρίσκηται, τότε κἀγὼ φθέγγομαι. «Οὐ συμφέρει γαμήσαι» (Ματθ. ιθ' 10).

704. Σύγκρισις γάμου καὶ παρθενίας. — 10. Καλὸν ὁ γάμος· ἀλλ' οὐκ ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ ὑψηλότερον παρθενίας. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν τι μέγα ἢ παρθενία, μὴ καλοῦ καλλίων τυγχάνουσα. Μὴ δὴ χαλεπαίνετε, ὅσοι ὑπὸ ζυγόν. «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πράξ. ε' 29) Πλὴν ἀλλήλαις συνδεσμεῖσθε, καὶ παρθένοι, καὶ γυναῖκες, καὶ ἐν ἔστε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἀλλήλων καλῶπισμα. Οὐκ ἂν ἦν ἄγαμος, εἰ μὴ γάμος. Πόθεν γὰρ εἰς τοῦτον παρήλθε τὸν βίον παρθένος; Οὐκ ἂν ἦν ὁ γάμος σεμνός, εἰ μὴ παρθένον καρποφορῶν καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ βίῳ. Τίμησον καὶ σὺ τὴν μητέρα τὴν σὴν, ἐξ ἧς γέγονας. Τίμησον καὶ σὺ τὴν ἐκ μητρὸς, καὶ μητέρα. Μήτηρ μὲν οὐκ ἔστι, Χριστοῦ δὲ νύμφη ἐστὶ. Τὸ μὲν φαινόμενον κάλλος οὐ κρύπτεται· τὸ δὲ ἀφανὲς Θεῷ βλέπεται.

705. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. — 13. Ὅταν ἀκούσης, «Ὅτις δέδοται» (Ματθ. ιθ' 11), πρόσθετος, δέδοται μὲν τοῖς καλουμένοις καὶ τοῖς οὕτω νεύουσι. Καὶ γὰρ ὅταν ἀκούσης, «οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ» (Ρωμ. θ' 16), συμβουλεύω σοι ταῦτόν ὑπολαβεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες οἱ τοσοῦτον μεγαλοφρονοῦντες ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ὥστε τὸ πᾶν ἑαυτοῖς διδόναι, καὶ μηδὲν τῷ ποιήσαντι, καὶ σοφισάντι, καὶ χορηγῷ τῶν καλῶν, διδάσκει τούτους ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ βούλεσθαι καλῶς, δεῖται τῆς παρὰ Θεοῦ βοηθείας· μᾶλλον δὲ, αὐτὸ τὸ προαιρεῖσθαι τὰ δέοντα, θεῖόν τι καὶ ἐκ Θεοῦ δῶρον φιλανθρωπίας· δεῖ γάρ, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ σφάζεσθαι. Διὰ τοῦτο φησὶν «Οὐ τοῦ θέλοντος· τοῦτ' ἔστιν, οὐ μόνον τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ τὸ βούλεσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ πᾶν εἰκότως ἀνέθηκε τῷ Θεῷ. Ὅσον ἂν δράμης, ὅσον ἂν ἀγωνίσῃ, χρήζης τοῦ διδόντος τὸν στέφανον. Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς

μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες αὐτήν» (Ψαλ. ρκστ' 1). Οἶδα, φησίν, ὅτι «οὐ τοῖς κούφοις ὁ δρόμος, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς ὁ πόλεμος, οὐδὲ τῶν μαχομένων ἡ νίκη» (Ἐκκλ. θ' 11), οὔτε τῶν εὐπλοῦντων οἱ λιμένες· ἀλλὰ Θεοῦ, καὶ νίκην ἀπεργάσασθαι, καὶ εἰς λιμένας ἀποσῶσαι τὸ σκάφος.

706. Καὶ φτωχοὶ πῆραν ἀπ' τοῦ Θεοῦ. — *M' 24.* Οὐδὲν τῷ Θεῷ μέγα, ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσιν.

707. Νὰ γίνεις μεγαλόψυχος. — *31.* Ἐχεις πολλῶν ἐντολῶν ὑπόμνημα, τὴν εὐεργεσίαν· μὴ παραδράμῃς. Πένης προσῆλθε; μνήσθητι πόσον πτωχεύων, πόσον ἐπλούτησας. Ἄρτου δεόμενος, ἢ πόματος, Λάζαρος ἴσως τις ἄλλος τοῖς σοῖς πυλῶσι προσερισμένος; (Λουκ. ιστ' 20 ἐξ.) Αἰδέσθητι τὴν μυστικὴν τράπεζαν, ἢ προσῆλθες τὸν ἄρτον, οὐ μετέληφας· τὸ ποτήριον, οὐ κεκοινώνηκας τοῖς Χριστοῦ πάθει τελειούμενος. Ἐνός προσέπεσεν, ἄοικος, παρεπίδημος; Ἵπόδεξαι διὰ τούτου τὸν διὰ σέ ξενιτεύσαντα, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις, καὶ εἰσοικισθέντα σοι διὰ τῆς χάριτος, καὶ πρὸς τὴν ἄνω κατοικίαν ἐλύσαντα. Γενοῦ Ζαχαῖος (Λουκ. ιθ' 2 ἐξ.), ὁ χθὲς τελώνης, καὶ σήμερον μεγαλόψυχος· πάντα τῇ εἰσόδῳ τοῦ Χριστοῦ καρποφόρησον, ἵνα μέγας ἀναφανῆς, κἂν μικρὸς ᾖς τὴν σωματικὴν ἡλικίαν, καλῶς Χριστὸν θεασάμενος. Ἄρρωστος πρόκειται καὶ τραυματίας; τὴν σὴν υγίειαν αἰδέσθητι, καὶ τὰ τραύματα, ὧν σε Χριστὸς ἠλευθέρωσεν. «Ἐὰν ἴδῃς γυνὸν, περίβαλε» (Ἦσ. νη' 7), τὸ σὸν τιμῶν ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας· Χριστὸς δὲ τοῦτό ἐστιν· Ἐπειδὴ «ἄσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, Χριστὸν ἐνδεδύμεθα» (Γαλ. γ' 27). Ἐὰν χρεωφειλέτην λάβῃς προσπίπτοντα, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον καὶ δικαίαν διάσπασον. Μνήσθητι τῶν μυρίων ταλάντων, ὧν σοι Χριστὸς ἐχαρίσατο. Μὴ γένη πράκτωρ πικρὸς τοῦ ἐλάττονος χρέους. Καὶ ταῦτα τίσι; Τοῖς ὁμοδόλοις, ὃ τὸ πλέον παρὰ τοῦ Δεσπότη συγχωρηθεῖς, μὴ καὶ τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ὑπόσχῃς δίκην, ἣν οὐκ ἐμιμήσω λαβῶν ὑπόδειγμα.

708. Καὶ τὰ μέσα νὰ εἶναι καλὰ. — *MB' 13.* Οὐ γὰρ κακῶς τὸ καλὸν θηρεύομεν.

709. Ἡ ἀρετὴ εἶναι στή μέση. — *16.* Οὐ γὰρ κακοῦ τὸ κακὸν ἀλλάξασθαι τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ τοῦ καλοῦ μὴ διαμαρτεῖν. Ὡς ταῦτά γε τοῦ πονηροῦ παίγνια, κακῶς τὰ ἡμέτερα ταλαντεύοντος. Αὐτοὶ δὲ τὴν μέσην βαδίζοντες καὶ βασιλικὴν, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῶν ἀρετῶν ἔστηκεν, ὡς δοκεῖ τοῖς ταῦτα δεινοῖς.

706. M 36, 393 C.

707. M 36, 404 A.

708. M 36, 473 A.

709. M 36, 476 C.

Ἐπιστολαί.

710. Βοήθεια στοὺς καταπιεσμένους. — *148.* Δὸς χεῖρα πιεζομένοις, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς ἐκ Θεοῦ τύχης, χρήζων ταύτης ὡς ἄνθρωπος.

711. Γιὰ τὰ ὄρφανά. — *208.* Ἀπέλιπεν ἡμᾶς ὁ θαυμαστός Ἀλύπιος, ὁ κοινὸς τῶν φίλων προστάτης, καὶ τῶν ὄρφανῶν κηδεμών. Οὐ μικρὸν τοῦτο ἡμῖν πρὸς συμφορὰν. Δεύτερον προσεγένετο τὸ καὶ τὴν κοσμιωτάτην ἐλευθέραν αὐτοῦ φροντίζειν ὑπὲρ τῶν ὄρφανῶν. Ταύτην παραμύθησαι τῇ νῦν φιλανθρωπία, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς σοῖς τέκνοις χάρισαι διὰ τῆς εἰς τοὺς ὄρφανούς εὐποιίας, καὶ δεῖξον πλέον ἔχουσαν τῶν ξένων τὴν οἰκειότητα. Προσέσται δὲ καὶ τὸ ἡμῖν χαρίσασθαι, οὐς ὃ τι ἂν τιμῆσης, Θεὸν ἔτι τετιμηκώς, οὐπερ ἡμεῖς ἠξιώμεθα εἶναι παραστάται καὶ λειτουργοί, καὶ εἰ τῆς ἀξίας ἐλάττονες.

Ἔπη.

712. Ὁ γάμος καλλιιεργεῖ τὴν ἀγάπην. — *Βιβλ. Α', τμ. 2 Ἡθικά, 1, στχ. 247-251. 259-260.*

Ἄλλὰ τί μου ξείνων φιλότης μύθων τε πόθων τε;
Δέρκεο τὰ μερόπεσσι γάμος πόρσυνεν ἐχέφρων.
Τίς σοφίην ἐδίδαξε φίλην, καὶ βένθε' ἀνεῦρεν,
ὅσα χθῶν, ὅσα πόντος, ὅσ' οὐρανὸς ἐντὸς ἐέργει;
Τίς πολίεσσιν ἔθηκε νόμους; καὶ τῶνδε πάροιθεν;
Τίς γαῖαν καὶ πόντον ὑγρῇ συνέδησε κελεύθῳ
νόσφι γάμου, τὰ δὲ πολλὸν ἀπόπροθεν εἰς ἓν ἄγειρε;

713. Ὁ πλοῦτος (δίνει) ἀλαζονεῖα, καὶ αὐτὴ φέρνει τὴν καταστροφήν. — *8, 155-159.*

Τί λοιπόν; Ἵβρις, θυμός, ἐκστασις, θράσος,
μέθη, γέλωτες ἀκρατεῖς, αἰσχροὶ λόγοι,
Θεοῦ περιφρόνησις, αἵματος, φίλων,
ταῦτ' οὐ πενήτων μᾶλλον ἐστ' ἢ πλουσίων
Πλοῦτος γὰρ ὕβριν, ἢ δ' ἀπώλειαν φέρει.

714. Πλοῦτος καὶ φτώχεια. — *15, 73-74.*

Πλοῦτος καὶ πενίη δισσοῦν κακόν, ὕβρις, ἀνίη,
σφαῖρα νέων παλάμαις ἀνταποπεμπομένη.

715. Ἡ ἀχορτασιά. — *28, 64-65.*

Ὡς τό γ' ἄπληστον πανταχοῦ βδελυκτέον.
Σοὶ δ' οὐχὶ φαίνεται' ἐγκεχωσμένῳ φρένας.

710 M 37, 253 A.

711. M 37, 345 A.

712. M 37, 541 A.

713 M 37, 660 A.

714. M 37, 771 A.

715 M 37, 861 B.

716. Οἱ συμφορὰς τῶν πτωχῶν. — 28, 76-78.

Φεῦ, φεῦ, πενήτων συλλέγεις τὰς συμφοράς,
 ἄλλοτρίαν κάκωσιν ἐκκαρπούμενος,
 ἄλλην ἄρουραν τὸ στενὸν ποιούμενος!

717. Σύγκριση πλοῦτου καὶ φτώχειας. — 28, 145-147.

Καλῶς πένεσθαι κρείσσον, ἢ πλουτεῖν κακῶς,
 ταπεινὸν εἶναι μᾶλλον, ἢ φυσώμενον,
 εὐεξίαν δοκοῦντα τὴν ἄρρωστίαν.

718. Στὸν πλεονέκτη. — 28, 182-185.

Μὴ σοὶ μόνῳ δοθήσεται ἡ οἰκουμένη;
 Κἂν ταῦτα δῶμεν, οὔτι καὶ λειφθήσεται;
 Τί οὖν δράσεις; σὺ σπουδάσεις καὶ ταῦτ' ἔχειν;
 Ἄει μογήσεις, τῷ λείποντι γὰρ πένης.

719. Οἱ πτωχοὶ σὲ προστατεύουν. — 316-321.

Αἴτει, δίδου τε δάκρυον τοῖς τραύμασι.
 Δὸς καὶ πένησι, τοῖς καλοῖς σου προστάταις,
 οἱ πλουσίως χαρίζονθ' ὥνπερ χρήζομεν
 ἡμεῖς, τὸν οἶκτον ἐκ Θεοῦ τὰς τ' ἐλπίδας
 δὸς δ', εἰ δίδως, τῶν σῶν τι τοῖς ἄλλοτρίοις
 μήτε τράπεζαν μήτε τὸν πτωχὸν σκέπειν.

720. Ἡ μίμηση τοῦ Θεοῦ. — 30, 5.

Εὐεργετῶν νόμιζε μιμεῖσθαι Θεόν...

721. Ἡ φιλία τῶν πλουσίων. — 17-19.

Ῥάβδος δικαίου πλείον, ἢ τιμὴ κακοῦ.
 Σοφῶν θύρας ἐκτριβε, πλουσίων δὲ μή.
 Τὸ μικρὸν οὐ μικρὸν, ὅταν ἐκφέρῃ μέγα

722. Ὁ πλοῦτος εἶναι ἀνηρέτης γιὰ τὸ κακό. — 32, 95-96.

Πλοῦτος γὰρ τάχιστος τῶν κακῶν ὑπηρέτης
 καὶ γὰρ πρόχειρον εἰς κακουργίαν κράτος.

723. Φθόνος καὶ κόπος. — 127-128.

Θεοῦ δίδοντας, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος,
 καὶ μὴ δίδοντας, οὐδὲν ἰσχύει κόπος.

724. «Σὲ φτωχὸ φιλόσοφο». — 35, 1-36, 6.

Χαίρεις, τρυφῶν, σὺ τῇ νόσῳ, εἴτ' εὐπορεῖς;
 Ἐχεις κακὸν μὲν, φάρμακον δὲ τῆς νόσου.

716. M 37, 862 A.

717. M 37, 867 A.

718. M 37, 870 A.

719. M 37, 879 A.

720. M 37, 909 A.

721. M 37, 910 A.

722. M 37, 923 A.

723. M 37, 926 A.

724. M 37, 965 A.

Ἄλλος πένης μὲν, ἐγκρατῆς δὲ τρισμάκαρ
 δὲ οὔτε δεινόν, οὔτε φάρμακον ἔχει.

Τὸν πλούσιον μὲν, τῶν παθῶν δὲ ἥσσανα,
 τότε προτιμῶ τοῦ πένητος καὶ σοφοῦ,
 ὅταν τὸν ἰσχύοντα παραπληξία
 τοῦ μὴ νοσοῦντος, ἀσθενεστέρου δέ γε.

36. Ἔστω τις νοσηρὸς χαλεπῶς καὶ πολλὰ πορίζων
 φάρμακα τοῖς πάθεσιν ἄλλος ὑγιεινότερος,
 φάρμακον οὐδὲν ἔχων πότερον τούτων μακαρίζεις;
 Τὸν ῥ' εὐεκτοῦντα (οἶδ' ὅτι καὶ γὰρ ἅπας).
 Οὕτω τὸν χρήζοντ' ὀλίγων, κἂν σφόδρα πένηται,
 πρὸς τοῦ πλουτοῦντος χρήμασι καὶ πάθεσι.

725. Οἱ κακοὶ ἐπίσκοποι. — Β', 2 Ἱστορικά, 12, στχ. 35-40.

Ἐν ἐκτρέπου μοι, τοὺς κακοὺς ἐπισκόπους,
 μηδὲν φοβηθεὶς τοῦ θρόνου τὴν ἀξίαν.
 Πάντων τὸ ὕψος, οὐχὶ πάντων δ' ἡ χάρις
 Τὸ κώδιον παρέλθε, τὸν λύκον βλέπε.
 Μὴ τοῖς λόγοις με πείθε, τοῖς δὲ πράγμασι.
 Μισῶ διδάγμαθ', οἷς ἐναντίος βίος...

Ἐπιγράμματα**726. Γάμος. — 24.**

Εἰ σοὶ τι κρείσσον καταφαίνεται (οὐ γὰρ ἔμοιγε)
 οἰκέτις, ἢ γαμετή; εἰπέ μοι, ὦ φιλότης.
 Σαρκὸς γὰρ ἔσμεν δεσμῶται πάντες ἀληθῶς,
 μοίρης θειοτέρας χεῖρονι κίρναμένης.
 Τί κρείσσον; ψυχὴν τὴν τλήμονα σαρκὸς ἀνέλκειν,
 ἢ προσεπισφίγγειν ἄμμασι δεινότεροις;

Ἀποφθέγματα.

**727. Πλοῦτος ἀπὸ ἀδικία. — Ἀναστασίου Συναΐτου, Ἐρω-
 τήσεις καὶ ἀποκρίσεις, 11, 10.** Μὴ μίξωμεν τὸν ἡμέτερον πλοῦ-
 τον ἄλλοτρίοις δάκρυσιν, ὑφ' ὧν, ὥσπερ ὑπὸ ἰοῦ καὶ σπητός, δα-
 πανθηθήσεται, ἢ, τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν, ἐξεμεθήσεται.

**728. Τὸ κέρδος καὶ ἡ ἐλεημοσύνη. — Μαξίμου, Κεφάλαια
 Θεολογικά, Ζ' (12).** Τὸ εὖ ποιεῖν, τοῦ πάσχειν τιμιώτερον, καὶ
 περισπουδαστότερον κέρδους ἔλεος.

725. M 37, 1169 A.

726. M 38, 96 A.

727. M 89, 437 D.

728. M 91, 765 A.

729. Ἡ ἐλεημοσύνη χρωματίζει τὴν ψυχὴν. — Ζ' (13). Ἐλεημοσύνη, ἡ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας αὐτὴ πάντα καθαρὰ ποιεῖ. Αὐτὴ κερδαλεωτέρα, χρωτίζει ψυχὴν, λεπτύνει, καλὴν καὶ ὠραίαν ποιεῖ.

730. Στεροῦμεθα τὰ πάντα χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην. — Ζ' (15). Ἐλεημοσύνης χωρὶς, ἄκαρπος ἡ ψυχὴ. Πάντα ἀκάθαρτα ταύτης χωρὶς, πάντα ἀνόνητα. Τοῦτό ἐστιν ὃ ἐξισοῦσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ, τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν. Ὅταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντὸς ἀπεστερήμεθα. Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν πιστεῦσητε, ὅμοιοί ἐστε τῷ Πατρὶ ὑμῶν. Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν παρθενεῦσητε· ἀλλὰ τί; «Γίνεσθε οἰκτιρόμενοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Λουκ. στ' 36). «Ἐλεον γάρ», φησί, «θέλω, καὶ οὐ θυσίαν» (Ὡσηὲ στ' 6. Ματθ. θ' 13).

731. Μέσω τῆς ἐλεημοσύνης ἡ προσευχὴ. — Ζ' (17). Ἐκτεινόν σου τὰς χεῖρας, μὴ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας. Ἐὰν εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας ἐκτείνῃς τὴν χεῖρα, αὐτῆς ἤψω τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρανοῦ ὃ γὰρ ἐκεῖ καθήμενος λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην. Ἄν δὲ ἀκάρπους ἀνατείνῃς, οὐδὲν ὠνησας. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν, οὐδὲ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις ἐπακουέσθαι ἔστιν. Ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος «Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνῃτε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν καὶ ἐὰν πληθύνῃτε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Κρίνατε δὲ μᾶλλον ὄφρα μὴ καὶ ταπεινῶ, καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ μάθετε καλὸν ποιεῖν» (Ἠσ. α' 15-16).

732. Τὸ φάρμακο στὰ ψυχικὰ τραύματα. — Ζ' (18). Εἰ μὴ πένητες ἦσαν, οὐκ ἂν τὸ πολὺ τῶν ἁμαρτημάτων ὑπετέμνετο. Ἴατροί τῶν τραυμάτων εἰσὶ τῶν ἡμετέρων οἱ πένητες· φάρμακα ἡμῖν παρέχουσι τὰς αὐτῶν χεῖρας. Οὐχ οὕτως ἱατρὸς χεῖρας ἐκτεινῶν καὶ φάρμακα ἐπιτιθεῖς, τὴν ἰατρειάν παρέχει, ὡς πένης χεῖρα ἐκτεινῶν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν λαμβάνων, ἐκμαγεῖον τῶν ἡμετέρων ἐστὶ κακῶν. Ἐδωκας τὸ ἀργύριον, συνεξήλαθες καὶ ἁμαρτήματα. Τοιοῦτοι γὰρ «οἱ ἱερεῖς, ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται» (Ὡσηὲ δ' 8).

733. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἄρχοντα εἶναι «ἡ καλοσύνη». — Ζ' (22). Ἐλεήσει γάρ, φησί, πάντας, ὅτι πάντα δύνανται. Τοῦτο γὰρ ἀρχῆς ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν Ἐννόησον ὅτι δι' ἔλεον ὁ κόσμος συνεστάθη, καὶ μίμησαι τὸν Δεσπότην. Ἐλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ· «Ἐλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (Ἐκκλ. ιη' 12).

729 M 91, 765 C
732 M 91, 768 B

730. M 91, 765 D
733. M 91, 768 C

731. M 91 768 A

734. «Σ' αὐτὸν ποὺ ἀτύχησε, νὰ φερθεῖς ὅπως ὁ Θεός». — Ζ' (25). Γενοῦ τῷ πλησίον τιμιώτερος, ἐκ τοῦ φανῆναι χρηστότερος Γενοῦ τῷ ἀτυχοῦντι θεός, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ μιμούμενος.

735. Ἀναλόγως τοῦ ἀνθρώπου. — Ζ' (26). Συμμετρεῖσθαι δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἴτησιν. Ὅμοιως γὰρ ἄτοπον παρὰ μικροῦ μεγάλα ζητεῖν, καὶ παρὰ μεγάλου μικρά. Τὸ μὲν γὰρ ἄκαιρον τὸ δέ, συμικρολόγον.

736. Ὁ ἄρχοντας καὶ οἱ ἀρετές. — Θ' (7). Τί γὰρ ὄφελος κυβερνήτη εἶναι χρηστόν, πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις;

737. Ὑποταγή. — Θ' (8). Μηδ' ὁ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλυέσθω, ἢ καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια.

738. Πλοῦτος καὶ βοήθεια τοῦ φτωχοῦ. — ΙΒ' (12). Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον. Πρὸς τὸν Θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει. Ὡς ἀπόλοιτο πλοῦτος, εἰ μὴ βοηθεῖ πένησιν. Κρεῖσσον πενία, μὴ δικαίας κτήσεως. Καὶ γὰρ νόσος γε, τῆς κακῆς εὐεξίας.

739. Φτώχεια καὶ εὐπορία. — ΙΒ' (13). Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δ' εὐπορεῖν κακῶς.

740. Τὸ πρῶτο ἀγαθόν. — ΙΖ' (8). Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὁμολογεῖσθαι τῶν νῦν ἔχοντων παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον.

741. Σὲ περίοδο εὐτυχίας. — ΙΗ' (7). Ὅταν εὐπλοεῖς, μάλιστα μέμνησο ζάλης.

742. Ἀντιθέσεις ἀρετῆς καὶ ἐπιτυχίας. ΙΗ' (8). — Τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαιρόμενος αἵρεται· ἀλλὰ μὴ τούναντίον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὑψοῦται, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται;

743. Φυσικὴ ἢ πλεονεξία. — ΚΖ' (10). Ἄυπνός ἐστι καὶ ἀκοίμητος πρὸς τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν, ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει.

744. Ὑπερβολή. — ΚΖ' (12). Ἀκρασία γὰρ ἐμοί, πᾶν τὸ περιττόν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν καὶ ταῦτα, πεινῶντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ κράματος.

745. Ἐλεγχος. — ΛΑ' (9). Μείζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι τοῦ ἐλέγξαι νομίζω· ὅσα μείζον ἐστίν, τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ, τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι.

734. M 91, 769 A

735. M 91, 769 A

736. M 91, 777 A

737. M 91, 777 A

738. M 91, 793 B

739. M 91, 793 B

740. M 91, 820 B

741. M 91, 829 B

742. M 91, 829 B

743. M 91, 873 B

744. M 91, 873 B

745. M 91, 885 D

746. Τηρεῖ καὶ δὲν τηρεῖ τὸν ὄρκου του. — ΔΓ' (8). Ὁ μὲν γὰρ εὐορκῶν, τυχὸν ἂν ποτε καὶ παρασφαλῆῃ· ὁ δὲ μὴ ὀμνύων, τὸν τῆς ἐπιορκίας κίνδυνον διαπέφευγε.

747. Ὁρκος. — ΔΓ' (9). Ὁ νόμος φησὶν, «Ὁὐκ ἐπιορκήσεις» (Λευίτ. θ' 12)· σὺ δὲ οὐδὲ ὀμῆ τὴν ἀρχήν, οὐ μικρὸν οὐ μείζον· ὡς τοῦ ὄρκου τὴν ἐπιορκίαν τίκτοντος.

748. Εἰρήνη ἢ πόλεμος; — ΑΖ' (6). Κρείσσων ἐπαινετὸς πόλεμος, εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ.

749. Λόγια καὶ ἔργα. — ΝΗ' (9). Λόγω μὲν εὐσεβοῦντες ὀλίγα, ἔργῳ δὲ πλείονα· καὶ τῇ τηρήσει τῶν νόμων μᾶλλον, ἢ τῷ θαυμάζειν τὸν νομοθέτην, τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον ἐπιδεικνύμενοι.

750. Φύση καὶ νόμος. — ΝΗ' (13). Δύο μὲν τὰ διάγοντα ἡμᾶς ἐστὶ φύσις καὶ νόμος· κρατεῖ δὲ τοῦ νόμου ἢ φύσις.

751. Δικτατορία. — ΟΑ' (8). Κρείσσων ὀλιγοχρόνιος βασιλεία μακρὰς τυραννίδος, καὶ ὀλίγη μερὶς τιμῆς, πολλῆς κτήσεως ἀτίμου καὶ σφαλερᾶς, καὶ πολλοῦ σκότους ὀλίγον φῶς.

752. Ἡ ἀντίληψη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. — ΕΣΤ' (14). Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίῃ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ· ὁ ἀγαθὸς δὲ, οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥαδίως. Τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἔτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερῆς.

753. Εἰρήνη καὶ διχόνοια. — Ἰωάν. Δαμασκ., Ἰ. Παράλληλα, Α 18, 43. Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐγγύς, ὅσοι τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἀσπαζόμενοι φαίνονται, καὶ τῷ ἐναντίῳ, τῇ στάσει ἀπεχθραίνονται καὶ δυσχεραίνουσιν.

754. Σύγκριση τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς φτώχειας. — 26, 21. Κρείσσων πενία ἐπαινετὴ πλοῦτου κακίστου.

755. Ὁ Θεός, ὁ ἀρχοντας καὶ ὁ λαός. — Β 9, 29. Οἱ βασιλεῖς, αἰδεῖσθε τὴν ἀλουργίδα. Νομοθετῆσαι γὰρ καὶ νομοθέταις ὁ λόγος. Γινώσκετε τὸ πιστευθὲν ὑμῖν, καὶ τί τὸ μέγα περὶ ὑμᾶς μυστήριον. Κόσμος ὅλος ὑπὸ χεῖρα τὴν ὑμετέραν, διαδήματι μικρῷ καὶ βραχεῖ ῥακίῳ κρατούμενος. Τὰ μὲν ἄνω μόνον Θεοῦ, τὰ δὲ κάτω, καὶ ὑμῶν. Θεοὶ γίνεσθε τοῖς ὑφ' ὑμᾶς, ἵνα εἶπω τι καὶ τολμηρότερον. Καρδία βασιλείως ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ εἴρηται, καὶ πεπίστευται· Ἐνταῦθα ἔστω τὸ κράτος ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ τῷ χρυσοῦ καὶ ταῖς φάλαγγιν. Οἱ περὶ τὰ βασιλεία καὶ τοὺς θρόνους, μὴ

746. M 91, 893 A.
749. M 91, 976 B.
752. M 91, 1101 B.
755. M 95, 1289 C.

747. M 91, 893 A.
750. M 91, 876 D.
753. M 95, 1200 A.

748. M 91, 905 C.
751. M 91, 1017 A.
754. M 95, 1224 A.

σφόδρα ταῖς ἐξουσίαις ἐπαίρεσθε, μὴδὲ ἀθάνατα διανοεῖσθε περὶ τῶν οὐκ ἀθανάτων.

756. Ἐπίδραση τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὁμορφιάς τῆς γυναικας. — Γ 11, 14. Κάλλος γυναικὸς ἰακρύνει πρόσωπον αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνθρώπου ὑπεράγει. Εἰ ἔστιν ἐπὶ στόματος ἔλεος καὶ πραότης, οὐκ ἔστιν ἀνὴρ αὐτῆς καθ' υἱοὺς ἀνθρώπων.

757. Ὑπάρχει διαφορὰ δούλου καὶ ἀφεντικοῦ; — Δ 10, 7. Τίς δεσπότης, ἢ δούλος; ἢ φαύλη τομῆ· εἰς πᾶσι πλάστης, εἰς νόμος, κρίσις μία. Ὑπηρετουμένους ὡς σύνδουλος βλέπε. Ὅταν λυθῆς, φάνηθι τιμιώτερος.

758. Διάφοροι τρόποι ζωῆς. — 15, 3. Οὐ τὰ αὐτὰ πᾶσιν ἀρμόζειν οἴεσθε· οὔτε μία πᾶσιν ὁμοίως ἐπιτηδεῖα ὑπάρχει τροφή, οὔτε Χριστιανοῖς εἰς βίος ἀρμόδιος.

759. Διάφορος ἀγωγή. — 15, 3. Ὡσπερ τοῖς σώμασιν οὐ τὴν αὐτὴν φαρμακείαν καὶ τροφήν προσφέρονται τινες, ἄλλοι δὲ ἄλλην, ἢ εὐεχτοῦντες, ἢ κάμνοντες, οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς διαφόρῳ λόγῳ καὶ ἀγωγῇ θεραπευτέον. Μάρτυρες δὲ τῆς θεραπείας ὡς καὶ τὰ πάθη. Τοὺς μὲν ἄγει λόγος, οἱ δὲ ῥυθμίζονται παραδείγματι· οἱ μὲν δέονται κέντρων, οἱ δὲ χαλινοῦ. Οἱ μὲν γὰρ εἰσι κωθεῖς καὶ δυσκίνητοι πρὸς τὸ καλόν, οὗς τῇ πληγῇ τοῦ λόγου διεγερτέον. Οἱ δὲ καθάπερ πᾶλοι γενναῖοι πόρρω τῆς νύσσης θέοντες, οὗς βελτίους ποιήσειεν ἄγχων καὶ ἀνακόπτων ὁ λόγος· τοὺς μὲν ἐπαινοῦς ὤνησε, τοὺς δὲ ὁ φόγος· Ἀμφοτέρα μετὰ τοῦ καιροῦ, ἢ τούναντίον ἐβλαψεν ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ λόγου. Τοὺς μὲν παράκλησις κατορθοῖ, τοὺς δὲ ἐπιτίμησις· καὶ αὐθις τοὺς μὲν ἐν κοινῷ διελέγγχον, τοὺς δὲ κρύβδην.

760. Δοῦλοι, ὄχι ἐπανάσταση. — 21, 4. Δούλων ὑπάρχει κακῶν ἀθετεῖν δεσποτεῖαν, καὶ ἐπανίστασθαι κυριότητι, καὶ ὀμόδουλον ἑαυτοῖς ποιεῖν τὸν ἐλεύθερον.

761. Ὁ Θεὸς στοὺς ἀσεβεῖς γεωργοὺς ἢ πλουσίους. — Ε 9. Ἐπιγνώμεν τοῦ κακοῦ τὴν ὑπόθεσιν· πόθεν ἐξηράνθησαν γεωργαί, ἢ σπύνησαν ἀποθῆκαι, καὶ νομῆ ποιμνίων ἐξέλιπεν· ὀλιγώθη τὰ ὠραία τῆς γῆς· οὐκ ἐπλήσθη τὰ πεδία πύθνητος, ἀλλὰ κατηφείας· οὐκ ἐπλήθυναν αἱ κοιλιάδες σίτον, ἀλλ' ἐκλαύσθησαν· οὐκ ἐστάλαξαν τὰ ὄρη γλυκασμὸν ὡς ὕστερον τοῖς δικαίοις, ἀλλὰ τὴν Γελβουὲ κατάραν ἐκ τῶν ἐναντίων ἐδέξατο. Τοιοῦτος ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν. Τοιαῦτα τῶν κακῶς σπειρόντων τὰ γεώργια. Ὁ μέντοι ἡμῶν ἐξέθλιψε πένητα, καὶ μοῦραν γῆς

756. M 95, 1317 A.
759. M 95, 1381 C.

757. M 95, 1373 B.
760. M 95, 1401 D.

758. M 95, 1381 C.
761. M 95, 1504 C.

παρεσπάσατο, και ὄριον ὑπερέβη κακῶς, ἢ κλέψας, ἢ τυραννήσας, και συνῆψεν οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, και ἀγρόν πρὸς ἀγρόν, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέληται τι, και μηδένα ἔχειν ἐφιλονεικῆσε, ὡς μόνος οἰκήσων ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ δὲ τόκοις και πλεονασμοῖς τὴν γῆν ἐμίανε, συναγῶν ὅθεν οὐκ ἔσπειρεν, και θερίζων ὅπου μηδ' ἐσκόρπισε γεωργῶν, οὐ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν τῶν δεομένων· ὁ δὲ ἀπαρχὰς ἄλωνος και ληνοῦ τὸν πάντα δεδωκότα Θεὸν ἀπεστέρησε, και γέγονεν ἀχάριστος τε ὁμοῦ και ἀνόητος, μήτε ὑπὲρ ὧν ἔσχευ εὐχαριστήσας, οὐδὲ τὸ μέλλον διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης πραγματευσάμενος. Ὁ δὲ χήραν και ὄρφανὸν οὐκ ἠλέησεν, οὐδὲ μετέδωκεν ἄρτου και τροφῆς ὀλίγης τῷ δεομένῳ, μᾶλλον δὲ Χριστῷ τῷ τρεφομένῳ διὰ τῶν μικρῶν τρεφομένων. Ὁ δὲ ὁδὸν ταπεινῶν ἐξέκλινε, και ἐπλαγίασεν ἐν ἀδίκους δίκαιον. Ὁ δὲ ἔθυσσε τῇ ἑαυτοῦ σαγήνῃ πολλὰ συναγούση, και τὴν ἀρπαγὴν τοῦ πτωχοῦ ἐν τοῖς οἴκοις ἔχων, ἢ οὐκ ἐμνήσθη Θεοῦ, ἢ κακῶς ἐμνήσθη. Εὐλογητὸς Κύριος, εἰπὼν, ὅτι πεπλουτήκαμεν και ὑπέλαβεν ἀνομίαν ὡς παρ' αὐτοῦ πάντα ἔχων, ἐξ ὧν κολασθήσεται. Διὰ ταῦτα γὰρ «ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας» (Ἐφεσ. ε' 6). Διὰ ταῦτα ἢ κλείεται ὁ οὐρανός, ἢ κακῶς ἀνοίγεται. Τί πρὸς ταῦτα οἱ προσκυνοῦντες τὸν χρυσὸν και τὸν ἄργυρον ὡς τὴν Βαάλ; Οἱ περιέποντες τῶν λίθων τὰς πολυτελείας και διαυτελείας, και τὴν ἐσθῆτα τὴν μαλακὴν τε και περιρρέουσαν, σητῶν δαπάνην και ληστῶν, και τυράννων, και κλεπτῶν θησαυρίσματα; Οἱ πλήθει γαυριῶντες ἀνδραπόδων και τετραπόδων; Οἱ τοῖς πεδίοις ἐμπλατυνόμενοι, και τοῖς ὄρεσι, και τὰ μὲν ἔχοντες, τὰ δὲ προσλαμβάνοντες; Τί δὲ οἱ τοῖς ὑψηλοῖς θρόνοις ἐπικαθεζόμενοι, και τὴν ἀρχικὴν σκηνὴν αἴροντες, και μὴ λογιζόμενοι τὸν ἐπὶ πᾶσι Θεόν, και τὸ ἀπρόσιτον ὕψος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας, ἵνα ὡς ὁμοδούλων τῶν ὑπηκόων ἄρχουσιν, οἱ τῆς ἴσης δεόμενοι φιλανθρωπίας;

762. Ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου εἶναι σχετικὴ — 11. Μήτε ὑγείαν πᾶσαν θαυμάζωμεν, μήτε νόσον διαπτύωμεν, μηδὲ πλοῦτῳ ῥέοντι προστιθώμεθα, μήτε πενίας κατεξανιστάμεθα, ὡς ἀποπτύστου πάντη, και κατακρίτου, και τῆς μισομένης μερίδος· ἀλλ' ἴδωμεν και ὑγείαν περιφρονεῖν ἀσύνητον, ἥς καρπὸς ἀμαρτία, και νόσον τιμᾶν ὄσιαν, αἰδοῦμενοι τοὺς διὰ πάθους νικήσαντας.

763. Ἡ ἀντιμετώπιση τῆς εὐτυχίας και τῆς δυστυχίας — 11. Μήτε τὸ ἀλγεινὸν ἀπαραιμύθητον, μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

764. Καταφόγιο γὰρ τὸ ἄστατο τοῦ βίου ὁ Θεός. — 11.

762. M 95, 1525 D. 763. M 95, 1528 B. 764. M 95, 1528 D.

Πλέκει ταῦτα δι' ἀλλήλων ὁ Θεός, ἐμοὶ δοκοῦν, ἵνα μήτε τὸ λυποῦν ἀθεράπευτον ἦ, μήτε τὸ εὐφραίνον ἀπαιδαγώγητον· και ἵνα τὸ τούτοις ἄστατον και ἀνώμαλον θεωρήσαντες, πρὸς αὐτὸν μόνον βλέπωμεν.

765. Ἡ ἀγωγή. — 17,15. Αὕτη μοι φαίνεται τῶ ὄντι τέχνη τις εἶναι τεχνῶν και ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, ἀνθρωπον ἄγειν τὸ πολυτροπώτατον ζῶον και ποικιλώτατον.

766. Ἀρχεῖν και ἄρχεσθαι. — 17,24. Ἀνθρώπῳ, χαλεποῦ ὄντος τοῦ εἰδέναι ἄρχεσθαι, κινδυνεύει μᾶλλον χαλεπώτερον εἶναι τὸ εἰδέναι ἄρχεῖν ἀνθρώπων.

767. Τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων κὶ ὄχι τὸ δικό μου. — 17,26. Οὗτος ὅρος πάσης πνευματικῆς προστασίας, πανταχοῦ τὸ καθ' ἑαυτὸν παρορᾶν πρὸς τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον.

768. Τὸ μέτρο στήν ἀστηρότητα και στήν ἐπιείκεια. — 17, 30. Ἐπιτιμῆσαι γαληνῶς, ἐπαινέσαι παιδευτικῶς, και μηδέτερον τῇ ἀμετρῷ λυμᾶνεσθαι, ἀλλὰ ποιῆσαι και τὴν ἐπιτιμῆσιν πατρικὴν, και τὸν ἔπαινον ἀρχικόν· μήτε τὸ ἀπαλὸν ἐκλυτον, μήτε στύφον τὸ ἀστηρὸν ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιείκεια, τὸ δὲ φρόνησιν, και φιλοσοφίαν ἀμφοτέρα.

769. Ὁ κίνδυνος ἀπ' τὸ ἀξίωμα. — 17,31. Ὅσον τὸ ὕψος και τὸ ἀξίωμα, τοσοῦτον και ὁ κίνδυνος.

770. Μακροῦ ἀπ' τὴν ὑπερηφάνεια. — 18,17. Μὴ ἔστω τις κεφαλὴ μόλις που χεῖρ τυγχάνων, ἢ πούς, ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελεστέρων τοῦ σώματος· Ἐκαστος ἐν ἧ ἐκλήθη τάξει, ἀδελφοί, ἐν ταύτῃ μενέτω.

771. Ἦττα και νίκη. — M 17, 221. Κρεῖττον ἡττᾶσθαι καλῶς, ἢ νικᾶν ἐπισφαλῶς και ἀθέσμως.

772. Ἐχθρα και εὐνοια. — 17, 222. Ἐχθρας ὄρους γίνωσκε, εὐνοίας δὲ μὴ.

773. Καλοπέραση ἢ ἀρρώστια; — N 2,9. Κρείσσων εὐημερίας ἀχαλινώτου νόσος φιλόσοφος.

774. Ἐπίσκεψη σὲ ἀρρωστο. — 2,10. Κἂν μηδὲν ἔχῃς εἰσενεγκεῖν τῷ κάμνοντι διὰ τὴν πενίαν, σεαυτὸν εἰσάγαγε, και τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτῷ παράκλησιν προσένεγκε. «Ἀσθενῆς εἰμι, και ἐπεσκέψασθέ με» (Ματθ. κε' 36). Οὐκ ἔχεις χρήματα;

765. M 95, 1541 D. 766. M 95, 1541 D. 767. M 95, 1544 B.
768. M 95, 1544 B. 769. M 95, 1544 C. 770. M 95, 1553 C.
771. M 96, 172 B. 772. M 96, 172 B. 773. M 96, 188 D.
774. M 96, 188 D.

ἀλλά πόδας ἔχεις, καὶ στόμα, καὶ ῥήματα. Ἐἴσελθε, παρακάλεσον, διόρθωσον τὴν ἀθυμίαν, εὐθυμώτερον ποίησον καὶ καρτερικώτερον.

775. *Συμπεριφορὰ τῆς γυναίκας στὸν ἄνδρα.* — 4,3. Ὡς τέκνον ἐμόν, τοῦτό σοι προπεμπτήριον παρέχω. Ἐντρέπου πρῶτον τὸν Θεόν, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἄνδρα, τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ βίου, καὶ τῆς σῆς κύριον βουλῆς καὶ γνώμης τοῦτον μόνον ἀγάπα καὶ πόθησον, καὶ τούτῳ μόνῳ ψυχὴν εὐφραϊνε, ἐάν σε πόθοις τελειότεροις ἀγαπήσῃ. Μὴ ἔχε θάρσος τοσοῦτον, ὅσον καὶ ὁ πόθος τοῦ ἀνδρὸς παρέχει σοι, ἀλλ' ὅσον ὑπάρχει πρέπον. Ἐπειδὴ κόρος ἐστὶν ἀπάντων. Πάντων μὲν κόρος ἐστὶν ἀληθῶς, ἀγάπη δὲ ἀκόρεστος· μηδέποτε γυνὴ ὑπάρχουσα, εἰς ἀνδρὸς παρρησίαν σπούδαζε. Μὴ τὸ γένος σου προσενέγκῃς, μὴ τοῖς χρήμασι τὴν ὄφρυν ἀνασπάσῃς, μὴ τῇ σοφίᾳ. Σοφία γὰρ τοῖς τοῦ γάμου νόμοις ὑποχωρεῖν καὶ πείθεσθαι. Ὑποχώρει μὲν τῷ ἀνδρὶ ὀργιζομένῳ κάμνοντι βοήθει λόγοις ἀπαλοῖς καὶ συμβουλαῖς χρησταῖς. Οὐ θηροτρόφος τοῦ λέοντος τὴν ὀργὴν κατέπαυσεν ἰσχύι, πνεύμασι βρυχητικοῖς ἀντοραγίζομενος, ἀλλ' ὑποτάσσει ταῖς χερσὶ παρατρίβων καὶ κολακευτικοῖς ῥήμασιν. Μὴδὲ ζημίαν τινὰ ὀνειδίσης τῷ ἀνδρὶ, καίπερ πάντῳ ὀργιζομένη μήτε δὲ ἐπαινέσης τὸν οὐκ ὄντα φίλον τῷ ἀνδρὶ τῷ σῶ, ἐν παραβολαῖς λόγων ὀνειδίζουσα δολίως. Κοινὰς δεῖ τὰς εὐφροσύνας καὶ τὰς λύπας ποιήσασθαι, κοινὰς δὲ πάλιν τὰς φροντίδας ἐπειδὴ τοῦτο τὸν οἶκον ἀυξάνει. Λυπουμένῳ μὲν ὀλίγον τι συλλυποῦ. Τῷ γὰρ ἀνδρὶ λυπουμένῳ λιμὴν εὐδίας ἢ γυνῆ. Ἡ δὲ κερκὶς ἐν φροντίδι σοι ἔστω, καὶ τὰ ἔρια, καὶ φροντίς ἐν τοῖς θείοις λόγοις. Μὴ σπουδάσῃς ἐκ τῶν θυρῶν ἐξενεγκεῖν σου τὸν πόδα, μηδὲ ἐπὶ τέρψιν τινὰ πολιτικὴν· αὕτη γὰρ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖ. Μὴδὲ γυναιξὶ συμμίγῃς, ὅσαι ὑπερήφανον ἔχουσι τράχηλον, καὶ δημόσιον πρόσωπον, μηδὲ ἀνθρώποις, ὅσοις ὁ ἀνὴρ ἀπαρέσκετα. Δίδου δ' ὀρώσιν ἐρευθοῖς, ὀφθαλμοῦς ἔχουσα τυφλοῦς, καὶ εἰς γῆν νεύοντας ὀφρύας.

776. *Ὁ Θεὸς κρίνει τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἀνθρώπου.* — Π 9,7. Τὸ κάλλιστον καὶ φιλανθρωπώτατον, ὅτι μὴ τῇ ἀξίᾳ τοῦ διδομένου, τῇ δὲ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει τοῦ καρποφοροῦντος μετρεῖ Θεὸς τὴν ἐπίδοσιν.

777. *Ἡ ψυχολογία τοῦ χριστιανοῦ φτωχοῦ.* — 21,35. Ἐάν τις πένηται, πλουτήσοι Θεόν, καὶ καταγελάτω τῶν ἐχόντων, ὡς αἰεὶ μὲν κτωμένων, αἰεὶ δὲ πενομένων τοῦ δεῖσθαι τοῦ πλείονος, καὶ τῶν πεινώντων, ἵνα πλείονα διψήσωσιν.

778. *Τὸ «φάρμακον» στὴν ἀτυχία.* — Σ 1,6. Μέγα τῷ

775. M 96, 192 B

776. M 96, 241 B

777. M 96, 288 D.

778. M 96, 329 A

ἀτυχοῦντι φάρμακον, ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενος, καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως πολὺ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς.

779. *Οἱ ἀπαιτήσεις ὅσον ἔχουν ἐξουσία.* — 15,2. «Ἀρκεῖσθε τοῖς ἰδίοις ὀφώνιοις» (Λουκ. γ' 14), οἱ στρατιῶται, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον ἀπαιτεῖτε. Ταῦτα ὑμῖν διακελεύεται μεθ' ἡμῶν Ἰωάννης ὁ πάνυ. Τί λέγω ὀφώνιοι; τὸ βασιλικὸν σιτηρέσιον δηλονότι, καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἐκ νόμου τοῖς ἀξιωμασι δωρεάς. Τὸ δὲ περισόν, τίνας; Ἐγὼ μὲν ὀκνῶ λέγειν τὸ βλάσφημον· ὑμεῖς δὲ οἶδα ὅτι συνίετε.

780. *Τὰ καθήκοντα τοῦ στρατιώτη.* — 15,3. Τῷ στρατιώτῃ οὐδὲν δεῖ ἔξω τῶν κατὰ τὴν στρατείαν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ μεμνηθῆαι αἰεὶ, ὅτι τέτακται τὴν εἰρήνην φυλάττειν.

781. *Εὐκολότερη ἢ κακία.* — 17,24. Ῥᾶον κακίας μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι· ἐπεὶ καὶ νόσου μετασχεῖν μᾶλλον ἢ ὑγίαν χαρίσασθαι.

782. *Προτίμησις σὲ συναναστροφῇ.* — 17,25.

Ἄει προτίμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν· Κακοῖς δ' ὀμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσῃ.

783. *Ἔενος.* — Φ 1,11.

Ἔενον σεαυτὸν ἴσθι, καὶ τίμα ξένους.

784. *Ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ περισσώτερο ἀπ' τὸν ἑαυτοῦ μας.* — 1,13. Γενώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον, ἢ φίλαυτοι.

785. *Φίλος.* — Ἀντωνίου Μοναχοῦ, Μέλισσα, Α 24,10. «Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδὲν, οὐδέ τις σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. Φίλος πιστὸς σκέπη κραταῖά· καὶ ὁ εὐρῶν αὐτὸν εὐρεν θησαυρόν» (Περβλ. Σοφ. Σειρ. στ' 14-15.)

786. *Φιλία.* — 24,11. Πάντα οἶσει φιλία, καὶ πάσχουσα καὶ ἀκούουσα.

787. *Ὁμόνοια ἢ διάστασις;* — 24,12. Κρείσσων ἐμπαθοῦς ὁμονοίας ἢ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις.

788. *Ἡ ὀφέλεια τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπ' τὴν ἀγάπην.* 26. Φιλάνθρωπον ἢ ἀγάπην, μᾶλλον δὲ αὐτοφιλανθρωπία.

789. *Ὁμόνοια ἢ ἐπανάστασις;* — 26. Μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὅτι πᾶσαν εἰρήνην ἀγαπητέον οἶδα γὰρ ὡσπερ' ἵστασιν τινὰ βελτίστην, οὕτω καὶ βλαβερωτάτην ὁμόνοϊαν· ἀλλὰ τὴν τε καλὴν καὶ ἐπὶ καλῷ, καὶ Θεῷ συνάπτουσαν.

779. M 96, 349 A

780. M 96, 349 B

781. M 96, 356 A.

782. M 96, 456 B.

783. M 96, 389 B.

784. M 96, 389 C.

785. M 136, 848 B.

786. M 136, 848 B.

787. M 136, 848 C.

788. M 136, 857 D.

789. M 136, 860 A.

790. Συμβολή στην ομόνοια. — 22. Μέγιστον εις ομόνοιαν τὸ συμπάσχειν, εἰς δὲ συμβουλήν ἢ ομόνοια.

791. Ἄριστη εἶναι ἡ ομόνοια. — 26. Ἄριστον ἡ ομόνοια καὶ τὸ συμφρονεῖν ἀλλήλοις.

792. Ὁ διάβολος εἶναι «ἐχθρὸς τῆς εἰρήνης καὶ πολεμῆ τὴν ομόνοια». — 26. Ὡσπερ γάρ, ὀργιζομένων ἡμῶν καὶ πυκτευνόντων, καὶ πρὸς ἀλλήλους συγκρουομένων, χαίρει τε καὶ τέθηγεν ὁ διάβολος· οὕτως εἰρηνεύοντων καὶ κρατούντων ὀργῆς, συστέλλεται πάλιν καὶ ταπεινοῦται, ἅτε ἐχθρὸς εἰρήνης ὢν, καὶ πολέμιος ὁμονοίας, καὶ βασικανίας πατῆρ.

793. Ἡ ἀγάπη διώχνει τὸ κακό. — 26. Πᾶσα ἡ τῶν κακῶν ἀγέλη τῇ ἀγαπητικῇ σχέσει ἐξαφανίζεται.

794. Ἡ ἐλεημοσύνη στοὺς ἁμαρτωλοὺς. — 27. Μείζων ἢ ἐλεημοσύνη ἐστὶν ἢ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἢ εἰς τοὺς δικαίους. Ἐλεημοσύνη γάρ τοῦτό ἐστι, οὐ τὸ τοὺς κατωρθωκότας, ἀλλὰ τὸ τοὺς πεπλημμεληκότας ἐλεεῖν.

795. Βοήθησε αὐτὸν ποδὸν βασανίζεται. — 29. Ἐως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα· ἕως εὐεκτηῖς καὶ πλουτεῖς, τῷ κακοπαθοῦντι βοήθησον.

796. Ὁ φτωχὸς καὶ ὁ βασιλιάς. — 33. Κρείσσων νέος πένης σῶφρων γέροντος βασιλέως ἄφρονος.

797. Ἡ παράδοξη σωτηρία. — 45. Πολλάκις παραδόξους σωτηρίας αἶδε τὸ θεῖον καινοτομεῖν, νεῦον πρὸς τὸ φιλόανθρωπον τῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ.

798. Τάξη καὶ ἀταξία. — Β 1. Ἡ μὲν ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα, ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσι.

799. Ὁ πατέρας γιὰ τὸ γιό. — 3. Παίδων φείδεσθαι πατρικὸς νόμος.

800. Ἡ προστασία. — 3. Μῆτε τῆς οὐ διδομένης ἐφίεσθαι χρῆ προστασίας, μῆτε ἀπωθεῖσθαι τὴν διδομένην. Τὸ μὲν γάρ ἐστιν θρασέων, τὸ δὲ ἀπειθῶν, καὶ ἀπαιδευτῶν ἀμφοτέρα.

801. Ἡ πράξις. — 3. Οὐδὲν οὕτω πείθει τοὺς πολλοὺς, ὥς πρᾶξις ἢ σιωπῶσα παραίνεσιν.

790 M 136, 860 B	791 M 136, 860 B.	792. M 136, 860 B.
793. M 136, 861 A.	794. M 136, 869 A.	795. M 136, 876 C.
796 M 136, 892 A.	797 M 136, 924 B.	798 M 136, 1001 A.
799. M 136, 1017 A.	800. M 136, 1017 B.	801. M 136, 1017 C.

802. Ὁ ἄπειρος ἐκπαιδευτής. — 4. Τὸ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρεῖν πρὶν αὐτοὺς ἰκανῶς παιδευθῆναι, καὶ ἐν πίθῳ τῆν κεραμεῖαν μανθάνειν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ψυχαῖς ἐκμελετᾶν τὴν εὐσέβειαν, λίαν μοι φαίνεται ἀνοήτων ἢ τολημῶν ἀσυνέτων μὲν, εἰ μὴδὲ αἰσθάνονται τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας· θρασέων δέ, εἰ συνιέντες κατατολμῶσι τοῦ πράγματος.

803. Ἄρχειν ἢ ἀρχεσθαι. — 4. Μὴ τις, ἐνὸν ἀκινδύνως ἐπεσθαι, ἀρχειν ἐπικινδύνως ἐπιθυμεῖτω.

804. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία τοῦ ἀρχοντα. — 4. Φιλεῖ τάχιστα τῆς τοῦ προσετώτος κακίας ἀναπίμπλασθαι τὸ ὑπήκοον. καὶ πολὺ γε βῆρον ἢ τοῦναντίον τῆς ἀρετῆς.

805. Ἀγαθοεργία. — 5.

Τὸ δραστηκὸν δείκνυε, μὴ τὸ δρᾶν κακῶς
Τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν, εἰ θέλεις εἶναι θεός.

806. Τὸ μέτρο γιὰ τὰ κρίνεις τὸν ἄλλο. — 6. Ἴσθι κρινόμενος ὁ κριτής, καὶ ἦττον ἁμαρτήσεις. Οὕτω δοκίμαζε τὸν ἀδελφόν σου, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς μέτροις κρινόμενος.

807. Μὲ τῇ μακροθυμίᾳ οἱ κακοὶ γίνονται πῶς πολὺ ἀπειθαρχοί. — 6. Τῇ τῶν δικαζόντων μακροθυμίᾳ οἱ λίαν ἀδικοὶ σκληρότεροι ἑαυτῶν γίνονται κατὰ τὸ ἀπειθεῖν. Καὶ δεῖ τὸν κριτὴν εἰδέναι, ὅτι κρίσει Θεοῦ ὑπηρετεῖ, καὶ οὐ κύριός ἐστιν, ὡς βούλεται ἄγειν τὸ κρίμα, ὥστε καὶ χαρίζεσθαι τοῖς κρινόμενοις τάγματα.

808. Καλὸς σὲ ἄλλος. — 21. Πᾶσι μὲν ἴσθι χρηστός, εἰ τοῦτο σθένος πλείω δὲ τοῖς ἔγγιστα.

809. Οἱ χριστιανοὶ δούλοι. — 23.

Οἱ δὲ οἰκέται, καὶ μάλιστα οἱ Θεοῦ,
Μὴ φευγέτωσαν εὐνοεῖν τοῖς δεσπότηταις.

810. Διαφορὰ ἐλεύθερον καὶ δούλου. — 23.

Ἐλεύθερον καὶ δούλον ὁ τρόπος γράφει.
Καὶ Χριστὸς ὥφθη δούλος, ἀλλ' ἠλευθέρου.

811. Κτήση καὶ διατήρηση τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν. — 45. Τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυσχερείας, καὶ κτησασθαι τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθῆν διασώσασθαι. Πολλάκις γάρ, ὃ μὲν σπουδῇ προσέλασε, βραθυμία διέφθειρεν· ὃ δὲ ἔκνος ἀπώλεσε, ἀνεκαλέσατο ἐπιμέλεια.

802 M 136, 1025 C.	803. M 136, 1028 A.	804 M 136, 1028 B.
805 M 136, 1029 D.	806. M 136, 1037 A.	807. M 136, 1037 A.
808 M 136, 1064 B.	809. M 136, 1065 C.	810. M 136, 1065 C.
811. M 136, 1121 C.		

812. Ἡ διατήρηση εἶναι συνέπεια τοῦ τρόπου κτήσεως. — 45. Φιλεῖ τὸ μὲν πόνω κτηθὲν μᾶλλον κρατεῖσθαι, τὸ δὲ βραδίως κτηθὲν ἀποπτύεσθαι τάχιστα, ὡς πάλιν ληφθῆναι δυνάμενον.

813 Καὶ τὰ μέσα νὰ εἶναι καλὰ. — Β 46. Τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.

814. Βοήθησε τὸν ἀμαρτωλό. — 55. Δίδου χεῖρα χαμαὶ κειμένῳ.

815. Ὁφέλεια ἔστω καὶ με λύπη. — 55. Πολλῶ βέλτιον μικρὰ λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν διώκοντα ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ

(ὁ Μέγας, ὄσιος, † 390 ±)

Ὁμιλῖαι Πνευματικαί.

816 Ἀγάπη καὶ ὁμόνοια. — Ὁμιλ. Γ' Παράγραφος 1.

Οἱ ἀδελφοὶ ὀφείλουσιν ἐν ἀγάπῃ πολλῇ συνεῖναι ἀλλήλοις, εἴτε εὐχονται, εἴτε ἀναγινώσκουσι τὰς Γραφάς, εἴτε ἔργον τι ποιῶσιν, ἵνα ἔχωσι τὸν θεμέλιον τῆς ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους· καὶ οὕτω δύναται εὐδοκία γενέσθαι εἰς ἐκείνας τὰς προαιρέσεις, καὶ οἱ εὐχόμενοι, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ οἱ ἐργαζόμενοι, πάντες δύνανται ἐν ἀκραιότητι καὶ ἀπλότῃ διαγόντες μετ' ἀλλήλων ὠφελῆσθαι. Γί γὰρ γέγραπται; «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ματθ. στ' 10), ἵνα δὴν τρόπον οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι. σύνεισιν ἀλλήλοις, ἐν ὁμοιοῖα πολλῇ, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ διάγοντες, καὶ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἔπαρσις ἢ φθόνος, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰλικρινεῖα μετ' ἀλλήλων εἰσίν, οὕτως ἵνα καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὦσι μετ' ἀλλήλων. Συμβαίνει τινὰς εἶναι τριάκοντα ὑπὸ τὸ ἐν, ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα οὐ δύναται προσκαρτερεῖν, ἀλλὰ τινὲς μὲν αὐτῶν σχολάζουσι τῇ εὐχῇ ὥρας ἕξ καὶ βούλονται ἀναγνῶναι· ἄλλοι δὲ προθύμως διακονοῦσιν, ἄλλοι δ' ἕξ αὐτῶν ἐργάζονται τι ἔργον.

817. «Στὴν κοινῇ ὠφέλεια». — 2. Ὁφείλουσιν οὖν οἱ ἀδελφοί, εἴ τι ποιῶσιν ἐν ἀγάπῃ καὶ χαρᾷ εἶναι μετ' ἀλλήλων· καὶ ὁ

ἐργαζόμενος περὶ τοῦ εὐχομένου οὕτω λεγέτω, ὅτι «Ὁν ὁ ἀδελφός μου κτᾶται θησαυρὸν ἐπεὶ κοινός ἐστιν, καὶ γὰρ ἔχω». Καὶ ὁ εὐχόμενος περὶ τοῦ ἀναγινώσκοντος οὕτω λεγέτω, ὅτι «Ὁ ἐκεῖνος ὠφελεῖται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν εἰς ἐμὸν κέρδος προχωρεῖ». Καὶ ὁ ἐργαζόμενος αὐτίς τοῦτο λεγέτω, ὅτι «Τὴν διακονίαν ἣν ποιῶ κοινῇ ἐστὶν ὠφέλεια». Ὡσπερ γὰρ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλά ὄντα ἐν ἑστὶ σῶμα (πρβλ. Α' Κορ. ιβ' 12) καὶ βοηθοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ ἕκαστον ἴδιον ἔργον ἐκτελεῖ, πλην ὁ ὀφθαλμὸς ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος βλέπει (πρβλ. Ρωμ. ιβ' 4), καὶ ἡ χεὶρ ὑπὲρ ὅλων τῶν μελῶν ἐργάζεται, καὶ ὁ πούς περιπατεῖ, ὅλα τὰ μέλη ἐπιφερόμενος καὶ ἄλλο συμπάσχει (πρβλ. Α' Κορ. ιβ' 26), οὕτω καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετ' ἀλλήλων ἤτωσαν. Καὶ μῆτε ὁ εὐχόμενος κρινέτω τὸν ἐργαζόμενον (πρβλ. Ρωμ. ιδ' 3), διατὶ οὐκ εὐχεται μῆτε, ὁ ἐργαζόμενος κρινέτω τὸν εὐχόμενον, ὅτι ἐκεῖνος παραμένει, καὶ γὰρ ἐργάζομαι· μῆτε ὁ διακονῶν κρινέτω τὸν ἕτερον. Ἄλλ' ἕκαστος εἴ τι ποιεῖ, εἰς δόξαν Θεοῦ (πρβλ. Α' Κορ. ι' 31). Ὁ ἀναγινώσκων τὸν εὐχόμενον ἔχει ἐν ἀγάπῃ καὶ χαρᾷ τοῦτο λογιζόμενος, ὅτι ὑπὲρ ἐμοῦ εὐχεται· καὶ ὁ εὐχόμενος περὶ τοῦ ἐργαζόμενου τοῦτο λογιζέσθω, ὅ, τι ποιεῖ, εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλεια ποιεῖ.

818 Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τέλειος — Η' 5. Τίς δὲ ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ μέτρον τὸ τέλειον ἐν καιροῖς, καὶ γευσάμενος, καὶ πείραν ἔχων ἐκεῖνου τοῦ αἰῶνος; Ἀκμὴν γὰρ οὐδένα εἶδον τέλειον ἄνθρωπον χριστιανόν, ἢ ἐλεύθερον· ἀλλ' εἰ καὶ ἀναπαύεται τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ εἰσέρχεται εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις, καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος, ὅμως καὶ ἡ ἁμαρτία σύνεστιν ἀκμὴν ἔσω· αὐτοὶ δὲ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς, νομίζουσιν ἐλεύθεροι εἶναι καὶ τέλειοι, παρὰ ἀπειρίαν σφαλόμενοι, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἐνέργειαν τῆς χάριτος, ἀκμὴν δὲ οὐδένα εἶδον ἐλεύθερον. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ μερικῶς ἐν καιροῖς τιςιν, εἰσῆλθον εἰς ἐκεῖνο τὸ μέτρον, καὶ οἶδα καταμαθῶν, πῶς οὐκ ἔστι τέλειος ὁ ἄνθρωπος.

819 Ἡ χάρις εἶναι δῶρο Θεοῦ. — ΙΕ' 27. Ὡσπερ εἰς τὴν βασιλεὺς καὶ πτωχῷ τινι παραθήται τὸν ἑαυτοῦ θησαυρὸν, ὁ παραλαβὼν φυλάξει, οὐκ ἔχει αὐτὸν ὡς ἴδιον, ἀλλ' ὁμολογεῖ πάντοτε τὴν πτωχείαν αὐτοῦ, μὴ τολμῶν διασκορπίσαι ἐκ τοῦ ἀλλοτρίου θησαυροῦ· τοῦτο γὰρ ἐνθυμεῖται πάντοτε, ὡς οὐ μόνον ἀλλοτρίος ἐστὶν ὁ θησαυρός, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς δυνάστης παρέθετό μοι αὐτόν, καὶ ὅταν θέλῃ, λαμβάνει αὐτόν ἀπ' ἐμοῦ· οὕτως ἑαυτοῦς ὀφείλουσιν ἠγεῖσθαι καὶ οἱ ἔχοντες τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ταπεινοφρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὴν πτωχείαν αὐτῶν...

812. M 136, 1221 C. 813. M 136, 1128 A. 814. M 136, 1141 D.

815. M 136, 1144 B. 816. M 34, 468 C. B 41, 155. 33.

817. M 34, 468 D. B 41, 156, 11.

818. M 34, 532 A. B 41, 191, 9.

819. M 34, 593 B. B 41, 226, 29.

820. Ταπεινώση τῶν πνευματικῶν προχωρημένων. — 37. ...Τὸ γὰρ σημεῖον τοῦ χριστιανισμοῦ τοῦτο ἐστὶ, τὸ ἕνα τινὰ δόκιμον τοῦ Θεοῦ (πρβλ Β' Τιμ. β' 15), σπουδάζειν λανθάνειν ἀνθρώπους. Καὶ ἔχει ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλείως κρύπτειν αὐτοὺς καὶ πάντοτε λέγειν ὅτι· Οὐκ ἔστιν ἐμός, ἄλλος μοι παρέθετο τὸν θησαυρὸν τοῦτον· ἐγὼ γὰρ πτωχὸς εἰμι. Καὶ ὅτε θέλει, λαμβάνει αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ. Εἰ δέ τις λέγει· Πλούσιός εἰμι, ἀρκεῖ, ἐκτησάμην, οὐκέτι χρῆζω, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστι Χριστιανός, ἀλλὰ σκευδὸς ἐστὶ τῆς πλάνης καὶ τοῦ διαβόλου. Ἡ γὰρ ἀπόλαυσις τοῦ Θεοῦ ἀκόρεστός ἐστι καὶ ὅσον αὐτοῦ γεύεται τις καὶ ἐσθίει τοσοῦτον ἔκπεινος γίγνεται. Καὶ τὴν παῦσιν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουσι ἀκατάσχετον οἱ τοιοῦτοι· καὶ ὅσα σπουδάζουσι προκόπτειν καὶ ἐπιπορίζειν, τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἠγοῦνται πτωχοὺς, ὡς ἐνδεεῖς καὶ μηδὲν κεκτημένους· τοῦτο γὰρ λέγουσιν, ὅτι· Οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα οὗτος ὁ ἥλιος ἐπιλάμψῃ μοι. Τοῦτο ἐστὶ σημεῖον τοῦ χριστιανισμοῦ, αὐτὴ ἡ ταπεινώσις.

821. Ἐνθουσιασμός τοῦ πνευματικῶν ἀπειροῦ. — ΙΖ' 6. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἐχεφρόνων τολμᾷ εἰπεῖν ὅτι συνούσης μοι τῆς χάριτος τὸ ὅλον ἠλευθέρωμαι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὰ δύο πρόσωπα ἐν τῷ νῷ ἐνεργεῖται. Οἱ γὰρ ἀπειροὶ τῶν πραγμάτων μικρὸν τι ἐνεργησάσης εἰς αὐτοὺς τῆς χάριτος, νομίζουσι ὅτι ἤδη ἐνίκησαν, καὶ εἰσὶ χριστιανοὶ τέλειοι.

822. Ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. — ΚΑ' 2. Κατὰ δύο γὰρ τρόπους καὶ δεσμοὺς ἐδέθη ὁ ἄνθρωπος, παραβάς τὴν ἐντολὴν καὶ ἐξορισθεὶς ἀπὸ τοῦ Παραδείσου, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἐν τοῖς βιοτικοῖς πράγμασι καὶ ἐν τῇ τοῦ κόσμου ἀγάπῃ ἡγουν τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν, πλοῦτου καὶ δόξης καὶ κτημάτων, γυναικῶς καὶ τέκνων, συγγενείας, πατρίδων, τόπων, ἐνδυμάτων, καὶ ἀπαξιαπλῶς πάντων τῶν φαινομένων, ἀφ' ὧν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ κελεύει αὐτὸν λυθῆναι ἰδίᾳ προαιρέσει· Ἐπειδὴ εἰς πάντα τὰ φαινόμενα ἐκουσίως ἕκαστος δέδεται, ἵνα τούτων πάντων ἑαυτὸν λύσας καὶ ἐλευθερώσας δυναθῆ ὑπερβαίνει τῆς ἐντολῆς ἐγκρατῆς γενέσθαι.

823. Ἀγώνας κατὰ τοῦ κακοῦ. — ΚΣΤ' 14. Ὁ σατανᾶς οὐδέποτε ἠσυχάζει πολεμῶν· ἕως ἂν ζῆ τις τὸν αἰῶνα τούτου καὶ φορεῖ σάρκα, πολεμεῖται. Οὕτω καὶ οἱ χριστιανοί, εἰ καὶ πολεμῶνται παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' αὐτοὶ κατέλυσαν εἰς τὴν θεότητα

καὶ ἐνεδύσαντο τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν (πρβλ. Λουκ κδ' 49) καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ οὐδὲν φροντίζουσι τοῦ πολέμου.

824. «Δὲν μπορεῖ ἄλλιῶς νὰ σωθεῖ (κάποιος) παρὰ μόνο διὰ τοῦ πλησίον». — ΑΖ' 3. Οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλως σωθῆναι, εἰ μὴ διὰ τοῦ πλησίον καθὼς ἐνετείλατο· «Ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν» (πρβλ. Ματθ. στ' 14). Οὗτός ἐστιν ὁ πνευματικὸς νόμος (πρβλ. Ρωμ ζ' 14), ὁ ἐν καρδίαις πισταῖς γραφόμενος.

825. Ἀπελευθέρωση δούλων καὶ μέλλουσα ζωὴ. — Μ' 3. ΕΡΩΤΗΣΙΣ: Ἐπειδὴ τινες πωλοῦσι μὲν τὰ ὑπάρχοντα καὶ δούλους ἐλευθεροῦσι καὶ ποιοῦσιν ἐντολὰς, οὐ ζητοῦσι δὲ λαβεῖν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ Πνεῦμα, ἅρα ζῶντες οὕτως οὐκ ἀπέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ: Ὁ λόγος οὗτος λεπτὸς ἐστὶ. Τινὲς γὰρ λέγουσι μίαν βασιλείαν καὶ μίαν γένεσιν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν βαθμοὺς πολλοὺς καὶ διαφορὰς, καὶ μέτρα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γένεσιν. Ὡσπερ δὲ ἐστὶ μία ψυχὴ ἐν ὅλοις τοῖς μέλεσι, καὶ ἄνω ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐνεργεῖ καὶ κάτω τοὺς πόδας αὐτὴ κινεῖ, οὕτως καὶ ἡ θεότης πάντα τὰ κτίσματα τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ὑποκάτω τῆς ἀβύσσου περιέχει καὶ πανταχοῦ πεπληρωται ἐν τῇ κτίσει, εἰ καὶ ἐξωτέρα τῶν κτισμάτων ἐστὶ διὰ τὸ ἀμέτρητον καὶ ἀπερίληπτον. Προσέχει οὖν αὐτὴ ἡ θεότης τοῖς ἀνθρώποις καὶ οἰκονομεῖ πάντα κατὰ λόγον. Καὶ ἐπειδὴ τινες μὲν εὐχονται μὴ εἰδότες τί ζητοῦσι, τινὲς δὲ νηστεύουσιν, ἄλλοι στήκουσιν εἰς διακονίαν, ἕκαστω κατὰ μέτρον τῆς πίστεως (πρβλ. Ρωμ. ιβ' 3), ὁ Θεός, δικαιοκρίτης ὢν, ἀποδίδωσι τὸν μισθὸν (πρβλ. Ματθ κ' 8). Ἄ γὰρ ποιοῦσι, διὰ φόβον Θεοῦ ποιοῦσιν· ἀλλ' οὐκ εἰσὶν οὗτοι πάντες υἱοὶ οὔτε βασιλεῖς οὔτε κληρονόμοι.

826. Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ πλουσίου. — ΜΕ' 5. Ὡσπερ δὲ γυνὴ τις ἐν κόσμῳ πλουσία καὶ χρήματα πολλὰ καὶ οἶκον λαμπρὸν ἔχουσα λείπεται προστασίας, καὶ οἱ ἐπερχόμενοι ἐπὶ τῷ βλάψαι αὐτὴν καὶ τὰς οἰκῆσεις ἐρημῶσαι πολλοί, κάκεινη μὴ φέρουσα τὴν ὕβριν περιέρχεται ζητοῦσα ἄνδρα δυνάστην, ἱκανόν τε καὶ πεπαιδευμένον ἐν πᾶσι, καὶ ὅταν πολλὰ ἀγωνισαμένη λάβῃ τοιοῦτον ἄνδρα, ἀγαλλιᾶται ἐπ' αὐτῷ καὶ ἔχει αὐτὸν ἀντὶ τείχους ἰσχυροῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν παράβασιν ἐπὶ πολὺ θλιβεῖσα ὑπὸ τῆς ἐναντίας δυνάμεως καὶ εἰς μεγάλην ἐρημίαν ἐμπεσοῦσα, καὶ μεμονωμένη ἀπὸ τοῦ ἐπουρανοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς καταλειφθεῖσα καὶ παίγιον πάσαις ταῖς

820 M 34, 601 A B 41, 230, 25
821. M 34, 628 B B 41, 245, 4
822. M 34, 656 C B 41, 261 1.
823. M 34, 684 B B 41, 277, 12.

824. M 34, 752 C B 41, 316, 19.
825. M 34, 764 B. B 41, 323, 11.
826. M 34, 788 D. B 41, 337, 8.

ἀντικειμέναις δυνάμεσι γενομένη ἐξέστησαν γὰρ αὐτὴν τὴν ἰδίαν φρενῶν θαμβήσαντες ἀπὸ τῆς οὐρανοῦ διανοίας ὥστε μὴ ὄραν τὰ ὑπ' αὐτῆς εἰς αὐτὴν γινόμενα, ἀλλὰ νομίζειν ὅτι ἐξ ἀρχῆς γεγένηται. Εἶτα δι' ἀκοῆς μαθοῦσα τὴν μόνωσιν αὐτῆς καὶ ἐρημίαν, στενάξασα ἐνώπιον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Τίτ. γ' 4), εὔρε ζῶν καὶ σωτηρίαν. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἀνῆλθεν εἰς τὴν συγγένειαν αὐτῆς. Οὐδεμίαν γὰρ ἄλλη τις οικειώσις ἐστί καὶ ὠφέλεια τοιαύτη εἰ μὴ ψυχῆς πρὸς Θεὸν καὶ Θεοῦ πρὸς αὐτήν.

827. «*Ἄλας μωρὸν*» εἶναι ὁ ἀκτῆμονας, ποὺ δὲν ἔχει πνευματικὲς ἀπολαύσεις. — *ΜΘ' Ι.* Ἐάν τις ἐξελθὼν τῶν ἰδίων καὶ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ τῆς τρυφῆς τοῦ κόσμου, ἀπαλλαγείς καὶ κτημάτων καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς ἕνεκεν τοῦ Κυρίου (πρβλ. Μάρκ. ι' 29), καὶ ἑαυτὸν σταυρώσας, ξένος (πρβλ. Ἐβρ. ια' 13) καὶ πένης καὶ ἐνδεὴς γένηται, ἀντὶ δὲ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ κόσμου ἀνάπαυσιν θεϊκὴν ἐν ἑαυτῷ μὴ εὔρη καὶ ἀντὶ τῆς προσκαιροῦ τρυφῆς τρυφῆς Πνεύματος εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μὴ αἰσθηταὶ καὶ τῶν φθαρτῶν ἐνδυμάτων ἐνδύματα φωτὸς θεότητος μὴ ἀμφιάσῃται εἰς τὸν ἕσω ἀνθρώπου (πρβλ. Ἐφ. γ' 16), καὶ ἀντὶ τῆς προσκαιροῦ καὶ σαρκικῆς κοινωνίας ταύτης κοινωνίαν τοῦ ἐπουρανοῦ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ἐν πληροφορίᾳ μὴ γινῶ, καὶ ἀντὶ τῆς φαινομένης τοῦ κόσμου τούτου χαρᾶς χαρὰν Πνεύματος (πρβλ. Α' Θεσ. α' 6) ἐνδον μὴ σχῆ καὶ παράκλησιν οὐρανοῦ χάριτος καὶ χορτασίαν θεῖαν ἐν τῇ ψυχῇ μὴ λάβῃ ἐν τῷ ἐποφθῆναι αὐτῷ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον (πρβλ. Λευίτ. θ' 6), καὶ ἀπαξιαπλῶς ἀντὶ ταύτης τῆς προσκαιροῦ ἀπολαύσεως ἀπολαυσιν ἀφθαρτον ἐπιθυμητὴν ἐν τῇ ψυχῇ μὴ κτήσῃται νῦν, οὗτος γέγονεν ἄλας μωρὸν (πρβλ. Ματθ. ε' 13), οὗτος ἐλεεινός ἐστί παρὰ πάντα ἀνθρώπους, οὗτος καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐστερήθη καὶ τῶν θεϊκῶν δωρεῶν οὐκ ἀπέλαυσε. Μυστήρια θεῖα δι' ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔγνω ἐν τῷ ἕσω αὐτοῦ ἀνθρώπῳ (πρβλ. Ἐφ. γ' 16).

Ἐπιστολὴ μεγάλη.

828. «*Τίποτα δὲν εἶναι δικό σου, ἐκτὸς ἀπ' τὸ κοινόν*». — (6). Κεκτῆσθαι δὲ οὐδὲν χρῆ ἢ ὀνομάζειν ἴδιον παρὰ τὸ κοινόν, πλὴν τοῦ τὸ σῶμα καλύπτοντος ἱματίου. Εἰ γὰρ μηδὲν ἔχει τούτων, ἀλλὰ γυμνὸς τῆς καθ' ἑαυτὸν τοῦ βίου φροντίδος εἴη, τῆς κοινῆς ἐστὶν χρείας θεραπευτῆς, καὶ τὸ παρὰ τῶν προεστῶτων ἐπιτασσόμενον μεθ' ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος προθύμως ἐπιτελῶν,

καθάπερ εὔνοος καὶ ἀπλοῦς δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴν κοινὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν ἡγορασμένος.

829. Ἡ ἐργασία, ὄχι γιὰ «ὀφθαλμοδουλείαν». — (6). Τοῦτο γὰρ ὁ Κύριος βούλεται καὶ παραινεῖ λέγων «ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος καὶ μέγας, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος, καὶ δοῦλος» (πρβλ. Μάρκ. ι' 43. Ματθ. κ' 26). Χρῆ οὖν τὴν δουλείαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἄκαρπον εἶναι, καὶ μηδεμίαν φέρουσαν τῷ δουλεύοντι τιμὴν μηδὲ δόξαν, ὅπως μὴ παρὰ τὸ γεγραμμένον ἀνθρωπάρεσκος φαίνοιτο, σχηματίζων ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ (πρβλ. Ἐφ. στ' 6-7. Κολ. γ' 22), μηδὲ ἀνθρώποις, ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ Κυρίῳ δουλεύων, καὶ τὴν τεθλιμμένην βαδίζων ὁδὸν ἐν τῷ ἐκείνου ζυγῷ προθύμως ὑποθεῖς τὸν αὐχένα, καὶ βαστάζων διὰ τέλους ἐν ἡδονῇ φέρεται πρὸς τὸ τέλος μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος. Δεῖ οὖν ὑποτετάχθαι πᾶσι, καὶ καθάπερ δανείου χρεώστην θεραπεύειν τοὺς ἀδελφούς, τὰς ὑπὲρ πάντων φροντίδας ἐναποθέμενον τῇ ψυχῇ καὶ ἀποπληροῦντα τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην.

Ἀποφθέγματα.

830 Κατάχρησις στὶς δωρεὲς γιὰ τοὺς φτωχοὺς. — *Εἰς Παλλάδιον Ἐλεν., Λαυσαϊκὴ ἱστορία, 17, 3-4.* Χρόνου δὲ προκώψαντος διορατικῶς ἡμῶντι προβλέψας λέγει τῷ ὑπηρετοῦντι αὐτῷ, καλουμένῳ Ἰωάννῃ, ἐς ὕστερον γενομένῳ πρεσβυτέρῳ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ τοῦ Μακαρίου «*Ἄκουσόν μου, ἀδελφε Ἰωάννη, καὶ ἀνάσχου μου τῆς νοθεσίας· πειράζῃ γάρ, καὶ πειράζει σε τὸ πνεῦμα τῆς φιλαργυρίας* 4. Οὕτω γὰρ ἐώρακα καὶ οἶδα ὅτι ἐάν μου ἀνάσχῃ τελειωθῆσθαι ἐν τῷ τόπῳ καὶ δοξασθῆσθαι ἀκαὶ μάστιξ οὐκ ἐγγίει ἐν τῷ σκηνώματί σου» (Ψαλ. 4' 10)· ἐάν δέ μου παρακούσης, τοῦ Γιεζῆ (Δ' Βασ. ε' 20-27) ἤξει ἐπὶ σὲ τὰ τέλη οὐ καὶ τὸ πάθος· εἰς». Συνέβη δὲ αὐτὸν παρακούσαι μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Μακαρίου μετὰ ἄλλα δεκαπέντε ἔτη ἢ εἴκοσιν, καὶ οὕτως ἠλεφαντίασε νοσησάμενος τὰ τῶν πτωχῶν, ὡς μὴ εὔρεθῆναι εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀκέραιον τόπον ἐν ᾧ τις δάκτυλον πῆξει. Αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου Μακαρίου.

831. Θαῦμα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὀρφανῶν. — *Παλλάδιον Ἐλεν., Ἀποφθέγματα. Μακάρο. Αἰγύπτιος, 7.* Ἐλεγεν ὁ ἀββάς Σισόης· «*Ὅτε ἤμην εἰς Σκῆτιν μετὰ τοῦ Μακαρίου, ἀνέβημεν θερίσαι μετ' αὐτοῦ ἑπτὰ ὀνόματα· καὶ ἰδοὺ μία χήρα καλαμωμένη ἦν ὀπίσω ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐπαύετο κλαίουσα. Ἐφώνησεν οὖν ὁ γέρον τὸν κύριον τοῦ χωρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί*

ἔχει ἡ γραῦς αὕτη, ὅτι πάντοτε κλαίει; Λέγει αὐτῷ "Ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἶχε παραθήκην τινός, καὶ ἀπέθανεν ἄφνω, καὶ οὐκ εἶπε ποῦ ἔθηκεν αὐτήν· καὶ θέλει ὁ κύριος τῆς παραθήκης λαβεῖν αὐτήν καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς δούλους. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰπέ αὐτῇ ἵνα ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ὅπου ἀναπαυόμεθα τὸ καῦμα. Καὶ ἐλθούσης τῆς γυναίκος, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρον· Τί πάντα οὕτως κλαίεις; Καὶ εἶπεν "Ὁ ἀνὴρ μου ἀπέθανε λαβὼν παραθήκην τινός, καὶ οὐκ εἶπεν ἀποθνήσκων ποῦ ἔθηκεν αὐτήν. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον πρὸς αὐτήν· Δεῦρο, δεῖξόν μοι ποῦ ἔθηκες αὐτόν. Καὶ λαβὼν τοὺς ἀδελφούς μεθ' ἑαυτοῦ, ἐξῆλθε σὺν αὐτῇ. Καὶ ἐλθόντων ἐπὶ τὸν τόπον, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρον· Ἀναχώρησον εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ προσευξαμένους αὐτῶν, ἐφώνησεν ὁ γέρον τὸν νεκρόν, λέγων· "Ὁ δεῖνα, ποῦ ἔθηκες τὴν ἀλλοτρίαν παραθήκην; "Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Εἰς τὸν οἶκόν μου κέκρυπται, ὑπὸ τὸν πόδα τῆς κλίνης. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Κοιμῶ πάλιν ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, ἀπὸ τοῦ φόβου ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρον· Οὐ δι' ἐμὲ γέγονε τοῦτο· οὐδὲν γὰρ εἰμι· ἀλλὰ διὰ τὴν χήραν καὶ τὰ ὄρφανὰ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸ πρᾶγμα· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μέγα, ὅτι ἀναμάρτητον θέλει ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν· καὶ εἴ τι ἂν αἰτήσῃται λαμβάνει. Ἐλθὼν δέ, ἀνήγγειλε τῇ χήρᾳ ποῦ κεῖται ἡ παραθήκη· Ἡ δὲ λαβοῦσα αὐτήν, ἔδωκε τῷ κυρίῳ αὐτῆς, καὶ ἠλευθέρωσε τὰ τέκνα αὐτῆς. Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

832. Ὁργή. — 17. Εἶπεν ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Μακάριος· Ἐὰν τι ἐπιτιμῶν, εἰς ὄργην κινήθῃς, ἴδιον πάθος πληροῖς. Οὐ γὰρ ἵνα ἄλλους σώσης σεαυτὸν ἀπολέσεις.

833. «Ἐξεντελισμός» καὶ «ἔπαινος». — 20. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Εἰ γέγονεν ἐν σοὶ ἡ ἐξουδένωσις ὡς ὁ ἔπαινος, καὶ ἡ πενία ὡς ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ἔνδεια ὡς ἡ δαψίλεια, οὐκ ἀποθνήσκεις. Ἀμήχανον γὰρ ἐστὶ τὸν καλῶς πιστεύοντα, καὶ εἰ ἐσβεία ἐργαζόμενον, ἐμπυσεῖν εἰς ἀκαθαρσίαν παθῶν καὶ δαιμονίων πλάνην.

834. «Γίνε νεκρός». — 23. Ἀδελφός παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Μακαρίῳ τῷ Αἰγυπτίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὑπάγε εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ὕβρισον τοὺς νεκρούς. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφός, ὕβρισε καὶ ἐλίθασε· καὶ ἐλθὼν ἀπήγγειλε τῷ γέροντι. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲν σοὶ ἐλάλησαν; Ὁ δὲ ἔφη· Οὐχί. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὑπάγε πάλιν αὔριον, καὶ δόξασον αὐτούς. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφός ἐδόξασεν αὐτούς,

λέγων· Ἀπόστολοι, ἅγιοι, καὶ δίκαιοι. Καὶ ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐδόξασα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲν σοὶ ἀπεκρίθησαν; Ἐφη ὁ ἀδελφός· Οὐχί. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οἶδας πόσα ἠτίμασας αὐτούς, καὶ οὐδὲν σοὶ ἀπεκρίθησαν, καὶ πόσα ἐδόξασας αὐτούς, καὶ οὐδὲν σοὶ ἐλάλησαν; οὕτως καὶ σύ, ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, γενοῦ νεκρός· μήτε τὴν ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, μήτε τὴν δόξαν αὐτῶν λογίσῃ, ὡς οἱ νεκροί· καὶ δύνασαι σωθῆναι.

835. «Μὴ κατακρίνεις». — 28. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι Παρεκάλεσα τὸν πατέρα μου, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Ὁ δὲ ἔφη· Μὴ κακοποιήσης τινά, μηδὲ κατακρίνης τινά. Ταῦτα τήρει, καὶ σφίξῃ.

836. «Ἐχει γίνε ὥστε νὰ σκεπάζει τὰ ἐλαττώματα». — 32. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ μεγάλου, ὅτι γέγονε καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον θεὸς ἐπίγειος, ὅτι ὥσπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς σκεπάζων τὸν κόσμον, οὕτως γέγονεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος σκεπάζων τὰ ἐλαττώματα, ἃ ἔβλεπεν ὡς μὴ βλέπων, καὶ ἃ ἤκουεν ὡς μὴ ἀκούων.

837. Μακροῦ ἢ μνησικακία. — 36. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Ἐὰν μνησθῶμεν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπαγομένων ἡμῖν κακῶν, ἀναιροῦμεν τὴν δύναμιν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης. Ἐὰν δὲ μνησθῶμεν τῶν κακῶν τῶν δαιμόνων, ἐσόμεθα ἄτρωτοι.

838. Κλοπή. — 40. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι ἀπόντος αὐτοῦ, εἰσῆλθε ληστής εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, εὔρε τὸν ληστὴν γεμίζοντα τὴν κάμηλον τὰ σκεύη αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, ἐλάμβανεν ἀπὸ τῶν σκευῶν, καὶ συνεγέμιζε μετ' αὐτοῦ τὴν κάμηλον. Ὡς οὖν ἐγέμισαν, ἤρξατο ὁ ληστής τύπτειν τὴν κάμηλον, ἵνα ἀναστῇ καὶ οὐκ ἠγείρετο. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτι οὐκ ἐγείρεται, εἰσελθὼν ἐν τῷ κελλίῳ εὔρε μικρὸν σκαλίδιν καὶ ἐκβαλὼν, ἐπέθηκε τῇ καμῆλῳ, λέγων· Ἀδελφέ, τοῦτο ζητεῖ ἡ κάμηλος. Καὶ κρούσας αὐτήν ὁ γέρον τῷ ποδί, λέγει· Ἀνάστα. Καὶ εὐθέως ἀνέστη, καὶ ἀπῆλθε μικρὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ἐκάθισε, καὶ οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀπεγέμισαν ὅλα τὰ σκεύη καὶ οὕτως ἀπῆλθεν.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ (ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁσιος, † 393 ±)

Ἀποφθέγματα.

839. «Κρίνε μὲ δικαιοσύνη τοὺς ὑφισταμένους σου». — Παλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Μακάριος πολιτικός, 2. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος πρὸς τὸν ἀββᾶν Παχώμιον τῶν Ταβεννησιωτῶν. Ὁ δὲ Παχώμιος ἠρώτα αὐτόν, λέγων "Οτε εἰσὶν ἀδελφοὶ ἄτακτοι, καλὸν ἐστὶ παιδεῦσαι αὐτούς; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος Παίδευσον, καὶ κρίνον δικαίως τοὺς ὑπὸ σέ· ἔξω δὲ μὴ κρίνης τινάς. Γέγραπται γάρ «Οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρίνει» (Α' Κορ. ε' 12-13).

840. («Ὁ κόσμος σὰς περιπαίξει») — Ἡ κατ' Αἴγυπτον μοναχῶν ἱστορία, Κεφ. ΚΓ' Περὶ Μακαρίου τοῦ πολιτικοῦ, παρὰ γρ. 2-4 Ὁ οὖν προρρηθεὶς οὕτως ἀνὴρ Μακάριος πολιτικὸς ὑπάρχων συνήθη ποτὲ τῷ μεγάλῳ Μακαρίῳ. Καὶ ὡς ἐμελλον διαπορθμεύειν τὸν Νεῖλον, συνέβη εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς πορθμεῖον μέγιστον, ἐν ᾧ τριβούνοι τινες δύο μετὰ πολλοῦ κόμπου εἰσεληλύθεισαν, ῥέδιον ἔχοντες ὀλόχαλκον καὶ χρυσοχαλίνους ἵππους καὶ δορυφόρους τινὰς στρατιώτας καὶ κλοισφόρους παῖδας χρυσοζώνους τινάς. 3. Ὡς οὖν εἶδον τοὺς μοναχοὺς οἱ τριβούνοι ῥάκη παλαιὰ ἐνδεδυμένους καὶ καθημένους εἰς τὴν γωνίαν, ἐμακάριζον αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν. Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν τριβούνων ἔφη πρὸς αὐτοὺς «Μακάριοι ἐστε ὑμεῖς οἱ τῷ κόσμῳ ἐμπαίξαντες». 4. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πολιτικὸς Μακάριος εἶπεν πρὸς αὐτόν «Ἡμεῖς μὲν τῷ κόσμῳ ἐνεπαίξαμεν, ὑμῖν δὲ ὁ κόσμος ἐμπαίξει. Γίνωσκε δὲ ὅτι οὐχ ἔκων, ἀλλ' ἐκ προφητείας τοῦτο εἰρημας ἀμφοτέροι γὰρ Μακάριοι καλούμεθα» Ὁ δὲ κατανυγεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπελθὼν οἶκοι ἀπεδύσατο τὰ ἱμάτια καὶ μονάζειν ἠρήσατο ποιήσας πολλὰς ἐλεημοσύνας

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΤΑΡΣΟΥ († 394 ±)

Ὑπόμνημα εἰς τὴν Γένεσιν.

841. Δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ δόξα τοῦ ἀνθρώπου. — Γεν. Α' 26. Τί οὖν οὐκ ἄρχει καὶ ἡ γυνὴ τῶν προειρημένων; ἀλλὰ κεφαλὴ τὸν

ἄνδρα, τῶν ἄλλων κρατοῦσα. Ἄνθρωπος δὲ οὐχ ὑποτέτακται τῇ γυναικί. Διὸ δὴ καλῶς ὁ μακάριος Παῦλος τὸν ἄνδρα μόνον «εἰκόνα Θεοῦ» φησὶν «καὶ δόξαν», τὴν δὲ «γυναῖκα τοῦ ἀνδρὸς δόξαν» (πρβλ. Α' Κορ. ια' 7-8).

842. Νὰ προτιμοῦνται οἱ σύζυγοι καὶ ἀπ' τοὺς γονεῖς. — Α' 23. «Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστών μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου» αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη» (Γεν. β' 23). Ἐκ πολλῶν μὲν ἐστὶν ἰδεῖν πολλῆς χάριτος γέμοντα τὸν Ἀδάμ, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐκ τούτων. Τῆς γὰρ γυναικὸς πλαττομένης ἐξ αὐτοῦ, οὐκ εἶδε. Πῶς γὰρ ὑπνῶν; ὑπὸ δὲ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ προσενεχθείσαν, ἐπέγνω, προφητικώτερον εἰπὼν, ὡς οὐκ ἔτι ἡ γυνὴ τὸν αὐτὸν τρόπον γενήσεται ἐξ ἀνδρὸς, ὡσπερ ἡ Εὐὰ ἐξ αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ φησὶ νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστών μου. Νῦν μόνον τοῦτο γεγονός, ὡς καὶ Σύμμαχος, καὶ Θεοδοσίων ἠρμήνευσαν. Τοῦτο ἄπαξ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστών. Τὰ γὰρ ἄλλα πάντα ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, καὶ τοῦ νόμου τοῦ γαμικοῦ. Διὰ τί δὲ ἐκ πλευρᾶς; ἵνα μὴ μόνον πάντων τῶν ἐν τῷ βίῳ νομιζομένων καλῶν, ἀλλ' ἤδη καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς προτιμῶσιν ἀλλήλους εἰς σάρκα μίσην ἐνούμενοι τὸ μέντοι «αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη», οὐ δοκεῖ τινα σώζειν ἀκολουθίαν. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ἡ Εὐὰ, διὰ τοῦτο γυνή, αἱ μετὰ ταῦτα γυναικὲς ἄρα οὐκ εἰσὶν ἐκ τῶν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ παρὰ τοὺς ἐρμηνεύσαντας τὸ σφάλμα φασὶ γεγενῆσθαι. Μὴ γὰρ εἰρηκέναι τὴν Γραφὴν γυνή, ἀλλ' ἡ ἄνθρωπος. Ἴσα μὲν γὰρ ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον, δασυτάτη προφορᾶ τῆς φωνῆς χρωμένῃ, Ἴσα δὲ τὴν Εὐὰν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ (ἅγιος, † 394 ±)

Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου.

843 Ὁ ἄρχοντας τῆς γῆς. — 2. Οὕτω γὰρ τὸ μέγα τοῦτο καὶ τίμιον χρῆμα, ὁ ἄνθρωπος, τῷ κόσμῳ τῶν ὄντων ἐπεχωρίαζεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν ἄρχοντα πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀναφανῆναι, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς πρότερον ἐτοιμασθείσης, ἀκόλουθον ἦν ἀναδειχθῆναι τὸν βασιλευόντα, ἐπειδὴ τοίνυν οἷόν τινα βασιλείον καταγαγῆναι τῷ μέλλοντι βασιλευεῖν ὁ τοῦ παντὸς ποιητῆς προηυτρέπισεν.

844. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος ἀπ' τῆς δημιουργίας του. — 16, Κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον. Ἴσον γὰρ ἐστὶ

τοῦτο τῷ εἰπεῖν, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ μέτοχον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐποίησεν. Ἐν δὲ τῶν πάντων καὶ τὸ ἐλευθέρων ἀνάγκης εἶναι, καὶ μὴ ὑπεξεῦχθαι τινι φυσικῇ δυναστείᾳ· ἀλλ' αὐτεξούσιον πρὸς τὸ δοκοῦν ἔχειν τὴν γνώμην. Ἀδέσποτον γάρ τι χρῆμα ἢ ἀρετὴ καὶ ἐκούσιον, τὸ δὲ κατηναγκασμένον καὶ βεβιασμένον ἀρετῆ εἶναι οὐ δύναται...

845. *Τὰ πάθη.* — 18. Οἶμαι γὰρ ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάθη, οἷον ἐκ τινος πηγῆς συνδοθέντα πλημμυρεῖν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ. Τεκμήριον δὲ τῶν λόγων, ἢ τῶν παθημάτων συγγένεια, κατὰ τὸ ἴσον ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐμφαινόμενῃ. Οὐ γὰρ δὴ θέμις τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τῇ κατὰ τὸ θεῖον εἶδος μεμορφωμένῃ, τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως προσμαρτυρεῖν τὰς πρώτας ἀρχάς. Ἄλλ' ἐπειδὴ προεισηλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἢ τῶν ἀλόγων ζωῆ, ἔσχε δὲ τι διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν τῆς ἐκεῖθεν φύσεως καὶ ὁ ἄνθρωπος, τὸ κατὰ τὴν γένεσιν λέγω, συμμετέσχε διὰ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν ἐκείνῃ θεωρουμένων τῇ φύσει. Οὐ γὰρ κατὰ τὸν θυμὸν ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις, οὔτε διὰ τῆς ἡδονῆς ἢ ὑπερέχουσα χαρακτηρίζεται φύσις, δειλία τε καὶ θράσος, καὶ ἢ τοῦ πλείονος ἐφρασις, καὶ τὸ πρὸς τὸ ἐλαττοῦσθαι μῖσος, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πόρρω τοῦ θεοπροποῦς χαρακτηρὸς ἐστὶ. Ταῦτα τοίνυν ἐκ τοῦ ἀλόγου μέρους ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει πρὸς ἑαυτὴν ἐφειλύσσατο. Οἷς γὰρ ἢ ἄλογος ζωὴ πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς ἡσφαλίσθη, ταῦτα πρὸς τὸν ἀνθρώπινον μετενεχθέντα βίον, πάθη ἐγένετο. Θυμῷ μὲν γὰρ συντηρεῖται τὰ αἱμοβόρα· φιληδονία δὲ τὰ πολυγονοῦντα τῶν ζῶων σώζει· τὸν ἀναλκιν ἢ δειλία, καὶ τὸν εὐάλωτον τοῖς ἰσχυροτέροις ὁ φόβος, τὸν δὲ πολύσαρκον ἢ λαιμαργία. Καὶ τὸ διαμαρτεῖν αὐτινοσοῦν τῶν καθ' ἡδονὴν, λύπης ὑπόθεσις ἐν τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ. Ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα διὰ τῆς κτηνώδους γενέσεως συνεισηλθε τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ. Καὶ μοι συγκεχωρήσθω κατὰ τινὰ πλαστικὴν θαυματοποιίαν διαγράψαι τῷ λόγῳ τὴν ἀνθρωπίνην εἰκόνα. Καθάπερ γὰρ ἐστὶν ἰδεῖν ἐν τοῖς πλάσμασι τὰς διγλύφους μορφάς, ἃς μηχανῶνται πρὸς ἐκπληξιν τῶν ἐντυγχανόντων οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοτεχνοῦντες, μιᾶ κεφαλῇ δύο μορφάς προσώπων ὑποχαρασσόντες· οὕτω μοι δοκεῖ διπλὴν φέρειν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἐναντία τὴν ὁμοιότητα· τῷ μὲν θεοειδεῖ τῆς διανοίας πρὸς τὸ θεῖον κάλλος μεμορφωμένος, ταῖς δὲ κατὰ πάθος ἐγγινομέναις ὀρμαῖς πρὸς τὸ κτηνώδες φέρων τὴν οἰκειότητα. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ λόγος ἀποκτηνοῦται διὰ τῆς πρὸς τὸ ἄλογον βοπῆς τε καὶ διαθέσεως, συγκαλύπτων τὸ κρεῖττον τῷ χείρονι. Ἐπειδὴν γὰρ τις πρὸς ταῦτα

τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν καθελκύσῃ, καὶ ὑπηρετήν γενέσθαι τῶν παθῶν τὸν λογισμὸν ἐκβιάσθαι, παρατροπὴ τις γίνεται τοῦ ἀγαθοῦ χαρακτηρὸς πρὸς τὴν ἄλογον εἰκόνα, πάσης πρὸς τοῦτο μεταχαρασσομένης τῆς φύσεως, καθάπερ γεωργοῦντος τοῦ λογισμοῦ τὰς τῶν παθημάτων ἀρχάς, καὶ δι' ὀλίγων εἰς πλῆθος ἐπαυξήσονται. Τὴν γὰρ παρ' ἑαυτοῦ συνεργίαν χρήσας τῷ πάθει, πολύχουον καὶ ἀμφιλαφῆ τὴν τῶν ἀτόπων γένεσιν ἀπειργάσατο. Οὕτως ἢ φιληδονία τὴν μὲν ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἄλογον ὁμοιώσεως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πλημμελήμασι προσηυξήθη, τοσαύτας διαφορὰς τῶν κατὰ τὴν ἡδονὴν ἀμαρτανομένων γεννήσασα, ὅσας ἐν τοῖς ἀλόγοις οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Οὕτως ἢ πρὸς τὸν θυμὸν διανάστασις συγγενῆς μὲν ἐστὶ τῇ τῶν ἀλόγων ὀρμῇ, αὐξεται δὲ τῇ τῶν λογισμῶν συμμαχίᾳ. Ἐκείθεν γὰρ ἢ μῆνις, ὁ φθόνος, τὸ ψεῦδος, ἢ ἐπιβουλή, ἢ ὑπόκρισις.

Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

846. *Ἡ δουλεία ἀντίθετη στὴ φύση καὶ στὸ θεῖο νόμο.* — Δ' I. Δουλεῖα καταδικάζεις τὸν ἄνθρωπον, οὐ ἐλευθέρῃ ἢ φύσει καὶ αὐτεξούσιος, καὶ ἀντινομοθετεῖς τῷ Θεῷ, ἀνατρέπων αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῇ φύσει νόμον. Τὸν γὰρ ἐπὶ τούτῳ γενόμενον, ἐφ' ᾧ τε κύριον εἶναι τῆς γῆς, καὶ εἰς ἀρχὴν τεταγμένον παρὰ τοῦ πλάσαντος, τοῦτον ὑπάγεις τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ, ὥσπερ ἀντιβαίνων τε καὶ μαχόμενος τῷ θεῷ προστάγματι. Ἐπιλέησαι τῶν τῆς ἐξουσίας ὄρων, ὅτι σοι μέχρι τῆς τῶν ἀλόγων ἐπιστασίας ἢ ἀρχῆ περιώρισται. Ἀρχέτωσαν γὰρ, φησί, πετεινῶν, καὶ ἰχθύων καὶ τετραπόδων. Πῶς παρελθὼν τὴν ὑποχείριόν σοι δουλείαν κατ' αὐτῆς ἐπαίρη τῆς ἐλευθέρως φύσεως μετὰ τῶν τετραπόδων ἢ καὶ τῶν ἀπόδων ἀριθμῶν τὸ ὁμόφυλον. Μὴ ἐκ τῶν κτηνῶν σοι γεγονόσιν ἄνθρωποι; Μὴ αἰ βόες σοι τὴν ἀνθρωπίνην γονὴν ἐτεκνώσαντο; Μία γὰρ δουλεία τῶν ἀνθρώπων τὰ ἄλογα. Ποίας, εἰπέ μοι, τιμῆς; Τί εὐρες ἐν τοῖς οὐσι τῆς φύσεως ταύτης ἀντάξιον; Πόσου κέρματος ἐτιμήσω τὸν λόγον; Πόσοις ὀβολοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀντεστάθμησας; Πόσων στατήρων τὴν θεόπλαστον φύσιν ἀπενεπώλησας; Εἶπεν ὁ Θεός· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26). Τὸν καθ' ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ ὄντα, καὶ πάσης ἄρχοντα τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ κληρωσάμενον, τίς ὁ ἀπεμπολῶν, εἰπέ, τίς ὁ ἀνοούμενος; Μόνου Θεοῦ τὸ δυνηθῆναι τοῦτο μᾶλλον δὲ οὐδὲ σχεδὸν τοῦ Θεοῦ α' Ἀμεταμέλητα γὰρ αὐτοῦ», φησί. «τὰ χαρί-

ματα» (Ρωμ. ια' 29). Οὐκ ἂν οὖν ὁ Θεὸς τὴν φύσιν καταδουλώσειεν, ὅς γε καὶ αὐθαιρέτως ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ δουλωθέντας εἰς ἐλευθερίαν ἀνεκαλέσατο. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς οὐ δουλοῖ ἐλεύθερον, τίς ὁ ὑπερτιθεὶς τοῦ Θεοῦ τὴν αὐτοῦ δυναστείαν; Πῶς δὲ καὶ πραθῆσεται ὁ ἄρχων πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπιγείων πάντων; Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα καὶ τὸ κτῆμα τοῦ πωλουμένου συναποδίδοσθαι. Πόσου τῶν ὑπὸ πᾶσαν τὴν γῆν τιμησόμεθα; Εἰ δὲ ταῦτα ἀτίμητα, ὁ ὑπὲρ ταῦτα, ποίας ἀξίος τιμῆς, εἰπέ μοι; Κἂν τὸν κόσμον ὅλον εἶπη, οὐδὲ οὕτως εὔρες τὴν πρὸς ἀξίαν τιμὴν. Οὐδὲ γὰρ ὅλον εἶπε τὸν κόσμον ὁ εἰδὼς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀκριβῶς τιμᾶσθαι ἀξίον εἶναι τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀντάλλαγμα. Ἄνθρωπος τοίνυν ὅταν ὄνιος ᾖ, οὐδὲν ἕτερον ἢ ὁ τῆς γῆς κύριος ἐπὶ τὸ πωλητήριον ἄγεται. Πού σοι τὰ τῆς δεσποτείας ἐφόδια; Οὐδὲν γὰρ ὄρω πλέον παρὰ τὸν ὑποχείριον ἐκ τοῦ ὀνόματός σοι προσγιγόμενον, πλην τοῦ ὀνόματος. Τί γὰρ τῆ σῆ φύσει ἢ ἐξουσία προσέθηκεν; Οὐ χρόνον, οὐ προτερήματα ἐκ τῶν αὐτῶν σοι ἢ γενέσεις, ὁμοιότροπος ἢ ζωὴ, κατὰ τὸ ἴσον ἐπικρατεῖ τὰ τε τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τοῦ σώματος πάθη, σοῦ τε τοῦ κυριεύοντος καὶ ἐκείνου τοῦ ὑπεζευγμένου τῇ κυριότητι ὀδύνας καὶ εὐθυμίας, εὐφροσύνας καὶ ἀδμονίας, λύπαι καὶ ἡδοναί. Θυμοὶ καὶ φόβοι, νόσοι καὶ θάνατοι. Μὴ τις ἐν τούτοις διαφορὰ πρὸς τὸν δούλον τῶ κυριεύοντι; Οὐ τὸν αὐτὸν ἔκλουσιν ἀέρα διὰ τοῦ ἀσθματος; Οὐχ ὡσαύτως ὄρωσι τὸν ἥλιον; Οὐχ ὁμοίως τῆ τῆς τροφῆς προσθήκη συντηροῦσι τὴν φύσιν; Οὐχ αἱ αὐταὶ τῶν σπλάγγνων κατασκευαί; Οὐ μία κόνις οἱ δύο μετὰ τὸν θάνατον; Οὐχὶ ἐν τῷ κριτήριον; Οὐ κοινὴ βασιλεία, καὶ γέεννα κοινή; Ὁ ἐν πᾶσι τὸ ἴσον ἔχων, ἐν τίνι τὸ πλέον ἔχεις, εἰπέ, ὥστε ἄνθρωπον ὄντα δεσπότην ἀνθρώπου ἑαυτὸν οἴεσθαι;

847. Χρυσὸς καὶ ματαιότης. — 2. Πλὴν οὕτως εἶτε ἐτέρως, ἡδέως ἂν μάθοιμι τί πλέον ἔσται τῶ τὰς τοιαύτας ὕλας συνάγοντι. Δεδόσθω καθ' ὑπόθεσιν, μὴ κατὰ μῆν, ἢ δραχμὴν, ἢ τάλαντον τοῖς φιλοχρηματοῦσι προσγίνεσθαι, ἀλλ' ἀθρώως αὐτοῖς ἀποχρυσωθῆναι τὰ πάντα, τὴν γῆν, τὴν ψάμμον, τὰ ὄρη, τὰ πεδία, τὰς νάπας, πάντα υποθῶμεν πρὸς ταύτην κατὰ τὸ ἄθροον μεταβεβλήσθαι τὴν ὕλην, τί πρὸς εὐδαιμονίαν διὰ τούτων ἐπιδώσει ὁ βίος; Εἰ ἐκεῖνο ἐν παντὶ βλέπει ὁ νῦν ἐν ὀλίγῳ ὄρα, τί τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν, τί τῶν κατὰ σῶμα σπουδαζομένων, διὰ τῆς τοιαύτης περιουσίας γενήσεται; Ἄρα τις ἐλπίς ἔσται διὰ τούτου, τὸ ἐν τοσοῦτῳ ζῶντα χρυσῷ γενέσθαι σοφόν, ἀγγίνου, θεωρητικόν, ἐπιστήμονα, φίλον Θεῷ, σώφρονα, καθαρὸν, ἀπαθῆ, παντός τοῦ πρὸς κακίαν καθέλκοντος ἀμιγῆ τε καὶ ἀπαράδεκτον; ἢ τοῦτο μὲν

οὐχί, δυνατὸν δὲ τῷ σώματι, καὶ εἰς πολλὰς ἐτῶν ἑκατοντάδας τὴν ζωὴν παρατείνοντα, ἀγήρω καὶ ἄνοσον καὶ ἀπήμονα, καὶ πάντα ὅσα περὶ τὸν ἐν σαρκὶ βίον σπουδάζεται; Ἄλλ' οὐδεὶς οὕτω μάταιος, οὐδὲ τῆς φύσεως τῆς κοινῆς ἀνεπίσκεπτος, ὡς ταῦτα νομίσαι. τοῖς ἀνθρώποις προσγίνεσθαι, εἴπερ εἰς πληθὸς ἀφθονον ἢ τῶν χρημάτων ὕλη κατ' ἐξουσίαν πᾶσι προχέοιτο. Ἐπεὶ καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς τῶν κατὰ τὴν τοιαύτην προεχόντων περιουσίαν ἐλεεινῶν σώματι ζώντας, οἷς εἰ μὴ παρειεὶ οἱ θεραπεύοντες, μὴ ἄνευ αὐτῶν ἱκανοὺς εἶναι πρὸς τὴν ζωὴν. Εἰ οὖν ἢ καθ' ὑπόθεσιν ἡμῖν τοῦ χρυσοῦ περιουσία προτεθεῖσα τῷ λόγῳ, οὔτε σῶματος, οὔτε ψυχῆς τι κέρδος ὑπέδειξεν πολὺ μᾶλλον τὸ ἐν ὀλίγῳ δεικνύμενον ἄχρηστον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐχόντων ἐλέγχεται. Ἡ τι γὰρ ἂν γένοιτο παρ' αὐτῆς τῆς ὕλης τῶ ἔχοντι, ἢ μήτε γεύσει, μήτε ὀσφρήσει, μήτε τῇ ἀκοῇ ἐνεργὸν γίνεται, ἢ κατὰ τὴν ἀφῆν ὁμοτίμως πρὸς πᾶν τὸ ἀντίτυπον ἔχει; μὴ γὰρ μοι τὴν ἐκ συναλλάγματος πορίζομένην τροφήν ἢ περιβολήν, τῷ χρυσῷ προστιθέτω τις Ὁ γὰρ χρυσῷ τὸν ἄρτον, ἢ τὸ ἱμάτιον ἀλλαξάμενος, τοῦ ἀχρήστου τὸ ἐπωφελὲς διημεψάτα, καὶ ζῆ, τροφήν ἑαυτῷ τὸν ἄρτον, οὐ τὸν χρυσὸν ποιησάμενος Ὁ δὲ τὴν ὕλην ταύτην διὰ τῶν τοιούτων συναλλαγμάτων ἑαυτῷ συναγαγῶν, εἰς τί τῶν χρημάτων ἀπάνατο, τίς συμβουλή διὰ τούτων, τίς διδασκαλία πραγμάτων, ποία τοῦ μέλλοντος πρόρρησις; Τίς πρὸς τὰς τοῦ σώματος ὀδύνας παραμυθίαν ἔσχει; Ἄλλ' εὐχρουν, φησί, τοῦ χρυσοῦ τὸ εἶδος. Μὴ καὶ τοῦ πυρός εὐχροώτερον; Μὴ τῶν ἀστρων περικαλλέστερον; Μὴ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου φανώτερον; Τίς ὁ κωλύων σε τῆς ἀπολαύσεως ταύτης, ὥστε σοι ἀνάγκη εἶναι διὰ τῆς εὐχροίας τοῦ χρυσοῦ τὰ τῆς ἡδονῆς πορίζειν ταῖς ὕψεις; Ἄλλὰ σβέννυται, φησί, τὸ πῦρ, καὶ ὁ ἥλιος δύεται, καὶ οὐ διαρκεῖ τῆς λαμπρόδος ἢ χάρις. Τοῦ δὲ χρυσοῦ τίς, εἰπέ μοι, διὰ τοῦ σκότους παραλλαγή πρὸς τὸν μόλιβδον; Ἄλλ' οὐκ ἂν, φησί, ἐκ τοῦ πυρός, ἢ τῶν ἀστρων γένοιτο ἡμῖν δέρρα καὶ περιδέξια, καὶ πόρπαι, καὶ ζῶναι, καὶ μαυιάκαι, καὶ στέφανοι, καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ δὲ χρυσὸς ταῦτά τε ποιεῖ, καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς κόσμον ἐπιτηδεύεται. Ἦγαγε πρὸς τὸ κεφάλαιον τῆς ματαιότητος σπουδῆν ἢ συνηγορίαν τῆς ὕλης. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς εἶπομι ἂν Ἄντι τίνων σπουδάζει ὁ χρυσῷ τὴν κόμην περιανθίζων, ἢ τῶν ὄτων ἐξάπτων τὰ περικοσμήματα, ἢ τὴν δέρην περιβάλλων τοῖς περιτραχηλίοις χλιδῶσιν, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ φέρων μέρος τοῦ σώματος χρυσὸν προδείκνυσιν; Ὅπουπερ ἂν τύχοι προβεβλημένος τοῦ σώματος, οὐδὲν αὐτὸς πρὸς τὴν αὐγὴν τοῦ χρυσοῦ μεταμορφούμενος. Ὁ γὰρ πρὸς τὸν χρυσοφοροῦντα βλέπων, τὸν μὲν χρυσὸν οὕτως ὄρα, ὡς εἰ τύχοι καὶ ἐν τοῖς πρατηρίοις προκείμενος τὸν δὲ φοροῦντα οἷός τε πέφυκε τοιοῦτον βλέπει. Κἂν εὐεργές τε καὶ

διάγλυφον ἢ τὸ χρυσίον, κὰν τὰς χλοεράς ἢ πυραυγεῖς ψηφίδας ἐν ἑαυτῷ περιείργῃ, οὐδὲν μᾶλλον αἰσθησὶν τινα τῶν παρακειμένων ἢ φύσις ἐδέξατο· ἀλλ' εἴτε λώβη τις εἴη περὶ τὰς ὄψεις, εἴτε τι λείποι τῶν κατὰ φύσιν, ἢ ὀφθαλμοῦ ἐκρυέντος, ἢ παρειᾶς εἰδεχθῶς ἐν οὐλῇ κοιλανθείσης, μένει τὸ αἶσχος ἐν τῷ φαινομένῳ, μηδὲν τῇ αὐγῇ τοῦ χρυσοῦ ἐπισκοτούμενον· κὰν ἐπαγγής ὦν τῷ σώματι τύχοι, οὐδεμίαν ἐπήγαγε παραμυθίαν τῷ πονοῦντι ἢ ὕλη.

848. Ἡ τοκογλυφία εἶναι μορφή ληστείας. — 3. Τῆς πονηρᾶς ἐπινοίας τῶν τόκων, ἣν ἄλλην τις ληστείαν καὶ μαιφονίαν ὀνομάσας, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ δέοντος. Ἡ τί γὰρ διαφέρει λαθραίως ἐκ τοιχωρυχίας ἀλλότρια ληισάμενον ἔχειν, καὶ τῷ φόνῳ τοῦ παροδεύοντος, δεσπότην ἑαυτὸν τῶν ἐκείνου ποιεῖν, ἢ διὰ τῆς τῶν τόκων ἀνάγκης κτᾶσθαι τὰ μὴ προσήκοντα; Ὡ κακῆς προσηγορίας! τόκος ὄνομα τῆς ληστείας γίνεται. Ὡ πικρῶν γάμων! Ὡ πονηρᾶς συζυγίας, ἣν ἡ φύσις μὲν οὐκ ἐγνώρισεν, ἡ δὲ τῶν φιλοχρηματουμένων νόσος ἐν τοῖς ἀψύχοις ἐκαινοτόμησεν! ... Μόνον ἐν τοῖς οὔσι τὸ ἔμφυχον τῇ κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ διαφορᾷ διεκρίθη. Γούτοις εἶπεν ὁ πλάσας Θεός, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύεσθε», ὥστε διὰ τῆς ἐξ ἀλλήλων γενέσεως εἰς πλῆθος τὸ ζωογονούμενον αὐξεσθαι. Ὁ δὲ τοῦ χρυσοῦ τόκος ἐκ ποίων γάμων συνίσταται; Ἐκ ποίας τελεσφορεῖται κυήσεως; Ἄλλ' οἶδα τὴν ὠδῖνα τοῦ τοιοῦτου τόκου παρὰ τοῦ Προφήτου μαθὼν, «Ἴδοὺ ὠδινεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν» (Ψαλ. ζ' 15). Οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ τόκος, ὃν ὠδίνησε μὲν ἡ πλεονεξία, τίκτει δὲ ἡ ἀνομία καὶ ἡ μισανθρωπία μαιεύεται. Ὁ γὰρ ἀεὶ κρύπτων τὴν εὐπορίαν, καὶ ὄρω τὸ μὴ ἔχειν πιστούμενος, ἐπειδὴν τινα ἴδῃ ἀνάγκη καταπνιγόμενον, τότε ἐγκύμων τῷ βαλαντίῳ προφαίνεται· τότε τὸν πονηρὸν τῇ φιλοκερδίᾳ ὠδίνει τόκον, ἐλπίδα τοῦ δανείσματος τῷ δυστυχοῦντι προδείκνυσιν, ἣν ἐπιβάλλει ὕλην τῷ δυστυχίματι, ὥστε ὁ τῷ ἐλαίῳ κατασβεβνύων τὴν φλόγα. Οὐ γὰρ ἐθεράπευσε τῷ δανείῳ τὴν ζημίαν, ἀλλ' ἐπέτεινεν· καὶ ὥστε ἐν τοῖς ἀρχμοῖς αὐτομάτως ἀκανθοφοροῦσιν αἱ ἄρουραι, οὕτως ἐν ταῖς συμφοραῖς τῶν στενοχωρουμένων, οἱ τῶν πλεονεκτῶν ὑλομανοῦσι τόκοι. Εἶτα προτείνει τὴν χεῖρα μετὰ τοῦ χρήματος, ὥστε ἢ ὄρμιᾶ τὸ κεκρυμμένον ἀγκιστρον τῷ δελεάσματι. Περιχανῶν δὲ ὁ δειλκίαιος τῇ πρὸς τὸ παρὸν εὐπορίᾳ, καὶ εἴ τι κρυπτὸν ἐν ἀποθέτοις εἶχε, τῇ τοῦ ἀγκιστροῦ ὀλκῇ συνεξέμεσε. Τοιαῦτα τὰ τῶν τόκων εὐεργετήματα

Εἰς τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων.

849. Ἐρως καὶ ἀγάπη. — Λογ. 13. Ἐπιτεταμένη γὰρ ἀγάπη ἔρως λέγεται· ὃ οὐδεὶς ἐπαισχύνεται, ὅταν μὴ κατὰ σαρκὸς γένηται παρ' αὐτοῦ ἡ τοξεία· ἀλλ' ἐπικαυχᾶται μᾶλλον τῷ τραύματι, ὅταν διὰ τοῦ βάθους τῆς καρδίας δέξηται τὴν τοῦ ἀλλοῦ πόθου ἀκίδα. Ὅπερ δὴ καὶ αὕτη πεποίηκε ταῖς νεάνισι λέγουσα· ὅτι «Τετρωμένη ἀγάπης εἰμί» (Ἄσμ. ε' 8).

Εἰς τὴν προσευχὴν.

850. Τὸν πλεονέκτη δὲν τὸν εὐλογεῖ ὁ Θεός. — 4. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἡ δικαιοσύνη ἐστίν, οὐκ ἔχει παρὰ Θεοῦ τὸν ἄρτον, ὁ ἐκ πλεονεξίας τὴν τροφήν ἔχων αὐτὸς κύριος εἰ τῆς εὐχῆς, εἰ μὴ ἐξ ἀλλοτριῶν ἢ εὐπορίας, εἰ μὴ ἐκ δακρύων ἢ πρόσδοδος, εἰ οὐδεὶς ἐπὶ τῷ σῶ κόρῳ ἐπέπαισεν, εἰ οὐδεὶς ἐπὶ τῇ πλησμῶνῃ σου ἐστέναξε, Θεοῦ ἄρτος μάλιστα ὁ τοιοῦτός ἐστι, δικαιοσύνης καρπός, εἰρήνης ὁ ἄσταχυς, ἀμικτος καὶ ἀμόλυντος τῶν τοῦ ζιζανίου σπερμάτων. Εἰ δὲ γεωργῶν τὰ ἀλλότρια, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχων τὴν ἀδικίαν καὶ γραμματείοις κρατύνας τὴν ἀδικον κτῆσιν· ἔπειτα τῷ Θεῷ λέγεις, Δός τὸν ἄρτον· ἄλλος ὁ ἀκούων τῆς φωνῆς σου ταύτης ἐστίν, οὐχ ὁ Θεός. Τὸν γὰρ ἐξ ἀδικίας καρπὸν ἢ ἀντικειμένην καρποφορεῖ φύσις ὁ δὲ τὴν ἀδικίαν γεωργῶν, παρὰ τοῦ καλλιεργητοῦ τῆς ἀδικίας σιτίζεται.

Εἰς τοὺς Μακαρισμούς.

851. Δύο εἶδη πλοῦτου καὶ φτώχειας. — Α' 3. Δύο πλοῦτους παρὰ τῆς Γραφῆς μεμαθήκαμεν· ἕνα σπουδαζόμενον, καὶ ἕνα κατακρινόμενον. Σπουδαζεται μὲν ὁ τῶν ἀρετῶν πλοῦτος, διαβάλλεται δὲ ὁ ὑλικός τε καὶ γήινος ὅτι ὁ μὲν τῆς ψυχῆς γίνεται κτῆμα, οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν αἰσθητηρίων ἀπάτην ἐπιτηδείως ἔχει. Διὸ κωλύει τοῦτον θησαυρίζει ὁ Κύριος, ὡς εἰς βροῦσιν σητῶν καὶ εἰς ἐπιβουλὴν τῶν τοιχωρυχούντων ἐκκείμενον. Κελεύει δὲ περὶ τὸν τῶν ὑψηλῶν πλοῦτον τὴν σπουδὴν ἔχειν, οὐ ἢ φθαρτικὴ δύναμις οὐ προσάπτεται. Σῆτα δὲ καὶ κλέπτῃν εἰπὼν, τὸν λυμεῶνα τῶν τῆς ψυχῆς θησαυρῶν ἐνεδείξατο. Εἰ οὖν ἀντιδιαστέλλεται ἡ πενία τῷ πλοῦτῳ, πάντως κατὰ τὴν ἀναλογίαν καὶ διπλὴν ἐστὶν διδαχθῆναι πενίαν· τὴν μὲν ἀπόβλητον, τὴν δὲ μακαριζομένην. Ὁ μὲν οὖν σωφροσύνης πτωχεύων, ἢ τοῦ τιμίου κτήματος τῆς δικαιοσύ-

νης, ἢ τῆς σοφίας, ἢ τῆς φρονήσεως, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν πολυτελῶν κειμηλίων πένης τε καὶ ἀκτῆμων καὶ πτωχὸς εὐρισκόμενος, ἄθλιος τῆς πενίας καὶ ἐλεεινὸς τῆς τῶν τιμίων ἀκτημοσύνης· ὁ δὲ πάντων τῶν κατὰ κακίαν νοουμένων ἐκουσίως πτωχεύων, καὶ οὐδὲν τῶν διαβολικῶν κειμηλίων ἐν τοῖς ἰδίοις ταμείοις ἔχων ἀπόθετον, ἀλλὰ τῷ πνεύματι ζέων, καὶ διὰ τοῦτου τὴν τῶν κακῶν πενίαν ἐαυτῷ ἠσαυρίζων, εἴη ἂν οὗτος ἐν τῇ μακαριζομένῃ πτωχείᾳ ὑπὸ τοῦ Λόγου δεικνύμενος, ἧς ὁ καρπὸς βασιλεία οὐρανῶν ἐστίν.

852. Ἡ βοήθεια στὸν ἀδύνατο εἶναι «καλοσύνη» ἢ ἀλτροεισμός. — *Ε'* 3. Τί τοίνυν ἐστὶν ὁ ἔλεος, καὶ περὶ τί ἐνεργούμενος; Καὶ πῶς μακάριος ὁ ἀντιλαμβάνων, ὁ δίδωσιν; «Μακάριοι» γάρ, φησὶν, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (Ματθ. ε' 7) Ἡ μὲν οὖν πρόχειρος τοῦ ῥητοῦ διάνοια, πρὸς τὸ φιλάλληλόν τε καὶ συμπαθὲς προσκαλεῖται τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸ ἀνισόν τε καὶ ἀνώμαλον τῶν τοῦ βίου πραγμάτων οὐ πάντων ἐν τοῖς ὁμοίοις βιοτευόντων, οὔτε κατὰ τὴν ἀξίαν, οὔτε κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, οὔτε κατὰ τὴν λοιπὴν περιουσίαν. Μεμέρισται γάρ ὡς τὰ πολλά, διὰ τῶν ἐναντίων ὁ βίος, δουλεία καὶ κυριότητι, πλοῦτῳ καὶ πενίᾳ, δόξῃ καὶ ἀτιμίᾳ, σαθρότητι σώματος καὶ εὐεξία, καὶ πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις διασχιζόμενος ὧς ἂν οὖν εἰς ἴσον ἔλθοι τῷ πλεονεκτοῦντι τὸ ὑστερούμενον, καὶ ἀναπληρωθεῖ τὸ λειπόμενον τῷ περισσεύοντι, νομοθετεῖ τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τῶν καταδεστέρων τὸν ἔλεον. Οὐ γάρ ἐστίν ἄλλως πρὸς θεραπείαν τῆς συμφορᾶς τοῦ πέλας ὀρυῆσαι, μὴ ἐλέους τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν τοιαύτην ὀρμὴν ἐκμαλᾶζαντος ἐκ γὰρ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀπηγείᾳ νοεῖται ὁ ἔλεος. Ὡς οὖν ὁ ἀπηγῆς τε καὶ ἄγριος, ἀπροσπέλαστός ἐστι τοῖς ἐγγίζουσιν· οὕτως ὁ συμπαθὴς τε καὶ ἐλεήμων, κατακιρνᾷται πῶς τῇ διαθέσει πρὸς τὸ δεόμενον, ἐκείνῳ τῷ λυπούμένῳ γενόμενος, ὁ ἐπιζητεῖ ἢ ἀνωμένη διάνοια. Καὶ ἐστὶν ὁ ἔλεος, ὡς ἂν τις ὄρω περιλαβῶν ἐρμηνεύσειεν, ἐκούσιος λύπη ἐπ' ἄλλοτρίοις κακοῖς συνισταμένη.

853. Ἡ «καλοσύνη» εἶναι μιὰ ἔντασις τῆς ἀγάπης. — 4. Ἐπίτασις δὲ ἀγάπης ὁ ἔλεος. Κυρίως ἄρα μακαριστός, ὁ ἐν τῇ τοιαύτῃ διαθέσει τὴν ψυχὴν ἔχων, ὡς τοῦ ἀκροτάτου κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐφαπτόμενος· καὶ μηδεὶς ἐν μόναις ταῖς ὕλαις τὴν ἀρετὴν θεωρεῖτω· οὕτω γάρ ἂν οὐ πάντως εἴη κατόρθωμα τὸ τοιοῦτον, πλὴν τοῦ δύναιμι τινα πρὸς εὐποίαν ἔχοντος· ἀλλὰ μοι δοκεῖ δικαιότερον ἐν προαιρέσει τὸ τοιοῦτον βλέπειν.

854. Ἡ «καλοσύνη» εἶναι ἀσφαλιστικὴ δικλείδα. — 4. Εἰ γάρ πᾶσι καθ' ὑπόθεσιν ἢ τοιαύτῃ τῆς ψυχῆς ἐγγένοιτο πρὸς τὸ

ἐλαττούμενον σχέσις, οὐκέτ' ἂν εἴη τὸ ὑπερέχον, καὶ ἐλαττούμενον· οὐκέτι πρὸς τὰ ἐναντία τῶν ὀνομάτων ὁ βίος διενεχθήσεται· οὐκ ἀνιάσει πενία τὸν ἄνθρωπον· οὐ ταπεινώσει δουλεία· οὐ λυπήσει ἀτιμία· πάντα γὰρ ἔσται πᾶσι κοινά· καὶ ἰσονομία καὶ ἰσηγορία τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐμπολιτεύεται· ἐκουσίως τοῦ πολιτεύοντος πρὸς τὸ λείπον ἐξισουμένου. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, οὐκέτ' ἂν ὑπολειφθεῖη τις ἀπεχθείας ὑπόθεσις· ἀργὸς ὁ φθόνος· νεκρὸν τὸ μῖσος· ὑπερόριος ἡ μνησικακία, τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, ὁ πόλεμος· (ἄπερ ἔγγονα πάντα τῇ τοῦ πλείονος ἐπιθυμίᾳ ἐστίν). Ἐκεινὴς δὲ τῆς ἀσυμπαθοῦς διαθέσεως ἐξορισθείσης, συνεχβάλλεται πάντως, οἷόν τιτι πονηρᾶ ῥίζη, τὰ τῆς κακίας βλαστήματα. Τῇ δὲ τῶν πονηρῶν ὑπεξαίρεσις ὁ τῶν ἀγαθῶν κατάλογος ἀντεισέρχεται, εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη, καὶ πᾶσα τῶν πρὸς τὸ κρεῖττον νοουμένων ἀκολουθία. Τί τοίνυν ἂν εἴη μακαριστότερον, τὸ οὕτω τὸν βίον ἔχειν, οὐκέτι μοχλοῖς καὶ λίθοις τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς ἡμῶν πιστευόντων, ἀλλ' ἐν ἀλλήλοις ἠσφαλισμένων; Ὡσπερ γάρ ὁ ἀπηγῆς τε καὶ θηριώδης, δυσμενεῖς ἐαυτῷ τοὺς τῆς ἀγριότητος πεπειραμένους ποιεῖ οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου, εὖνοι ἄπαντες τῷ ἐλεοῦντι γινόμεθα, φυσικῶς τοῖς μετέχουσι τοῦ ἐλέου τὴν ἀγάπην ἐντίκτοντος. Οὐκοῦν ἐστὶν ὁ ἔλεος, ὡς γε ὁ λόγος ὑπέδειξεν, εὐνοίας πατήρ, ἀγάπης ἐνέχυρον, σύνδεσμος πάσης φιλικῆς διαθέσεως τῆς δὲ ἀσφαλείας ταύτης, τί ἂν ἐπινοηθεῖη κατὰ τὴν ζωὴν ὀχυρώτερον;

855. Ἡ πλεονεξία εἶναι τυραννία. — 6. Ἡ δὲ τῆς πλεονεξίας τυραννίς, τίνα οὐ παρέρχεται πικρίας ὑπερβολήν; Ἡ τὴν ἀθλίαν δουλωσαμένη ψυχὴν, ἀεὶ τὰς ἀπλήστους αὐτῆς ἐπιθυμίας πληροῦν ἀναγκάζει πάντοτε δεχομένη καὶ οὐδέποτε πληρουμένη· οἷόν τι πολυκέφαλον θηρίον, μυριοῖς στόμασι τῇ ἀπληρώτῳ γαστρὶ τὴν τροφήν παραπέμπον· ἢ οὐδεὶς ποτε τοῦ κερδαίνειν γίνεται κόρος· ἀλλὰ τὸ ἀεὶ λαμβανόμενον, ὕλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας καθίσταται. Τίς τοίνυν τὸν δύστηνον τοῦτον βίον κατανοήσας ἀνηλεῶς καὶ ἀπηγῶς πρὸς τὰς τοιαύτας συμφορὰς διατίθεται; Ἀλλ' αἴτιον τὸ μὴ ἐλεεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ἀναισθησίᾳ τῶν κακῶν εἶναι· οἷόν τι πάσχουσιν οἱ ἐκ μανίας παράφοροι, ὧν ἡ ὑπερβολὴ τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν αἰσθησιν ὧν πάσχουσι προσαφῆρηται.

856. Προϋπόθεση τοῦ εἰρηνοποιῶ. — *Ζ'* 3. «Μακάριοι» γάρ, φησὶν, «οἱ εἰρηνοποιοὶ» (Ματθ. ε' 9) Εἰρηνοποιὸς δὲ ἐστὶν ὁ εἰρήνην διδούς ἄλλῳ οὐκ ἂν δὲ τις ἐτέρῳ παράσχοιτο, ὁ μὴ αὐτὸς

ἔχει. Βούλεται τοίνυν πρότερον εἶναι σε πλήρη τῶν τῆς εἰρήνης καλῶν, εἰθ' οὕτως ὀρέγειν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι τοῦ τοιοῦτου κτήματος

857. Τί εἶναι εἰρήνη. — 3. Τί ἐστὶν ἡ εἰρήνη πρῶτον νοήσωμεν τί ἄλλο, ἢ ἀγαπητικὴ τις πρὸς τὸ ὁμόφυλον συνδιάθεσις; Τί οὖν ἐστὶν ἐξ ἐναντίου τῆ ἀγάπῃ νοούμενον; Μῖσος, ὀργή, θυμός, φθόνος, μνησικακία, ὑπόκρισις, ἢ κατὰ πόλεμον συμφορά. Ὁρᾶς ὄσων καὶ οἶων ἀρρωστημάτων ἀντιφάρμακόν ἐστὶν ἡ μία φωνή; Ἡ γὰρ εἰρήνη κατὰ τὸ ἴσον ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ἀντικαθίσταται, καὶ ἀφανισμόν ποιεῖ τοῦ κακοῦ τῆ ἐαυτῆς παρουσίας. Ὡς γὰρ ὑγιείας ἐπιλαβούσης ἡ νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ φωτὸς φανέντος οὐχ ὑπολείπεται σκότος οὕτως καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιφανείσης, λύεται πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνιστάμενα πάθη. Τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶν ἀγαθόν, οὐδὲν οἶμαι χρῆναι διεξιέναι τῷ λόγῳ αὐτός· σὺ κατὰ σεαυτὸν ἐπιλελόγισαι, οἷος ὁ βίος τῶν ἀλλήλους δι' ὑποφίας καὶ μίσους ἐχόντων, ὧν δυσάντητοι μὲν αἱ συντυχίαι, βδελυκτὰ δὲ αὐτοῖς τὰ ἀλλήλων πάντα· ἄφθογγα δὲ τὰ στόματα, καὶ ἀπεστραμμένα τὰ βλέμματα· καὶ ἀκοή πεφραγμένη τῆ τοῦ μισοῦντος καὶ μισουμένου φωνῆ. Πᾶν δὲ φίλον ἐκατέρῳ αὐτῶν, ὃ τῷ ἑτέρῳ μὴ φίλον· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου πᾶν ἐχθρόν, καὶ πολέμιον, ὃ τῷ δυσμενεῖ καταθύμιον. Ὡσπερ τοίνυν τὰ εὐώδη τῶν ἀρωμάτων, τῆς ἰδίας εὐπνοίας τὸν παρακείμενον ἀερα πλήρη ποιεῖ· οὕτω σοι βούλεται κατὰ περιουσίαν πλεονάζειν τῆς εἰρήνης τὴν χάριν, ὥστε τὸν σὸν βίον θεραπείαν εἶναι τῆς ἀλλοτρίας νόσου. Ὅσον δὲ τὸ τοιοῦτόν ἐστὶν ἀγαθόν, ἀκριβέστερον ἂν ἐπιγνοίης, ἐκάστου τῶν ἐκ τῆς δυσμενοῦς προαιρέσεως ἐγγινομένων τῆ ψυχῇ παθημάτων τὰς συμφορὰς λογιζόμενος

858. Ὁ θυμός. — 3. Ὁρᾶς τὰ τῶν δαιμονίων τῶν πάθη τοῖς ἐπὶ θυμοῦ κεκρατημένοις ἐπιφαινόμενα. Λόγισαι παράλληλα τοῦ τε δαίμονος καὶ τοῦ θυμοῦ τὰ συμπτώματα, καὶ τίς ἐν τούτοις ἢ διαφορά. Ἰφαιμος καὶ διάστροφος τῶν δαιμονίων ὀφθαλμός, παράφορος ἢ γλώσσα, τραχὺ τὸ φθέγμα, ὀξεῖα καὶ ὑλακώδης ἢ φωνή Κοινὰ ταῦτα καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ δαίμονος. Τοσοῦτον μόνον παρήλλακται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, ὅσον τὸ μὲν ἐκούσιον εἶναι κακόν, τὸ δὲ ἀβουλήτως προσπίπτειν οἷς ἂν ἐγγίνεται. Τὸ δὲ κατ' ἰδίαν ὀρμῆν ἐν συμφορᾷ γενέσθαι, τοῦ παρὰ γνώμην παθεῖν, ὅσον ἐλεεινότερον; Καὶ τὴν μὲν ἐκ δαίμονος νόσον ὃ ἰδὼν πάντως ἠλέησε τὴν δὲ ἐκ θυμοῦ παραφορὰν, ὁμοῦ τε εἶδε καὶ ἐμιμήσατο, ζημίαν ἐκκρίνων τὸ μὴ ὑπερβάλλεσθαι τῷ καθ' ἑαυτὸν πάθει τὸν προνοήσαντα.....

859. Ὁ εἰρηνοποιὸς μιμεῖται τὸν Θεό. — 4. Τοσοῦτος ὁ Κάιν, ὃ τῆ εὐδοκίμησει τοῦ Ἄβελ ἐπιλυσθήσας... οὕτως ἐξεκάλυψε τῷ φόνῳ τὸν φθόνον. Ὁ τοίνυν τὴν τοιαύτην νόσον ἐκβάλλων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ εὐνοία τε καὶ εἰρήνη συνδεσμῶν τὸ ὁμόφυλον, καὶ εἰς φιλικὴν ὁμοφωνίαν τοὺς ἀνθρώπους ἄγων, ἄρ' οὐχὶ θείας ὄντως δυνάμεως ἔργον ποιεῖ, τὰ μὲν κακὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως περιορίζων, ἀντείσχων δὲ τὴν τῶν ἀγαθῶν κωνίαν; Διὰ τοῦτο υἱὸν Θεοῦ τὸν εἰρηνοποιὸν ὀνομάζει, ὅτι μιμητῆς γίνεται τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὃ ταῦτα τῆ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων χαρίζόμενος

860. Οἱ εἰρηνοποιοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. — 5. «Μακάριοι» τοίνυν οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται» (Ματθ. ε' 9). Τίνες οὗτοι; Οἱ μιμηταὶ τῆς θείας φιλανθρωπίας, οἱ τὸ ἴδιον τῆς θείας ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἰδίου δεικνύντες βίου. Ἄναιρεῖ καθόλου καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν περίσθησιν, ὃ τῶν ἀγαθῶν εὐεργέτης καὶ Κύριος, πᾶν ὅσον ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἔκφυλόν τε καὶ ἀλλότριον. Ταύτην νομοθετεῖ καὶ σοὶ τὴν ἐνέργειαν, ἐκβάλλειν τὸ μῖσος, καταλύειν τὸν πόλεμον, ἀφανίζειν τὸν φθόνον, ἐξορίζειν τὴν μάχην, ἀναιρεῖν τὴν ὑπόκρισιν, κατασβεννύειν ἐνδοθεν τὴν ὑποσμύχουσαν ἐν τῇ καρδίᾳ μνησικακίαν ἀντείσχων δὲ ἀντὶ τούτων, ὅσα τῆ ὑπεξαίρεσει τῶν ἐναντίων ἀντικαθῆται. Ὡς γὰρ τῆ τοῦ σκότους ὑποχωρήσει τὸ φῶς ἐπιγίνεται, οὕτω καὶ ἀνθ' ἐκάστου τούτων, ὃ τοῦ πνεύματος καρπὸς ἀντείσχεται, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, χρηστότης, μακροθυμία, ἄπας ὃ τῷ Ἀποστόλῳ κατελεγεμένος τῶν ἀγαθῶν ἀριθμός. Πῶς οὖν οὐ μακάριος ὁ τῶν θείων δωρεῶν διανομέυς; Ὁ μιμητῆς τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων; Ὁ τῆ θεῖα μεγαλοδωρεᾶ τὰς ἰδίας ἐξομοιῶν εὐποιίας; Τάχα δὲ οὐ πρὸς τὸ ἀλλότριον ἀγαθὸν μόνον ὁ μακαρισμὸς βλέπει ἀλλ' οἶμαι κυρίως εἰρηνοποιὸν χρηματίζειν, τὸν τὴν ἐν ἑαυτῷ στάσιν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸν ἐμφύλιον τῆς φύσεως πόλεμον εἰς εἰρηνικὴν συμφωνίαν ἄγοντα, ὅταν μὴκέτι ἐνεργὸς ἦ ὁ τοῦ σώματος νόμος, ὃ ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοός, ἀλλ' ὑποζευχθεὶς τῆ κρείττονι βασιλείᾳ ὑπηρετῆς γίνεται τῶν θείων ἐπιταγμάτων. Μᾶλλον δὲ μὴ τοῦτο νομίσωμεν συμβουλευεῖν τὸν λόγον, τὸ ἐν δυάδι νοεῖσθαι τῶν κατωρθωκότων τὸν βίον· ἀλλ' ἐπειδὴν ἐξαιρεθῆ τοῦ ἐν ἡμῖν φραγμοῦ τὸ μεσότοιχον τῆς κακίας, εἰς οἱ δύο τῆ πρὸς τὸ κρείττον ἀνακρίσει συμφυέντες γίνονται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπλοῦν τὸ θεῖον καὶ ἀσύνθετον, καὶ ἀσχημάτιστον εἶναι πεπίστευται, ὅταν καὶ [ἐπὶ] τὸ ἀνθρώπινον διὰ τῆς τοιαύτης εἰρηνοποιίας, ἔξω τῆς κατὰ τὴν διπλῆν συνθέσεως γένηται, καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐπανέλθῃ, ἀπλοῦν

τε καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐν γενόμενον, ὡς ταῦτόν εἶναι τῷ κρυπτῷ τὸ φαινόμενον, καὶ τῷ φαινόμενῳ τὸ κεκρυμμένον τότε ἀληθῶς κυροῦται ὁ μακαρισμός, καὶ λέγονται κυρίως οἱ τοιοῦτοι υἱοὶ Θεοῦ, μακαρισθέντες κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ μὴ εἶναι τρεῖς Θεοῦς.

861 Πῶς «τελειοποιεῖται κάθε θεϊκὴ ἐνέργεια». — Πᾶσα ἐνέργεια ἢ θεόθεν ἐπὶ τὴν κτίσιν διήκουσα, καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους ἐννοίας ὀνομαζομένη, ἐκ Πατρὸς ἀφορμᾶται καὶ διὰ Υἱοῦ πρόβεισι, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ τελειοῦται.

Κατὰ Εὐνομίου.

862. Ἡ προαιρετικὴ ἁμαρτία εἶναι ψυχικὸς θάνατος. — 2. Ἡ γὰρ παρακοή, προαιρέσεως, οὐ σώματος, ἁμαρτία ἐστὶ ἴδιον δὲ ψυχῆς ἢ προαίρεσις, ἀφ' ἧς πᾶσα ἢ τῆς φύσεως συμφορὰ τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Διπλοῦ δὲ ἔντος τοῦ ἀνθρωπίνου συγκράματος, καταλλήλως καθ' ἑκάτερον ἐνεργεῖται ὁ θάνατος, τῆς διπλῆς ζωῆς ἐνεργούσης τῷ νεκρουμένῳ τὴν στέρησιν. Σώματος μὲν γὰρ ἐστὶ θάνατος, ἢ τῶν αἰσθήσεων σβέσις, καὶ ἢ πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν στοιχείων διάλυσις. Ψυχῆ δέ, φησὶν, ἢ ἀμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται» (πρβλ Ἰεζ. ιη' 20) Ἐμαρτία δὲ ἐστὶν ἢ τοῦ Θεοῦ ἀλοτρίωσις, ὅς ἐστιν ἢ ἀληθινὴ τε καὶ μόνη ζωή.

Περὶ παρθενίας.

863. Αἰτία τοῦ φθόνου. — Κεφ. 3,2. Οὐ λέγω τὸν τοῖς εὐδοκίμοῦσιν ἐπιφυόμενον φθόνον καὶ τό, πρόχειρον εἶναι πρὸς ἐπιβουλήν τῶν ἀνθρώπων τὸ δοκοῦν εὐήμερεῖν ἐν τῷ βίῳ, καὶ ὅτι πᾶς ὁ μὴ ἰσομοιρῶν ἐν τῷ κρείττονι, φυσικόν τι πρὸς τὸν ὑπερέχοντα τὸ μῖσος ἔχει καὶ διὰ τοῦτο δι' ὑποψίας τοῖς δοκοῦσιν εὐθυμεῖν ὁ βίος ἐστίν, πλείω τῶν ἡδέων τὰ λυπηρὰ παρεχόμενος. Παρήμι ταῦτα, ὡς καὶ τοῦ φθόνου κατ' ἐκείνων ἀργούντος. Καίτοι γε οὐ ρᾶδιόν ἐστιν εὐρεῖν ὅτω τὰ δύο κατὰ ταῦτόν συνηγήθη, καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς εὐδαιμονεῖν, καὶ διαφεύγειν τὸν φθόνον.

864. Αἰτία τῆς διαμάχης. — 4,1. Αἱ περὶ τοῦ πλείονος μάχαι, διὰ τὸ πρὸς τὸ ἐλαττοῦσθαι μίσος τοῖς ἀνθρώποις συνίστανται· ἐκείνου δὲ ἀνεπίφθονός ἐστιν ἢ πλεονεξία τοῦ κτήματος, καὶ ὁ τὸ πλεῖον ἀρπάσας, οὐδεμίαν ἤνεγκε ζῆμίαν τῷ μετασχεῖν ἀξιοῦντι τῶν ἴσων· ἀλλ' ὅσον ἐστὶ τις χωρητικὸς, αὐτὸς τε πληροῦται τῆς ἀγαθῆς ἐπιθυμίας, καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν οὐ καταναλίσκεται.

865. Σχέσεις κενοδοξίας, πλεονεξίας καὶ φθόνου. — 5. Καὶ εἰ χρὴ σοὶ διαγράφειν τὴν πονηρὰν ταύτην ἄλυσιν, ὑπόθου τινὰ διὰ τινος ἡδονῆς τοῦ κατὰ τὴν κενοδοξίαν ἠττηθῆναι πάθους· ἀλλὰ τῇ κενοδοξίᾳ καὶ ἢ τοῦ πλείονος ἐφεις συνηκολούθησεν οὐ γὰρ ἐστὶ πλεονέκτην γενέσθαι, μὴ ἐκείνης ἐπὶ τὸ πάθος χειραγωγούσης. Εἴτα ἢ τοῦ πλεονεκτηῖν καὶ προέχειν ἐπιθυμία, ἢ ὄργην ἐξάπτει πρὸς τὸ ὁμόφυλον, ἢ πρὸς τὸ ὑποχείριον τὴν ὑπερηφανίαν, ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον τὸν φθόνον· φθόνου δὲ ἀκόλουθος ἢ ὑπόκρισις γίνεται· ἐκείνης ἢ πικρία, ταύτης ἢ μισανθρωπία· τούτων ἀπάντων τὸ τέλος κατάκρισις, εἰς γέενναν καὶ σκότος καὶ πῦρ καταλήγουσα.

866 Γάμος, παρθενία. — 8 (ἢ 7,1) Μηδεὶς δὲ διὰ τούτων ἡμᾶς ἀθετεῖν οἰέσθω τὴν οἰκονομίαν τοῦ γάμου· οὐ γὰρ ἀγνοοῦμεν ὅτι καὶ οὗτος τῆς τοῦ Θεοῦ εὐλογίας οὐκ ἠλλοτριῶται· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτου μὲν αὐτάρκης συνήγορος καὶ ἢ κοινὴ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐστίν, αὐτόματον τὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα ῥοπήν ἐντιθεῖσα πᾶσι τοῖς διὰ γάμου προοῦσιν εἰς γέννησιν ἀντιβαίνει δὲ πως ἢ παρθενία τῇ φύσει περιττὸν ἂν εἴη περὶ γάμου προτροπὴν καὶ παραίνεσιν φιλοπόνως συγγράφειν, τὴν δυσανταγώνιστον αὐτοῦ προβαλλομένους συνήγορον τὴν ἡδονήν, πλὴν εἰ μὴ τάχα διὰ τοὺς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας παραχαράσσοντας τῶν τοιούτων χρεῖα λόγων ἂν εἴη· οὐδὲ κεκαυτηριασμένους τὴν ἴδιαν συνείδησιν ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει καὶ καλῶς ὀνομάζει· ὅτι καταλιπόντες τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῆς τῶν δαιμόνων διδασκαλίας οὐλὰς τινὰς καὶ ἐκκαύματα ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐγχαράσσουσι, τὰ τοῦ Θεοῦ κτίσματα βδελυσσόμενοι ὡς μιάσματα, καὶ εἰς κακὸν φερόντα, καὶ κακῶν αἰτία, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύοντες. Ἄλλὰ τί μοι τοὺς ἔξω κρίνειν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος; ἔξω γὰρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνοι τῆς τοῦ λόγου τῶν μυστηρίων αὐλῆς, οὐκ ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ μάνδρα τοῦ Πονηροῦ ἀυλιζόμενοι· οἱ ἐξωγρημένοι εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου

φωνήν, και διὰ τοῦτο μὴ συνιέντες, ὅτι πάσης ἀρετῆς ἐν μεσότητι θεωρουμένης, ἢ ἐπὶ τὰ παρακείμενα παρατροπή κακία ἐστίν· ὑφέσεως γὰρ και ἐπιτάσεως πανταχοῦ τις τὸ μέσον ἐπιλαβών, τὴν ἀρετὴν ἐκ τῆς κακίας διέκρινε.

867. *Ἡλικία γιὰ γάμο.* — 8 (ἢ 7,3). Ἡμεῖς δὲ ταῦτα και περὶ τοῦ γάμου γινώσκουμεν, ὡς δεῖ προηγουμένην μὲν εἶναι τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδὴν τε και ἐπιμέλειαν, τῆς δὲ τοῦ γάμου λειτουργίας μὴ ὑπερορᾶν τὸν σωφρόνως τε και μεμετρημένως κεχρησθαι δυνάμενον οἶος ἦν ὁ πατριάρχης Ἰσαάκ, ὃς οὐκ ἐν ἀκιμῇ τῆς ἡλικίας, ἵνα μὴ πάθους ἔργον ὁ γάμος γένηται, ἀλλ' ἤδη τῆς νεότητος ὑπαναλωθείσης αὐτῷ δέχεται τὴν τῆς Ῥεβέκκας συνοικησιν, τῆς διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σπέρματι τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν και μέχρι μίξ ὠδίνος ὑπηρετήσας τῷ γάμῳ, πάλιν τῶν ἀοράτων ὄλος ἦν, μύσας τὰ σωματικά αἰσθητήρια τοῦτο γὰρ ἡ ἱστορία δοκεῖ σημαίνειν τὴν βαρύτητα τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πατριάρχου διηγούμενη.

Κατὰ τοικιζόντων.

868. *Ὁ (ἀστικός) δανεισμός με τόκο βλάπτει.* — 3. Διὰ πενίαν σε ἰκετεύει και ταῖς θύραις προσκάθηται ἀπορῶν καταφεύγει πρὸς τὸν σὸν πλοῦτον, ἵνα γένη αὐτῷ τῆς χρείας ἐπίκουρος. Σὺ δὲ τοῦναντίον ποιεῖς ὁ σύμμαχος γίνῃ πολέμιος οὐ γὰρ αὐτῷ συμπράττει, ὅπως ἂν και τῆς ἀνάγκης ἐλευθερωθεῖ τῆς ἐπικειμένης, και σοὶ ἀποπληρώσῃ τὸ δάνεισμα, ἀλλὰ σπεῖρεις τῷ στενομένῳ κακά, τὸν γυμνὸν ἀπεκδύων, τὸν τετραωμένον ἐπιτραυματίζων, φροντίδας ἐπισυνάπτων ταῖς φροντίσι, και λύπας τῇ λύπῃ. Ὁ γὰρ ἐντοκοκ χρυσὸν ὑποδεχόμενος, ἀραβῶνα πενίας λαμβάνει ἐν προσχήματι εὐεργεσίας, ὄλεθρον ἐπεισάγων τῇ οἰκίᾳ.

869. *Ὁ τοκογλύφος ἐμπιστεύεται περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸν Θεό.* — 4. Βλέπεις γοῦν τὸν πλοῦσιον και πολὺ-χρυσον πολλάκις μηδὲ ἐν νόμισμα ἔχοντα ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἀλλ' ἐν χάρταις τὰς ἐλπίδας, ἐν ὁμολογίαις τὴν ὑπόστασιν, «μηδὲν ἔχοντα και πάντα κατέχοντα» (πρβλ. Β' Κορ. στ' 10) πρὸς τοῦναντίον τοῦ ἀποστολικοῦ γράμματος κεχρημένον τῷ βίῳ, πάντα διδόντα τοῖς αἰτήσασιν, οὐ διὰ φιλόανθρωπον γνώμην, ἀλλὰ διὰ φιλάργυρον τρόπον. Αἰρεῖται γὰρ τὴν πρόσκαιρον πενίαν, ἵνα, ὡς δοῦλος ἐπίμοχθος, ὁ χρυσὸς ἐργασάμενος, μετὰ τῶν μισθῶν ἐπανέλθῃ. Ὁρᾷς, ὅπως ἡ τοῦ μέλλοντος ἐλπίς κενοῖ τὴν οἰκίαν, και ποιεῖ

τὸν πολὺν χρυσὸν ἀκτῆμονα πρόσκαιρον. Τοῦτου δὲ τίς ἡ αἰτία; Ἡ ἐν τῷ χάρτη γραφή, ἡ ὁμολογία τοῦ στενωθέντος Δώσω μετὰ τῆς ἐργασίας, ὑποτελέσω μετὰ τοῦ γινομένου. Εἶτα, παρακαλῶ, ὁ μὲν χρεώστης, και ἀπορος ὢν, διὰ τὴν συγγραφὴν πιστεύεται ὁ δὲ Θεός, πλοῦσιος ὢν και ἐπαγγελλόμενος, οὐκ ἀκούεται. Δός, και ἐγὼ ἀποδώσω, βοᾷ γράφας ἐν Εὐαγγελίοις, ἐν χειρογράφῳ δημοσίῳ τῆς οἰκουμένης, ὃ τέσσαρες ἔγραψαν εὐαγγελισταί, ἀνθ' ἑνὸς συμβολαιογράφου, οὗ μάρτυρες πάντες οἱ ἐκ τῶν χρόνων τῆς σωτηρίας Χριστιανοί. Ἐχεις ὑποθήκην τὸν παράδεισον, ἐνέχυρον ἀξιοπίστον. Εἰ δὲ και ἐνταῦθα ζητεῖς, ὄλος ὁ κόσμος τοῦ εὐγνώμονος χρεώστου κτῆμα. Περιέργασαι σαφῶς τὴν εὐπορίαν τοῦ ζητούντος τὴν εὐεργεσίαν, και εὐρήσεις τὸν πλοῦτον. Πᾶσα γὰρ χρυσίτις τοῦ χρεώστου τούτου κτῆμα. Πᾶν μέταλλον ἀργυρίου και χαλκοῦ και τῶν ἐξῆς ὑλῶν τῆς ἐκείνου δεσποτείας μέρος. Ἀπόβλεψον εἰς τὸν μέγαν οὐρανὸν κατάμαθε τὴν ἀπειρον θάλασσαν ἱστορήσον τὸ πλάτος τῆς γῆς ἀρίθμησον τὰ ἐπ' αὐτῆς τρεφόμενα ζῶα πάντα δοῦλα και κτήματα, οὐ σὺ ὡς ἀπόρου καταφρονεῖς. Σωφρόνησον, ἄνθρωπε. Μὴ καθυβρίσης τὸν Θεόν, μηδὲ ἠγήσῃ τὸν τραπεζιτῶν ἀτιμότερον, οἷς ἐγγυωμένοις ἀναμφιβόλως πιστεύσεις. Δός ἐγγυητῇ μὴ ἀποθνήσκοντι. Πίστευσον χειρογράφῳ μὴ βλεπομένῳ μηδὲ σπαρασσομένῳ. Μὴ ἐπερωτήσης τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ δός ἀκαπῆλευτον τὴν εὐεργεσίαν, και ὕψει σοὶ τὸν Θεὸν μετὰ προσθήκης ἀποδιδόντα τὴν χάριν

870. *Ἡ προσευχὴ και ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ τοκογλύφου.*—6. Πῶς οὖν προσεύξῃ, ὁ τοκογλύφος; Μετὰ ποίου συνειδότος αἴτημα ἀγαθὸν ζητήσεις παρὰ Θεοῦ, ὁ πάντα λαμβάνων, και μὴ μαθὼν τὸ διδόναι; Ἡ οὐκ οἶδας, ὅτι ἡ προσευχὴ σου ὑπόμνησις μισανθρωπίας ἐστίν; Τί συνεχώρησας, και συγγνώμην αἰτεῖς; Τίνα ἠλέησας, και καλεῖς τὸν ἐλεήμονα; Ἄν δὲ και δῶς ἐλεημοσύνην, μισανθρώπου φερολογίας, οὐκ ἀπὸ συμφορῶν ἄλλοτρίων δακρῶν γέμοντα και στεναγμῶν; Εἰ ἐγνώριζεν ὁ πένης πόθεν ὀρέγεις τὴν ἐλεημοσύνην, οὐκ ἂν ἐδέξατο, ὡς ἀδελφικῶν σαρκῶν γεύεσθαι μέλλων, και αἵματος τῶν οἰκειῶν εἶπε δ' ἂν πρὸς σέ λόγον γέμοντα σώφρονος παρηρησίας. Μὴ με θρέψῃς, ἄνθρωπε, ἀπὸ δακρῶν ἀδελφικῶν. Μὴ δῶς ἄρτον πένητι γενόμενον ἀπὸ στεναγμῶν τῶν συμπτῶχων. Ἀνάλυσον πρὸς τὸν ὁμόφυλον ὃ κακῶς ἀπήτησας, καὶ ὡς ὁμολογήσω τὴν χάριν. Τί ὠφελεῖς, πολλοὺς πτωχοὺς ποιῶν, και ἕνα παραμυθούμενος; Εἰ μὴ πλῆθος ἦν τοικιστῶν, οὐκ ἂν ἦν τὸ πλῆθος τῶν πενομένων. Λῦσον σου τὴν φατρίαν, και πάντες ἐξομεν τὴν αὐτάρκειαν. Πάντες τῶν τοικιστῶν κατηγοροῦσι, και οὐκ ἐστι

867. M 46, 356 A. SC 119, 356 (=Κεφ. 7,3).

868. M 46, 436 B. 869 M 46, 437 C.

870 M 46, 444 B.

τοῦ κακοῦ θεραπεία νόμος, προφήται, εὐαγγελισταί. Οἷα γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἀμῶς λέγει· «Ἀκούσατε, οἱ ἐκτρίβοντες εἰς τὸ πρῶν πένητα, καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ λέγοντες, Πότε διελύσεται ὁ μῆν, καὶ ἐμπολήσομεν»; (Ἀμῶς ἡ' 4-5). Οὐδὲ γὰρ πατέρες οὕτω χαίρουσιν ἐπὶ τῇ γεννήσει τῶν παίδων, ὡς οἱ τοκίζοντες εὐφραίνονται τῶν μηνῶν πληρουμένων.

871 Μόνο δωρεὰ ἢ δάνειο χωρὶς τόκο. — *II* Ἐγὼ πρῶτον μὲν τὸ δωρεῖσθαι κηρύσσω καὶ παραγγέλλω. Ἐπειτα καὶ τὸ δανείζειν παρακαλῶ. Δεύτερον γὰρ εἶδος δωρεᾶς δάνεισμα. Ποιεῖν δὲ τοῦτο μὴ μετὰ τόκων μηδὲ πλεονασμῶν, ἀλλὰ καθὼς ἡμῖν ὁ θεὸς διατάξατο λόγος. Ὁμοίως γὰρ ἔνοχος τιμωρία, καὶ ὁ μὴ δίδους δάνεισμα, καὶ ὁ μετὰ τόκων δίδους. Ἐπειδὴ τοῦ μὲν τὸ μισάνθρωπον, τοῦ δὲ τὸ καπηλικὸν κατακέκριται. Οἱ δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν αὐτομολοῦσιν ἀκρότητα, εἰς τὸ παντελὲς ἐφέξειν τὴν δόσιν ἐπαγγελόμενοι. Ἔστι δὲ τοῦτο ἀναιδῆς ἔνστασις, πρὸς τὸ δίκαιον φιλονεικία μακιδῶδης, πρὸς Θεὸν ἔρις καὶ πόλεμος. Ἡ γὰρ οὐ δῶσα φησὶν, ἢ δανείζων ἔντοκον θήσομαι τὸ συνάλλαγμα.

Περὶ φιλοπτωχίας.

872 Ἄν νηστεύεις (καὶ μὲ τὴν κακία δαγκάνεις τὸν ἀδελφόν σου), ὠφελεῖσαι; — *A' 3*. Ἔστι τοίνυν καὶ ἀσώματος νηστεία, καὶ ἄυλος ἐγκράτεια ἢ περὶ ψυχὴν στρεφόμενη ἀποχὴ τῶν κακῶν καὶ δι' ἐκείνην ἡμῖν καὶ αὕτη ἐνομοθετήθη ἢ ἀποχὴ τῶν βρωμάτων. Νηστεύσατε τοίνυν ἀπὸ κακίας· ἐγκρατεύσατε ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλοτρίων ἐπιθυμίας ἀπόσχεσθε κέρδους ἀδίκου· λιμοκτονήσατε τοῦ Μαμωνᾶ τὴν φιλαργυρίαν· μηδὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔστω κειμήλιον, ἐκ βίας καὶ ἀρπαγῆς. Τί γὰρ ὄφελος, ἂν κρέας μὴ προσενέγκῃς τῷ στόματι, καὶ δάκνης τῇ κακίᾳ τὸν ἀδελφόν; Ἡ τίς ὄνησις ἂν τὰ σὰ μὴ φάγῃς, καὶ λάβῃς τὰ τοῦ πένητος ἀδίκως; Τίς δ' αὕτη εὐσέβεια, ἂν ὕδωρ πίνων, ράψῃς δόλον, καὶ αἵματος διψήσῃς ἐκ πονηρίας; Ἐνήστευσε πάντως μετὰ τῶν ἑνδεκα καὶ Ἰούδας ἀλλὰ τὸν φιλάργυρον μὴ δαμάσας τρόπον, οὐδὲν εἰς σωτηρίαν ὠφελήθη παρὰ τῆς ἀσιτίας. Καὶ ὁ διάβολος οὐκ ἐσθίει· πνεῦμα γὰρ ἔστιν ἀσώματον ἀλλὰ διὰ κακίαν τοῦ ὕψους ἀπέπεσεν. Ὁμοίως καὶ τῶν δαιμόνων ἕκαστος, οὔτε ὄψα προσφέρεται, οὔτε πολυποσίας, ἢ μέθης δέχεται κατηγορήμα. Φύσις γὰρ αὐτοὺς τῆς τῶν βρωμάτων μετουσίας ἐχώρισεν. Ἄλλ' ὅμως καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐμπλανώμενοι τῷ ἀέρι, κακίας εἰσὶ ποιηταὶ καὶ ὑπηρεταί, καὶ τὰς μεθ' ἡμῶν ἐπιβουλάς ἐνεργοῦσι σπουδαίως. Φθόνῳ δὲ καὶ

βασκανία τήκονται, ἃ καὶ φεύγειν καλόν, εἰ μέλλοιμεν ἄνθρωποι πρὸς Θεὸν συγγενῶς ἔχειν, ἐκείνων ἐκπεσόντων τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν οικειότητος.

873 Τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν ἀστέγων. — *5-6*. Λέξει ἡμῖν Ἡσαΐας «Ἴνα τί εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν»; (πρβλ. Ἡσ νη' 4). Παρὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου διδάχθητι τὰ τῆς ἀδόλου καὶ καθαρᾶς νηστείας ἐνεργήματα· «Ἄνε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. Διάλυσε στραγγαλίαν βιαιῶν συναλλαγμάτων. Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου. καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου» (πρβλ. Ἡσ νη' 6-7). Πολλὴν δὲ ἡμῖν ἀφθονίαν τῶν γυμνῶν καὶ τῶν ἀστέγων, ὁ νῦν ἤνεγκε χρόνος. Πλῆθος γὰρ αἰχμαλώτων πρὸς ταῖς θύρας ἐκάστω. Καὶ ὁ ξένος καὶ μετανάστης οὐ λείπει καὶ τὴν ζητοῦσαν χεῖρα, πανταχοῦ τεταμένην ἔστιν ἰδεῖν. Τούτοις οἶκος μὲν ὑπαιθρος ὁ ἀήρ... Ἀληθινὸς αὐτοῖς ὁ βίος καὶ ἄγριος, αὐ τοιοῦτος ὢν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς ἀνάγκης γενόμενος.

874 Ἐσὺ νὰ φροντίσεις τὸ γείτονα. — *7*. Τούτοις, ὁ νηστευτής, ὑπάρκεσον. Περὶ τοὺς ἀτυχοῦντας τῶν ἀδελφῶν, γενοῦ φιλότιμος. Ὁ τῆς σῆς ὑφεῖλες γαστρός, τῷ πεινῶντι πρόσθε. Γενέσθω ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος δίκαιος ἐξισωθεὶς. Θεράπευσον ἐγκρατεῖα σώφρονι δύο πάθη ἐναντία ἀλλήλοις· τὸν σὸν κόρον, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τὸν λιμόν. Οὕτω γὰρ ποιοῦσι καὶ ἰατροί· τοὺς μὲν κενοῦσι, τοὺς δὲ πληροῦσι, ἵνα τῇ προσθήκῃ καὶ ὑφαίρεσει ἢ περὶ ἕκαστον οἰκονομηθῇ ὑγεία. Πείσθητε καλῇ παραίνεσει. Ἀνοιξάτω ὁ λόγος τῶν εὐπορούντων τὰς θύρας. Εἰσαγέτω ἢ συμβουλή τὸν πένητα πρὸς τὸν ἔχοντα. Μία δὲ λέξις μὴ πλουτισάτω τοὺς στένοντας. Δότω αὐτοῖς καὶ οἰκίαν, καὶ κλίνην, καὶ τράπεζαν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὁ προαιώνιος. Διὰ λόγου οικετικοῦ γεώργησον τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν τοῖς σοῖς κτήμασι. Πρὸς τούτους ἄλλοι πτωχοὶ ἀσθενοῦντες καὶ κατακεῖμενοι. Ἐκαστος περιεργάζεσθω τοὺς γείτονας. Μὴ ἀφῆς παρ' ἄλλου θεραπευθῆναι τὸν ἐγγύς σου. Μὴ λάβῃ ἄλλος τὸν θησαυρὸν τὸν σοὶ παρακείμενον.

875 «Ὁ πεινασμένος κὶ ἄρρωστος εἶναι δύο φορὲς πτωχός». — *8-9*. Περίπτωξαι τὸν κακούμενον ὡς χρυσόν. Ἐναγκάλισαι τὸν κεκακωμένον ὡς σὴν γείαν, ὡς σωτηρίαν γυναικός, τέκνων, οἰκετῶν, καὶ πάσης τῆς οἰκίας. Ὁ πένης καὶ ἄρρωστος διπλοῦς ἔστι πτωχός. Οἱ μὲν γὰρ ὑγιαίνοντες ἄποροι, καὶ θύραν ἐκ θύρας ἀμείβουσι, καὶ βαδίζουσι πρὸς τοὺς ἔχοντας. Καὶ ταῖς τριόδοις ἐπικαθήμενοι, πάντας ἀνακαλοῦσι τοὺς διοδοῦντας. Οἱ δὲ παρὰ τῆς νόσου πεπεδημένοι, ἐγκαθειργμένοι τοῖς στενοῖς καταλύμασι καὶ

ταῖς στεναῖς γωνίαις, ὡς ὁ Δανιὴλ τῷ λάκκῳ, σὲ τὸν εὐλαβῆ καὶ φιλόπτωχον ὡς τὸν Ἀμβακούμ ἀναμένουσι.

Γενοῦ τοῦ Προφήτου δι' ἐλεημοσύνης ἑταῖρος ταχὺς τροφεὺς καὶ ἀόκνως τῷ δεομένῳ παράστηθι. Οὐκ ἔστι ζημία ἢ δόσις. Μὴ φοβηθῆς πολύχους βλαστάνει ὁ τῆς ἐλεημοσύνης καρπὸς. Σπείρον διδούς, καὶ πληρώσεις τῶν ἀγαθῶν δραγμάτων τὴν οἰκίαν.

876. Ἡ ἀνάλογη «βοήθεια» ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκη. — 10. Ἄλλ' ἔρεῖς Πένης κάγῳ. Ἔστω Δεδόσθω Δὸς δ' ἔχεις. Οὐ γὰρ τὰ ὑπὲρ δύναμιν ζητεῖ ὁ Θεός. Σὺ ἄρτον, ἕτερος ποτήριον οἴνου, ἄλλος ἱμάτιον, καὶ οὕτως ἐκ συνεισφορᾶς ἢ τοῦ ἐνὸς λύεται συμφορά. Οὐδὲ Μωσῆς τὴν δαπάνην τῆς σκηνῆς παρὰ ἐνὸς ἔλαβε λειτουργοῦ, ἀλλὰ τοῦ δήμου παντός. Ὁ μὲν γὰρ χρυσὸν ἤνεγκεν ὁ πλουτῶν ἐκεῖνω, ἄλλος ἄργυρον, ὁ πένης δέρματα, ὁ τοῦ πένητος πενέστερος τρίχας. Ὁρᾶς, ὡς καὶ ὁ τῆς χήρας κοδράντης, ὑπερέβαλε τῶν πλουσίων τὰ ἀναθήματα; Ἡ μὲν γὰρ ὁ εἶχεν ὄλον ἐκένωσε τῶν δέ, ὀλίγον ἐξέπεσε. Μὴ καταφρονήσης τῶν κειμένων ὡς οὐδενὸς ἀξίων. Λόγισαι, τίνας εἰσὶ, καὶ εὐρήσεις αὐτῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ πρόσωπον ἐνεδύσαντο.

877. Οἱ φτωχοὶ εἶναι «οἱ θυρωροὶ στῆ βασιλεία». — 11. Ὁ γὰρ φιλόπρωπος ἔχρησεν αὐτοῖς τὸ ἴδιον πρόσωπον, ἵνα δι' ἐκείνου δυσωπῶσι τοὺς ἀσυμπαθεῖς καὶ μισοπτῶχους, ὥσπερ οἱ τὰς βασιλικὰς εἰκόνας κατὰ τῶν βιαζομένων αὐτοὺς προβαλλόμενοι, ἵν' ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ κρατοῦντος, τὸν καταφρονητὴν δυσωπῆσωσιν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ταμίαι τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν οἱ θυρωροὶ τῆς βασιλείας, οἱ ἀνοίγοντες τὰς θύρας τοῖς χρηστοῖς, καὶ κλείοντες τοῖς δυσκόλοις καὶ μισανθρώποις. Οὗτοι, καὶ κατήγοροι σφοδροί, καὶ συνήγοροι ἀγαθοί. Συνηγοροῦσι δὲ καὶ κατηγοροῦσιν, οὐ λέγοντες, ἀλλ' ὀρώμενοι παρὰ τοῦ Κριτοῦ. Τὸ γὰρ περὶ αὐτοὺς γινόμενον ἔργον παρὰ τῷ καρδιογνώστῃ βοᾷ, παντὸς κήρυκος εὐσημότερον. Διὰ τούτους ἡμῖν καὶ τὸ φοβερὸν ἀνεγράφη διὰ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ δικαστήριον, οὐ πολλάκις ἠκούσατε.

878. Τὰ ἔργα τῆς «εὐεργεσίας». — 12. Γράφει δὲ πάντα ἐπιμελῶς, καὶ ἀκριβὲς ἡμῖν τὸ δικαστήριον ἀνεζωγραφῆθη παρὰ τοῦ λόγου, οὐκ ἄλλου του χάριν, ἢ τοῦ μαθεῖν ἡμᾶς εὐποιίας χρηστότητα. Αὕτη γὰρ ἔστιν, ἢ τὸν βίον συνέχουσα, μήτηρ τῶν πενομένων, διδάσκαλος τῶν πλουσίων, ἀγαθὴ κουροτρόφος, πρεσβυτέρων γηροκόμος, ταμεῖον τῶν δεομένων, κοινὸς τῶν ἀτυχοῦντων λιμὴν, πάσαις ἡλικίαις καὶ συμφοραῖς τὴν ἀφ' ἑαυτῆς μερίζουσα πρόνοιαν.

879. Ὁ Θεὸς εἶναι «ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῆς εὐεργεσίας». — 14. 16. Ὁρᾶς ὅτι πρῶτος ἐραστῆς εὐποιίας ὁ Θεός, οὕτω τρέφων τὸν πεινῶντα, καὶ ποτιζὼν τὸν διψῶντα, καὶ ἀμφιεννύς τὸν γυμνόν, ὡς προεῖρηται. Διὰ τοῦτο τέχνη ἐμπυροί, καὶ πυρὸς χωρὶς, καὶ ἄλλα ἐνυδροί, καὶ μυρία τῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνεπίδεξις ἢ διακονία γένηται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποιίας εὐρετῆς καὶ τῶν ἡμῖν ἀναγκαίων πλούσιος ὁμοῦ καὶ συμπαθὲς χορηγός.

880. Ὁ «τοιγγούνης καὶ ἀκοινώνητος» δὲ μορεῖ νὰ βοηθήσει. — 18. Ἄνθρωπος ἄνθρωπον ὄρᾳ ἄρτου πενόμενον, καὶ τὴν ἀναγκαίαν ζωπύρησιν τῆς τροφῆς οὐκ ἔχοντα οὐκ ἐπαρκεῖ δὲ προθύμως, καὶ ὀρέγεται τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ περιορᾷ, οἷόν τι φυτὸν εὐθαλὲς ὑδάτων ἀπορία ἐλεεινῶς ξηραίνόμενον· καὶ ταῦτα πλημμυροῦσαν ἔχων τὴν ἀφθονίαν, καὶ πολλοῖς ἐποχετεύειν δυνάμενος τὴν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων παραμυθίαν. Ὡς γὰρ μιᾶς πηγῆς ἐπιροή, πολλὰς πεδιάδας ἀνηλωμένας πιαίνει· οὕτως καὶ μιᾶς οἰκίας εὐπορία, δήμους πενήτων ἐξαρκεῖ διασώσασθαι, μόνον ἐὰν μὴ γνώμη φειδωλὸς καὶ ἀκοινώνητος, ὡς λίθος ἐμπεσοῦσα τῇ διεξόδῳ τὴν ἐπιρροὴν ἀνακρούσῃται.

881. Ὁ ἄνθρωπος θεώνεται μὲ τὴν καλοσύνη καὶ τὴν ἀγαθοεργία. — 19. Ἐλεος δὲ καὶ εὐποιία, Θεῷ τέ εἰσι πράγματα φίλα, καὶ ὥπερ ἂν ἐνοικήσωσιν ἀνθρώπῳ, θεοῦσιν αὐτὸν καὶ πρὸς μίμησιν ἀποτυποῦσι τοῦ ἀγαθοῦ, ἵνα ὑπάρχη εἰκὼν τῆς πρώτης καὶ ἀκηράτου καὶ πάντα νοῦν ὑπερβαινούσης οὐσίας.

882. «Πικρὸς τύραννος» εἶν' ὁ πλεονέκτης πλούσιος. — 21. Οὐκοῦν οἱ λογικοὶ κτισθέντες, καὶ τὸν νοῦν ἔχοντες τῶν θείων ἐρμηνεῖα καὶ παιδευτὴν, μὴ τοῖς προσκαιροῖς δελεασθῆτε. Κτήσασθε δὲ τὰ μηδέποτε καταλιμπάνοντα τὸν κτησάμενον· ὀρίσατε μέτρα τῇ χρήσει τοῦ βίου. Μὴ πάντα ὑμέτερα· ἀλλὰ μέρος ἔστω καὶ τῶν πενήτων τῶν ἀγαπητῶν τοῦ Θεοῦ. Πάντα γὰρ τοῦ Θεοῦ, τοῦ κοινοῦ Πατρὸς. Ἡμεῖς δὲ ἀδελφοὶ ὡς ὁμόφυλοι· ἀδελφούς δέ, τὸ μὲν ἄριστον καὶ δικαιότερον, κατ' ἰσομοιρίαν λαγχάνειν τοῦ κλήρου. Ἐν δὲ τάξει δευτέρα, κἂν τὸ πλεόν εἰς ἢ δευτερός σφετερίσῃται, τὸ γοῦν μέρος κερδανέτωσαν οἱ λειπόμενοι. Εἰ δὲ τις καθόλου κύριος εἶναι τῶν πάντων ἐθέλοι, καὶ αὐτῆς τῆς τρίτης ἢ πέμπτης μοίρας ἐξείργων τοὺς ἀδελφούς, οὗτος πικρὸς τύραννος, βάρβαρος ἀδιάλλακτος, θηρίον ἀπληστον, μόνον ἡδέως περιχαῖον τῇ θοίνῃ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν ἀγριώτερος τῶν θηρίων· εἶγε λύκος μὲν τὸν λύκον εἰς βορᾶν παραδέχεται, καὶ κύνες ἐν ταῦτῳ

πολλοὶ ἐν σπαράττουσι σῶμα· ὁ δὲ ἀπληστος οὐδένα τῶν ὁμοφύλων εἰς τὴν μετουσίαν παραλαμβάνει τοῦ πλοῦτου. Ἄρκει σοι ἡ σύμμετρος τράπεζα. Μὴ πρὸς τὸ πέλαγος τῆς ἀκολάστου πανδαισίας ἐκπέσης. Χαλεπὸν γάρ τὸ ἐπικείμενον ναυάγιον, οὐ πέτραις περιρρηγνύον ὑφάλους, ἀλλ' εἰς τὸ σκότος ἐξωθοῦν τὸ βαθυτάτον, ὅθεν οὐποτε ὁ ἐμπεσὼν ἐκβήσεται.

883. Χρήση καὶ ὄχι κατάχρηση. — 22. Χρῆσαι, μὴ παράχρησιν τοῦτο γάρ σε καὶ Παῦλος ἐδίδαξεν. Ἄνεσ σαυτὸν ἀπολαύσει μεμετρημένη.

884. Τὸ «ἐργαστήριον τοῦ Μαρμωνᾶ» καὶ οἱ Λάζαροι. — 24. Τούτων πάντων ἐπὶ τῆς οἰκίας τελουμένων, προσεδρεύουσι τῶν πυλῶνι μυριοὶ Λάζαροι... Ἐνδον δὲ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Μαρμωνᾶ, οἱ μὲν ὡς ὑπεραντλα πλοῖα τὴν τροφήν ἀποβλύζουσιν· ἄλλοι τῇ τραπέζῃ ἐπικαθεύδουσι παρεστώτων τῶν ἐκπομάτων. Διπλῆ δὲ ἁμαρτία κατὰ τὴν ἀσχήμονα οἰκίαν ἐμπολιτεύεται ἡ μὲν, ἐπὶ τῷ κόρῳ τῶν μεθυόντων, ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λιμῷ τῶν ἐλαθέντων πτωχῶν.

885. Οἱ λεπτοί. — Β' 2. Τίς δὲ ἡ ὁδός; «Ἐπεινῶν, ἐδίψων, ξένος ἤμην καὶ γυμνὸς καὶ ἀσθενής, καὶ ἐν φυλακῇ. Ἐφ' ὅσον ἐποίησατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε» (πρβλ. Ματθ. κε' 35 ἐξ). Καὶ διὰ τοῦτο, φησί, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου» (Ματθ. κε' 34). Τί διὰ τούτων μανθάνομεν; «Ὅτι εὐλογία μὲν ἐστίν, ἡ τῶν ἐντολῶν ἐπιμέλεια· κατάρτα δέ, ἡ περὶ τὰς ἐντολάς ῥαθυμία. Ἀγαπήσωμεν τὴν εὐλογίαν, καὶ φύγωμεν τὴν κατάραν. Ἐφ' ἡμῖν γάρ ἐστιν ἐλέσθαι ἢ μὴ ἐλέσθαι κατ' ἐξουσίαν ἐκάτερον. πολλοὶ μὲν οἱ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς ἀρρωστίας δαπανηθέντες. Οὐκοῦν ἐν τῇ περὶ τούτους σπουδῇ τὴν ἀγαθὴν ἐπαγγελίαν ἑαυτοῖς κατορθώσωμεν λέγω δὲ σαφῶς οὕτως περὶ τῶν ἐκ τῆς χαλεπῆς νόσου διαλωβηθέντων. «Ὅσῳ γὰρ μείζων ἐστὶ τούτων ἡ ἀρρωστία, τοσοῦτ' ἀδηλονότι καὶ πλείων ἡ εὐλογία τοῖς τὸ ἐπίπνον τῆς ἐντολῆς κατορθώσασιν. Τί οὖν χρὴ πράττειν; Μὴ ἀντιβαίνειν τῇ διατάξει τοῦ Πνεύματος· Αὕτη δὲ ἐστὶ, τὸ μὴ ἀλλοτριοῦσθαι τῶν κοινωνούντων τῆς φύσεως· μηδὲ μιμεῖσθαι τοὺς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κατηγορηθέντας ἐκείνους, τὸν ἱερέα λέγω καὶ τὸν Λευῖτην, ἀσυμπαθῶς παραδραμόντας τὸν ἐλέους δεόμενον ἐκείνον, ὃν φησὶ τὸ διήγημα ὑπὸ τῶν ληστῶν ἡμιθανῆ γενέσθαι (Λουκ. ι' 30 ἐξ). Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι ὑπαίτιοι, μὴ ἐπιτραφέντες πρὸς τὰς πληγὰς ἐν γυμνῷ τῷ σώματι διοιδούσας πῶς ἡμεῖς ἀνευθνοὶ, τοὺς ὑπαίτιους μιμούμενοι; Ἐν τοιούτοις

βλέπων τὸν ἄνθρωπον, οὐκ αἰδῆ τὴν συγγένειαν; οὐκ ἐλεεῖς τὸν ὁμόφυλον; ἀλλὰ βδελύσση τὴν συμφορὰν, καὶ μισεῖς τὸν ἰκέτην, ὡσπερ θηρίου τινὸς προσβολὴν τὸν προσεγγισμὸν ἀποφεύγων; Καίτοι ἔδει εὐγνωμόνως ἀναλογίζεσθαι, ὅτι σοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἄγγελος ἄπτεται, καὶ ἀσώματός τε καὶ ἄυλος ὢν, τὸν σαρκὶ καὶ αἵματι ἐγκεκραμένον οὐκ ἐβδελύξατο. Τί δὲ ἀγγέλους λέγω; αὐτὸς ὁ τῶν ἀγγέλων Κύριος, ὁ τῆς οὐρανίας μακαριότητος βασιλεὺς διὰ σὲ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ τὸ δυσῶδες τοῦτο καὶ ῥυπαρὸν σαρκίον, μετὰ τῆς ἐνδεδεμένης ἐν αὐτῷ ψυχῆς, ἑαυτῷ περιέθηκεν, ἵνα κατὰ τὰ πάθη διὰ τῆς ἰδίας ἐπαφῆς ἐξιάσῃται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς ὢν κατὰ τὴν φύσιν τῷ ἀρρωστήσαντι, φεύγεις τὸν ὁμογενῆ. Μὴ, ἀδελφέ, μὴ ἀρεσάτω σοι ἡ βουλή ἢ κακὴ Γνωθὶ τίς ὢν, περὶ τίνων βουλευῆ· ὅτι περὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος, οὐδὲν ἰδιάζον ἐν σαυτῷ παρὰ τὴν κοινὴν κεκτημένος φύσιν. Μὴ προαποφαίνου τοῦ μέλλοντος· Ἐν ᾧ γὰρ καταψηφίζη τοῦ πάθους, τέως ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι φαινόμενον, ἀόριστον κατὰ πάσης τῆς φύσεως ἐκφέρεις ἀπόφασιν μετέχεις δὲ καὶ σὺ τῆς φύσεως παραπλησίως τοῖς πᾶσιν. Οὐκοῦν ὡς ὑπὲρ κοινῷ τοῦ πράγματος ὁ λόγος ἔστω.

886. Ποιὸς εἶναι ἄπορος. — 4. Ὁ γὰρ μήτε τι τῶν οἰκοθεν ἔχων, μήτε μισθωτὸς γενέσθαι δυνάμενος, ἐξ ἀνάγκης πάντως ἄπορος τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἐπιτηδείων ἐστίν· δεσμώτης τε ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας πεπεδημένος. Οὐκοῦν ὅλον τὸ πλήρωμα τῶν ἐντολῶν ἐν τούτοις ἔχεις πληρούμενον, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὄλων Κύριον ὑπόχρεόν σοι διὰ τῆς εἰς τοῦτον φιλανθρωπίας γινόμενον (Παροιμ. ιθ' 17).

887. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ πλοῦτου καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῆς σάρκας. — 5. Ἀξιοὶ γὰρ [ὁ πλούσιος] γενέσθαι μνηστὴν τοῖς ἀδελφοῖς ἐκ τῶν νεκρῶν· ὡς ἂν μὴ ἀκαεῖνοι τῇ ὑπερηφανίᾳ τοῦ πλοῦτου βλαβέντες, ἐν τῇ τρυφῇ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ αὐτὸ χάσμα τοῦ ἔξου κατενεχθῶσι, διὰ τοῦ λειοῦ τῆς ἡδονῆς ὀλισθήσαντες. Τί οὖν οὐ σωφρονιζόμεθα τοῖς τοιούτοις τῶν διηγημάτων; Τί οὐκ ἐμπορευόμεθα τὴν καλὴν ἐμπορίαν, ἣν συμβουλεύει ὁ θεὸς Ἀπόστολος; «Τὸ ὑμῶν περίσσευμα», φησὶν, «εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα· ὡς ἂν τὸ περισσὸν τῆς ἐκείνων ἀνέσεως, ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ καὶ ὑμῖν πρὸς σωτηρίαν ἀρκέσειεν» (Β' Κορ. η' 18).

Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς.

888. Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δύναμις νὰ ἐξουσιάζω τὸν ἑαυτὸ μου. — Λόγος Α' 8 Ἐπειδὴ καὶ πρῶτον ἡμῖν συνεχειρο-

τονήθη ἢ τοῦ ἄρχειν δύναμις, ἔπειτα καὶ ἡ παραδείσου συνεπεδα-
φιλεύθη ἀπόλαυσις. Ἀρχικόν εἰ ζῶον, ἄνθρωπε, καὶ τί δουλεύεις
τοῖς πάθεσι; τί σεαυτοῦ τὸ ἀξίωμα καταβάλλεις, καὶ δούλος γίνῃ
τῆς ἁμαρτίας; διὰ τί σεαυτὸν ποιεῖς αἰχμάλωτον τοῦ διαβόλου;
Ἀρχῶν κτίσεως ἐχειροτονήθης, καὶ ἀπέριψας σεμνότητα τῆς
σεαυτοῦ φύσεως. Ἐν ἀρχῇ τιμὴ τέταξαι κοσμικῇ, ἔστι σοι πλέον
δι' ὀφειλῆς, τὸ καὶ τὸν λογισμὸν ὁμοίως ἔχειν συνάρχοντα, καὶ
κρατοῦντα τῶν παθῶν ἵνα μὴ γέλωσ εἴης τοῖς ἀρχομένοις, καὶ ἐμ-
παιγμός, ἀντὶ ἀρχοντος καὶ ὑπερέχοντος, ὑποκείμενον καὶ ἀγό-
μενον ἴσα καὶ δούλω δεσμῷ καὶ ἀχρήστῳ κατανοοῦσί σε. Δούλος
ἐκλήθης; τί σε λυπεῖ ἡ δουλεία τοῦ σώματος; διὰ τί οὐ μέγα φρο-
νεῖς τῇ δεσποτείᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ σοι διδομένη, ὅτι λογισμὸν ἔχεις
παθῶν δεσπότην; Ὅταν ἴδῃς τὸν δεσπότην σου δούλον ὄντα τῆς
ἡδονῆς, σεαυτὸν δὲ σώφρονα, γίνωσκε ὅτι σὺ μὲν εἰ δούλος ὀνό-
ματι μόνον· ἐκεῖνος δὲ ὀνόματι μόνον ἔχει τὴν δεσποτείαν, ἔργῳ
δὲ βεβαιουμένην ἐπεσπάσατο τὴν δουλείαν. Ὅποτε γὰρ ἐκεῖνον
μὲν τὸ τῆς πορνείας πάθος τυχὸν ἔλκει καταδουλώσαν, σὺ δὲ τού-
του διὰ τὴν τοῦ λογισμοῦ κυριότητα ὑπερανέστηκας, πῶς οὐχὶ
δεσπότης μὲν κυρίως εἴης αὐτός, ὁ τῆς ἡδονῆς ὑπερκείμενος, ἐκεῖ-
νος δὲ μᾶλλον δούλος, ὁ ὑποκείμενος τῷ ὑπὸ σοῦ πατουμένῳ πάθει;
Ὅπου γοῦν ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις, ἐκεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ εἰκὼν· ὅπου δὲ
ἡ τοῦ Θεοῦ εἰκὼν, ἐκεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένος ἄνθρωπος.

889. Ἡ ἀξιομοίωση μὲ τὸν Θεόν. — Α' 21. Τί γάρ ἐστι
Χριστιανισμός; Θεοῦ ὁμοίωσις κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου
φύσει.

890. Σὲ τί ξεπερνᾷ ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα. — Α' 22. «Καὶ
ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν»
(Γεν. α' 27). Εἶποι ἂν τάχα ἐνταῦθα ἡ γυνή· Τί πρὸς ἐμὲ ὁ λόγος;
ὁ ἄνθρωπος τῆνικαῦτα ἐγένετο. Οὐ γὰρ εἶπε τὴν ἄνθρωπον, φησὶν, ἢ
ἀπλῶς ἄνθρωπον. Ἀλλὰ τῇ τοῦ ἄρθρου προσθήκῃ τὸ ἀρρενικὸν
ἐνέφηνεν. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀμαθῶς τις τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ
ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἢ μόνον κεχρημένος, προσέθηκεν «Ἄρσεν καὶ
θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γεν. α' 27) ἵνα γινώσκῃ, ὅτι καὶ ἡ γυνή
ἔχει τὸ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» γεγενῆσθαι, καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὅμοιοι γὰρ
αἱ φύσεις ἀμφοτέρων ἐπλάσθησαν, καὶ ἴσαι τούτων αἱ πράξεις,
ἴσα τὰ ἔπαθλα, ἴση ἡ τούτων καταδίκη. Μὴ γὰρ προφασίζεσθαι τὸ
ἀσθενέστερον ἢ γυνή ἐν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦτο ἢ μέντοι ψυχῇ ἐπί-
σης τῇ ἀνδρείᾳ τὴν οἰκείαν ἔσχηκε δύναμιν. Ἐπειδὴ οὖν ὁμοτίμον
τὸ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» εἰλήφασιν, ὁμοτίμον ἔχουσι καὶ τὴν ἀρε-
τήν, καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξιν καὶ οὐδεμίαν παραίτη-

σίς ἐστι τῇ προβαλλομένη τυχὸν τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν. Εἰ
γὰρ καὶ ἀπλῶς ἀπαλὸν ἐπεφύκει, ἀλλὰ ἔτοιμον εἰς συμπάθειαν,
εὐτόνον εἰς καρτερίαν, σύντονον ἐν ἀγρυπνίαις. Ὑπεραίρει γὰρ
πολὺ καὶ τὴν ἀνδρείαν φύσιν ἢ τοῦ θήλεος περὶ τὸ ἐνστατικὸν τοῦ
καλοῦ καὶ καρτερικόν· καὶ οὐκ ἂν ποτε ἐξισωθεῖ ἄνθρωπος γυναικί,
ἢ περὶ τὴν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀσκήσιν, ἢ τὸ ἐν
δάκρυσι δαψιλές, ἢ τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον, ἢ τὸ ἐν εὐποιίαις
ἄφθονον. Εἶδον ἐγὼ γυναῖκα λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ὑφαιρουμένην τὰ
τῆς οἰκίας χρειώδη, κλοπὴν ἐπαινετὴν καὶ σωτηρίαν, καὶ πένθησιν
αὐτὰ ἐν τῷ ληληθῆτι διανεμούσαν καὶ ἄκοντα καὶ ἀγνοοῦντα
τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς οἰκείους εὐεργετοῦσαν ὑπὲρ γὰρ ἐκείνου,
καὶ τῆς τοῦ οἴκου αὐξήσεως, καὶ τῆς τῶν τέκνων διαμονῆς ἔδρα
τὴν εὐποιίαν.

891. «Πληρώσατε τὴν γῆν» ἀγαθῶν ἔργων. — Β' 2. Πλη-
θύνεσθε, τίνες; Οἱ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον γεννώμενοι «Πληρώσατε
τὴν γῆν» (Γεν. α' 28). Τὴν σάρκα τὴν δεδομένην ὑμῖν εἰς ὑπηρε-
σίαν, πληρώσατε ἀγαθῶν ἔργων· ὀφθαλμὸς πλήρης ἔστω τοῦ ὄραν
τὰ δέοντα χεὶρ πλήρης ἔστω τῶν ἀγαθῶν ἔργων· πόδες βαδιζέτω-
σαν εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενούντων, πορευτικοὶ ὄντες ἐφ' ἃ προσῆκε
πᾶσα ἡ τῶν μελῶν ἡμῶν κατάστασις πλήρης ἔστω τῶν κατὰ τὰς
ἐντολάς ἐργασιῶν· τοῦτο γάρ ἐστι τό, «Πληρώσατε τὴν γῆν».

892. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ἓνα μικρὸν κόσμημα». — 12. Εἴθε μοι
τοσοῦτον σχολῆς, ὥστε κατὰ λεπτόν καὶ ἀκριβολογουμένως, ὑπο-
δείξαι σοὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν· ἔμαθες γὰρ ἂν ἀπὸ σε-
αυτοῦ τὴν περὶ σὲ σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ οἰκονομίαν. Τῷ ὄντι γὰρ
μικρὸς διάκοσμος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὀρθῶς ἐστοχάσαντο οἱ
τούτῳ τῷ ὀνόματι αὐτὸν ἀποσεμνύοντες. Πόσαι γοῦν, καὶ παρὰ
πόσων ἐκ παλαιοῦ περὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο πλάσμα πραγματεῖαι
καταναλώθησαν! αἱ φυσιολογίαι τῶν φιλοσόφων, αἱ τεχνολογίαι
τῶν ἱατρῶν, τῶν γυμναστῶν αἱ παρατηρήσεις, αἱ περὶ ἀναλογίας,
αἱ περὶ τῆς τῶν μελῶν πρὸς ἄλληλα συμμετρίας, αἱ περὶ σώματος
πολυσαρκίας ταῦτα πάντα περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν
συνεισέρχεται. Καὶ πόθεν ἐμοὶ λόγος τοσοῦτος, ὥστε δυνηθῆναι
εἰπεῖν μετὰ ἀκριβείας, ὅσα ἐν μιᾷ φωνῇ τοῦ ἔπλασεν ἐμπεριέχε-
ται; Γὰρ μέντοι πρόχειρα, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, σὺ οἶδας. Ἐπλάσε σε
γὰρ ὁ Θεός, ὡς ὄρας, ὀρθιον, καὶ ταύτην σοὶ τὴν διάπλασιν ἐξαι-
ρετον δέδωκε παρὰ τὰ λοιπὰ πάντα ζῶα. Διὰ τί; ἐπειδὴ ἐξαιρετὸν
σοὶ καὶ τὴν ὀφειλομένην καὶ ἀναγκαίαν ἐνέργειαν προσεπιδοῦναι
ἔμελλε.

Ἐπιστολαί.

893 *Εἶδη ἀρετῶν καὶ κακιῶν.* — Ἐπιστολὴ (κανονικὴ) πρὸς Αἰγύτιον. Κανὼν Ιος ... Οὐκοῦν, τριχῆ, καθὼς ἔφημεν, διηρημένης τῆς ιδιότητος τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων, εἰς τὸ λογικόν τε, καὶ ἐπιθυμητικόν, καὶ θυμοειδές· κατόρθωμα μὲν τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἐστίν, ἡ εὐσεβῆς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διακριτικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἡ τρανήν γε καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμένων δόξα. Τί μὲν ἐστὶν αἰρετὸν ἐν τοῖς οὐσι. Τί δὲ βδελυκτόν, καὶ ἀποτρόπαιον. Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου πάντως ἢ ἐν τῷ μέρει τούτῳ κακία θεωρηθήσεται. Ὅταν ἀσέβεια μὲν ἢ περὶ τὸ Θεῖον. Ἀκρίσια δὲ περὶ τὸ ὄντως καλόν. Ἐνηλλαγμένη δὲ καὶ ἐσφαλμένη ἢ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὑπόληψις, ὥστε «τιθέναι τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς», καθὼς φησὶν ἡ γραφὴ (πρβλ. Ἦσ. ε' 20). Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους ἢ μὲν ἐνάρετος κίνησις ἐστίν, τὸ πρὸς τὸ ὄντως ἐπιθυμητόν, καὶ ἀληθῶς καλὸν ἐνάγεσθαι τὸν πόθον, καὶ εἴ τις ἐν ἡμῖν ἐρωτικὴ δύναμις τε καὶ διάθεσις, ἐκεῖ κατασχολεῖσθαι πᾶσαν, ἐν τῷ πεπεῖσθαι μηδὲν ὀρεκτόν εἶναι τῆ ἑαυτοῦ φύσει ἄλλο, πλὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς τὴν ἀρετὴν πηγαζούσης φύσεως. Παρατροπὴ δὲ καὶ ἁμαρτία τοῦ τοιοῦτου μέρους ἐστίν, ὅταν τις μεταγὰγγη τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἀνυπόστατον κενοδοξίαν, ἢ πρὸς τὸ ἐπιχεχωρισμένον τοῖς σώμασιν ἄνθος. Ὅθεν γίνεται ἡ φιλοχρηματία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιληδονία, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὅσα ἡρτῆται τοῦ τοιοῦτου γένους τῆς κακίας. Πάλιν δὲ τῆς θυμώδους διαθέσεως, κατόρθωμα μὲν ἐστίν, ἢ πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθαι, καὶ ὁ πρὸς τὰ πάθη πόλεμος, καὶ τὸ πρὸς ἀνδρείαν ἐστομῶσθαι τὴν ψυχὴν, ἐν τῷ μὴ καταπτῆσαι τὰ τοῖς πολλοῖς φοβερά νομιζόμενα, ἀλλὰ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι, καταφρονεῖν δὲ θανατικῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀλγεινῶν κολαστηρίων, καὶ τῆς τῶν ἡδίστων διαζεύξεως, καὶ πάντων ἀπαξ τῶν διὰ τινος συνηθείας, καὶ προλήψεως, ἐν ἡδονῇ τοὺς πολλοὺς κατεχόντων, κρεῖττονα γενέσθαι, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς προμαχόμενον. Τὰ δὲ ἀποπτώματα τοῦ τοιοῦτου μέρους, ἐστὶν ἅπασι πρόδηλα ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ μῆνις, ἡ λοιδορία, αἱ συμπλοκαί, αἱ φιλονεικίαι τε καὶ ἀμυντικαὶ διαθέσεις αἱ μέχρι πολλοῦ παρατείνουσαι τὴν μνησικακίαν, καὶ πολλοῖς εἰς φόνους, καὶ αἵματα καταλήγουσαι. Μὴ γὰρ εὐρῶν ὁ ἀπαίδευτος λογισμὸς, ὅπου χρησῆται τῷ ὄπλῳ λυσιτελεῶς ἐφ' ἑαυτὸν τρέπει τὴν τοῦ σιδήρου ἀκμὴν. Καὶ γίνεται τὸ ἐκ Θεοῦ δοθὲν ἡμῖν ἀμυντήριον ὄπλον, τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον.

894. *Πορνεία καὶ μοιχεία.* — 4ος. Ἐὼν δὲ δι' ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονὴν γινομένων ἁμαρτημάτων, τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαίρεσις. Τὸ μὲν γὰρ καλεῖται μοιχεία, τὸ δὲ πορνεία. Τισὶ μὲν οὖν τῶν ἀκριβεστέρων ἤρесе, καὶ τὸ κατὰ πορνείαν πλημμέλημα, μοιχεία εἶναι νομίζειν. Διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, καὶ ἄνδρος πρὸς γυναῖκα. Πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον, παράνομον πάντως. Καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχων, δηλαδὴ τὸ ἀλλότριον ἔχει. Ἐὼ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τῷ Θεῷ βοήθης (πρβλ. Γεν. β' 20), καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφήρμοσται κεφαλὴ. Οὐκοῦν, εἰ μὲν τις «τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεῦος», καθὼς ὀνομάζει ὁ θεὸς Παῦλος, ἑαυτῷ κτήσασατο (πρβλ. Α' Θεσσ. δ' 4), συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν. Εἰ δὲ τις ἔξω τοῦ ἰδίου τραπέη, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως γενήσεται. Ἀλλότριον δὲ ἐκάστω, πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, κἂν μὴ ὁμολογούμενον ἔχη τὸν κυριεύοντα. Οὐκοῦν, οὐ πόρρω τοῦ κατὰ μοιχείαν πλημμελήματος, καὶ ἡ πορνεία τοῖς τὸν ἀκριβεστέρον ἐξετάζουσι λογισμὸν ἐδείχθη, λεγούσης καὶ τῆς θείας Γραφῆς, «ὅτι μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν» (Παροιμ. ε' 20). Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ τοῖς ἀσθενεστέροις ἐγένετό τις παρὰ τῶν Πατέρων συμπεριφορά, διεκρίθη τὸ πλημμέλημα τῇ γενικῇ διαίρεσει ταύτῃ, ὡς πορνείαν μὲν λέγεσθαι, τὴν χωρὶς ἀδικίας ἐτέρου γινομένην τινὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν. Μοιχείαν δὲ, τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ζωοφθορίαν, καὶ παιδραστίαν εἶναι λογίζονται. Διότι καὶ ταῦτα φύσεως ἐστὶ μοιχεία. Εἰς γὰρ τὸ ἀλλότριον τε καὶ παρὰ φύσιν γίνεται ἡ ἀδικία. Ταύτης οὖν τῆς διαίρεσεως, καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἶδει τῆς ἁμαρτίας γεγεννημένης, καθολικὴ μὲν ἐστὶ θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσεως τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀδικία τις τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ οὐ καταμείμικται, διὰ τοῦτο διπλάσιον ὠρίσθη τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μανθεῖσι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπηγορευμένοις κακοῖς, ζωοφθορία τε καὶ τῇ κατὰ τοῦ ἄρρενος λύσῃ. Διπλασιάζεται γάρ, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ ἁμαρτία. Μία μὲν ἡ κατὰ τὴν ἄθεσμον ἡδονὴν, ἕτέρα δὲ ἡ κατὰ τὴν ἀλλοτρίαν ἀδικίαν συνισταμένη Διαφορά δὲ ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας, καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡδονὴν πλημμελημάτων τοιαύτη. Ὁ μὲν γὰρ ἄφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν ἁμαρτιῶν δρμήσας, αὐτῷ τῷ καταδέξασθαι δι' οἰκειίας δρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίαν κατήγορος, ὡς ἤδη τῆς θεραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος, καὶ σημεῖον τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ἐπιδειξάμενος, ἐν φιλανθρωποτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίοις. Ὁ δὲ φωραθείς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διὰ τινος ὑποψίας, ἢ κατηγορίας

ἀκουσίως ἀπελεγχθεὶς, ἐν ἐπιτεταμένη γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ. Ὡστε, καθαρισθέντα δι' ἀκριβείας αὐτόν, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν παραδεχθῆναι. Ἔστι τοίνυν ὁ κανὼν τοιοῦτος, ὥστε τοὺς ἐν πορνείᾳ μολυνθέντας, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλου τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους εἶναι, ἐν τρισὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως μετέχειν μόνης, ἐν ἄλλοις δὲ τρισὶν ἔτεσιν μετὰ τῶν ἐν ἐπιστροφῇ ὑποπιπτόντων προσεύχεσθαι, καὶ τότε μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιότερα κεχρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδο, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ἐκκλησιαστικῇ οἰκονομίᾳ συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τῇ κοινωνίᾳ. Ὅπως ἂν τῇ ἑαυτοῦ δοκιμασίᾳ ἐγκρίνοι τὴν τοῦ θεραπευομένου κατάστασιν. Ὡσπερ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις ρίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπείρηται (πρβλ. Ματθ ζ' 6), οὕτω τὸ ἀποστερεῖν τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἤδη ἄνθρωπον διὰ τῆς ἀπαθείας τε, καὶ καθαρότητος γενόμενον, τῶν ἀτόπων ἐστίν. Ἡ δὲ κατὰ τὴν μοιχείαν, ἢτοι κατὰ τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς ἀκαθαρσίας γενομένη παρανομία, καθὼς προεῖρηται, κατὰ πάντα ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι θεραπευθήσεται, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῆς πορνείας ἄγος, τῷ δὲ χρόνῳ διπλασιάζεται. Παρατηρηθήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ ἢ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν τῷ μολυσμῷ τῆς πορνείας συνεχεχθέντων, ὥστε, ἢ θάττον, ἢ βραδύτερον γενέσθαι αὐτοῖς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν.

895. Ὁ ἀθέλητος φονιάς. — 5ος. Κὰν ἀκουσίως τις γένηται ἐν τῷ τοῦ φόνου μιάσματι, ὡς ἤδη βέβηλον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἄγους γινόμενον, ἀπόβλητον ὁ κανὼν τῆς ἱερατικῆς χάριτος ἀπεφίνατο.

896. Εἶδη κλοπῆς. — 6ος. Τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τῆς εἰδωλολατρίας (οὕτω γὰρ ὑνομάζει τὴν πλεονεξίαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος) οὐκ οἶδ' ὅπως ἀθεράπευτον ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν παρώφθη. Καίτοιγε δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κακόν, τῆς τριττῆς ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως πάθος εἶναι. Καὶ γὰρ ὁ λογισμὸς τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἀμαρτάνων, ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαντάζεται, οὐ πρὸς τὸ ἅυλον ἀναβλέπων κάλλος. Καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ κάτω ρεῖ, τοῦ ἀληθοῦς ὄρεκτοῦ ἀπορρέουσα. Καὶ ἡ φιλόνηκός τε, καὶ θυμώδης διάθεσις, πολλὰς ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει. Καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὄρω. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλολατρίαν,

895. M 45, 232 B. ΠΠ 4, 314.

896. M 45, 232 D. ΠΠ 4, 320.

ἀλλὰ καὶ «ρίζαν πάντων τῶν κακῶν» ἀπεφίνατο (Α' Τιμ. στ' 10). Καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον εἶδος παρώφθη τῆς νόσου, ἀνεπίσκεπτόν τε, καὶ ἀτμηέλητον. Δι' ὃ καὶ πλεονάζει κατὰ τὰς ἐκκλησίας τὸ τοιοῦτον ἄρρώστημα, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιοῦτῳ εἶδει τῆς εἰδωλολατρίας κατεμιάνησαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς πατράσιν ἡμῶν, ἀρκεῖν ἡγοῦμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἶόν τε ἦ, θεραπεύειν, ὥσπερ τινὰ πληθωρικά, τὰς πλεονεκτικὰς ἀρρωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαίροντες. Μόνην δὲ τὴν κλοπὴν, καὶ τὴν τυμβωρυχίαν, καὶ τὴν ἱεροσυλίαν, πάθος νομίζομεν, διὰ τὸ οὕτως ἐκ τῆς τῶν πατέρων ἀκολουθίας τὴν παράδοσιν ἡμῶν περὶ τούτων γενέσθαι. Καὶ τοὶ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ὁ πλεονασμὸς, καὶ ὁ τόκος τῶν ἀπειρημένων ἐστίν, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τῇ ἰδίᾳ κτήσει προσαγαγεῖν τὰ ἀλλότρια, κὰν ἐν προσχῆματι πραγματείας τὸ τοιοῦτον τύχη γινόμενον. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰς ἐξουσίαν κανόνων οὐκ ἀξίόπιστον, τὴν ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένως ἀπηγορευμένων κανονικῆν κρίσιν ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Διήρηται δὲ ἡ κλοπὴ, εἰς τε ληστείαν, καὶ εἰς τοιχωρυχίαν, καὶ εἰς μὲν ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπός, ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἀφαιρέσις, πολλὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἢ πρὸς ἀλλήλους ἐστὶ διαφορὰ. Ὁ μὲν γὰρ ληστής, καὶ τὴν μισαφονίαν εἰς συμμαχίαν τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος, καὶ ὅπλοις, καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπικαιροῖς τῶν τόπων, ὥστε τὸν τοιοῦτον τῷ κρίματι τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεσθαι, εἰ διὰ μεταμελείας ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπαναγάγοι, ὃ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λανθανούσης, σφετεριζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἶτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα ἑαυτοῦ τῷ ἱερεὶ φανερώσας, τῇ περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῇ, θεραπεύσει τὴν ἀρρωστίαν. Λέγω δέ, διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ προέσθαι, ἃ ἔχει, φανερῶς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου. Εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχοι, κελεύει ὁ Ἀπόστολος διὰ τοῦ σωματικοῦ κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξιάσασθαι πάθος. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως, «ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω. Μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν. ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι» (πρβλ. Ἐφεσ. δ' 27-28).

Ἀποφθέγματα.

897. « Ἄν δὲν στέναξε κανεῖς ». — Εἰς Ἀναστασίον Σιναΐτου, Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, Ἐρ. II. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς δι-

897. M 89, 487 A.

καιοσύνη ἐστίν, οὐκ ἔχει παρὰ Θεοῦ τὸν ἄρτον, ὁ ἐκ πλεονεξίας τὴν τροφήν ἔχων. Εἰ μὴ ἐξ ἀλλοτρίων ἢ εὐπορία, εἰ μὴ ἐκ δακρύων ἢ πρόσδοδος, εἰ οὐδεις ἐπὶ τῷ σῶ κέρῳ ἐπεινασεν, εἰ οὐδεις ἐπὶ τῇ πλησμονῇ σου ἐστέναξε, Θεοῦ ἄρτος ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, δικαιοσύνης ὁ καρπός, εἰρήνης ὁ στάχυς. Εἰ δὲ γεωργῶν τὰ ἀλλότρια, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχων τὴν ἀδικίαν, λέγεις τὸν ἄρτον δός ἄλλος ὁ ἀκούων τῆς φωνῆς ταύτης ἐστί, καὶ οὐχ ὁ Θεός. Τὸν γὰρ ἐξ ἀδικίας καρπὸν ἢ ἀντικειμένη καρποφορεῖ φύσις· καὶ ὁ τὴν ἀδικίαν γεωργῶν, παρὰ τοῦ εὐεργέτου τῆς ἀδικίας σιτίζεται.

898. Λίγα ἢ πολλὰ ὕλικὰ ἀγαθὰ; — *Εἰς Μαξίμου, Κεφάλαια Θεολογικά, IB' (16).* Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα πολὺ τιμώτερον, τοῦ κακῶς ἔχειν πολλὰ.

899. Στὸ κέρδος δὲν ὑπάρχει κόρος — *IB' (17)* Οὐδεις ποτε, τοῦ κερδαίνειν γίνεται κόρος· ἀλλὰ τὸ αἰεὶ λαμβανόμενον, ὅλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας καθίσταται.

900. Ἡ ὁμορφία τοῦ πλούτου — *IB' (19).* Πλούτου κάλλος οὐκ ἐν βαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρηζόντων ἐπικουρίᾳ.

901. Χαρακτηριστικὸ τοῦ καλοῦ εἶναι ἡ ὠφελιμότητα. — *NZ' (14).* Ἴδιον πάντως ἀγαθοῦ, τὸ ὠφελεῖν.

902. Εἰρήνη καὶ πάθη. — *Εἰς Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ. Ἱερά Παράλληλα, A 18,44.* Ὡσπερ ὑγείας ἐπιλαβούσης νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ φωτὸς φαίνοντος, οὐχ ὑπολείπεται σκότος, οὕτως καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιφανείσης, λύεται πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνιστάμενα πάθη. Πᾶσα ἢ τῶν κακῶν ἀγέλη τῇ ἀγαπητικῇ διαθήσει ἐξαφανίζεται.

903. Ἀγάπη καὶ εἰρήνη. — *A 18,45.* Τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀνώτερον τίθησι.

904. Εἰρήνη καὶ πόλεμος. — *Εἰς Ἀντ. Μοναχοῦ, Μέλισσα, A' 26.* Εἰρήνη ἐστὶν ἡ τῶν δισστηκῶτων ὁμοφωνία. Πόλεμος ἐνδοξος εἰρήνης αἰσχροῦς αἰρετώτερος.

898 M 91, 793 C. 899. M 91, 793 D. 900. M 91, 793 D.
901. M 91, 973 A. 902. M 95, 1200 A. 903. M 95, 1200 B.
904 M 136, 860 D.

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΣ ΙΚΟΝΙΟΥ (ἅγιος, † 394 +)

Λόγοι.

905. «Χωρὶς εὐσέβεια οὔτε σεμνὴ παρθενία, οὔτε τίμιος γάμος» ὑπάρχει. — *Λόγος Β' παράγρ. 1.* Πολλοὶ τῶν μεγάλων ἀνθρώπων τὴν παρθενίαν θαυμάζουσιν· καὶ γὰρ ἐστὶ θαυμαστή, ὡς τῶν ἀγγέλων σύμφυτος, ὡς τῶν ἀνω δυνάμεων συνόμιλος, ὡς τῶν ἀσωμάτων φύσεων σύνδρομος, ὡς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας λαμπραδοῦχος, ὡς τὸν κόσμον νικῶσα, ὡς τὰ πάθη πατοῦσα, ὡς τὰς ὀρέξεις χαλινοῦσα, ὡς τῇ Εὐᾶ μὴ κοινωνοῦσα, ὡς λύπης ἀπηλλαγμένη, ὡς στεναγμῶν λελυτραμένη, ὡς τὴν καταδεδικασμένην ἀπόφασιν μὴ προσδεχομένη, τὴν φάσκουσαν· «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου, καὶ τὸν στεναγμὸν σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου· καὶ αὐτός σου κυριεύσει» (Γεν. γ' 16)· θαυμαστή τοιγαροῦν ἡ παρθενία, ὡς ἀδούλωτον κτῆμα, ὡς ἀμάραντον φυτὸν, ὡς ἐλεύθερον ἐνδιαίτημα, ὡς ἀσκητικὸν ἐγκαλλώπισμα, ὡς τῆς ἀνθρωπίνης ἕξεως ἀνωτέρα, ὡς τῶν ἐπαναγκαιοπαθῶν ἐλευθέρα, ὡς συνεισελθοῦσα τῷ νυμφίῳ Χριστῷ εἰς τὸν θάλαμον τῆς οὐρανῶν βασιλείας. Καὶ τὰ μὲν τῆς παρθενίας κλέη, ταῦτα, καὶ τὰ παραπλήσια τούτων· ὁ δὲ τίμιος γάμος ὑπέρεκειται παντός δώρου γηίνου, ὡς ἐγκαρπον δένδρον, ὡς ἀστεῖον φυτὸν, ὡς ρίζα τῆς παρθενίας, ὡς γεωργός τῶν λογικῶν καὶ ἐμψύχων κλάδων, ὡς εὐλογία τῆς τοῦ κόσμου αὐξήσεως, ὡς παρήγορος τοῦ γένους, ὡς δημιουργός τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς τῆς θεϊκῆς εἰκόνης ζωγράφος, ὡς τὸν Δεσπότην εὐλογοῦντα κεκτημένος, ὡς πάντα τὸν κόσμον φέρειν δεχόμενος, ὡς ἐκείνῳ πολιτευόμενος ὃν καὶ ἐνανθρωπήσαι ἐδυσώπησεν, ὡς δυνάμενος λέγειν μετὰ παρρησίας· «Ἴδού, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός» (Ἐβρ. ιγ' 4). Περὶ τὸν τίμιον γάμον, καὶ ποῦ εὐρήσεις τὸ τῆς παρθενίας ἄθος· ἔνθεν γὰρ καὶ οὐκ ἄλλοθεν, τὸ τῆς παρθενίας ἄθος ἀναλέγεται. Ταῦτα δὲ λέγοντες, ἀγαπητοί, οὐ μάχην παρεμβάλλομεν μετὰ τῆς παρθενίας καὶ γάμου· τὰ ἑκάτερα δὲ ὡς ἀλληλόχρεα θαυμάζομεν. Ἐπειδὴ τῶν ἑκατέρων ὁ Δεσπότης καὶ προνοητῆς οὐκ ἀντιταλαντεύει ἕτερον τῷ ἑτέρῳ· πρὸς γὰρ τὰ ἑκάτερα τῆς εὐσεβείας ἔχεται. Ἄνευ γὰρ τῆς τιμίας καὶ θεοσεβοῦς εὐσεβείας οὔτε παρθενία σεμνή, οὔτε γάμος τίμιος.

906. Ἡ γυναῖκα «ἀπ' τῆ φύση (τῆς) εὐκόλα γλιστράει» καὶ πέφτει — *A' 3.* Γυνή ἢ εὐδλισθος φύσις, τὸ πρῶτον δίκτυον τοῦ διαβόλου, ἢ τῆς πλάνης εἰσαγωγῆ, ἢ τῆς παραβάσεως διδά-

905 M 39, 44 C. 906 M 39, 72 A.

σκαλος· ἡ βοηθός μὲν γενομένη πολεμία δὲ ἀναδειχθεῖσα· ἡ γενομένη κατὰ φύσιν καλή, ἐκ προαιρέσεως δὲ ἀποδειχθεῖσα κακή· ἡ τὸ κάλλος τοῦ ζύλου δείξασα, καὶ τὸν παράδεισον ἀπολέσασα. «Καὶ ἰδοὺ γυνή», φησὶν, «ἐν τῇ πόλει, ἣτις ἦν ἀμαρτωλός» (Λουκ. ζ' 37) τὰ τῆς Εὐας φέρουσα βάρη, πολλοῖς κακοῖς βριθομένη.

907. Γάμος καὶ πορνεία. — Δ' 4 Ὁ Θεὸς ἐκ τῆς πλευρῆς τοῦ Ἀδάμ ὁστέον λαβὼν, καὶ τοῦτο σαρκώσας, τὴν Εὐαν εἰργάσατο, ἣν καὶ γυναῖκα καλέσας, ἔδωκε βοηθὸν τῷ Ἀδάμ. Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀμαρτεῖν, καὶ παραβῆναι τὸν νόμον, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου, καὶ θάνατον τὸ ἐπιτίμιον λαβεῖν ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ δαπανώμενον ἄρδην τὸ γένος ἀπώληται, γάμος ἐπιστρατεύει τῷ θανάτῳ. Ἴνα ὁ μὲν σπείρη, ὁ δὲ θερίζη· ὁ μὲν τέμνη, ὁ δὲ βλαστάνη. Καὶ ὅτι μετὰ τὸ ὑποβληθῆναι θανάτῳ, ἡ τοῦ γάμου ἐδόθη χάρις, δῆλον ἐκ τοῦ, τὸν Ἀδάμ μετὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ παραδείσου συναρθῆναι τῇ Εὐᾷ. Γέγραπται γὰρ ὅτι, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε «ἔγω Ἀδάμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ» (πρβλ. Γεν. δ' 1) πρὸ τῆς ἀμαρτίας οὖν, παρθενία ἦν ἀμόλυτον τηροῦσα τὸν χιτῶνα τῆς φύσεως. Μετὰ δὲ τὴν παράβασιν, μετὰ τὴν τοῦ θανάτου ἀπόφασιν, ὁ γάμος ἀντείσχηθη, ἵνα ἀντλοῦντα τὸν θάνατον νικήσῃ βρύων, καὶ τρυγῶντα ἠττήσῃ φύων. Ἐπεὶ οὖν ἐπὶ τῇ συνοχῇ τοῦ γένους, καὶ ἐπὶ αὐξήσει τῆς φύσεως, ὁ τοῦ γάμου ἐδόθη νόμος· τῷ μὲν ἀνθρώπῳ ἡδονὴν ἐνέσπειρε· τὸ δὲ θῆλυ, θωπευτικὸν ἐποίησεν· οὐχ ἵνα ἑταιρικῶς πρὸς μίξεις ἐρεθίζωνται· ἀλλ' ἵνα ἐννόμως πρὸς γάμον συνάπτωνται. Ὅθεν ἡ μὲν ἐνθεσμος τοῦ γάμου μίξις τιμία παρὰ τῷ Θεῷ· Ἡ δὲ πρὸς χάριν τῶν ἡδονῶν ἐκτελουμένη, θανάτῳ ὑποβέβληται. «Τίμιος γὰρ ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός» (Ἐβρ. ιγ' 4) Αἱ οὖν χάριν παιδογονίας ἐννόμως τοῖς ἀνδράσι μιγνύμεναι, ἀνέγγλητοί εἰσιν· ὡσπερ ἡ Σάρρα, καὶ ἡ Ρεβέκκα, καὶ ἡ Ραχὴλ· καὶ εἴ τις ἄλλη ἀπ' αὐτῆς αἰ δὲ λόγῳ ἡδουπαθείας τοὺς νέους πρὸς ἀκολασίαν διεγείρουσαι, ὡς φθείρουσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, παραδίδονται φθορᾷ. «Εἴ τις γάρ», φησὶ, «φθείρει τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός» (Α' Κορ. γ' 17) ὧν καὶ αὕτη μία ἦν, ἡ μετὰ χειρας ἀμαρτωλός. Τὴν γὰρ φύσιν καπηλεύσασα, καὶ ταῖς ἔξωθεν βαφαῖς τὰς παρειὰς φοινίσσουσα, καὶ τέγγη βιαζομένη φανῆναι καλή, τοὺς νέους πρὸς ἀκολασίαν ὑπέσυρεν, ἀπροόπτως αὐτοὺς εἰς τὸ τῆς πορνείας ἀποκλίνοῦσα βάραθρον.

Ἐπιστολὴ Συνοδική.

908. *Νὰ εἶναι «τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀκομμάτιστο».* — 2. Παρακαλοῦμεν γὰρ μένειν ὑμᾶς υἱοὺς εἰρήνης· ἵνα πληρώσητε τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν, «σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονούντες» (Φιλιπ. β' 2), καὶ τῶν παθρημάτων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ κοινωνηκότες. Μὴ δώτε τῷ πονηρῷ διαζευῆσαι τὰ καλῶς συνημμένα· μήτε τοῖς λύκοις ἑαυτοὺς εὐαλωτοτέρους ποιήσητε τῇ διχοστασίᾳ. τὰς ἐκείνων βεβαιοῦντες εὐχάς. Εὐχόμεθα δὲ ὑμᾶς ἀττητον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀφιλονείκως φυλάξαντας, εἰρηνικῶς μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τὸν λειτούμενον διάγειν χρόνον, ἐνδόξως δὲ ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως παραστῆναι τῷ τοῦ Χριστοῦ βήματι.

ΠΛΑΚΙΛΛΗ († 394;)

Ἀποφθέγματα.

909. *Εὐσέβεια στήν πράξη.* — *Εἰς Θεοδοωρήτου Κυρ., Ἐκκλ. Ἱστορία, 5, 18.* Εἶχε δὲ καὶ ἄλλην ἀφορμὴν ὠφελείας ὁ βασιλεὺς. Ἡ γὰρ τοῦ γάμου τὸν ζυγὸν μετ' αὐτοῦ δεξαμένη [Πλακίλλη] τῶν θεῶν αὐτῶ συνεχῶς ἀνεμίμνησκε νόμων, ἑαυτὴν τούτου πρῶτον ἀκριβῶς ἐκπαιδεύσασα. Οὐ γὰρ ἐπῆρεν αὐτὴν τῆς βασιλείας ἡ δύναστος, ἀλλὰ τὸν θεῶν πλέον ἐπύρσευσε πόθον. Τῆς γὰρ εὐεργεσίας τὸ μέγεθος μεῖζον τὸ περὶ τὸν εὐεργέτην εἰργάζετο φίλτρον. Αὐτίκα γοῦν καὶ τῶν τὸ σῶμα πεπρωμένων, καὶ ἅπαντα τὰ μέλη λελωβημένων, παντοδαπὴν ἐποιεῖτο φροντίδα, οὐκ οἰκέταις, οὐδὲ δορυφόροις ὑπουργοῖς κεχρημένη, ἀλλ' αὐτουργὸς γιγνομένη, καὶ εἰς τὰς τούτων καταγωγὰς ἀφικνουμένη, καὶ ἐκάστῳ τὴν χρεῖαν πορίζουσα. Οὕτω καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς ξενώνας περινοστοῦσα, τοὺς κλινοπετεῖς δι' ἑαυτῆς ἐνοσήλευεν, αὕτη καὶ χύτρας ἀπτομένη, καὶ ζωμοῦ γευομένη, καὶ τρύβλιον προσφέρουσα, καὶ ἄρτον κλώσα, καὶ ψωμοὺς ὀρέγουσα, καὶ κύλικα ἀποκλύζουσα, καὶ ἄλλα πάντα ἐργαζομένη, ὅσα οἰκετῶν καὶ θεραπευνίδων ἔργα νενομίστα. Καὶ τοῖς τὴν αὐτουργίαν ἐπέχειν πειρωμένοις ἐπέλεγεν, ὡς «Τὸ μὲν χρυσίον διανέμειν τῇ βασιλείᾳ προσήκει· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ αὐτῆς γε βασιλείας τὴν αὐτουργίαν τῷ δεδωκότι προσφέρω». Καὶ τῷ ὁμοζύγῳ δὲ συνεχῶς εἰώθει λέγειν· «Ἀεὶ σε, ὦ ἄνερ, προσήκει λογίζεσθαι, τί μὲν ἦσθα πάλαι, τί δὲ γέγονας νῦν· ταῦτα γὰρ διηνεχῶς ἐνθυμούμενος, οὐκ ἔσῃ περὶ τὸν

εὐεργέτην ἀχάριστος, ἀλλ' ἦν ἐδέξω βασιλείαν κυβερνήσεις ἐνόμωσ, καὶ ταύτη θεραπεύσεις τὸν δεδωκότα» Τιοιούτοις ἀεὶ κε-
χρημένη λόγους, οἶόν τινα καλλίστην ἀρδείαν καὶ πρόσφορον τοῖς
τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς προσέφερε σπέρμασι.

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(ἅγιος, † 397)

Διήγησις... καὶ περὶ νηστείας.

910. *Μὲ τῇ νηστεία καταργεῖται καὶ ἡ φιλαργυρία.* — 15. Καθάρωμεν οὖν ἑαυτοὺς, μὴ βρωμάτων μόνον καὶ πομάτων, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου συρφετώδους μολύσματος, ἐπιορκίας, φημί, καταλαλιᾶς, ψεύδους, ἔχθρας, ἀκολασίας, καὶ τῆς τῶν πάντων κακῶν πρώτης καὶ τελευταίας, φιλαργυρίας Ἡ τούτων γὰρ ἄλλο-
τρίωσις, κάθαρσις τέ ἐστι λαμπρά, νηστεία ἀληθῆς καὶ ἀμώμητος. Πρὸ δὲ τούτων καὶ σὺν τούτοις καὶ μετὰ τούτων, τὴν ἐλεημοσύνην κατεργασώμεθα τὴν ὡς ἀληθῶς οὐκ εἰς τρίτον οὐρανόν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν τῶν οὐρανῶν ποιητὴν ἐπαγάγουσαν ἐλεημοσύνην, τὴν ὡσεὶ πυρὸς ἄρμα καὶ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν συστάν εἰσδέξεται γῆθεν ἀνάγουσαν. Μετὰ ταύτης λαμπρὰ μὲν ἡμῖν καὶ εὐαπόδεκτος Θεῶ ἡ νηστεία γενήσεται, ὡς θυμίαμα δὲ ἡ προσευχὴ κατευθυνθήσεται.

911. *Ἡ νηστεία χωρὶς ἐλεημοσύνης εἶναι ἄφρη.* — 16. Ὡς ἄνευ δὲ πνοῆς ἄχρηστόν ἐστι τὸ σῶμα ἡμῶν καὶ ἀνευρέγητον, οὕτως ἄνευ ἐλεημοσύνης εἰς κενὸν ἡμῖν τὸ νηστεύειν γενήσεται.

912. *Δίδοι ἐλεημοσύνη, χωρὶς δικαιολογίας.* — 17-18. Ἐὰν γὰρ ἔλθῃς αὐρίον ὠχρὸς μὲν τῇ ὄψει καὶ κάτω νευκῶς πάντοθεν, τὰ τῆς νηστείας ἐναργῆ τεκμήρια ἐπιφερόμενος στήσεται δὲ σοὶ ἐσμός πενήτων, λιμῶ καὶ δίψει κατατρυχόμενος, φύχει καταπηγνύμενος μυρίασι σε ἰκατηρίας φωναῖς ἐπ' ἔλεον προσκαλούμενος εἶτα ἀπέθλη κενός, μηδεμίαν παρὰ σοῦ τῆς ἐνδείας παραμυθίαν δεξάμενος τί σου λοιπὸν ἡ νηστεία λογισθήσεται; Οὐχὶ τῆξις μόνον σώματος, μηδὲν ἐπιφέρουσα τῷ μετιόντι τὸ ὄφελος; Ἀλλὰ μοὶ φησιν (ὅστις ποτὲ ἦν ὁ ταῦτα λέγων οἶδα γὰρ ὑμῶν τὰς ψυχὰς ἀναβολὰς καὶ ματαίας προφάσεις) παίδων μοὶ πλήθος περιέσται, γυναικὸς ἐπιμελοῦμαι, οἰκετῶν, οἰκετῶν. Εἶθε δὴ τούτοις ἐπαρκεῖσθε τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν χορηγεῖν, μήτοιγε νωθροῖς ἀνδράσι καὶ ἀργοῖς, οἳ τὸ σκοποῦσθαι τοῖς ἔργοις μὴ θέλοντες, ἐκούσιον ἑαυτοῖς τὴν πενίαν ἐπι-

τεχνάζονται. Καὶ προσεπιτούτοις, καὶ τὴν δημώδη παροιμίαν εἰσά-
γῃς, «Πρῶτον μισθὸν τὸν εἰς τοὺς ἰδίους, καλῶν» 18. Τί προφα-
σίζη προφάσεις, ὦ οὗτος, ἐν ἀμαρτίαις; Ἄνθ' ὧν σοὶ Θεὸς παί-
δων τε πατέρων καὶ οἴκου κύριον κατεστήσατο, δέον εὐχαρι-
στεῖν, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκπληροῦν ἐντολάς, τῷ εἰς τοὺς δεομένους ὁμο-
γενεῖς ἐλέω τούναντιον εἰς ἀφορμὴν σκληρότητος ἐκλαμβάνεις τὴν
εὐεργεσίαν; καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ οὐς οὐδέπω οὐδὲν ἐχο-
ρήγησας, τοῖς ὀνειδεσι βάλλεις; Τί ποιούμεν, ὦ ἄνθρωποι; Αἰδε-
σθῶμεν, εἰ μὴ τι ἄλλο κἄν τὴν φύσιν αὐτὴν. Ὅτι ὁμοίαν πάντες,
πένητές τε καὶ πλοῦσοι, φύσιν καὶ ψυχὴν μετηλείχασμεν, καὶ ὑφ'
ἐνὶ πλάστῃ πάντες πεπλαστουργήμεθα, καὶ ἐν τῆς υἰοθεσίας
καὶ ἀναγεννήσεως ἡμῶν τὸ ἀξίωμα κἄν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἢ τοῦ
βίου ἄστατος φορὰ ἀνίσους τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμὰς τοῖς ἀνθρώποις
διεμερίσατο τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι καὶ ὑφ' ἐνὶ κριτῇ κριθησόμεθα.
Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἕως ἔστηκεν ἡ πανήγυρις, τὰ τῆς σωτηρίας
δι' ἐλεημοσύνης ἐφόδια ὠνησώμεθα, καὶ σπύσσωμεν σχεῖν συνη-
γόρους, καὶ μὴ κατηγορούς, ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνου τοὺς πένητας.
Ἴδωμεν πρὸς τὸν τῶν ἀπάντων κρατοῦντα καὶ ὑπερέχοντα Κύριον,
πῶς καθ' ἐκάστην ὑφ' ἡμῶν παροργιζόμενος, ὑβριζόμενος, οὐ
μισεῖ, οὐκ ἀποστρέφεται, ἀλλ' αἰτούμενος παρ' ἡμῶν, εὐθύς τὸ
συμφέρον ἡμῖν ἐπαφίησι.

913. *Ὁ Θεὸς ἔδωκε ἐξίσου ὅλα τ' ἀπαραίτητα γιὰ ὅλους
τοὺς ἀνθρώπους* — 19. Ἀγαθὸς ὁ Θεός, ὅτι κἄν τοῦτον τὸν ἀέρα
δὲν ἀναπνέομεν, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων ῥύσεις, καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς,
ἐξίσου πᾶσιν ἀφθόνως ἐφήπλωσεν, ὁμοίως πλουσίαις καὶ πένησιν·
ἐπεὶ οὐδεὶς πενήτων ἐλευθέρως, κἄν ὅπως οὖν τὸν ἀέρα μετέλαβεν,
ἢ τοῦ φωτὸς καταπήλαυσεν Ἄλλ' ἢ πρὶν ἢ τῆς γαστρὸς ἐξελ-
θεῖν, ἀνάρπαστοι ἂν οἱ δέιλαιοι γεγόνασιν ἢ ὠνητῶς καὶ τὸ ἀνα-
πνεῖν ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπεσπάσαντο, εἰς πλέθρα καὶ μέτρα, ὡς τὴν
γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τῶν πλουτούντων ταῦτα διαμερισσάμενον.

ΔΙΔΥΜΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ (ὁ Τυφλός, † 398)

Εἰς Παροιμίας Σολομώντος ἐξηγήσεις.

914. *Ποιὸς προστατεύει ὁ Θεός* — 10,5. 11,7-8 Ἀκούει ὁ φυσικὸς νοήμων (Παρ. ι' 5), «Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύ-
σει σε, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα» (Ψαλ ρκ' 6). Τὰς βιωτι-
κὰς φροντίδας καῦμα καλεῖ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δὲ ξηρανομένους

καλεῖ χόρτον ὁ δὲ Σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς τὰς θλίψεις (Ματθ. ιγ' 6-21) δηλοῖ. Τὰς κατὰ τοῦ λόγου δὲ καὶ τοὺς διαγμοὺς ἐκάλεσε καῦμα. 11.7. Ὁρᾷς ὅτι οὐ τὸ ἐπιθυμεῖν πονηρόν, ἀλλὰ τὸ τοιῶσδε ἐπιθυμεῖν, πονηρόν. Ἰὼν δὲ ἀσεβῶν καὶ ἐλπίδες πονηραὶ πᾶν γὰρ ὁ ἐλπίζει, ἀπώλεια. 8. Τὸ «Ἄν αὐτοῦ» (Παρ. ια' 8), οὐχ ὡς ὑποκειμένο· τοῦ εὐσεβοῦς τῆ δίκῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ παγίς ἔστηκεν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ κατὰ τοῦ δικαίου, ὁ μὲν εὐσεβῆς ρύεται ἐξ αὐτῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ ἀσεβῆς ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ τῆς θείας προνοίας πίπτει ἐν αὐτῇ ἢ ὅτι ἐπειδὴ ὁ δίκαιος ὑπόκειται τισιν ὡς ἄνθρωπος ἀμαρτίας, ἐλθὼν δὲ ὁ ἀσεβῆς καὶ κακῶς ποιήσας τὸν δίκαιον, τῶν μὲν ἀμαρτιῶν καὶ τῶν μελλουσῶν κολάσεων ἐρρύσατο αὐτόν, εἰς ἑαυτὸν δὲ τὰς τιμωρίας ὑπεδέξατο, παραδίδοται δὲ οὐχ ὑπὸ τίνος ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας, ὡς προπαραδοὺς ἑαυτὸν εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

Ἐποφθέγματα

915. *Ἐννοικῆς προϋποθέσεις γιὰ ἀμαρτήματα.* — *Εἰς Ἰωάν. Λαμασκ, Παράλληλα, Ε 12,9.* Φιλοῦσι τὰ ἀμαρτήματα ἐκ πλήθους ὄχλων, καὶ εὐθηνίας τῶν ἀναγκαίων τίχτεσθαι.

916. *Ἡ αἰτία τῆς φτώχειας καθορίζει τὸ βαθμὸν τοῦ ἐνδιαφέροντος.* — *Α 4,2.* Μείζονα καὶ σπουδαιότεραν τὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦ εἰς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ θεοσεβείαν πτωχεύσαντας ἢ πενομένους ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἐκ νόσων ἢ συμπτωμάτων ἀποροῦντας παρὰ τοὺς ἐκ κακοπραγμονίας ἢ ἀσωτίας πτωχεύσαντας.

917. *Ἡ προσπάθεια καὶ ὄχι τ' ἀποτελέσματα.* — *Ἰ. Δ. Παράλληλα ἔτερα, Τ 6,1.* Γέλαιον ἰατρὸν λέγομεν, οὐ τὸν θεραπεύοντα πάντως, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὠφέλειαν ἀνηκόντων καὶ θεραπείαν παραλείποντα· καὶ στρατηγὸν ἄριστον οὐ τὸν νικῶντα πάντως, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς νίκην συντείνοντων παραλείποντα οὕτω καὶ κυβερνήτην ἄριστον, οὐ τὸν τυγχάνοντα πάντως τοῦ εἶ ἄγειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν ὅσα δείκνυσι τὸν ἄριστον κυβερνήτην παραλείποντα, κἂν καὶ βία κραταιότερα τῆς θαλάσσης κινουμένης τὸ σκάφος ἐπικαλύψῃ τοὺς κῦμασιν· καὶ φιλόσοφον ἄριστον, οὐ πάντως τὸν εἰς συναγωγὴν ἐπιτυγχάνοντα, ἀλλὰ τὸν μηδενὸς τεχνικοῦ συλλογισμοῦ παραμελήσαντα, κἂν μὴ συναγάγῃ.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΣ Ο ΠΟΝΤΙΚΟΣ († 399)

Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἴτια.....

918. *Ἡ ἐργασία κατὰ τῆς «ἀφροντισιας».* — *Παράγραφος 8.* Ἐργασίας χειρῶν φρόντιζε, καὶ τοῦτο αὐτό, εἰ δυνατὸν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τὸ μεταδιδόναι, καθάπερ καὶ παραινεῖ λέγων ὁ ἱερός ἀπόστολος Παῦλος (Α' Θεσ. β' 9, Β' Θεσ. γ' 8) ἵνα δὴ καὶ ἐν τούτῳ τὸν τῆς ἀκηδίας καταπαλαίσης δαίμονα, καὶ τὰς ἄλλας πάσας ἐπιθυμίας τοῦ ἐχθροῦ διάρῃς.

Πνευματικαὶ γνῶμαι.

919. *Ἐδωργεσία σὲ ξένο καὶ πειρασμένο.* — *14-16.* Ἐένος καὶ πένης, Θεοῦ κολλούριον. 15. Ὁ δεχόμενος αὐτοὺς, ταχέως ἀναβλέψει. 16. Πάντας μὲν εὐεργετεῖν καλόν, μάλιστα δὲ τοὺς μὴ δυναμένους ἀμείβεσθαι.

Ἐτεροι γνῶμαι.

920. *Διὰ τῆς εὐδωργεσίας σύνδεσμο μὲ τὸν Χριστό.* — *4.18.* Λεῖα ὁδὸς ὑπὸ ἐλεημοσύνης γίνεται. 18. Εὐεργετεῖ τοὺς ὄντως πτωχοὺς, καὶ βρώσῃ Χριστόν.

Περὶ προσευχῆς. [Κακῶς ἀποδίδεται εἰς Νεῖλον]

921. *Τὰ πάθη καὶ ἡ προσευχή.* — *Κεφάλαιον 50.* Τί βούλεται τοῖς δαίμοσιν ἐνεργεῖν ἐν ἡμῖν γαστριμαργίαν, πορνείαν, φιλαργυρίαν, ὀργήν τε καὶ μνησικακίαν, καὶ τὰ λοιπὰ πάθη; ἵνα παχυνθεῖς ὁ νοῦς ἐξ αὐτῶν, μὴ δυναθῇ ὡς δεῖ προσεύξασθαι· τὰ γὰρ τοῦ ἀλόγου μέρους πάθη ἄρξαντα οὐκ ἔξ αὐτῶν λογικῶς κινεῖσθαι καὶ τὸν Θεοῦ Λόγον ἐπιζητεῖν.

922. *Φτώχεια καὶ μέλλουσα ζωή.* — *130.* Ἐάν ἐπιτεύξῃ τῶν ἐπαγγελιῶν, βασιλεύσεις, οὐκοῦν πρὸς ταῦτα ἀποβλέπων, ἡδέως οἴσεις τὴν παροῦσαν πενίαν.

923. *Φτώχεια, θλίψη καὶ προσευχή.* — *131.* Μὴ παραιτοῦ πενίαν καὶ θλίψιν, τὰς ὕλας τῆς ἀβαροῦς προσευχῆς.

Ἀποφθέγματα.

924. Ἀντιμετώπιση τῶν «συμφορῶν» — *Εἰς Μαξίμου, Λόγοι, ΙΗ' 20.* Πᾶσα συμφορὰ κούφη ἐστὶν ἀνδρὶ μὴ κούφῳ.

925. Μνησικαχία καὶ φτωχοί. — *ΕΣΤ' 26* Μνησικαχίαν σβέννυσι δῶρα καὶ πειθέτω σε Ἰακώβ τὸν Ἡσαῦ δόμασιν ὑπελθῶν μετὰ τριακοσίων εἰς ἀπάντησιν ἐξελθόντα. Ἄλλ' ἡμεῖς πένητες ὄντες τραπέζῃ τὴν χρεῖαν πληρώσωμεν.

926. Ἡ ἀγάπη θεραπεύει τὸ θυμό. — *Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερὰ Παράλληλα, Α 18, 55.* Ἀγάπη τὰ φλεγόμενα μύρια τοῦ θυμοῦ θεραπεύειν.

927. Αἷτια τῆς ἀγάτης — *18, 56.* Ἡ ἀγάπη τὸν ἄνθρωπον εἰς τρία μερίζεται πρόσωπα ὁ μὲν διὰ Θεὸν ἀγαπᾷ, ὃν ἀγαπᾷ ὁ δὲ ἐπεὶ πλούσιός ἐστι, χάριν λήψεως δώρων ὁ δὲ ἐμπαθῶς. Καὶ ὁ μὲν εὐχρινῶς δοξάζει ὃν ἀγαπᾷ, ὁ δὲ διὰ πλεονεξίαν, ὁ δὲ χάριν ἡδονῆς.

928. «Φεῦγε καὶ σώζου». — *Εἰς Παλλαδίου Ἐλεν, Λαυσαϊκὴ ἱστορία, 38, 3-9.* Συνέβη οὖν τοῦτον σφοδρῶς παρὰ πάσης τῆς πόλεως τιμώμενον, εἰδῶλῳ περιπαγῆναι γυναικικῆς ἐπιθυμίας, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγήσατο, ὕστερον ἐλευθερωθεὶς τὸ φρονοῦν Ἀντηράσθη τούτου πάλιν τὸ γύναιον ἦν δὲ τῶν μεγιστάνων. Ὁ οὖν Εὐάγριος τὸν Θεὸν φοβούμενος καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἰδούμενος συναιδὸς, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν θέμενος τὸ μέγεθος τῆς ἀσχημοσύνης καὶ τὸ ἐπιχαιρεσείακον τῶν αἰρέσεων, ἠῤῥατο τὸν Θεὸν ἱκετεύων ὅπως παρ' αὐτοῦ ἐμποδισθῆ. Τῆς οὖν γυναικὸς ἐπικειμένης καὶ λυττώσης θέλων ἀναχωρῆσαι οὐκ ἴσχυε, δεσμοῖς τῆς θεραπείας ταύτης κατεχόμενος 4. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ προκοφάσης πρὸ τῆς τοῦ πράγματος πείρας, ἐπέστη αὐτῷ ἀγγελικὴ ὀπτασία ἐν σχήματι στρατιωτῶν τοῦ ὑπάρχου, καὶ ἀρπάζει αὐτὸν καὶ ἄγει ὡς ἐν δικαστηρίῳ καὶ βάλλει αὐτὸν εἰς τὴν λεγομένην κουστωδίαν, κλοιοῖς σιδηροῖς καὶ ἀλύσεσιν αὐχένα καὶ χεῖρας καταδησάντων, τῶν ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντων δῆθεν τὴν αἰτίαν οὐ λεγόντων. Αὐτὸς δὲ τῇ συνειδήσει ἤδει ὅτι χάριν ταύτης ὑφίσταται ταῦτα προσδοκῆσας τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἐντετυχηκέαι 5. Ἐν τῷ οὖν λίαν αὐτὸν ἀγωνιᾶν ἄλλης δίκης πραττομένης καὶ βασανιζομένων ἐτέρων ἐπὶ ἐγκλήματι, ἔμενε σφόδρα ἀγωνιῶν. Μετασηματίζεται δὲ ὁ ἄγγελος ὁ τὴν ὀπτασίαν παρασχὼν εἰς παρουσίαν γνησίου φίλου, καὶ λέγει αὐτῷ δεδεμένῳ μεταξύ σειρᾶς τεσσαράκοντα καταδίκων «Τίνος ἐνεκεν κατέχη ἐνταῦθα, κύριε διάκονε;»

924 M 91, 832 B 925 M 91, 1004 B 926 M 95, 1204 A.
927 M 95, 1204 A. 928 R 117, BB 1, 210

λέγει αὐτῷ «Κατὰ μὲν ἀλήθειαν οὐκ ἐπίσταμαι, ὑπόνοια δὲ με ἔχει ὅτι ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ ὑπάρχων ἐνέτυχε κατ' ἐμοῦ ἀλόγῳ ζηλοτυπία πηλείς καὶ δέδοικα μήποτε χρήμασιν ὁ ἄρχων διαφθαρεὶς τιμωρία με ὑποβάλλῃ» 6. Λέγει αὐτῷ «Εἰ ἀκούεις τοῦ φίλου σου, οὐ συμφέρει σοὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διάγειν». Λέγει αὐτῷ ὁ Εὐάγριος «Ἐὰν ὁ Θεὸς με ταύτης τῆς συμφορᾶς ἀπαλλάξῃ καὶ ἴδῃς με ἐν Κωνσταντινουπόλει, γινῶθι ὅτι εὐλόγως ὑφίσταμαι ταύτην τὴν τιμωρίαν». Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος «Φέρω τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὁμοσὸν μοι ἐν αὐτῷ ὅτι ἀναχωρεῖς τῆς πόλεως ταύτης καὶ φροντίζεις σου τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαλλάττω σε τῆς ἀνάγκης ταύτης». 7 Ἦνεγκεν οὖν τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὤμοσεν αὐτῷ κατὰ τοῦ εὐαγγελίου ὅτι «Παρεκτός μῆς ἡμέρας, ἵνα φθάσω ἐμβαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον τὰ ἱμάτιά μου, οὐ μὴ παραμείνω» Τοῦ ὅρκου οὖν προχωρήσαντος ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ ἐν τῇ νυκτί· καὶ ἀναστὰς ἐλογίσατο ὅτι «Εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει γέγονεν ὁ ὅρκος ἀλλ' ὅμως ὤμοσα». Βαλὼν οὖν πάντα τὰ αὐτοῦ εἰς πλοῖον ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα. 8 Κάκει δεξιούται παρὰ τῆς μακαρίας Μελανίου τῆς Ρωμαίας Πάλιν δὲ τοῦ διαβόλου σκληρόναντος αὐτοῦ τὴν καρδίαν καθάπερ τοῦ Φαραῶ, ὡς νέφ καὶ σφριγῶντι τὴν ἡλικίαν γέγονεν ἐνδυσασμός τις καὶ ἐδιψύχησε μηδενὶ μηδὲν εἰρηκώς, κάκεισε πάλιν ἐξαλλάσσω τοῖς ἱματίοις καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ ἐκάρου αὐτὸν ἡ κενοδοξία Ὁ δὲ ἐμποδιστῆς τῆς πάντων ἡμῶν ἀπωλείας Θεὸς ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς περίστασιν πυρετοῦ κάκειθεν εἰς νόσον μακρὰν ἐξαμηνιαίῳ χρόνῳ ταριχεύσας αὐτοῦ τὸ σαρκίον, δι' οὗ ἐνεποδίζετο 9 Γῶν ἱατρῶν δὲ ἀπορούντων καὶ τρόπον θεραπείας μὴ εὐρισκόντων, λέγει αὐτῷ ἡ μακαρία Μελανίου «Οὐκ ἀρέσκει μοι, υἱέ, ἡ σὴ μακρονοσία. Εἰπέ οὖν μοι τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ σου. Οὐκ ἐστὶ γὰρ ἀθεῆς σου ἡ νόσος αὕτη». Τότε ὠμολόγησεν αὐτῇ τὸ πρᾶγμα σύμπαν. Ἡ δὲ λέγει αὐτῷ «Δός μοι λόγον ἐπὶ Κυρίου, ὅτι ἔχη τοῦ σκοποῦ τοῦ μονήρους βίου καὶ εἰ καὶ ἀμαρτωλὴ τυγχάνω, προσεύχομαι ἵνα δοθῇ σοὶ κομίας ζωῆς». Ὁ δὲ συνέθετο Ἐντὸς οὖν ὀλίγων ἡμερῶν ὑγίανε καὶ ἀναστὰς παρ' αὐτῆς ἐκείνης μετημφιάσθη, καὶ ἐξέρχεται ἐκδημήσας εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας τὸ ἐν Αἰγύπτῳ.

ΨΕΥΔΟ-ΚΛΗΜΗΣ (Δ' αιώνας;)

Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἰάκωβον.

929. Ὁ ἱερεὺς στοὺς πιστοὺς — 5. Πλὴν καὶ βραχεῖα σε [τῷ ἱερεῖ] ἐπὶ πάντων διὰ πάντας τὰ τῆς διοικήσεως ὑπομνήσαι θέλω. Σὲ μὲν χρῆ ἀνεπιλήπτως βιοῦντα σπουδῇ μεγίστη πάσας τὰς τοῦ βίου ἀσχολίας ἀποσεῖσθαι, μήτε ἐγγυητὴν γινόμενον μήτε συνήγορον μηδὲ ἐτέρῳ τινὶ βιωτικῷ παρεμπεπλεγμένον πράγματι. Οὐ γὰρ κριτὴν καὶ δικαστὴν χρημάτων ἢ ἀσχολημάτων καθεστάναι σε θέλει τῶν νῦν βιωτικῶν πραγμάτων ὁ Χριστός, ἵνα, συνεχόμενος εἰς τὰς νῦν τῶν ἀνθρώπων φροντίδας, μὴ εὐσκολῆς χωρίζειν λόγῳ ἀληθείας ἀνθρώπων τοὺς κρείττους ἀπὸ τῶν χειρόνων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ μανθάνοντες ἀλλήλοις παρεχέτωσαν, καὶ ἀπὸ τῶν σφίζειν δυναμένων λόγων μὴ ἀπασχολεῖτωσαν. Ὡς γὰρ σοι ἀσεβὲς ἐστὶ, τὰς βιωτικὰς φροντίδας ἀναδέξασθαι, καταλείψαντα ποιεῖν ὁ ἐκελευσθης, οὕτως ἐκάστῳ λαϊκῷ ἁμαρτία ἐστίν, ἐὰν μὴ ἀλλήλοις καὶ ἐν ταῖς βιωτικαῖς χρείαις παρίστανται. Καὶ σὲ δὲ περὶ ὧν χρῆ ἀμέριμον εἶναι οἱ πάντες ποιεῖν ἐὰν νοῶσιν, παρὰ τῶν διακόνων μανθανέτωσαν. ἵνα μόνῃς τῆς Ἐκκλησίας τὴν φροντίδα ἔχῃς, πρὸς τε τὸ διοικεῖν αὐτὴν καλῶς καὶ τὸ τοὺς τῆς ἀληθείας λόγους παρέχειν.

930. Ὁ ἱερεὺς γιὰ τὸ γάμο τῶν πιστῶν. — 7. Γὰρ δὲ κατὰ τοὺς πρεσβυτέρους ἔστω τάδε. Πρὸ πάντων τοὺς νέους πρὸς γάμον ζευγνύτωσαν ἐν τάχει, προλαμβάνοντες τῆς νεαζούσης ἐπιθυμίας τὰ παγιδεύματα. Ἀλλὰ μηδὲ τῶν ἤδη γερόντων περὶ γάμου ἀμελήτωσαν. ἐνίοις γὰρ καὶ γηράσασιν ἀλκαία ἐνεστὶν ἐπιθυμία. Ἴνα οὖν μὴ ἡ πορνεία, νομὴν λαβοῦσα καθ' ὑμῶν, εἰς ὑμᾶς τὸν αὐτὸν ἐμβάλλῃ λοιμόν, προσοφθαλμίζεσθε καὶ ἐρευνᾶτε, μὴ πως τὸ τῆς μοιχείας λανθανόντως ἐν ὑμῖν ἀναφθῇ πῦρ. Πολὺ γὰρ δεινὸν ἢ μοιχεία, τοσοῦτον ὅσον τὰ δευτερεῖα ἔχειν αὐτὴν τῆς κολάσεως· ἐπεὶ τὰ πρωτεῖα τοῖς ἐν πλάνῃ οὖσιν ἀποδίδονται, κἂν σωφρονώσιν.

931. Φροντίδες τοῦ ἱερέα γιὰ τοὺς πιστοὺς. — 8. Διὸ πρὸ πάντων περὶ σωφροσύνης φροντίζετε· λίαν γὰρ παρὰ τῷ Θεῷ χαλεπὴ ὄριστα ἢ πορνεία. Πορνείας δὲ εἶδη πολλά, ὡς καὶ αὐτὸς Κλήμης ὑμῖν διηγῆσεται. Πλὴν πρώτη μοιχεία ἐστὶ τὸ ἄνδρα μὴ ἰδίᾳ μόνῃ χρῆσασθαι γυναικί, καὶ γυναῖκα μὴ ἰδίῳ μόνῃ χρῆ-

σασθαι ἀνδρὶ. Ἐὰν σώφρων ἢ τις, καὶ φιλόανθρωπος γενέσθαι δύναται, οὐ εἵνεκεν ἐλέους αἰωνίου τεύχεται. Ὡς δὲ ἡ μοιχεία μέγα κακόν, οὕτως ἡ φιλοανθρωπία μέγιστον ἀγαθόν. Διὸ ἀγαπάτε πάντας ὑμῶν τοὺς ἀδελφοὺς σεμνοῖς καὶ ἐλεήμοσιν ὀφθαλμοῖς, τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς ποιῶντες τὰ γονέων, ταῖς δὲ χήραις τὰ ἀνδρῶν, παρέχοντες μετὰ πάσης εὐφροσύνης τὰς τροφὰς τοῖς ἀκμαίοις τοὺς γάμους, καὶ τοῖς αὐτῶν ἀτέχνους διὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐννοοῦμενοι τὰς προφάσεις τῆς ἀναγκαίας τροφῆς· τεχνίτη ἔργον, ἀδρανεῖ ἔλεος.

932. «Ἡ ἀγάπη στοὺς ἀθρώπους θὰ διδάξει κάθε καλό» —

9. Οἶδα δὲ ταῦτα ποιήσιν ὑμᾶς, ἐὰν ἀγάπην εἰς τὸν ὑμέτερον ἰδρῶσητε νοῦν, πρὸς δὲ τὴν αὐτῆς εἴσοδον μία τίς ἐστὶν ἱκανὴ πρόφασις, ἢ κοινὴ τῶν ἀλῶν μετάληψις. Διὸ σπουδάζετε πυκνότερον συνέστωι ἀλλήλων γίνεσθαι, ὡς δύνασθε, ὅπως αὐτὴν μὴ ἀπεμπολήσητε· αἰτία γὰρ ἐστὶ τῆς εὐπορίας, ἢ δὲ εὐπορία τῆς σωτηρίας. Κοινοὺς οὖν πάντες πᾶσι τοῖς κατὰ Θεὸν ἀδελφοῖς τοὺς ἑαυτῶν παρέχετε βίους, εἰδότες ὅτι, πρόσκαιρα δωρούμενοι, αἰώνια λήψετε. Πολλῷ μᾶλλον κεινῶντας τρέφετε, καὶ διψῶσι παρέχετε ποτόν, γυμνοῖς ἐνδύμα, τοὺς νοσοῦντας ἐπισκέπτεσθε, τοῖς ἐν φυλακῆς ἐπιφαινόμενοι, ὡς δύνασθε, βοηθεῖτε, τοὺς ξένους μετὰ πάσης προθυμίας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους λαμβάνετε. Πλὴν, ἵνα μὴ τὸ κατ' εἶδος λέγω, πᾶν καλὸν ἢ φιλοανθρωπία ὑμᾶς ποιεῖν διδάξει, ὥσπερ ἡ μιανθρωπία τοῖς μὴ βουλομένοις σφίζεσθαι τὴν κακοπραξίαν ὑποδείκνυσιν.

933. Γιὰ τοὺς ἀρρώστους. — 12. Τοὺς δὲ καὶ κατὰ σάρκα νοσοῦντας μανθανέτωσαν καὶ τῷ ἀγνοοῦντι πλήθει προσαντιβαλέτωσαν, ἵν' ἐπιφαινῶνται, καὶ τὰ δέοντα ἐπὶ τῇ τοῦ προκαθεζομένου γνώμῃ παρεχέτωσαν. Τοῦτο δὲ κἂν λάθρα αὐτοῦ ποιῶσιν, οὐχ ἁμαρτάνουσιν. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οἱ διάκονοι προσαναφρέτωσαν.

Τῶν Πέτρου Ἐπιδημιῶν Κηρυγμάτων ἐπιτομή.

934. Οἱ πιστοὶ νὰ κρίνονται ἀπ' τοὺς ἱερεῖς. — Ὀμιλία Γ'. Παράγραφος 67. Χρῆ οὖν τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς πόλιν ἐν ὕψει οἰκοδομουμένην, φιλόθεον ἔχειν τάξιν καὶ διοίκησιν καλὴν. Οἱ λοιποὶ πάντες ἀδελφοὶ τὸ ἀδικεῖσθαι ἀναδεχέσθωσαν· εἰ δὲ κρίνεσθαι θέλουσι περὶ ὧν ἀδικοῦνται, ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων συμβιβάζεσθωσαν τὸν δὲ συμβιβασμὸν οἱ πρεσβύτεροι τῷ ἐπισκόπῳ προσαναφρέτωσαν.

935. Γάμος και πορνεία. — 68. Νέων δὲ μὴ μόνον κατεπειγέτωσαν τοὺς γάμους, ἀλλὰ καὶ τῶν προβεβηκότων, μὴ πως ζέουσα ἡ ὄρεξις προφάσει πορνείας ἢ μοιχείας λοιμὸν προσενέγκη τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὑπὲρ πᾶσαν γὰρ ἀμαρτίαν ἢ τῆς μοιχείας ἀσέβεια Θεῷ ἐστύγγηται, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸν τὸν ἀμαρτήσαντα ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνεστιωμένους καὶ συναμιλλωμένους λύσση γὰρ ἔοικεν, ὅτι τῆς ἰδίας μανίας μεταδιδόναί φύσιν ἔχει. Σωφροσύνης οὖν χάριν σπευδέτωσαν τοὺς γάμους ἐπιτελεῖν μὴ μόνον οἱ πρεσβύτεροι, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες ἢ γὰρ τοῦ μοιχησαμένου ἀμαρτία ἐπὶ τοὺς πάντας ἐλθεῖν βιάζεται. Τὸ οὖν σπεύδειν σωφρονεῖν τοὺς ἀδελφούς, τοῦτο πρώτη ἐλεημοσύνη ψυχῆς γὰρ ἐστὶ θεραπεία ἢ γὰρ τροφή τοῦ σώματος ἀνάπαυσις ἐστίν.

936. «Ἀμοιβαῖος σεβασμός». — 71. Ἀκολουθῶς οὖν τιμᾶτε πρεσβυτέρους, κατηχητάς, διακόνους χρησίμους, χήρας εὐβεβηκίας, ὄρφανους ὡς Ἐκκλησίας τέκνα ἀλλὰ καὶ ὅποτε χρεία τινὸς πόρου πρὸς τι ἀναγκαῖον γένοιτο, ἅμα οἱ πάντες συμβάλλεσθε. Εἰς ἀλλήλους εὐσεβεῖτε, μὴ ὀκνοῦντες πᾶν ὅτιοῦν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ὑπομένειν.

937. Φύλαγε τις παραδόσεις γιὰ τὴν εὐσέβεια. — Δ' 8. Τὸν εὐσεβεῖν προαιρούμενον οὐ πάντως φυλάσσειν δεῖ τὰ πάτρια, ἀλλὰ φυλάσσειν μὲν ἐὰν εὐσεβῆ τυγχάνη.

938. Ἡ παράλογη ἐπιθυμία. — ΙΑ' ΙΙ. Διαλλάγητε ἑαυτοῖς ὑπὲρ γὰρ τῆς ὑμῶν σωτηρίας γίνεται ἢ μετὰ εὐποιίας πρὸς αὐτὸν καταφυγή. Ἐχθρὰ ἐστὶ Θεῷ ἐν ὑμῖν ἄλογος ἐπιθυμία, ὑπονοία γὰρ φρονήσεως τὴν ἄγνοϊαν κρατύνει.

939. Μέσα καὶ σκοπός. — 25. Μᾶλλον πλείονα ὑφέξεις κόλασιν, ὅτι καλὰ ἔργα οὐκ ἐποίησας καλῶς. Καλῆ γὰρ εὐποιία, ὅποταν ὡς Θεὸς ἐκέλευσε γίνηται. Σὺ δὲ εἰ οὐ θέλεις, ὡς ἐκείνω ἔδοξεν, βαπτισθῆναι, τῷ σῶ θελήματι ὑπηρετῶν ἐχθραίνεις τῇ ἐκείνου βουλῇ.

940. Φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη. — ΙΒ' 26. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην. Οὐ δοκεῖ σοι οὖν φιλάνθρωπος εἶναι κἄν ἡ ξενοδόχος, ξένην ἦν οὐκ ἠπίστατο εὐεργετήσασα; Καὶ ὁ Πέτρος: Ἐλεήμονα μὲν αὐτὴν εἰπεῖν ἐπίσταμαι, φιλάνθρωπον δὲ οὐ τολμῶ λέγειν, ἅτε δὴ οὔτε τὴν τεκοῦσαν φιλότεκνον ὑπ' ὠδίνων γὰρ καὶ ἀνατροφῆς στέργειν πέπεισται. Ὡς καὶ ὁ ἐρῶν ὑπὸ τῆς συνηθείας κολακεύεται καὶ εὐνῆς, καὶ ὁ φίλος ὑπὸ τῆς ἀμοιβῆς, οὕτω καὶ ὁ ἐλεῶν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς. Πλὴν ἐγγύς ὁ ἐλεήμων τῷ φιλανθρώπῳ.

ὅτι ἀνευ τοῦ τι θηρᾶσθαι λαβεῖν πείθεται. Πλὴν οὕτω φιλάνθρωπός ἐστίν. Κἀγὼ ἔφην Ἐπὶ ποίαις οὖν πράξεσι φιλάνθρωπος εἶναι τις δύναται; Καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο Ἐπεὶ ὄρω σε γλιχόμενον ἀκοῦσαι, τί ποτ' ἐστὶ φιλανθρωπίας ἔργον, οὐκ ὀκνήσω λέγειν. Φιλάνθρωπός ἐστίν ὁ καὶ ἐχθροὺς εὐεργετῶν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἀκουσον. Φιλανθρωπία ἐστὶν ἀρρενόθηλος, ἥς τὸ θῆλυ-μέρος ἐλεημοσύνη λέγεται, τὸ δὲ ἄρρεν αὐτῆς ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ὀνόμασται, πλησίον δὲ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ὁ πᾶς ἄνθρωπος, οὐχ ὁ τις ἄνθρωπος, ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ καὶ ὁ κακὸς καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ φίλος. Χρὴ οὖν τὸν φιλανθρωπίαν ἀσκοῦντα μιμητὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ, εὐεργετοῦντα δικαίους καὶ ἀδίκους, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς πᾶσιν ἐν τῷ νῦν κόσμῳ τὸν τε ἥλιον καὶ τοὺς ὑετοὺς αὐτοῦ παρέχων. Εἰ δὲ θέλεις ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετεῖν, κακοὺς δὲ μηκέτι, ἢ καὶ κολάζειν, κριτοῦ τὸ ἔργον πράττειν ἐπιχειρεῖς, οὐ τὸ τῆς φιλανθρωπίας σπουδάζεις ἔχειν.

941. Ποιὸς ἀγαπάει τὸν πλησίον τοῦ «ὡς ἑαυτὸν» — 32. Δίκαιος δὲ ἐστὶν ἐκεῖνος, ὁ τοῦ εὐλόγου ἕνεκα τῇ φύσει μαχόμενος. Οἶον, πᾶσι πρόσσεσιν ἐκ φύσεως φιλοῦντας φιλεῖν δίκαιος πειροῖται καὶ ἐχθροὺς ἀγαπᾶν καὶ λοιδοροῦντας εὐλογεῖν, ἔτι μὴ καὶ ὑπὲρ ἐχθρῶν εὐχεσθαι, ἀδικοῦντας ἐλεεῖν. Διὸ καὶ προαδικεῖσθαι ἀπέχεται, καὶ ὁμῶς καταρωμένους εὐλογεῖ, τύπτουσι συγχωρεῖ, διώκουσιν ὑποχωρεῖ, μὴ ἀσπαζομένους ἀσπάζεται, τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὦν ἔχει κοινωεῖ, ὀργιζόμενον πείθει, τὸν ἐχθρὸν διαλλάσσει, τὸν ἀπειθῆ παρακαλεῖ, τὸν ἄπιστον κατηχεῖ, τὸν πενθοῦντα παραμυθεῖται, ἐπηρεαζόμενος στέγει, ἀχαριστούμενος οὐκ ἀγανακτεῖ. Εἰς δὲ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀποδεδωκώς, πενίαν οὐ πεφόβηται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ μερίζων τοῖς οὐκ ἔχουσι πένης γίνεται. Ἄλλ' οὐδὲ μὴ ἀμαρτάνοντα τιμωρεῖ. Ὁ γὰρ τὸν πλησίον ἀγαπῶν ὡς ἑαυτὸν, ὡς αὐτὸς ἀμαρτήσας οἶδε τιμωρηθῆναι μὴ θέλειν, οὕτως οὐδὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας τιμωρεῖ. Καὶ ὡς θέλει κολακεύεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τιμᾶσθαι καὶ πάντα τὰ ἀμαρτήματα αὐτῷ συγχωρεῖσθαι, τοῦτο αὐτὸς τῷ πλησίον ποιεῖ, ὡς ἑαυτὸν ἐκείνον ἀγαπῶν. Ἐνὶ λόγῳ, ὁ θέλει ἑαυτῷ, θέλει καὶ τῷ πλησίον (πρβλ. Ματθ. ζ' 12). Οὗτος γὰρ ἐστὶ Θεοῦ νόμος καὶ προφητῶν, αὕτη τῆς ἀληθείας ἢ διδασκαλία. Καὶ ταῦτα μὲν ἀγάπη ἢ πρὸς πάντα ἄνθρωπον τελεία τὸ ἄρρεν μέρος ἐστὶν τῆς φιλανθρωπίας, τὸ δὲ ἐλεεῖν τὸ θῆλυ μέρος ἐστὶν αὐτῆς. Ὅπερ ἐστὶ πεινώντα θρέψαι καὶ ποτὸν διψῶντι παρασχεῖν καὶ γυμνὸν ἐνδύσαι καὶ νοσοῦντα ἐπισκέψασθαι καὶ ξένον δεξασθαι, τῷ ἐν εἰρκτῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιφαινόμενον βοηθεῖν, ἀπαξιαπλῶς τὸν ἐν συμφοραῖς ἐλεῆσαι.

935 M 2, 153 C B 1, 97, 41. 936 M 2, 157 A. B 1, 99, 5.
937 M 2, 164 A B 1, 101, 27. 938. M 2, 284 B B 1, 151, 16.
939. M 2, 293 B B 1, 155, 34. 940 M 2, 321 B. B 1, 167, 31.

941 M 2, 328 A B 1, 169, 41

942. Ἡ καλὴ σύζυγος. — *ΙΓ'* 16. Καλὴ ἡ γυνή, οὐχ ἡ χρυσῶ πεπεδημένη, ἀλλ' ἡ τῶν προσκαιρῶν ἐπιθυμιῶν λελυμένη. Ἡ σώφρων γυνὴ μεγάλῳ Βασιλεῖ περιπόθητός ἐστιν, αὐτῷ μνηστέυται, αὐτῷ τετῆρηται, ὑπ' αὐτοῦ ἠγάπηται. Ἡ σώφρων εἰς τὸ θέλεισθαι προφάσεις οὐ παρέχει, ἢ τῷ αὐτῆς ἀνδρὶ. Ἡ σώφρων ὑπὸ ἐτέρου θελομένη λυπεῖται. Ἡ σώφρων τὸν ἄνδρα ἐνδιαθέτως φιλεῖ, καὶ καταφιλεῖ, καὶ κολακεύει, ἀρέσκει, δουλεύει, πρὸς πάντα αὐτῷ πείθεται, παρεκτός τοῦ ἀπειθεῖν Θεῷ. Ἡ γὰρ πειθομένη Θεῷ ἄνευ φυλάκων καὶ τὴν ψυχὴν σωφρονεῖ καὶ τὸ σῶμα καθαρεύει.

943. Ἡ μυαλωμένη σύζυγος. — *21.* Πρὸ πάντων δὲ εἰδέναι σε θέλω, πόσον τὸ σωφρονεῖν ἀρέσκει Θεῷ. Ἡ σώφρων γυνὴ Θεοῦ ἐκλογή, Θεοῦ εὐδοκία, Θεοῦ δόξα, Θεοῦ τέκνον. Τοσοῦτον ἀγαθὸν σωφροσύνη.

944. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ. — *ΙΕ'* 7. Ὁ τῆς ἀληθείας παρὼν προφήτης ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς καὶ Θεὸς δυοῖς τισιν ἀπένευσε βασιλείας δύο, ἀγαθῷ τε καὶ πονηρῷ, δούς τῷ μὲν κακῷ τοῦ παρόντος κόσμου μετὰ νόμου τὴν βασιλείαν, ὡστ' ἂν ἔχειν ἐξουσίαν κολάζειν τοὺς ἀδικοῦντας τῷ δὲ ἀγαθῷ τὸν ἐσόμενον αἰδιον αἰῶνα "Ἐκαστον δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐλευθέρων ἐποίησεν ἔχειν τὴν ἐξουσίαν ἑαυτὸν ἀπονέμειν ᾧ βούλεται, ἢ τῷ παρόντι κακῷ ἢ τῷ μέλλοντι ἀγαθῷ. Ὡν οἱ ἐλόμενοι τὰ παρόντα ἐξουσίαν ἔχουσι πλουτεῖν, τρυφᾶν, ἠδεσθαι, καὶ πᾶν ὅ τι ἂν δύνανται. Τῶν γὰρ ἐσομένων ἀγαθῶν οὐδὲν ἔχουσιν. Οἱ δὲ τὰ τῆς μελλούσης βασιλείας κρίναντες λαβεῖν, τὰ ἐνταῦθα ὡς ἀλλοτρίου βασιλέως ἴδια ὄντα αὐτοῖς νομίζεσθαι οὐκ ἔξεστιν, ἢ ὕδατος μόνου καὶ ἄρτου καὶ τούτων μεθ' ἰδρώτων ποριζομένων πρὸς τὸ ζῆν (ἐπειδὴ ἔχοντι ἀποθανεῖν οὐκ ἔξεστιν). Ἐπι δὲ καὶ περιβολαίου ἑνός, γυμνὸν γὰρ ἐστάναι οὐκ ἐφίεται, ἔνεκεν τοῦ παντός ὀρώντος οὐρανοῦ.

945. Ὁ γάμος καὶ ἡ μοιχεία. — *ΙΘ'* 21. ... Πλὴν ἐάν τις τῇ ἐπιθυμίᾳ χρῆται πρὸς νόμιμον γάμον, οὐκ ἀσεβεῖ, πρὸς μοιχείαν δὲ ὀρῶν δυσσεβεῖ, καὶ διὰ τοῦτο τιμωρεῖται, ὅτι τῷ καλῶς τεθέντι ἐχρήσατο κακῶς...

946. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ γάμου. — *Κ'* 4. Ὡστε οὐχ ὁ Θεὸς κακός, ὁ καλῶς θείς τὴν ἐπιθυμίαν, ἵνα διαδοχὴ βίου γένηται, ἀλλ' αὐτοὶ ἀσεβέστατοι, οἱ τῷ καλῷ τῆς ἐπιθυμίας χρησάμενοι κακῶς.

942 M 2, 340 D B 1, 176, 5. 943 M 2, 344 C B 1, 177, 28
944 M 2, 360 C B 1, 184, 25 945 M 2, 441 D B 1, 219, 30
946 M 2, 452 A B 1, 223, 31

Περὶ τῶν Πράξεων... Πέτρου Ἐπιτομή...

947. Θεραπεία τῶν ἀρρώστων. — *67.* Πολλὰ περὶ θεοσεβείας διδάξας [ὁ Πέτρος], ἐκέλευσε τοὺς δαιμονῶντας, καὶ νόσοις τισὶ κατειλημμένους αὐτῷ προσφέρεισθαι προσενεχθεῖσι δὲ τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς, καὶ προσευξάμενος, ἀπέλυσεν υγιαίνοντας.

948. Ἔργασία. — *75.* Ὁ Κύριος ἡμῶν, εἶπεν, ἐπὶ σωτηρίᾳ παντός τοῦ κόσμου ἐληλυθώς, μόνος τε ὑπὲρ πάντας τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην εὐγένειαν ἔχων, δουλεύειν ἠέσχετο, ἵν' ἡμᾶς πείσῃ μὴ δι' αἰσχύνῃς ποιεῖσθαι, τὸ δουλικὰς προσφέρειν τοῖς πλησίον ὑπηρεσίας, κἂν εὐγενεῖς ὦμεν, κἂν πλείστον αὐτῶν διαφέρωμεν.

949. Φιλία καὶ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων. — *93.* Πολλὴ δὲ διαφορὰ μεταξὺ φιλίας τε καὶ φιλανθρωπίας· ὅτι ἡ μὲν φιλία ἐξ ἀμοιβῆς γίνεται, ἡ φιλανθρωπία δὲ ἄνευ τοῦ φυσικῶς πειθόντος, πάντα ἀνθρώπων, καθὸ ἀνθρωπός ἐστι, φιλοῦσα εὐεργετεῖ· εἰ μὲν οὖν ἡ ἐλεήσασα ξενοδόχος αὐτῆ, καὶ ἀδικήσαντας ἐχθροὺς ἐλεοῦσα εὐεργετεῖ, φιλάνθρωπος ἂν εἴη· εἰ δὲ διότι φίλη ἢ ἐχθρὰ ἢ φίλη τοιαύτη, τοῦ τινος αἰτίου φίλη ἐστὶν ἢ ἐχθρὰ, οὐ τοῦ ἀνθρώπου.

950. Φιλανθρωπία, ἐλεημοσύνη, ἀγάπη. — *94.* ... Τὴν φιλανθρωπίαν ἐκ δύο μοι νόει συγκεῖσθαι μερῶν ὧν τὸ μὲν αὐτῆς ἐλεημοσύνη, τὸ δὲ ἀγάπη ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν πλησίον πλησίον δὲ ἀνθρώπῳ ἐστὶν, ὁ πᾶς ἄνθρωπος, οὐχ ὅτι εἷς ἄνθρωπος ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ καὶ κακός καὶ ὁ ἀγαθός, καὶ ἐχθρός καὶ φίλος. Χρὴ οὖν τὸν φιλανθρωπίαν ἀσκοῦντα, μιμητὴν εἶναι Θεοῦ, εὐεργετοῦντα δὲ δικαίους τε καὶ ἀδίκους, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν τῷ νῦν κόσμῳ τὸν τε ἥλιον καὶ τοὺς ὑετοὺς αὐτοῦ πᾶσι παρέχων. Εἰ δὲ θέλεις ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετεῖν, κακοὺς δὲ κολάζειν, κριτοῦ ἔργον πράττειν ἐπιχειρεῖς.

951. Αἰτία τῆς ἀγάπης τῶν ἐχθρῶν. — *97.* Ἀθανασίας γὰρ αἰτία οὕσα ἡ φιλανθρωπία, πολλοῦ δίδοται. Ἐὰν γὰρ πληροφορηθῇ τις, ὅτι οἱ ἐχθροὶ πρὸς καιρὸν κακουχοῦντες οὐς μισοῦσιν, αἰωνίου κολάσεως ἀπαλλαγῆς αὐτοῖς αἰτίαι γίνονται, ὡς εὐεργέτας αὐτοὺς ἀγαπήσουσιν. Ἄλλως δὲ ἀδύνατόν τινα τὴν τοιαύτην ἐντολὴν κατορθῶσαι, εἰ μὴ σφόδρα τὸν Θεὸν ἀγαπῶν εἴη, τῷ τούτου φόβῳ παιδαγωγούμενος. Φησὶ γάρ « Ἀρχὴ σοφίας φόβος » Θεοῦ (πρβλ. Παροιμ. α' 7). Τῷ ἐκείνου δὲ φόβῳ στοιχειωθείς τις, εἰς ἀγάπην ἤξει πάντως, καὶ οὕτως ἔξει καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν.

947 M 2, 517 C B 1, 255, 10 948 M 2, 524 A B 1, 257, 27.
949 M 2, 536 B B 1, 263, 24 950 M 2, 536 D B 1, 263, 43.
951 M 2, 540 B B 1, 265, 9

Γαῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος, ἐσπέρας ἐπικαταλαβούσης, εἰς ὕπνον ἐτρέπημεν.

952. Πλεονεξία. — 127. Καὶ ὁ πατὴρ ἐπαινέσας τὰ εἰρη-
μένα, πρὸς τὸν Πέτρον φησὶν· Ἄλλ' ὃ κύριέ μου, καὶ τοῦτόν μοι
τὸν λόγον σαφήνισον. Μέννημαι γὰρ εἰρηκότος μοι Κλήμεντος,
ὅτι τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ πάθη πρὸς ἀφῆσιν ἀμαρτιῶν πάσχο-
μεν. Καὶ ὁ Πέτρος Ὀρθῶς ἔχει, καὶ οὕτως ἐστίν. Ἄ γὰρ ἄν-
θρωποι κτώμεθα, τοῦ πλείονος ἐφιέμενοι, εἴτε ἱμάτια, φημί,
εἴτε βρώματα, εἴτε ποτά, εἴτε ἄλλα τινά, οὐ καλῶς πάντως
ποιοῦντες κτώμεθα, διὰ τὸ δεῖν μηδὲν ἔχειν, ὡς μικρῶ πρόσθεν
ὑμῖν εἶρηκα. Εἰ γὰρ ἐν πᾶσι τὰ κτήματα προξενεῖν οἶδεν ἔχουσιν
ἀμαρτήματα, ἢ τούτων ὅπως ποτὲ στέρησις ἀμαρτιῶν ἐστὶν ἀφαι-
ρσις.

953. Ὁ ἱερεὺς νὰ δικάζει τοὺς πιστοὺς. — 146. Οἱ πρά-
γματά τινα μετ' ἀλλήλων ἔχοντες, ἐπὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πρε-
σβυτέρων κρινέσθωσαν, καὶ τὸ καλὸν νοοῦντες συμβιβάζέσθωσαν·
καὶ μὴ ἔλκετε εἰς δικαστήρια τοὺς ἀδελφούς. Ἀπίστων γὰρ τοῦ-
το, τοῖς ἔξω κρινέσθαι. Ἐπεὶ καὶ, ἀ' Ἀγγέλους κρινοῦμεν» (Α' Κορ. στ' 3), γέγραπται.

Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

954. Πλεονεξία καὶ μοιχεία. — Βιβλίον Α', κεφάλαιον Ι,
Παράγραφος 2-10. Ἀπέχεσθε οὖν πάσης πλεονεξίας καὶ ἀδικίας·
καὶ γὰρ ἐν τῷ Νόμῳ γέγραπται· «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα
τοῦ πλησίον σου οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ οὔτε
τὴν παιδίσκην αὐτοῦ οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ οὔτε τοῦ ὑποζυγίου
αὐτοῦ οὔτε ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστίν» (Ἐξοδ. κ' 17), ὅτι ἡ
πᾶσα τούτων ἐπιθυμία ἐκ τοῦ πονηροῦ ὑπάρχει. 3. Ὁ γὰρ ἐπιθυ-
μήσας τὴν γυναῖκα ἢ τὸν παῖδα, ἢ τὴν παιδίσκην τοῦ πλησίον
ἤδη κατὰ διάνοιαν μοιχὸς καὶ κλέπτης ἐστίν, ἐὰν μὴ μεταγῶ,
καὶ κέκριται ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς
τοὺς αἰῶνας ἀμήν. 4. Λέγει γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀνακεφαλαίου-
μενος καὶ στηρίζων καὶ πληρῶν τὴν δεκάλογον τοῦ Νόμου, ὅτι ἐν
τῷ Νόμῳ γέγραπται· οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν (Ματθ. ε'
27), τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῷ Νόμῳ τῷ διὰ Μωϋσέως ἐγὼ ἐλάλησα, νῦν
δὲ ὁ αὐτὸς ὑμῖν λέγω· «Πᾶς, ὅστις ἐμβλέψει εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ
πλησίον πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ

καρδίᾳ αὐτοῦ» (Ματθ. ε' 28). Οὕτως ἐκρίθη μοιχὸς κατ' ἔννοιαν
ὁ ἐπιθυμήσας. 5. Ὁ δὲ τὸν βοῦν ἢ τὸν ὄνον ἐπιθυμήσας οὐκ ἐπὶ τῷ
κλέψαι καὶ ἰδιοποιήσασθαι ἢ καὶ ἀπαγαγεῖν αὐτὰ διανοεῖται; ἢ ὁ
τὸν ἀγρὸν πάλιν ἐπιθυμήσας καὶ ἐπιμείνας τῇ τοιῷδε διαθέσει οὐ
πονηρεῖται, ὅπως ὀρογλυφῆσας ἀναγκάσῃ τὸν ἔχοντα τοῦ μηδενὸς
ἀποδόσθαι αὐτῷ; φησὶν γὰρ που ὁ προφήτης· «Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες
οἰκίαν πρὸς οἰκίαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλη-
σίον ἀφέλωνται τι» (Ἡσ. ε' 8). Διὸ λέγει· «Μὴ οἰκήσετε μόνοι
ἐπὶ τῆς γῆς; ἠκούσθη γὰρ εἰς τὰ ὄτα Κυρίου Σαβαώθ ταῦτα»
(Ἡσ. ε' 8-9). Καὶ ἀλλαχοῦ· «Ἐπικατάρατος ὁ μετατιθεὶς ὄρια
τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς· Γένοιτο, γένοιτο» (Δευτ.
κζ' 17). Διὸ φησὶν ὁ Μωσῆς· «Οὐ μετακινήσεις ὄρια τοῦ πλησίον
σου, ἀ ἔθεντο οἱ πατέρες σου» (Δευτ. ιθ' 14). 6. Διὰ ταῦτα
οὖν φόβοι, θάνατοι, δικαστήρια, καταδίκαια παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς
τοιούτοις ἐπακολουθοῦσι. 7. Τοῖς δὲ ὑπηκόοις Θεῷ ἀνθρώποις εἰς
νόμος Θεοῦ ἀπλοῦς, ἀληθῆς, ζῶν οὗτος ἐνυπάρχει· «Ὁ σὺ μισεῖς
ὑφ' ἑτέρου σοὶ γενέσθαι, σὺ ἄλλω οὐ ποιήσεις» (Γωβ. δ' 16).
8. Οὐ βούλει τῇ γυναικὶ σου τινα ἐμβλέψαι κακῶς εἰς διαφθορὰν
αὐτῆς· μηδὲ σὺ τῇ τοῦ πλησίον σου γυναικὶ κακοήθως ἀτενίσῃς.
9. Οὐ βούλει σου τὸ ἱμάτιον ἀρθῆναι· μηδὲ σὺ τὸ τοῦ ἑτέρου ἄρῃς.
10. Οὐ θέλεις πληγῆναι, λοιδορηθῆναι, ὑβρισθῆναι· μηδὲ σὺ ἄλλω
ταῦτα διαθῆς.

955. Ἡ συμπεριφορὰ στῆ σύζυγο. — III 1-2. Βαστάζετε
οὖν, οἱ δούλοι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλήλους· 2. Ὁ μὲν ἀνὴρ τὴν γυ-
ναῖκα, μὴ ὑπερῆφανος μηδὲ ἀλαζῶν, ἀλλ' εὐσπλαγχνος, εὐμετά-
δοτος, τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ μόνον βουλόμενος ἀρέσκειν καὶ ταύτην
κολακεύειν ἐντίμως, σπουδάζων καταθύμιος εἶναι αὐτῇ.

956. Κι ὁ πλούσιος νὰ μὴ εἶναι ἀνεργός. — V 1-2. Ἄλλ'
εἰ καὶ πλούσιος ὑπάρχεις, χρειᾶν τέχνης πρὸς τὸ τρέφεσθαι οὐκ
ἔχων, ῥεμβὸς μὴ γίνου μηδὲ ἀκαιροπεριπάτητος ἀλλ' εἴτε προσ-
έρχῃ τοῖς πιστοῖς τε καὶ ὁμοδόξοις, συμβάλλων τὰ ζωοποιά προσ-
ομίλει ῥήματα 2 εἰ δὲ μὴ, καθεζόμενος ἐνδον ἀναγίνωσκε τὸν
Νόμον, τὰς Βασιλείους, τοὺς Προφήτας, ψάλλε τοὺς ὕμνους,
διέρχου ἐπιμελῶς τὸ Εὐαγγέλιον τὸ τούτων συμπλήρωμα.

957. Ὁ πλούσιος «εὐκόλος νὰ προσφέρει» — Β' IV 1-2.
Ἔστω καὶ εὐμετάδοτος, φιλόχρητος, φιλόξενος, ὑπηρετικὸς, εὐ-
διάκονος, εὐσχυλτος, ἀνεπαίσχυντος, εἰδὼς τὸν μᾶλλον ὄντα ἄξιον
ὑπολήψεως. 2. Εἰ γὰρ χήρα τις ὑπάρχουσα ἢ δυναμένη ἐπαρκεῖν
ἐν τῷ βίῳ τὰ χρηστήρια, ἑτέρα δὲ οὐ χήρα, ἀλλ' ἐνδεὴς ὑπάρχει

952 M 2, 564 A. B 1, 275, 23.

953 M 2, 580 A. B 1, 282, 34.

954. M 1, 560 A. B 2, 5, 22.

955 M 1, 561 B. B 2, 7, 1.

956 M 1, 570 A. B 2, 8, 14.

957 M 1, 600 A. B 2, 14, 16.

958. M 1, 600 B. B 2, 14, 21.

καὶ διὰ νόσον ἢ τεκνοτροφίαν ἢ δι' ἀσθένειαν χειρῶν, ἐπὶ ταύτην μᾶλλον ἐκτεινάτω τὴν χεῖρα

958 Ὁ ἀνάξιος γιὰ βοήθεια — 3. Εἰ δέ τις ὡς καταφαγᾶς ἢ μέθυσος ἢ ἀργός ἐν τοῖς βιωτικοῖς θλίβεται, οὐκ ἔστιν ἄξιος ἐπικοροίας, οὔτε μὴν ἐκκλησίας Θεοῦ.

959 Ἐπίσκοπος χωρὶς ἐλαττώματα. — VI 1. Ἔστω δὲ «ὁ ἐπίσκοπος μὴ αἰσχροκερδής» (Τιτ. α' 6), καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, βλαπτόμενος μᾶλλον ἢ βλάπτων, μὴ πλεονέκτης, μὴ ἄρπαξ, μὴ ἀποστερητής, μὴ φιλοπλούσιος, μὴ μισόπτωχος, μὴ κατάλαλος, μὴ ψευδομάρτυς, μὴ θυμώδης, μὴ φιλόμαχος, μὴ ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις συμπεπλεγμένος, μὴ ἐγγυῶμένος τινα ἢ συνηγορῶν δίκαις χρηματικαῖς, μὴ φίλαρχος, μὴ δίγνομος, μὴ δίγλωσσος, μὴ πρὸς διαβολὴν ἢ καταλαλιὰν φιλήκοος, μὴ ὑποκριτής, μὴ ταῖς ἑορταῖς τῶν ἐθνῶν ἐπορευόμενος, ἀπάταις κεναῖς μὴ χρώμενος, μηδὲ ἐπιθυμητικός, μὴ φιλάργυρος, ὅτι πάντα τὰ τοιαῦτα ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει καὶ δαιμόνων φίλα.

960 Ἡ ἐπικοινωνία μὲ ἀδίκους — XIV 5-7. 9-10. Σαφέστατα δεδήλωκεν ἡ γραφή, ὅτι συνὼν δίκαιος ἀδίκῳ οὐ συναπόλλυται μετ' αὐτοῦ. Ἐν γὰρ τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ δίκαιοι καὶ ἄδικοι ἀλλήλοις συναγελάζονται κοινωνίᾳ βίου, οὐ μὴν καὶ ὁσιότητος, καὶ τοῦτο οὐχ ἁμαρτάνουσιν οἱ θεοφιλεῖς μιμηταὶ γὰρ εἰσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοῦ «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ δίκαιους καὶ ἀδίκους, καὶ βρέχοντος αὐτοῦ τὸν ὑετὸν ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς» (Ματθ. ε' 45). 6. Καὶ οὐδὲν κινδυνεύσει ὁ δίκαιος ἐκ τούτου· ἐν γὰρ τῷ σταδίῳ καὶ νικηταὶ καὶ νικώμενοί εἰσιν, ἐν δὲ τῷ στεφάνῳ μόνοι οἱ γενναίως ἀγωνισάμενοι «οὐδεὶς δὲ στεφانوῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ» (Β' Τιμ. β' 5). 7. Ἐκαστος γὰρ περὶ ἑαυτοῦ ἐξομολογήσεται, καὶ οὐ «μὴ συναπολέσῃ» ὁ Θεὸς «τὸν δίκαιον μετὰ τοῦ ἀδίκου» (Γεν. ιη' 23), ἐπεὶ περ παρ' αὐτῷ τὸ ἀναμάρτητον ἀτιμώρητον. 9. Εἰ δὲ καὶ «πατέρες ὑπὲρ παιδῶν οὐ τιμωροῦνται οὔτε υἱοὶ ὑπὲρ πατέρων» (Δευτ. κδ' 16) Δῆλον ὡς οὔτε γυναῖκες ὑπὲρ ἀνδρῶν, οὔτε οἰκέται ὑπὲρ δεσποτῶν, οὔτε συγγενεῖς ὑπὲρ συγγενῶν, οὔτε φίλοι ὑπὲρ φίλων, οὔτε δίκαιοι ὑπὲρ ἀδίκων, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ οἰκείου ἔργου τὸν λόγον ἀπαιτηθήσεται. Οὔτε γὰρ Νῶε ὑπὲρ τοῦ κόσμου δίκην εἰσεπράχθη, οὔτε Λὼτ ὑπὲρ Σοδόμων ἐπυρπολήθη, οὔτε Ραὰβ ὑπὲρ Ἰερικουντιῶν ἐσφάγη, οὔτε Ἰσραὴλ ὑπὲρ Αἴγυπτίων οὐ γὰρ ἡ συνοίκησις κατακρίνει τοὺς δικαίους σὺν τοῖς ἀδίκους, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ὁμόνοια. 10. Οὐ γὰρ οὖν τοῖς ἐτοιμοθανάτοις καὶ μισανθρώποις καὶ φιλεγκλήμοσιν καὶ μετὰ

προφάσεως θανατοποιοῖς προσέχειν. Ἐτέρος γὰρ ὑπὲρ ἐτέρου οὐκ ἀποθάνειται, ἀλλὰ «σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται» (Παροιμ. ε' 22), καὶ «Ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ» (Ἠσ. ξβ' 11).

961 Σχέσεις ἐπισκόπου καὶ λαοῦ — 12. Οὐδὲ γὰρ δίκαιον κεφαλὴν ὄντα σε, ὡ ἐπίσκοπε, οὐρᾶ προσέχειν, τοῦτ' ἔστιν λαϊκῶ στασιώδει ἀνθρώπῳ, εἰς ἐτέρου ἀπώλειαν, ἀλλὰ Θεῷ μόνῳ. Ἄρχειν γὰρ σε χρὴ τῶν ὑπηκόων, οὐ μὴν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἄρχεσθαι· οὔτε γὰρ υἱὸς ἄρχει πατρός κατὰ τὸν τῆς γενέσεως λόγον, οὔτε δούλος τοῦ κυρίου αὐτοῦ κατὰ τὸν τῆς ἐξουσίας, οὔτε μαθητῆς διδασκάλου, οὔτε στρατιώτης βασιλέως, οὔτε μὴν λαϊκὸς ἐπισκόπου.

962 Τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου στοὺς λαϊκούς — XX 2. Ὁμοίως ὁ ἐπίσκοπος ὡς τέκνα τοὺς λαϊκοὺς ἀγαπάτω, θέλγων καὶ θερμαίνων τῇ σπουδῇ τῆς ἀγάπης ὡς ὡὰ εἰς πᾶσι ποιήσιν νοσσίων ἢ ὡς νοσσία ἀγκαλιζόμενος εἰς περιποίησιν ὀρνίθων, πάντας νοθετῶν, πᾶσι τοῖς πληκτισμοῦ ἐπιδεόμενοις ἐπιπλήσων, ἀλλὰ μὴ πλήσων, ὑποπιέζων εἰς ἐντροπήν, ἀλλὰ μὴ εἰς ἀνατροπήν, νοθετῶν εἰς ἐπιστροφὴν, ἐπιτιμῶν εἰς διόρθωσιν καὶ εὐθύτητα πορείας. 3. «τὸ ἰσχυρὸν φυλάσσω» (Ἰεζ. λδ' 16) τοῦτ' ἔστι τὸ ἐδραῖον τῇ πίστει ἀσφαλὲς τηρῶν, τὸν λαὸν εἰρηνικῶς ποιμαίνων.

963 Ἡ διαχείριση τῶν εἰσφορῶν ἀπ' τὸν ἐπίσκοπο. — XXV 1-5. Αὐτάρκη ἐχέτω τροφήν καὶ ἀμφιασμὸν ὁ ἐπίσκοπος τὸν τῇ χρείᾳ καὶ τῇ σεμνότητι προσήκοντα μὴ τοῖς κυριακοῖς ὡς ἄλλοτρίοις κεκρήσθω, ἀλλὰ μεμετρημένως «ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἔστιν» (Λουκ. ι' 7). 2. Μὴ σπαταλὸς μηδὲ πέρπερος, ἀλλὰ μόνων τῶν πρὸς σύστασιν ἐφιέμενος, τὰ διδόμενα κατ' ἐντολήν Θεοῦ τῶν δεκατῶν καὶ τῶν ἀπαρχῶν ὡς Θεοῦ ἄνθρωπος ἀναλισκέτω τὰ εἰσφερόμενα ἐπὶ προφάσει πενήτων ἐκούσια καλῶς οἰκονομεῖτω ὀρφανοῖς καὶ χήραις καὶ θλιβομένοις καὶ ξένοις ἀπορουμένοις, ὡς ἔχων Θεὸν λογιστευτὴν τούτων τὸν ἐγχειρίσαντα αὐτῷ ταύτην τὴν οἰκονομίαν. 3. Πᾶσι δὲ τοῖς δεομένοις μετὰ δικαιοσύνης ἐπιμερίζοντες, καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ χρώμενοι ἐκ τῶν κυριακῶν, ἀλλὰ μὴ παραχρώμενοι, ἐσθίοντες ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ κατεσθίοντες αὐτὰ μόνοι, κοινωνοῦντες δὲ τοῖς χρήζουσι, ἀπόσκοποι Θεῷ γίνεσθε ἐὰν γὰρ μόνοι αὐτὰ ἀναλώσῃτε, ὀνειδισθήσεσθε παρὰ Θεοῦ λέγοντος ὡς πρὸς ἀπλήστους καὶ μονοφάγους «Τὸ γάλα κατεσθίετε καὶ τὰ ἔρια περιβάλλεσθε» (Ἰεζ. λδ'

3), και ἐν ἄλλοις «Μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς;» (Ῥομ. ε' 8) διὸ και ἐν τῷ Νόμῳ προστέτακται ὑμῖν «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» (Λευίτ. ιθ' 18). 4 Καὶ ταῦτα λέγομεν, οὐχ ἵνα μὴ μεταλαμβάνητε ὑμῶν τῶν πόνων, γέγραπται γάρ «Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα» (Δευτ. κς' 4), ἀλλ' ἵνα μεμετρημένως μετὰ δικαιοσύνης. 5. «Ὁν τρόπον οὖν ὁ βοῦς, ἐργαζόμενος ἐν τῇ ἄλλω ἀκῆμωτος, ἐσθίει μὲν, ἀλλ' οὐ τὸ πᾶν κατεσθίει, οὕτως και ὑμεῖς, ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ἄλλω, τοῦτ' ἐστὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

964. Ἐπικοινωνία μ' ὄσους ἔχουν ἀνάγκη. — XXX 4.8. «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» (Ματθ. ιθ' 19) Κοινωνεῖ βίου τοῖς δεομένοις. 8. Εἰς τὸν κορβανᾶν ὃ δύνασαι βάλλων, κοινωνεῖ τοῖς ξένοις ἐν ἡ δύο ἢ πέντε λεπτά «θησαύριζε σεαυτῷ τὸν οὐράνιον πλοῦτον, ὃν οὔτε σῆς οὔτε κλέπται λυμαίνονται» (Ματθ. στ' 20).

965. Δίκαιος, ἀλλ' αὐστηρὸς στοὺς πονηροὺς. — XLI 9. Ἐὰν δέ τινα ἀμετανοήτως ἔχοντα βλέπης και ἀπεσκληρότα, τότε μετὰ λύπης και πένθους ἀνιάτως ἔχοντα τῆς ἐκκλησίας ἀπόκοπτε «Ἐξαρεῖτε» γάρ «τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν» (Δευτ. ιζ' 7), και «Εὐλαβεῖς ποιήσετε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ» (Λευίτ. ιε' 31), και πάλιν «Οὐ λήψῃ πρόσωπον ἐν κρίσει πλουσίου» (Λευίτ. ιθ' 15), και «Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ κρίσις» (Ἐξὸδ. κγ' 3).

966. Εἰρήνη. — LIV 2-5. Εἰ γάρ τοὺς ἐν οἰκίᾳ τινὸς εἰσερχομένους πρὸ πάντων δεῖ λέγειν «Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ» (Λουκ. ι' 5), ὡς υἱοὺς εἰρήνης εἰρήνην χαρίζομένους τοῖς ἀξίοις, καθὼς γέγραπται «Τοῖς ἐγγύς και τοῖς μακρὰν, οὐς ἔγνω Κύριος ὄντας αὐτοῦ» (Ἐφ. β' 17. Β' Τιμ. β' 19), πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ Θεοῦ εἰσερχομένους χρὴ πρὸ πάντων ἐπεύχεσθαι τῷ λαῷ τὴν τοῦ Θεοῦ εἰρήνην. 3 Εἰ δὲ ἄλλοις ταύτην ἐπεύχεται, πολὺ μᾶλλον αὐτὸς αὐτῆς ἐντὸς ὑπαρχέτω ὡς «τέκνον φωτός» (Ἰωάν. ιβ' 36) ὃ γάρ μὴ ἔχων αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ οὐκ ἐστὶν ἀξιόπιστος ἄλλοις αὐτὴν χαρίζεσθαι. 4. Διὸ πρὸ πάντων χρὴ εἰς ἑαυτὸν εἰρηνεύειν αὐτόν ὃ γάρ πρὸς ἑαυτὸν μὴ στασιάζων οὐδ' ἂν πρὸς ἄλλον διαμαχεσθῆσεται, ἀλλ' ἐστὶν εἰρηνικός, φιλικός, συνάγων τὰ τοῦ Κυρίου και συνεργός αὐτοῦ γινόμενος πρὸς τὸ πλεονάσαι αὐτῷ τοὺς σφωζομένους ἐν ὁμοιοίᾳ. 5. Οἱ γάρ ἐπινοοῦντες ἔχθρας και μάχας, ἀντιλογίας και κρίσεις πονηροὶ και τοῦ Θεοῦ ἄλλότριον τυγχάνουσιν.

967. Φιλοξενία ἀπ' τὸν διάκονο. — LIX 9. Εἰ δὲ πτωχὸς ἢ ἐγγώριος ἢ ξένος ἐπέλθοι πρεσβύτης ἢ νέος τὴν ἡλικίαν και τόπος οὐχ ὑπάρχει, και τούτοις τόπον ποιήσει ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ ὁ διάκονος, ἵνα μὴ πρὸς ἄνθρωπον αὐτοῦ γένηται ἢ προσωπόληψις, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἢ διακονία εὐάρεστος. Τὸ δ' αὐτὸ ποιεῖτω και ἡ διάκονος ταῖς ἐπερχομέναις γυναῖξιν πτωχαῖς ἦτοι πλουσῖαις.

968. Ἔργασία και ἀργία. LXIII 1.6. Οἱ δὲ νεώτεροι τῆς ἐκκλησίας, ἐν πάσαις ταῖς χρεῖαις ἀόκνως λειτουργεῖν σπουδάζετε, μετὰ πάσης σεμνότητος τοῖς ἔργοις ὑμῶν σχολάζετε, ὅπως ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ὑμῶν «ἦτε ἐπαρκοῦντες» και «ἐαυτοῖς» και τοῖς πενομένοις, «πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρεῖν τὴν» τοῦ Θεοῦ «ἐκκλησίαν» (πρβλ. Α' Τιμ. ε' 16). Καὶ γάρ και ἡμεῖς, σχολάζοντες τῷ λόγῳ τοῦ εὐαγγελίου, ὅμως και τῶν ἐπεργῶν οὐκ ἀμελοῦμεν οἱ μὲν γάρ εἰσιν ἐξ ἡμῶν ἄλιεῖς, οἱ δὲ σκηνοποιοί, οἱ δὲ γῆς ἐργάται, πρὸς τὸ μηδέποτε ἡμᾶς ἀργοὺς εἶναι. 6 Ἐργάζεσθε οὖν ἐνδελεχῶς ἀθεράπευτος γάρ ἐστὶν ἀργοῦ μῶμος. «Εἰ δέ τις μὴ ἐργάζεται, οὗτος παρ' ὑμῖν μὴ ἐσθιέτω» (Β' Θεσ γ' 10) ἀργοὺς γάρ μισεῖ και ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀργὸς γάρ εἶναι οὐκ ὀφείλει οὐδεὶς τῶν Θεῷ προσανεχόντων.

969. Οἱ χῆρες. — Γ' III 1. Αἱ δὲ ἀληθινὰ χῆραὶ εἰσιν αἱ μόνανδροι ὑπάρξασαι, «μαρτυροῦμεναι» ὑπὸ πλειόνων «ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς» (πρβλ. Α' Τιμ. ε' 10), χῆραι τῷ ὄντι, σώφρονες, ἀγναί, πισταί, εὐσεβεῖς, «τεκνοτροφῆσασαι» καλῶς και «ξενοδοχῆσασαι» ἀμέμπτως, ὧν και ἀντιλαμβάνεσθαι χρὴ ὡς Θεῷ ἀνακειμένων.

970. Ὁ ἐπίσκοπος γιὰ τοὺς πεινασμένους. — III 2. IV 1-5. Ἀλλὰ μὴν και τῶν πενήτων, ὧ ἐπίσκοπε, μνημόνευε και αὐτοῖς χεῖρα ὀρέγων ἐπιουρίας και πρόνοιαν αὐτῶν ποιούμενος, «ὡς Θεοῦ οἰκονόμος» (Τιτ. α' 7) εὐκαιρῶς ἐκάστῳ διανέμων τὰ πρόσφορα χῆραις και ὀρφανοῖς και ἀπεριστάτοις και τοῖς ἐν θλίψει ἐξεταζομένοις. IV 1. Τί γάρ εἰ τινες μὴ εἰσιν χῆραι, βοηθείας δὲ χρῆζουσιν διὰ πενίαν ἢ διὰ νόσον ἢ διὰ τεκνοτροφίαν; πάντας σε δεῖ ἐφορᾶν και πάντων ἐπιμελεῖσθαι. 2. Οἱ γάρ τὰ δόματα διδόντες οὐκ αὐτοσχεδίως αὐτὰ διδόνασιν ταῖς χῆραις, ἀλλὰ συνεισφέρουσιν ἀπλῶς, ἐκούσια αὐτὰ ὀνομάζοντες, ὅπως σὺ ὁ ἐπιστάμενος τοὺς θλιβομένους ἀκριβῶς «ὡς ἀγαθὸς οἰκονόμος» (Α' Πέτρ. δ' 10) μερίζης αὐτοῖς ἐκ τοῦ δόματος ὃ γάρ Θεὸς γινώσκει τὸν δεδωκότα, κἂν ἀπόντος αὐτοῦ ὑπὸ σοῦ τοῖς δεομένοις μερίζηται και ὅς μὲν ἔχει τὸν τῆς εὐποιίας μισθόν, σὺ δὲ τὸν

τῆς εὐσυνειδήτου οἰκονομίας μακαρισμόν. 3. Λέγε δὲ αὐτοῖς καί, τίς ὁ δεδωκώς, ἵνα καὶ ἐξ ὀνόματος ὑπὲρ αὐτοῦ προσεύχωνται. 4. Χρῆ γὰρ εὐ ποιεῖν πάντας ἀνθρώπους, μὴ φιλοκρινούντα τοῦτον ὅστις ἢ ἢ ἐκεῖνον· ὁ γὰρ Κύριός φησι· «Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δί- δου» (Λουκ στ' 10) δῆλον δὲ ὡς τῷ χρῆζοντι κατὰ ἀλήθειαν, κἂν φίλος ἢ, κἂν ἐχθρός, κἂν συγγενῆς κἂν ἀλλότριος, κἂν ἄγαμος κἂν γεγαμηκώς ὑπάρχη. 5. Ἐν πάσῃ γὰρ γραφῇ ὁ Κύριος περὶ τῶν πενήτων παραινεῖ.

971. *Χήρα ποῦ κάνει κατάχρηση στῆ βοήθεια.* — VII 3-4. Εἰσι γὰρ ἔνιαι χῆραι ἐργασίαν ἠγούμεναι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐξ ὧν ἀναισχύτως αἰτοῦσιν καὶ ἀπλήστως λαμβάνουσιν, ἤδη καὶ ὀκη- ροτέρους τοὺς πολλοὺς πρὸς τὸ διδόναι κατέστησαν· δέον γὰρ αὐτὰς ἀρκεῖσθαι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς διὰ μετρίωτα γνώμης, ἐκ τῶν ἐναντίων ἐμπεριτρέχουσαι τοὺς τῶν πλουσίων οἴκου δια- σείουσιν εὐπορίαν χρημάτων ἑαυταῖς ἐπισωρεύουσαι, καὶ ἐπὶ πι- κροῖς τόκοις δανειζοῦσιν καὶ μόνου τοῦ μαμωνᾶ φροντίζουσιν, ὧν ὁ Θεὸς τὸ βαλλάντιον, αἷ τὸ φαγεῖν καὶ τὸ πιεῖν προκρίνουσιν πάσης ἀρετῆς λέγουσαι· «Φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὖριον γὰρ ἀπο- θνήσκουμεν» (Ἦσ. κβ' 13), αἷ ὡς ἐστῶτα ταῦτα ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. 4. Ἡ γὰρ ἡσκηκυῖα περὶ τὸ χρηματολογεῖν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ λατρεῖε τῷ μαμωνᾶ, τοῦτ' ἐστὶν δουλεύει τῷ κέρδει, τῷ δὲ Θεῷ εὐάρεστος εἶναι οὐ δύναται οὐδὲ ταῖς λατρείαις αὐτοῦ ὑπάρχει, συνεχῶς οὐ δυναμένη ἐντυγχάνειν αὐτῷ, ἐπὶ τὸ ἀργυρολογεῖν τὸν νοῦν καὶ τὴν διάθεσιν ἔχουσα, ἐπεὶ περ «ὄπου ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά αὐτῆς» (Ματθ. στ' 21).

972. *Ἡ φτωχὴ χήρα εἶναι τὸ «θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ»* — XIV 1. Ἡ μέντοι εὐ ποιούσα ἀποκρυψάτω τὸ οἰκεῖον ὄνομα ὡς σοφῆ, «μὴ σαλπίζουσα ἔμπροσθεν» (πρβλ. Ματθ. στ' 2) αὐτῆς, ἵνα γένηται ἡ ἐλεημοσύνη ἐν κρυπτῷ πρὸς Θεόν, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι ασοῦ δὲ ποιούντος τὴν ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως ἢ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ» (Ματθ. στ' 3-4). Καὶ ἡ χήρα προσευχέσθω ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος, ὅστις ποτ' ἂν ἢ, ἅγιον θυσιαστήριον Θεοῦ ὑπάρχουσα. «καὶ ὁ πατήρ ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει τῷ εὐ ποιήσαντι ἐν τῷ φανερῷ» (πρβλ. Ματθ. στ' 4).

973. *Τὸ ἔργον τῶν διακονισσῶν.* — XVI 1. Προχειρίσαι δὲ καὶ διάκονον πιστὴν καὶ ἁγίαν εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὑπηρε- σίας. Ἔστι γὰρ, ὁπόταν ἐν τισὶν οἰκίαις ἀνδρα διάκονον γυναίξιν οὐ δύνασαι πέμπειν διὰ τοὺς ἀπίστους ἀποστελεῖς οὖν γυναῖκα διάκονον διὰ τὰς τῶν φαύλων διανοίας...

974. *Συμπεριφορὰ τῶν διακόνων.* — XIX 1-7. Ἔστωσαν δὲ καὶ οἱ διάκονοι ἐν πᾶσιν ἄμωμοι ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος, μόνον δὲ εὐσχυλότεροι, ἀνάλογοι πρὸς τὸ πλῆθος τῆς ἐκκλησίας, ἵνα καὶ τοῖς ἀδυνάτοις ὑπηρετεῖσθαι δύνωνται ὡς «ἐργάται ἀνεπαίσχυντοι» (Β' Τιμ. β' 45). Καὶ ἡ μὲν γυνὴ τὰς γυναίκας σπουδάζουσα θερα- πεύειν, ἀμφοτέροι δὲ τὰ πρὸς ἀγγελίαν, ἐκδημίαν, ὑπηρεσίαν, δουλείαν, ὡς καὶ περὶ τοῦ Κυρίου Ἡσαίας ἔλεγεν φάσκων· «Δι- καιῶσαι δίκαιον εὐ δουλεύοντα πολλοῖς» (Ἦσ. γγ' 11). 2. Ἐ- καστος οὖν τὸν ἴδιον γνωρίζετω τόπον καὶ ἐκτελεῖτω αὐτὸν σπου- δαίως, ὁμοφρόνως, ὁμοφύχως, γινώσκοντες τὸν τῆς διακονίας μισθόν. 3. Ἔστωσαν δὲ καὶ ἀνεπαίσχυντοι εἰς τὸ ὑπηρετεῖσθαι τοῖς δεομένοις, ὡς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς «οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν» (Ματθ. κ' 28)· οὕτως οὖν καὶ αὐτοὺς δεῖ ποιεῖν. Κἂν δέη ψυχὴν ὑπὲρ ἀδελφοῦ ἀποθέσθαι, μὴ διστάσωσιν· οὐδὲ γὰρ ὁ Κύριος καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίστασεν «τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θείας», ὡς αὐτὸς ἔφη, «ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰωάν. ιε' 13). 4. Εἰ οὖν ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς πάντα ὑπέμεινεν δι' ἡμᾶς, πῶς ἂν ὑμεῖς διακονῆσαι τοῖς δεο- μένοις ἐνδοιάσητε, μιμηταὶ ὀφείλοντες αὐτοῦ εἶναι τοῦ καὶ δου- λείαν καὶ ἐνδειαν καὶ πληγὰς καὶ σταυρὸν δι' ἡμᾶς ὑπομείναντος; χρῆ οὖν καὶ ὑμᾶς δουλεύειν τοῖς ἀδελφοῖς ὡς Χριστοῦ μιμητάς· «Ὁ θέλων γὰρ, φησὶν, «ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας ἔστω ὑμῶν διάκονος, καὶ ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔστω ὑμῶν δοῦλος» (Ματθ. κ' 27). 5. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ἔργῳ πεπλήρωκεν τὸ «εὐ δου- λεύειν πολλοῖς» (Ἦσ. γγ' 11) καὶ οὐ λόγῳ «λαβῶν» γὰρ «λέν- τιον διεζώσατο, εἴτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα», καὶ ἡμῶν ἀνα- κειμένων ἐπελθῶν πάντων ἡμῶν «ἐνίψεν τοὺς πόδας καὶ τῷ λεν- τίῳ ἐξέμαξεν» (Ἰωάν. ιγ' 4-5)· τοῦτο δὲ ποιῶν ἐπεδείκνυεν ἡμῖν τὸ τῆς φιλαδελφίας ἀγαπητικόν, «ἵνα καὶ ἡμεῖς εἰς ἀλλήλους αὐτὸ ποιῶμεν» (Ἰωάν. ιγ' 14)· εἰ οὖν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ διδάσκαλος οὕτως ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, πῶς ἂν ὑμεῖς ἑπαισχυνησέσθε τοῦτο ποιῆσαι τοῖς ἀδυνάτοις καὶ ἀσθενέσιν τῶν ἀδελφῶν, ἐργάται ὄντες ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας προστάται; 6. Ἐξυπηρετεῖτε οὖν ἀγαπητικῶς, μὴ ἐπιγογγύζοντες μηδὲ διαστασιάζοντες· οὐ γὰρ δι' ἄνθρωπον ποιεῖτε, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν, καὶ τὸν μισθόν τῆς διακονίας παρ' ἐκείνου ἀπολήψεσθε ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς ὑμῶν. 7. Χρῆ οὖν ὑμᾶς τοὺς διακόνους ἐπισκέπτεσθαι πάντας τοὺς δεο- μένους ἐπισκέψεως, καὶ περὶ τῶν θλιβομένων ἀναγγέλλετε τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν ψυχὴ γὰρ αὐτοῦ καὶ αἴσθησις εἶναι ὀφείλετε, εὐ-

σκυλτοὶ καὶ εὐήκοοι εἰς πάντα ὄντες αὐτῷ ὡς ἐπισκόπων ὑμῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ.

975. Ἡ προστασία τῶν ὀρφανῶν. — Δ' I 1-2. Ὀρφανοῦ δέ τινος γενομένου Χριστιανοῦ ἦτοι παιδὸς ἢ παρθένου, καλὸν μὲν, εἴαν τις τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἔχων τέκνον προσλαβόμενος τοῦτο ἔχη εἰς παιδὸς τόπον, τὴν δὲ παρθένον ὁ ἔχων υἱὸν δυνάμενον αὐτῇ ταῖς τοῦ γάμου ἡραῖς συγχρονίσει συζεύξῃ τοῦτο γὰρ οἱ ποιοῦντες ἔργον μέγα ἐπιτελοῦσιν, ὀρφανῶν πατέρες ὑπάρξαντες, καὶ παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ λήφονται τὸν μισθὸν τῆς διακονίας ταύτης. 2. Εἰ δὲ τινες οὐκ εἰσὶ τοιοῦτοι, ἀλλὰ κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν περιπατῶν ἐπαισχύνονται πλοῦσιος ὧν τὰ τῆς ὀρφανίας μέλη, τοῦ μὲν ὀρφανοῦ πρόνοια ποιήσεται «ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν» (Ψαλ. ζζ' 6), αὐτῷ δὲ ἔμπροσθέντι τοιοῦτος, ὅστις αὐτοῦ δαπανήσῃ τὴν φειδώ, καὶ γενήσεται ἐπ' αὐτῷ τὸ εἰρημένον· «Ἄ οὐκ ἔφαγον ἄγιοι, ταῦτα φάγονται Ἀσσυριοί» (;), καθὼς καὶ Ἡσαΐας λέγει· «τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριον κατεσθίουσιν αὐτήν» (Ἡσ. α' 7).

976. Ἡ φροντίδα τοῦ ἐπισκόπου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ὀρφανῶν — II 1-2. Ὑμεῖς οὖν, ὧ ἐπίσκοποι, μεριμνήσατε περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν, μηδὲν ἐλλείποντες αὐτοῖς, τοῖς μὲν ὀρφανοῖς παρέχοντες τὰ γονέων, ταῖς δὲ χήραις τὰ ἀνδρῶν, τοῖς ἀκμαίοις τοὺς γάμους, τεχνίτῃ ἔργον, ἀδρανεῖ ἔλεος, ξένοις στέγος, πεινώσι ψυμὸν, διψῶσι ποτόν, γυμνοῖς ἔνδυμα, νοσοῦσι θέαν, φυλακίταις βοήθειαν. 2. Πρὸς τοῦτοις πλείων ὑμῖν ἔστω φροντίς περὶ τῶν ἐν ὀρφανία, ὅπως αὐτοῖς μηδὲν ἐνδέη, τῇ μὲν παρθένῳ μέχρις ἂν ἔλθῃ εἰς ἡραν γάμου καὶ ἐκδώτε αὐτὴν ἀδελφῷ, τῷ δὲ παιδί χορηγίαν πρὸς τὸ καὶ τέχνην ἐκμαθεῖν καὶ διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐπιχορηγίας, ἵνα, ὅταν δεξιῶς τὴν τέχνην κατορθώσῃ, τὸ τῆνικαυτὰ δύνηται καὶ τὰ τῆς τέχνης ἐργαλεῖα ἑαυτῷ πρίασθαι, ὅπως μηκέτι βαρύνῃ τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀνυπόκριτον εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐπιχορηγῇ.

977. «Θυσιαστήριον Θεοῦ» εἶναι αὐτοὶ πὸν ἐλεθθήκατε. — III 1-3. Καὶ γὰρ ἀληθῶς μακάριός ἐστιν, ὃς ἂν δυνάμενος βοηθεῖν ἑαυτῷ μὴ θλίβῃ τόπον ὀρφανοῦ ξένου τε καὶ χήρας, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος «μακάριον εἶπεν εἶναι τὸν δίδοντα ἢ περὶ τὸν λαμβάνοντα» (Πράξ. κ' 36). 2. Καὶ γὰρ εἰρηται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ· «Οὐαὶ τοῖς ἔχουσιν καὶ ἐν ὑποκρίσει λαμβάνουσιν, ἢ δυναμένοις βοηθεῖν ἑαυτοῖς καὶ λαμβάνειν παρ' ἑτέρων βουλομένοις ἐκάτερος γὰρ ἀποδώσει λόγον Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως» (;). 3. Ὁ μὲν γὰρ

δι' ἡλικίαν ὀρφανίας ἢ γήρωσ ἀτόνιαν ἢ νόσου πρόσπτωσιν ἢ τέκνων πολυτροφίαν λαμβάνων, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον οὐ μεμψήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεθήσεται. Θυσιαστήριον γὰρ τῷ Θεῷ λελογισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τιμηθήσεται ἀόκνως ὑπὲρ τῶν διδόντων αὐτῷ διηνεκῶς προσευχόμενος, οὐκ ἀργῶς λαμβάνων, ἀλλὰ τῆς δόσεως αὐτοῦ, ὅση δύναμις, τὸν μισθὸν διδοὺς διὰ τῆς προσευχῆς· ὁ τοιοῦτος οὖν ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ ὑπὸ Θεοῦ μακαρισθήσεται.

978. Ὁ φιλάργυρος πὸν δὲν ἔχει καλοσύνη. — IV 2. Ὁ γὰρ ἔχων ἀργύρια καὶ μὴ μεταδιδούς ἐτέροις μήτε μὴν αὐτὸς χρώμενος τόπον ὀφειῶς κεκληρώται, ὃν φασιν ἐπὶ τοῖς θησαυροῖς καθεῦδειν.

979. Δωρεῖς ἀπὸ παρανομία δὲν γίνονται δεκτῆς. — VI 1-8. Χρῆ δὲ τὸν ἐπίσκοπον εἰδέναι, τίνων ὀφείλει δέχεσθαι καρποφορίας καὶ τίνων οὐκ ὀφείλει. 2. Φυλακτέοι γὰρ αὐτῷ πρὸς δόσιν κάπηλοι· «οὐ δικαιωθήσεται» γὰρ «κάπηλος ἀπὸ ἀμαρτίας» (Σοφ. Σειρ. κστ' 29) περὶ αὐτῶν γὰρ που καὶ Ἡσαΐας ὀνειδίξων τὸν Ἰσραὴλ ἔλεγε· «Οἱ κάπηλοί σου μίσγουσιν τὸν οἶνον ὕδατι» (Ἡσ. α' 22). 3. Φευκτέοι δ' αὐτῷ καὶ πόρνοι, «οὐ προσοίσεις γὰρ τῷ Κυρίῳ μίσθωμα πόρνῆς» (Δευτ. κγ' 18) καὶ ἄρπαγες καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμηταὶ καὶ μοιχοί, βδελυκταὶ γὰρ αἱ τούτων θυσίαι τῷ Θεῷ. 4. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκθλιβόντες χήραν καὶ ὀρφανόν καταδυναστεύοντες καὶ τὰς φυλακὰς πληροῦντες ἀναιτιῶν ἢ καὶ τοῖς ἑαυτῶν οἰκέταις πονηρῶς χρώμενοι, πληγαῖς φημι καὶ λιμῷ καὶ κακοδουλίᾳ, ἢ καὶ πόλεις ὅλας λυμαινόμενοι φευκτέοι ἔστωσάν σοι, ὧ ἐπίσκοπε, καὶ αἱ τούτων προσφοραὶ μυσαραί. 5. Ἡραιότης δὲ καὶ ραδιουργοὺς καὶ ῥήτορας ἀδικία συναγωνιζομένους καὶ εἰδωλοποιοὺς καὶ κλέπτας καὶ τελῶνας ἀδίκους καὶ ζυγοκρούστας καὶ δολομέτρους καὶ στρατιώτην συκοφάντην, μὴ «ἀρκούμενον τοῖς ὀφωνίοις, ἀλλὰ τοὺς πένητας διασεύοντα» (Λουκ. γ' 14), φονέα τε καὶ δῆμιον καὶ δικαστὴν παράνομον, πραγμάτων ἀνατροπέαν, ἀνθρώπων ἐπίβουλον, μιαιφῶν ἐργάτην, μέθυσον, βλάσφημον, κίναιδον, τοκογλύφον καὶ παντὸς ἐτέρου πονηροῦ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ διαμαχομένου, ὅτι λέγει ἡ γραφή «βδελυκτοὺς εἶναι παρὰ Θεῷ» (Παρμ. ιζ' 15) πάντας τοὺς τοιοῦτους. 6. Οἱ γὰρ παρὰ τοιοῦτων δεχόμενοι καὶ τρέφοντες χήρας καὶ ὀρφανοὺς ὑπεύθυνοι τῷ κριτηρίῳ τοῦ Θεοῦ γενήσονται ὡς περὶ καὶ Ἀδωνίας ὁ ἐν ταῖς Βασιλείαις προφήτης παρακούσας Θεοῦ καὶ φαγῶν ἄρτον καὶ πινὼν ὕδωρ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἀπέειπεν αὐτῷ ὁ Κύριος διὰ τὴν τοῦ Ἱεροβοὰμ ἀσέβειαν, καὶ ὑπὸ λέοντος ἀναιρεθεῖς (πρβλ. Γ' Βασ. ιγ' 1 εξ.). 7. Ὁ γὰρ ἐκ κόπου διακονούμενος ἄρτος χήραις

δικαιος μάλλον, κἂν ἢ βραχύς και ὀλίγος, ἢ ὁ ἐξ ἀδικίας και συκοφαντίας, κἂν ἢ πολὺς και ἐξησκημένος λέγει γὰρ ἡ γραφή «Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ ὑπὲρ πλοῦτον ἀμαρτωλῶν πολύν» (Ψαλ. λστ' 16) 8. Εἰ δὲ και ἐξ ἀσεβῶν φαγοῦσα χήρα και ἐμπληθειῖσα προσεῖζεται ὑπὲρ αὐτῶν, οὐκ εἰσακουσθήσεται, ὅτι ὁ κἀρδιογνώστης Θεὸς μετὰ κρίσεως ἀπεφῆναιτο περὶ τῶν ἀσεβῶν λέγῶν «Ἐάν στή Μωσῆς και Σαμουὴλ πρὸ προσώπου ὑπὲρ αὐτῶν, οὐκ εἰσακούσομαι αὐτῶν και σὺ μὴ προσεύχου ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου. και μὴ ἀξίου ἐλεθῆναι αὐτοὺς και μὴ προσέλθης μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι σου» (Ἱερ. ιε' 1 ζ' 16).

980. Μόνο ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δωρεές. — VIII 1-4. 'Ἄλλ' ἐάν λέγητε, ὅτι εἰ δίδοντες τὰς ἐλεημοσύνας οὗτοί εἰσιν, κἂν μὴ λάβωμεν παρ' αὐτῶν, πόθεν αἱ χήραι ὑπηρετηθήσονται παρ' ἡμῶν και οἱ ἐνδεεῖς τοῦ λαοῦ; ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐλάβετε δόματα λευτῶν, τὴν καρποφορίαν τοῦ ἐν ὑμῖν λαοῦ, ἵνα ἐπαρκῆτε και ἑαυτοῖς και τοῖς δεομένοις, και μὴ ἐνδεία συνεχόμενοι παρὰ πονηρῶν λαμβάνητε. 2. Εἰ δὲ οὕτως ἀποροῦσιν αἱ ἐκκλησίαι, λυσιτελεῖ διαφθαρήναι, ἢ παρ' ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ λαβεῖν τι ἐφ' ὕβρει και χλευῆ τῶν αὐτοῦ φίλων. περὶ γὰρ τῶν τοιούτων και ὁ προφήτης λέγει «Ἐλαιον ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου» (Ψαλμ. ρμ' 5)|3. Δοκιμασταὶ οὖν γίνεσθε τῶν τοιούτων και παρὰ μὲν τῶν ὁσίων περιπατούντων λαμβάνετε και τοῖς θλιβομένοις χορηγεῖτε, παρὰ δὲ ἀποσυναγωγῶν μὴ λαμβάνετε, πρὶν ἂν τῆς ἐκκλησίας εἶναι μέλη καταξιωθῶσιν. 4. Εἰ δὲ ἐπιλείποι δόμα, προσάγγελλε τοῖς ἀδελφοῖς, και ἐξ αὐτῶν συλλογὴν ποιησάμενος διακόνει τοῖς ὀρφανοῖς και ταῖς χήραις ἐν δικαιοσύνῃ.

981. Δωρεές ἀπ' τὸν «δικαίον κόπον τῶν πιστῶν». — IX 2. Ἐκ τοῦ δικαίου οὖν κόπου τῶν πιστῶν τρέφετε και ἀμφιέννυτε τοὺς ὑπὲρουμένους, και τὰ ἐξ αὐτῶν, ὡς προειρήκαμεν, ἀθροίζομενα χρήματα διατάσσετε διακονοῦντες εἰς τοὺς ἀγορασμοὺς τῶν ἀγίων, ἑυδόμενοι δούλους, αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἐπηρεαζομένους, ἠκοντὰς ἐκ καταδικῆς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τυράννων εἰς μονομαχίαν και θάνατον λέγει γὰρ ἡ γραφή «Ῥῦσαι ἀγομένους εἰς θάνατον και ἐκπρίου κτεινομένους, μὴ φείση» (Παροιμ. κδ' 11).

982. Κύριός και δοῦλος. — XII 1-4. Περὶ δὲ οἰκείων τί ἂν εἴποιμεν πλεῖον, ἢ ὅτι και ὁ δοῦλος εὖνοιαν εἰσφέρειτω πρὸς τὸν δεσπότην μετὰ φόβου Θεοῦ, κἂν ἀσεβῆς κἂν πονηρὸς ὑπάρχη,

οὐκέτι μέντοι και ὁμόνοιαν κατὰ τὴν θρησκείαν. 2. Καὶ ὁ δεσπότης ἀγαπάτω τὸν οἰκέτην, κἂν διάφορος ἦ, τὸ ἴσον κρινέτω ἢ ἄνθρωπος ὑπάρχει. 3. Ὁ δὲ πιστὸν ἔχων δεσπότην, σωζομένης αὐτῷ τῆς κυρίας, ἀγαπάτω και ὡς δεσπότην και ὡς ὁμόπιστον και ὡς πατέρα, μὴ ὡς ὀφθαλμόδουλος, ἀλλ' ὡς φιλοδέσποτος, εἰδῶς, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτῷ τὴν μισθαποδοσίαν ἀποτίσει τῆς ὑπηρεσίας. 4. Ὡσαύτως και ὁ κύριος ὁ πιστὸν ἔχων οἰκέτην, σωζομένης αὐτῷ τῆς θεραπείας, ἀγαπάτω ὡς υἱὸν ἢ ὡς ἀδελφὸν διὰ τὴν τῆς πίστεως κοινωνίαν.

983. Ὑποταγὴ στοὺς ἄρχοντες. — XIII 1-2. Πάση βασιλείᾳ και ἀρχῇ ὑποτάγητε ἐν οἷς ἀρέσκει Θεῶ, ὡς «Θεοῦ διακόνους και τῶν ἀσεβῶν τιμωροῖς» (πρβλ. Α' Πέτρ. β' 13. Ρωμ. ιγ' 1). πάντα φόβον τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς ἀποπληρώσατε, πᾶσαν εἰσφορὰν, πᾶν τέλος, πᾶσαν τιμὴν, δόσιν, κήνσον. 2. Θεοῦ γὰρ τοῦτο διάταγμα, «μηδενὶ τι χρεωστεῖν, εἰ μὴ τὸ τῆς φιλίας σύμβολον» (Ρωμ. ιγ' 1), ὁ ὁ Θεὸς διετάξατο διὰ Χριστοῦ.

984. Βοήθεια στοὺς μάρτυρες ποῦναι στή φυλακῇ. — E' I 1-2. Εἰ τις Χριστιανὸς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ και τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν και ἀγάπην κατακριθῇ ὑπὸ ἀσεβῶν εἰς λουδὸν ἢ θηρία ἢ μέταλλον, μὴ παρίδητε αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόπου και ἐκ τοῦ ἰδρώτος ὑμῶν πέμψατε αὐτῷ εἰς διατροφὴν αὐτοῦ και εἰς μισθαποδοσίαν τῶν στρατιωτῶν, ἵνα ἐλαφρυνθῇ και ἐπιμελείας τύχη, ἵν' ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν μὴ θλίβηται ὁ μακάριος ἀδελφὸς ὑμῶν. 2. Ὁ γὰρ διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ καταδικαζόμενος, οὗτος μάρτυς ἄγιος, ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, αὐτὸς τοῦ ὑψίστου» (Λουκ. στ' 35), δοχεῖον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...

985. Φιλαρχία. — ΣΤ' IV 1. Εἰ οὖν τοῖς διὰ φιλαρχίαν ἀποσχίσασιν παραυτίκα Θεὸς ἐπήγαγεν τὴν τιμωρίαν, πόσω μάλλον τοῖς αἰρέσεων ἀσεβῶν καθηγησαμένοις; οὐ σφοδροτέραν ἐπάξει τὴν τίσιν βλασφημοῦσιν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν ἢ τὴν δημιουργίαν;

986. Γάμος. — XI 6. Γάμον νόμιμον και παίδων γενέσιν τίμιον και ἀμόλυντον εἶναι πιστεύομεν (Ἐβρ. ιγ' 4) ἐπ' ἀδῆσει γὰρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων διαφορὰ σχημάτων διεπλάσθη ἐν τῷ Ἀδάμ και τῇ Εὐά.

987. Διακόνισσα. — XVII 4. Διακόνισσα δὲ γινέσθω παρθένης ἀγνῆ εἰ δὲ μήγε, κἂν χήρα μονόγαμος, πιστὴ και τιμίαι.

988. Εἶναι ἁμαρτία ἡ ἱκανοποίησις τῆς γενετήσιας ὁμιλίας; — XXVII 3. Οὔτε γὰρ νόμιμος μίξις, οὔτε λεχός, οὔτε αἵματος φορὰ,

980. M 1, 820 B B 2, 72, 8 981. M 1, 821 A B 2, 72, 26

982. M 1, 824 C B 2, 73, 34

983. M 1, 825 A B 2, 74, 4 984. M 1, 828 C B 2, 75, 3

985. M 1, 913 D B 2, 95, 33 986. M 1, 937 A B 2, 100, 24

987. M 1, 957 A B 2, 105, 38 988. M 1, 980 B B 2, 113, 17

οὐκ ὀνειρώξεις μιάναι δύναται ἀνθρώπου φύσιν ἢ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα χωρίσαι, ἢ μόνῃ ἀσέβεια καὶ παράνομος πράξις.

989. Ἀποχὴ ἀπὸ σεξουαλικῆς σχέσης. — XXVIII 8. «Πρὸς γυναῖκα» γάρ, φησὶν, «ἐν ἀφῆδρω οὖσαν οὐ προσεγγεῖς». (Λευϊτ. ιη' 19). Μῆτε μὴν ἐγκυμονοῦσαις ὀμιλεῖτωσαν αὐταῖς· οὐκ ἐπὶ παίδων γάρ γενέσει τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡδονῆς χάριν, οὐ δεῖ δὲ φιλήδονον τὸν φιλόθεον ὑπάρχειν.

990. Ἡ σεξουαλικὴ σχέση τῶν συζύγων εἶναι ἀγνή. — XXIX 1-4. «Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίοις ἀνδράσι» (Κολ. γ' 18) καὶ διὰ τιμῆς αὐτοὺς ἔχετε καὶ φόβω καὶ ἀγάπῃ δουλεύετε αὐτοῖς, ὡς ἡ ἀγία Σάρρα τὸν Ἀβραάμ ἐτίμα οὐδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτὸν ὑπομένουσα καλεῖν, ἀλλὰ κύριον αὐτὸν προσαγορεύουσα ἐν τῷ λέγειν «Ὁ δὲ κύριός μου πρεσβύτερος» (Γεν. ιη' 12). 2. Ὁμοίως «οἱ ἄνδρες, στέργετε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς ἴδια μέλη» (πρβλ. Ἐφεσ. ε' 25-28), ὡς κοινωνοὺς βίου καὶ συνεργοὺς πρὸς γένεσιν παιδῶν. «Συνευφραίνου» γάρ, φησὶν, «μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου, ἔλαφος σῆς φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὀμιλεῖτω σοι, ἡ δὲ ἴδια ἡγεῖσθω σου καὶ συνέστω σοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν γάρ τῇ ταύτης φιλίᾳ συμπεριφερόμενος πολλοστὸς ἔσῃ» (Παροιμ. ε' 18-19). 3. Ἀγαπάτε οὖν αὐτὰς ὡς οἰκεῖα μέλη, ὡς ὑμέτερα σώματα γέγραπται γάρ οὕτως «Κύριος διεμαρτύρατο ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον γυναικὸς νεότητός σου, καὶ αὕτη κοινωνός σου καὶ οὐκ ἄλλος ἐποίησεν, καὶ ὑπόλειμμα πνεύματός σου καὶ φυλάξασθε τῷ πνεύματι ὑμῶν, καὶ γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλίπης» (Μαλ β' 14-15). 4. Ἄνῆρ οὖν καὶ γυνή, νομίμω γάμω συνερχόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἐχειρόμενοι, ἀπαρατηρήτως προσευχέσθωσαν καὶ μὴ λουσάμενοι καθαροὶ εἶσιν, ὅς δ' ἂν ἄλλοτρίαν γυναῖκα ὑποφθείρας μίανῃ ἢ συμμιανθῇ πόρνη, ἀναστὰς ἀπ' αὐτῆς, οὐδ' ἂν τὸ πέλαιος ὢλον καὶ τοὺς ποταμοὺς πάντας ἀπολούσῃται, καθαρὸς εἶναι δύνησεται.

991. Πορνεία — Ζ' II 9-11. «Οὐ μοιχεύσεις» (Ἐξ κ' 13), διαιρεῖς γάρ μίαν σάρκα εἰς δύο «Ἔσονται» γάρ, φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γεν. β' 24) ἐν γάρ εἰσιν ἄνῆρ καὶ γυνή τῇ φύσει, τῇ συμνοιᾷ, τῇ ἐνώσει, τῇ διαθέσει, τῷ βίῳ, τῷ τρόπῳ, κεχωρισμένοι δὲ εἰσιν τῷ σχήματι καὶ τῷ ἀριθμῷ. 10. Οὐ παιδοφθορήσεις (πρβλ. Λευϊτ. ιη' 22) παρά φύσιν γάρ τὸ κακὸν ἐκ Σοδὸμων φυέν, ἥτις πυρὸς θεηλάτου παρανάλωμα γέγονεν, «ἐπι-κατάρματος» δὲ ὁ τοιοῦτος «καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· Γένοιτο, γένοιτο». (Δευτ κζ' 15). 11. Οὐ πορνεύσεις «Οὐκ ἔσται» γάρ, φησὶν, «πορνεῦων ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ» (Δευτ κγ' 17).

989. M 1, 985 A. B 2, 115, 13 990 M 1, 985 B B 2, 115, 17

991. M 1, 1000 A B 2, 119, 10.

992. Κλοπή. — 12. Ἀνανίας καὶ Σαπφείρα ἡ τούτου γυνή, κλέψαντες τὰ ἴδια καὶ πειράσαντες τὸ Πνεῦμα Κυρίου, παραχορήμα ἀποφάσει Πέτρου τοῦ συναποστόλου ἡμῶν ἐθανατώθησαν (Πράξ. ε' 1 ἐξ.).

993. Φιλάργυρος. — VI 5. Μὴ γίνου φιλάργυρος, ἵνα μὴ ἀντὶ Θεοῦ δουλεύσης τῷ μαμωνᾷ.

994. Κενόδοξος. — 6. Μὴ γίνου κενόδοξος μηδὲ μετέωρος μηδὲ ὑψηλόφρων, ἐκ γάρ τούτων ἀπάντων ἀλαζονεῖαι γεννῶνται· μνήσθητι τοῦ εἰπόντος· «Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ· εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν» (Ψαλ. ρλ' 1-2).

995. Ἡ κοινὴ χεῖρη. — XII 5. Κοινωνήσεις εἰς πάντα τῷ ἀδελφῷ σου καὶ οὐκ ἐρεῖς ἴδια εἶναι, κοινὴ γάρ ἡ μετάληψις παρὰ Θεοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις παρεσκευάσθη.

996. Τὸ δέκατο στοὺς πτωχοὺς. — XXIX 2. Πᾶσαν δεκάτην δώσεις τῷ ὀρφανῷ καὶ τῇ χήρᾳ, τῷ πτωχῷ καὶ τῷ προσηλύτῳ.

997. Οἱ ἄνθρωποι προβάλλουν τὸν ἀσεβῆ ἄρχοντα. — Η' II 4. Οὔτε δὲ βασιλεὺς δυσσεβῆς ἐτι βασιλεὺς ὑπάρχει, ἀλλὰ τύραννος, οὔτε ἐπίσκοπος ἀγνοία ἢ κακονοία πεπιεσμένος ἐτι ἐπίσκοπος ἐστίν, ἀλλὰ ψευδώνυμος, οὐ παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ παρὰ ἀνθρώπων προβληθείς, ὡς Ἀνανίας, καὶ Σαμαίαις ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ Σεδεκίας, καὶ Ἀχίας, οἱ ἐν Βαβυλῶνι ψευδοπροφῆται.

998. Συντήρηση κληρικῶν. — XXX 2. Προστάσω πᾶσαν ἀπαρχὴν προσκομίζεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις εἰς διατροφήν αὐτῶν.

999. Βάπτισις δούλου. — XXXII 3. Καὶ ἐὰν ἡ τις δοῦλος, ἐρωτάσθω, οὐ δεσπότου, καὶ ἐὰν πιστοῦ δούλου ἢ, ἐρωτάσθω ὁ κύριος αὐτοῦ, εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ· ἐὰν δὲ μὴ, ἀποβαλλέσθω, ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότη· εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω. Εἰ δὲ ἐθνικοῦ ἢ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότη, ἵνα μὴ βλασφημηθῆται ὁ λόγος (πρβλ. Τιτ. β' 5-9).

1000. Νόμιμος γάμος. — 4-5. Εἰ μὲν οὖν ἔχει γυναῖκα ἢ ἡ γυνὴ ἄνδρα, διδασκέσθωσαν ἀρκεῖσθαι ἑαυτοῖς· εἰ δὲ ἀγαμοὶ

992 M 1, 1000 B B 2, 119, 22.

993 M 1, 1004 C B 2, 120, 28.

994 M 1, 1004 C B 2, 120, 29.

995 M 1, 1008 B B 2, 111, 35.

996 M 1, 1020 D B 2, 126, 15.

997 M 1, 1068 A. B 2, 141, 37.

998 M 1, 1125 C. B 2, 163, 16.

999 M 1, 1128 B B 2, 163, 37.

1000. M 1, 1128 C. B 2, 164, 1.

είσιν, μανθανέτωσαν μὴ πορνεύειν, ἀλλὰ γαμεῖν νόμῳ. 5 Εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐτοῦ, πιστὸς ὢν καὶ εἰδώς, ὅτι πορνεύει, οὐ δίδωσιν αὐτῷ γυναῖκα ἢ τῇ γυναικὶ ἄνδρα, ἀφοριζέσθω.

1001. Ἀργία καὶ πενθήμερη ἐβδομαδιαία ἐργασία. — XXXIII 1-9. Ἐγὼ Παῦλος καὶ ἐγὼ Πέτρος διατασσόμεθα. 2. Ἔργαζέσθωσαν οἱ δούλοι πέντε ἡμέρας, σάββατον δὲ καὶ κυριακὴν σχολαζέτωσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας· τὸ μὲν γὰρ σάββατον εἶπομεν δημιουργίας λόγον ἔχειν, τὴν δὲ κυριακὴν ἀναστάσεως. 3. Τὴν μεγάλην ἐβδομάδα πᾶσαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργεῖτωσαν οἱ δούλοι, ὅτι ἡ μὲν πάθος ἐστίν, ἡ δὲ ἀνάστασις, καὶ χρεῖα διδασκαλίας, τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστὰς ἢ τίς ὁ συγχωρήσας ἢ καὶ ἀναστήσας. 4. Τὴν ἀνάληψιν ἀργεῖτωσαν διὰ τὸ πέρας τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας. 5. Τὴν πεντηκοστὴν ἀργεῖτωσαν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν δωρηθεῖσαν τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστόν. 6. Τὴν τῶν γενεθλίων ἑορτὴν ἀργεῖτωσαν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τὴν ἀπροσδόκητον χάριν δεδῶσθαι ἀνθρώποις, γεννηθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον Ἰησοῦν Χριστόν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου. 7. Τὴν τῶν ἐπιφανίων ἑορτὴν ἀργεῖτωσαν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀνάδειξιν γεγενῆσθαι τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, μαρτυρήσαντος αὐτῷ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ τοῦ Παρακλήτου ἐν εἰδει περιστερᾶς ὑποδείξαντος τοῖς παρεστώσι τὸν μαρτυρηθέντα. 8. Τὰς ἡμέρας τῶν ἀποστόλων ἀργεῖτωσαν διδάσκαλοι γὰρ ὑμῶν εἰς Χριστόν κατέστησαν καὶ Πνεύματος ὑμᾶς ἠξίωσαν Ἁγίου. 9. Τὴν ἡμέραν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἀργεῖτωσαν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων μαρτύρων τῶν προτιμησάντων Χριστόν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς.

1002. Τα ὕλικά ἀγαθὰ — XXXIX 3. «Ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ» (Πράξ. γ' 13), καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ὁ πάντα τελεσφορήσας διὰ τοῦ λόγου σου καὶ κελεύσας τῇ γῆ παντοδαπούς ἐκρῦσαι καρπούς, εἰς εὐφροσύνην καὶ τροφὴν ἡμετέραν, ὁ δοὺς τοῖς νωθεστέροις καὶ βληχλώδεσιν χιλόν, ποηφάγοις χλόην, καὶ τοῖς μὲν κρέα, τοῖς δὲ σπέρματα, ἡμῖν δὲ σίτον τὴν πρόσφορον καὶ κατάλληλον τροφὴν καὶ ἕτερα διάφορα, τὰ μὲν πρὸς χρῆσιν, τὰ δὲ πρὸς ὑγίαν, τὰ δὲ πρὸς τέρψιν.

Ἀποστολικοὶ Κανόνες.

1003. Διάλυσις γάμου κληρικοῦ. — Κανὼν 5. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλ-

1001 M 1, 1133 A B 2, 165 1.
1002 M 1, 1141 D B 2, 168, 2.
1003. M 137, 44 B PΠ 2, 7. B 2, 173, 3.

λέτω κροφάσει εὐλαβείας. Ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ, ἀφοριζέσθω ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω.

1004. Ὁ ἀκοινώνητος. — 10.12-13. Εἴ τις ἀκοινώνητος, κἂν ἐν οἴκῳ συνεβῆται, οὗτος ἀφοριζέσθω. 12. Εἴ τις κληρικός, ἢ λαϊκὸς ἀφωρισμένος, ἦτοι ἄδεκτος, ἀπελθὼν ἐν ἑτέρα πόλει προσδεχθῆ, ἀνευ γραμμάτων συστατικῶν, ἀφοριζέσθω, καὶ ὁ δεχόμενος, καὶ ὁ δεχθεὶς. 13. Εἰ δὲ ἀφωρισμένος εἴη, ἐπιτείνεσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμὸς ὡς ψευσαμένῳ, καὶ ἀπατήσαντι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

1005. Οἱ κληρικοὶ νὰ μὴ προέρχονται ἀπὸ δευτέρου γάμου — 17. Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακείς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ δλας τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

1006. Ἀπαγορευμένοι γάμοι κληρικῶν. — 19. Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγόμενος, ἢ ἀδελφιδὴν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός.

1007. Τιμωρία κληρικῶν γιὰ πορνεία, ἐπιπορξία ἢ κλοπὴ. — 25. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐν πορνείᾳ, ἐπιπορξίᾳ, ἢ κλοπῇ ἀλούς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω. Λέγει γὰρ ἡ γραφή, «Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό» (Να. α' 9). Ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ.

1008. Μετὰ τὴ χειροτονία νὰ μὴ γίνεταί γάμος. — 26. Ἰῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνους.

1009. Μακροῦ ἢ τιμωρία ἢ ἡ ἀνταπόδοσις. — 27. Ἐπίσκοπον ἢ διάκονον, τύπτοντα πιστοὺς ἀμαρτάνοντας, ἢ πρεσβύτερον ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τούτων φοβεῖσθαι θέλοντα, καθαιρείσθαι προστάττομεν. Οὐδαμοῦ γὰρ ὁ Κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε τούναντίον δέ, αὐτὸς τυπτόμενος, οὐκ ἀντέτυπτε, «λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων, οὐκ ἠπεῖλει» (Α' Πέτρ. β' 23)

1010. Σιμωνία. — 29. Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατῆς γένοιτο, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπέσθω παντάπασιν καὶ τῆς κοινωνίας, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.

1004 M 137, 56 A 60 A. PΠ 2, 14. 15. B 2, 173, 19
1005. M 137, 69 D PΠ 2, 23 B 2, 173, 43
1006 M 137, 76 C PΠ 2, 26 B 2, 174, 6.
1007 M 137, 85 C PΠ 2, 32 B 2, 174, 18
1008. M 137, 88 C PΠ 2, 33 B 2, 174, 22.
1009. M 137, 89 A PΠ 2, 34 B 2, 174, 24.
1010 M 137, 93 A PΠ 2, 37 B 2, 174, 33.

1011 Βοήθεια πολιτικοῦ ἄρχοντα σὲ κληρικῷ. — 30. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρεῖσθω καὶ ἀφοριζέσθω. Καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες

1012. Ἐγκατάσταση κληρικῷ. — 36. Εἴ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχοιτο τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγχειρηθεῖσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν, ἕως ἂν καταδέξηται ὡσαύτως καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος. Εἰ δὲ ἀπελθὼν, μὴ δεχθῆ οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μενέτω ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κληρὸς τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιοῦτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδεύται οὐκ ἐγένοντο.

1013. Διαχείριση ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. — 38. Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικεῖτω αὐτά, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος. Μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαι τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγγενέσιν ἰδίους τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. Εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιγορηγείτω ὡς πένησιν, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπεμπολεῖτω.

1014. Διάκριση μεταξὺ ἀτομικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. — 40. Ἔστω φανερά τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἴτε ἴδια ἔχει) καὶ φανερά τὰ κυριακά. Ἴν' ἐξουσίαν ἔχη τὰ ἴδια τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται καταλείψαι, καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἔσθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς ἢ οἰκέτας Δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὸ μῆτε τὴν ἐκκλησίαν ζημίαν τινὰ ὑπομένειν ἀγνοῖα τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μῆτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίας περιβάλλεσθαι.

1015 Μακρὰ τὰ ζάρια καὶ τὸ μεθύσι. — 42-43. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κύβοις σχολάζων, καὶ μέθαις, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρεῖσθω. 43. Ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω ἢ ἀφοριζέσθω Ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

1011	M 137, 93 A	PII 2, 37	B 2, 174, 37
1012	M 137, 112 A	PII 2, 48	B 2, 175, 25
1013	M 137, 117 A	PII 2, 52	B 2, 175, 37
1014	M 137, 121 A	PII 2, 55	B 2, 176, 2
1015	M 137, 125 C	PII 2, 58	B 2, 176, 23

1016. Ὁ κληρικὸς ποῦ τοκίζει (γιὰ ἀστικά δάνεια) νὰ τιμωρηθεῖ — 44. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τῶν ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

1017 Νὰ τιμωρηθοῦν ὅσοι διαλύουν τὸ γάμο καὶ παντρεύονται χωρισμένῃ. — 48. Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλων, ἑτέραν λάβοι, ἢ παρὰ ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω.

1018 Νὰ τιμωρεῖται ὅποιος «σιχαίνεται» τὸ γάμο. — 51. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλος τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου καὶ κρεῶν καὶ οἴνου οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχεται, ἐπιλαθόμενος ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθοῦσθω, ἢ καθαιρεῖσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω. Ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

1019 Ἡ βροσιὰ σὲ ἐπίσκοπο. — 55. Εἴ τις κληρικὸς ὕβρισει τὸν ἐπίσκοπον ἀδίκως, καθαιρεῖσθω. «Ἄρχοντα» γάρ, φησί, «τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς» (Ἐξοδ κβ' 28).

1020. Νὰ τιμωρηθεῖ ἡ ἀδιαφορία γι' αὐτὸν ποῦ ἔχει ἀνάγκη. — 59. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, τινὸς τῶν κληρικῶν ἐνδεοῦς ὄντος, μὴ ἐπιγορηγοῖ τὰ δέοντα, ἀφοριζέσθω. Ἐπιμένων δέ, καθαιρεῖσθω, ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

1021. Ἡ πορνεία ἢ ἡ μοιχεία εἶναι κώλυμα γιὰ κληρικῷ. — 61. Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθεῖη, εἰς κλήρον μὴ προαγέσθω.

1022 Ὁ φονιάς σὲ πόλεμο. — 66. Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς κρούσματος ἀποκτείνας καθαιρεῖσθω διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ λαϊκός ᾖ, ἀφοριζέσθω.

1023 Βιασμός καὶ γάμος. — 67. Εἴ τις παρθένον ἀμνήστευτον βιασάμενος ἔχοι, ἀφοριζέσθω. Μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκείνην κατέχειν, ἢν καθηρετίσατο, κἂν πενιχρὰ τυγχάνει.

1024 Ἀξιοπιστία μαρτυρίας. — 75. Εἰς μαρτυρίαν τὴν κατὰ ἐπισκόπου, αἰρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μὴδὲ πιστὸν

1016	M 137, 128 B	PII 2, 59	B 2, 176, 27
1017	M 137, 133 D	PII 2, 63	B 2, 176, 39
1018	M 137, 141 B	PII 2, 67	B 2, 177, 9
1019	M 137, 148 B	PII 2, 73	B 2, 177, 25
1020	M 137, 153 C	PII 2, 76	B 2, 177, 33
1021	M 137, 160 A	PII 2, 79	B 2, 177, 40
1022	M 137, 169 A	PII 2, 84	B 2, 178, 14
1023	M 137, 172 C	PII 2, 85	B 2, 178, 17
1024	M 137, 189 B	PII 2, 96	B 2, 179, 8

ένα μόνον, «ἐπὶ στόματος» γὰρ «δύο, ἢ τριῶν μαρτύρων, σταθί-
σεται πᾶν ῥῆμα» (Δευτ. ιθ' 15)

1025 Ὁ κληρικὸς νὰ μὴ γίνῃ καὶ πολιτικὸς ἄρχοντας. —
81. Εἶπομεν, ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον καθιέναι
ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλη-
σιαστικαῖς χρεῖαις. Ἡ παιθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαι-
ρεῖσθω. «Οὐδεὶς» γὰρ «δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν», κατὰ
τὴν κυριακὴν παρακείμεσιν (Ματθ. στ' 24).

1026 Πότε ὁ δοῦλος γίνεται ἱερέας. — 82. Οἰκέτας εἰς
κλήρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης οὐκ ἐπι-
τρέπομεν ἐπὶ λύπῃ τῶν κεκτημένων οἰκῶν γὰρ ἀνατροπὴν τὸ
τοιούτου ἐργάζεται. Εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη οἰκέτης πρὸς
χειροτονίαν βαθμοῦ, οἷος Ὀνήσιμος ὁ ἡμέτερος ἀνεφάνη, καὶ
συγχωροῦσιν οἱ δεσπότες καὶ ἐλευθεροῦσιν καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτῶν
ἐξαποστέλλουσιν, γινέσθω

1027 Ὁ κληρικὸς στὸν πόλεμο. — 83. Ἐπίσκοπος, ἢ
πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, στρατεία σχολάζων, καὶ βουλόμενος
ἀμφότερα κατέχειν, ρωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν,
καθαίρεισθω. «Τὰ» γὰρ «Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ
Θεῷ» (πρβλ. Ματθ. κβ' 21)

1028 Μὴ βαίξεις τοὺς ἄρχοντας. — 84. Εἰ τις ὑβρίσει
βασιλέα, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, τιμωρίαν τιννύτω. Καὶ εἰ
μὲν κληρικὸς, καθαίρεισθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω...

Διαταγαὶ διὰ Κλήμεντος.

1029 Οἱ δύο ἐντολές. — I Ἰωάννης εἶπεν Ὅδοι δύο εἰσὶ,
μία τῆς ζωῆς καὶ μία τοῦ θανάτου (πρβλ. Ἱερ. κα' 8) διαφορὰ δὲ
πολλὴ μεταξὺ τῶν δύο ὁδῶν· ἡ μὲν γὰρ ὁδὸς τῆς ζωῆς ἐστὶν αὕτη
πρῶτον, ἀγαπήσεις τὸν Θεὸν τὸν ποιήσαντά σε ἐξ ὅλης τῆς καρ-
δίας σου» (Ματθ. κβ' 37) καὶ δοξάσεις τὸν λυτρωσόμενόν σε ἐκ
θανάτου, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη· ἀδύτερον, ἀγαπήσεις τὸν
πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ δευτέρα· ἐν οἷς ὅλος ὁ
νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται» (Ματθ. κβ' 39-40)...

1030 Ἰσότητα προστά στὸν Θεό. — I Οὐ γὰρ ἰσχύει πλοῦ-
τος παρὰ Κυρίῳ (οὐ γὰρ ἀξίας προκρίνει), οὐδὲ κάλλος ὠφελεῖ,
ἀλλὰ ἰσότης ἐστὶ πάντων παρ' αὐτῷ.

1025. M 137, 204 B	PII 2, 104	B 2, 179, 29
1026. M 137, 205 A	PII 2, 105	B 2, 179, 33.
1027. M 137, 208 A	PII 2, 107	B 2, 179, 39.
1028. M 137, 209 C.	PII 2, 108.	B 2, 180, 3.
1029. B 2, 197, 22.	1030 B 2, 199, 13.	

Ἀποφθέγματα.

1031 Μολύνεσαι μὲ τις ἄδικες προσφορές. — Εἰς Ἀνα-
στασίῳ Συναίτου, Ἐρώτησις 12, 11. Ὁ γὰρ ἀπὸ τοιούτων δε-
χόμενος [προσφορὰς κληρικὸς] ἐμμενόντων τοῖς κακοῖς, καὶ μὴ
μετανοούντων, κοινώνει τοῖς τῇ προσευχῇ, καὶ λυπεῖ Θεὸν τὸν
τοὺς ἀδίκους ἀποστρεφόμενον, καὶ οἰκοδομεῖ αὐτούς, διὰ τῆς ἀνα-
ξίου δόσεως, καὶ συμμολύνεται αὐτοῖς, μὴ ἀφίων αὐτοὺς εἰς μετά-
νοιαν ἔλθειν.

1032 «Ἐχει τὴ δύναμη ὁ Θεὸς νὰ κάνει ὥστε κανεὶς νὰ
μὴν πευάει». — Εἰς, Ἀντωνίου, Μέλισσα, Α' 29, 27. Δυνατὸς
ἦν ὁ Θεὸς ποιῆσαι μηδὲνα πένητα ἀλλὰ τὸ εὖ ποιεῖν περιηρεῖτο,
τὸ συμπάσχειν οὐδεὶς ἤξιον.

1033 Ὁ εἷας γιὰ τὸν ἄλλον. — 27 Νῦν δὲ ἀλλήλων ἐνε-
κα καὶ εὐποροῦμεν καὶ ἀποροῦμεν, ἵνα τόπος γενώμεθα τῇ εὐ-
ποιᾷ.

ΒΗΣΑΡΙΩΝ ΑΒΒΑΣ

(ὄσιος, † Τέλη Δ' ἢ ἀρχὲς Ε' αἰῶνα)

Ἀποφθέγματα.

1034 Παντοῦ εἶναι ὁ Θεός. — Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀπο-
φθέγματα, Ἀββᾶς Βησαρίων, I. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δουλᾶς ὁ
μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Βησαρίωνος, ὅτι Ὀδυνόντων ἡμῶν ποτε εἰς
ὄχθαν τῆς θαλάσσης, ἐδίψησα, καὶ εἶπον τῷ ἀββᾶ Βησαρίωνι·
Ἀββᾶ, διψῶ πάνυ. Καὶ ποιήσας εὐχὴν ὁ γέρον, λέγει μοι· Πίε ἐκ
τῆς θαλάσσης. Καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἔπιον Ἐγὼ δὲ ἤν-
τησα εἰς τὸ ἀγγεῖον, μήποτε παρ' ἐκεῖ διψήσω. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρον,
λέγει μοι Διατί ἤντησας; Λέγω αὐτῷ Συγχώρησόν μοι, μήποτε
παρ' ἐκεῖ διψήσω. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον Ὁ Θεός ὦδε, καὶ πάντῃ
Θεός.

1035 «Τὸ Ἐδαγγέλιον μ' ἐγδύσει». — Παλλαδίου Ἐλεν.,
Λαυσιακὴ ἱστορία (ἐκδ. Μ), Κεφάλαιον 116. Ἐγένετό τις γέρον
ἀκτήμων καὶ ἐλεήμων, ἀββᾶς Βησαρίων ὀνόματι. Οὗτος κατελθὼν
εἰς κόμην τινὰ, ἶδεν γυμνὸν πτωχὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ τεθνηκότα. Αὐτὸς

1031. M 89, 452 B.	1032
1033 M 136, 872 C	1034. M 65, 137
1035. M 34, 1219 D	

δὲ ἓνα χιτῶνα φορῶν, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν, καὶ μικρὸν μαφόριον· οὐδὲν γὰρ ἐκέκτητο πλὴν τούτου τοῦ ἀναγκαίου σκεπάσματος. Εἶχε δὲ καὶ μικρὸν Εὐαγγέλιον ὑπὸ τὴν μάλην ἀεὶ, πρὸς ἔλεγχον ἑαυτοῦ τοῦ διαπαντός ὑπακούειν τῇ δεσποτικῇ φωνῇ, ἢ μᾶλλον ἔργῳ κατορθωθέντα τὸν λόγον ἐπιφερόμενος. Τοιαύτη γὰρ ὁ ἀνήρ ὑπερβολῇ βίου χρησάμενος, ἀνεπαισχύντως ὡς ἐπίγειος ἄγγελος τὴν ἐπουράνιον ἐν νόμῳ διήνυσεν πορείαν. Οὗτος οὖν ἑωρακῶς τὸ λείψανον, εὐφυῶς τὸ μαφόριον ἀποφορτωσάμενος, ἐναπέθετο τῷ τεθνηκότι. Καὶ πάλιν ὀλίγον βαδίσας, δεομένῳ γυμνῷ συνήτησεν· καὶ διακρινόμενος ἔστη καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος οὕτως. Πῶς ἐγὼ μὲν, ὁ δὴθεν ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ, ἱμάτιον περικείμεαι, ὁ δὲ ἐμὸς ἀδελφὸς ψύχει καταπήγνυται; Εἰ τοίνυν ἐάσω τοῦτον λιποψυχῆσαι, θανάτου πάντως αἷτιος τῷ πλησίον γενήσομαι. Γί οὖν; ἀποδυσάμενος μερίσω, τὸν χιτῶνα κόψας ἢ τὸ πᾶν τῷ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δώσω; Ἀλλὰ τί χρησιμὸν ἐμοὶ τε κἀκεῖνῳ τὸ σχιζόμενον μέρος; Καὶ διακριθεὶς ἔφη· Μὴ βλάβη τις ἡμῖν, εἰ πλεόν ποιήσωμεν τῆς ἐντολῆς; Τοιγαροῦν ὁ γεναῖος οὗτος ἀθλήσας, προθύμως καλεῖ τὸν πτωχὸν εἰς τὸν πυλῶνα, καὶ τοῦτον ἐνδεδυμένον ἀπολύσας, ἔστη γυμνός, ἑαυτὸν ταῖς χερσὶ περισκέπων, ὀκλάσας καὶ ὑποκαθήμενος, μόνον ἔχων τὸν πλουσιεπιπιδὸν λόγον ὑπὸ τὴν μάλην. Κατ' οἰκονομίαν δὲ τούτου παριόντος ὁ ἐπὶ τῆς εἰρήνης ἐπέγνω τὸν γέροντα, καὶ πρὸς τὸν ἐχόμενον σύμμαχον εἶπε· Βλέπε ἐκεῖ οὐκ ἔστιν ὁ γέρον ἀββᾶ Βησαρίων; τοῦ δὲ φήσαντος, Ναί· καταβάς ἐκ τοῦ ζώου ταχέως, ἠρώτησεν τὸν ἅγιον, ὅτι τίς σε ἐξέδυσεν; Ὁ δὲ τῇ δεξιᾷ προσενεγκὼν τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦτο, φησὶν, ἐξέδυσέν με. Παραχρῆμα δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἱμάτιον ὁ ἐπὶ τῆς εἰρήνης ἀποδυσάμενος, τὸν τέλειον στρατιώτην ἐνέδυσεν. Καὶ ἀπαθῶς φορέσας τὴν ὡς μικρὰν ἐσθῆτα τῶν μοναχῶν τοῦ κόσμου ἀνεχώρησεν ἀφανῆς, τούτου τὴν πολιτείαν ἑωρακός, ἐκκλίνων τὸν ἔπαινον, τὴν παρὰ τοῦ κρυπτοῦ τιμὴν ὁ κρυπτόμενος ἀναμένων. Ὁ αὐτός οὗτος μετὰ τὸ κατωρθωθέντα πᾶσαν εὐαγγελικὴν ἐντολήν, μηδὲν ἔχων τοῦ κόσμου τούτου ἔτι κατὰ διάνοιαν, πρὸς ἐντελεστέραν τῆς θείας ἀποφάσεως ἐργασίαν, ἐν παρόδῳ πτωχὸν ἑωρακῶς, δρομαίως εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπήλθεν, ἐνθα στὰς ὀλίγον, τόμον Εὐαγγελίου διαπέπρακεν. Μεθ' ἡμέρας οὖν ὁ σὺν αὐτῷ μαθητής, ἀββᾶ Δουλᾶς λεγόμενος, ἠρώτησεν τὸν γέροντα, λέγων, ὅτι Γί γέγονεν τὸ μικρὸν βιβλίον, ἀββᾶ; πρὸς δὲ ἡσύχως ὁ γέρον στυμνὸν καὶ χαριστάτον ῥῆμα λίαν ἐφθέγγετο, φάσκων οὕτως, Μὴ λυποῦ, ἀδελφέ· ἵνα γὰρ ἐκεῖ παρρησίαν ἔχωμεν, αὐτὸν τὸν λόγον ἐπώλησα διὰ τὴν ὑπακοὴν τὸν ἀεὶ λέγοντά μοι· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς. Εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλαι πράξεις πάμπολλαι ἐνάρεται τοῦ μεγάλου τούτου πατρός.

ΜΩΥΣΗΣ (ἢ ΜΩΥΣΗΣ) Ο ΑΙΘΙΟΥΨ (ὄσιος, † Τέλη Δ' αἰώνα)

Ἀποφθέγματα.

1036. *Οἱ ἁμαρτίες τοῦ ἄλλου.* — *Εἰς Παλλαδίου Ἐλεν., Ἀποφθέγματα, Μωυσῆς Αἰθιοῦψ, 2.* Ἀδελφός ποτε ἐσφάλη εἰς Σικήτιν καὶ γενομένου συνεδρίου, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωυσῆν. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἐλθεῖν. Ἀπέστειλεν οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, λέγων· Ἐλθέ ὅτι σε ὁ λαὸς περιμένει. Ὁ δὲ ἀναστάς ἦλθε. Καὶ λαβὼν σπυρίδα τετρημμένην, καὶ γεμίσας ἄμμου, ἐβάστασεν. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, λέγουσιν αὐτῷ· Τί ἐστὶ τοῦτο, πάτερ; Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον· Αἱ ἁμαρτίαι μου εἰσὶν ὀπίσω μου καταρρέουσαι, καὶ οὐ βλέπω αὐτάς· καὶ ἦλθον ἐγὼ σήμερον, ἁμαρτήματα ἀλλότρια κρῖναι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, οὐδὲν ἐλάλησαν τῷ ἀδελφῷ· ἀλλὰ συνεχώρησαν αὐτῷ.

1037. *Κοινωνία καὶ ἀναχώρησις.* — 7. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς· Ἄνθρωπος φεύγων, εἰκοι σταφυλῇ ὀπτηῇ· ὁ δὲ ἐν ἀνθρώποις ὢν, ὡς ὄμφαξ ἐστίν.

1038. *Ἄμυνα στὸν πόλεμο.* — 9. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς ἐν Σικήτει· Ἐὰν φυλάξωμεν τὰς ἐντολάς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐγὼ ἐγγυῶμαι ὑμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι βάρβαροι οὐκ ἔρχονται ὧδε. Εἰ δὲ μὴ φυλάξωμεν, ἐρημωθῆναι ἔχει ὁ τόπος οὗτος.

1039. *Οἱ ἁμαρτίες τοῦ πλησίον.* — 16. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν μὴ ἄνθρωπος ἔχη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν, ὁ Θεὸς οὐκ εἰσακούει αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ ἀδελφός· Τί ἐστίν, ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον ὅτι, Εἴ τις βασιτάζει τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, οὐ βλέπει τὰς τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

1040. *Ἡ ψυχικὴ εἰρήνη.* — 18. Τέλος δὲ τούτων πάντων, τὸ μὴ κρῖναι τὸν πλησίον... Ἐὰν ἡμᾶς ἐάσωσιν ἰδεῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, οὐ μὴ ἴδωμεν τὰς ἁμαρτίας τοῦ πλησίον. Μωρία γὰρ ἐστὶν ἀνθρώπων, ἔχοντι τὸν ἑαυτοῦ νεκρὸν, ἀφείναι αὐτὸν καὶ ἀπελθεῖν κλαῦσαι τὸν τοῦ πλησίον. Τὸ ἀποθανεῖν δὲ ἀπὸ τοῦ πλησίον σου, τοῦτό ἐστι τὸ βαστάσαι σου τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀμεριμνεῖν ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ὅτι οὗτος καλὸς ἐστίν, ἢ οὗτος κακός. Μὴ ποιή-

1036 M 65, 281 A.

1037 M 65, 284 C.

1038 M 65, 285 B.

1039 M 65, 288 B.

1040 M 65, 289 A.

σης κακῶν μηδενὶ ἀνθρώπῳ, μηδὲ λογίζου πονηρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου εἰς τινὰ μηδὲ ἐξουδενώσης τινὰ ποιούντα κακὸν μηδὲ πεισθῆς τῷ κακοποιούντι τὸν πλησίον αὐτοῦ, μηδὲ χαῖρε μετὰ τοῦ ποιούντος κακὸν τῷ πλησίον αὐτοῦ μη καταλαλήσης τινὰ ἀλλὰ λέγε· Ὁ Θεὸς γινώσκει ἕκαστον μη συμπεισθῆς μετὰ τοῦ καταλαλοῦντος, μηδὲ συγχαρῆς μετὰ τῆς καταλαλιᾶς αὐτοῦ, μηδὲ μισήσης τὸν καταλαλοῦντα τὸν πλησίον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτὸ ἐστὶ τὸ μὴ κρίναι. Μὴ ἔχε ἔχθραν μετὰ τινος ἀνθρώπου, καὶ μὴ κρατήσης ἔχθραν ἐν τῇ καρδίᾳ σου μὴ μισήσης τὸν ἐχθραίνοντα μετὰ τοῦ πλησίον. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰρήνη.

1041. Ἡ «λαθραία» προσφορά. — *Εἰς Σωζομένον, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ΣΤ' 29.* Ἄλλοτε δὲ [ὁ ἄββάς Μωϋσῆς ὁ Αἰθίοψ] νύκτωρ περιῶν τὰς οἰκῆσεις τῶν μοναχῶν, λάθρα τὴν ἑκάστου ὑδρίαν ἐπλήρου ὕδατος. Ἦν δὲ τοῦτο λίαν ἐργάδες. Τῶν μὲν γὰρ σταδίους δέκα, τῶν δὲ, εἴκοσι, τῶν δὲ, καὶ τριάκοντα, καὶ πλέον διειστήκει ὁ τόπος ὅθεν ὑδρεύοντο.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΜΑΓΝΗΣ

(† Ἀρχές Ε' αἰώνα)

Ἀποκριτικός.

1042. Κίνδυνος ἀπ' τὴν ἀγάπη τῶν πτωχῶν. — *Κεφ. 3, παραγρ. 5.* Ἄλλην δὲ τούτων ἀσαφεστέραν λέξιν ἐξετάσωμεν, ἐνθα φασὶν «Εὐκολώτερον ἐστὶ κάμηλον διὰ ραφίδος εἰσελθεῖν ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (πρβλ. Ματθ. ιθ' 24). Εἴ γε οὖν τις πλούσιος τῶν ἐν τῷ βίῳ πλημμελημάτων ἀφέμενος φόνου, κλοπῆς, μοιχείας, ἱεροσύλου κακίας εἰς τὴν λεγομένην βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσάγεται, τί τοῦ δικαιοπραγεῖν τοῖς δικαίοις ὄφελος, εἰ τυγχάνουσι πλούσιοι; τί δὲ τοῖς πένησι βλαβερόν πράττειν τῶν κακῶν πᾶν ἀνοσιούργημα; οὐ γὰρ ἀρετὴ τὸν ἀνθρώπον εἰς οὐρανοὺς ἀνάγει, ἀλλὰ πενία καὶ πραγμάτων ἔνδεια. Εἴ γὰρ τὸν πλούσιον ὁ πλοῦτος ἀποκλείει τῶν οὐρανῶν, ἐξ ἀντιφάσεως ἢ πενία καὶ πραγμάτων ἔνδεια τοὺς πένητας εἰσάγει καὶ θέμις τοῦτο μαθόντα τινὰ τὸ μάθημα τῆς ἀρετῆς μὲν οὐδαμῶς ποιεῖται λόγον, πενίας δὲ μόνης καὶ τῆς αἰσχίστων ἀκωλύτως ἔχεσθαι, ἅτε πενίας οἶας τε σώζειν τὸν πενόμενον, καὶ πλοῦτου τὸν

πλούσιον ἀποκλείοντος τῆς ἀκηράτου μονῆς. Ὅθεν δοκεῖ μοι ταῦτα μὲν τοῦ Χριστοῦ μὴ τυγχάνειν τὰ ρήματα, εἰ γε τὸν τῆς ἀληθείας παρεδίδου κανόνα, ἀλλὰ πενήτων τινῶν τὰς τῶν πλουτούντων οὐσίας ἐκ τῆς αὐτῆς κενοφωνίας ἀφαιρεῖσθαι θελόντων. «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. ιθ' 21), ἔπεισαν πᾶσαν οὐσίαν, ἣν εἶχον, καὶ ὑπαρξὶν διακεῖμαι πένησι, καὶ αὐτὰς εἰς ἔνδειαν ἐλθούσας ἐρανίζεσθαι ἐξ ἐλευθερίας εἰς ἄσημον ἀπαίτησιν ἐλθούσας, ἐλεεινὸν ἐξ εὐδαιμονίας ἐπελθούσας πρόσωπον, καὶ τέλος ἀναγκασθείσας ἐπὶ τὰς ἐχόντων οἰκίας ἀπιέναι, ὅπερ ἐστὶ τῆς πρώτης, μᾶλλον δ' ἐσχάτης ὑβρεῶς τε καὶ συμφορᾶς, τῶν οἰκειῶν, ἐκπεσεῖν εὐσειβείας προσχήματι, καὶ τῶν ἄλλοτριῶν ἐρᾶν ἀνάγκη τῆς ἔνδειας. Ἐξ ὧν δοκεῖ μοι ταῦτα γυναικὸς εἶναι καμνουσῆς τὰ ρήματα.

1043. Ἡ ἐπίδραση τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πτώχειας. — *3, 12[1]* Ὡς ἡ φαρμάκου δόσις μίαν ἔχουσα δύναμιν, κἂν τοῖς κάμνουσι δοθῇ κἂν τοῖς ὑγιαίνουσιν, οὐ μίαν τῶν λαμβανόντων τὴν ἔξιν ἐργάζεται, ἀλλὰ τῶν μὲν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβάλλει τὴν αἰσθησιν, τῶν δ' ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνάγει τὰ σώματα, οὐ τῆς δυνάμεως τοῦτο ποιούσης τοῦ φαρμάκου, ἀλλὰ τῶν λαμβανόντων ἀνόμοιον τὴν πείραν ἐργαζομένων τῆς δόσεως διὰ τὴν ἀνόμοιον τῆς σωματικῆς συνθήκης ὑπόθεσιν, οὕτω λόγος ἀρετῆς εἰς ὑπάρχων καὶ ὁ αὐτὸς πολλοὺς μὲν πλουσίους εἰς τὸ κρεῖττον ἀνήγαγε, πολλοὺς δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ τὸ φαῦλον ἀπήνεγκε, καὶ τένητας ὡσαύτως πολλοὺς μὲν Θεοῦ πρόσφυγας καὶ φίλους εἰργάσατο, πολλοὺς δὲ θεοστυγεῖς καὶ μισητοὺς ἐποίησεν, οὐκ ἐξ οἰκείας αὐτοῖς τοῦτο παρέχων δυνάμεως (οὕτω γὰρ ἂν εἰς ὑπάρχων ἢ πάντας ὠφέλησεν ἢ πάθος ἐζημίωσεν), ἀλλ' ἕκαστον ὡς εὔρεν ἔχοντα προαιρέσεως, καθὼς ἦν τις δεκτικός, τὰς ἐνεργείας παρέσχεν.

1044. Ὁ ἐνάρετος σὰν πλούσιος καὶ σὰν πτωχός. — *3, 12[2]* Οὗτος ὁ [Ἰωβ] ἐν πενίᾳ τὴν κακίαν ἐνίκησε κἂν πλοῦτῳ τῆς ὑπερφηφάνιας τὴν ὄφρυν ἐταπεινώσεν, οὗτος ἐν ἀσθενείᾳ τὴν δυναστείαν τῶν πειρασμῶν ἐξέλυσε κἂν πλοῦτῳ κἂν πενίᾳ εὐάρεστος πρὸς Θεόν.

AMMOYN († Α' μισό Ε' αιώνα)

Ἀποφθέγματα.

1045. *Λευκός γάμος.* — *Εἰς Παλλαδίον Ἐλεν, Λαυσαϊκῆ ἱστορία, 8,1-5* "Ἐλεγε δὲ τὸν Ἀμμοῦν βεβιωκέναι τοιοῦτω τρόπῳ ὅτι ὀρφανὸς ὑπάρχων, νεανίσκος ὡς ἐτῶν εἴκοσι δύο βία παρὰ τοῦ ἰδίου Θεοῦ ἐξεύχθη γυναικί· καὶ μὴ δυναθεὶς ἀντισχεῖν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀνάγκῃ, ἔδοξε καὶ στεφανοῦσθαι καὶ καθέζεσθαι ἐν παστῶ, καὶ πάντα ὑπομεμενηκέναι τὰ κατὰ τὸν γάμον. Μετὰ δὲ τὸ ἐξελθεῖν πάντας κοιμήσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ παστῶ καὶ τῇ κλίνῃ, ἀναστὰς ὁ Ἀμμοῦν ἀποκλείει τὴν θύραν, καὶ καθίσας προσκαλεῖται τὴν μακαρίαν αὐτοῦ σύμβιον καὶ λέγει αὐτῇ 2 «Δεῦρο, κυρία, λοιπὸν διηγήσομαι σοὶ τὸ πρᾶγμα· ὁ γάμος δὲν ἐγαμήσαμεν οὗτός ἐστι περισσὸν ἔχων οὐδέν. Καλῶς οὖν ποιήσωμεν ἐάν ἀπὸ τοῦ νῦν ἕκαστος ἡμῶν κατ' ἰδίαν καθευδῆσθαι, ἵνα καὶ τῷ Θεῷ ἀρέσωμεν φυλάξαντες ἄθικτον τὴν παρθενίαν». Καὶ ἐξενεγκῶν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ βιβλιδάριον ἐκ προσώπου τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ σωτῆρος ἀνεγίνωσκε τῇ κόρῃ ἀπειρῶ οὔσῃ γραφῶν, καὶ τῷ πλείστῳ μέρει πάντα προστιθεὶς τῇ ἰδίᾳ διανοίᾳ τὸν περὶ παρθενίας καὶ ἀγνείας εἰσηγεῖτο λόγον ὡς ἐκείνην τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πληροφορηθεῖσαν εἰπεῖν 3. «Κἀγὼ πεπληροφόρημαι, κύριε καὶ τί κελεύεις λοιπόν;» «Κελεύω, φησὶν, ἵνα ἕκαστος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ νῦν κατ' ἰδίαν μείνῃ». Ἡ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, εἰπούσα «Ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ μείνωμεν, ἐν διαφόροις δὲ κλίμαις». Ζήσας οὖν ἔτη δεκαοκτῶ μετ' αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, διὰ πάσης ἡμέρας ἐσχόλαζε τῷ κήπῳ καὶ τῷ βαλσαμῶνι· βαλσαμουργὸς γάρ ἦν. Ἦτις βάλλσμος ἀμπέλου δίκην φυτεύεται, γεωργουμένη καὶ κλαδευομένη, πολὺν ἔχουσα πόνον. Ἐσπέρας οὖν εἰσερχόμενος εἰς τὸν οἶκον ἐποίει εὐχὰς καὶ ἤσθιε μετ' αὐτῆς καὶ συνυκτερινὴν πάλιν ποιήσας εὐχὴν ἐξήρχετο. 4. Τούτων οὕτως ἐπιτελουμένων, καὶ ἀμφοτέρων εἰς ἀπάθειαν ἐληλακότων, ἐνήργησαν αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἀμμοῦν, καὶ λέγει αὐτῷ τελευταῖον ἐκείνη «Ἐχω σοί τι εἰπεῖν, κύριέ μου ἵνα, ἐάν μου ἀκούσης, πληροφορηθῶ ὅτι κατὰ Θεόν με ἀγαπᾷς». Λέγει αὐτῇ «Εἰπέ ὁ βούλει». Ἡ δὲ λέγει αὐτῷ «Δίκαιόν ἐστι πρᾶγμα ἄνδρα σὲ ὄντα καὶ δικαιοσύνην ἀσκοῦντα, ὁμοίως καμὲ ἐξηλακωῖαν τὴν αὐτὴν σοὶ ὁδόν, κατ' ἰδίαν μένειν. Ἀτοπον γάρ ἐστι κρύπτεσθαι σοὶ τὴν τοιαύτην ἀρετὴν συνοι-

κοῦντά μοι ἐν ἀγνείᾳ». 6. Ὁ δὲ εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, λέγει αὐτῇ «Οὐκοῦν ἔχε σὺ τοῦτον τὸν οἶκον ἐγὼ δὲ ποιήσω ἑμαυτῷ ἕτερον οἶκον». Καὶ ἐξελθὼν κατέλαβε τὸ ἐνδότερον τοῦ τῆς Νιτρίας ὄρους· οὕτω γάρ ἦν τότε μοναστήρια καὶ ποιεῖ ἑαυτῷ δύο θόλους κελλίων. Καὶ βιώσας ἄλλα εἴκοσι δύο ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτελεύτησε, μᾶλλον δὲ ἐκοιμήθη, δις τοῦ ἔτους ὀρῶν τὴν μακαρίαν σύμβιον αὐτοῦ.

ΩΡ ΑΒΒΑΣ (ὄσιος, † Α' μισό Ε' αιώνα)

Ἀποφθέγματα.

1046. Ἀμοιβή. — *Εἰς Παλλαδίον Ἐλεν, Ἀποφθέγματα, Πίωρ, I.* Ὁ μακάριος Πίωρ ἐργασάμενος εἰς τὸ θέρος παρὰ τινα, υπεμίμησε λαβεῖν τὸν μισθόν· τοῦ δὲ υπερθεμένου, εἰς τὴν μονὴν ἐπανῆλθε Πάλιν τοῦ καιροῦ καλέσαντος, θερίσας παρ' αὐτῷ, καὶ μετὰ προθυμίας ἐργασάμενος, οὐδὲν ἐκείνου παρασχόντος, ἐπηνῆλθεν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Τοῦ δὲ τρίτου συμπληρωθέντος ἔτους, τὴν συνήθη ἐργασίαν τελέσας ὁ γέρον, ἀνεχώρησε μὴδὲν εἰληφώς. Καὶ τοῦ Κυρίου ἐτάσαντος τὸν ἐκείνου οἶκον, ἐπιφερόμενος τὸν μισθόν, εἰς τὰ μοναστήρια περιῆγε ζητῶν τὸν ἄγιον. Καὶ μόλις εὐρῶν αὐτόν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καὶ ἀποδιδούς ἔφασκεν, ὅτι Ἐμοὶ ὁ Κύριος ἀπέδωκεν. Ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτῷ παρασχεῖν αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῷ πρεσβυτέρῳ.

ΩΡ (ὄσιος, † Α' μισό Ε' αιώνα)

Ἀποφθέγματα.

1047 «Λογισμὸς ὑπερηφάνειας». — *Εἰς Παλλαδίον Ἐλεν, Ἀποφθέγματα, Ὁρ, II.* Πάλιν εἶπεν "Ὅταν λογισμὸς ὑψηλοφροσύνης ἢ ὑπερηφάνιας ὑπείσθῃ σοι ἐρεύνα σου 'το συνειδός, εἰ πάσας τὰς ἐντολάς ἐφύλαξας, εἰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ λυπῆ ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει αὐτῶν, καὶ ἔχεις ἑαυτὸν δοῦλον ἀχρεῖον, καὶ πάντων ἁμαρτωλότερον καὶ τότε μὴδὲ οὕτως μέγα φρονήσης, ὡς πάντα κατορθώσας· εἰδὼς ὅτι οὗτος ὁ λογισμὸς πάντα καταλύει.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ ΚΥΠΡΟΥ

(ἅγιος, † 403)

Κατὰ αἱρέσεων.

1048. Ἡ «λαγνεία» τοῦ αἱρετικοῦ Νικολάου. — Βιβλίον Α', Τμήμα II, Κεφ. 25. Νικολαῖται, Παράγρ. 1. Οὗτος, [ὁ Νικόλαος] ἀπὸ τῶν Ἀντιοχείων ὀρμώμενος προσήλυτος γίνεται. Μετέπειτα δὲ καταδεξάμενος τὸν περὶ τοῦ κηρύγματος λόγον τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς συνήφθη τοῖς μαθηταῖς, ἐν τε τοῖς προκριντέοις τὰ πρῶτα ἐξεταζόμενος. Ἐντεῦθεν καὶ ἐν τοῖς ἐκλεγείσιν εἰς τὴν τῶν χηρῶν τότε ἐπιμέλειαν ἐγκατηριθμήθη. Ὅσοι δὲ τοῦτον ὑπέδου ὁ διάβολος, καὶ ἐξηπάτησεν αὐτοῦ τὴν καρδίαν τῇ αὐτῇ πλάνῃ τῶν προειρημένων παλαιῶν, κατατραυθῆναι μειζρόνως ὑπὲρ τοὺς πρώην. Γύναιον γὰρ οὗτος ἔχων εὐμορφον, καὶ ἀπὸ τοῦ γυναιίου ἐγκρατευσάμενος, ὡς κατὰ μίμησιν ὦν ἐώρα Θεῶ προσανελόντων, μέχρι τινὸς ἐκαρτέρει. Οὐ μὴν εἰς τέλος ἤνεγκε κρατεῖν τῆς αὐτοῦ ἀκρασίας· ἀλλὰ βουληθεὶς ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφειν, προφάσεις τινὰς οὐκ ἀγαθὰς ἑαυτῷ θηρώμενος ἐπενόει πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἰδίου τῆς ἀκολασίας πάθους, ἃ μᾶλλον συνέφερον αὐτῷ. Εἶτα οὖν τοῦ σκοποῦ ἐκπεσών, τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ συνήφθη ἀπεριέργως. Οὗτος δὲ, αἰσχυρόμενος τὴν ἑαυτοῦ ἦτταν, καὶ ὑφορώμενος φωραθῆναι, ἐτόλμα λέγειν, ὅτι, εἰ μὴ τις καθ' ἐκάστην ἡμέραν λαγνεύει, ζωῆς οὐ δύναται μετέχειν τῆς αἰωνίου. Ἐκ προφάσεως γὰρ εἰς πρόφασιν μετηνέχθη ἑτέραν. Ὅρων γὰρ τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον κάλλει μὲν διαπρέπουσαν, ταπεινότητι δὲ φερομένην, ἐξηλοτύπησε αὐτήν, καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἀσέλγειαν τοὺς ἄλλους εἶναι νομίσας, τὰ πρῶτα μὲν ἐμπαροινῶν εἰς τὴν ἰδίαν γαμητὴν διετέλει, καὶ διαβολὰς τινὰς αὐτῇ ἐπιφέρων διὰ λόγων· τὸ δὲ πέρασ ἐαυτὸν κατέσπασεν οὐ μόνον εἰς τὴν χρῆσιν τῆς σαρκὸς τὴν κατὰ φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς βλάσφημον ὑπόνοιαν, καὶ βλάβην κακοτροπίας, καὶ πλάνην παρεισόδύσεως πονηρᾶς.

1049. Γάμος κληρικῶν. — Β' I, 39 (ἢ 49) Καθαροί, 4. Καὶ γὰρ τῷ μὲν ὅτι οὐ δέχεται τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ κήρυγμα μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνδημίαν τοὺς ἀπὸ πρώτου γάμου, τελευτησάσης τῆς αὐτῶν γυναικὸς, δευτέρῳ γάμῳ συναφθέντας διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς τῆς ἱερωσύνης. Καὶ ταῦτα ἀσφαλῶς ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία μετὰ ἀκριβείας παραφυλάττεται. Ἀλλὰ καὶ τὸν

ἔτι βιοῦντα καὶ τεκνογονοῦντα, μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα, οὐ δέχεται, ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶς ἐγκρατευόμενον ἢ χηρεύσαντα, διάκονόν τε καὶ πρεσβύτερον, καὶ ἐπίσκοπον, ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς κανόνες οἱ ἐκκλησιαστικοί. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι, ἐν τισι τόποις ἔτι τεκνογονεῖν πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους. Τοῦτο οὐ παρὰ τὸν κανόνα, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν ραθυμῆσασαν διάνοιαν, καὶ τοῦ πλήθους ἔνεκεν, μὴ εὐρισκομένης ὑπηρεσίας. Τὸ πρεπωδέστατον γὰρ αἰεὶ ἡ ἐκκλησία ὀρώσα, Ἁγίῳ Πνεύματι εὖ διαταχθεῖσα, ἔγνω ἀπερισπάστους Θεῷ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖσθαι σπουδάζειν, καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χρεῶν μετὰ πάσης εὐνουστάτης συνειδήσεως τελειοῦσθαι. Φημί δὲ ὅτι πρέπον ἐστὶ διὰ τὰς ἐξαπίνης λειτουργίας καὶ χρεῖας σχολάζειν τὸν πρεσβύτερον, καὶ διάκονον, καὶ ἐπίσκοπον Θεῶ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ προστάσει ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων, «Ἴνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι τῇ εὐχῇ» (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 5), πῶσφ μᾶλλον τῷ ἱερεῖ τὸ αὐτὸ προστάσει; Τὸ ἀπερίσπαστον δὲ λέγω, εἰς τὸ σχολάζειν κατὰ Θεὸν ἐν ταῖς χρεῖαις ταῖς πνευματικαῖς τελειουργημένη ἱερωσύνη.

1050. Ἐγκράτεια καὶ γάμος. — 61. Ἀποστολικοί, 1-7... Βούλονται δὲ καὶ «Ἀποτακτικούς» ἑαυτοὺς λέγειν. Φυλάττεται δὲ παρ' αὐτοῖς τὸ μηδὲν κεκτηῖσθαι. Εἰσι δὲ καὶ οἱ αὐτοὶ ἀπόσπασμα τῶν Τατιανοῦ δογμάτων, Ἐγκρατιτῶν τε καὶ Τατιανῶν, καὶ Καθαρῶν οἵτινες φύσει νόμον οὐ παραδέχονται. Παρῆλλακται δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ τὰ μυστήρια. Σεμνύνονται δὲ δῆθεν ἀκτημοσύνη· σχίζουσι δὲ μάτην οὗτοι καὶ βλάπτουσι τὴν ἀγίαν Θεοῦ ἐκκλησίαν, διὰ τὸ ἐθελοθρησκεύειν, ἐκπεσόντες τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Οὔτε γὰρ παραπεπτωκότος τινὸς εἶδεξις ἔτι γίνεται τὰ ὅμοια δὲ τοῖς ἀνωτάτω λεγομένοις φρονουσι περὶ τε τοῦ γάμου καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων... Εἰ γὰρ βδελυρὸς ἐστὶν ὁ γάμος, ἄρα ὅλοι ἀκάθαρτοι ὑπάρχουσι διὰ γάμου γεγεννημένοι. Καὶ εἰ μόνον τυγχάνει ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τῶν τῷ γάμῳ ἀποταξάμενων, οὐκέτι ὁ γάμος ἐκ Θεοῦ ὑπάρχων, ἢ πᾶσα παιδοποιουμένη ὑπόθεσις· ἄρα καὶ αὐτοὶ ἀλλότριον Θεοῦ ὑπάρχουσι ἀπὸ τοιούτων γεγεννημένοι. Ποῦ τοίνυν τὸ εἰρημένον, «Ἄ ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»; (πρβλ. Ματθ ιθ' 6). Τὸ μὲν γὰρ ἀπ' ἀνάγκης χωρίζειν, ἀπὸ ἀνθρώπου ὑπάρχει· τὸ δὲ μετὰ προαιρέσεως ἐγκρατεῦσθαι οὐκ ἀνθρώπου ἐδειξεν, ἀλλὰ Θεοῦ τὸ ἔργον. Καὶ ἔχει μὲν ἡ κατὰ φύσιν ἀνάγκη πολλάκις μέμψιν· ὅτι οὐ μετὰ εὐλογιστίας τὸ ἐπάναγκες ἐπιτελεῖται, ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ κανόνος βέβηκεν. Οὐ γὰρ ἐπάναγκες ἡ θεοσέβεια· ἀλλὰ

ἐκ προαιρέσεως ἢ δικαιοσύνη. Τὰ δὲ φύσει εἰς θεοσέβειαν ἐπάναγκες φανερά ἐστιν, ἀ τῇ φύσει ἐπιμετρέηται. Οἷον τὸ μὴ πορνεύειν, τὸ μὴ μοιχεύειν, τὸ μὴ ἀσελγαίνειν, τὸ μὴ ἐν ταυτῷ δευτερογαμεῖν, τὸ μὴ ἀρπάζειν, τὸ μὴ ἀδικεῖν, τὸ μὴ μεθύειν, τὸ μὴ ἀδηφαγεῖν, τὸ μὴ φαρμακεύειν, τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν, τὸ μὴ φονεύειν, τὸ μὴ καταρᾶσθαι, τὸ μὴ λοιδορεῖν, τὸ μὴ ὀμνύειν, ἀγανακτεῖν τε καὶ ταχὺ παύεσθαι, ὀργίζεσθαι καὶ μὴ ἀμαρτάνειν, καὶ ἐπιδύνειν ἥλιον ἐπὶ τῷ παροργισμῷ (πρβλ. Ἐφεσ. δ' 26). Τῷ δὲ γάμῳ συναφθῆνα μετὰ εὐνομίας, ἢ φύσις δηλώσει ἐκ Θεοῦ ἐκτισμένη, καὶ ἐπιτραπεῖσα. Καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα, κατὰ θάτερον ἔχει τῆς ἐπισκοπῆς τὸ μέτρον. 2. Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἐστὶν ἐν σεμνότητι ὁ γάμος, καὶ ζωὴν ἔχων ὁ γάμος, γεννηθῶσιν ἄνευ γάμου· εἰ δὲ ἀπὸ γάμου γεννῶνται, ἄρα βέβηλοι εἰσι διὰ τὸν γάμον. Εἰ δὲ αὐτοὶ μόνοι οὐκ εἰσὶ βέβηλοι, καίτοιγε ὄντες ἀπὸ γάμου, οὐ βέβηλος ὁ γάμος· διότι ἄνευ αὐτοῦ οὐδεὶς γεννηθήσεται ποτε ἐν κόσμῳ. Καὶ πολλή τις ἐστὶν ἡ τῶν ἀνθρώπων πλάνη, διὰ ποικιλίας καὶ πολλῶν προφάσεων ἐργασαμένη τὸ φαῦλον τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, καὶ πλανήσασα ἕκαστον διὰ προφάσεως ἀπὸ τῆς ἀληθείας. 3. Καὶ ἔχει μὲν οὖν ἀποταξίαν ἢ ἐκκλησίαν· ἀλλ' οὐ βδελύττεται τὸν γάμον. Καὶ ἔχει ἀκτημοσύνην· ἀλλὰ οὐκ ἐπαίρεται τῶν ἐν κτήσει δικαιοσύνης ὑπαρχόντων, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων γονέων ἔχόντων, ὅπως ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἐπιδοσμένοις ἐπαρκέσαι. Καὶ ἀπέχονται βρωμάτων πολλοί· ἀλλ' οὐ φυσιοῦνται κατὰ τῶν μὴ ἀπεχομένων. «Ὁ γὰρ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖται» καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. Χριστῷ γὰρ ἐσθίει καὶ πίνει» (πρβλ. Ρωμ. ιδ' 3-5). Καὶ ὄρας μίαν ὁμόνοιαν, καὶ μίαν ἐλπίδα, καὶ μίαν πίστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκάστῳ χαρίζομένην κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ κατὰ τὸν ἰδιον ἀγῶνα τοῦ καμάτου; Ἔοικε δὲ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία νηϊ. Ναῦς δὲ οὐκ ἀπὸ ἐνὸς ξύλου ἀρμόζεται, ἀλλ' ἐκ διαφόρων. Καὶ τὴν μὲν τρόπιν ἀπὸ ἐνὸς ξύλου κέκτηται, ἀλλὰ οὐ μονοβόλως· τὰς δὲ ἀγκύρας ἐτέρων. Περιτόνεά τε καὶ σανίδας, καὶ τὰ ἐγκυλίσματά τε, καὶ μέρη πρύμνης, καὶ τοίχων, καὶ ζυγωμάτων, ἰστίων τε καὶ πηδαλίων, ὀκνῶν τε καὶ αὐχενίων, οἰάκων τε καὶ τῶν ἄλλων πάντων, ἐκ διαφόρων ξύλων ἔχει τὴν συναγωγὴν. Ἐκάστη δὲ τούτων τῶν αἰρέσεων μονόξυλός τις οὔσα, τὸν χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας οὐχ ὑποφαίνει. Ἡ δὲ ἀγία Θεοῦ ἐκκλησία ἔχει μὲν γάμον σεμνόν, καὶ τιμᾶ τὸν τοιοῦτον Ἐπειδὴ «τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος» (Ἐβρ. ιγ' 4). Ἐχει ἐγκράτειαν θαυμασιωτάτην, καὶ ἐπαινεῖ τὴν τοιαύτην· ἐπειδὴ ἀγῶνα ἀγωνίζεται, καὶ κατηφρόνησε τοῦ βίου, ὡς ἐτι δυνατωτέρα ἔχει δὲ παρθενίαν, καὶ ὑπερδοξάζει τὴν τοιαύτην ἐνάρετόν τινα οὔσαν, καὶ πτερῷ κουφοτάτῳ κεκοσμημένην. Ἐχει ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ μὴ πεφυσισμένους κατὰ τῶν ἐτι

ἐν κόσμῳ ὑπαρχόντων, ἀλλὰ χαίροντας τοῖς τοιοῦτοις· καθάπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι, αὐτοὶ μὲν ἀκτήμονες ὑπάρχοντες. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πάντων δεσπότης ὢν, ἐν σαρκὶ γενόμενος, οὐδὲν ἀπὸ τῆς γῆς ἐκτήσατο· ἀλλ' οὐκ ἀπεβάλετο τὰς αὐτῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς διακονούσας γυναίκας. Λέγει γάρ· «Αἴτινες ἠκολούθησαν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων» (Λουκ. η' 3). 4. Ἐπεὶ πῶς ἄρα πληρωθήσεται τὸ εἰρημένον· «Δεῦτε ἐκ δεξιῶν μου, οἱ εὐλογημένοι, οἷς ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος ἔθετο τὴν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐπεινάσα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με»; (πρβλ. Μαθθ. κε' 34-35). Πόθεν δὲ οὕτω ταῦτα εἶχον πράττειν, εἰ μὴ ἀπὸ δικαίων πόνων ἐπετέλουν, καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἐν τῇ δικαιοσύνῃ; Καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ ἀποταξάμενοι, καὶ ἀποστολικὸν βίον βιούντες, μετὰ τῶν ἄλλων ἦσαν μειγμένοι, οὐκ ἀλλότριος ἦν ὁ χαρακτήρ, οὔτε ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ διατάξεως ἀπεξενωμένος· καὶ εἰ γυναεῖν ἀπετάζαντο δι' ἐγκράτειαν, ἐπαινετὴ ἦν ἡ προεξηρημένη, εἴπερ τὸν γάμον οὐκ ἐβδελύσσοντο. Ἀλλὰ τοῖς ἐτι ἐν γάμῳ κοινωνοῖς ἐχρήσαντο ἄν, εἰδότες ἐκάστου τὸ μέτρον καὶ τὴν τάξιν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ναὺς πάντα ἐπιβάτην δέχεται, δίχα ληστοῦ. Γνοῦσα γὰρ ληστὴν καὶ πειρατὴν, τοῦτον οὐκ εἰσδέχεται, οὐδὲ φυγάδα, καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἀφηνιάζοντα. Οὕτω καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία οὐ δέχεται πορνείαν, οὐ δέχεται μοιχείαν, οὐ δέχεται ἐπαρνησιθεῖαν, οὐδὲ τοὺς ἀθετοῦντας τὴν δεσποτείαν τῆς τοῦ Θεοῦ διατάξεως καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων. Δέχεται δὲ τὸν μὲν ἐν μεγάλῃ πραγματείᾳ, τὸν δὲ ἐν ἐμπειρίᾳ ναυτίλων, τὸν δὲ κυβερνήτην καὶ ἐπιστήμονα, τὸν δὲ ἐν πρωρικῇ, τὸν δὲ ἐν πρύμνῃ, ἔχοντα τὸ ἐμπειρότατον τῆς ἀποσκοπῆς, τὸν δὲ ἐν μέτρῳ τινὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνθῆρης ὄντα, τὸν δὲ καὶ ἕως τοῦ διαπεράσαι μόνον, καὶ μὴ ἐν θαλάσῃ καταποντωθῆναι. Καὶ οὐ πάντως ὅτι τὸ μὴ τοσαῦτα κερτημένον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν πραγματείαν καὶ σωτηρίαν. Καὶ πόθει οἱ ἐξ οἰκίας τοῦ Καίσαρος ἀσπάζονται παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ; Πόθεν δὲ τῷ Ἀποστόλῳ τὸ εἰρημένον, τό, «Ἐὰν νομίζῃ ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν ἰδίαν παρθένον, καὶ οὕτως ὀφείλει ποιῆσαι, γαμείτω οὐχ ἀμαρτάνει»; (πρβλ. Α' Κορ. ζ' 36). Οὐκ ἐκτός δὲ λουτροῦ δύναται πληροῦν τὸ οὐχ ἀμαρτάνειν. «Εἰ γὰρ πάντες ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι, δωρεὰν τῇ χάριτι» (πρβλ. Ρωμ. γ' 23-24), δῆλον διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Γὸ γὰρ λουτρόν ἐκόσμησε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἀπολοῦσαν πᾶν ἁμάρτημα διὰ μετανοίας. Ἄρα γε καὶ ἐπὶ τὴν οὔσαν παρθένον τὸ χάρισμα ἐφήπλωται τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐπὶ τὴν οὔσαν οὔσαν παρθένον, σφραγίζεσθαι ἐπιείγεται διὰ τὸ ἀβαρές.

5. Ἄλλὰ μή τινες πάλιν ὑδαρευόμενοι νομίσωσιν, ἐὰν εἰπωμεν περὶ παρθένου διατάξαντος τοῦ Ἀποστόλου τὸ γῆμαι, μὴ τὴν ἀπαξ ὀρίσασαν παρθενεῦσαι Θεῷ κατασπᾶσαι τοῦ ἰδίου δρόμου βουλόμενος ὁ Ἀπόστολος ταῦτα διατάξατο. Οὐ γὰρ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ παρθένων ὑπεράκμων τῶν οὐ διὰ παρθενίαν ἐν τῇ ἀκμῇ παραμεινασῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἠπορημέναι ἀνδρῶν πρὸς γάμον. Ἐξ Ἰουδαίων γὰρ ὀρμώμενοι οἱ Ἀπόστολοι, καὶ κατὰ τὸν νόμον πολιτευσάμενοι, τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ἐποίησαντο, θεσμοῖς ἔτι κατεχόμενοι τοῖς ἐν τῷ νόμῳ, οὐ κατὰ τὴν σαρκὸς δικαίωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐμμελῆ τοῦ νόμου ἀσφάλειαν καὶ ἀκριβολογίαν. Θευμαστῶς ἐκήρυττεν ὁ νόμος, μὴ δοῦναι τὰς θυγατέρας Ἰσραὴλ τοῖς ἄλλοφύλοις, ἵνα μὴ ἀποπλανῶσιν αὐτὰς ἐπὶ τὰ εἶδωλα. Ἐκαστος τοίνυν τῶν πιστευσάντων τότε προσε-τάττετο οὐκέτι Ἰουδαίους ἐκδίδοσθαι τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, ἀλλὰ χριστιανοὺς ὁμοδόξους καὶ ὁμογνώμοσι. Νέου δὲ ὄντος τοῦ κηρύγματος, οὕτω πλήθος κατὰ τὸν τρόπον χριστιανῶν ὑπῆρχε καὶ χριστιανικῆς διδασκαλίας. Οἵτινες οὖν τότε ἔσχον θυγατέρας παρθένους, μὴ εὐποροῦντες ἐκδίδοσθαι χριστιανοῖς, ἐφύλαττον τὰς ἑαυτῶν παρθένους ἄχρι πολλοῦ τοῦ χρόνου. Ἐκείναι δὲ ὑπερακμάζουσαι περιέπιπτον πορνείᾳ διὰ τὴν κατὰ φύσιν ἀνάγκην. Ὁ γοῦν ἀπόστολος, ὁρῶν τὸ ἐπιζήμιον διὰ τῆς ἀκριβολογίας συμβαῖνον, ἐπέτρηψε λέγων. Εἰ δὲ τις βούλεται «τὴν ἑαυτοῦ παρθένον» (Α' Κορ. ζ' 37). Καὶ οὐκ εἶπε τὴν ἰδίαν παρθενίαν. Οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔλεγε, ἀλλὰ περὶ πατρὸς φυλάσσοντος παρθενίαν. Εἰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ παρθένον τὸ ἴδιον σῶμα λέγει, οὐδὲν κωλύσει. Φησὶν οὖν «Ἔστηκεν ἐδραίως ἐν τῷ ἰδίῳ νῷ, καὶ τοῦτο ὀφείλει ποιῆσαι γαμείτω», φησὶν, «οὐχ ἁμαρτάνει. Γαμείτω, οὐδ' ἂν εὐποροῖεν οὐχ ἁμαρτάνει». Καὶ διὰ τοῦτο, «Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζῆτει λύσιν. Λέλυσαι ἀπὸ γυναικὸς; μὴ ζῆτει γυναικίκα» (Α' Κορ. ζ' 27). Ὁ λέγων «Θέλω πάντας εἶναι ὡς ἑμαυτόν» (Α' Κορ. ζ' 7), ἔλεγε «Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν» (Α' Κορ. ζ' 9). Πάλιν δὲ προτρεπόμενος τοὺς γάμους, ἔλεγε: «Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις, καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν μεινωσιν ὡς καγῶ». (Α' Κορ. ζ' 8). Πῶς οὖν πάλιν ἔλεγε; «Δέδεσαι γυναικί; Μὴ ζῆτει λύσιν»; Ἡ πῶς οὐκ ἀντινομοθετῶν εὐρεθήσεται τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ τῷ λέγοντι, «Ὁ μὴ καταλιπὼν πατέρα, καὶ μητέρα, καὶ ἀδελφούς, καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ θυγατέρας, οὐκ ἔστι μου μαθητής» (πρὸς Λουκ. ιδ' 26). Πῶς δὲ ὁ λέγων, ὅτι δεῖ καταλιπεῖν γυναικίκα σεμνὴν καὶ πατέρα, αὐτὸς πάλιν λέγει: «Ὁ τιμῶν πατέρα καὶ μητέρα· αὐτὴ γὰρ ἔστιν ἐν ἐπαγγελίᾳ πρώτη ἐντολὴ ὑπάρχουσα» (Ἐξοδ. κ' 12) καὶ, «Ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω» (Ματθ. ιδ' 6); Ἄλλὰ πάντα τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλὰ ὡς ἔχει. Θεωρίας δὲ δεῖται καὶ αἰσθήσεως,

εἰς τὸ εἶδέναι ἐκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. Δεῖ δὲ καὶ παραδόσει κεχρησθαι· οὐ γὰρ πάντα ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς δύναται λαμβάνεσθαι. Διὸ τὰ μὲν ἐν γραφαῖς, τὰ δὲ ἐν παραδόσει παρέδωκαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι· ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Ἀπόστολος: «Ὡς παρέδωκα ὑμῖν» (Α' Κορ. ια' 2) καὶ ἄλλοτε: «Οὕτως διδάσκω, καὶ οὕτως παρέδωκα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις» (Α' Κορ. ιε' 3) καὶ, «Εἰ κατέχετε· ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεῦσατε» (Α' Κορ. ιε' 2). Πάρεδωκαν τοίνυν οἱ ἅγιοι Θεοῦ ἀπόστολοι τῇ ἀγίᾳ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐφ' ἁμαρτον εἶναι τό, μετὰ τὸ ὀρίσαι παρθενίαν, εἰς γάμον τρέπεσθαι. Καὶ ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος: «Ἐὰν γῆμη ἢ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε» (Α' Κορ. ζ' 28). Πῶς οὖν συνάδει τοῦτο τούτῳ; Ἄλλὰ καὶ ἐκείνην τὴν παρθένον λέγει, τὴν μὴ ὀρίσασαν Θεῷ. Ἄλλὰ διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνου σπάνης τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων κατὰ ἀνάγκην οὕτως ἐπετελεῖτο. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, διδάξει ἡμᾶς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, λέγων «Νεωτέρας χήρας παραιτοῦ. Μετὰ γὰρ τὸ καταστρηνιάσαι τοῦ Χριστοῦ, γαμῆν θέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν» (Α' Τιμ. ε' 11-12). Εἰ τοίνυν (εἰ) καὶ ἡ μετὰ πείραν κόσμου χηρεύσασα γυνὴ, διὰ τὸ τετάχθαι Θεῷ, ἔπειτα γήμασα, κρῖμα ἔξει, ἀθετήσασα τὴν πρώτην πίστιν πῶσω γε μᾶλλον ἢ καὶ αὐτὴν ἄνευ πείρας κόσμου ἀναθεῖσα παρθένος Θεῷ, γαμήσασα, πῶς οὐχὶ μᾶλλον αὐτῇ ὑπὲρ περισσοῦ καταστρηνιάσασα Χριστοῦ, καὶ τὴν μείζονα πίστιν ἠθέτησε, καὶ ἔξει κρῖμα ὡς ἀναχαλασθεῖσα τῆς ἰδίας κατὰ Θεὸν προθέσεως; 7. «Γαμείτωσαν τοίνυν, τεκνογονεῖτωσαν, οἰκοδοποτεῖτωσαν» (Α' Τιμ. ε' 14), σύντομος καὶ μέσος ὁ λόγος κατὰ τῶν τὰ φαῦλα διανοουμένων περὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς τοῦ κηρύγματος ὑποθέσεως παρεκβάλλουσα μὲν τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Ἀποστολικούς καὶ Ἐγκρατίτας, παρεκβάλλουσα τοὺς ὑδαρευόμενους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀναπειθόντας γυναικίκα ἀπὸ τελείου δρόμου ἀναχαλασθέντα ἀθετεῖν τὴν τοιαύτην τοῦ δρόμου τελειότητα. Καὶ ἔχει μὲν ἁμαρτίαν καὶ κρῖμα ὁ ἀθετήσας Θεοῦ τὴν παρθενίαν, καὶ καταισχύνας τὸν ἀγῶνα. Παραφθείρας γὰρ ἀγῶνα ὁ ἀθλητής, μαστιγθεὶς ἐκβάλλεται τοῦ ἀγῶνος. Καὶ παραφθείρας τις παρθενίαν, ἐκβάλλεται τοῦ τοιοῦτου δρόμου, καὶ στεφάνου, καὶ βραβείου. Ἄλλὰ κρεῖττον ἔστι κρῖμα καὶ μὴ κατάκριμα. Οἱ γὰρ διὰ τὸ μὴ αἰσχυνοῦσθαι τοῖς ἀνθρώποις κρυφῆ πορνεύοντες, ποιοῦσι πορνείας, ἢ μονότητος, ἢ ἐγκρατείας, οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν τὸν εἰδῶτα τὰ κρύφια, καὶ ἐξελέγχοντα πᾶσαν σάρκα ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, περὶ ὧν ἕκαστος ἤμαρτε. Κρεῖττον τοίνυν ἔχειν ἁμαρτίαν μίαν, καὶ μὴ περισσοτέρας. Κρεῖττον πεσόντα ἀπὸ δρόμου φανερώς ἑαυτῷ λαβεῖν γυναικίκα κατὰ νόμον, καὶ ἀπὸ παρθενίας πολλῶ χρόνῳ μετανοήσαντα, εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς κακῶς ἐργασάμενον, ὡς

παραπεσόντα, και κλασθέντα, και χρείαν έχοντα ἐπιδέματος, και μη καθ' ἐκάστην ἡμέραν βέλεσι κρυφίως κατατιτρώσκεισθαι, και πονηρίας ὑπὸ διαβόλου αὐτῶ ἐπιφερομένης.

1051. *Αδυναμισὸς και οἱ «συγκάτοικες παρθένης».* — Β' I, 64 *Ῥοιγενιανοὶ ἄλλοι, I-4.* Ἀθετοῦσι δὲ γάμον, και οὐ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία. Μολύνουσι δὲ ἑαυτῶν τὸ σῶμα, και τὸν νοῦν, και τὴν ψυχὴν, ἐν ἀσελγείᾳ. Οἱ μὲν γάρ εἰσι προσχήματι μοναζόντων, αἱ δὲ σὺν αὐτοῖς οὔσαι προσχήματι μοναζουσῶν. Ἐφθαρμένοι δὲ εἰσι τοῖς σώμασι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἐκτελοῦντες, τῷ δὲ ἔργῳ κεκρημένοι, ἵνα σεμνότερον εἴπω, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἀδύαν καλουμένου. Ὡς γάρ ἐκεῖνος τῷ σώματι μὲν τῇ Θάμαρ συνήπτετο, και τὴν ἐπιθυμίαν ἐξετέλει, εἰς καταβολὴν δὲ παιδοποιίας κατὰ τὴν ὑπὸ Θεοῦ δοθεῖσαν παιδοποιίαν οὐκ ἐτελεσιουργεῖ, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἡδίκηει, ᾧ τρόπῳ τὸ πονηρὸν εἰργάζετο (Γεν. θ' 20 ἐξ)· οὕτω και οὗτοι κέχρηται μὲν ταῖς νομιζομέναις, τελούντες ταύτην τὴν ἀθεμίτον ἐργασίαν. Πεφιλίμηται γάρ παρ' αὐτοῖς οὐχ ἡ ἀγνεία, ἀλλ' ὑποκριτικὴ μὲν ἀγνεία τῷ ὀνόματι καλουμένη, φιλοτίμησις δὲ ἕως τοῦ μὴ ἐγκυμονῆσαι τὴν ὑπὸ τοῦ δοκοῦντος ἐφθάρθαι γυναῖκα· ἢ ἵνα μὴ φωραθῶσιν ὑπὸ ἀνθρώπων, βουλόμενοι ἐν τιμῇ εἶναι διὰ τὴν νομιζομένην παρ' αὐτοῖς τῆς ἀγνείας ἄσκησιν ὅμως τοῦτο αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἔργον, ἕτεροι δὲ αὐτὸ τοῦτο φιλοτιμοῦνται τὸ μυσαρὸν ἐπιτελεῖν, οὐχὶ διὰ γυναικῶν, ἀλλὰ και ἄλλοις τρόποις, ἰδίαις χερσὶ μολυνόμενοι. Καὶ ὡσαύτως μιμοῦνται τὸν προειρημένον υἱὸν τοῦ Ἰούδα, τὴν γῆν ταῖς ἀθεμίτοις αὐτῶν ἐργασίαις και μυσαραῖς σταγῶσιν ἐπιμολύνοντες, και ποσὶν ἑαυτῶν ῥύσεις ἑαυτῶν ἀνατρίβοντες ἐν τῇ γῆ· ἵνα μὴ ἀρπαγῶσι τὰ ἑαυτῶν σπέρματα ὑπὸ ἀκαθάρτων πνευμάτων, εἰς ὑποδοχὴν ἐγκυμονήσεως. 2. Κέχρηται δέ, ὡς ἔφην, διαφόροις γραφαῖς, Παλαιᾶς και Καινῆς Διαθήκης, και ἀποκρύφοις τισί, μάλιστα ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν Ἀνδρέου και τῶν ἄλλων. Ἦδη δὲ κάκεινοι αὐτοὶ ἐκαυχῆσαντο πολλάκις, ὡς πεπαρρησιασμένως τοῦτο ἐπιτελεῖν. Κατηγοροῦσι δὲ δῆθεν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς «ἀγαπητάς» λεγομένας «συνεισάκτους» γυναικίαις κεκρημένων, ὡς και αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων κρυφῆ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ· ἵνα μὲν τῇ πονηρίᾳ συνθάπτωνται, τῷ δὲ προσχήματι τῶν ἀνθρώπων ἔνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνωνται. Διελέχθησαν δὲ ἡμῖν και τινες περὶ τινων τελευταίων, και δῆθεν ὡς τινων τοῦτο ἐπιτελούντων, ὡς ὑπὸ τῶν βεβιασμένων ὑπ' αὐτῶν γυναικῶν ἀκηκόοτες· ἐν αἷς και ὄνομα ἐπισκόπου εἰς μέσον ἔφερον. Ἐν πόλει μικρᾷ τῆς Παλαιστίνης τὸν τοῦ ἐπισκόπου κληρὸν ἐπὶ ἱκανοῖς

ἔτεσι διοικήσαντος, ἐσχηκός, δὲ τοιαύτας γυναικίαις ἐξυπηρετούμενας αὐτῷ, φημί δὲ συνεισάκτους. Ἀλλὰ και ἐξ ὁμολογητῶν τὸν τοιοῦτον ὄντα οἶδαμεν. Ὅμως τοῖς εἰρηκόσι τοῦτο και ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἀκηροῦσαι φάσκουσιν οὐ πεπιστεύκαμεν. Ἡ γὰρ ἀναγκὴ τῆς τῶν εἰρηκῶτων κακοτροπίας ὑπέβαλλεν ἡμῖν ποτὲ μὲν πιστεύειν, ποτὲ δὲ μὴ πιστεύειν, ἐπὶ τὴν τοῦ προειρημένου γέροντος ἐπισκόπου μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευταίην κακοφημίαν. Ἡ γὰρ αἰτία ἡ εἰς αὐτὸν φθάσασα τοιαύτη τις γέγονεν· Ἐβλῶ τις τοιοῦτος ἐπὶ ἀμαρτία γυναικός. Καὶ ὡς ἠλέγγετο ὑφ' ἡμῶν, ἀπολογίαν ταύτην ἔφερεν, ὡς τῆς συμφθορίας αὐτῷ γυναικός, καίτοιγε ἤδη πεπαλαιωμένης τὸν χρόνον, και ἐν ἡλικίᾳ γηραλέα ὑπαρχούσης, εἰπούσης αὐτῷ τὴν τῆς κακοπραγίας ἐργασίαν· ὡς χρῆσθαι μὲν αὐτὸν ἐδίδασκεν, ἐξώθεν δὲ τὰς μυσαρας αὐτοῦ ῥύας ἐπὶ γῆς διασκεδάσειν. 3. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τούτων μυσαρὰ ἐστὶν ἐργασία, τὸν νοῦν αὐτῶν ἀπατώσασα, και ἐκ διαβόλου τετυφλωμένη. Ὡν τὰς μαρτυρίας δι' ὧν πίπτουσιν, εἰς μέσον φέρειν οὐκ ἀναγκαῖον ἡγήμαι, ἵνα μὴ δόξωμεν δι' ὧν βουλόμεθα ἀκριβολογεῖν εἰς ἀποτροπὴν τῆς ἀθεμίτου ἀσελγείας ἐκάστης αἰρέσεως, μᾶλλον προτρέπεσθαι τῶν ἀστηρίκτων και χαννουμένων ἀεὶ τὴν διάνοιαν, τῶν τὸ πονηρὸν ἑαυτοῖς θηρᾶσθαι ὑπὲρ τὴν ἀγαθότητα ἐπιθυμούντων. Εἰς ἔλεγχον δὲ μᾶλλον τῆς δεινῆς ταύτης και ἐρπετώδους αἰρέσεως ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν παραθήσομαι. Πόθεν εἰλήφατε, ὦ οὔτοι, τὴν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας ἐπίνοιαν; Πρῶτον μὲν γάρ, ὅτι τὸ πᾶν τίτι οὐ δῆλόν ἐστιν, ὅτι δαιμόνων ἐστὶν ἡ ὑμετέρα διδασκαλία, ἡπατημένων δὲ τὸν νοῦν και ἐφθαρμένων ἡ ἐπινενομημένη κακομηχανία; Εἰ γὰρ ὅπως πονηρὸν τὸ κυλκεῖν, οὐκ ἄρα διὰ τὸ τεκνογονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ συναπτεσθαι σώματι. Πῶς οὖν ἡττημένοι ἡδονῇ συνάπτεσθε σώματι; Καὶ εἰ οὐ πονηρὸν τὸ συναρθῆναι σώματι, οὐδὲ πονηρὸν τὸ τελεσιουργεῖν τὸ γεγεννημένον. Ἡ γὰρ ἀποταξάμενον ἄνθρωπον μὴ γεωργεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ὁ Ἀβελ ἦν ποιμὴν προβάτων, Κάιν δὲ ἐργαζόμενος τὴν γῆν. Εἰ δὲ γεωργεῖ τις τὴν γῆν, ὡς ὁ Νῶε, ὅτι «Ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός, και ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα», οὐκ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, ἵνα βότρυν μὴ ἐνέγκῃ· ἀλλ' ἐφύτευσε, και «ἔπιεν» ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, «και ἐμεθύσθη» (Γεν. θ' 20, 21) ὡς γέγραπται. Ἦν δὲ συγγνώμην τῷ γέροντι ἀπονεῖμαι. Εὐάρεστος γὰρ τῷ Θεῷ ὑπάρχων, οὐ διὰ ἀσωτίαν τὴν μέθην ὑπέστη, ἀλλὰ λύπη φερόμενος τάχα ἐκεκάρωτο και μὴ φέρων ἐξ ἀμφοτέρων διὰ τὸ ἀσθενὲς και γηραλέον, ἀσθενείᾳ ὑπέπεσεν· οὐχ ἵνα χλευασθῇ ὑπὸ τέκνου. Ὁ δὲ, καταγελάσας, ἑαυτῷ εἶληφε τὴν κατάραν, ἵνα κολάζωνται οἱ ἐνοσκήπτοντες τοῖς πατράσιν ὕβριν, και οἱ ἐν ὑμῖν διαλογισμοὶ ἐπεχειρόμενοι κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως και καλῶς τεταγμένης διατάξεως. 4. Εἰ γὰρ και οὐ δεδοξασται ὁ γάμος ὡς ἡ παρθενία, ὑπὲρ αὐτὸν δὲ ὑπάρχει ἡ παρθενία, παρθε-

νία δὲ ἀληθεύουσα ἐνδοξος καὶ ἐνάρετος κέκληται, οὐ μεμολυ-
σμένη, καὶ ὁ σεμνὸς δὲ γάμος παιδοποιῶν οὐκ εἰς αἰσχύνην τὰ ἐκ
Θεοῦ καλῶς ἐκτισμένα ἀπαγορεύει· ἀλλ' οὔτε ἄλλως μεταχειρί-
ζεται τῆς τοῦ γάμου κοινωνίας τὴν ἐκ Θεοῦ τεταγμένην ἀγωγὴν.
Παρθενία γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς, ὡς ἐκεῖνη ἢ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀπο-
στόλου ἐπαινουμένη, ὅτι «Ἡ παρθένος καὶ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ
τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ἵνα ἢ ἁγία τῷ σώματι καὶ τῇ
ψυχῇ» (Α' Κορ. ζ' 34). "Ἴνα δεῖξῃ, ὅτι οὐδεμίαν αἰτίαν ἀμπλα-
κημάτων κἢ ὑπονοηθῆναι ἢ μονότης ἐνδέχεται. Ἀλλὰ καὶ τὸν
Ἄβραᾶμ οἶδαμεν παιδοποιῶντα, φίλον δὲ ὄντα τῷ Κυρίῳ, Ἰσαὰκ
δὲ καὶ Ἰακώβ, καὶ τοὺς καθεξῆς· καὶ οὔτε ἑαυτοὺς ἐμόλυναν
ἀθεμίτοις πράξεσι, παραπτόμενοι μισαρῶν, οὔτε ἀντιθέτως
ἔσχον πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ καλῶς τεταγμένην διὰ σεμνοῦ γάμου παι-
δοποιῶν καὶ οὔτε οἱ ἐν αὐτοῖς ἀγνεῖαν τε καὶ παρθενίαν ἀσκή-
σαντες παρέφθειραν τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐτέρως μετεποίησαντο, ὡς
διὰ κυβείας, τὸν ἐνάρετον τῆς ἀθλήσεως τρόπον. Καὶ Ἡλίας μὲν
παντελῶς ἐν πόλεσι τάχιον οὐκ εἰσήει, οὐδὲ μετὰ γυναικῶν συνό-
μιλος ἐγένετο· ἐν δὲ ἐρημίαις διατελῶν ὑπῆρχε καὶ Ἐλισσαῖος,
καὶ Ἰωάννης, καὶ πάντες οἱ τὸν μέγαν τουτοῖν χαρακτήρα τῆς
τῶν ἀγγέλων μιμήσεως καλῶς κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διάταξιν
τοῦ Κυρίου «ἑαυτοὺς διὰ βασιλείαν οὐρανῶν εὐνούχισαν» (Ματθ.
ἰθ' 12). Καὶ πολλὰ μὲν οὖν ἔχοντες περὶ τούτων λέγειν, καὶ ἐκ
πολλῶν συστάσεων τῆς θείας γραφῆς, τὴν αὐτῶν διελέγουσαν
διάνοιαν ὑπὸ διαβόλου ἐμπαιζομένην, ἀρκοῦμεθα τοῖς ὀλίγοις
τούτοις· ἐπειδὴ πάντῃ σαφές ἐστίν, ὅτι οὐ συνέσεως παρ' αὐτοῖς ἢ
ἐργασία, οὐδὲ ἐκ Θεοῦ ἢ τοιαύτη γνῶσις· ἀλλὰ δαιμόνων ἐνεργείας
ἢ χλεύη καὶ πτώσις αὐτῶν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας γίνεται. Καὶ
ταύτην δὲ παρωσάμενοι, ὥσπερ τὴν δεινὴν σκυτάλην, τὴν ἐχιδναν
καλουμένην, οὐσαν μὲν τῷ σώματι βραχεῖαν, τῇ δὲ ἰοβολίᾳ δει-
νὸν ἄσθμα ἐμπνέουσαν, καὶ εἰς τοὺς πλησιάζοντας τὴν λύμην ἐμ-
φυσῶσαν ταύτην συντρίψαντες, ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν, Θεὸν ἀρωγὸν
ἐπικαλεσάμενοι, εἰς τὴν τῆς πάσης πραγματείας ἡμῶν ἐνθεον
ἐπαγγελίαν.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

(Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται στὰ λήμματα τοῦ Α' τόμου.)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Εἰσαγωγή — Δικαιοσύνη, Ἀγάπη — Γάμος — Φιλαλληλία
— Εἰρηνοφιλία — Ἐλευθερία — Ἐξουσία — Ἔργασία —
Ἰδιοκτησία — Ψυχαγωγία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ: Θεὸς καὶ κόσμος: 25. 46. 84. 354
379. 678. 688. 1002. 1034. — Θεὸς καὶ ἄνθρωπος: 9. 15. 25. 41. 85. 96.
97. 137. 222. 231. 307. 354. 364. 379. 440. 449. 479. 534. 539. 638. 681.
688. 705. 797. 823. 826. 843. 861. 888. 892. 1002. 1029. — Κόσμος καὶ
ἄνθρωπος: 106. 783. 843. 888. — Ἄνθρωπος: 119. 183. 354. 364. 407.
410. 423. 493. 538. 539. 629. 637. 758. 818. 844. 846. 882. 888. 889.
890. 892. — Σῶμα καὶ ψυχὴ: 62. 111. 145. 146. 152. 157. 158. 186.
201. 356. 364. 441. 518. 535. 536. 537. 538. 544. 726. 862. —
Ἰλικὰ ἀγαθὰ: 1. 25. 84. 106. 257. 364. 424. 688. 761. 833. 901.

ΣΚΟΠΟΣ, ΜΕΣΑ, ΝΟΜΟΣ, ΑΡΕΤΗ, ΚΑΚΙΑ: Σκοπὸς καὶ
μέσα: 148. 155. 304. 350. 395. 407. 598. 708. 709. 736. 758. 759. 771.
813. 832. 917. 937. — Νόμος: 186. 199. 304. 350. 390. 750. 937. — Πίστη
καὶ ἔργα (πράξις): 11. 15. 38. 54. 64. 70. 78. 80. 86. 93. 96. 131. 160.
185. 199. 265. 447. 478. 485. 538. 654. 670. 682. 686. 705. 725. 730. 731.
749. 801. 825. 937. — Μέτρο: 29. 105. 106. 107. 113. 121. 157. 196. 304.
339. 485. 509. 534. 535. 616. 618. 709. 735. 750. 758. 759. 768. 866. 882.
883. 937. 944. — Τὸ καλὸ (ἀγαθὸ): 15. 53. 54. 101. 106. 113. 183. 194. 253.
271. 379. 386. 389. 421. 422. 447. 539. 595. 641. 647. 654. 758. 759. 782.
901. 944. 1029. — Ἀρετὴ: 11. 17. 54. 79. 86. 101. 103. 132. 158. 160.
170. 198. 201. 372. 373. 377. 386. 403. 423. 478. 484. 601. 628. 709. 742.
752. 781. 820. 821. 826. 844. 851. 854. 866. 878. 893. 943. 1043. 1044. —
Κακία: 17. 46. 99. 102. 108. 143. 169. 177. 178. 179. 211. 260. 270. 271.
364. 365. 366. 373. 379. 390. 404. 421. 442. 498. 661. 671. 685. 688. 696.
709. 752. 782. 793. 823. 837. 851. 854. 862. 866. 872. 893. 938. 944.

952 1029. 1043. 1044. — Σκαλοπάτια για την τελειότητα : 29 62. 101. 120. 153 155 201 217. 223 230. 264 270 272 273 274. 339. 340 364. 375. 450. 477. 478. 509 616. 674. 735. 758. 811. 818. 820 821. 825 832. 882. 1037. 1043. 1047. 1050. — «Θέωση» : 96 97. 137. 147. 153. 158. 186. 201. 361. 406 410. 449 594. 696. 705. 726 797. 818. 819. 821 822. 825. 826. 827 834 854 861 881 889. 1037. — Ίδεώδης μέλλουσα ζωή : 46. 56. 57. 62 92. 181. 185. 243 271. 300. 304. 407. 422 438 538. 541. 638. 678 816. 824 834 851. 854. 944 1037.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑ: Πλησίον: 15. 64 162 254. 265. 268. 338 374. 594. 618. 619. 734. 744. 824. 859. 940. 950. 1004. 1029. — Έννοια της κοινωνικότητας : 112 134. 343. 475. 479. 538 540. 594. 859. 940. — Ό Θεός έδωσε την κοινωνικότητα : 1 22. 73. 144. 374. 391 479. 480. 527. 539. 541. 594. 821. 963 990. 1004. — Κοινωνικότητα και Έκκλησία (Χριστός) : 12. 21. 23. 33 43 47 48. 62. 73 109 167. 244 259. 289. 307. 320. 438. 439. 453. 475 477 487 493. 538. 539 541. 546. 551. 650 664. 667. 681. 684. 797. 810 816 889 896. 908. 932. 934. 963 965 980 982. 984 1004 1030 1050. — Ίδιότητες της κοινωνικότητας : 73. 79. 134 199. 289 391 439 475. 477. 485. 507 538. 541. 603 618. 650. 687 697. 701. 734. 744. 745 758. 772. 808 932 937. 964. 1038 — Άλλα είδη κοινωνικότητας : 62 63. 603 628. 651. — Φιλία : 138. 185. 377. 393 442. 475 772. 785. 786. 859. 940. 949 950. 960. 974. — Σκοπός της κοινωνικότητας : 21. 73. 374. 375 482. 594. 603 650 816 — Συνέπειες της κοινωνικότητας : 33. 43. 47. 62. 73. 112 326. 375 439 442. 482. 494 538. 603 650 651. 661. 808 816. 1038 — Άλληλοεπίδραση 695. 758. 781. 782 824. 854. 941 960. — Ίσότητα : 62. 63. 164. 289. 300. 458. 477. 524. 538 540 681. 688. 689 694. 701. 758 854. 882 890. 912 1030. — Άδελφότητα : 43. 47. 48. 54. 73. 133. 263. 343. 426. 436. 439. 475. 485. 488. 494. 503 507. 538. 543. 594 604 772. 784. 882. 932. 982. 984. — Άνισότητα : 694. 745. 755. 759. 852. 863. — Άκοινωνητος, μοναχός, άσκητής : 62. 63 264. 482 603 636. 797. 816. 831 880. — Ανώφελος κοινωνικά : 186 482. — Άχρηστος κοινωνικά : 50 735 808.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ — ΑΓΑΠΗ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ (ΓΕΝΙΚΑ) : Όρισμός της δικαιοσύνης : 156 897. — Η δικαιοσύνη είναι καθήκον : 14 54. 55 64. 87. 113 137. 160 161. 209 386. 430 598. 646 851. 903 1050. — Συνέπειες της δικαιοσύνης στον Θεό : 97. 160 — Συνέπειες της δικαιοσύνης στους ανθρώπους : 97. 117 160 276. 426 430. — Συνέπειες στον εαυτό μας : 117. 696. — Δίκαιοι σε όλους (γενικά) : 9. 117. 276. 598 646. 967 — Δίκαιοι στους δούλους και στους σπιτικούς : 90. 591 598. 696 839. — Δίκαιοι στους αδύνατους, τους φτωχούς και τους πλούσιους : 177 430. 432 434 761. 768. — Όροι δικαιοσύνης. Ό κριτής σκέπτεται τις αμαρτίες του : 1036. 1039 — Όροι δικαιοσύνης. Η εξουσία υποτάσσεται στη δικαιοσύνη : 598 839 — «Τό αναμάρτητο άτιμώρητο» : 960. — Δικαιοσύνη στις οικονομικές σχέσεις : 320. 646 727. 850. 872 873. 897. 1046. — Δικαιοσύνη και άρετές : 296 — Τά πάθη και ή άγνοια είναι εμπόδια για τη δικαιοσύνη : 62. 82 275 404 — Δικαιοσύνη και κακίες : 404. 599 854. — Έξ-airεση. Άδικια για πνευματικούς λόγους : 62. 63. — Βοηθούν τό δίκαιο ή άγωγή, ή σκέψη για τη θεία δικαιοσύνη κ' ή ισότητα : 430. — Οι άδικοι ή άνισότητα, ή πλεονεξία και ή βλασκαλία είναι πηγές άδικίας : 597. 897. — Κίνδυνοι για τό δίκαιο Φόβος και συμφέρον : 161 401 761 897. —

Η άδικια έρεθίζει τον Θεό : 64. — Άν φιλοσοφήσουμε, θά όφεληθούμε άπ' την άδικία : 62 923. 952. — Όσοι άδικήθηκαν καταφεύγουν στον Θεό : 62. — Ό άδικος πού πλουτίζει : 337. 401. 850 897. — Ό χριστιανός είναι άνεγκτικός, όταν τον άδικούν : 62. 63. 934. 1046. — Ό άγιος εϋεργετεί αυτόν πού τον άδίκησε : 62 329. — Συμπεριφορά της Έκκλησίας προς τον άδικο : 979. 980. — Η συμπεριφορά του άδικού : 90. 897

ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ : Λύπη μόνο για την άμαρτία, για τ' άλλα γενναϊότητα : 656. — Με άφορμή την άμαρτία ταπεινώσου : 655. — Νά γίνει υπόδειγμα στα καλά : 456. 493 597. — Ό καλός όφελει όλόκληρη την πόλη : 62. 63 368 447. 808. 1038. — Χρησιμοποίησε τό τάλαντό σου και ή άρετή σου θά φανεί : 527. 629. — Δεν είναι άμαρτία ή συνύπαρξη του καλού και του κακού : 62. 63. 960. — Μόνον ό ίδιος εϋθύνεται για την έπιμονή του στο κακό : 502. 513. — Υπεύθυνος για τις αμαρτίες του πλησίον : 1 73 168. 282. 338 589. 619. — Υπεύθυνος για τη σωτηρία του πλησίον : 1 73 338. 538. 1038 — Η άγάπη του «κόσμου» και ή άγάπη του Θεού : 208 219 222 668. 697. 822. 833 834. 840. — Ό άγιος με θυσία της ψυχής του προσπαθεί για τη διόρθωση όλων : 73. — Η άγάπη είναι απαραίτητη στην άποστρεφή των κακών : 73. 494 — Για τη διόρθωση. Άπαραίτητη ή παρησία με δρους : 282. 597. — Έλεγχος για διόρθωση ή άνοχη είναι άμαρτία : 404 498. 525 611 620. — Ό άσκητής καλύπτει και δεν ελέγχει τους άλλους : 494 745. 1040. — Μην κρίνεις έσύ τον πλησίον σου, άλλ' ό Θεός : 1040. — Νά βραβεύεται ό έπαινος του καλού : 655 — Νά υπερασπίζεσαι και να βοηθάς όσους άδικούν : 597 655 — Η άμέλεια για τη σωτηρία του πλησίον είναι άμαρτία : 73. 282 589 — Η κακή συνήθεια εμποδίζει την πνευματική πρόοδο : 98 661. — Οι κλόκακες, οι δάσκαλοι του κακού και όσοι εμποδίζουν τη θεραπεία του τιμωρούντα σάν υπεύθυνοι : 651. — Η κακή συμπεριφορά προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου, πού είναι «είκόνα Θεού» : 265 338 597 604 606 611 656

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟ ΚΑΛΟ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ : Ό Θεός θέλει τό κοινό συμφέρον να είναι και άτομικό : 73 343 — Ό Θεός έκανε τον άνθρωπο να ζή για κοινή όφέλεια : 11 16. 43 47 50. 51. 974. — Γνώρισμα του τέλειου χριστιανού είναι να ζή για την κοινή όφέλεια : 16 43 47. 73 162 167. 343. 527 597 808. — Η σωτηρία του άδελφού είναι καθήκον, αλλά και προϋπόθεση της σωτηρίας σου : 16. 43. 343 597. — Είναι φυσικό τό καθήκον στους οικείους σου : 43 343 808. — Έχουμε καθήκον έξ Ίσου σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός : 43 47 597 — Ό άρχοντας πρέπει να όφελεί όλους πνευματικά και υλικά : 808 — Άποτέλεσμα της κοινωνικής ζωής είναι ή εϋεργεσία όλων των μελών της Έκκλησίας και ή δόξα του Θεού : 16 43. 808. — Άμαρτάνει όποιος καθόλου ή με άμέλεια όφελει τον πλησίον : 338 343.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ — ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑ : Ό Θεός επέβαλε την άλληλοβοήθεια σά φυσική κατάσταση : 480 481 917. — Η άδυναμία μας αναγκάζει σε άλληλοβοήθεια : 10. 138. 480. 481. — Άναγκαία ή άλληλοβοήθεια μεταξύ μεγάλων και μικρών : 10 391. — Η άλληλοβοήθεια είναι καθήκον και δημιουργεί την ένότητα : 43 47. 480 481. — Συνεργασία ως οικονομίο του Θεού : 33 43 47 495. — Άτομικό συμφέρον άπ' την άλληλοβοήθεια (γενικά) : 138. — Τρόποι συνεργασίας. Άνοχη : 326. 772. — Διακοπή της συνεργασίας με τό κακό : 651. — Λύση συνεργασίας : 1. — Σύνοδοι : 546. — Όροι συνεργασίας. Άποφυγή του κομματισμού : 366 — Μαζί με τον άδελφό να χαίρεις και να υποφέρεις : 15 33. — Μαζί

με τούς ἀδελφούς οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες : 33 650. 652. 653. — Βλάπτουν οἱ συναναστροφές με ἁμαρτωλούς : 651.

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟΝ ΠΛΗΘΙΟΝ : Ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης : 24. 193 223 230. 260. 272. 474. 477. 538. 618. 816. 817. 932 941. 950. 964. — Χαρακτηριστικά τῆς ἀγάπης : 474 480. 517. 618. 775. 788 849. 940. 941. — Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ πληθίου : 13 16. 86. 97. 272. 332. 363. 453. 479. 480. 503. 963. 1029. — Ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὸν πληθίου : 25. 28. 54. 129. 215. 272. 363 479. 927. 1029. — Ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης : 223. 272. 927. — Ἡ ἀγάπη εἶναι φυσική : 266. 480. — Ἡ ἀγάπη ἐκδηλώνεται με πολλοὺς τρόπους : 73. 134. 194 215 244. 326 363. 374. 437. 455. 508. 514. 517. 662 784. 857. 932. 941. — Ἀνοχή, συνέπεια ἀγάπης : 326. 374. 834. — Ὁφείλουμε ν' ἀγαπάμε : 147. 332. 363. 784. — «Συμπάσχειν» : 790. — «Ἀνυπόκριτη ἀγάπη» : 7. 129. 215. 439. — Ὁφελεῖται αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ : 816. — Κάποτε αὐτὸς ποὺ σὲ ἀγαπᾷ σὲ στενοχωρεῖ γιὰ τὸ συμφέρον σου : 455. 815. — Ὁφελεῖται αὐτὸς ποὺ τὸν ἀγαποῦν : 816 — Ὁφελεῖται ἡ κοινωνία ἀπ' τὴν ἀγάπη : 244. — Σκαλοπατία στὴν ἐνταση τῆς ἀγάπης : 167. 223. 374. 516. 618 772. — Τέλεια ἀγάπη : 477 516. 941. — Ἀγάπη σ' ἄλλους ἐξ Ἰσοῦ (καὶ ἔχει σὲ μερικὸς) γιὰ χάρι τοῦ Θεοῦ : 7. 13. 62. 477. 540. — Ἀγάπη με λόγια καὶ με ἔργα : 363 — Ἀγάπη, πίστη καὶ ἐλπίδα : 13. 22. 27. 28 38. 927 — Ἀγάπη καὶ εἰρήνη : 101. 296. — Ἀγάπη καὶ δικαιοσύνη : 296 — Ἀγάπη καὶ ἁμνοῖα : 14 790. — Ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία : 147. 244 296. — Ἀγάπη καὶ ἐπιείκεια : 14 — Ἀγάπη καὶ ὑπακοή : 266. — Ἡ ἀγάπη αἰτία ἐκχριστιανισμοῦ καὶ σωτηρίας . 70. 73. 517. — Ἀγάπη καὶ ἄλλες ἀρετές : 134. 194. 941. 963. — Ἐλλειψη ἀγάπης. Ἀποτελέσματα : 24. 244. 541. 636. — Πλοῦτος καὶ ἀγάπη : 43 47. 236 431. 541. — Ἔργασία καὶ ἀγάπη : 230. — Ἀγάπη καὶ κακίαι (γενικά) : 793. 963 — Ἀγάπη καὶ ἐγωισμός : 260. 508 — Ἀγάπη καὶ μνησικακία : 1. 22. 38. 926. — Ἀγάπη καὶ οἱ ἄλλαι κακίαι : 927

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟΥΣ ΕΧΘΡΟΥΣ : Ὁρισμὸς τοῦ ἐχθροῦ : 518. 950
Μάχαι καὶ ἐχθροί : 959. — Μνησικακία : 271. 951 — Τρόποι γιὰ ἀναπαύσει τοῦ κακοῦ : 340 — Χριστιανική ἀνεξικακία : 13. 164. 239 271. 340 525 — Ὁ ἐχθρὸς μᾶς ὠφελεῖ : 518. — Ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀνεξικακία καὶ τὴ συγχώρησι : 271 — Ἀγῶνας κατὰ τοῦ μίσους : 271 340. — Συμφιλίωσι ἐχθρῶν : 941. — Ἡ ἀγάπη τοῦ ἐχθροῦ «ἐξομοιοῖ τῷ Θεῷ» : 13. 223. 239 271 518. 940. 941 949. 951. 1047. — Ἀγάπη στοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ μίσος στὶς πράξεις τους : 244. 1047 — Ἐυεργασία σὲ καλοὺς καὶ κακοὺς : 164. 941. — Προσπάθεια γι' ἀγάπη τῶν ἐχθρῶν : 13 951. — Βοήθεια τῶν ἐχθρῶν καὶ στὴν εὐτυχία τους : 951. — Προσευχὴ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἐχθροῦ : 13 941.

ΓΑΜΟΣ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ (ΓΕΝΙΚΑ) : Διαφοραὶ τῶν δύο φύλων : 986 — Ἀλληλοεπίδρασι τῶν δύο φύλων : 354 413. 414. 415. 667. — Φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα : 148. 152. — Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ σάρκα : 356 822. — Τὰ γενετήσια ὄργανα : 145. 146. 364. — Ἡδονὴ καὶ φιληδονία : 124. 139. 166. 183. 187. 202. 354. 356. 371. 405. 406. 407. 502 544. 545. 648. 676. 822. 845 887. 893. 894. 907. 927. 944. 989. — Ρεύσι : 323. 364. 988. — Ἐμμηνα : 241. 988. 989. — Ἀδυναμίας : 1051 — Ἀγνότητα καὶ ἀδάμαστη νεότητι : 11 — Ἡ ἀγνότητα

εἶναι δῶρο Θεοῦ : 11 681. — Ἡ σαρκική ἐνόχλησι στοὺς νέους καὶ στοὺς γέροντας παρουσιάζεται με διάφορους βαθμούς : 758 759. 930. 935. — Οἱ σκέψεις, οἱ ἐπιθυμίες καὶ τὰ θεατήματα βλάπτουν, οἱ ἐνοχλήσεις ἑμας δὲν βλάπτουν : 351. 415. — Μικτὰ λουτρά : 346. — Ὁ γάμος εἶναι ἡ ἀσφάλεια γιὰ τοὺς πνευματικὰ ἀδύνατους : 675. 703. 726. — Σχέσεις γάμου καὶ ἀγαμίας : 703 704. — Γάμος γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν πορνεία : 930 945. 1000 1050. — «Παλλακίαι» (ἀστεφανώται) : 1005. — Οἱ νέοι νὰ παντρευθῶνται μικροί : 930. 1050 — Ἀραβῶνες : 282 988. — Νὰ παντρευθῶνται καὶ οἱ παπᾶδες : 349. 1018. — Ἐγκράτεια : 15. 80. 137. 139. 142. 261. 266. 320 421. 534. 544. 648 667. 680. 698. 758. 1048. 1050. — Ἀσκησι : 331. 421. 536. 544. 632. 652. 653. 668. 1048. — Κάποτε ἡ μεγάλη ἐγκράτεια φέρνει τὴ λαγνεία : 349. 1048. 1051. — Ἐνοῦχοι : 549. — Ἐρωτας : 140 183 354. 356 849. — Φερτάρισμα, χλιμντρισμα : 68 197. 942. — Ἀπαγωγή : 278. 563. 597. 988. — Βιασμός : 190. 247. 574 988 1023 — Αἰμομιξία : 585. 590. 591 988. — Ὁρισμὸς τῆς πορνείας (ἡ μοιχείας) : 190 559. 561 570. 675. 894. — Ἡ πορνεία εἶναι ἁμαρτία : 685 931 935. 945. 988. 991 999 1050 — Πορνεία κληρικοῦ : 369. 587 588 589. 1007. — Εἶδη πορνείας : 141. 190. 197. 364 558. 570. 588. 651 931 — Πνευματικὴ πορνεία : 80. 351. 415 551. 651. — Ἡ θεία χάρις συγκρατεῖ ἀπ' τὴν πορνεία : 285. 669 672 — Τὰ αἰτία τοῦ προκαλοῦν τὴν πορνεία : 197. 651. 907. 921. 928. 935. — Συνέπειαι τῆς πορνείας στὸ ἔτομο : 651. 921. 930. 979. 988. 999 1021 — Συνέπειαι τῆς πορνείας στὴν Ἐκκλησία : 935. 979 1021. — Πόρνες : 197. 369. 580 651 669 988. — Γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ πόρνες : 197. 669. 672 — «Παιδοφθορία» καὶ ἁμοφυλοφιλία : 351 553. 582 894. 979 988 — Κτηνοβασία : 279. 553. 583. 894. 988. — Οἱ μοναχοὶ γιὰ τοὺς πόρνοὺς καὶ τοὺς ἁμοφυλοφίλους : 351 — Ἡ ἐπανόρθωσι τῆς ἁμαρτίας : 282

ΑΓΑΜΙΑ Η ΠΑΡΘΕΝΙΑ : Ἀρχή, χαρακτηρισμοὶ καὶ ὅροι τῆς παρθενίας : 32. 705. 905. 907. 1051. — Ἀγαμία ἢ παρθενία γι' αὐτὸ τὸ καλὸ : 315. — Ἡ παρθενία στὸ Χριστιανισμὸ : 197. 273. 320. 359. 417 450 558. 730. 905. 1050 — Θεὸς καὶ παρθενία : 274. 359. 681. — Ἀγῶνες γιὰ τὴν παρθενία : 80. 197. 351. 415. 928. — Ἡ παρθενία εἶναι ὑπὲρ φύσιν κατάστασι : 680 703 704. 730 866. — Τὰ ἔργα τῆς παρθενίας : 416. 417. 928. — Οἱ κίνδυνοι τῆς παρθενίας : 32 80. 315 320. 369. 370. 416. 417. 545. 674 705. — Τιμωρία τοῦ ἐγωισμοῦ τῶν ἀγάμων : 32 80 316 320. — Νὰ μείνει μυστική : 32 370 417. — Ἡ παρθενία εἶναι πραιρετική : 32. 274 559. — Εἶναι δῶρο Θεοῦ : 11. 197. 364. 705. — Τιμὴ στὶς παρθέναις : 34. 264. 320. 545. — Μοναχική ἀσκησι καὶ φιλαλληλία : 268. 368. 603. 835 836. — Σύγκρισσι στὴν παρθενία καὶ στὸ γάμο : 274. 364 538. 905. 1051. — Ἀσκητική καὶ μοναστική ζωὴ : 536. 539 541. 673. 905 928. 944. — Ὁ «λευκὸς γάμος» εἶναι ἀνώτερος ἀπ' τὴν ἀσκητική ζωὴ : 1045. — Οἱ «συνεῖσαιτες» ἢ ἀγαπητικῆς : 288. 412. 414. 415. 417. 418. 545. 928. 1051. — Παράβασσι στὴν υπόσχεσι γιὰ παρθενία : 280 358. 417. — Ὁ γάμος γιὰ τοὺς μοναχοὺς εἶναι ἁμαρτία : 357 358 552. — Ἀγαμοὶ κληρικοὶ : 412. 414 545 1049. — Ἀγαμία ἀρετικῶν : 142 315 316.

ΓΑΜΟΣ : Τὶ εἶναι γάμος : 283. 561. 570 905 — Σκοπὸς τοῦ γάμου. Ὁ ἁγιασμὸς με τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀγάπης : 120. 712. — Σκοπὸς τοῦ γάμου Ἡ κοινωνικότητα : 907. 990. — Σκοπὸς τοῦ γάμου. «Φάρμακο πορνείας ἀναρετικῶν» : 155. 349. 450. 930 — Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸ γάμο : 80. 144. 155. 274. 356. 450. 866. 905. 930. 946 — Ὁ χριστιανικὸς γάμος εἶναι δῶρο Θεοῦ : 213. 349 364. 450 703. — Ἡ φυσική

κατάσταση είναι προϋπόθεση του γάμου : 359 364 866. — Με την εὐλογία ὁ φυσικός δεσμός ἐνώνει τοὺς συζύγους γιὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν ἀγάπην : 359 380. — Γιὰ τὴν πνευματικὴν πρόοδο καὶ ὄχι γιὰ τὸ πάθος. Ἡ γνώμη τοῦ ἐπισκόπου : 32 39 120 356 357 570. 703. — Οἱ κληρικοὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὸ γάμο τῶν λαϊκῶν : 930 931 976. — Γιὰ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τις εὐλογίες τοῦ ἱερέως : 32. — Τὸν καλὸν γάμο ἐκτιμᾷ ὁ Θεός : 680. — Ἡ μίξις αἵσως εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ὁρμῆς : 354. — Ὁ γάμος εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴν υγείαν : 935. — Ὁ Χριστιανισμὸς ξαναφέρει τὴν φυσικὴν μονογαμίαν : 417. — Ἡ πολυγαμία καὶ ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν γυναικῶν ἀπαγορεύεται : 141. 283 417 551. 592. 1050. — Ὁ γάμος διατηρεῖ τὴν ψυχικὴν ἀγνότητα καὶ οἱ παντρεμένοι θὰ λογοδοτήσουν : 349. — Ὁ γάμος εἶναι γιὰ τοὺς ἀδυνάτους : 349 703. — Ἡ ἀνοχὴ τῶν συζύγων : 380. — Ὁ «εὐκλὸς γάμος» : 1048. 1049. — Μετὰ τὴν παράβασιν συνουσιάσθησαν οἱ πρωτόπλαστοι : 907. — Ἐρμηνεία στὸ «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθη» : 362. — Ὁ γάμος εἶναι τίμιος, δὲν εἶναι ἁμαρτία, ἀλλὰ μὴ ἀπλή ἀπασχόλησις : 320 349 703 704 905 945 986. — Ὁ παντρεμένος μπορεῖ νὰ γίνει καὶ ἐπίσκοπος : 349 1018 1049. — Περιορισμὸς στὸ γάμο τῶν κληρικῶν : 349 1008 1049. — Ὁ γάμος τοῦ διακόνου : 277 349. — Μόνο οἱ αἱρετικοὶ περιφρονοῦν τὸ γάμο : 141. 210 213 312 314 315 1051. — Αἱρετικὴ διδασκαλία ἢ περιφρόνησις τοῦ ἕγγαμου ἱερέως : 314. — Ἀπαγορευμένα συνοικέσια : 280 550 586 1006. — Ἡ κόρη ποὺ παντρεύεται χωρὶς νὰ συμφωνοῦν οἱ γονεῖς : 568. — Ἡλικία γιὰ γάμο : 34 190 867. — Ἡ πρόικα : 34. — Οἱ ἀρραβῶνες : 282 587. — Ἡ κοινωνικὴ τελετὴ τοῦ γάμου : 347 348 682. — Σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ γάμο, ἡ ἀγαμία ἀναπαύει : 450. — Γιὰ τοὺς μοναχοὺς ὁ γάμος εἶναι μοιχεία : 280. — Θεὸς καὶ τεκνογονία : 297 354 356 388 905 907 1051. — Ἡ τεκνογονία εἶναι καλὴ (καὶ σκοπιὰ τοῦ γάμου) : 80 110 278 297 354 356 364 436 674 907 946 957 986 990. — Ἐυτεχνία : 110 957 969 977. — Στεῖρος : 297. — Ἐκτροπὴ καὶ ἀμβλωσὴ : 34 81 554 991. — Νὰ μὴν ἐγκαταλείπονται τὰ νεογέννητα : 34 62 81 576. — Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν θὰ ἀνταμειφθεῖ : 34.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΙΩΝ : Ἡ ἐλξη τῶν δύο φύλων ὁδηγεῖ στὸ γάμο : 356 756. — Με τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν γονέων δημιουργεῖται πλήρης ἔνωσις τῶν συζύγων : 701 822 842. — «Ἐνωσις σώματος καὶ ψυχῆς», σὰν ἀινέταροι τοῦ βίου» : 32 33 356. — Καὶ οἱ δύο μαζί εἶναι ἓνας ἄνθρωπος μόνο ποὺ μετριῶνται σὰν δύο : 356 701 991. — Ἡ συνουσία εἶναι ἀκοινή ὀφειλὴ κατὰ τὸν Παῦλο : 204. — Ἡ σύζυγος δὲν ἀντιδρᾷ στὴν πρότασιν τοῦ συζύγου τῆς : 942. — Ἡ ἡδονὴ εἶναι φυσικὴ καὶ ἀκατὰ Θεόν» : 354 866 907 989. — «Συνουσαίνου» μὲ τὴν γυναίκα σου : 354 702 866 990. — Ἡ συνουσία μὲ τὴν σύζυγον εἶναι καθαρὴ μὲ τὴν πόρνην εἶναι ἁμαρτία : 988 990. — Γιὰ τὴν συνουσίαν οἱ αἱρετικοὶ διδάσκουν ὑπερβολὰς καὶ ἁμαρτίας : 312 1018. — Περιπτώσεις μὴ συνουσίας τῶν συζύγων : 80 989. — Ὁ Θεὸς συνεργάζεται στὴν τεκνογονίαν : 110 297 354. — Οἱ σύζυγοι κρῖνουν τὸ χροῖον τῆς ἀποχῆς : 118 242 406 674. — Συνουσία καὶ Θ Κοινωνία : 664 674. — Ἡ μοιχεία εἶναι μεγάλο κακόν : 15 32 39 55 68 287 553 555 559 565 675 930 931 935 954 988 991 1050. — Συνέπειες ἀπὸ τὴν μοιχείαν : Ὀρθοσκηντικῆς, ψυχολογικῆς οἰκογενειακῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς : 15 287 569 579 669 935 979 991 1021. — Ἡ μοιχεία τιμωρεῖται γιὰτὶ προσβάλλει τὸ γάμο καὶ διαλύει τὴν ἐνότητά : 565 579 582 583 894 991. — Συνέπειες ἀπὸ τὴν μοιχείαν τῆς παπαδιᾶς : 287. — Πνευματικὴ μοιχεία : 922. — Γιὰ τὴν ἀγνότητα ἄντρας καὶ γυναίκα εἶναι ἴσοι, στὸν πολιτικὸν ὅμως νόμον εἶναι ἄνιστοι : 701. — Οἱ σύζυγοι βοηθοῦν, ἀνέχονται καὶ ἀγαποῦν

ὁ ἓνας τὸν ἄλλον : 990. — Οἱ ἄντρας ἀγαποῦν, οἱ γυναῖκες ὑποτάσσονται : 32 109 467 468 695 701 990. — Ἀγάπη καὶ φόβος στίς σχέσεις τῶν συζύγων : 32 193 841. — Ὁ ἄντρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν γυναίκα, ἔν καὶ βγήκε ἀπὸ αὐτὴ : 68. — Ἡ ἐξουσία τοῦ ἄντρα στὴν γυναίκα : 68 355. — Τὰ ὄρια στίς σχέσεις τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκα : 775 942. — Ὁ ἄντρας ὑπομένει τὴν κακὴν συμπεριφορὰ τῆς γυναίκα του, σὰν συνεργάτη του : 702 990. — Ἡ πονηρὴ σύζυγος εἶναι πνευματικὸν γύμνασμα γιὰ τὸν ἄντρα : 298 615 702. — Ὁ ἄντρας μὲ τὴν ἀγάπην του θὰ καλυτερέψει τὴν γυναίκα : 72. — Ὁ ἄντρας ἐκπαιδεύει πνευματικὰ τὴν γυναίκα του : 72 125. — Ὅταν ἡ γυναίκα ἐγκαταλείψει τὸν ἄντρα : 566. — Ἡ ἐλξη ἀπὸ τὴν σωματικὴν ὁμορφίαν διαρκεῖ γιὰ λίγο, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ἰσόβια : 354. — Σοφία γιὰ τὴν γυναίκα εἶναι ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους τοῦ γάμου : 775 841. — Οἱ γυναῖκες νὰ ἀρκοῦνται σωματικὰ καὶ ψυχικὰ στοὺς ἄντρας : 32 72 141 775 942. — Ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκα στὸν ἄντρα : 841 942. — Ἡ γυναίκα δὲν εἶναι κτήμα καὶ μάλιστα κοινόν : 141. — Οἱ γυναῖκες τιμοῦν τοὺς συζύγους : 109. — Ἡ νοικοκυρὰ στολιεῖ τὸν ἄντρα καὶ τὰ παιδιά τῆς : 126 775

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἡ γυναίκα στὴν Ἐκκλησίαν καὶ στὸ σπίτι : 371 470. — Ὁ ἄντρας κ' ἡ γυναίκα μπροστὰ στὴν ἀρετὴ : 153 423. — Ἡ ἀσώφρων γυναίκα εἶναι ἀδόξα Θεοῦ : 943. — Σειμνότητις καὶ ὄχι σεμνοτυφία : 127 415 775. — Ἡ εὐσεβὴς γυναίκα ποὺ ἐπιδρᾷ στὴν κοινωνίαν εἶναι ταπεινὴ κ' ἐργατικὴ : 126. — Ἡ ἴδια δὲν καλλωπίζεται : 68 126 195 416 704 942. — Συνέπειες τοῦ καλλωπισμοῦ : 195 416. — Ἀντὶ νὰ καλλωπίζεται κάνει καλὰ ἔργα : 126 461 469. — Ἡ εὐσεβὴς γυναίκα ποὺ ἐπιδρᾷ στὴν κοινωνίαν καταλαβαίνει τις ἀτυχίες τῶν ἄλλων : 371. — Ἡ εὐσεβεία τῆς γυναίκα ἐπιδρᾷ στίς συζυγικὰς σχέσεις (γενικὰ) : 371 775 909. — Με τὴν ἐλξὴ ἐπηρεάζει τὸ σύζυγον : 354 942. — Εἶναι γλυκομίρητη καὶ πραεὶα : 756 775. — Ἀγαπᾷ τὸ σύζυγον : 34 942. — Βοηθεῖ στίς μικρὰς δυσκολίας, ὄχι ὅμως καὶ στίς μεγάλας : 775. — Ἡ σύζυγος τοῦ ἐπισκόπου : 371. — Ἡ σύζυγος ποὺ νομίζει ἁμαρτία τὴν συνουσίαν : 312 317 866 867 907 942. — Ἡ γυναίκα εἶναι μεγάλο κακόν καὶ καλόν : 298 413 414. — Τὰ ἐλαττώματα τῶν γυναικῶν : 67 68 306 308 906. — Ἡ γυναίκα ὑπομένει τὴν κακὴν διαγωγὴν τοῦ συζύγου τῆς : 555. — Ἡ ἐνδυμασία τῆς γυναίκα : 125 126 127. — Ἡ γυναικεία ὀρατότητα : 756. — Οἱ ἀδυναμίες τῶν γυναικῶν : 67 68 906 942. — Ὁ γυναικεῖος ἐγωισμὸς : 67 308. — Ἡ γυναίκα γίνεται ὄργανον τοῦ διαβόλου, πρῶτα μὲ τὸ σῶμα : 127 371 413 414 615 906 907. — Ἡ κακὴ σύζυγος : 298 615. — Ἡ βοηθὸς κατέληξε ἐχθρὸς : 371 615 906. — Τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκα εἶναι ὅμοιες οἱ ψυχῆς καὶ διάφορα τὰ σώματα : 100 304 354 423 671 907. — Ἡ γυναίκα μὲ τὸν ἄντρα εἶναι ἴσοι στὴν Ἀγ Γραφή : 842 907. — Τὸ ἄντρα γένος εἶναι ἐνεργητικόν, τὸ θηλυκὸ παθητικόν : 354 907. — Οἱ πολιτικὸν νόμοι εἶναι ἔδικοι γιὰ τὴν γυναίκα : 955. — Ἡ γυναίκα εἶναι ἀδελφὴ : 68. — Ἡ γυναίκα εἶναι στὴν δευτέρην βαθμίδα, μετὰ τὸν Θεὸν ὑπακοῦει στὸν ἄντρα : 109 775 841 990. — Ὁ ἄντρας βοηθεῖ καὶ διδάσκει τὴν γυναίκα : 67 125 826. — Ἡ αἰχμάλωτη γίνεται ἱεραπόστολος : 331. — Ἐγχομμούσα καὶ λεχὼνα : 988 989. — Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν εἶναι ἀφορμὴ σωτηρίας : 318 969 977. — Τὰ προσόντα, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς διακόνισσας : 572 967 972 973 974 987. — Οἱ χῆρες ποὺ εἶναι ἀφοσιωμέναι στὴν Ἐκκλησίαν : 34 72 97 165 471 955. — Ἡ κακὴ χῆρα : 36 97 558 560 563 971.

ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΣ ΓΑΜΟΣ : Ἴσοβότητις στὸ γάμον οἱ σύζυγοι δὲν χωρίζουν : 80 465 466 990 1003. — Τιμωρεῖται

ή διάλυση του γάμου : 1017. — "Όροι, πού λύνεται ο γάμος" όταν εξαφανιστεί ο άμπερος ή η γυναίκα : 564. 567 573 — Οι αίρετικοί και η λύση του γάμου : 213 555. 890. — Στη μοιχεία συγχωρείται το διαζύγιο, αλλιώς χωρισμός είναι μοιχεία : 465. 555. 702. — Προβλήματα για τη λύση του γάμου ή ψυχοπάθεια της συζύγου : 665. — Επιτρέπεται το διαζύγιο, όταν εμποδίζεται η ευσέβεια : 465. — Καθαίρεται ο κληρικός, πού χωρίζει με πρόφαση την ευσέβεια : 1003. — "Ο γάμος της ζωτοχήρας είναι ισόβια μοιχεία : 466 1017 — Επιτρέπεται ο δεύτερος γάμος όταν πεθαίνει ο σύζυγος : 387. — "Όταν πεθαίνει ο σύζυγος, καλύτερα η γυναίκα να μη κάνει δεύτερο γάμο : 384. — "Ο δεύτερος γάμος επιτρέπεται για την ήθικη άδυναμία του ανθρώπου : 345. 550. 571. — "Ο α' γάμος είναι νόμιμος, ο β' συγχωρείται, ο γ' παράνομος : 575 675 702 — "Ο β' γάμος είναι καλός, καλύτερος όμως είναι ο πρώτος και μόνος : 577 675. — Γάμος και κληρικοί : 290. 1005. 1049. — "Επιτίμια για το β' και γ' γάμο : 284. 286. 345. 551. 560 575. 577. 890 — Οι αίρετικοί χαρακτηρίζουν το β' γάμο μοιχεία : 80. — Δεν επιτρέπεται β' γάμος με την άδελφή της α' συζύγου : 283.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ : "Η κατ' οίκον "Εκκλησία" : 144 — Οι πνευματικές φροντίδες του άντρα για τα μέλη της οικογενείας : 765. 766. 767. 768. 822. — Τα παιδιά : 43. 109. 427. 436. 484. 634. 635. 701. 822. 960. — Τεχνική και χριστιανική εκπαίδευση των παιδιών : 436 740 — "Εκπαίδευση στην άρετη και την πίστη, ιδίως απ' τη μητέρα : 34 70. 318 765. 766 — "Η μητέρα οδηγεί με απάθεια τα παιδιά της στο μαρτύριο : 765 — Οι γονείς να μην είναι φορτικοί στα παιδιά τους : 97. 387. 427. 765 766. 768 799 — Φροντίδα των γονέων για το γάμο των παιδιών τους : 765 — Οι γονείς και τα παιδιά είναι προσωπικά υπεύθυνοι για τις αμαρτίες τους : 960. — "Η κληρονομιά στα παιδιά είναι πνευματική η όχι υλική : 399. — Πολυτεχνία και φιλαργυρία : 912. — Σεβασμός, υπακοή και αγάπη είναι τα καθήκοντα των παιδιών προς τους γονείς : 34. 97. 217 288. 319 382. 387 — "Αδελφοί : 288. 436. — Χριστιανική συγγένεια είναι η πνευματική η όχι η εξ αίματος : 477. 521 — Το ενδιαφέρον για τους συγγενείς : 477. 822 — "Η σχέση και η οικονομική βοήθεια να 'ναι ίση και στους μη συγγενείς : 477 — Για τους μοναχούς η συγγένεια είναι εμπόδιο : 822 — "Ο επίσκοπος και οι συγγενείς του : 1013 1014. — Σχέσεις των άφεντικών και των δούλων : 34 35.

ΦΙΛΑΛΛΗΛΙΑ

ΦΙΛΑΛΛΗΛΙΑ (ΑΓΑΘΟΕΡΓΙΑ) : "Ορολογία της φιλαλληλίας : 101. 426. 604. 729. 788. 938. 940. 949. — "Έννοια της φιλαλληλίας : 51. 391. 695. 697 744. 825. 852 940. 949. 950. 964. — "Εκδήλωση της τέλει αγάπης : 1. 22 38. 162. 167. 273 901. 932. 940. 950. 964. — "Η φιλαλληλία είναι μίμησης του Θεού και απόδειξις της προνοίας Του : 8. 64 452 493 697. 706. 719. 720. 730. 733 734. 825. 879. 881. 939 940. 950. 974. 1035 — "Ο "πλησίον" είναι όμοιωμα του Θεού : 641. 744. 877 1025. — Το έλεος του Θεού και του ανθρώπου : 6. 233 400 733 885. 938 970. — "Ο Θεός έγγυάται (ή δανείζεται) τη δωρεά στους φτωχούς : 400. 604 626. 682. 707. 854. 869. 886. — "Η προσφορά στον άλλον είναι έντολη Θεού και χάρισμα ανώτερο απ' το θαύμα : 122. 489. 492. 604 681. — "Όποιος μπορεί, πρέπει να ευεργετεί : 1. 91. 137. 162. 273 426. 719 744 871. 873. 874. 957 — "Η φιλαλληλία είναι όφειλη και ανταπόδοση, είναι πάθος : 1. 8 48 164 253 431 439 459. 523. 970. 1035 — Νά

ευεργετείς απ' ό,τι έχεις : 43. 47 162 262 437 507 876. 1035 — "Αν δεν έχεις να δώσεις υλικά, διατήρησε καθαρή τη συνείδησή σου : 273 — Σκοπός της ευεργεσίας είναι αυτό το καλό, η δόξα του Θεού, πού θεοποιεί τον άνθρωπο : 57. 224. 262. 478. 600. 607. 840 878 — "Αγάπη του άδελφού χωρίς έγωισμό : 925 — Σκοπός της ευεργεσίας είναι η καλλιέργεια της αγάπης η όχι η συντήρηση του φτωχού, άφου ο Θεός προικεί : 272. 607. 694. 878 — Σκοπός είναι η έξομύλωση της ανισότητος : 874. 887. — Σκοπός είναι να συγχωρηθούν οι αμαρτίες με την προσευχή : 40. 504. — Σκοπός είναι να αποκτηθεί η άθανασία : 504. 607. 910. 951. 961. — Δεν είναι σκοπός η ανθρώπινη δόξα, ούτε η άμοιβή του φτωχού : 154. 262. — "Η μετά θάνατον έλεημοσύνη δεν όφειλει, δείχνει λίγη αγάπη : 437. — Για να είναι καλά τα έργα η ό τρόπος πρέπει να είναι καλός : 598. 939 981 — Είσοφορές για τους φτωχούς μόνο από μέλη της "Εκκλησίας : 980. 981 — "Η αγαθοεργία από άδικία δεν είναι χριστιανική : 273. 939 979 980 — "Έρανος : 353. 876. 961. 980. — "Όποιος εκδηλώνεται σαν απάνθρωπος, είναι ψυχικά άρρωστος : 880 — "Έλλειψη αγάπης είναι η απανθρωπία, άδιαφορία και άμέλεια για τις ανάγκες του άλλου, άλλ' η έλεημοσύνη διορθώνει την άμέλεια : 872 — "Η συγγουιά στη σχέση με τον άδελφο είναι έλλειψη αγάπης : 636. — "Ατέλειωτη αγαθοεργία είναι άπλοχερά και εφευρετικότητα : 1. 8. 48. 253. 320. 350. 371. 426. 428 891 — Μετά την απάθεια να δίδεται όλο το περίσσευμα : 262 688. — Δίνε, η όσο μπορείς να φτωχύνεις : 795. 941 — "Όποιος δίνει μ' ανοιχοχεριά, όφειλται περισσότερο : 122 629 — "Ικανοποίησε τις ανάγκες των γειτόνων σου : 874. — Είναι φυσικό ο χριστιανός να όφειλει και μάλιστα τους πιστούς : 1. 28. 43. 47 48. 391 — Πρόσφερε υλικά και πνευματικά αγαθά : 600 — Πρώτη η ψυχική βοήθεια : 779 935. 936. — "Η φιλαλληλία εκδηλώνεται σ' έλους και σ' έσοους βρίσκονται "έν συμφοραίς" : 28 48 253 352 360 371 600. 795. 874. 878. 919. — "Ευεργασία σε δικαίους και άδικους : 940. 941. 949. 950 — "Η διάθεση (προαίρεση) : 149 150 917 941. — "Ευεργασία και σ' έσοους δεν τó ξέρουν : 360 1041. — Καί στους έχθρους : 439. 940. 949. 950. — "Η διάθεση βαθμολογεί την προσφορά η όχι το μέγεθος, πάντως πάνω απ' τη "αδικία" : 88 776 917 996. — Σ' έλους και ιδιαιτέρα στους πιστούς : 48. 794. — Καί μόνο η αγάπη εκτιμάται, η προσευχή όμως για τους φτωχούς είναι άνώτερη : 272. — "Είδη ευεργεσίας (γενικά) : 226. 936. — "Ευεργασία με έργα και με λόγια : 137 — Με χρήματα : 43. 47. — Με φαγητό, ποτό και ένδύματα : 707. 744 761. 939 941 976 981. — Με προστασία στους καταπιεζόμενους : 28 48 310. 311. — Με απλότητα, ίλαρότητα, σπουδή, φρονιμάδα και κρυφή, χωρίς διαταγμό ή γογγυσμό : 42. 53 237. 350 690. 972. 974 — Με χρήματα, με περιποίηση, άλλα και με λόγια : 774. — "Ίόροι για βοήθεια θά αποκτηθούν με προσωπική εργασία και με νηστεία : 462 — "Συμπάσχειν" ψυχικά : 662. 778 — Νά γίνεται η βοήθεια την Κυριακή με προσευχή : 938 — "Ίώρα άμέσως : 630 — Οι "εκκλησιαστικοί άρχοντες να φροντίζουν για έσοους έχουν ανάγκη : 48. 310. — Οι "Ιερείς παίρνουν για να δίνουν : 310. — Μην πιέζεις όποιον έχει ανάγκη και μη γίνεσαι άχρηστος στον πλησίον : 400 690 — Διδάσκουν την αγαθοεργία ή φύση, τά πρό Χριστού παραδείγματα και η μίμηση του Χριστού : 391. — "Η αγαθοεργία είναι συνέπεια της αγάπης η τουλάχιστον ένα μέσον για σωτηρία : 685. — "Η κοινωνικότητα αναπτύσσει την αγαθοεργία : 1. 43. 47 48. 391 — Προηγείται απ' την αγαθοεργία τó να μη άδικείς : 598 729 979 — "Η προσφορά στους φτωχούς προηγείται απ' την προσφορά στον Θεό : 598. — "Η σκέψη του θανάτου αναπτύσσει την αγαθοεργία : 43 47. 437 438. 682. — Με την αγάπη του Χριστού θά βοηθήσουμε συστηματικά

ὅποιον ἔχει ἀνάγκη : 48. — Ἀφορμές γιὰ καλλιέργεια τῆς ἀγαθοεργίας : 48 426 — Μὴν ἀναβάλλεις τὴν ἀγαθοεργίαν : 690. — Φιλαλληλία καὶ ἀγάπη : 91, 101, 272, 273. — Φιλαλληλία καὶ ἐλεημοσύνη, ποῦ εἶναι πρῶτη μετὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπ' τὴν πλάνην : 232, 246. — Φιλαλληλία καὶ εἰρήνη : 17, 101. — Φιλαλληλία, μετάνοια καὶ νηστεία : 71, 632, 910, 911, 912. — Φιλαλληλία καὶ προσευχὴ : 731. — Φιλαλληλία, κενοδοξία καὶ ἀπανθρωπία : 211, 224. — Φιλαλληλία, φιλαυτία, φιλαργυρία, ἀλαζονεία, πλεονεξία, ἀδικία, κλοπὴ, πορνεία καὶ ἀμελεία : 217, 262, 512, 880. — Ἐκμεταλλεῖται τῆς ἐλεημοσύνης : 977. — Ἀποτελέσματα στὴν ἔλλειψιν τῆς φιλαλληλίας : 636, 730, 979. — Οἱ προσφορὰς ἀπ' τὴν ἀδικίαν δὲν γίνονται δεκτές : 273, 598, 606, 870. — Προσφορὰ μετὰ ξένα ἀγαθὰ : 749. — Πρῶτα δικαιοσύνη (καὶ ἐλεημοσύνη) στοὺς ὑπηρέτας, ποῦ ἀδικοῦνται καὶ καταπιέζονται ἀπὸ σένα τὸν ἴδιον : 870, 979. — Οἱ συγγενεῖς εἶναι κίνδυνος γιὰ τὴν ἀγαθοεργίαν σου : 912. — Ὁ μεγάλος πλοῦτος ἀναπτύσσει ἀπονία : 217. — Ἡ ἐκμετάλλευση τῆς ἐλεημοσύνης : 53, 830, 977. — Ἔστω καὶ σὲ ἀνάξιους, ἀλλ' ἔχει γιὰ ἀσέλγεια : 793. — Ὅσοι ἔχουν ἀνάγκη εἶναι τὸ ἀπρόσωπο τοῦ Σωτῆρος, «θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ», ἀκαλοὶ προστάται τῶν πλουσίων κ.λπ. : 48, 719, 732, 877, 919, 977. — Εἶναι καλὸ νὰ παίρνει ὅποιος ἔχει ἀνάγκη καὶ νὰ προσεύχεται, καλὸ δὲ ὅποιος δὲν ἔχει ἀνάγκη : 262, 977. — Ἡ βοήθεια εἶναι γιὰ τὴν συμφορὰν τοῦ καὶ ἔχει γιὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ, ἀλλ' ἀποκλείεται ἢ ὑποκριτικὴ φτώχεια : 794. — Ὀφελεῖται αὐτὸς ποῦ δίνει (γενικά) : 680, 690, 691, 728, 729, 970, 977. — Ψυχικὴ σωτηρία, γι' αὐτὸν ποῦ δίνει : 8, 607, 627, 788, 877, 885, 887, 910, 912. — Ὅποιοι δίνει ἀποκτὰ φιλαλληλία, κοινωνικότητα καὶ ἀγάπην : 852. — Ὅποιοι δίνει τελειοποιεῖται, διαπαιδαγωγεῖται, ἀποκτὰ χάρες, ἄμυνα κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς βασκανίας κ.λ.π. : 272, 273, 694, 729, 920, 932. — Δίνει πρὸ πάντων ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος : 43, 47, 48, 728. — Περισσότερο ὀφελεῖται αὐτὸς ποῦ εὐεργετῆται : 122, 426, 428, 606, 654. — Ἡ Ἐκκλησία δέχεται μόνον τὴν προσφορὰν : 531. — Οἱ προσφορὰς τῶν ἀδίκων γίνονται δεκτὲς μόνον ἔπειτα ἀπὸ μετάνοια : 1031. — Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν διανομὴν : 48, 61, 75, 76, 310, 963, 970, 974, 979, 1013. — Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἄρχων παίρνει μόνον ἀν εἶναι φτωχός : 310, 1013. — Ὁ διάκονος στὴν φιλαλληλία : 972, 974, 976. — Ἡ καλὴ διαχείριση τῶν δωρεῶν γιὰ τοὺς φτωχοὺς : 963. — Ἀγαθοεργία ἀσκητῶν : 262. — Ἀγαθοεργία μοναχῶν σὲ περίοδο μεγάλης πείνας : 258. — Ἀγαθοεργία μόνῃς σὲ μόνῃ : 262, 520. — Παροχές ἀπὸ πολιτικούς ἄρχοντας : 303, 733.

ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ (ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ) : Ποιὸς εἶναι ἄπορος (φτωχός) : 76, 295, 886. — Ἄπορος ὁ πρῶτος πλοῦσιος : 350. — Ἡ ψυχολογία τοῦ φτωχοῦ : 398. — Τὸ πλῆθος τῶν φτωχῶν : 996. — Ὁ ἀμαρτωλὸς φτωχός : 794. — Ὁ Θεὸς γιὰ τὸν ἄπορον : 53, 227, 229, 231, 272. — Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἐντολὴ Θεοῦ : 690, 852. — Τί εἶναι ἐλεημοσύνη : 729, 852, 853, 940, 941, 950. — Ἐἶδη ἐλεημοσύνης : 226, 273. — Αἰτιολογία ἐλεημοσύνης : 18, 231, 794, 852. — Αἰτιολογία διακονίας : 398. — Σκοπὸς τῆς ἐλεημοσύνης : 18, 224, 272. — Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἔργο τοῦ πιστοῦ : 15, 28, 37, 54, 59, 176, 236, 273, 690, 730. — Ἡ εὐθὺνὴ τοῦ κλήρου γιὰ τοὺς φτωχοὺς : 61. — Δωρητὲς στοὺς ναοὺς : 54. — Πῶς γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη : 53. — Πῶς γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη ἀπὸ ἀσκητῆ : 273. — Νὰ μὴ γίνεται γιὰ «τὸ θεαθῆναι» : 211, 224, 234. — Τὸ μέτρο τῆς προσφορᾶς : 431. — Πηγὴς τῆς ἐλεημοσύνης : 59, 71. — Ὁ Θεὸς εἶναι μετὰξὺ αὐτοῦ ποῦ δίνει καὶ αὐτοῦ ποῦ παίρνει : 920. — Χαρακτηριστικά τοῦ ἐλεήμονα : 76. — Χαρακτηριστικά τῆς ἐλεημοσύνης : 232, 234, 273, 794, 854, 910, 916. — Συμπεριφορὰ τοῦ ἐλεήμονα : 852. — Πειρασμοὶ

τοῦ ἐλεήμονα : 272. — Νὰ δίνεις μετὰ διάκριση ἢ χωρὶς διάκριση : 53, 164, 189, 295, 794, 940. — Ὁ ἐλεήμονας φτωχός : 88, 262, 621, 636. — Διάθεση (προαίρεση) γιὰ ἐλεημοσύνη : 150, 853, 917. — Ἐκπαίδευση στὴν ἐλεημοσύνη : 37, 53, 59. — Ὀφελεῖται ὁ ἐλεήμονας ὕμνα καὶ πνευματικά : 18, 37, 42, 59, 272. — Αὐτὸς ποῦ δὲν ἐλεεῖ (γενικά) : 272, 273, 598. — Προφάσεις αὐτοῦ ποῦ δὲν ἐλεεῖ : 912. — Ἐλεημοσύνη καὶ ἀρετὲς (γενικά) : 232, 246, 272, 296. — Ἐλεημοσύνη, προσευχὴ ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ὁ Κοινωνία : 18, 731. — Ἐλεημοσύνη καὶ νηστεία : 18, 71. — Ἐλεημοσύνη καὶ ἀκτημοσύνη : 262, 272, 273. — Ἐλεημοσύνη καὶ κακίαι : 224, 262, 830.

ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΑ ὈΡΦΑΝΑ : Χαρακτηριστικά τοῦ ὀρφανοῦ : 186, 229. — Ἀνάγκη βοήθειας τοῦ ὀρφανοῦ : 28, 54, 57, 59, 76, 229, 245, 292, 311, 431, 761, 975, 977, 996. — Βοήθεια στὸ ὀρφανὸ ἀπὸ ἄλλους : 292, 311, 360, 711, 931, 936, 970, 975, 976. — Στὸν ὀρφανὸ νέον ἢ νέαν : 975. — Βοήθεια μετὰ κακὴ πρόθεση : 350. — Ἀπελευθέρωση ὀρφανῶν ἀπ' τὰ χρεῖ : 831.

ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΙΣ ΧΗΡΕΣ : Χαρακτηρισμὸς τῆς χήρας : 72, 165, 186, 969, 977. — Πρέπει νὰ τις βοηθᾶμε : 76, 229, 311, 330, 360, 761, 957, 977, 996. — Κριτήριο εὐτορίας γιὰ τὴν διάκριση τῶν χηρῶν : 957. — Κριτήριο ἀρετῆς γιὰ τὴν διάκριση τῶν χηρῶν : 969. — Οἱ πιστοὶ εἰς χήρας : 28, 54, 57, 59, 229, 936, 957. — Οἱ κληρικοὶ γιὰ τὴν χήρας : 30, 61, 311, 931, 936, 976. — Χαρακτηρισμὸς τῆς καλῆς χήρας : 36, 88, 165, 384, 969, 972. — Ἡ δίνουσα τῆς προσευχῆς : τῆς καλῆς χήρας : 598, 972, 979. — Ἡ ζοὴ τῆς καλῆς χήρας : 72, 384, 471, 560, 969. — Κατάχρηση στὴ βοήθεια ἀπ' τὴν χήρας : 971.

ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟΙΣ ἈΡΡΩΣΤΟΙΣ (ΚΑΙ ΣΕ ΑἴΜΟ) : Ψυχολογικὴ καὶ σωματικὴ κατάσταση τοῦ ἀρρώστου : 11, 604. — Ἡ υγεία καὶ ἡ ἀρρώστια ἀπὸ ἠθικῆς ἀποψῆς : 595, 928. — Συμπεριφορὰ τῶν ἀπίστων στοὺς ἀρρώστους : 69, 76, 244, 538, 604. — Συμπεριφορὰ τῶν πιστῶν στοὺς ἀρρώστους : 11, 69, 244, 538, 604, 909, 947. — Τὸ καθῆκον τῆς περιθαλψῆς τῶν ἀρρώστων : 69, 244, 350, 360, 604, 707, 885, 933. — Τὸ μέτρο στὴν περιθαλψὴ τῶν ἀρρώστων : 264, 885, 886, 941. — Ἡ συμπεριφορὰ στὴν περιθαλψὴ τῶν ἀρρώστων : 69, 909, 933. — Προσευχὴ γιὰ τοὺς ἀρρώστους : 684. — Τὸ καθῆκον τοῦ ἐπισκόπου γιὰ τὴν περιθαλψὴ τῶν ἀρρώστων : 970, 976. — Τὸ καθῆκον τοῦ διακόνου γιὰ τὴν περιθαλψὴ τῶν ἀρρώστων : 933. — Ἰερεὺς ἢ ἀσκητὴς σὲ περίοδο λιμοῦ : 244, 368. — Ἄγνια καὶ ἀποτελέσματα στὴν περιθαλψὴ τοῦ ἀρρώστου : 244, 264, 368, 885. — Περιθαλψὴ λεπτῶν : 604, 885, 909. — Περιθαλψὴ ἀνάτων σὲ ἐκκλησιαστικὸν νοσοκομεῖον : 368, 604. — Ἀτομικὴ περιθαλψὴ σὲ ἀνάτο : 244, 360, 909. — Περιθαλψὴ σὲ ἐπιτοχὴ λιμοῦ : 368, 600, 644, 645, 979. — Διαπαιδαγωγὴ γιὰ τὴν περιθαλψὴ τῶν ἀσθενῶν : 69, 604. — Ἀπαράδεκτες δικαιολογίαι : 69.

ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΣΤΟΙΣ ΓΕΡΟΝΤΕΣ : Γέροντες πιστοὶ καὶ ἀπιστοὶ : 186. — Τὸ καθῆκον τῆς περιθαλψῆς τῶν γερόντων : 350, 382, 600, 878.

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ : Τί εἶναι φιλοξενία : 873. — Οἱ δυσκολίες τοῦ ξένου : 245, 352. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ ξένου : 912. — Ἐντολὴ γιὰ φιλοξενία : 54, 76, 254, 273, 321, 352, 360, 431, 538, 690, 783, 932, 941, 957, 964, 967, 969, 977. — Ὡς ξένοι καὶ ἀπάροικοι : 783. — Οἱ ἀκατὰ Χριστὸν ξένοι : 45, 254, 321. — Φιλοξενία ἀπ' τὸν ἐπίσκοπον : 61, 976. —

Φιλοξενία ἀπ' τὸ διάκονο: 707. 967. 969 — Φιλοξενία ἀπὸ μοναστηρίου: 25. 264. 321. 335. 513. — Τὸ μέγεθος τῶν παροχῶν πρὸς τοὺς ξένους: 45. 273. 352. 800 — Τρόποι ὑποδοχῆς τοῦ ξένου: 254. 321. 352. 457. 485. 783. — Τρόποι φιλοξενίας: 352. 513. 514. 783. 967. — Ἀποδοχὴ φιλοξενίας: 515. 800. — Ἀποτελέσματα γιὰ τὸν φιλοξενούμενο: 514. — Ἀποτελέσματα γι' αὐτὸν ποὺ φιλοξενεῖ: 5. 352. 538. 919. — Ἀφιλόξενος: 9. — Φιλοξενία, πίστη καὶ εὐσέβεια: 5 — Φιλοξενία καὶ ἐργασία: 335. 532.

ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥΣ: Βοήθεια στοὺς φυλακισμένους (γενικά): 941. 976. 984. — Βοήθεια στοὺς φυλακισμένους χριστιανούς μάρτυρες: 71. 76. 238. 981. 984. — Ἐπίσκεψη φυλακισμένων: 932. — Ἀντιρρήσεις καὶ ἀπαντήσεις γιὰ τὴν ἐπίσκεψη τῶν φυλακισμένων: 28. — Ἐξαγορὰ φυλακισμένων: 71. 981.

ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΟΥΛΟΥΣ, ΤΟΥΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ: Ἐξαγορὰ τῶν δούλων καὶ τῶν αἰχμαλώτων: 981. — Ἀπελευθέρωση αἰχμαλώτων: 250. 331. 873. — Συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἡττημένους στὸν πόλεμο: 164. 251. — Ἀδικία καὶ αἰχμαλωσία: 90. 247. 249. — Ἐπιστροφή τῆς περιουσίας στοὺς αἰχμαλώτους: 249. — Γάμος με αἰχμάλωτη: 136. — Βοήθεια γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων: 249.

ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΔΥΝΑΤΟΥΣ (ΑΒΟΗΘΗΤΟΥΣ): Ἡ ὑπογρέωση τῶν χριστιανῶν (γενικά): 229. 245. 360. 431. 454. 489. 519. 538. 597. 604. 606. 684. 687. 688. 689. 690. 691. 710. 734. 761. 763. 764. 814. 874. 878. 885. 941. 957. 970. 976. 977. — Γιὰ τοὺς καταπιεσμένους: 311. 352. 434. 439. 684. 814. 831. 981. — Γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ μάρτυρα: 292. 376.

ΕΙΡΗΝΟΦΙΛΙΑ

ΕΙΡΗΝΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ: Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης: 151. 857. 1040. — Εἶδη εἰρήνης: 49. 240. 332. 684. 966. 1040. — Ὁρισμὸς τῆς εἰρήνης: 904. — Ὁ Θεὸς καὶ ἡ εἰρήνη: 1. 240. 255. 256. 596. 614. 699. 753. 789. 908. 966. — Ἰδιότητες τῆς εἰρήνης: 151. 789. 902. 1040. — Ἡ ἀξία τῆς εἰρήνης: 614. 699. 908. — Προτροπὴ γιὰ εἰρήνη: 66. 135. 255. 256. 332. 596. 699. 908. 966. — Εἰρήνη καὶ στρατὸς: 684. 755. 780. — Εἰρηνοποιοὶ στὸν ἑαυτὸ τους: 49. 151. 183. 856. 966. — Εἰρηνοποιοὶ στοὺς ἄλλους: 66. 151. 332. 463. 596. 614. 856. 859. 908. 966. — Χαρακτηρισμοὶ τοῦ εἰρηνοποιοῦ καὶ πρᾶου: 151. 255. 256. 493. 614. 753. — Ψεῦτικη εἰρήνη καὶ εἰρηνοποιοί: 49. 699. — Κληρικοὶ καὶ εἰρήνη: 908. — Εἰρήνη στὴν Ἐκκλησία (ὄχι σχίσμα): 1. 12. 21. 52. 684. 699. 908. 966. — Εἰρήνη στὰ ἔθνη: 256. 684. — Ἀποτελέσματα τῆς εἰρήνης στὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο: 21. 66. 151. 255. 614. 902. — Ἀποτελέσματα τῆς εἰρήνης στὴν κοινωνικὴ ζωὴ: 21. 240. 255. 256. 699. 856. 908. — Ἡ καλλιέργεια τῆς εἰρήνης: 66. 240. 255. 256. 699. 856. 908. — Προσευχὴ γιὰ τὴν εἰρήνη: 596. — Εἰρήνη καὶ ἀρετὴ: 17. 66. 101. 255. 296. 614. 857. — Εἰρήνη καὶ κακία: 699. 854. 857. — Ἀντίδραση στὴν εἰρήνη: 256. 596. 792. — Ἡ εἰρήνη δὲ χρειάζεται (ἐξαίρεση): 748. 789. 904.

ΟΜΟΝΟΙΑ: Ἡ ἀνάγκη τῆς ὁμόνοιας: 66. — Ἡ ὁμόνοια εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ: 54. — Ὁμόνοια στὴν πίστη (Ἐκκλησία): 21. 546.

— Ἡ ὁμόνοια εἶναι ὠφέλιμη: 21. 791. — Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὁμόνοια: 52. 546. — Ἡ καλλιέργεια τῆς ὁμόνοιας: 546. 790. — Ἡ ὁμόνοια σὲ σχέση με τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν: 6. 14. 66. 790. 792. — Κακὴ ὁμόνοια: 787. 789. — Διάσταση: 787.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟ: Θεὸς καὶ δικαιοσύνη: 87. 807. — Δικαιοσύνη καὶ ἀποφυγὴ τῆς ἀδικίας: 82. 599. — Ἀδικία καὶ συμφορὰ: 921. — Οἱ ἀδικοὶ ἀπολαμβάνουν μέχρι νὰ δικασθοῦν: 921. — Δικαιοσύνη καὶ εὐσέβεια: 807. 921. — Συμπεριφορὰ τοῦ ἀδικημένου: 82. 934. — Τρόποι ἐπανορθώσεως τῆς ἀδικίας: 82. 90. 921. — Προϋποθέσεις τῆς ἀποδόσεως τοῦ δικαίου (γενικά): 806. 807. — Οἱ χριστιανοὶ δικάζονται ἀπ' τοὺς χριστιανούς: 934. 953. — Ὁ δικαστὴς αἰσθάνεται τὴν ἀδικίαν του: 1036. 1039. — Ἀξιοπιστία μαρτύρων: 1024. — Ὁ δικαστὴς (γενικά): 806. 807. — Ὁ δικαστὴς νὰ γίνῃ με δικαιοσύνη καὶ ν' ἀποδίδῃ τὸ δίκαιο: 921. — Ὁ χριστιανὸς δικαστὴς συμβιβάζει τοὺς διαδίκους: 953. — Νὰ μὴ μεροληπεῖ: 965. — Ὅταν ὁ δικαστὴς ἀδικεῖ προσβάλλει τὸν Θεό: 979. — Ἐμπόδια γιὰ νὰ βρεθῇ τὸ δίκαιο: 599. 807.

ΦΘΟΝΟΣ, ΜΙΣΟΣ κ λ π. Ἐννοίες φθόνου, μίσους: 444. — Χαρακτηρισμοὶ φθόνου, μίσους: 54. 305. 444. 477. 837. 845. 857. — Ἀπαγορεύεται ὁ φθόνος καὶ τὸ μίσος: 36. 65. 164. 240. 404. 406. 444. 723. 837. — Τὰ αἰτία τοῦ φθόνου καὶ τοῦ μίσους: 436. 477. 723. 854. 859. 863. — Ἀποτελέσματα τοῦ φθόνου: 2. 183. 406. 444. 699. 859. 863. 893. — Ἀποτελέσματα τοῦ μίσους: 2. 235. 305. 404. 699. 772. 837. 893. 910. 925. 1040. — Ἀποτελέσματα τοῦ φθόνου καὶ τῆς βασκανίας (μάταισμα) στὴν Ἐκκλησίαν: 26. 425. 444. 541. 792. 872. — Ἀποτελέσματα τῆς ζήλειαν: 2. 3. 15. 65. 327. — Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σχίσματος: 12. 52. 327. — Προτάσεις γιὰ ἀποφυγὴ τοῦ φθόνου καὶ τοῦ μίσους: 854. — Ὁργή: 792. 832. 857. 1050. — Θυμὸς: 713. 845. 857. 858. 926. 959.

ΠΟΛΕΜΟΣ, ΕΡΙΑΔΕΣ, ΦΙΛΟΝΕΙΚΙΕΣ, ΦΟΝΟΙ: Εἶδη πολέμου: 183. 186. 256. 748. 904. — Ὁ Θεὸς καὶ ὁ πόλεμος: 65. 256. 342. 441. — Πόλεμοι προηγούνται τῆς δευτέρας παρουσίας: 679. — Αἰτίαι πολέμου: 2. 342. 421. 538. 688. 854. 865. — Φιλονεϊκίαι καὶ ἐριδες σὰν αἰτίαι τοῦ πολέμου: 2. 4. 12. 256. 488. 494. 538. 541. 792. 959. 966. — Ὁ ἐγωισμὸς ἀφορμὴ ἐριδας: 327. 896. — Δίκαιοι καὶ ἄδικοι πόλεμοι: 748. 904. — Ὁ σκοπὸς τοῦ στρατοῦ: 780. — Χριστιανικὰ ἔπλα στὸν πόλεμο: 202. 256. — Οἱ κληρικοὶ δὲν πολεμοῦν: 202. 865. — Συμπεριφορὰ στοὺς συμπολίτες στὸν πόλεμο: 247. 248. — Συμπεριφορὰ στοὺς πολεμικοὺς στὸν πόλεμο: 247. 251. — Ἀποτελέσματα τῆς ἐριδας καὶ τοῦ πολέμου: 2. 9. 52. 247. — Νίκη καὶ ἧττα: 256. 771. 904. — Ἐκούσιος καὶ ἀκούσιος φόνος: 281. 364. 434. 553. 554. 556. 578. 859. 895. 979. 1020. 1022. 1050. — Αὐτὸς ποὺ ἀυτοκτονεῖ: 893.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ: Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἐλεύθερος: 85. 846. 944. — Μετὰ τὴν πτώση ἢ ἀέν Χριστῶν πνευματικὴ ἐλευθερία: 625. 636. — Ἡ ἐλευθερία οὐ σχέση με τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν: 944. — Ἡ καλλιέργεια τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας: 101. 625. — Ἐννοια καὶ προϋποθέσεις τῆς ἐλευθερίας: 810. — Ἡ χρῆσις τῆς ἐλευθερίας: 207. — Νὰ κληρονομήσεις τὴν (πολιτικὴν) ἐλευθερίαν σὰν παιδιὰ σου: 399. — Ἡ ἰσότης τοῦ ἀρετικῶν καὶ τοῦ δούλου εἶναι φυσικὴ: 116. 220. 810. 846.

— Ήθελες τον δούλο τὴν ἀφροσύνην : 625 — Ὁ ἐλεύθερος καὶ ὁ δούλος εἶναι ἴσου μπροστὰ στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακίαν : 220, 304, 610, 969 — Ὁ φιλόδοξος ἐλεύθερος : 424 — Κάποτε ἡ ἐλευθερία εἶναι κατώτερη καὶ ἀπ' τὴ δουλείαν : 810, 888 — Ἡ ἀφεντικὴ ἀπ' τὴν ὑπερηφάνειάν του ἀρνείται στὸ δούλο καὶ τὴ φυσικὴ ἰσότητά : 220. — Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δουλεία εἶναι ἠθικὰ ἀδιάφορες : 757 — Ὑπερτονίζεται ἡ ἐλευθερία ἀπ' τὴν κακίαν : 688 — Τὸ κακὸ ἀφεντικὸ ἐκμεταλλεύεται τοὺς δούλους : 64, 220 — Ἡ ἀφεντικὴ ποὺ ἐπιβάλλει ἀντιχριστιανικὰς πράξεις στὸν δούλο τιμωρεῖται : 483. — Ἡ συμπεριφορὰ τ' ἀφεντικοῦ στὸν δούλο : 34, 130, 164, 220, 483, 757, 846. — Καὶ στὸν οἰκιακὸ δούλο : 34, 130, 982. — Ἡ ἀφεντικὴ ἀγαπᾷ τὸν δούλο : 982. — Ἡ κακὴ συμπεριφορὰ προσβάλλει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἄλλου : 483 — Ἡ ἀτακογὴ προσβάλλει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου : 278 — Ἡ καλὴ συμπεριφορὰ ἀφορμὴ ἐκχριστιανισμοῦ δούλων : 70 — Ἐκκλησιαστικὴ συνέπειες στὴν κακὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς δούλους : 979.

ΔΟΥΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ : Σωματικὴ (ἢ πολιτικὴ) δουλεία : 90, 483, 888. — Οἰκονομικὴ δουλεία : 90 — Ὁ Θεὸς ἐξίσου ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς δούλους καὶ τ' ἀφεντικά : 130, 757 — Ἀξιολογικὴ σύγκριση πνευματικῆς καὶ σωματικῆς δουλείας : 888. — Χαρακτηριστικὸς δουλείας : 688, 810. — Ἡ δουλεία εἶναι ἀντίθετη στὸ θεῖο θέλημα : 424, 483, 688, 846. — Ὁ ἄνθρωπος δὲν δημιουργήθηκε δούλος : 846. — Πνευματικὴ ἰσότητά δούλου καὶ ἀφεντικοῦ : 116, 304, 758, 810, 854, 888, 960. — Πνευματικὴ ἐλευθερία δούλου : 854. — Προσωπικὴ εὐθύνη τοῦ δούλου γιὰ ἀντιχριστιανικὴν πράξιν : 483, 960. — Αἰτία δουλείας ἢ αἰχμαλωσίας : 2, 207, 542, 688. — Ἀπελευθέρωση δούλου : 758, 825. — Μῆλλον μένει δούλος (σωματικὰ) : 31, 44. — Ἡ σωματικὴ δουλεία νὰ μὴ σέ λυτεῖ : 424, 854. — Ὁ διάβολος γιὰ τὴ δουλείαν : 31, 688, 760. — Ἡ διδασκαλία γιὰ βίαιη ἀπελευθέρωση ἀπαγορεύεται : 31, 313, 760, 809. — Ὁ Θεὸς ἀμείβει τὸν δούλο : 31, 695. — Ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἡ δουλεία : 220. — Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων : 31, 44. — Δούλος γιὰ τὴ θέλησίν του γιὰ τὴν ψυχικὴν του σωτηρίαν : 31, 70. — Γίνεται θαῦμα γιὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς δουλείας τὰ ὄρφανα : 399, 542, 831. — Προϋποθέσεις γιὰ τὴν βάπτισιν τοῦ δούλου : 70, 999. — Προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἱερωσύνην τοῦ δούλου : 1026. — Τὸ μοναστήρι καὶ οἱ δούλοι : 483. — Σχέσεις δούλου καὶ ἀφεντικοῦ : 34, 35, 70, 116, 130, 477, 483, 758, 809, 888, 961, 979, 1026. — Σχετικὰ μὲ τὸ γάμο : 558, 574, 1000. — Δικαιοσύνη στὴν ἐργασία τοῦ δούλου : 90. — Συμπεριφορὰ τοῦ δούλου στὸ ἀφεντικὸ (γενικὰ) : 34, 35, 44, 472, 478, 809. — Στὸ χριστιανικὸ ἀφεντικὸ : 982. — Στὸ κακὸ ἀφεντικὸ : 472, 483, 982. — Δουλεία καὶ ἀρετὴ (γενικὰ) : 574, 698, 888. — «Φιλοδόξος» : 982. — Δουλεία καὶ κακίαι (γενικὰ) : 31. — «Ὀφθαλμοδουλεία» : 982. — Δουλεία, ἐργασία καὶ ἀργία : 34. — Αἰτία αἰχμαλωσίας : 593. — Αἰχμαλωσία καὶ ἱεραποστολή : 331. — Συμπεριφορὰ στὸν αἰχμάλωτο : 90. — Φροντίδες γιὰ τὴν περιουσίαν τοῦ αἰχμάλωτου : 90. — Εὐνοχοὶ : 549.

ΒΕΟΥΣΙΑ

ΒΕΟΥΣΙΑ : Αἰτία καὶ σκοπὸς τῆς ἐξουσίας : 446, 944. — Ὁ Θεὸς ὄρισε τὴν ἐξουσίαν : 14, 83, 944. — Χαρακτηρισμοὶ ἐξουσίας : 402, 445, 446, 765, 944. — Βεθὴ ἐξουσίας : 983. — Βεθὴ - πολιτικὴ ἐξουσία : 983. — Πολιτικὴ νομοθεσία καὶ Θεὸς : 56, 79, 199, 712. — Πολιτικὴ νομοθεσία καὶ χριστιανικὴ ἠθικὴ : 701. — Ὅροι ὑποταγῆς στὴν πολιτικὴ

ἐξουσία : 86, 199, 983. — Ἄναρχοι καὶ τυραννοὶ : 213, 500, 798. — Ἐκκλησία καὶ πολιτεία (γενικὰ) : 601. — Σχέσεις τῶν ἐξουσιῶν : 601, 767. — Σύγκριση ἐξουσιῶν : 767. — Ἡ πλειοψηφία στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση : 289. — Ὁ ὄρκος εἶναι πράξιν ἀνόνητη καὶ προσβλητικὴ : 128, 562, 613. — Μὴν ὀρκίζεσαι : 746, 747, 1050. — Κακὸς ὄρκος : 562. — Καλὸς ὄρκος : 746. — Διαπαιδαγώγησι γιὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ὄρκου : 128. — Ἐπιτορία : 421, 436, 584, 746, 747, 910, 1007.

ΑΡΧΟΝΤΑΣ (ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ) : Βεθὴ ἀρχοντος : 221, 222, 381, 997. — Θεὸς καὶ Καίσαρ : 222, 299, 344, 402, 548, 696, 997. — Ἡ πηγὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀρχοντα : 14, 202, 402, 997. — Ὑποταγὴ στὸν Θεὸν : 14, 83, 299, 763, 764, 997. — Αἰτία ἀποκλήσεως τῆς ἐξουσίας : 381, 628. — Σύγκριση τοῦ ἀρχοντα καὶ τοῦ δικτάτορα : 74, 658, 688, 751, 997. — Ὁ ἀρχοντας εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ : 87, 307, 608, 696, 736, 805. — Ὁ Θεὸς γιὰ λίγο ἀνέχεται τὸν δικτάτορα : 299, 694, 751. — Ὁ Θεὸς ἐνισχύει καὶ σώζει τὸν καλὸν ἀρχοντα : 402. — Ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀρχοντα : 733, 798, 802. — Κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀρχοντα : 307, 547, 659, 695, 798, 802. — Τὸ ἔργο τοῦ ἀρχοντα : 83, 163, 307, 547, 548, 628, 659, 805. — Ἡ ἔκτασις τοῦ ἔργου του : 344, 547, 608. — Ὁ καλὸς ἀρχοντας : 64, 74, 86, 307, 381, 445, 493, 547, 548, 628, 695, 802. — Ὁ κακὸς ἀρχοντας (γενικὰ) : 82, 206, 221, 222, 299, 381, 445, 628, 696, 736, 742, 979, 997. — Ὁ ἴδιος μπροστὰ στὸν ἑαυτὸν : 1, 611, 721. — Φιλοδοξίες τοῦ ἀρχοντα : 424, 696. — Συνέπειες στὴν συμπεριφορὰ τοῦ κακοῦ ἀρχοντα : 696. — Ἡθικὸι κίνδυνοι τοῦ ἀρχοντα : 221, 424, 601, 628, 737, 769, 802, 804, 805, 832. — Νὰ τιμᾷται ὁ ἀρχοντας : 83, 611. — Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀρχοντα : 82, 608, 628, 726, 804, 805. — Αἰσθητικὴ ἀγωγή τοῦ ἀρχοντα : 1, 221, 804, 805. — Ἡ Ἐκκλησία νὰ διαπαιδαγωγῆ τὸν ἀρχοντα : 696. — Μὲ τι μέσα ἐπιβάλλεται ὁ ἀρχοντας : 74, 221, 601, 608, 697, 698, 736, 805. — Συμπεριφορὰ τοῦ ἀρχοντα στὸς πολίτας : 1, 64, 74, 221, 307, 695, 698, 761, 768, 805, 979. — Στὸς μονοχόους : 307, 601. — Ἀπαιτήσεις πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωματικῶν : 779, 780, 979. — Ὁ ἀρχοντας μπροστὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν : 980, 1013. — Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 1, 221, 487, 493, 660, 802, 959, 961. — Πῶς καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀρχοντας : 1010, 1011. — Ἐγκατάστασις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 1012. — Ἡθικὸι κίνδυνοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 293, 325, 487, 725, 802, 980, 1013, 1014. — Ὁ κακὸς ἐκκλησιαστικὸς ἀρχοντας : 487, 802, 959, 980, 1007, 1009, 1013, 1015, 1019, 1020. — Ἡ γενναιοῦτα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 601. — Διαχείρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ἀπ' τὸν ἐπίσκοπο : 133, 310, 963, 974, 979, 980, 1013, 1014, 1020. — Νὰ μὴ ἀναλάβει ὁ κληρικὸς κοσμικὰς φροντίδας : 293, 929, 959, 1025, 1027. — Προϋποθέσεις γιὰ κατηγόριαν ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 663, 1019, 1024. — Ἐφεση κληρικὸν μόνον στὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν : 309. — Συνεργασία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα μὲ τοὺς πιστοὺς : 1. — Καθήκοντα ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων : 61, 64, 216, 486, 488, 495, 601, 832, 930, 931, 961, 962, 963, 1012, 1020. — Κληρικὸι καὶ λαϊκοὶ : 300, 802, 961, 962, 997, 1009, 1012. — Σύγκρισις πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντα : 221, 344. — Ἐρημνεῖα κειμένων γιὰ τὴν σχέσιν πολ. καὶ ἐκκλ. ἀρχοντα : 344. — Οἱ σχέσεις πολ. καὶ ἐκκλ. ἀρχοντα στὴν πράξιν : 293, 311, 344, 601, 605, 1011.

ΦΙΛΑΡΧΙΑ, ΔΟΞΟΜΑΝΙΑ, ΑΛΛΑΖΟΝΙΑ κλπ : Τί εἶναι ἡ δοξομανία (κενοδοξία, ματαιοδοξία), ἡ ἐλιειψὴ δοξομασίας, ἡ ἀλλοζονία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια : 327, 418, 595, 633, 697, 924. — Ὁρολογία στίς μορφὰς

της δοξομανίας: 104 164 — Μορφές δοξομανίας: 101 404 418 424 432 464 598 928 — 'Η αγάπη του Θεού και η αγάπη του κόσμου: 96 294 406 418 424 432 633 833 928 — Μορφαι παρουσίας της δοξομανίας (γενικά): 175 404 464 833 — Δοξομανία με τη μορφή πειρασμού: 418 424 928 — 'Η έκταση της δοξομανίας: 404 424 633 865 — 'Η δοξομανία είναι κακό: 41 54 175 294 404 406 418 424 432 464 893 994 — Χαρακτηρισμοί της δοξομανίας: 294 633 833 994 — 'Αποτελέσματα της δοξομανίας: 96 175 327 404 405 418 432 840 865 — Δοξομανία και άλλες κακίες: 9 294 404 418 502 865 994 — Φιλοδοξία: 464 502 — Φιλार्χία: 424 737 803 959 985 — 'Υπερηφάνεια: 9 54 94 108 389 452 688 699 742 755 820 834 865 909 1044 1047 — Φιλαντία (αυταρέσκεια): 492 508 784 820 834 — 'Αλαζονεία (και τύφος): 1 9 94 535 633 688 713 714 742 755 820 — Διόρθωση της δοξομανίας κ.λ.π.: 633 833 840 — 'Ελλειψη δοξομανίας: 327 835 — Φιλार्χία και υπερηφάνεια στην 'Εκκλησία: 452 — Δοξομανία, φιλार्χία και αλαζονεία στους μοναχούς: 327 833 — Κατάχρηση εξουσίας: 779 780 979

ΠΟΛΙΤΗΣ (ΚΑΙ ΦΟΡΟΙ - ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ): 'Ο χριστιανός πολίτης για την εξουσία: 62 83 445 800 803 — Προσευχή για τον άρχοντα: 14 82 83 684 — 'Η υπακοή στον άρχοντα υπό όρους είναι έντολη Θεού: 1 83 93 199 473 800 983 — Τρόποι και είδη υπακοής: 62 82 983 — 'Οριο υπακοής: 56 199 983 — 'Ο πολίτης υπεύθυνος για τις πράξεις του: 74 — Σύγκριση πολίτη και άρχοντα: 477 608 804 — Συμπεριφορά του πολίτη στον άρχοντα: 36 82 83 445 800 832 983 1028 — Συνεργασία άρχοντα και πολίτη: 800 — Παράκληση στον άρχοντα, άλλ' όχι θαυμασμός: 82 — Οί κακοί άρχοντες και οι πολίτες: 56 62 82 206 804 — 'Ελεγχος και τιμωρία των άρχόντων: 611 745 983 — Οί κακοί πολίτες εκμεταλλεύονται την επιείκεια των άρχόντων: 2 — Αδύαδεια και επανάσταση των πολιτών: 745 789 800 832 979 983 997 1028 — 'Η επίδραση του άρχοντα στους πολίτες: 56 608 804 — Συμπεριφορά των πολιτών στους άλλους πολίτες: 832 — 'Επισκεπτής (πάροικος): 62 92 737 783 827 944 — 'Ο χριστιανός σαν πολίτης: 56 62 203 737 770 — 'Ο χριστιανός προηγείται του νόμου: 62 — Σύγκριση χριστιανών και μη χριστιανών πολιτών: 62 203 — Πολιτική εκπαίδευση των πολιτών: 203 — Οί φορολογούμενοι: 506 695 983 — Βοήθεια στους φορολογούμενους: 12 — Συμπεριφορά του λαϊκού στους εκκλησιαστικούς άρχοντες: 10 12 23 695 976 — Συνεργασία του λαϊκού με τους εκκλησιαστικούς άρχοντες: 10 — 'Υποταγή στον επίσκοπο: 20 — Συμπεριφορά του μοναχού: 835 836 840

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ: 'Ο Θεός και η εργασία: 491 — 'Η εργασία στον παράδεισο: 84 534 — 'Εργασία και προσευχή: 336 489 490 — 'Εργασία και ευσέβεια: 489 828 956 — Τό καθήκον της εργασίας: 322 334 489 492 816 918 944 948 953 968 — 'Η εργασία δεν είναι ντροπή: 486 948 — Είδη εργασίας: 497 816 956 — Αίτια και σκοπός της εργασίας: 53 230 324 334 489 492 523 526 536 918 944 968 — 'Επιμέλεια στην εργασία: 511 — 'Η αόφθαλμοδοξία είναι κακό: 829 — 'Ωφελιμότητα της εργασίας: 462 489 497 918 — 'Ο Θεός βοηθάει τους εργαζομένους: 335 723 — 'Αποτελέσματα της εργασίας: 324 334 335 462 489 723 918 — Χαρακτηριστικά της χριστιανικής

εργασίας: 230 324 335 488 489 491 511 816 817 828 — Χαρακτηριστικά του καλού (χριστιανού) εργάτη: 486 488 828 829 — Χαρακτηριστικά του κακού εργάτη: 486 488 508 — 'Ηθική αμόλυνση ή «ευωδία» της εργασίας: 486 490 979 — Πού διαθέτουν οι μοναχοί τὰ εσοδά απ' την εργασία τους: 324 334 335 — Φιλοξενία και εργασία: 45 335 — 'Αποδοχή της εργασίας του άλλου: 817 — 'Αμοιβή εργασίας: 133 1046 — 'Ο ήγούμενος ήγείται και στην εργασία: 322 488 — Φροντίδα του κληρικού για να βρεί εργασία ο λαϊκός: 931 976

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ: 'Η τέχνη είναι δώρο Θεού: 424 489 496 879 — 'Ο σκοπός των τεχνών και των επαγγέλματων: 491 — Οί τέχνες και τὰ επαγγέλματα αναπτύσσουν την κοινωνικότητα: 511 — Είδη επαγγέλματων: 324 496 968 — Τὰ επαγγέλματα του δάσκαλου, του γιατρού, του στρατιωτικού και του τελώνη: 496 707 917 — Ευσέβεια και επάγγελμα: 159 353 — Τὰ εργαλεία: 510 — Προτιμότερη η ειδίκευση στην εργασία: 491 507 — 'Ηθικοί κίνδυνοι απ' την ειδίκευση: 491 — 'Επιβάλλεται η ήθικη διάκριση στα επαγγέλματα: 537 — Τό εμπορικό φέμα απαγορεύεται: 128 693 — Δίκαιαι στις εμπορικές συναλλαγές: 128 537 693 — 'Αδίκια και εκμετάλλευση στὸ γεωργό: 496

ΑΡΓΙΑ: Χαρακτηρισμός της αργίας: 378 385 535 968 — Τὰ αίτια της διηνείας και της αργίας: 486 488 489 501 956 — Ευσέβεια και αργία: 186 489 956 — 'Ο Θεός για τὸν αργό: 462 489 — 'Ο χριστιανός δεν είναι αργός: 34 36 45 489 492 536 956 958 968 — 'Ο αργός «να μην πρῶσει»: 968 — 'Ο αργός δεν αξίζει βοήθεια: 958 — 'Αργία και άλλες κακίες: 378 385 958 — 'Αποτελέσματα της αργίας: 34 36 — Πενθήμερο εργασίας, άγιασμός της Κυριακής και εορτές: 1001 — 'Η αργία των ξένων: 45

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

ΤΑΙΚΑ ΑΓΑΘΑ ΚΑΙ ΜΕΡΙΜΝΑ: 'Ο Θεός είναι δημιουργός και οίκονόμος των υλικών αγαθών: 84 252 257 258 270 430 505 526 541 649 677 688 723 913 995 1032 1034 — Χαρακτηρισμός των υλικών αγαθών: 175 177 178 180 270 430 432 504 633 688 — Χριστιανική νοοτροπία για τὴν οικονομική ζωή: 175 176 184 188 257 258 294 320 432 436 437 489 500 504 505 522 526 528 541 594 595 623 628 635 649 677 687 727 728 739 754 761 762 797 819 850 851 882 896 898 899 900 901 913 914 970 971 975 978 979 995 1030 1031 1032 1033 1034 1043 — Τό μέτρο στη χρήση των υλικών αγαθών: 105 107 121 122 125 175 192 258 476 485 500 502 505 623 642 1034 — 'Ο χαρακτηρισμός της μέριμνας: 43 175 177 212 225 270 396 405 434 476 485 492 522 530 634 668 811 914 — 'Ο χριστιανός είναι ολιγομέριμος: 101 175 225 257 270 396 405 485 505 594 668 — Πίστη και έπίδα στον Θεό και μέριμνα: 302 629 668 941 1034 — Οί μοναχοί και η μέριμνα: 257 258 270

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: 'Ιδιοκτήτης είναι μόνον ο Θεός: 51 95 425 429 503 541 677 718 819 882 900 963 992 — 'Ατομική ιδιοκτησία και κλοπή: 541 543 606 687 688 851 898 995 — 'Επιτρέπεται η απόκτηση περιουσίας: 503 504 762 914 944 1002 1050 — 'Η ευφορία της γής: 913 1002 — 'Η απόκτηση περιουσίας (ιδιοκτησία) δεν είναι άμαρτία, άλλ' ούτε και κακό: 175 176 183 192 436 595 628 646 677 864 — 'Η κατοχή περιουσίας είναι μόνο χρήση και διαχείριση της θείας

περιοσίας : 47. 50. 57. 171. 176. 425. 430. 595. 628. 763. 764. — 'Ιδιό-
τητες τῆς περιοσίας : 183. 598. 637. 811. 812. 898. — 'Η ἐπιθυμία τοῦ
πλούτου καὶ ἡ εὐσέβεια : 64. 119. 148. 171. 182. 184. 218. 331. 409. 424.
432. 434. 436. 437. 439. 631. 638. 639. 640. 647. 762. 763. 764. 850. 872.
898. 914. — Σκαλοπάτια στὴν κατοχὴ περιοσίας : 430. 606. 811. 898.
941. — 'Ιδιωκτησία μοναχοῦ : 267. 541. — Μέτρο γιὰ τὴν ἀπόκτηση περιου-
σίας : 121. 175. 192. 409. 606. 647. 751. 898. — Τρόποι ἀποκτήσεως περιου-
σίας : 89. 249. 251. 252. 606. 612. 647. 687. 738. 739. 742. 752. 811. 812.
850. 897. 898. 913. — Μὴν πλουτήσεις μὲ τις θλίψεις τῶν ἄλλων : 64.
598. 606. 647. 761. 850. 897. 898. — Πνευματικοὶ κίνδυνοι ἀπ' τὴν κατοχὴ
περιοσίας : 50. 56. 64. 89. 173. 175. 184. 217. 408. 541. 606. 628. 633.
647. 811. 914. — Ἐρμηνεία τοῦ χωρίου «Πώλησον τὰ ὑπάρχοντα» :
175. 215. 217. 219. 797. 825. 941. — 'Η ἔλθειψη περιοσίας εἶναι καλὸ
ἐφόδιο γιὰ τὸν οὐρανὸν : 50. 56. 94. 120. 541. 941. — Σεβασμὸς στὴν περι-
ουσία τοῦ ἄλλου : 57. 249. 761. 954. — Αἷτια κλοπῆς : 41. 954. — Εἶδη
κλοπῆς : 15. 251. 430. 541. 604. 761. 896. 954. 992. — «Οὐ κλέψεις» :
54. 214. 248. 330. 352. 541. 581. 954. 1050. — Συμπεριφορὰ τοῦ Θεοῦ
στοὺς κλέφτες : 330. 761. — Συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου (γενικά) στοὺς
κλέφτες : 214. 329. 838. — Συμπεριφορὰ τοῦ κληρικοῦ στοὺς κλέφτες :
248. 329. 838. — Συμπεριφορὰ τῆς Ἐκκλησίας στοὺς κλέφτες : 979.
992. 1007. — Ἐκκλησιαστικὴ περιοσία (ιδιωκτησία) : 310. 992. 998.
1014. 1031.

ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ, ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑ, ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ, ΤΡΥΦΗ: 'Ορι-
σμὸς τῆς πλεονεξίας : 430. 434. 461. 499. 715. 743. 845. 854. 855. 899.
— 'Η πλεονεξία εἶναι ἀντίθετη στοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ : 9. 54. 89. 114. 248.
261. 376. 428. 429. 434. 461. 502. 598. 685. 761. 897. 927. 952. — 'Η πλεονε-
ξία εἶναι δουλεία καὶ εἰδωλολατρία : 77. 89. 148. 248. 305. 429. 434.
715. 743. 845. 855. 899. 963. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ πλεονέκτη : 248. 428.
429. 461. 634. 715. 718. 743. 777. 845. 855. 864. 865. 882. 897. — Πλεο-
νεξία καὶ ἄλλες κακίες : 305. 461. 598. 854. 865. — Πλεονεξία στὴν
εἰρήνη καὶ στὸν πόλεμον : 248. 251. — Δικαιολογίες τοῦ πλεονέκτη : 272.
436. 635. 927. — Πλεονεξία μοναχῶν ἢ κληρικῶν : 248. 261. 663. 896.
959. — Ἀποτελέσματα τῆς πλεονεξίας : 89. 107. 248. 291. 376. 434.
634. 718. 777. 855. 864. 882. 897. 899. — Αἰσχροκέρδεια : 248. 251.
291. 959. — 'Η συμπεριφορὰ μας στὸν πλεονέκτη : 248. — Νὰ μὴ ἔχεις
πλεονεξία : 107. 376. 718. 855. — Θεραπεία τῆς πλεονεξίας : 114. 248.
— Φιλοκέρδεια : 174. 183. 848. — Χαρτοπαίξια : 385. 1015. — 'Ορισμὸς
καὶ αἰτία τῆς φιλαργυρίας (τσιγγουνιά, φιλοχρηματία) : 108. 115. 128.
166. 171. 217. 434. 439. 609. 657. 666. 676. 699. 847. — Χαρακτη-
ρισμὸς τῆς φιλαργυρίας : 108. 128. 166. 212. 411. 609. 657. 666. 761.
830. 910. 959. 993. — 'Η φιλαργυρία εἶναι ἁμαρτία : 41. 108. 164. 166.
557. 666. 761. 830. 893. 921. 959. 993. — Φιλοχρηματισμὸς μοναχῶν : 830.
833. — Φιλοχρηματισμὸς ἱερέων : 557. — Θεσαυρισμὸς : 687. 761. — Σιμωνί-
α : 1010. — Συνέπειες φιλαργυρίας : 108. 437. 557. 688. 761. 830. 833.
847. — Θεραπεία φιλαργυρίας : 557. 871. — 'Η πολυτέλεια εἶναι κακὸν :
54. 55. 107. 185. 191. 419. 461. 610. 642. 833. — Τρυφή (καλοπέραση) :
55. 101. 125. 420. 437. 485. 500. 643. 724. 884. 944. — Χαρακτηρισμὸς
τρυφῆς : 107. 112. 419. 420. 485. — Ἀποτελέσματα τρυφῆς : 125. 420.
887. 944. — Τρυφή καὶ μέλλουσα ζωὴ : 420. 500. 827. 887. 944. — 'Ο
χριστιανὸς μπροστὰ στὴν καλοπέραση (τρυφή) : 54. 55. 125. — Οἱ μονα-
χοὶ καὶ ἡ τρυφή : 485. — Μακριὰ ἀπ' τὴν καλοπέραση : 125. 883. — Κοιλί-
δουλος (γαστρομαργός) : 261. 270. 425. 451. 485. 676. 687. 713. 715.
884. 921. 1015. 1050. — Φιλόπλουτος : 959. 965. — Μισόπλουτος : 959.

ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ: 'Ορισμὸς τοῦ πλοῦτου : 485. 1043.
'Ορισμὸς τοῦ πλουσίου : 51. 117. 640. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ πλοῦτου
50. 177. 178. 405. 431. 433. 434. 436. 445. 595. 628. 713. 714. 722. 754.
773. 811. 900. 901. 1043. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ πλουσίου (οἰκονομὸς
Θεοῦ) : 60. 113. 115. 174. 180. 200. 219. 228. 389. 408. 409. 425. 428.
434. 435. 436. 445. 485. 476. 500. 594. 628. 634. 716. 869. 900. 978. 1043.
— 'Ο σκοπὸς τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ πλουσίου : 6. 43. 47. 57. 58.
64. 112. 176. 177. 184. 188. 252. 400. 425. 428. 445. 459. 485. 504.
529. 595. 606. 628. 640. 795. 869. 882. 956. 964. 975. 978. 1033.
1042. — 'Η ψυχολογία τοῦ πλουσίου : 148. 172. 173. 178. 182. 217. 218.
408. 426. 431. 432. 434. 436. 437. 595. 612. 628. 631. 634. 640. 713.
761. 777. 869. 1042. 1043. — 'Η ἀστάθεια τοῦ πλοῦτου : 180. 185. 389.
399. 409. 637. 640. 694. 738. 741. 811. 819. — Οἱ ἀδυναμίες τῶν πλου-
σίων : 50. 60. 172. 173. 178. 182. 434. 435. 436. 634. 647. 713. 722.
741. 773. 777. 1042. 1043. 1046. — 'Ηθικοὶ κίνδυνοι ἀπ' τὸν πλοῦτον :
217. 218. 219. 272. 389. 399. 405. 408. 425. 435. 436. 628. 640. 647.
713. 714. 716. 722. 739. 740. 741. 761. 769. 773. 840. 915. 956. 975.
1042. 1043. — 'Η ἀπανθρωπίη τῶν πλουσίων : 352. 400. 427. 434. 435.
634. 647. 716. 722. 761. 773. 872. 882. 975. 979. 1046. — 'Ηθικοὶ κίν-
δυνοι τοῦ πλουσίου : 117. 177. 337. 352. 389. 634. 647. — Κακὴ χρῆση
τοῦ πλοῦτου : 50. 76. 107. 112. 372. 445. 476. 500. 628. 722. 754. 884. —
'Αποτελέσματα τῆς κακῆς χρήσεως (γενικά) : 107. 405. 409. 425. 434.
436. 445. 628. 724. 882. 883. 884. — Στὸ δικαστήριον : 434. 634. — Στὶς
σχέσεις μὲ τοὺς Χριστιανούς : 60. 722. 854. 1046. — Στὴν Ἐκκλησίαν :
979. — Πλοῦτος καὶ ἐκλογή συζύγου : 120. — 'Ο Θεὸς στοὺς πλουσίους
(γενικά) : 51. 112. 173. 176. 1030. 1042. — Στὸν κακοὺς πλουσίους :
228. 1046. — Σχέσεις τοῦ πλοῦτου μὲ τὸν Θεὸν : 19. 58. 94. 112. 118.
179. 228. 252. 272. 400. 440. 485. 541. 714. 761. 797. 819. 900. 1043. —
Πλοῦτος καὶ εὐσέβεια : 337. 405. 485. 632. 900. 1043. — 'Ο πλοῦτος
στὴ μέλλουσα ζωὴ : 51. 58. 60. 64. 94. 107. 119. 120. 173. 176. 179.
182. 184. 185. 205. 219. 333. 425. 426. 432. 435. 436. 437. 438. 632.
741. 851. 887. 1042. 1043. — Ἀπολαγὴ ἀπ' τὸν πλοῦτον : 50. 54. 120.
148. 178. 185. 333. 406. 431. 436. 437. 460. 504. 594. 604. 687. 707.
941. 1042. — 'Ο χριστιανὸς μπροστὰ στὸν πλοῦτον : 43. 47. 50. 89. 177.
178. 182. 184. 185. 192. 252. 320. 406. 409. 425. 430. 432. 433. 437.
500. 504. 595. 612. 628. 707. 741. 819. 900. 1043. — Συμπεριφορὰ τοῦ
χριστιανοῦ στοὺς πλουσίους : 172. 174. 178. 320. 724. — Σύγκριση πλοῦ-
του καὶ φτώχειας : 51. 58. 188. 200. 205. 236. 372. 396. 430. 435. 477.
689. 714. 716. 717. 724. 738. 739. 773. 777. 796. 854. 884. 1030.
1033. 1042. 1043. — 'Η βοήθεια τῶν πτωχῶν ἀπ' τοὺς πλουσίους :
11. 43. 47. 51. 58. 64. 76. 114. 120. 121. 122. 149. 176. 185. 188. 236.
252. 320. 383. 372. 400. 425. 428. 430. 431. 436. 437. 459. 504. 594.
598. 604. 687. 689. 698. 707. 719. 724. 738. 795. 882. 884. 887. 900.
1032. 1033. — Ὁφέλεια ἀπ' τὴ βοήθεια τῶν πτωχῶν : 58. 64. 122. 236.
372. 426. 432. 436. 728. 887. 900. 1033. — Στεναγμὸς τῶν πτωχῶν κατὰ
τὸν πλοῦτον : 51. 352. 426. 427. 434. 435. 689. 716. 718. 727. 761. 884.
— 'Η προσβολὴ τῶν πτωχῶν κερδοῦναι τὸν Θεόν : 689. 769. — Κακὴ χρῆση
τοῦ πλοῦτου καὶ ἀρετῆς : 178. 184. 185. 236. 258. 272. 320. 409. 431.
459. 476. 500. 504. 1043. — Δωρεὰς στὴν Ἐκκλησίαν : 76. 477. 998. 1031.
— 'Ο ἐπίσκοπος μπροστὰ στὸ χρῆμα : 310. — 'Ο ἱερεὺς μπροστὰ στὸ χρῆμα :
310. — Διαχείριση ἐκκλησιαστικῆς περιοσίας : 310. 476. 488. 520. 958.
1014.

ΔΑΝΕΙΟ: Ἀντιλήψεις γιὰ τὸ δάνειον : 133. 392. 393. 398. 871. —

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠ' ΤΑ ΒΙΒΑΙΑ - ΜΕΛΕΤΕΣ
ΤΟΥ ΝΙΚ. Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ

- ★ 'Ορθοδοξία και Σεξουαλικό Πρόβλημα. 1987.
- ★ Το πρόβλημα του θεσμού της ιδιοκτησίας 'Ορθόδοξη άποψη. 1982.
- ★ Καπιταλισμός και 'Ορθόδοξος Χριστιανισμός. Με αναφορά στον Μ. Weber. 1983.
- ★ 'Η πολιτική ζωή και σκέψη των 'Ελλήνων Πατέρων. 1986.
- ★ 'Αγαμος και έγγαμος 'Επίσκοπος. 1968.
- ★ Δευτέρα έρμηνεία του χωρίου 'Αποκ. 14, 3-5. 1961.
- ★ 'Η 'Ορθόδοξη Θεολογία για το σκοπό του γάμου. (Θά έκδοθει).
- ★ Βιβλιογραφία 'Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (έξαντλήθηκε).
- ★ 'Η δημοκρατική 'Εκκλησία και ή ένωση των 'Εκκλησιών. 1964. (έξαντλήθηκε).
- ★ 'Ενας άγιος γράφει στο βασιλιά για τὰ καθήκοντά του. 1964
- ★ 'Η διοίκηση της 'Εκκλησίας κατά τους 'Ι. Κανόνες. 1961.
- ★ Στοιχεία 'Εσωτερικής 'Ιεραποστολής. 1953.
- ★ Πνευματικά επίδρασεις του 'Αγίου 'Ορους. 1954.
- ★ 'Οδηγός προσκυνητού 'Αγίων Τόπων και Σινά. 1981.
- ★ Παλλαδίου, Λαυσαϊκή ιστορία. Γ. 1-2, έκδ. Β' 1979. (Με συνεργασία)
- ★ Πίστη - ζωή - λατρεία. Σχολικό, με συνεργασία. (έξαντλήθηκε).
- ★ 'Ορθοδοξία και 'Αγγλικανισμός. 1954. (έξαντλήθηκε).
- ★ 'Η λογοτεχνική επίδραση της 'Αγ. Γραφής επί του έθνικου ποιητού Δ. Σολωμού. 1957 ('Ανακοίνωση στην 'Ακαδημία 'Αθηνών 'Εξαντλήθηκε)
- ★ 'Η ιδεολογική επίδρασις της 'Αγ. Γραφής επί του Δ. Σολωμού. 1958.
- ★ 'Εκκλησιαστική επίδραση στο έργο του Δ. Σολωμού. 1969.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΟΥ ΛΕΞΟΛΟΓΗΚΑΝ ΜΕ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1ος Τόμος

A' Αιώνας. Κρήτης Ρώμης, ιερομάρτυρας. — «Διδυχή των Δώδεκα Αποστόλων».

B' Αιώνας. «Απόστολος Βαρθολέως». — Έφρα. — Ψευδο-Ιουστίνος. — Άριστένης. — Ιουστίνος, μάρτυρας. — Πολύκαρπος Σμύρνης, ιερομάρτυρας. — Τριτανός. — Άθηνάγορας. — Μελίτων Σάββων. — Θεόφιλος Άντιοχείας.

Γ' Αιώνας. Ειρηναίος. — Κρήτης Άλεξανδρείας. — Ιππόλυτος. — Άριγένης. — Διονύσιος Άλεξανδρείας, άγιος. — Πρηγόριος Νεοκαισαρείας ό Θαυματουργός, άγιος.

Δ' Αιώνας. Άπολλώ άββάς, όσιος (?). — Ήλιος άββάς. — Παμβώ άββάς, όσιος. — Συγχρητική, όσια. — Μεθόδιος Ουλίμπου, ιερομάρτυρας. — Σύνοδος Άρχυρας. — Σύνοδος Νεοκαισαρείας. — Α' Οικουμενική Σύνοδος. — Ευσέβιος Καισαρείας. — Σύνοδος Άντιοχείας. — Σύνοδος Σαδουκλής. — Σύνοδος Γάγγρας. — Παγκόσμιος ό Μέγας, όσιος. — Στραβών επισκοπος Τριμυθώνων, άγιος. — Άμμυδών (ή Άμμών) ό Νιρπώντης, όσιος. — Νουβία. — Άντώνιος ό Μέγας, όσιος. — Όσιος επισκοπος Τριμυθώνων, άγιος. — Άμμυδών (ή Άμμών) ό Νιρπώντης, όσιος. — Πικρονύτης ό Μέγας, όσιος. — Άνώνυμοι ναύτες. — Βασίλειος Άρχυρας. — Πορτοβία. — Αθωνάσιος ό Μέγας, άγιος. — Έφραίμ άββάς ό Σύρος, όσιος. — Ήρακλιών ό Μέγας. — Νώννα. — Τίτος Βόστρων. — Μέγας Βασίλειος, άγιος. — Β' Οικουμενική Σύνοδος. — Τριμόθεος Α' Άλεξανδρείας. — Κύριλλος Ιεροσολύμων, άγιος. — Πρηγόριος Ναζιανζηνός ή Θεολόγος, άγιος. — Μακάριος ό Μέγας, ό Αιγύπτιος, όσιος. — Μακάριος ό Άλεξανδρείας, ό Πιολιτικός, όσιος. — Διόδωρος Τεσσού. — Πρηγόριος Νύσσης, άγιος. — Άμφιλόχιος Ίκωνίου, άγιος. — Πααχδιη. — Νεκτάριος Κωνσταντινουπόλεως, άγιος. — Διδύμος Άλεξανδρείας, ό Τυφλός. — Ευσέβιος ό Ποντικός. — Ψευδο-Κρήνης. — Βησιλίων άββάς, όσιος. — Μωστής (ή Μωστής) ό Αιθίοψ, όσιος. — Μακάριος ό Μέγνης.

E' Αιώνας. Άμμυδών. — Πιερ άββάς. — Ήρ άββάς, όσιος. — Εριφάνιος Σαλαμίνιος Κύπρου, άγιος.

2ος Τόμος

Ίωάννης ό Χρυσόστομος, άγιος.

3ος Τόμος

Σελιανός Γαββάνος. — Άστέριος Άμυσειας. — Θεόφιλος Άλεξανδρείας. — Συνεσιος Πρωλεγμαίνος. — Σύνοδος Καρθαγένης. — Σεραπίων ό Σύνδοκος. — Σερίνος. — Σιλουανός άββάς. — Δισοσίη άββάς. — Τυρόθεος άββάς. — Φιλόσοφος. — Φορτάς. — Χομαί άββάς. — Νερίος άββάς, όσιος. — Μάκχος Έπιμητής, όσιος. — Παλάδιος Έλενοστράτος. — Παύλος Έμέσης. — Κασσιανός Ρωμαίος. — Ίσίδωρος Παλαιστίνης, όσιος. — Κύριλλος Άλεξανδρείας, άγιος. — Άρσένιος ό Μέγας, όσιος. — Ύρτιος, όσιος. — Μερκανός, άσκητής. — Μακεδόσιος ό Κρήσιος. — Ποιμην άββάς, όσιος. — Σωκράτης Σχολαστικός. — Διόδωρος Φωκικής. — Ευσέβιος Άλεξανδρείας. — Α' Οικουμενική Σύνοδος. — Θεόδωρος Κύρου. — Άνδρέας ό Κρήτης, άγιος. — Γεννάσιος Πατριάρχης, άγιος. — Ευθύμιος ό Μέγας, όσιος. — Γελάσιος Κίτιχνης. — Γερόσιος άββάς. — Ψευδο-Διονύσιος.

ΣΤ' Αιώνας. Άγανητός διάκονος. — Πρηγόριος. — Όλυμπόδωρος, όσιος. — Ύρρέγιος, όσιος. — Θεόδωσιος Κωνσταντίας, όσιος. — Σάββας ήγουμενός, όσιος. — Δωρόθεος αρχιεπίσκοπος. — Προκοπιος Γαταίος. — Βασσιανός, άγιος. — Σαμψών ό ξενοδόχος, όσιος. — Ίωάννης ηγεστουτης, άγιος. — Ίωάννης Σινώτης ή σχολαστικός, άγιος. — Πορφύριος Γάζης. — Άβραάμ άββάς. — Άβραάμης. — Ακάσιος Άμίδης, άγιος. — Άλεξάνδρα. — Άντωνιάς άββάς, όσιος. — Άμμυδών. — Άπολλώνιος, έμτροπος. — Βενεβία Βαλδοβίκου. — Γελάσιος άββάς. — Διόσκοπος άββάς. — Δωρόθεος Θηβαίος. — Ευλόγιος. — Ευχάριστος, χοσμικός. — Ησαΐας άββάς. — Θεόδωρος τού Ένωάτου τών Κελικών άββάς. — Ίωάννης ό Κολοβός άββάς. — Ίωάννης ό Πέρος άββάς. — Ίωνάς άββάς. — Ίωσήφ ό έν Ηλιεπόλ. — Δουχιος άββάς. — Μάρνα. — Μασιμία. — Μακάριος ό Νεώτερος. — Μακάριος ό τούσ Πρωγέσιου. — Μαρτώνς άββάς. — Νεοθέπος άββάς. — Όλύμπιος άββάς. — Ούγγρος και Βοστροβία. — Παμμύχιος. — Πάγγων. — Πιστάκιων άββάς. — Ρουφος άββάς. — Σάφρα. όσια. — Σεραπίων περὶ τών Άρσενώτην. — Άνώνυμοι γέροντες. — Γέρον εις Κελλία Χακίβ. — Γέρον εις Σκήτην Πατίσιου. — Γέρον εις Λαύρον Παργιέων. — Γέρος εις τήν Σκήτην. — Κομοιτικός. — Αερίος εις Όστροακίην. — Τεράσιμος άββάς, όσιος. — Εις Σκόνελον Μονήν άββά Θεοδοσιου. — Ίουλιανός άββάς. — Ίωάννης Κόκκινης άββάς. — Πελαγία άγία. — Συμεών ό Σαλός, όσιος.

Z' Αιώνας. Άναστάσιος Σινώτης, ιερομόναχος. — Άντίοχος μοναχός. — Βιττάλιος άββάς. — Ίωάννης ό Έλεήμων, άγιος. — Μαρτίνος άσκητοπότης. — Μάξιμος όμολογητής. — ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδος (Πενθέτης ή Έν Τροαδικώ).

H' Αιώνας. Ίωάννης ό Δαμασκηνός, άγιος. — Z' Οικουμενική Σύνοδος. — Φιλάρετος ό έλεήμων.

Θ' Αιώνας. Θεόδωρος Καραύ, ή Άβρουαχάς. — Θεόδωρος Στουδίτης, άγιος. — Νικηφορος όμολογητής. — Πρηγόριος Δεκαπολίτης, άγιος. — Σύνοδος Ηρωτοδευτέρα. — Φώτιος ό Μέγας, άγιος.

Γ' Αιώνας. Νικόλαος Μυστικός. — Άνδρέας ό σαλός, άγιος. — Νίκων ό μετανοήσας, όσιος. — Οικουμενικός Τριπλής.

ΙΑ' Αιώνας. Συμεών ό Νέος Θεολόγος, άγιος.

ΙΒ' Αιώνας. Κυρίλλος Φιλωίτης, όσιος. — Θεοφύλακτος Βουλγαρίας. — Ίωάννης Ζωναράς. — Ευστάθιος Θεσσαλονίκης. — Θεόδωρος Βαλααμίου.

ΙΓ' Αιώνας. Θεόδωρος Άκαχνης. — Νικηφορος Βλεμμύδης.

ΙΔ' Αιώνας. Πρηγόριος Παλαμάς, άγιος. — Κάλλιπτος Καταφυγιώτης. — Νικόλαος Καβάσιλας.

ΙΕ' Αιώνας. Ίωσήφ Βουένιος.